

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

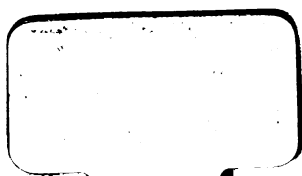
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PC1201. G47

ГЛАСНИКЪ

ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

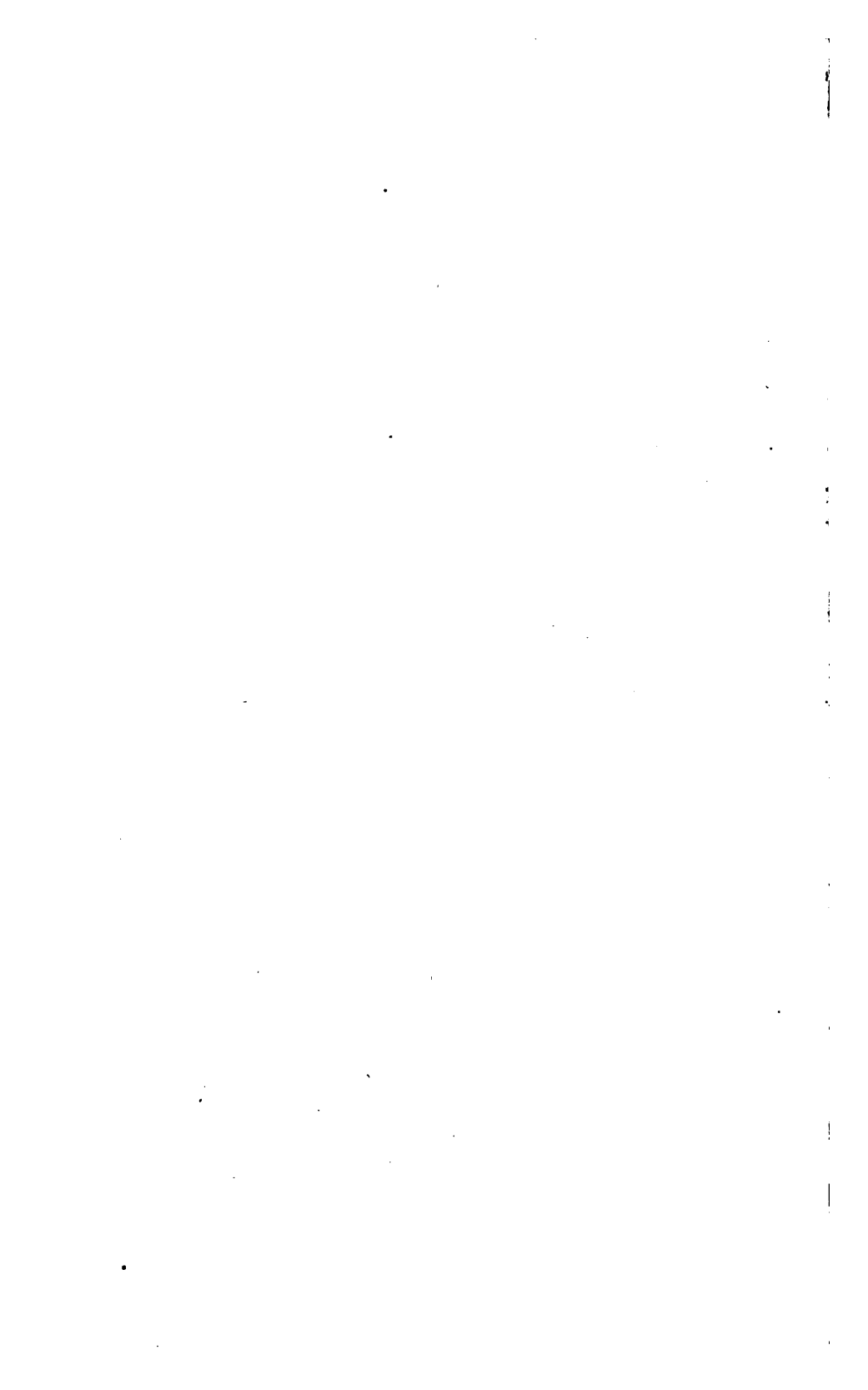
СВЕТКА I.

У БЕОГРАДУ,

У КНИГОПЕЧАТЊИ КНИЖЕСТВА СРБИЈЕ.

1847.

ПРЕДГОВОРЪ.

Дружтво Србске Словесности коначно закључивши свой Г л а с н и к њ што пре издати, да бы о предметима овогъ будућегъ органа свога известило како свои удалѣне членове, тако и све учене родолюбце, кои бы на жертвеникъ Србске просвете плодове свога умнога труда приносити желили, обнародовало в у Ч. 17. прошлагодишнѣй Новина Србски' слѣдуюћій табличный прегледъ

ПРЕДМЕТА

за

Г Л А С Н И К Ъ

Дружтва Србске Словесности.

А) ОБРАЖАВАНЪ СРБСКОГЪ ЁЗЫКА.

І. Теоретическо.

1. Ёзыкословне расправе како о старомъ, у древнымъ рукописима и печатанымъ (црковнымъ) књигама налазећемъ се, тако и о садашнѣмъ, у народу и књижеству живећемъ Србскомъ языку:

а) у струци лексикальной,

б) у струци грамматикальной.

2. Бзыкословне критике Србски списанія.

II. Практическо. — У производима краснословныма строго избраныма.

1. Оригинална сачиненя

- а) у стиховима,
- б) у прози.

2. Преводи классика

- а) у стиховима,
- б) у прози.

Б. РАСПРОСТРАНЯВАНЪ НАУКА У НАРОДУ СРБСКОМЪ.

I. Свію уобште наука, средствомъ

1. Одломака и

2. Расправа изъ свію наука и художества чистымъ Србскимъ языкомъ написаны, кою имаю у виду душевно изображеніе или вештествену ползу Народа Србскога.

II. Таковы' нарочито наука, кою се однесе на Србску народность.

1. Србска повѣстница.

- а) Одломци како изъ старіе тако и новіе повѣстнице Србске.
- б) Расправе о догађаима изъ повѣстнице народа Србскога.
- в) Животоописанія славны' Србаля како старіи тако и новіи времена.

2. Древности Србске сачуване

- а) у Споменицыма Србскими :

- α) Дипломе Србске, ньюово описаніе и расправе о њима.

- β) Описаніє новаца Србски', и расправе о њима.
- γ) Описаніє древны драгоцѣностей, као што су крстови, круне и т. д. и расправе о њима.
- δ) Описаніє зданія манастирски' подигнуты' одъ кралѣва или други' владѣтеля и велможа Србски'.
- б) у самомъ животу народномъ:
 - α) Стари Србски обичаи при разнымъ приликама.
 - β) Старе песме и преданія народна.
- 3. Повѣстница и древности славенске.
- 4. Земљеописаніє Србско..
 - а) Описаніє предѣла србски'.
 - б) Описаніє путовања по предмету повѣстнице и народности Србске.
 - α) по Србїи
 - β) по странымъ и нарочито славенскимъ земляма.
- 5. Државоописаніє (Статистика) Србско. — Различни податцы за државоописаніє.
- 6. Природоописаніє.
 - а) по части царства животина,
 - б) по части царства бильногъ,
 - в) по части царства минералногъ.

В. ИЗВѢСТІЯ

І. О станю Дружтва

- 1. Кнѣжевномъ,
- 2. Дѣловодномъ,
- 3. Економійскомъ.

II. О излазећимъ књигама

1. Србскимъ

2. Страноезычними, но Србама или Славена тичућима се.

III. О литерарномъ и душевномъ животу свію Славена уобште.

Као што се изъ овогъ прегледа предмета види, Дружтво в изъ безмерногъ круга знаня свой погледъ на то нарочито обратило, што се особито Србства или уобште целога Славенства изближе тиче. Оно налази, да в то нѣму и нѣговомъ определеню, да в данашнѣмъ станю народа Србскога и нѣговой, ако Богъ да, будућности, да в уобште духу времена садашнѣгъ найсаотвѣтнѣе. Оно в то свое теженѣ и у овой првой части Гласника свога трудило се показати. А ако нѣгове споляшнѣ околности благонаклоне буду; ако ревность у нѣговымъ членовыма, као што се надати, поредъ свію тегоба почетка неослаби; то ће оно свесрдо настояти, да то теженѣ у напредакъ достойнымъ дѣломъ іоште больма изрази и посведочи.

У Београду 20. Маія 1847.

К. Бранковичъ,

овогод. Секретаръ Дружтва Србске
Словесности и Учредникъ Гласника.

К. В. № 642.

С. № 817.

АЛЕКСАНДЕРЪ КАРАЋОРЂЕВИЋЪ КНЯЗЪ СРБСКІЙ,

са согласіємъ Совѣта.
опредѣлили смо и опредѣлюємо :

У С Т А В Ъ

Дружтва Србске Словесности.

Почемъ в Дружтво Србске Словесности, увидивши недостаточность свога подъ 7-мъ Новембра 1841 год. К. №' 1546. С. № *63. изданогъ Устава, молило, да се истый замени новымъ по точкамъ, одъ нѣга изъ главногъ засѣданія одъ 26. Августа 1845. предложенымъ: то смо уважаючи ту молбу реченогъ Дружтва Србске Словесности за цѣли сходно нашли, истоме Дружтву на место досадашнѣга слѣдующій Уставъ дати :

1.) Поглавита цѣль овога Дружтва есть ображанѣ Србскоза языка и распространяванѣ наука на Срскомъ языку.

2.) Дружтво ово состои се изъ Членова, кои су къ достиженю ове цѣли нѣгове содѣйствовати способни.

3.) Оно има свога Предсѣдателя, Подпресѣдателя, Секретара и Казначея.

4.) Попечитель Просвѣщенія правильно в Предсѣдатель овога Дружтва, почемъ предварително одъ Княза на то упутствіе добіе; а

5.) Дружтво бира себи Подпредсѣдателя, Секретара, Казначея и све Членове.

6.) Секретару опредѣлени су сто талира годишнѣ плате изъ Правителствене кассе.

7.) Членови се деле на редовне, корреспонденте и почестне.

8.) За Членове редовне и корреспонденте бираће Дружтво люде ученосћу одличне и за књижество Србско заслужне, а за почестне такова лица, која му могу важносћу својомъ или пожертвовањима у помоћ притећи.

9.) Свима Членовима своима дае Дружтво дипломе, снабђвене подписомъ Предсѣдателя и Секретара и печатомъ своимъ.

10.) Дружтво ће држати своя редовна и главна засѣданія.

11. Дружтво ће се поради спомагателны средства, која су му нужна къ постиженю цѣли нѣгове, обраћати на Попечительство Просвѣщенія.

12.) Спомагателнымъ средствама располагаће Дружтво по своимъ заключеніямъ.

13.) Писма одъ Дружтва къ Членовима и одъ Членова къ Дружтву примаю се и одправляю поштомъ бесплатно.

14.) Дружтво има свой печать, кои представля необраћено књижества полъ, изъ кога се подиже са грбомъ Србіе споменикъ, кои излазеће са стране сунце озарава.

15.) Дружтво ће издавати едно періодическо дѣло као свой органъ.

16.) Све књиге, было одъ поедини Членова Дружтва, было одъ други списателя израђене и

Дружтву поднесене, а одъ нѣга примлѣне и одобрене, печатаће се на користь овогъ заведенія, но списательима опредѣляваће Дружтво соразмерне награде.

17.) Дружтво има право свое устроєніе како у смотренію засѣданія тако и у призренію дужностей за све Членове свое сочинити, временомъ допунити или по потреби преиначавати.

У Београду 8. Мая 1847.

(М. П.) **Александръ Караѣорђевићъ** с. р.

Князь Србскій.

Княжескій Представникъ и Попечитель

Иностраны Дѣла, Кавалѣръ,

Авраамъ Петровиѣвићъ с. р.

Предсѣдатель Совѣта

Кавалѣръ,

(м. п.) **Стоянъ Симићъ**, с. р.

Главный Секретаръ Совѣта,

Іованъ Стеићъ.

У С Т Р О Б Н І Ь

ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

І. О ЗАСЪДАНІЯМА.

Засѣданія Дружтва Србске Словесности деле се на Редовна и Главна.

А) РЕДОВНА ЗАСЪДАНІЯ.

1. Редовна Засѣданія дръжаће се свакогъ месеца еданпутъ.

2. У овима Засѣданіяма чине се свака на цѣль Дружтва односећа се предложенія, прочитаваю се припослата миѣнія и сачинѣнія Членова, определяваю се награде за важнія списанія, и о свима тима у кругъ Засѣданія овы' спадаюћима предметима коначно рѣшава се.

3. У Редовнымъ Засѣданіяма имаю гласъ само Редовни Членовц, и

4. Предмети се рѣшаваю савршеномъ вышномъ гласова, а

5. Онай предметъ, за кои се не бы могло добыти савршене вишине гласова у Редовныма Засѣданіяма, подноси' ће се на рѣшеніе главноме засѣданію.

6. За пуно Засѣданіе изискуе се присуство найманъ две трећине Редовны' Членова, Предсѣдателя у то счисляваюћи.

7. Заклученія Редовны' Засѣданія саобщитава' ће се посредствомъ Србски новина, а главнія дѣланя у Органу Дружтва.

8 Ова заключенія неће се пре моћи у дѣло приводити, докле протоколъ засѣданія прочитанъ не буде, а

9. Протоколъ Засѣданія свагда ће се прочитавати и подписивати идућега засѣданія.

Б. ГЛАВНА ЗАСѢДАНІЯ.

1. Главна Засѣданія држаће се сваке године редовно двапутъ, а рокъ ће се њиовъ свагда напредъ објавити посредствомъ новина Србски.

2. У њима имаю место и гласъ сви редовни, корреспонденти и почестни членови.

3. У овима Засѣданіјама даю се извѣстія како о свима уобште дѣлама редовны' Засѣданія, тако и о целоме станю Дружтва, и показую се рачуни одъ учинѣнъ трошкова у прошлой полгодини.

4. У њима чине се предложѣња односећа се на постизанъ цѣли Дружтва, и коя одъ њи приимљива и одобрена буду, имаће се предузимати на саветованъ и извршиванъ у редовнымъ Засѣданіјама.

5. У њима рѣшаваю се они предмети, кои се збогъ недостатка савршене вишине гласова нису могли рѣшити у редовнымъ Засѣданіјама.

6. У овима ће се Засѣданіјама, на писмено или устмено съ побуђенѣмъ подкреплѣно предложенѣ Предсѣдателя или препоруку три сагласна члена, балотиранѣмъ бирати сви уобште нови членови. При концу Засѣданія предлагаће Предсѣдатель новогъ кандидата, кои ће биранъ быти слѣдујућега дана.

7. У њима као и у редовнымъ Засѣданіјама рѣшаваю се предмети савршеномъ вишиномъ гласова, и

3. Онъ ће изъ кассе Дружтва по рѣшенію овога новце за потребу на квите добывати, а исто тако

4. Само по рѣшенію Дружтва моћи ће новце издавати.

Д. ПРАВА И ДУЖНОСТИ ЧЛЕНОВА.

а) РЕДОВНЫ'.

1. Редовны' или дѣйствителни Членови, у главномъ Засѣданію вишиномъ гласова избрани, добываю диплому одъ Дружтва съ подписомъ Предсѣдателя и Секретара.

2. Они имаю право у свима Засѣданіама и писмено и устмено своя мнѣнія слободно Дружтву предлагати.

3. Они имаю право у литератури отличне и знамените мужеве за све уобште членове по 8-ой точки Устава Дружтву препоручивати, и

4. Сва къ напредку и благостаню Дружтва служећа предложена чинити, праведно закевати могућа, да се такова и посредствомъ печати обнародую.

5. Свакій членъ има право заключенія протоколла одъ Секретара занскати и видити, и сва дѣнія са знаменованіемъ или подписомъ нѣговымъ себи исписати.

6. Дужность в нѣова сва уобште Засѣданія, у колико имъ време и послови дозвољаваю, изъ единогогъ усрдія къ напредку рода и књижевства Србскогъ посѣщавати, собомъ избране или одъ Дружтва препоручене имъ предмете по могућству израђивати, израђене Дружтву предлагати, и еднимъ словомъ къ напредку нѣговомъ садѣйствовати.

б) КОРРЕСПОНДЕНТИ.

1. Членови Корреспонденти или саобщитавајући добываю диплому съ подписомъ Предсѣдателя и Секретара.

2. Они имаю право своя съ побуђеняма подкреплѣна миђнія о свима у кругъ дѣятельности Дружтва спадаюћима предметыма оноемѣ шилати.

3. Нѣюва се писма приймаю и отправляю на трошакъ Дружтва.

4. Одъ нѣи се очекуе, да ће и одъ Дружтва умољни о каквомъ нарочитомъ предмету свое миђнѣ дати, и изъ собственогъ побуђеня къ постиженю цѣли дружтвене по своме могућству садѣйствовати.

5. У случаю нѣювогъ у месту бавленя сматраю се они као редовни Членови, и по томе имъ сва права овы припадаю

В) ПОЧЕСТНИ.

1. Они се бираю по гласу Устава точке 8-ме, и добываю диплому съ подписомъ Предсѣдателя и Секретара.

2. Они имаю право у главнима Засѣданіяма своя миђнія давати, а

3. Ванъ Београда наодећи се членови могу миђнія своя писмено Дружтву предлагати, коя ће се у Засѣданю у брой осталь гласова узимати.

4. Одъ почестны членова очекуе се, да ће они уобште сва къ напредованю Дружтва служећа спомагателна средства, као кнѣиге, старе новце и т. д. по могућству набавляти и Дружтву шилати, кое ће сва такова пожертвованія свагда съ признателношћу у свой протоколъ завести, а и у новинама обявити.

№ 444.

21. Януара 1846. у Београду.

Предсѣдатель Дружтва Србске Словесности

Попечитель Правосудія и Просвештенія

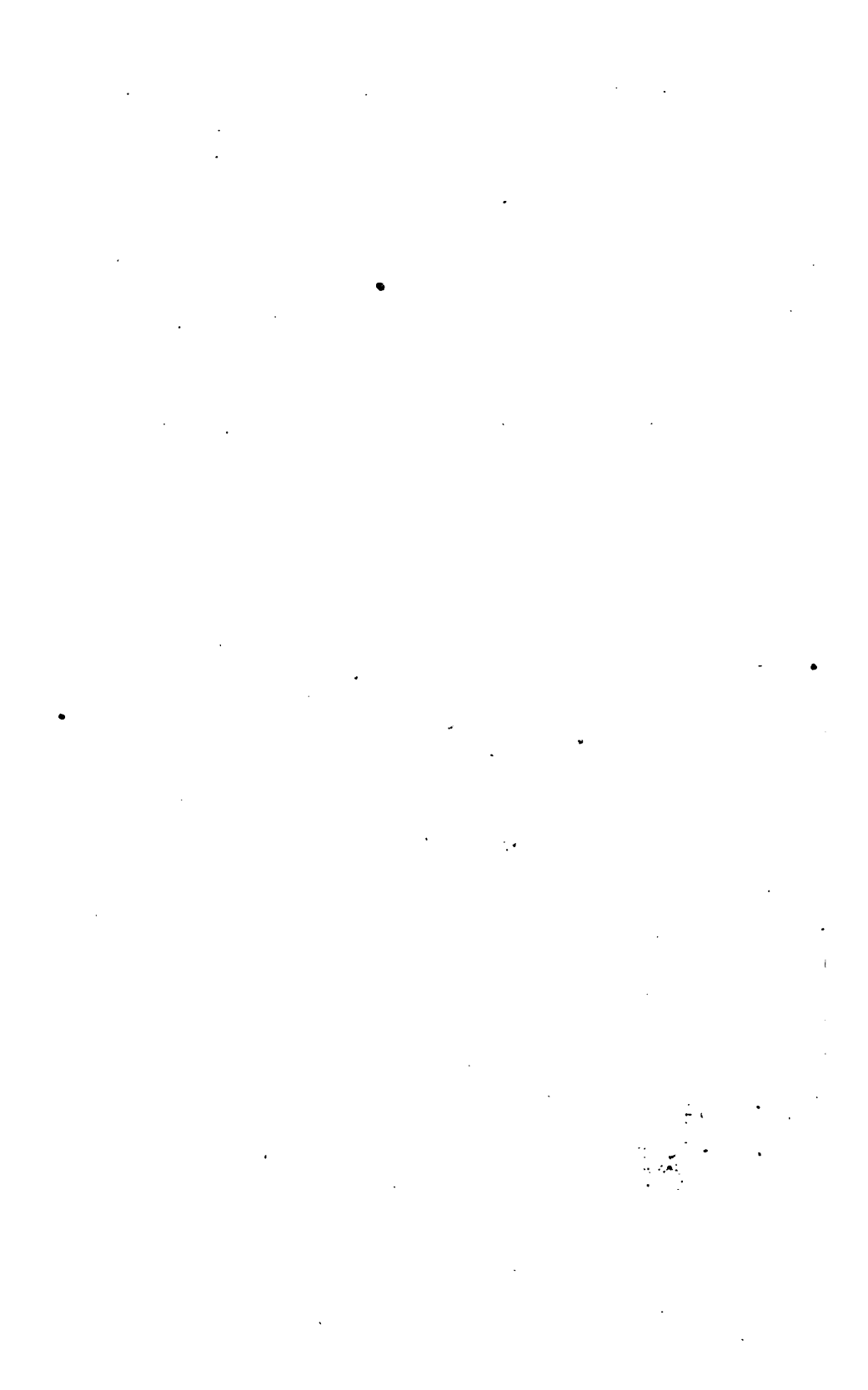
Полковникъ и Кавалеръ

Паунъ Янковичъ, с. р.

Секретаръ,

Профессоръ Философіе у Лицеуму К. С.

Константинъ Бранковичъ, с. р.

I.

СРБСКИЙ БЪЗЫКЪ.

1. НАЗЫВОСЛОВНЕ РЕЧИ

ИЗРАЖЕНЕ

ДРУЖСТВОМЪ СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

А.

Abalienare, отуђити.
 Abalienatio, отуђенъ; оту-
 ѣиванъ.
 (Abart), народъ, изметакъ.
 (Abbild), слика.
 Abdicatio, одреченіе.
 (Abdruck), одпечатакъ.
 (Aberglaube), суевѣріе.
 Aberratio, одступанъ; од-
 ступъ.
 (Aberwitz. Afterwitz), будала-
 штина, безумство.
 (Abgemessen), праесіе, од-
 сѣчно.
 Abligare, одслати.
 Ablegatus, одсланикъ.
 Abolitio, Abrogatio, униш-
 тай.
 (Abonnement, заклада;
 предплата.)
 Aborigines, првоседіюцы.
 Abortus, пометакъ; поб-
 цванъ.
 (Abschied), отпущенъ.
 Absolutus, абсолютъ.

Absolutismus, неограниче-
 ность влады.
 Absolutum, савршено, без-
 условно, (неотносно) не-
 ограничено.
 Abstracte, одлучно.
 (Abstufung) постепеность.
 Absurditas, неумность, не-
 складность.
 Absurdum, неумно, не-
 складно.
 (Abtretung), уступанъ, у-
 ступъ.
 (Abzugsgeld), изселбнна; од-
 битакъ.
 Accentus, гласоударъ.
 Acceptio, пріемъ.
 Accessibilis, приступанъ.
 Accessio, прираштай.
 Accessorium, припадакъ.
 Accidentia, пригода.
 (Substantia, сталина.)
 Accidentaliter, per accidens,
 пригодно, пригодно.
 Acclamatio, прикланъ.
 Accommodatio, удесть.
 (Accord, гласослогъ.)

Accurate, точно.
 Acquisitio, тецыво.
 Acquisitor, теціоць.
 Acquisitum, тековина.
 (Accreditiren), опуновѣрѣти.
 Acta, Acten, дѣлописъ.
 Actia, участница.
 Actio, дѣйствованѣ; дѣй-
 ство; тужба.
 Activisare, опуновластѣти.
 Activitas, дѣлательность.
 (Passivitas, страдатель-
 ность.)
 Actor, тужитель.
 Actoratus, тужительство.
 Actuarius, перонодатель.
 Actus, Act, дѣйство; дѣ-
 ло.
 Adaequate, равномѣрно.
 Adeptio bonorum, ступанѣ
 у добра.
 Adjudicatio, досуда, досу-
 живанѣ.
 Adjunctus, помоѣнникъ.
 Adjustatio, (Adjustirung), о-
 према.
 (Adjutant), приручникъ.
 Adminiculum, подпора.
 Administratio, управитель-
 ство; управлянѣ.
 Administrator, намѣстникъ.
 Admonitio, опомена.
 Adoptio, усвоенѣ.
 (Adresse, надпись; од-
 писъ.)
 Adulter, браколомаць.

Adulteratio, falsificatio, под-
 тваранѣ; подтворина.
 (Falsificator, подтварачъ.)
 Adulterium, браколомство.
 Advocatus, правобранитель.
 Aequilibrium, равновѣсіе.
 Aequivocium, равновоѣіе.
 Aequivalens, равновредно.
 Aequivocse, двозначно.
 Aequum, справедливо.
 Aera, лѣтоброй.
 Aerarium, благѣнница.
 Aesthetica, краснословіе.
 Aestimatio, процена.
 Aestimator, проценитель.
 Affectatio, утваранѣ.
 Affectus, яръ, поривъ, ду-
 шевный потресь, креть.
 Agent, исправникъ.
 Aggravare, отешчати.
 Aggregatio, нагумъ, наку-
 плянѣ.
 Aggregatum, нагумина.
 Aggressor, нападачъ.
 Agilitas, окретность.
 Agitatio, покретанѣ.
 Agitator, покретачъ.
 Agnati, роѣацы.
 (Cognati, сродницы.)
 Agnatio, сродство по от-
 цу.
 (Cognatio, сродство по ма-
 тери.)
 Agonia, самртна борба.
 Agricultura, землѣдѣліе.
 (Alburnum, бѣльнѣ.)

Allatura, мѣра (женска до-
носна.)

(Dox, вѣно.)

Allegare, доводити.

Allegatum, доводъ.

Allegoria, яноказъ.

Alliancia, союзъ.

Allodium, властѣина.

Allusio, наговестъ.

Alluvio, наплавакъ, наносъ.

(Alp), incubus, мора.

Al pari, на-равно.

Alterare, пренначити, изме-
нѣти.

Alteratio, пренначай.

Alternative, наизменце.

Ambiguum, двосмыслено.

Ambitio, Ambitus, облета-
нѣ.

Amens, безуманъ.

Amnestia, опроштай.

Amortisatio, понищенѣ.

Amphibium; водоземно
(животно).

Amphibologia, двосмыслие.

Analogia, подобность.

Analysis, разлаганѣ.

(Synthesis, слаганѣ.)

Anarchia, безвладіе.

Anatomia, изудница.

Anonymus, безименный, без-
именикъ.

Antagonismus, супрот-
ность.

Antecessor, предшество-
никъ.

Anthropologia, човекосло-
віе.

Anthropomorphismus, очо-
вечаванѣ.

Anticipatio, предприемъ.

Antipathia, противочувствіе.

Antiquare, оветшати.

Antithesis, противоставъ.

Apathia, безчувствіе.

Aphorismi, самоставцы.

Apodictice, безсумнѣно.

Apologia, поборно слово.

Apostasia (Abfall), одпадни-
чество.

Apostroph, ерикъ.

Apostrophe, обраѣанѣ.

Apotheca, лековница, ле-
карница.

Apotheosis, обоженіе.

Apparat, приборъ.

Apparitio, появъ.

Appellans, нарицатель, по-
зовникъ.

Appellare, нарицати, позва-
ти.

Appellata, позовъ, нарекъ.

Appellatio, нарицанѣ, позы-
ванѣ.

Appellatorium (forum), по-
зовный, нарицательный
судъ.

Appertinentia, принадлеж-
ность.

Appetitus, похтевъ.

Apprehensio, превать.

Approbatio, одобренѣ.

Appropriatio, присваиванъ.
Approximatio, приближаванъ.
A priori, умозворно.
(A posteriori), чувствозворно.)
Arbiter, изборный судія.
Archaeologia, древностница.
Archia, влада.
Architectura, постройница.
Arrenda, закупъ.
Argumentum, доказъ.
Aristocratia, боярство.
Arithmetica, численица (рачуница).
Arma, (Warren), грбъ.
Ars, умѣлость.
Articulatio, зглавакъ; члановность.
Articulatus tonus, члановный гласъ.
Artifex, художникъ.
Artificium, художество.
(Opifex), руководѣлецъ.)
(Opificium), руководѣліе.)
Ascendentes, родіюцы.
(Descendentes), роженіцы.)
(Asscuranz), обезбедителство.)
Asscurare, обезбедити.
Asscuratoria societas, обезбедително дружство.
Assertorie, наводно.
Assertum, наводъ.
Assistens, вид. **Adjunctus**.

Assistentia, помощь.
Associatio, дружство; **associatio idearum**, придруживанъ мыслей, идѣа.
Asthma, сипня.
Astrolatria, звездопоклонство.
Astrologia, звездарство.
Astrologus, звездаръ.
Astronomia, звездословіе.
Astronomus, звездословъ.
Asylum, прибежище.
Asyntheton, безоюзіе.
(Polysyntheton), многосоюзіе.)
Atheismus, безбожіе.
Atheista, безбожникъ.
Athmosphaera, воздухокружіе.
Atomus, неделникъ.
Atrophia, сушица.
Attentatum, (**Attentat**), покушай злочинства.
Attestatum, сведочанство.
Attractio, привлеченъ.
(Repulsio), одбіянъ, одбой.)
Attributum, свойство.
Auctio, (**Auction**), явна продажа.
Auctor, виновникъ, сачинитель.
Auctoritas, уваженіе.
Audientia, (**Audienti**), са-слушка.
Auditor, саслушатель, слушатель.

Auditorium, слушальште.
 Auszugale debitum, извод-
 ный дугъ.
 Authenticare, одостовери-
 ти.
 Authentice, достоверно.
 Autocratia, самодравіе.
 Autographa, самописъ.
 Autographice, самописно.
 (Automat, самокрека).
 Autonomia, самозаконость.
 Autopsia, самовѣденіе, са-
 моголедъ.
 Aversionaliter, едно на дру-
 го; одсекомъ.
 Avisare, обзаваннати; упути-
 ти.
 Aviticitas, дедовина.
 Avocatio, одазваніе, одзовъ.

В.

(Bagatela, ситница.)
 (Bajonett, бодило.)
 (Balcon, высинокъ, погляд-
 никъ, надвысь.)
 (Ball, играшка, игра.)
 (Ballada, сказкопѣвъ.)
 (Ballast, прятка.)
 (Ballet, вѣштоплѣсъ.)
 (Ballon, лопта.)
 (Ballotiren, зрнати)
 (Bank, новчара.)
 (Bankerott, пропалица.)
 (Bankett, часть, пиръ, гост-
 ба.)

(Bankier, новчаръ.)
 Baptismales literae, крште-
 но писмо.
 Barometer, бароскоп, воа-
 духомѣръ.
 Basis, основъ, основка.
 (Bass, низакъ гласъ.)
 (Bastard, ванбрачно дете,
 копиле, сустрица.)
 (Bataillon, тисушина.)
 Benevola fassio, доброволь-
 но признаніе.
 Benevolum examen, кри-
 вичный испытъ.
 Bestialitas, скотство; ско-
 толожество.
 Bibliotheca, книжница.
 Bigamia, двобрачіе, двосу-
 пружіе.
 (Bigoteria, препобожность.)
 Bilateralis, обостранный.
 Bilanx, смѣръ; двовѣсница.
 Biographia, житіе.
 Blasphemia, хула.
 (Bombast, пустословіе.)
 Bona fides, добромысле-
 ность; bona fide добро-
 мыслено.
 Bonificatio, накладка.
 Botanica, бильословіе.
 Botanicus, бильословаць,
 бильяръ.
 Brevis manu, изъ руке; на
 брзу руку.
 Bulla, повеля (папина).

С.

Caducitas (jurid.), безнаследность.
 Caelibatus, безбрачность.
 Calcatura, потесь.
 Calculatura, рачуноводство.
 Calculus, рачунъ.
 Calendarium, месецословъ, месячникъ.
 Calumnia, клевета, опаданъ, потворъ.
 Cambium, промена.
 Camerarius, коморникъ.
 Canalis, прокопъ.
 Cancellaria, писарница.
 Cancellarius, (Kanzler) представникъ.
 Cancellista, писаръ.
 Candidatus, представленикъ; приуготовленикъ.
 Canon, правило.
 Capacitas, способность.
 Capillaritas, (jus capillare), дѣвовина.
 Capitale (summa capitalis) главно, главница.
 Capitaneus, главаръ.
 Capitulatio, уговорна предая; предая.
 Carnalis, еднокрвнй.
 (Uterinus, едноутробнй).
 Cassare, сметнути; унистити.
 Cassatio, сметанъ; унищенъ.
 Castitas, цѣломудренность.

Casualitas, случайность.
 Casuistica, случайница.
 Catastrum, списакъ.
 Causa, причина; парница.
 Causalitas, причинность, узрочность.
 Cautela, предохрана.
 Cautio, емство.
 Censor, разсмотритель.
 Censura, разсмотрительство.
 Census, попись; процена; лихва.
 Certificatum, обзваница.
 Character, знаменъ.
 (Chef, начальникъ).
 Chronographia, лѣтописаніе.
 Chronologia, лѣточисленіе.
 Circulus, кругъ.
 Citatio, позывъ.
 Classis, разредъ.
 Clausula, условка; затворительна.
 Client, заступленикъ, заштитеникъ.
 Clima, поднебіе.
 Coacquisitio, сотецыво.
 Coactio, принуда.
 Coaevus, одновременно.
 Coexistentia, событство.
 Cognito, познаніе.
 Coincidens, ступаднй.
 Collateralis, побочнй.
 Collega, другаръ; саслониъ.

Collegium, сасловіе.
 Collisio, съударанѣ.
 Colonellus, полковникъ.
 Colonia, населбина.
 Colonus, землѣдѣлецъ.
 Colossalis, исполнскій.
 Columna, стубъ.
 Combinatio, омышлянѣ.
 Comitia, скупштина.
 Commendant, заповѣднякъ.
 Commentar, толкованѣ.
 Commentator, толкователь.
 Commercialis, трговный.
 Commissarius, поручникъ.
 Commissio, порука, поручничество.
 Commodum, наручь.
 Communicatio, саобщеніе.
 Communio, заедина.
 Comparatio, сравненіе.
 Comparitio, предстанакъ.
 Compassus, спроводительство.
 Compatibilis, спосанѣ.
 Compendium, ружна книга.
 Compensatio, накладка.
 Compilatio, покупъ.
 Complannatio, поравненіе.
 Complementum, допунакъ.
 Complex, савиновникъ.
 Compressor, сапрятжа-тель.
 Compromissum, изборный судъ.
 Computus, вид. Calculus.

Concentratio, усредоточанѣ.
 Concessio, уступка.
 Conclusio, Conclusum, за-ключеніе.
 Concordat (eccles.) уговоръ.
 Concretum, in concreto, неотлучно, у стваря.
 Concubinatus, *наложничество.
 Concursus, стицай, стецыште.
 Conditio, условіе.
 Conditionatus, условный.
 Conductor, спроводникъ.
 (Salvus conductus, слободанѣ спроводъ; заштитно письмо.)
 Confessio, изповѣдь; признанѣ.
 Confinium, вранна.
 Conflictus, сукобъ.
 Confoederatio, саюзъ.
 Conformatio, саображанѣ.
 Conformitas, саобразность.
 Confrontatio, суоченѣ.
 Confusio, смеша.
 Conglomeratum, сгомилаѣ.
 Congregatio, скупштина.
 Congressus, саборъ.
 Conjectura, нагаданѣ.
 Conscientia, свѣсть, са-вѣсть.
 Conscriptio, попись.
 Consensus, сагласіе.
 Consiliarius, саветникъ.

Consilium, советъ.
Consensus, засѣданіе.
Constellatio, созвездіе.
Constitutio, уставъ; са-
 ставъ.
Consonans, согласно.
Conspetus, прегледъ.
Constructio, составъ.
Consultatio, советованъ.
Consumatio, извршенъ.
Contactus, додиръ.
Contemplatio, сматранъ.
Conto, рачунъ.
(Contrabande, крадна тр-
говина.)
Contractus, уговоръ.
Contrahens, Contrahent, у-
 говорникъ.
Contrasignatio, премапод-
 писъ.
Contrast, противство.
Controle, Controloria, пре-
 мабдательство.
Controlor, премабдитель.
Contumacia, упорство.
Conventio, погодба.
Convictio, убѣда; осуда.
Convocatio, сазывъ.
Corula, свеза.
Corollarium, послѣдница.
Corporatio, скупъ.
Corpus delicti, тѣло зло-
 чинства.
Credentiales (literae) въ-
 родатно писмо.
Credit, Creditum, повѣра.

Crida, вид. **Bankerott**.
Crimen, злочинство.
Crimen laesae Majestatis, по-
 та infidelitatis, злочин-
 ство противъ владателя
 или државы.
Criminalis, злочинственъ.
Criminalista, злочинцацъ.
Crisis, одсуда.
Criterium, знакъ.
Critica, разсуда.
Gulpa, кривица.
Curatela, старательство.
Curator, старатель.

D.

Datum, датакъ; **data**, по-
 датцы.
Debitum activum, дѣйстви-
 тельный, пріямательный,
 дугъ.
(Debitum passivum, стра-
 дательный, пая давател-
 ный дугъ.)
Debitum liquidum, чысты
 дугъ.
(Debitum illiquidum, непре-
 чищенъ дугъ.)
Decapitatio, обезглавленъ.
Decentia, пристойность.
Decidere, рѣшити.
Decisio, рѣшеніе.
Declamatio, вѣштозборъ.
Decoratio, украса.

Essentia, суштина.
 Essentialitas, суштностъ.
 Materia, вѣщество; предметъ.
 Objectum, предметъ.
 Philosophia, мудрословіе.

Philosophice, мудрословіе.
 Philosophus, мудрословъ.
 Sophisma, лажомудріе.
 Sophista, лажомудраць.
 Subjectum, подметъ.
 Systema, редоставъ

РАЗЛОЗИ О НАЗЫВОСЛОВНЫМЪ РѢЧМА,

Изъ ове припреме види се, да су нѣке рѣчи носрбљѣне добро, нѣке усиљно, а нѣке и несходно. Но друштво и ніе хотѣло поступати у томе самовольно и диктаторски, него е обнародовало свое послове у новинама, позвавши и Членове, кои нису участвовали, и свакогъ уобште Србина, да о томе свое примѣтбе и мињія саобште, и да се оно, што е недостаточно или несвойствено, исправи и побольша. Али обично нечувствіе, кое влада кодъ насъ у дѣлима народнымъ, ніе учинило ни овдѣ изузетка; еръ одъ толико учены Србаля само се еданъ Г. Петаръ Матићъ на позывъ овай Друштва одзове, и покаже саучаствіе, па и онъ правећи примѣчанія не у послу назывословны рѣчій, него о послу; старао се сирѣчь доказати, да Друштво, радећи овако, промаша цѣль свою, и да бы болъ учинило одступити одъ тако названогъ кованя техничны рѣчій, и чимъ другимъ занимати се. Найпосле у главномъ засѣданію Друштва одъ 20. Мая пр. год. поведе се о томе озбиљно рѣчь. Г. Вукъ Караѣићъ изрази се и устмено и писмено, да друштво, занимаюћи се овимъ посломъ ништа друго не чини, него само квари и грди нашъ языкъ. — За чудо!

кадъ простъ човекъ каже *псоголаъ, брзоплетъ, вито-рогъ*, онда се языкъ не квари, а кадъ ученъ напише *водопадъ, предуписъ, редоставъ*; онда се языкъ квари и грди. Кадъ простъ Бачванинъ каже *дамчицъ*, мѣсто дамѣшицъ, то я добро; а кадъ ученый каже *паробродъ*, то е покварено. Кадъ се у обичномъ говору каже *ямачно*, одъ *ямацъ*, языкъ се не квари; али кадъ не бы тога прилагателногъ было, него бы одъ учены ко написао *ямачно*, то бы было наопако. Дакле прости имаю право богатити языкъ новыма рѣчма; ученъ, поне Србинъ, то не смѣ, зашто онъ по рѣчма Г. Вука не уме мыслити у своѣмъ языку! Найпосле заключи се вишнимъ гласова, да се престане одъ далѣга кованя назывословны рѣчій, и да то чине поедини люди, а не дружба. Я нисамъ онда бы овога мнѣнія, и зато желаю мое разлоге явно овдѣ саобштити. Но пређе него што дођемъ на саму стваръ, радъ самъ ништо навести, кое истина у повѣстницу дружба спада, но кое ће показати, какво е обстоятелство дало повода установити дружба Србске словесности. У години 1841. (28. Септемврија) предали смо насъ двојца одъ Профессора Лицеума Попечительству Просвѣщенія прошеніе, у комъ смо између осталого навели слѣдуюће:

„Языкъ, на комъ се науке у овомъ Лицеуму, као и вообщте по Гимназіяма предаю, естъ нашъ матерній србскій, неизрађенъ и необдѣланъ за тако высоке предмете. Профессори, дужностима званія притегнути, усиљаваю се по могућству свомерѣчи за свое предмете ковати; но небудући у станю себе къ общности узвысити, свакій особитымъ путемъ спѣши. Свакій е на овай начинъ себи остављитъ, свое хвали, туђе не прийма; а изъ свега овогъ ништа друго не произилази, него зидањ вавилонскогъ тороня, гдѣ сви раде, но еданъ

другогъ не разуме; гдѣ нежданность и разстроєніе у языку влада, и, што е найгоре, забуну кодъ учеће се младежи поражаючи, съ найвећимъ убиткомъ на явно образованѣ и напредакъ у наунама дѣйствує. — — — —

„Свокоoliko согласіе Профессора къ сочиненію учебногъ каквогъ Рѣчника іошѣ не бы довольно было, да се важна ова къ напредку препона над-влада и уклони. Бзыкъ нашъ нѣ само приватно школа и Профессора благо, но народно и общіе сокровиште. — — — — Свію учены мужева дакле они помоћи и дружєвногъ спомошествованія у оваковомъ переважномъ предпріятію потребуу, кое се у прочемъ текъ тако и посредствовати, и найльцшимъ успѣхомъ украсити може, ако се — едно *дружство* учены людій заведе, и т. д.“

Што е у овомъ прошенію наведено, то е истина. У едномъ истомъ разреду учио е ученикъ одъ едногъ Профессора, да се *граескрипціо* зове *застарѣлость*, а одъ другога, да се зове *превременость*; кодъ еднога слушао е о праву *кривичномъ*, кодъ другогъ *казнителномъ*, кодъ трећегъ *казнословномъ*, а кодъ четвртогъ о праву *криминальномъ*. Шта може произвѣи изъ овакове смѣсе?

Садъ прелазимъ на стваръ, и предлагаемъ пытанѣ, лако разрѣшимо: *Треба ли, да се рѣчи назывословне, или техничне посрбляю? и е ли добро, да се учєцо дружство овимъ посломъ занима?*

Што се тиче првога пытаня, я судимъ овако: Народи се ображаваю на два начина, или сами собомъ, или помоћу други. У првомъ случаю како се тко поңатія каковогъ учини свѣстнымъ, онако му и дає име, у матернѣмъ, коимъ мысли и говори, языку; нити му пада на память тражити рѣчи туђе,

да понятіє своє роду своєму, за кога умствує и ради, яснимъ и разумливимъ учини. Примѣръ имамо кодъ стары Грка, и зато се у нѣхъ найманѣ налази рѣчій странны, навластито ученого значеня, гдѣ су сами, првобытно, и тако рѣчи, кућевно радили. Нека дакле таковъ човекъ новомъ своєму предмету прида и манѣ сходну рѣчь: другима, кои ю одъ нѣга приймаю, не пада на память изтраживати, да ли є име добро надевано, него се врзу око ствари, скопчаваю рѣчь съ понятіємъ, и кадъ еданъ путь она уѣ у употребленіє, и добіє грађанство, тако є лѣпа, народна, и духу єзыка свойствена, да є се нико не бы радо лишію. За примѣръ ѣу навести рѣчи нама познате: *Богородица, неискусобрачна, неискусомужна, неневѣстна*, и т. д. на подобіє кои кадъ бы ко сада нове начинію, мы бы се ополчили съ найвећимъ негодованіємъ; а ове су намъ красне и миле, ерѣ смо имъ се одъ дѣтинства привикли. Нека су дакле сва художества, сва орудія и справе, и све науке Србљи пронашли и усовершенствовали; нека є свакій свой изнаодъ крстію србски, и на пр. *дамфшифтъ* назвао *парничомъ*, *архиву чуварницомъ*, канцелларію *писарницомъ*, експедитора *одправлячомъ*, или како бы знао и мого: пытамъ, шта бы мы ту изгубили, или шта су изгубили Грцы, што нису понятія кроили по туђимъ єзыцыма и рѣчма, и не бы ли мы у толико іюштѣ срећніи были, што бы и простъ человекъ мого лакше докучити понятіє, означено матернимъ єзыкомъ, макаръ мало и оскудно. Потражимо коренъ странны рѣчій, на пр. овы: канцелларія, фондъ, масса, концептъ, метафизика, академія; па онда изречымо пресуду о нашиха, као што су: столоначалникъ, срезъ, државина, оставка, стецыште и т. д.

Но свакій народъ не може се самъ развити и изобразити, него позаймлює просвѣщеніє одъ дру-

ги. Ово бива опетъ начиномъ двогубимъ: или мѣшаюћи се са другимъ народомъ приймамо нѣгове обичае, справе, орудія, па съ њима и рѣчи; или се поедини люди кодъ изображены народа воспитаваю, и поцрпивши знаня и вѣштине разпространяваю ѿ међу своимъ снародницима. Одъ рѣчій странни првога рода нѣ се сачувао ни еданъ народъ, нити се може сачувати; еръ овакове рѣчи преносе люди понайвише у мнозини, изражаваюћи ѿ или онако, као што су чули, или ю у нѣчемъ задану духомъ народнимъ, но у самой ствари нагрде ю и наруже, као *шилбокъ*, *боктеръ*, *олбокъ* и о. п. Одъ овы ништа маиъ рѣчій многе се даю кодъ насъ лако србски изразити, као: четвртъ (черекъ, *фрталъ*) часоказъ (сатъ, ура), *рогожина* (као што и Власи зову) у мѣсто *асура*; а нѣке су уведене безъ нужде, или по нѣкой моди, као: штрикати, шпацыръ, акшамъ, удурисати, резилити и т. д. При свемъ томъ тежко ѿ сасвимъ прогнати изъ обичногъ говора, еръ се народъ не занима езикословіемъ, и численѣмъ рѣчій.

Но кадъ ѣ, као што смо видели, тежко овы рѣчій, коѣ народъ присвая, отрести се: колико бы лакше было сачувати се у второмъ случаю, сирѣчь, гдѣ поедини люди раде; само кадъ бы се обраћало више позора. Мало ѣ пре речено, да непознатомъ понятію може незнаодникъ дати име по свомъ мышленію; па ово стои не само за ствари сасвимъ нове, него и за оне, коѣ су едномъ народу непознате, но други ѿ употребљаваю. Заводи се на пр. у Србиі художество печатати кнѣиге. Онай, кои ѣ то првый завео, или кои ѣ уредбу издавао, да ѣ одма то назвао *Кнѣигопечатнѣомъ*, садъ нико не бы знао за *типографію*, и ето една странна рѣчь маиъ кодъ насъ, Кнѣигопечатнѣя треба *надзирателѣя*, али онай, кои ѣ о томе говорію, чуо ѣ, може бити, како се у Будимской *типографіи* налази *инспекторъ*, те садъ

сви и кодъ насъ обраћаю се и пишу инспектору типографіе. Завела се училишта; єдною є пало на память назвати училищногъ послужителя *Осмотрителя*, кое може быти не изражава сасвимъ понятіе, али се съ *педелломъ* увѣкъ може по лѣпотѣ мѣрити, и осимъ тога препоруку има, што є рѣчь сръбска; на противъ пакъ имамо *екс-портатора*, *директора*, *ректора*, *депутацію фонда школскогъ*. Редактора немамо, али имамо *цензора*, *Фактора* и *сецере*; — Концыписту немамо, али имамо *секретара*, архівара, канцеллисту, практиканта; имамо индорзатъ, реплику, дуплику, рекурсъ, или (како прости кажу) рекурацію; имамо унтерофицере, каптенармуса, ђумрукъ, мезулане, стражамештере, инквизицію, комиссію, контролу, тапію и друге, ихже нѣсть числа. Не мора ли овдѣ искренномъ родолюбцу срдце заплакати се, гледаючи такву немарность, да се рѣчи странне безъ свакогъ обзира не само увлаче, него имъ се суштествованѣ уредбено утврђує? противъ чега є Попечительство Просвѣщенія принуђено было званично дѣйствовати. *) Та Сръбія є срећною судьбину имала одъ Руссіе, просвѣтивше се найвише помоћу Нѣмаца, али узъ то и лейбарцѣ, и штатъ, и кунсткамера и овакове рѣчи тысућама добивше. Сръбинъ є изображаванъ и изображава се Сръбиномъ, кои є кадаръ понятію дати сръбско име, или макаръ и славенско, ако нисмо тако непріятелья славенско-

*) Свѣстипшту, гдѣ се древности хране, дало є Попечительство Просвѣщенія общепознато наименованіе музеумъ, не хотѣи новымъ названіемъ давати повода незадовольству или несташномъ насртаню. Музеумъ є рѣчь лѣпа, али є Сръбину тако была непозната, као и друга сръбска нова, кои бы лако могла вѣрно мѣсто заступити. Сада почемъ є странна рѣчь музеумъ познатомъ постаа, тежко ю є искоренити.

га языка, да съ єднимъ родолюбцемъ вичемо: „ванъ, ванъ, са славенскимъ рѣча, оне языкъ нашъ кваре; ванъ дакле!“ Ако славенскій языкъ (подъ нѣмъ разумѣвамъ и сва остала нарѣчія) има манъ цѣне кодъ насъ, него рѣчи языка грчкогъ, латинскогъ, турскогъ, иѣмачкогъ: онда е жалостно! ако се волимо служити рѣчию странномъ, што е общте позната (само кодъ насъ не), и тако туѣинство безъ нужде присваяти, а свога се отуѣивати: онда могу слободно казати, да су Турцы среѣнїи одъ насъ, ерь и они имаю и дипломе и привилегіе, и генерале, и мытнице, па су то све прозвали своимъ языкомъ; ерь нису као мы познавали языке странне, да готове рѣчи преседе.

Навесѣу за обясненіе досада товаренога іоште єдну причу, па ѣу заключити (ерь се о овомъ може написати читава кнѣга). Кадъ е одвешнїй житель Хб. имао иѣи у Крагуевацъ съ писмомъ вышшегъ єдногъ надлежательства, у комъ се явля, да е онъ *кураторъ* добара И. и кадъ му се то предписаніе прочита, у комъ е ова рѣчь више пута повторавана была, рекне Хб. невольнo: „Господо, я самъ быо увѣкъ поштенъ человекъ; зашто да ме сада подъ старость срамотите, называюѣи ме *кураторъ*?“ — Треба ли више о овомъ говорити?

Надаюѣи се, да самъ довольно доказао потребу наименованїа тако названы термина техничны матернїмъ языкомъ, прелазимъ на другу точку положеногъ вопроса, сирѣчь: е ли пробитачнїе, да овакове рѣчи сачинява дружество, или поєдина лица? — Овдѣ ѣу бити кратакъ. Ко е съ вниманїемъ прочитао горе наведено прошенїе, предато Попечительству, тай ѣе моѣи ово и самъ лако разрѣшити. Кодъ насъ су училишта, гдѣ треба да влада єднообразїе, да се не забунков ученикъ, слушаюѣи

кодъ едногъ учителя о застарѣлости, кодъ другогъ о превремености, а кодъ трећегъ може быти, о прескрипціи. А зашто ова разлика быва? ерѣ то раде лица приватна; еданъ налази, да е болѣ казати превременость него застарѣлость, а другомъ се чини, да ни една ни друга рѣчь не изражава понятіе совершенно, или га мрази мучити се; па найволи рѣћи *прескрипція*. Али у дружеству, гдѣ су сви ови учителяи заедно, и свакій има прилике и свое основѣ наводити, и туђе саслушати, гдѣ осимъ тога има и други людій, кои уму свое разлоге представити; гдѣ се све, што е дружество нашло, двапутъ три решета и претреса, и цѣломъ народу саобштва; и наипосле, гдѣ свакій Србинъ има право гласа и мнѣнія: ту е предпоставити, да ће и рѣчь згоднѣе быти изражена; па да ће на овай начинъ пређе постати свеобщтомъ, свепознатомъ. А кадъ е єдномъ рѣчь у употребленію, и постане общте познатомъ, онда ће се сродити съ нама; нити я држимъ за пробитачно єдномъ понятію придевати више наименованія, тако, да еданъ каже *число*, другій *брой*, еданъ зове *глаголъ*, другій *временикъ*, а трецій Богъ зна како ће смислити.

Ако наипосле држи тко, угледаюћи се на академіе и учена дружства други народа, да е оваковъ посао кованя рѣчий недостоанъ дружства србске словесности; я одговарамъ, да смо мы у свакомъ смотренію сиромаси, нити треба да гледамо, како други у своіой кући живе, него што е за насъ нужно и полезно. Лако е и Нѣмцѣма, и свакомъ другомъ народу; кодъ кога е читаюћа общтина велика, ерѣ ту могу и поедини люди подићи и узвысити кнѣжество; а кодъ насъ е та несрећа, да одъ учены редко и чита ко, што е другій написао, и зато мора быти гдѣгодъ точка средине, на кою ће се свакій угледати.

У Бѣограду 3. Дек. 1846.

Іоаннъ С. Поповићъ.

2. ПРИЛОГЪ КЪ СРБСКОЙ НАРѢЧНИЦЫ.

Приликомъ мога путованя по Србїи примѣтио самъ нѣке речи, кое се са свимъ другоачїе говоре него што самъ їй я по Срему, Бачкой и Банату слушао, а едно значенїе са онима имаю, и зато самъ за добро нашао такове поредъ званичне дужности мое побележити, па ту бележку подносимъ избраноме Дружеству на разсмотренїе. Истина, ово е само една мала мимогредна бележка, но дав намъ повода мыслити, кадъ бы се скуплянїе оваковы еднозначеїи речїй продужило, да бы Дружество Србске Словесности лакше и брже пожеланой цѣли приближавало се.

Chamaemelum i. Camillen, у Банату кажу *телѣнакъ*, у Србїи по већої части *лютичъ*, у Парафинской *Бела рада*, а Бугари зову *лайкучица*, иначе познатимъ именовъ *бувїа трава*, *прстенакъ жаба трава*, *ромушка*.

Ebulum, i, Ebulus, i, Attich, Niederholunder, кажу у Бачкой, Срему и Банату *апта*, *аптика*, а у Србїи *буранъ*.

Rōda, Sterch, Ciconia, у Србїи кажу *Лел екъ*, у Парафинской *штркъ*, а у Бачкой зову *штркъ* ону муву што говеда напада.

Asacia, бигрена, *бело дрво*.

Она земля, кою савитакъ рѣке по већої части свога теченїа завађа, зове се *кутъ*, у *куту*; *кључъ*, у *кључу*, и одтуда *Срезъ Кључкїй*.

Тестїа, *крчагъ*, *коната*, *купица*, Бугарски *стовна*.

Чобаня, у Парафинской *бакла*, *ибанъ*, у Чачанской *баквица*.

Кабо, *кофа*, *ведро*.

Die Flut, потесъ, царина, по нѣкимъ мѣстима Србіѣ погребно кажу ключъ.

Точакъ, коло.

Кола, разумеваю се волуйска, а коньска у Србіи кажу кочів.

Ледина у Срему, Бач. и Банату, а у Србіи кажу рудина.

Лонацъ, ернацъ, ерне, ернче, одтудъ лончари, ернчари.

На леѣи, на ербини.

Писмо, der Brief, посланица.

Деуня кажу у Срему, Бачкой и Банату, а у Србіи дуня, гуня; но у Бачкой зову дуньомъ перину, перѣмъ напунѣный покривачъ.

Изворъ, кладенацъ, врело.

Пастиръ, зове се вообште онай, кои стоку чува, особенно пакъ чобанинъ или овчаръ, говедаръ, козаръ, свинарь.

Работникъ, посленикъ, надничаръ, 'реатинъ или аргатинъ у множ. аргати.

Башта, градина.

Баштина, баштине, Grund, die Gründe, ово понавѣ зову у Бачкой и Банату грунтъ, грунтови, што е одъ нѣмачкогъ; а у Србіи подъ именомъ баштина разумеваю се нѣиве и ливаде.

Der Wald, у Срему, Бачкой и Банату кажу шума, у Србіи гора, и ово е правилнѣ по оной народ. пѣсми „зелена му гора око двора.“

Das Raubwerk, шума, што шумити „бысть шумъ.“

Патка, шотка, пловка.

Ћурка, пуйка, мисирка, у Чачанской биба.

Гудури у Чачанск. дубрава.

Кукурузъ, курузъ, мукурузъ.

Кукурузовина, тулузина, шашовина.

Урманъ, долапъ.

Крунити кукурузъ, млатити, трошити, обілати.

Шапүрина, чоковъ; чоканъ, кунина, кужльица, чочаньика у Чачанской.

Младъ кукурузъ за печенъ каже се пуренакъ, печенакъ, сугарацъ.

Клипъ кукуруза, клинъ кукуруза, у клиповима, у клиновима.

Кошъ, салаишъ.

Жито, Das Getreide, одтудъ бела жита или стрма жита зову се пшеница, вчамъ, крупникъ и овасъ, а одъ нѣи заоставина на нывама после српа слама, стрньика.

Пиће, пиво, das Getränk.

Петелька, трепелька одъ грождѣ, а одъ крушке и абуке држка.

Der Stamm eines Baumes, стабло, дебло.

Вокнякъ, шльиваръ, шльивакъ.

Бундеса, лудля, дулекъ.

Юреета, (тиква) долма.

Натегъ, натегача, теглица, айдукъ.

Ендекъ, der Graben, яракъ.

Брина на воденицы, саватъ, наперъ.

Граблѣ, гребулѣ, грабулѣ.

Дужи се, пуши се, чури.

Сокакъ, улица.

Будакъ, піюкъ, трюкопъ. у Юшаницы шилакъ.

Сочиwo, лежа.

Сопице, санице, санике.

Обрве, веђе.

Трудъ дрвена за кресанъ ватре, у црној гори и Херцеговини устѣка, самокресъ.

Оцило, огнило, огнѣло бы не правилнѣ, будући оцило значи вообште *der Stahl*, а не орудиѣ коимъ се ватра креше.

Кецеля, прегача, опрежина, одъ старина *лекедовъ*, у Бачкой *верта*.

Чвораѣъ, черляѣъ, чворцы, черльцы.

Чутура, плѣска, буклиѣ, пинта.

Кораѣъ, кроѣъ у Далмаѣин, одтудъ *крочити*.

Петѣо, пѣваѣъ, кокоѣъ.

Каишъ у Сврльничкой и Баньской *ременъ*.

Кошуля, у Шабачкой *рубина*.

Ватрѣль, посипникъ.

Ковшта, што *ков*.

Прекюче, заюче.

Пасуль или *гра' Вофпен*, *тачкашъ*, *притчанаѣъ*, *пешаѣъ*, *чучаваѣъ*, *пасульица*, *ѣора*, *кривашъ*, *шеѣераѣъ*. *Пасуль* е родъ, а ово су видови.

Тачка, притка.

Гроль, тресаѣъ.

Оерада, заграда, врзина.

Майкина душиѣа, у Чачанской *вресковина*.

Кашиѣа, *ложиѣа*, одъ *ков дрѣжа* и *кусѣло*.

Аѣеиръ, ждребаѣъ, паступъ.

Кошница (пчела), *трѣа*.

Растъ или *грѣъ*, одъ *ковѣа Steineife* *лютикъ* или *горунъ*, *граница* или *бѣлъ*, *лужняѣъ*, *церь*, есу видови.

Одтуда да не буде одъ *луга*, *лужняѣъ*, одъ *горе*, *горунъ*, а Словаѣи зову *растъ дубъ*; и тако они

Растѣве дасѣе,

Горуновѣ дасѣе, зову

Дубѣве дасѣе.

Букова гора, *бучяѣъ*.

Планина, одтуда по вр'у планине иѣи, *каѣе* се *коссомъ*, *венѣемъ*, *раздѣльѣомъ* иѣи, а *странѣомъ* *an der Seite*.

Примирительный Судъ зову у Чачанской мирителный судъ.

Кућа примирительного Судъ у Чачанской кажу Судилница.

Чиракъ за свећу, свећнякъ, свѣтнякъ.

Чаршавъ на асталъ, столнякъ.

Звонце (мало одъ туча) меденица.

Гдѣ, ѣе, где, еди.

У Београду 28. Юлія 1845.

А. Николићъ,

Членъ Дружства Срб. Словеси.

3. О СРБСКИМЪ РѢЧМА ПРЕДѢЛНЫМЪ.

Рѣчи, кое се не чую обще у народу, него у поединымъ само мѣстима или предѣлима, и кое се по томе предѣле или Провинціализми зову, обично немаю довольно уваженія, и сматраю се као такове, кое се поне у књигама, гдѣ се чистота языка строго захтѣва, не могу употреблявати. Да такове рѣчи понайвише рѣаво одступаю одъ правилногъ и чистогъ языка, то е истина; примѣри могу быти: *седло* (седло) *идеду*, *стоиду*, *доксатъ*, и тако далѣ. При свемъ томъ налази се међу овимъ рѣчма и таковы, кое су праву чистоту задржали, гдѣ на противъ общеупотребљена истогъ значенія рѣчь или е туђа, или, подъ испытъ метнута, у вредности губи. Ово постои навластито кодъ Србаля, будући су по положенію яко одцѣплени, и тако е еданъ предѣлъ одъ едногъ, другій одъ другогъ суединогъ рарада грѣкое рѣчи или израженія поприймао, и видъ имъ потомъ общности придао, гдѣ е напротивъ иста рѣчь у другомъ манѣмъ предѣлу или мѣсту остала у првобытности.

Много ће дакле признети къ чистоти Србскогъ языка, ако се такове предѣлне рѣчи, навластити оне, за кое се лако доказати може, да су кореномъ Србске, покупе, и читаюћемъ свѣту саобште; а размѣръ, по комъ се вредностъ и чистота какове рѣчи увидити може, ямачно є старый Славенскій языкъ или друга Славенска нарѣчја.

Я самъ предузео за примѣръ нѣколико такovy рѣчій навести, кое се, колико ми є познато, само у мѣсту мога рођеня, Вршцу, говоре, или кое се рече чуо по другимъ мѣстима; а одъ какове су оне важности, нека освѣдоче саме:

Клюкати грожђе (обычно *муляти*). *Муляти* значаи рукама гнѣчити, а *клякати* особитымъ орудіемъ, кое се такође зове (одъ глагола *клякати*) *клякало*, а не *муляло* (као што на пр. Сремцы зову). Одъ овогъ глагола *клякати* чує се и по другимъ мѣстима суштествително *клякъ*, т. е. ислѣковано грожђе. (Говори се и гуску *клякати*).

Плизимъ (обычно *клизимъ*) коренъ рѣчи *клизити* я незнамъ, а за вредностъ *плизити* емствує ми Славенско *поползнути*. Говори се у Вршцу и преносно: *оплизо*, мѣсто пропао, умрѣо, нестало га.

Титра (у Срему *пилякъ*). *Титранѣ* є обична дѣчина игра у Вршцу съ петъ малы камичка или четиороугалны 5 комадѣи лѣпо углаћене цыгле, кое се *титре* зову, и зато дѣца говоре: айде да се играмо *титре*. Глаголъ *титрати се* обште є познатъ у народу, али суштествително инсамъ чуо осимъ у мѣсту мога рођеня.

Тулузъ (у Срему *чоковъ*). Цѣло стабло, на комъ кукурузъ расте, зове се *тулузина*, (тако се на пр. каже: тулузиномъ стоку ранити); оно пакъ парче,

гдѣ су зрна усађена, надѣ се кукурузѣ окруни, зове *Тулузѣ*. Ђ ли ово болѣ него чоковѣ или шапурина, лако се може видети.

Крецавѣ (обично *кудравѣ*). Кудравѣ е онай, кои се нѣ очешљао, или коме е коса гргуляста; али онай, коме е коса оштра и ситно уковрчена, (*crispus*) зове се *крецавѣ*.

Качка, болѣ *скачка*, (у Срему *пиљцыка*). У Вршцу се обично зове кача едно кратко дрвце, заоштрљато и съ едне и съ друге стране, по којма се питапомѣ удара, те одскаче, (опетѣ игра). Я самѣ држао, да е ова рѣчь Влашка, ерѣ се при играню Влашки и брои „кача уна, кача дой, трей“ али кадѣ самѣ одѣ Влашке дѣце у Карансебешу чуо *качка*, *) лако самѣ се увѣрио, да е рѣчь Србска, и произилази одѣ *скакати*. Да пакѣ у Влашкомѣ езыку много рѣчий има Србски, коє су се кодѣ насѣ изгубиле, то самѣ већѣ доказао.

Салутахѣ (обично *шлюнахѣ*). Ситанѣ бѣлый, болѣ жућкастыи каменѣ, на подобіе крупногѣ пѣска зове се *шлюнахѣ*, а повеликій каменѣ овогѣ истогѣ рода зове *салутахѣ*.

Личимѣ (у Срему *наликуамѣ*). Личити доводимѣ одѣ лица, а наликовати одѣ наличя; болѣ е дакле личити, съ протегнутымѣ првымѣ слогомѣ.

Мацыно злато. У пѣсковитомѣ камену налазе се танке нѣке таблице, бѣле или жућкасте, коє се лако сломити могу, и коє се у Вршцу зову: *мацыно злато*.

*) Г. Вукѣ каже, да е у Вршцу одѣ дѣце чуо говорити *качка* (а не *кача*); но я га увѣравамѣ, да тако нѣ много чуѣ, него е пречуо.

Булѣна (сова). Ово е заименованіе по природи дато.

Првача. Овай, коя е што првѣй учинію, зове се *првача*. Употреблява се и глаголъ *првачити*, а самъ првачію, онъ е првачію и т. д.

Машка. Одъ *измашити* постоя суштествително *машка*. Тако дѣца обично, кадъ се лопте играю, брое машке.

Трепелъка (петелька) на грозду (т. е. кадъ се зрна скину).

Волимъ или *волемъ*. Рѣчь се ова употребљава у мѣсто „имамъ што радо“ у степену положителномъ; у Вршцу се узима у степену сравнителномъ, и значи мало, на пр. *я милуемъ* и Петра, али *волимъ* Павла; *волимъ* Француза него Енглеза.

Обга (юфка). Да е юфка Србска рѣчь, а не бы смео добаръ стаати; *обга*, чини ми се, долази одъ обвѣяти, быће дакле правилнѣе *обвга* као и *обвољкъ* (обољкъ).

Трошица, то исто, што се обично зове мрва (одъ леба).

Оволико засадъ. Кадъ бы се изъ свію предѣла манѣ познате, но чисте и Србске рѣчи покупили и издаде, нѣ сумнѣ, да бы езикъ нашъ много добио. Тако бы добро было, да се покупе грѣкоа наименованія села, мѣста, рѣка, брегова и т. д. коя иначе нису у употребленію, као на пр. *врачевъ* гай, широко било, избиште, срединште, честинъ, желѣзникъ, домогледъ и м. д. На овај бы се начинъ езикъ Србскій яко обогатити мого, добивши рѣчи не туђе, али измышлѣне и начинѣне, него свое рођене, коя у народу леже безъ употребленія.

І. С. Поповићъ.

4. ПОКУШЕНІЕ СМЫСЛОСРОДНОГЪ (СИНОНИМНОГЪ) РЪЧНИКА.

ПРЕДГОВОРЪ.

Ръчи су знацы, коима наша понятія изражавамо. Као што се понятія развию, тако се и ръчи плоде, и стално добіаю у народу опредѣленіе. У свакомъ языку има ръчій, коє се првымъ погледомъ чине, да су еднаке; али кадъ се дуже о њима мысли, примѣчава се потайна нѣка разлика. Тако на пр. *добити* и *пріймити* чини се да значе едно исто, и опетъ, кадъ їй добро разгледимо, наћићемо черту нѣку, коя їй по понятіяма оддвая. За докучити ову разлику, морамо ръчи, тако рећи, цѣпати, означай сваке стално опредѣлити, предмете, на коє се односе, добро свѣжбати; и то є задатакъ смыслосродногъ рѣчника. Оваково разчленяванѣ рѣчій води насъ къ болѣмъ познаваню языка.

Обманути, преварити, омести, завести, обчинити, залудити, надхитрити. — *Обманути* значи: причинити, да ко узме неистину за истину. Овымъ се дакле не показує намѣра и дѣйство неистине, него се узима и у добромъ и у зломъ смыслу. Я могу кога обманути, да є медицина сладка, а међу тымъ є горка, но нѣму одъ ползе. *Омести* значи причинити, да се ко у очекиваню, а *преварити*, да се ко у слѣдству обмануть нађе. Ко ми є обећао у извѣстномъ време дугъ платити, а нїє рѣчь одржао, тай ме є *омео*; али ако є учиніо, да ми нигда не плати, онда ме є *преваріо*. *Омести* насъ може ко безъ пре-

варе, али преварити никада, да насъ нїе уедно и омео. Сродна су ова понятїя у толико, што смо у сва три случая нашли истину у мѣсто истине. Ко употребљава лукавство, да насъ до цѣли свое доведе, тай насъ *заводи*, и ако смо га међу тымъ, познавајући нѣгову намѣру, у томъ осуетили, и у самомъ дѣлу преварили, онда смо га *надхитрили*. *Залудити* значи, кадъ вѣпити и паметнии употребљава начинъ, да съ уштрбомъ другога корысть придобіе; а *обчинити*, кадъ ко посредствомъ дражести то источини. Тако се каже: момакъ е дѣвоику *залудіо*, а дѣвоика е момка *обчинила*. Али, ако дѣвоика поредъ дражести свое и ласканѣ употребљава; ако гледи, да га обмане, и онъ е тако слабъ, да то све за истину држи, онда га е залудила.

Молити, умолявати, просити, припасти. Онай, кои за што *моли*, може и побуђенїя имати, зашто то иште, при свемъ томъ ослања се више на наклоность онога, коме се съ молбомъ обраћа. Онай, кои другога *умолява*, предпоставля неку дужность кодъ онога, одъ кога што захтѣва, и премъ да га натерати не може, опетъ се нада, да ће му то учинити. Но рѣчь се ова употребљава у канцелларійскомъ само слогу. *Молба* предпоставля, да е онай, одъ кога што иштемо, нѣшто више одъ насъ, *умоляванѣ* пакъ, да е нама раванъ, или нижій одъ насъ. Тако Судъ *моли* Попечительство за какво наставленїе, а *умолява* другій Судъ, на пр. да преслуша какве свѣдоке. *Проси* онай, кои е у крайньої неволїи, и све на милость другога полаже. Изъ овога узрока, ко писмено за што моли, дае *прошенїе*, и милости проси. *Припасти* молбомъ значи, да е онай, кога молимо, важанъ и великій човекъ.

Замолити, намолити, измолити, испросити, искажити. *Замолити* кога, представля понятїе о единой

и извѣстной ствари, кою намъ є учинію, или ће ямачно учинити. Рѣчь ова сродна є са рѣчью умолявати, съ тѣмъ само разликомъ, што ова опредѣлительно значенї има. *Намолилисмо* онога, кои нїє склонѣнъ быо оно, што захтѣвамо, учинити. *Измолили смо* што одъ кога, кои є предузео быо противно чинити. *Искалчити* значи молбомъ толико досађивати, да се другїй найпосле и преко свое воли склонїю желю намъ испунити, само да насъ се опрости. *Испросити* штегодь значи жалостиво и са сузама желю испунїну видити. Отаць є испросїо одъ непрїятеля тѣло убіеногъ сына свога, да га саранити може. *Испросити дѣвойку* ямачно є одтуда остало, што є тяжело было дѣвойку добити, као нїто тай обичай и данъ данашнїй кодь нѣки постон.

Дати, поклонити, подарити, поднети, почествовати. *Дати* можемо стваръ какову тако, да ю другїй сматра као свою, или да ю иначе употреби; на пр. да ю другомъ однесе, или да намъ поврати. Кадъ кажемо *поклонити, подарити*, разумѣвамо, да є другїй у притяжанїє исте ступїю. Поклонити можемо коме, што онъ већ има, нити потребує; али подарити кажемо, што є нѣму одъ важности и цѣне. *Подноси* само млаћїй старїему, а старїа млаћегъ може чимъ *почествовати*, коє га одликує. Тако се каже: поднео є Попечитель Князу свое извѣстїє, а Князь є Попечителя већимъ чиномъ почествовао.

Добити, получить, допасти, прїїмити, придобити, задобити, набавити, прибавити, прискрбити, добавити, етећи, наслѣдити. *Добити* можемо што, чему се нїсмо надали, или чега є причина нама непозната; може дакле стваръ быти и добра и зла. Тако се каже: добїо є 20 дуката, добїо є грозницу, батине и т. д. *Получавамо* само оно, што смо тражили, и

што намъ е повољно, као : чинъ, благодѣяніе, званіе и т. д. *Допасти*, значи неко зло искусити одъ извѣстнаго дѣйства. „Ту е много рана допануо“ *Нар. пѣс.ме.* Кадъ дѣйство означава, да мы у нѣку своину (притяжаніе) ступамо, или кадъ нашу стварь, или, што е за насъ опредѣлено, добіамо, онда *пріймамо*. Тако пріймамо кнѣгу, коя намъ е послата или поклонѣна; нашу плату, дѣйствителный дугъ и т. д. *Набавити* значи : стварь какову у своину привести, али тако, да се не мора знати, одкуда; ако се пакъ извѣстно зна изворъ, и како е стварь до насъ дошла, онда смо ю *добавили*. „Я самъ кнѣгу изъ Руссіе добавіо“. *Задобити* можемо или туђу стварь силомъ и оружѣмъ, или нѣку честь лѣпимъ дѣломъ. Зато се каже: задобіо е у рату саблю; задобіо е градъ; лѣпо име и т. д. Рѣчу *придобити* и *прибавити* означава се, да смо осимъ оногъ, што имамо, іоште нешто добили. Съ кравомъ смо *придобили* теле, и зато се теле сматра као *прибавакъ*. Што трудомъ и радньомъ набавлямо, то смо *стекли*, а што намъ е другій оставіо, да послѣ нѣгове смрти правомъ нѣговымъ уживамо, то смо *наслѣдили*.

Сиромѧ, оскуданъ, сиромашакъ, голићъ, голя, голица, убогъ, просіакъ, сирота. *Сиромѧ* е свакій онай, кои толико средства нема, да може по свомъ достоинству и стану живити. По овомъ и найвећій чиновникъ може бити сиромѧ. Али се ова рѣчь и у правомъ, безусловномъ смыслу узима, и онда разумѣвамо човека, кои нема довольно средства за уживленѣ. *Оскуданъ* е онай, кои ништа друго нема, него што му е найнужднѣе, и кои, као што се говори, едва край съ краемъ вата. Ако овай судбу свою трпљиво подноси, кажемо, као изъ сажаленѧ, да е *сиромашакъ*; ако се пакъ при свой оскудости своіой размеће, зовемо га у шали *гольомъ* или *го-*

лиѣмъ, поругателно пакъ голицомъ. Оттуда пословица: голи више скачу. Убогъ подъ нагимъ Богомъ ништа нема; и зато мы, да се стварь болѣ объясни, говоримо: убогій сиромѣ. Кадъ овай убогій пође одъ куѣ до куѣ помоћи тражити, онда е постао просіакомъ. Сирота е дѣте, коме су родителѣ, кои су се о нѣму старали, изумрли.

Гордъ, поноситъ, надувенъ, високоуманъ. Ко е увѣренъ о своимъ лѣшимъ свойствама, или о услугама, было отечеству, было приватномъ лицу, кое други почитую, указанымъ, тай се слободно поносити може, и овай поносъ осећа не само онъ, него и други, кои съ нѣмѣ у пріятельскомъ сношенію стое. Али ако онъ у томе тако велику цѣну полаже, да се съ другима или слабо мѣша, или ладно поступа, онда се понео. Гуску, која е была одъ други беля, хвалиле су друге сбогъ овога свойства, и она се тѣмѣ поносила, но она почне себи мечтавати, да е одъ рода лабудова, и тако се понесе, те ю друге гуске презирати почну. Ко на себе сила држи, не имаюћи зашто, и друге не гледи, тай е гордъ, и ако таковъ дѣломъ и споляшнымъ поступцыма гордость свою изявлюе, онда е надувенъ. Ко о себи мечтава, да е Богъ зна шта, свое мысли за образаць узяма, и о своіой глави живи, тай е високоуманъ.

І. С. Поповићъ.

5. РЪЧИ СРБСКО-СЛАВЕНСКЕ, У ВЛАШКОМЪ БЪЗЫКУ ПОЗНАТЕ.

(скупио Іоаннъ С. Поповиѣ).

ПРЕДНАПОМЕНА.

Ослобођавамъ се обвеза, датоѣ предъ читаю-
ћимъ свѣтомъ, да ѣу покушати рѣчи корена Срб-
скоѣ или славенскоѣ, коѣ су у влашкѣмъ бѣзку
употребљиве. Полза овоѣ збира лако е примѣт-
на; видиће се сирѣчь, како Власи употребљаваю мно-
ге рѣчи; коѣ су коѣ насъ изчезле и туђима мѣсто
учиниле; или, како рѣчи, коѣ насъ по едно или
по два значеня имаюће, коѣ Власа многостручно
обрађаваю се и производе; и наипосле, да не тру-
димъ много читателъ, како гдѣкое рѣчи србске
коѣ Власа друго, често згоднѣ значенъ имаю, него
коѣ насъ самы. При скупляню овы рѣчий служю
самъ се Рѣчникомъ, изданнымъ Книгопечатнымъ
Будимскомъ 1825. на комъ су више одъ 30 година
учени Власи радили. Но овдѣ самъ наипо на двѣ
незгоде; прво: Рѣчникъ оваѣ писанъ е поглавито
правописомъ Петра Маіора, уніятскоѣ свештеника,
кои е изъ превелике желъ, обратити влашкѣй бѣзыкъ
у римскѣй, одбаѣю Кирилска писмена *) и мѣсто нѣи
узео латинска, за влашкѣй бѣзыкъ незгодна, држећи
се етимологиѣ латинске или талиянске тако нераз-

*) Ово е онаѣ, кои е писао пѣнтрѣ дѣцѣтѣл лимбѣй
Ромѣнишѣр (о почегку влашкоѣ бѣзыка) и изъ ко-
егъ самъ саставка я год. 1827. подъ насловомъ
„шта Власи о Србљина мысле“ нѣшто у Србскомъ
Лѣтопису печатао.

смотрено и безразложно, да и онај, кои добро влашки зна, нагађати мора, како ће рѣчь изговорити, да бы іой значенѣ сватио. Тако пише мѣсто кѣда *quando*; мѣсто трејзѣч *trideci*, да бы рѣчи као латинске изгледале. Изъ ове ревности слѣдовала е друга незгода, што су се сачинители споменутогъ Рѣчника чували, колико е могућно было, стављати рѣчи србскогъ или славенскогъ значеня, и зато нисамъ мого, по желѣи мојой, покупити све такове рѣчи; кое бы иначе врло лако учинио, да су ий Рѣчникомослови пріймили у число осталы. Колико ми е на паметь падало, попуњавао самъ изъ главе, и учинио бы и више, да какву књыгу влашки при руцы имамъ; баремъ Доситееве Басне, кое е Малобечкеречкій парохъ, и за исто дѣло многе неудобности претрпившій Цикиндяль тако добро и у духу Доситея превео, да бы и самъ нашъ стараць пуно нѣмѣе задоволянь быо. — Но осимъ свега тога нѣ е могућно, да ми се подкрала коя рѣчь и у самомъ наспоменутомъ рѣчнику, или што ю нисамъ примѣтио, или, што іой нисамъ мого наћи корена. Я мыслимъ, да найвећа часть, ако не све влашке рѣчи, на цъ, нъ, или лъ кончеће се, есу порекла славенскогъ, па ма како умотане было; а тако исто и окончаніе прилагателны на ит.

Рѣчи влашке писао самъ Кирилицомъ и старимъ нѣювымъ правописомъ. За оне, кои незнаю, примѣчавамъ, да з кодъ Влаа нѣ безгласно писме, него е полугласно, изражаваюће средній гласъ између а и є; ѣ има гласъ као и, удареніемъ означено; ѥ и ѥ са слитномъ на концу рѣчи, после сагласногъ писмена постављѣне, не чую се добро, него се сливаю у предидуће писме; ѣ у обичномъ говору произноси се часть као ѣ, а часть као ѣ, на пр. *лѣк* читай *лѣкѣ*. — Пайпослѣ примѣчавамъ, да самъ

се уздржавао насиље наносити писменима и знаковима, чиме бы рѣчь србскій крой добила, а тако исто врло самъ мало узимао рѣчій, кое употребљаваю и Србљи и Власи, но за кое се лако може доказати, да су странне, као *евангелиѣ, апостољ* и пр. Прелазимъ садъ на саме рѣчи:

Агришъ, грешъ. Сродно е овдѣ латинско асег, асгис, кисео.

Аневоѣ 1) као суштествително, значи тешкоћу, неволю; 2) као прил. тяжело, невольнo.

Апостоличѣскъ, апостолическій. (Ставио самъ само сбогъ окончанія славенскогъ).

Акѣѣ, аковъ.

Бавъ, 1) баба, 2) бабица.

Бавѣркъ, стара женица, баба (у нѣжномъ значеню).

Бавѣще, старински, бабски.

Бачѣ, бача, старин. Сродно съ маѣарскимъ bátya, bátsi.

Баѣ, баня; значи 2) и окно рударско.

Бѣѣск, нѣгуемъ дѣте (одъ баяти?).

Бѣѣ, бале.

Бѣѣгъ, балега.

Бѣѣгарѣ, балегара; мѣсто, гдѣ балега стои.

Бѣѣгарѣ, гнонти, ѣубрити.

Балос, балавъ.

Бѣѣцат, сѣдъ, угаситъ (одъ бѣо).

Ба, ба; ва нѣ, ба не.

Бѣѣрем, баремъ.

Бѣшка, дѣ осѣѣй, башка, воособъ.

Бѣснъ, басна.

Бѣснѣск, баснуемъ, баснословимъ.

Бѣснитѣрѣ, басновникъ, баснословъ, пустословъ.

- Бечисникъ, безчинникъ, невалялацъ, несреѣникъ.
 Белшицъ, *sapa indica*. Linn.
 Бешикъ, 1) бешика, 2) богинѣ
 Бешикатъ, бешикасть, богинявъ.
 Бешикаръ, богинѣ добити.
 Бешикѣцъ, бешикица.
 Биволарю, биволяръ.
 Биволицъ, биволица.
 Бланда, бланда.
 Бландарю, блюдаръ, кои блюда, танъире, прави.
 Блидъ, блюдо, танъиръ.
 Блвдѣцъ, блюдице, танъирчиѣ.
 Бовъ, бобъ.
 Боерю, бояръ; *воеріе*, боярство.
 Богатъ, богатъ; *вогатѣ*, богатство.
 Богатъ, довольно, доста.
 Болалъ, 1) боля; 2) марвена болестъ; *волѣск*, болу-
 емъ.
 Болдѣскъ, подбадамъ; *волдѣре*, подбаданъ.
 Болницъ, болница.
 Болванъ, балванъ, какавъ комадъ.
 Боландъ, лудъ. *Ср. Маѣ. bolond*.
 Болта, болта.
 Боршъ, боршъ; (рѣчь польска, значи *киселица*).
 Брадатъ, бразда; *врездатъ* убражѣнъ; *врездатѣрю*, кои
 бразди; *врездатѣръ*, бражѣнъ; *врездѣск*, браздимъ.
 Бритачъ, бритва.
 Бритю, бриѣчица.
 Бродъ, 1) бродъ; 2) мостъ.
 Бродарю, бродаръ, лаѣаръ.
 Бросѣскъ, бросаю, бацамъ се за нямъ.
 Бучѣе, буйство, строптивость; похотѣливость;
 Бунтѣскъ, буйствуемъ, лудъ самъ.
 Качѣгъ, кечига.
 Кадъ, када, каца. *Сравни лат. cadus*; Кадарю, ка-
 даръ, кои прави каде, или бурадъ.

Кадрѣаницъ, кадилница, кадіоница. Къдѣск, кадинъ
Къѣск, каемъ се.

Камѣницъ, каменица, пећъ. *Ср. Сл. Маѣ. kementze.*

Кантъ, канта, у чему се вода носи.

Кънтѣрѣ, кантаръ.

Капище, капище, идолъ, храмъ язычника.

Кърмъ, 1) корм, на лађи, кормило, думень, 2)
управлянь 3) стражня часть лађе.

Кърмѣчѣ или окърмѣиторѣ. корманощъ; управитель.

Ср. Сл. Маѣ. kormánu, kormánuoš.

Кърнит, крнъ, человекъ, кои нѣ читавъ у главы.

Кърпъ, крпа. Кърпѣчѣ, крпа, крпаръ. Кърпѣск, кршимъ.

Кърпитѣрѣ крпарѣя.

Кѣш, кашъ (сиръ). *Ср. caseus.*

Кѣшъ 1) казнъ, попуштеніе, мука; 2) срамота, под-
смѣхъ.

Къзнѣск, мучимъ; кинимъ; злоставляемъ.

Къцѣл, куца, псѣтанце. *Ср. canis.*

Чѣцъ, чађъ, магла, црно предъ очима.

Чернѣлъ, чернило, мастило.

Чернъ, рѣка кодъ мехадиѣ, черна.

Чернѣск, црнимъ; Чернитѣрѣ Црнячъ, кои црно бо-
ядише.

Чѣс, сатъ; часоказъ. Чѣскѣц, сатићъ.

Чѣслов, часловацъ, часословъ.

Чѣтѣск, читамъ. Чѣтѣц, чтецъ. Чѣтѣцѣ, читко.

Чѣтѣре, читанъ. Чѣтѣиторѣ, читатель.

Кисѣлицъ, киселица.

Кишицъ, кичица, орудіе за писанъ. (пемзла).

Китѣск, китимъ. Китѣт, 1) накинѣенъ; 2) чист.

Кит, китъ (рыба).

Кивот, 1) кивоть (сандукъ) 2) лађа (Ноева). *Ср.*
ерчко kibotob.

Цѣцъ, сиса.

Чигъ, чига, чигра.

Чимшѣр, шимширъ

Качка, качка, (скачка).

Чинстѣ, 1) честь 2) высокопочитаніе; 3) поклонъ, даръ; 4) честитость, льпо име.

Чинстѣск, 1) чествуемъ; 2) покланямъ; 3) награждаемъ.

Чинститѣорѣ, почитатель.

Чинститѣ, честитѣ. Чинститѣ прѣринте! честный отче! чинститѣ дѣмнѣле; почитаемый господине!

Читовѣск, (читавымъ чинимъ) изцѣлюемъ. Читѣ, цѣо, невредимъ, читавъ.

Чѣмъ, чума, куга.

Чѣпелѣск, чупамъ (на пр. ниле опарено).

Клатѣск, 1) клатимъ; 2) клатимъ се.

Клатѣтѣ, суклаѣенъ, лудъ.

Калѣце, клѣште.

Калѣветъ, клевета,

Калѣветѣск, клеветамъ.

Калѣветѣторѣ, клеветѣнѣцъ, опадачъ.

Клин, клинъ.

Клипѣск, клипимъ се, мигамъ се.

Клокъ, квочка.

Кочѣбрѣ, кочѣяшъ. Ср. *Мађ. kotsi*.

Кѣчинъ, кочина.

Кокѣш, пѣтао. Ср. *грчко хѣхѣос*.

Коѣже, кожа; кора; люска. Коѣжѣ, коѣжухъ. Коѣжѣкѣ-рѣ, ѣурчѣя.

Колиѣз, колиба.

Колиндѣз, коледа. Колиндѣторѣ, коледаръ. Колиндѣрѣ, играти, певати коледо.

Кѣлиѣз, кольиво.

Конѣк, конакъ.

Кѣнчѣ, конѣжа (?)

Кѣпитѣ, копыто.

Кѣрѣѣе, корабль. Кѣрѣѣѣцъ, корабльѣца.

Кѣрѣѣѣз, плѣвимъ на кораблю.

Коѡса, коса (чимъ се коси). Коѡш, косачъ. Косекъ, косимъ.

Косицъ, оплетена коса, витица.

Коситѡрю, коситеръ.

Кошница, кошница.

Косѡр, косиръ.

Коѡст, 1) ребро. 2) страна.

Кош, кошъ (гдѣ се рана дръжи.)

Кот, лакать (одъ кутъ?).

Крѡчѣск, кречимъ (на пр. ногѣ) Крѡчитъ, разкреченъ.

Краѡк, краѡкъ.

Краѡю, краѡль; крѡицъ, краѡлица; крѡѣск, краѡюемъ.

Краставѣте, краставѣцъ, краставацъ.

Крѡмене, кремь.

Крѣщинъ, хрѣстіанинъ, крштенъ.

Крѡинъ, крѡвъ.

Крѡѣск, крѡимъ. Крѡиѣ, крѡвѣ. Крѡитѡрю, крѡячъ, шнайдеръ.

Крѡгъ, кругъ; округлый путь (сунца).

Крѡитѡрю, кружникъ, ѡкружіе.

Ктиѡтор, ктитѡръ, тутѡръ.

Кѡкѡрѡзъ, кукурузъ.

Кѡкъ, ексеръ (одъ кую, куюемъ.) *Ср. лат. cuneus.*

Кѡмѡтрѡ, кумъ.

Кѡмѣтъ, кметъ.

Кѡстѡръ, кустура, изкрзанъ ножъ.

Кѡтѣ, кутѣ.

Дѡйкъ, дойкиня.

Дѡлмъ, холмъ. (старѡ хѡлмъ).

Дѡнѣ, даяніе; даръ.

Дѡръ, даръ, Дѡръѣск, даруемъ.

Дѡрникъ, подашанъ чѡвекъ.

Дѡръѡръ, подариванъ; награда.

Дѡдѡлѡ, дѡдѡре, додати се, привикнути се. Дѡдатъ, привикнуть.

Дѡ иснѡвъ, изнова.

Досадит, коме су досадили, наудили.

Доспѣлъ, квасацъ.

Доспѣтъ, кисео лѣбъ, кои е доспѣто.

Довѣдъ, доводъ, доказательство. Довѣдѣск, доводимъ, доказуемъ.

Драгъ, драгій; любезникъ.

Драгѣцъ, любезница.

Дворник, дворникъ (званіе кождо владателя). der Oberhofmeister.

Дровъ, дробъ, грумень, одвальный комадъ.

Дрѣбдѣй, дрождине.

Дрѣм, друмъ.

Дѣвѣск, дубити, обветшати.

Дѣховник, духовникъ. Дѣховничѣск, духовничный.

Дѣх, 1) духъ, 2) животъ.

Дѣмвразъ, дубрава, шума.

Дѣмвразѣцъ, шумица.

Фѣлъ. хвала.

Фѣлѣск, хвалимъ се, поносимъ се.

Фѣлѣц. фѣло, кои се радо хвали.

Фѣшник; свѣщникъ.

Фѣщил, фѣтиль.

Фѣршѣск, свршумъ.

Флѣеръ, флура. Флуерѣш, кои свира у флуру.

Флѣерѣре, 1) звяждати; 2) у флуру свирати.

Фѣлѣск, ползу приносимъ.

Фѣлѣ, полза, уживаѣ.

Гѣдинъ, звѣрь, живина, (гадъ).

Гѣнскъ, гуска.

Гѣрѣлн, грѣляѣ.

Гѣтѣск, готовити, свршити.

Гата, готовъ; сготовѣлн. Гатарѣ, сготовити; свршити.

Глас, гласъ; звукъ; гласник, звучан, гласѣц, гласиѣ.

Гласникъ, самогласно. Гласѣск, гласъ даемъ.

Глобъ, глоба. Гловѣск, глобити. Ср. лат. *glubo*.

Глобѣ, глота, челядъ, множина.

Глѣма, шала, *славенски* глума. Глѣмѣск, шалѣмъ се.

Глѣмѣцъ, шалѣиваць.

Голѣш, го', ѣлавъ.

Голѣтѣ, 1) голоѣа, 2) празнина, 3) пештера.

Голѣск, празнимъ; голимъ; лишавамъ.

Голѣнз, гоненіе. Гонѣск, гонимъ. Гонѣч, гонѣбрю, гонитель.

Горник, служитель, кои полъ чува.

Горонѣще, шума горунова. Горѣн, или горѣн, горѣнз, ела.

Грѣвѣск, грабимъ, хитимъ. Грѣвѣз, итость. Грѣвѣнт, нагао. Грѣвѣничіе наглость.

Грѣвѣник, нагао човекъ.

Грѣдѣнз, градина. *Ср. talіанско giardino*. Грѣдинѣрѣ, градинарь.

Грѣвѣлз, глѣбло. Грѣвѣлѣз, грѣбломъ чистимъ.

Грѣшѣлз, погрѣшка. Грѣшѣск, грѣшити, фалити.

Грѣш, погрѣшка, фелерь.

Грѣжъ, брига, (грижа) стра.

Грѣжѣск, грижѣре, сбринуті; средити; намирити. Грѣжит, намиренъ, сбринуть.

Грѣжитѣрѣзъ, брига.

Грѣндѣз, греда.

Грѣлѣзъ, гроза, ужась, Грѣлѣвѣе, грозность, ужась.

Грѣлѣзник, грозно; немилосердно; страшно.

Грѣм, громила, грумень.

Грѣною, гной, ѣубре, грѣноекс, грѣнимъ, ѣубримъ.

Грѣвѣск, грѣвѣзъ, кривъ, искривѣлѣнъ.

Грѣвѣвѣнз, кривина.

Грѣлѣнѣцъ, грѣлѣнъ.

Грѣшъ, гуша. Грѣшнѣцъ, гушица.

Грѣшѣт, гушавъ. Грѣшѣз, гушавимъ, добѣямъ гушу.

Хѣва, аба, сукно.

Хѣнз, хѣлѣина.

Хѣмѣ, хѣмъ

Хрѣнъ, хрѣна, рѣна, Хрѣнскъ, рѣнимъ. Хрѣнителю, рѣнитель.

Хѣдъ, худъ, ружанъ, гаданъ.

Хѣрѣ, рѣъ, рѣбоѣ. Хѣрѣскъ, рѣбарамъ, рѣбѣямъ, правимъ рѣбоѣ.

Хѣрѣборъ, хѣбаръ, живостанъ.

Хѣргѣлѣ, ергѣла.

Ходѣ одаѣ.

Хотѣръ, атаръ. Хотѣрскъ, атаримъ; поставляю границу; обуздаю. *Ср. маѣ. hatág.*

Хрѣпотъ, хрѣпанъ, тепшко говорѣ.

Хѣлъ, опорочиванъ, хула, хуленъ. Хѣлскъ, хулимъ.

Хѣлиторю, хулитель.

Хѣлмъ, 1) хѣлмъ, холмъ, брежуля; 2) грома.

Хѣлмскъ, гомила.

Адъ, адъ.

Изеръ, езеро.

Изъ, язъ.

Иѣвникъ, любовникъ. Иѣвникъ, любовница. Иѣвстарѣцъ, яко залюбленъ.

Иѣрикъ, иѣрикъ.

Иѣрѣ, иѣра.

Иѣвалѣгъ, балегомъ калямъ.

Имѣалъ, имѣалѣрѣ, обалавити.

Иѣвожескъ, обложити, навуѣи ларѣу.

Иѣвожцѣскъ, обогатити.

Иѣплетѣскъ, плетемъ, оплести.

Иѣплетѣборѣ, плетъ, оплетена коса.

Иѣплетѣбрѣ, сплетъ.

Иѣподѣскъ, красимъ (одъ подобно, подобательно).

Иѣподѣрѣ, украшеніе. Иѣподѣитъ, украшенъ; ода-ренъ.

Иѣприлѣтитъ, очаранъ, (одъ прелѣтити)

Иѣпрѣтивъ, на прѣтивъ; прѣтивъ.

Иѣпрѣтивѣскъ, прѣтивимъ се.

Протівиторію, кои се противи. **Протівник**, противникъ, непріятель.

Ркинзчѣне, сакинянѣ, савіянѣ, покланямъ се. (одъ *Слав.* покаяю) **Ркин**, покаяю, 1) кланямъ се; 2) посвећуемъ; 3) поздравляемъ, препоручуемъ се.

Ркопчѣю, **Ркопчез**, закопчавамъ.

Ркрецит, 1) крецавъ, кудравъ 2) пунъ мрштина.

Рклат, заключан (закованъ). **Ркю**, забравлюемъ, затварамъ.

Рдрзгостѣск, умилявати се коме, любакъ быти.

Рдрзніск, дерзаю. **Рдрзнізм**, дерзость, дерзновеніе, свобода. **Рдрзніц**, дерзновенъ.

Ргдѣск, допустити; опростити (одъ *глагола* гонити).

Ргдѣск, оградити.

Ргрозѣск, грозити, угрожавати.

Рнорог, инорогъ.

Ртрѣв, пытамъ (одъ *Слав.* требую) тражимъ.

Ртрѣвннцѣре; употреблявати.

Ртрѣп, узиамъ трупу, тѣло человеческо.

Рвжвѣск, подижемъ вражду (вражду) буну, неслогу.

Роргованъ, **Роргованъ**.

Рзвѣск, избавлямъ.

Рзвѣиторію, избавитель.

Рскѣсннцѣ, искусство, мудрость, промотреность.

Рскѣсит. искусанъ, паметанъ.

Рзгонѣск, 1) изгоняю, изтеруемъ; 2) одправлямъ у заточеніе. **Рзгоніре**, изгнаніе изъ землѣ. **Рзгонит**, изгнать.

Рспитѣск, испытуемъ. кушамъ.

Рсповѣдѣск, исповедамъ.

Рсправъ, одправлямъ посла, извршиванъ; **Рсправѣск**, свршувемъ.

Рсправник, исправникъ, надзиратель.

Истѣтъ, истый.

Изводѣск, производимъ, пронаодимъ. Изводитѣрю; про-
наодникъ, изобрѣтатель.

Изводъ, образацъ, оригиналъ.

Извораш, изворчиѣтъ.

Изворѣск, извиремъ.

Ювѣск, любимъ. Ювире, любовь. Ювитѣрю, любитель.

Ювитъ, любезный.

Ивѣск, явити. Ивире явленіе.

Жалѣзъ, жалба, тужба.

Жаръ, жарь.

Жѣлѣ, жалость. Желѣск, жалимъ. Желѣире, жаленъ.

Желник, кои жали.

Желѣѣск, тужимъ се

Жертвеник, жертвеникъ.

Жертѣск, жертвуемъ; жертву приносимъ. Жертвитѣ-
рю, кои жертву приноси.

Жевѣире, узавренъ, тороканъ.

Житниѣзъ, житница.

Жир, жирь.

Живинъ, живина, перната животня.

Жѣпѣн, (жупанъ) господаръ. Жѣпѣнѣскъ, (жупаница)
госпоѣа.

Лѣкомѣск, лакомимъ се.

Лѣдъ, сандукъ (лаѣа); чекмеѣе.

Лѣнѣ, ланаѣцъ. Ср. маѣ. lăncz.

Лѣстѣн, лаѣта.

Лѣвѣдъ, лабудъ.

Лѣвѣниѣзъ, лубениѣа.

Лѣк, лѣкъ. Лѣкѣѣск, лечимъ. Лѣкѣйтѣрю, лѣкаръ.

Лѣлѣ, старія сестра. Ср. лѣлѣ (богиня Славена).

Лѣнѣ, лѣнѣность. Лѣнѣвѣск, лѣнѣствуемъ.

Лѣшин, безчувственъ, полумртавъ быти. (Ср. лаш,
лѣшина).

Лѣѣкъ, лѣвѣче.

Лѣвѣвъ, любовь.

- Липѣск, лепимъ.
 Липитѣаре, пѣявица.
 Липитѣръ, прибавленіе.
 Липса, недостатакъ, нужда.
 Липѣск, лишавамъ.
 Лопѣт, лопата.
 Лѣкѣт, локоть, катанацъ. *Ср. маѣ. lakat. Лѣкѣтѣръ, шлосеръ.*
 Лѣза, лоза. *Ср. грчко λόζος.*
 Ловѣск, згодити, ударити.
 Ловище, рыбнякъ.
 Лѣвѣницѣ, лубеницѣ.
 Лѣва, тыква, бундева.
 Мѣкар, макаръ. *Ср. маѣ. akar.*
 Мак, макъ.
 Мѣгарю, магарацъ. Мѣгаріцѣ, магарница. Магаріиѣ, магарейство.
 Мѣнка, майка. Мѣмѣц, мамца.
 Мѣймѣк, маймунъ.
 Мѣнзлѣск, мажежъ, калѣмъ. Мѣнзлѣт, умацканъ. (од-
 тудъ е ямачно, *манзафларіа*).
 Мѣршзвѣск, мршавѣжъ. Мршав, мршавъ.
 Маслииѣ, маслина. Маслиѣн, маслиново дрво.
 Мѣсѣл, свѣштанъ масла.
 Мѣтѣкѣ, матица.
 Мѣзгѣ, бѣлина, мезгра, мозакъ у дрвету; сокъ.
 Мѣзгос, сочанъ.
 Мѣцѣк, мѣчакъ.
 Мѣлѣ, милость.
 Милосѣрдѣе, милосердіе, Милосѣрдѣ, милосерданъ.
 Милѣск, помиловати.
 Мирѣс, мирисъ. Миросѣск, мирнѣимъ. *Ср. Грч. μυρώ.*
 Мѣтѣ, мѣтъ; поклонъ; итерѣсѣ.
 Мѣтѣск, мѣтимъ. Мѣтѣрниѣ, лихвоимацъ.

Младѣца, младяца, грана.
 Мочѣрухъ, быстро блато, мочарь.
 Могила, гомила. *Ср. рус. могила, гробъ.*
 Моли́тез, молитва. Моли́тевник, молитвенникъ.
 Момѣла, мамло. Момѣск, мамимъ, преварати.
 Мрѣци́нз, мрцына.
 Можичѣск, простъ, пучкій, низскій. *Одъ рус. мужикъ.*
 Можикъ. мужикъ, простахъ.
 Мрѣнз, мрѣнь.
 Мрѣже мрежа.
 Мѣчени́ѣ, мученѣ. Мѣчени́к, мученикъ. Мѣчени́ца, му-
 ченица.
 Мѣнкъ, мука, посао. Мѣнчѣск, мучимъ се, радимъ;
 мучимъ кога.
 Мѣши́нцъ, мушица. Мѣшлица, (то исто.)
 На! на! узми.
 Нѣкла́д, клада.
 Нѣдѣ́ск, надамъ се.
 Нѣзрѣ́ще, (ми се) чини ми се; назиремъ; едва
 видимъ.
 Нѣдѣ́ждъ, надежда. Нѣдѣ́ждѣск, надамъ се.
 Нѣдра́цѣй, надраги, чакшире. *Ср. мађ. padrág.*
 Най, най узми ѣй, ево.
 Нѣймѣ́ск, наймити.
 Нѣѣ́м, наямъ. Нѣѣ́мит, наймльнъ.
 Намѣ́сник, намѣ́стникъ,
 Намѣ́те, сметъ (одъ снѣга).
 Нѣплѣ́д, нападъ, нападанѣ. Нѣплѣ́ск, нападамъ.
 Нѣси́п, пѣсакъ, насыпъ.
 Нѣѣ́к, простъ, глупъ. Нѣѣ́ѣй, простота, глупость.
 Нѣѣ́лаз, навала, насиліе. Нѣѣ́лазѣск, навалюемъ.
 Нѣѣ́лазник, *Словачки* блазный, простъ, глупъ.
 Нѣѣ́жѣск, мучити. Нѣѣ́жѣит, неволянъ, намученъ. *Ср.*
наказа. — Нѣѣ́лаз, мука неволя, бѣда, напасть.
 Нѣѣ́теѣц, нечитко.

Некитѣтъ, ненакићенъ.

Нечинстѣскъ, непочитуемъ, непоштуемъ.

Неклатѣтъ, недвижимъ, кои се не клати.

Некоситъ, непокошенъ.

Недоспѣтъ, недоспѣо, некисо (лѣбъ).

Недѣшескъ, гушимъ, давимъ. (недамъ дувати).

Негрѣшитъ, безгрѣшанъ.

Негрижникъ, небрита, кои се не пече, не гризе.

Не дѣстѣлѣтъ, незадоволянъ, кои све нема доста.

Неискѣситъ, неискусанъ.

Неисправѣтъ, несвршенъ.

Немерѣскъ, намѣрити се (на кога), наѣи. Немерникъ, стра-
нацъ, странъ. Немерничѣскъ, намѣравамъ, одлазимъ.

Немилоствѣ, немилостивъ.

Неиздѣтъ, ненадно, изъ ненада.

Нешвичнѣтъ, чрезвичайно.

Нешдѣхнѣ, немиръ. Неодихнитъ, неутруданъ.

Нешдѣтъ, неосуђенъ.

Непзѣтъ, напуштѣтъ: нико не пазѣ.

Непзѣтъ, кои нѣ штету, пагубу трпѣо.

Непзѣтъ, напастъ. Непзѣтъскъ, напастуемъ кога;
неправедно тужимъ.

Непзѣтъ, неплаћенъ.

Непоменѣтъ, неспоменутъ.

Непоносѣтъ, неотрвенъ, кои нѣ изношенъ, обвет-
шанъ.

Непотривѣтъ, неподобѣ, разлика.

Непрѣзнѣ, напрасанъ случай. Непрѣзнѣ, напрасанъ.

Непрѣтъ, непрѣтъ, неаклонѣтъ.

Непрѣтъскъ, напуштамъ, Непрѣтътъ, напуштѣтъ, оста-
влѣтъ.

Нзрѣ, 1) ѣудъ, 2) обичай, 3) прави.

Нзрѣ, юродъ, лудъ.

Нзрѣмѣтъ, ненаруменѣтъ.

Нзрѣмѣтъ, неоскорблѣтъ.

Нездравѣн, кои има особиту свагу.

Нездравитъ, неистученъ (у авану).

Несваршиѣт, безконечанъ.

Несилитъ, несилѣнъ.

Несданикъ, насилникъ.

Несданичѣ насилѣ.

Несправникъ, кавгація. Несправъ, наклоность къ сваѣи.

Нестатѣрникъ, непостоянъ.

Нестропитъ, непошкроплѣнъ.

Нетраѣвникъ, кои дуго не трав.

Нетрѣвничѣ, непотребность.

Невѣста, невѣста. *Ср. лат. Vestā.*

Невѣститъ, неславанъ, о комъ нема вѣсти.

Невиновѣтъ, невинъ.

Невоѣ, неволя.

Нѣще, нѣшто, нѣкій.

Нокованъ, накованъ.

Норѣкъ, среѣна. *Ср. рокъ.*

Норѣдъ, народъ.

Новѣле, новине. *Ср. лат. Nova, novalia.*

Обѣла, обоякъ.

Обичѣю, обичай. Обичѣскъ, привикаванъ.

Обидѣ, жалость, обида. Обидѣтъ, обиѣнъ, жалостанъ.

Обладѣнѣторѣю, обладатель, заповѣдникъ. Обладѣскъ, владамъ. Обладѣтѣ, область.

Облокъ, облокъ, прозоръ. *Ср. маѣ. ablak.*

Образъ, образъ. Образникъ, безобразанъ.

Обрѣже, обрежѣ.

Оброкъ, оброкъ. Оброкскъ, даемъ коню зобъ. *Ср. маѣ. abrak.*

Общице, община.

Обцѣле, оцѣло (на пушки) Обцѣлскъ, челчимъ.

Оцѣл, оцѣло.

Очинъ, очинство.

Окно, окно. (одкудъ се со вадя).

- Школѣск, обуватамъ, обилазъмъ. Школиш, околишенъ.
 Шдѣждѣе, одежда.
 Шдѣхнѣ, одоховеніе. Шдѣхнѣск, оданути, одморити се.
 Шдрѣзлѣ, отрасль, грана
 Шдрѣзлѣск, пупимъ, пупити.
 Шглиндѣ, огледало.
 Шгорѣск, угарити.
 Шгрѣдѣ, ограда.
 Шгрѣнжи, огризине.
 Шжинѣ, ужина.
 Шпинкѣ, опанакъ.
 Шпинкѣрѣ, опанчаръ.
 Шрдѣск, уредити. Шрдѣзлѣ, уредба.
 Шсѣск, разликуемъ. Шсѣит, особно, различно.
 Шсѣ, осовина.
 Шстрѣ, островъ.
 Шстойт, устоянъ лѣбъ.
 Штрѣзѣ, отровъ. Штрѣзѣск, труемъ. Штрѣзит, отро-
 ванъ. Штрѣзитѣрѣ, кои труе. *der Giftmischer.*
 Швѣс, овасъ.
 Пѣкостѣ пакостъ; опасность; неправедна тужба.
 Пѣгѣнѣ, поганъ *raganus.*
 Пѣгѣбаш, кои третѣ трѣи.
 Пѣлицѣ, палица.
 Пѣндѣрѣ, пударъ. Пѣндѣск, чувамъ, пударимъ. (одъ
 распудити).
 Пѣнтѣикѣ, пантлика. *Ср. нѣм. das Band, Bandel.*
 Пѣпѣрѣ, пошара.
 Пѣпрѣикѣ, паприка.
 Пѣпѣк, папуча.
 Пѣрѣ, пара, пламень.
 Пѣрѣск, парасимъ, напуштамъ. *Ср. грч. парѣици.*
 Парѣип, парѣишъ.
 Пѣрѣжолѣск, пржимъ. Пѣрѣжол, пожаръ.

Пѣрѣ, прѣть, путь по снѣгу.
 Пѣшѣск, пѣшачимъ, напредуемъ.
 Пѣсѣлз, пасуль.
 Пѣзѣск, пазимъ, чувамъ.
 Пѣзз, пазня. Пѣзитѣрю, чуваръ. Пѣзник, бдитель.
 Пѣчѣ, печенъ.
 Печѣт, печат. Печѣтиѣск, печатимъ.
 Пелѣин, пеленъ.
 Пѣрѣск, премъ, тужимъ.
 Пѣдрѣтѣрѣз, тужба несправедна.
 Пѣрѣ, перанца, четка.
 Пѣрѣю, чистимъ четкомъ.
 Пѣринз, перина, ястукъ.
 Пѣщѣрѣ, пештера.
 Пѣтъ, пятно, флека. Пѣтѣт, пунъ пятна, негавъ.
 Пѣтѣз, флекуемъ.
 Пѣтѣк, пѣтѣкъ.
 Пѣѣн, паунъ. Пѣѣниѣцѣ, пауница.
 Пилѣск, пилимъ, турпѣомъ чистимъ, пилѣт, опи-
 лѣнъ.
 Пинзѣрѣй, пенязница, новчарница.
 Пипѣзѣск, пипамъ.
 Пѣрѣчю, прѣчь, яраць.
 Пѣзмѣ, пизма, завистъ.
 Пизмаш, супостатъ.
 Писѣоп, пѣсакъ.
 Пѣтъ, лѣбъ (пита, пиѣа).
 Питѣрѣиѣцѣ, коя лѣбъ мѣси.
 Пѣвниѣцѣ, пивница, подрумъ.
 Плѣтъ, плата. Плѣтѣск, плаѣнамъ. Плѣтник, платаць.
 Плѣвиѣцѣ, плавъ.
 Плѣш, плѣшъ, ѣлавъ.
 Плѣснѣск, плѣскати, пуцати.
 Плѣтъ, плетъ, кика оплетена.
 Плѣѣзѣ, плева.

Плевѣск, плевѣиѣ.

Плевѣс, пунѣ плевѣ.

Плѣд, материца.

Плѣска, чутура, плѣоска.

Плѣг, плугѣ. Плѣгѣрѣск, занимаѣ се землѣдѣлѣиѣ.

Плѣгѣр, землѣдѣлаѣ.

Покѣск, покаяти се, поправити се. Покѣиѣнѣа,
покаянѣиѣ.

Покнѣск, пуцати; пуѣи.

Покѣвѣник, надзыратѣлѣ.

Подѣвѣз, украшенѣиѣ.

Подѣвѣѣ, подобѣнѣ, стѣхѣира.

Под, ѣупрѣа, сподѣ.

Подѣл, балванѣ, на комѣ бурадѣ стѣи.

Поѣнѣ, поляна.

Поѣторѣск, повторяѣмѣ.

Погѣчѣ, погача.

Погрѣвѣнѣѣ, погрѣбѣ.

Похвала, слава, хвала.

Поѣлѣ, skutъ, пола.

Поѣлѣ, skutи, женска копуля.

Поѣиѣнѣа, поѣиѣа.

Поѣог, покошено сѣно.

Поѣнѣнѣа, споменѣ. Поменѣск: поминѣѣмѣ.

Поѣост, ѣупрѣа, мостѣ.

Поносѣт, изношенѣ. Поносѣск, износити, постарѣити (на
пр. альѣину).

Попѣлѣск, препунѣити.

Порѣкѣлѣ, 1) презимѣ; 2) издеѣено имѣ.

Порѣиѣнѣа, порѣиѣа.

Порѣиѣнѣск, поручѣити, заповѣдѣити. Ср. маѣ. рагап-
solni.

Посѣдѣа, стража на границы.

Посѣдѣрѣѣ, поздѣрѣ.

Посѣморѣт, суморанѣ.

Постѣѣ, чоа.

Постѣльник, постельникъ (званіе кодь владателя).
 Постѣск, постимъ.
 Поткѣвѣз, подкова.
 Потковѣрю, малый чаканаць. Потковит, подкованъ.
 Поткиніск, спотичемъ се, спотакнути се.
 Потірю, путирь. *Ср. грч. потυριον.*
 Потѣп, потопъ, пропасть. Потѣпѣт, конъ пропао.
 Потрѣвѣз, подобіе, сличность.
 Повѣстѣ, повѣсть, приповѣдка, сказка.
 Повѣстѣск, приповѣдати.
 Повѣститѣрю, конъ радо приповѣда, говори.
 Прѣвѣшѣск, разгнѣчѣти.
 Прѣвѣг, прагъ.
 Празнік, праздникъ. Празнѣск, празднуемъ.
 Правѣлаз, правило.
 Правослѣвѣе, православіе. Правослѣвѣник, православный.
 Прѣвѣ, прахъ, баруть.
 Прѣвѣск, прашиемъ.
 Прѣхъ, пре, врло. Прѣмарѣ, превеликій. *Ср. лат. ргае.*
 Прѣхѣста, пречиста.
 Прѣхѣск, прекупуемъ.
 Прѣхѣнѣц, прекупаць.
 Прѣхѣнѣе, преданіе, traditio.
 Прѣменѣск, обновити, освѣжити. Прѣменѣт, конъ се по
 другій путь оженію.
 Прѣшѣт, свѣштеникъ (праотаць).
 Прѣпѣстѣ, пропасть; стрменито мѣсто. Прѣпѣстѣск,
 турити у пропасть.
 Прѣпѣдѣск, пропадамъ.
 Прѣпѣдитѣрю, пропалица.
 Прѣпѣлицѣз, препелица.
 Прѣстѣл, престолъ.
 Прѣхѣтѣн, пріятель. Прѣхѣнѣцѣ, пріятѣльски. Прѣхѣнѣск,
 пріятельимъ се.
 Прѣхѣзлѣск, валяемъ; превалуемъ. Прѣхѣзлѣнтѣрю, валякъ.
 Прѣхѣзлѣнт, конъ валежушке лежи.

Привѣг, ком блуди кое кудъ.
 Приказѣск, наказанъ бывамъ, одъ туге скапавамъ.
 Приказ, неволя, мука, туга (види нѣказ).
 Причестаніе, причешіе.
 Причинз, причина. Причинзѣск, причинявамъ.
 Прѣск, пріямъ, наклонѣнъ самъ.
 Примѣск, пріймамъ.
 Привѣанз, сваѣа.
 Притѣреск, притѣрѣе, прегорети. (печенѣ).
 Прилаз, разграда плота, кудъ се може пролазити.
 Прилоствѣск, прилоствѣе, прелстити, обчинити.
 Прилоствѣе, прелщеніе, обчина. Прилоствѣт, преварети.
 Примѣждѣе, опасность.
 Примениѣе, променити.
 Примѣск, примамаъ.
 Принѣс, жертва.
 Припон, препона, чимъ се конѣи сапину. Припонѣск, сапинѣмаъ.
 Приствѣѣск, преставити се, умерети. Приставѣт, мртаваъ.
 Прѣстола, престоль.
 Привѣлаз, позориште (привидѣніе).
 Прочитѣз, прочитавамъ.
 Проклѣт, проклетъ.
 Проквицз, покровицаъ.
 Проходѣск, пратимъ мртаваъ.
 Проповѣдѣск, проповѣдамъ; являмаъ.
 Прорѣк, пророкъ. Пророчѣск, пророчествуемаъ.
 Прорѣе, прорѣе, пророчество. Прорѣицз, прорѣица.
 Прѣст, прѣствѣ. Прѣстѣк, прѣстѣк. Прѣстѣе, прѣстѣе, прѣстѣство. Прѣстѣск, попростѣтити се.
 Прѣцѣп, процѣпъ.
 Прѣтопѣп, прѣтопѣпъ.
 Пѣнгз, кеса (одъ пунити?) *Ср. ерч. пунггг.*
 Пѣшкз, пушка. Пѣшк, убіамъ изъ пушке.
 Пѣствѣю пѣствѣтѣтѣе. пустыня. Пѣствѣник, пустыниѣк. Пѣствѣничѣск, живимъ у пустыниѣа.

Пѣстѣре, опустошенѣ. Пѣстѣторѣ, опустошатель.

Ка, као.

Кам, као да, нешто, одъ прилике.

Канд, кадѣ. *Ср. лат. quando.*

Каканд, каонадѣ, као да.

Ракіе, ракія.

Рак, ракъ.

Рāju, рай.

Рáнз, ранна. Рáнѣск, раннимѣ, задаемѣ ранну коме.

Рáнѣцз, раница.

Рáпицз, репица.

Рáспѣск, разсѣпамѣ.

Рáзнз, тамо и овамо.

Рáвнз, ревность. Рáвнѣск, ревнуемѣ. Рáвнитѣрѣ, рев-
нитель.

Рáзѣр, разорѣ, меѣа измеѣу двѣ нѣиве.

Рáнд, редѣ. Рáндѣск, уреѣуемѣ.

Рáздѣск, разсаѣуемѣ.

Рáсáд, расадаѣ.

Рáзвѣо, ратѣ. Рáзвѣск, ратѣ водимѣ. Рáзвѣойник, юнакѣ,
ратникѣ.

Рáсвѣск, по воли разтежемѣ се.

Рáсвѣнз, се Рáсвѣнз, ведри се; разгалюе се.

Рáскѣалз, бунтѣ, буна, комешанѣ, устанѣнѣ. Рáскѣлѣск,
побунюемѣ се, тумарамѣ.

Рáскѣк, рáсѣбáчере, раскопати се.

Рáспáндѣск, распадамѣ се.

Рáспáс, меѣувременость, *intermezzo.*

Рáспáзѣск, наплаѣуемѣ, враѣамѣ.

Рáстигнѣск, распинѣмѣ (одѣ растегнути). Рáстигнѣт,
распетѣ.

Рáсѣчск, сучемѣ.

Рáсврзѣтитѣрѣ, ком друге развраѣа, бунѣ.

Рáспѣск, разсѣпамѣ.

Рáспѣпитѣрѣ; разпикуѣа.

Рáспѣт, разсуть.

Ров, робъ, роѣзъ, робкиня. Ровѣскъ, робуемъ. Рѣвѣ, робіа.

Рѣзотъ, робота, работа.

Ро́адъ, родъ. Роде́ск, родинъ. Родѣ́тъ, плодови́тъ.

Рѡдъ, плодъ одъ воћке.

Рогозъ, рогозъ.

Рогожина, асура.

Рóю, роѣ.

Ръдъ, 1) руда (на колима); 2) шишка.

РѢ́мѣн, руменѣ. РѢ́менѣ́лъ, руменило. РѢ́мені́ск, румені́мъ.

Съдѣск, садимъ. Сѣд, садъ.

Шáгъ, шегачина, шала.

Съзрѣцъ, сланица.

САНІЄ; саонице. САНІЮ санькамъ.

Сврѣитъ, сврѣчанъ. Сврѣскъ, сврѣчанъ. Сврѣтъ, бора,
морштина на образѣ.

Свѣг, множина, комешанѣ.

Свѣчу, бичъ.

СКОЊЪ, ШКОЛКА.

Скърнъ, скърнзвѣ, скверна, нечистота; ѣубре.

Скорѣш, оскоруша.

Скривѣск, кривимъ се, плачемъ.

Скѹмп, скупѹ. Скѹмпѣтъ, скупѹѡѡа.

Сдрѣнцъ, дронъцы. Сдрѣнцѣск, деремъ, испараклисамъ.

Сдрѣвън, 1) здравъ. 2) якъ, 3) валянъ.

СДРОВЕ́ск, сДРОБИ́мъ. СДРОб, ДРОбъ, одЛОмакъ.

Съ, се. Се вѣдѣ, види се. се скрѣ, пише се. (Одтудъ се у Чакову, у Банату, говори: „се метемъ, се чуе и т. д.“ кое можемо и кодъ Доситея гдѣшто примѣтити).

Совѣръ, соборъ.

Сѣчер, жнѣмъ. Сечерѣторю, жетеоць.

СѢМѢНЦЪ, сѣме. Ср. лат. semen.

Шєрѣн, шаранъ.

Сердаръ, сердаръ. Званіє у дворѣ владателя.

Сѣтъ, сыто. Сѣтица, мало сыто. Сѣтар, сытаръ.
 Сѣвршѣск, свршуемъ. Сѣвршит, совршенъ.
 Сѣдѣз, сваѣа. Сѣздѣск, сваѣамъ се.
 Сѣлтѣск, совѣтуемъ.
 Сѣшник, свеѣнякъ.
 Сѣѣтник, совѣтникъ.
 Сѣзнт, светъ. Сѣзницѣск, светимъ.
 Сѣзрѣю, грѣть. Сѣдрѣск, грѣчимъ.
 Сѣрдѣл, сврдо. Сѣрдалѣск, бушимъ, вримъ.
 Сѣлѣск, гулимъ.
 Сѣрзѣск, сгуравамъ се.
 Сѣрлв, сувъ.
 Сѣлз, сила. Сѣлѣск, силимъ. Сѣлинцъ, насилѣ.
 Шѣнз, шина. *Ср. нѣм. die Schiene.*
 Сѣрмз, срма.
 Сѣзѣск, слабимъ. Сѣзѣчѣнз, слабость. (морална)
 Сѣзѣнѣз, сланина.
 Сѣлѣтинз, слатина.
 Сѣлѣз, слава.
 Сѣлѣвоа, слободанъ. Сѣлѣбѣз, ослобоѣавамъ.
 Сѣлѣю, слой, масса. Сѣлѣск, слоявамъ, тврдимъ.
 Сѣлѣз, писме, слово.
 Сѣлѣгъ, слуга. Сѣлѣжѣск, служимъ. Сѣлѣжѣз, служба. Сѣлѣ-
 житѣрѣю, служитель. Сѣлѣжѣникъ, слушѣкѣня.
 Сѣлѣт, слуга, луда, наказа.
 Сѣлѣжѣск, смакнути.
 Сѣлѣзрк, шѣмркъ.
 Сѣлѣд, блѣдъ, смеѣжъ.
 Сѣлѣрѣнѣе, смиренѣе. Сѣлѣрсѣи, смиренъ.
 Сѣлѣз, змѣз, змай.
 Сѣлѣнтѣлз, погрѣшѣна (одъ сметнути) Сѣлѣнтѣск, сметну-
 ти, погрѣшѣти.
 Сѣлѣжѣнѣз, смѣква.
 Сѣлѣблз, катранъ, смола.
 Сѣлѣоп, сѣлѣопъ.
 Сѣлѣз, соба.

Совѣръ, соборъ.

Солъ, соль, посланикъ. Соліе, посолство.

Шоптѣскъ, шептаю, шапуѣмъ.

Шовѣзскъ, шеврдамъ.

Сплѣхтѣръ, сплаканъ, правъ.

Спѣрю споръ, наспоръ, успѣхъ. Спѣрникъ, наспоренъ,
плоданъ

Стѣнкѣ, стѣна.

Стѣт, стѣсь.

Стѣвѣлъ, ставило.

Стѣлницѣ, стѣница.

Стѣн, стѣна.

Стѣн, станъ (кошулъ.)

Стѣпѣн, господаръ. Ср. Сл. панъ. Стѣпѣнъ, госпожа.

Стѣпѣнскъ, господаримъ.

Стѣкаъ, стакло.

Стѣпникъ, столпникъ Симеонъ.

Стѣп, столпъ.

Щирѣтѣръ, штрботина.

Щѣръ, щирѣаре, оштрбити, сломити коме зубъ.

Щѣръ, штиръ.

Щѣскъ, штука.

Столанѣкъ, столникъ, асталникъ. Oberstufenmeister. Званіе кодъ владателя.

Стрѣдѣскъ, трудимъ се, мучимъ се. Стрѣданѣе, трудъ, мука.

Стрѣинъ, странъ. Стрѣинѣтѣтъ, туѣинство. Стрѣинѣз, странствуемъ. Ср. лат. extraneus.

Стрѣжѣрю, стражаръ. Стрѣжскъ, чувамъ стражу,

Страстникъ, страстной седмицы принадлежеіій. Стрѣстѣе, страстно бдѣніе.

Стрѣшинъ, стрѣя.

Стрѣпѣскъ, шкропомъ.

Стрѣнъ, струна. Стрѣнѣаръ, дракслеръ.

Сѣчѣскъ, сучемъ, мотамъ.

Сѣгрѣмарѣ, струвати, удавити, угнявити.

Сѣрдѣкъ, лопта.

Сѣзѣйкъ, чунакъ.

Свзрѣскъ, одвряти, бацати. Свзрѣнтѣръ,, еданъ бацай,
der Wurf.

Свѣорникъ, (зборникъ) витія, ораторъ.

Тзвѣлицъ, таблица. *Ср. лат. tabula.*

Тѣйнъ, тайна. Тѣйникъ, присный пріятель. Тѣйніѣскъ,
таймъ. Тѣйнѣиторѣю, кои оѣе да затаи.

Тѣлѣѣскъ, толкуемъ.

Тамѣѣръ, тамбура.

Тргъ, тргъ, вашаръ.

Тѣтѣ, отацъ.

Цѣлинъ, цѣлина, неузорана земля.

Тѣмѣю, темель.

Цѣпенѣскъ, 1) цѣпенѣю, укочио самъ се; 2) утврѣуемъ.

Цѣръ, земля, царевина. Цѣръ Сзрѣѣскъ, Србія. Цзрѣн,
землак. *Ср. лат. terrenus.*

Тзргѣѣскъ, тргуемъ. Тзргѣѣцъ, трговацъ. Тзргѣѣре, тр-
гованъ.

Цѣригѣрдъ, цариградъ.

Цѣсѣлъ, чешагія. Цѣселъ, чешемъ (монѣ).

Цѣѣъ, цѣѣъ.

Тигѣе, тиганъ.

Тѣиторъ, ктиторъ.

Точилъ, тоцѣло. Точѣскъ, тоцѣльямъ, оштримъ

Тоагъ, толяга.

Толчѣрю, (точило) левакъ, на кон се вѣно у буре сѣпа.

Топилъ, топило. *der Schmelztiegel.* Топѣре, топѣльнъ.

Топѣръ, сѣкира, русски *топоръ*.

Трѣѣскъ, живимъ, (траемъ). Трѣю; животъ.

Трнокопъ, будакъ.

Трѣснѣскъ, трѣснѣре, удара трѣсакъ, громъ. Трѣснѣтѣ, трѣ-
сакъ. Трѣснѣтъ, 1) ударенъ громомъ; 2) повешенъ
на упуштѣнъ.

Трѣѣъ, потреба, (требѣ естъ).

Трѣѣникъ, требникъ.

Врзашмаш, неприятель, кои ми вражду наноси.

Брѣдинѣ, достоянѣ, заслужанѣ.

Брѣме, време.

Звѣѣн, зубунѣ.

Зѣдѣ, нецеля.

Зѣдѣф, запара.

Зѣдѣд, сулудѣ.

Зѣрѣзѣ, човекѣ важанѣ, кои в у почитанію (одѣ зрѣти?).

Зѣвѣзѣ, завѣса.

Зѣвѣздѣ, звѣзда.

Зѣвѣник, кои се забавля, дуго остае, Зѣвѣиск, бавимѣ се.

6. О УДВОЯВАНІЮ САГЛАСНЫ ПИСМЕНА У СРБСКИМЪ РЕЧМА.

Србскій языкъ славенскогъ в порекла и найближій в прквенославенскомъ языку. Овай прквенославенскій языкъ по кириловой азбуки скровнѣ, усвоіо в, између прочегъ нарочиту едну свойственность грчкогъ языка, то естъ, удареніе, са знацыма скорогъ (`) и протегнутогъ (´) гласа.

Знацы ови сачиняваю самый живацѣ грчкогъ языка, и тако су нуждни, да бы една иста речъ савсимѣ друго нешто значила, кадѣ бы се удареніе са свогъ писмена преместило или изоставило. Ова стихійска свойственность и нуждность грчкогъ языка не види се быти у равной мери нужна и у славенскомъ языку; ерѣ има доста славенскихъ речій, кое ништа не губе одѣ свогъ значеня и смысла, ако се гласѣ не протегне онде, гдѣ в удареніе ста-

вѣрно, као: слава, слава, моли́тва, моли́тва, благоде́тель, благоде́тель, свещѣ́нникъ, свещѣ́нникъ, зако́нъ, зако́нъ, до́мъ, до́мъ, благосло́венный, благосло́венный, сѣдѣ́ище, сѣдѣ́ище и овима подобна.

Изъ овога се види, да смисао славенски речій не зависи безусловно одъ знака ударенія, као што є то у грчкомъ языку. За примеръ да наведемъ само то, што се кодъ насъ ни Бвангеліе ни Апостола у цркви не чита строго по удареніама, нити се у поаянну свака речъ протегне гласомъ онде, гди є удареніе, па є нама опетъ зато лепо и разговетно и уву пріятно. Шта выше, боимсе, да бы намъ многе речи смешне дошле и уву нашемъ противне быле, кадъ бы ѿ онако изговарали, као што бы по ударенію требало. Славенскій дакле языкъ трпи изятіе одъ правила ударенія у пронаошенію, безъ повреде смисла и значеня.

Грчка суштителна и прилагателна, и одъ њѣ произведена нарѣчія имаю, было у среди, было у почетку удвоена сагласна еднака писмена, и то свагда предъ гласнымъ писменомъ, на комъ стои удареніе протегнутогъ гласа. Црквенославенскій языкъ и у томъ се повео по грчкомъ, врь и у нѣму има доста суштителны и неброены прилагателны имена, као и нарѣчія изъ њѣ произведены, са удвоенымъ сагласнымъ писменима, предъ гласнымъ протегнутымъ удареніемъ означеныма; само є та разлика између грчкогъ и славенскогъ, што се у грчкомъ у почетку или у среди, а у славенскомъ, нарочито у прилагателныма све на краю, то єсть на последнѣмъ слогу удвояваю сагласна писмена. На примеръ: свещѣ́нникъ, зако́нникъ, є́диноплѣ́мникъ, покло́нникъ, преждѣшсвещѣ́ннаа, посещѣ́нный, влаже́нный, совѣ́тѣ́нный, несказѣ́нный, подчини́нный, непра́стѣ́ннш, стра́ннш, соше́ннш, кола́шнш, прекло́ннш.

Може бити, казаше ко, да речено удвојанѣ сагласны писмена, нарочито у прилагателныма, кадъ имаю предъ собомъ гласно, на комъ є удареніе протегнутогъ гласа, ніє по свойству грчкогъ языка, него да є то природа форме, по коіой се пуно прилагателно образує, и позває се, можда у томъ на славенску Граматику, коя се у Карловачкой, Вршачкой и Београдской Богословіи предає, у коіой се о прилагателныма по првомъ образцу скланяєма каже, да се пуно оконченіє образує одъ усеченогъ, избацѣвши з и додавши слогъ ный. На примеръ : блаженъ, блаженный.

Но я сумняѣ, да ли є то правило стално; сумняѣ, да ли є то писме н у придаваемомъ слогу ный донста по свойству славенскогъ языка, или є голо подражаніє грчкога; ерь, како ће се, на примеръ, то правило одржати у речи „нераздѣлимъ“? По нѣму морало бы пуно оконченіє бити „нераздѣлимый“, а мы читамо у славенскимъ кнѣгама „нераздѣлимый.“ Или, зашто у речи „взначалый“ нема два н, кадъ се за пуно оконченіє цео слогъ ный изыскує?

Далѣ, та иста Граматика за образованѣ прилагателны, коя се по другомъ и трећемъ образцу скланяю, требує само, йй. На примеръ : нищъ, нищій, всемогъщъ, всемогъщій, вечернь, вечерній. Дакле сасвимъ противно ономъ првомъ, а то є велика неслѣдственность. Ако ли я оно прво правило не толкуємъ добро, то єсть, ако по истой Граматикѣ за образованѣ пуногъ прилагателногъ по првомъ образцу ніє нужданъ читавъ слогъ ный, него само ый; то онда пытамъ я, зашто се удвојає писме н? И, кадъ се већє удвојає, да ли є то по природѣ славенскогъ языка, или є слепо подражаніє грчкога? Да се у грчкомъ языку удвојаю еднака сагласна писмена,

ако е предъ нѣма самогласно акцентурано, и то по правилу, основаномъ на свойству истогаъ языка, то е известно; али да то исто правило постои иза славенскій языкъ, имено, што се писмена и тиче, то треба доказати, иначе е слепо подражаніе грчкаго, безъ основа и нужде.

Што се тиче сравнителногъ „вышшій“, и ако има юштѣ коя славенска речъ са удвоеннымъ ш, и о томъ самъ тога мнѣнія, да оно друго ш нѣе нужно по корену речи, него се пише са два ш збогъ протегнутогъ ударенія надъ предидућимъ ѣ. И башъ зато, што се гласъ на писмену ѣ протече и некако подиже, чини се, као да е нужно придати му два ш, а у самой ствари нѣе нужно. Писме ш по самой природы свога звука и произношенія не изговара се брзо, изузимаюћи оне речи, коє се са писменомъ ш починю, као: шити, шатѣтиса; али у среди речи, особито између два самогласна, или надъ му сагласно слѣдує, изговара се протегнутымъ гласомъ, као: свѣѣлаша, вѣѣрашній. — А друго, тай истый сравнителный вышшій, у сложенной речи „прсвыше“ губи оно друго ш, премда се збогъ ударенія на ѣ тако отеже гласъ надъ нѣимъ, као да су два ш. На послѣдку и сама редкость оваковы речій са удвоеннымъ ш у славенскомъ языку показує, да га свойство истогаъ языка не требує.

Кадъ се дакле нужда удвоиваня сагласны едналик писмена збогъ предидућегъ самогласногъ акцентуираногъ у славенскомъ языку са уваженія достойнымъ основима и изъ природе самогъ языка доказати не може, то се потреба истога удвоиваня у Србскомъ языку юштѣ манѣ може доказати и употребленіе то као правилно допустити. Истина, да е србскій языкъ славенскогъ порекла; али што се словопроизведенія и образованя свои речій тиче, у

томъ има своя особита правила и начини, съ които се одъ порекла свогъ разликуе; или простіе речіи, онъ има свою собствену природу, свое единствене свойственности, свой рођеный крой и калушъ. Слѣдователно ни славенско гласоудареніе не може приимѣно быти у сръбскомъ языку нао правило, почемъ сръбскій языкъ има свое собствене акцентуаціе, и, као што изъ искусства знамо, по већой части онде диже гласъ, гди славянинъ спушта. На примеръ: славенска речъ „сващѣнникъ“ изговара се сръбски: свештеникъ, и удара се гласомъ на првомъ слогу, а не на другомъ, као што се у славенскомъ изговара. Исто тако речъ славенска „Законъ“ изговара се сръбски законъ, као да е удареніе на *а* а не на *о*, одтуда безаконикъ, безаконіе.

Што се тиче прилагателны имена, коя у славенскомъ имаю два *и*, и ту е языкъ сръбскій одступіо одъ свогъ порекла, давши речи славенской или другій крой, или преместивши удареніе на другій слогъ. На примеръ: Учинѣнный, сръбски: учинѣный. Шдѣшевѣнный, сръбски: одушевѣнный, благословѣнный, сръбски: благословенный, неказанный, сръбски: неисказанный.

Изъ ово мало примера и речій види се, да сръбскій языкъ нема нужде сагласна еднака писмена удвоявати збогъ протегнутогъ произношенія; па ако та истина постои за сушествителна и прилагателна, то онда постои и за нарѣчія, па, по жомъ мнѣнію и у самымъ сравнителнымъ степенима, еръ степенъ овай образуе се одъ положителногъ усеченогъ, избадивши *ъ*, а додавши *и*. На примеръ: савршенъ, савршеніи; блаженъ, блаженіи; многочисленъ, многочисленіи; узвышенъ, узвышеніи. Дакле нити по овомъ калуу образованя сравнителногъ, нити збогъ пуноће самогъ произношенія види се быти нужно удвоено *и*.

Што се тиче сравнителногъ србскогъ „вышпий“, по момъ мнѣнію ни ту нѣ нужно сугубо ш, поне нѣ нужно по правилу, него га многи пишу, поведеѣи се по ономъ оштромъ произношенію писмена ш, подпомогнутомъ гласоудареніемъ предходеѣегъ писмена ы, а веѣа часть Списателя напиш и непише два ш, него едно, а неки претвараю оно друго ш у с, као што се докста писме ш врло меня у с.

Што се пакъ страны речій тиче, као : Савва, Іоаннѣ, Кириллѣ и нѣима подобны, коя се у славенскомъ верности ради оригинала са удвоеннымъ согласнымъ пишу, судимъ, да е то подражаніе у србскомъ саснимъ излишно, и да бы ѣй онако требало писати, као што ѣй србинѣ обычно изговара. Дакле не Савва, кадъ Срби тако неговоре, него Сава; не Іоаннѣ, Кириллѣ, него Іоанѣ, или Іованѣ, Кирилѣ или Їира. Лепо стои у грчкомъ Іоаннисѣ, Кириллосѣ; али шта е славянинѣ починію? онѣ е у речи *Іоаннисѣ* избаціо не цео слогъ *нисѣ* него само *исѣ*, а зашто и по комъ правилу, то Богъ еданѣ зна, и тако е одѣ І-о-ан-нисѣ постало І-о-аннѣ. Тако исто одѣ Кѣ-рил-лосѣ постаде Ки-риллѣ. По-мыслимо само, каква е то сметня у срицаню кодѣ мале деце! И Немцы су дуго време писали Philosophie, Physik, али данасѣ пишу Philosophie, Physik. Дакле што имѣ не бы и мы у страннымъ речма подражавали, не вежуѣи се слепо онога, како е у оригиналу; дакле не Θεодосій, Θεοδορ, него Θεοδοσίε или Τοδοσίε, Θεοδορ, или Τοδορ.

Гаврилѣ Поповићѣ,
Архимандритѣ.

7, НЕШТО О НАРЪЧЮ.

Кои при писаню или читаню мотри на части слова, тай ће се лако уверити, колико приноси нарѣчїе къ ясности смысла и точности опредѣленія. Но по већој части пропушта се ова часть слова безъ оногъ вниманія, коє она заслужує. Оттуда є и произышла толика разновидность у написиваню нарѣчїа. Тако єдни пишу *съ леѣа*, место *слеѣа*, *по томъ*, место *потомъ*; други *у ютру*, *у вече*, место *уютру*, *увече*; єдни пишу *одъ сора*, *одъ спола*, место: *одсора*, *одспола*; други *ничимъ манѣ*, место *ничим-манѣ* или *ништаманѣ*; єдни *на выше* место *навыше*, други *двапутъ*, *трипутъ* уєдно, а *десетъ пута*, *сто пута* одєльно.

Ову неслѣдственость требало бы єдномъ за свагда исправити, и поставити правило, да се свако нарѣчїе, было оно како му драго сложено, уєдно пише. Дакле: *слеѣа*, *сдесна*, *слева*, *изютра*, *потомъ*, *понекадъ*, *покададъ*, *одсора*, *свечера*, *олакше*, *одспола*, *ништаманѣ*, *навыше* *попреко*, *васданъ*, *изненада*, *митогредъ*, *одчасти*, *понайболѣ*, *нчдоватъ*, *одострагъ*, *изанѣга*, *издалека*, *упрочемъ*, *одкуда*, *подалеко*, *наизустъ*, *изнутра*, *понаособъ*, *повасданъ*, *посвучоѣ*, *одприлике*, и т. д. Тако се пише и у Грчкомъ и у Рускомъ и Немачкомъ языку.

Юштъ нешто о речи „међутимъ“ и „съ тимъ.“

Ове две речи многи пишу са ѡ, овако: *међутимъ*, *съ тимъ*, а по момъ миѣнїю требало бы иѣ писати са и а не са ѡ; ерѣ обе те речи долазе одъ славенскогъ „*междѣтѣмъ*“, и *съ тѣмъ*“, но писме ѣ

меня се у србскомъ на *и* а не на *ы*, на примеръ, славенски каже се „*нѣгда, нигдѣ, гдѣлико*“, а мы кажемо србски: *нигди, негди, гдигодѣ*, и обычно пишемо са *и* а не са *ы*. Слѣдователно, кадъ у славенскомъ у речма „*междѣтемъ*“ и „*съ темъ*“ нема писмена *ы*, а ето видимо, да се славенско *ѣ* згодно прелїйва у србскомъ на *и*: то онда не треба їй писати са *ы* него са *и*. Дакле не „*међутимъ*“, съ *тымъ*; него: *међутимъ, съ тимъ*.“

Гаврилъ Поповићъ,
Архимандритъ.

8. ПРИМѢТБЕ ПРИ ЧИТАНЮ СРБСКИ КНИНГА.

Архимандритъ Райћъ, кои се 8 година мучїо изтражуюћи славенске древности, писао є: *Славени и славенски народи*; а нови, особито млади списатели пишу *Славяни, и славянски*; напротивъ србскогъ *Княза*, премъ да се у дипломациї не смѣ мѣняти ни єдно словце, зову *Кнезоль*! Кои є узрокъ томе? — Г. Вукъ запытао є єданъ путъ, може быти, шалећи се: не бы ли болѣ было писати *Славяни и славянски*, (вальда по аналогїи *Сава савяни*), па одма по новинама поврве *Славяни, и славянски народи*. Но ови дуго нису траяли, и садъ опетъ имамо само *Славяне*.

Мушицкїй є їоштъ год. 1825. у првой части Лѣтописа ово написао: „*Име прилагателно найзнатнїе худо с' образує їоштъ! народный, народия, ахъ!*“ Па колико смо за 21 годину напредъ отишли? да многи їоштъ єднако пишу *народня*. Право є Мушицкїй уздануо.

Садъ су нѣки списатели почели прилагателна у дателномъ единственомъ писати само на *му*, као: овому великому, сладкому, скоро уваженому и испеченому сому; а тако исто и родителный само на *са*, као: великога, краклястога, еленовога рога. Дали е ово за благогласіе, я нећу да пресуђуемъ; али ямачно Србинъ у говору не бы казао тако.

Наполеона *себе истого описъ*. Свакојко самъ обрѣао, али никакo писамъ мого наћи, да е по свойству србскога языка. — *Страшило е се*, тап bat gefürchtet; одъ сѣдити, може быти сѣдило се, и одъ читати читало се; али страшити се, смѣяти се, одмарати се, и друге глаголе повраћателне употреблявати у залoгу страдателномъ, то не иде. — Нѣовъ военный походъ *ниѣ ништа манѣ него чести пунъ* (стр. 101.) nichtsweniger als Ehrentoll; преводъ нити е србски, ни добаръ. — Нѣове мысли мени су *свеодно* (нѣмачки вальда: Ihre Meinungen sind mir gleichgültig стр. 33) србски *ниѣ*. После ручка обично *не излази*, (куда?) нѣмачки: er geht nicht aus, има свое значенѣ, кое треба на србски другојачіе превести. Хіляда *средстава*; у моимъ *предузећима*, са своимъ *оделеніима* (оддѣленіями); чини ми се, да е све противъ Грамматике. — Обузео ме е *некій родъ* страа; я *довволимъ* мени ту приметбу; „я видимъ“ усудимъ се я говорити —; на све е странѣ у послу (свуда се ради); — сами Германизми.

Бданъ странъ Списатель каже, да ће Србљи морати ићи у Загребъ учити србски, еръ се тамо чисто пише; да видимо како: *Сумња* е рѣчь славенска, не валя дакле, него треба казати просто србски. Како? Нѣмацъ каже Zweifel. Zweifel, то е два, двое; дакле и Zweifel, *двоиба*; садъ е лако начинити и одъ bezweifeln *сдвоити*. Повѣстница не валя, еръ е славенски, него: еѣ ist gefessen догодило се, дакле Gefächte *догодовитина*, по аналогіи баруштина, маглуштина! — Нѣмацъ каже:

das Buch *geräth*, дакле чисто србски: књига *распада*. Досадъ се писало *состои се* или *састои се*; то не вала, врѣ Нѣмацъ не каже *es besteht sich*, него *es besteht*; дакле *састои*; напротивъ нѣ добро казати *захвалюемъ*, него *захвалюемъ се*; зашто и Нѣмацъ каже: *sich bedanken*. — *Entscheiden* значи лучити, дакле и *entscheiden* одлучити, и одтуда *одлука*. Досадъ се писало: *я се питаю надеждою*; но то не вала, врѣ е славенски, него треба писати србски: у мѣсто *питаю*, *гоимъ*, у мѣсто *надежда*, *нада*, Нѣмацъ пакъ каже *die Hoffnung nähren*, дакле *гоити наду*. Нѣ ли ово чисто србски? — *Учтивость* е рѣчь славенска, треба дакле изразити србски; како? Нѣмацъ каже *höflichkeit*; *hof*, то е дворъ, дакле *höflichkeit* *удворность*. — Ово довольно потврђуе наводъ, да Србљи мораю ићи у Загребъ научити се чистоти србскога языка.

Садъ се почело писати *нѣкои* у мѣсто *нѣки*. Славенски се пише *нѣци*.

Новиѣ писателѣи желе, да се пише *Срби* у мѣсто *Србљи*, и по томе да се ображаваю сви падежи у множественомъ числу, по аналогіи: *Арапинъ, арапи*. Обично се у говору каже *Србљи* и *Срблѣ*, а и у старымъ споменицыма србскимъ стон: *кралъ Срблемъ*, или *Срблемъ*. Садъ, оѣмо ли мртвомъ правилу за любовь живо име мѣняти?

Дажу и *даду*, *знаю* и *знаду*. Многи мысле, да е ово последнѣ *даду*, *знаду* погрѣшно, и волели бы да се одбацы, па да остане оно прво на *ю*. Я свакояко мыслимъ, да е разлика, кадъ се каже: „треба да се књиге *издаю*“, и „дали су књигу матичарима, да *ю издаду*.“ Тако по момъ миѣнію „*кадъ даю*“ значи *si dant*. „*Кадъ даду*“ *si dederint*. „*Кадъ ми даю*, зашто не бы узео (а не *кадъ ми даду*); на противъ „*отићи ћу*, докъ ми *даду* писмо“ а не, *докъ ми даю*.

У *Огледалу* србскомъ на страни 505. овако стои: „многа се мѣста у *Црнугору* знаю; у *нахию* приичку, ріечку (стои); Историја печатана у *Москву* и т. д.“ Кадъ се овакови одступцы чују у Банату, то се безъ обзира опорочава и куди; а за црногорске погрѣшкѣ каже се: „тако овдѣ народъ говори“ као да у Банату нѣ народъ србскій!

Бданъ нашъ Списатељ примѣчава у предговору, да е књигу написао само изъ тогъ узрока, да бы се упражнявао у србскомъ езыку; еръ га, вели, добро незна!!! То е зло!

Нѣки желе быти сасвимъ слѣдствени, па пишу *предмѣтъ*, мѣсто *предметъ*. Рѣчь ова долази одъ *метати*, или одъ славенскога метакъ (бацамъ), дакле еданъ путъ за свагда: ПРЕДМЕТЪ, а не ПРЕДМѢТЪ.

Све и *сво*. Гдѣкои изоставляю ово последнѣ, и свуда употребљаваю *све*. Я пакъ држимъ, да е *све* више као нарѣчіе нѣко, а *сво* прилагателно. Тако се каже: *све*, што мене окружава; *све*, што знамо; на противъ *сво* село; *сво* естество и т. д.

За чудо, какве по кои путъ саставке морамо да читамо! Ко оће да се о томе увѣри, нека прогледѣ у Народномъ Листу (числу 45. о. г.) саставъ подъ именомъ *Кралѣвићъ*, или у Подунавки (числу 48). *Человѣкъ*, и гдѣкоє началне членове, па ће се упрепастити. Ово е рђавъ знакъ напредованя у књижеству.

По природномъ течаю стварій обично млади люди више раде, а старіи мотре на нѣи, праве примѣчанія, и исправляю ѿ, кадъ виде, да правымъ не иду путемъ; но наши млади списатељи радіе претресаю дѣла туђа, цѣне и пресуђую, шта е добро, шта нѣ; друге ободраваю и хвале, и слободно даю савѣте, шта намъ треба чинити.

Кадъ бы овако свакій, што гдѣ примѣти, одма забележію, па кадъ бы се ово не само печатало, него и други читали, и на ползу употребили свою; могло бы се што и учинити. А не бы шкодило кадкадъ и добре Грамматике као што в Г. Вука Караџића, па и Рѣчникъ његовъ прогледати.

І. С. Поповићъ.

II.

ПРОИЗВОДИ КРАСНО.
СЛОВНИ.

1. ОРИГНИАЛНА САЧИНЕНЯ.

А) У СТИХОВЫМА.

а)

СВЕТЛОМЕ ПОКРОВИТЕЛЮ

ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

Князу Србскомъ

Гоподару

АЛЕКСАНДРУ КАРАЋОРЂЕВИЋУ,

приликомъ, кадъ в Императорско-Рускимъ Орде-
номъ Свете Анне провогъ степену украшенъ.

Слава ї бож'я Князу дїйка
 прва Србскоме,
 Тек' са неба благодать се
 шалъ свакоме;
 Караѣорђа Богъ обдари
 управъ единый,
 Да онъ чуда небывавши
 собомъ почини,
 Народъ Србскїй на оружъ
 да онъ подигне,
 Да бытъ злости съ ярмомъ грозе
 о тле распрсне:
 Но шта више, шта л' дивне
 сѣмъ тог' да сврши,
 Све жертвовавъ, врага людства . . .
 іонъ да спридуши;

Ту е помоћъ одъ нѣг' призво
 Слав-Сѣвера Царь,
 И пріймио ка' одъ брата
 Славско-братскій даръ.
 Рода л' докъ е у Србинству
 Карађорђева,
 Цар-потомка л' докъ у Руству
 Александрова
 Немогу се заборавит'
 нѣи два никада,
 Но пазит' се узајмно
 оба свакада.
 Княже л' Србскій Александре,
 Славске т' любве знакъ
 Царь Николай, Слав' хранитель,
 као вѣре зракъ
 На прси ти самъ придѣну
 свѣту очито,
 Слога своите да се памти
 врла вѣчито.
 Честитъ быво, тко признаво
 збильску честитость,
 И оба ихъ свуд' сретала
 райска блаженость.
 Аминь Боже свагда твоим'
 Слав'ма помагај,
 Отуђивну ћудъ имъ само
 нигда недавай — .

С. М. С.

б)
Боговой.

Дійванъ тил' си
 Надбоговскій Бого
 И у мраку,
 Ко у ясну зраку,
 И у мраву,
 Ко у цару Лаву,
 То л' у Ср'бу,
 И у Срба гербу,
 То л' у свему
 Кругу човечьму!!!
 Ђдномъ негда,
 И то не одавна,
 Докле ратъ е
 Небывавшій траіо
 Соколића
 Супроть Змаевића
 Ср'бскогъ Србства
 Проћъ Яньичар-Турства,
 Ђдно Србче
 А дванестолѣтче
 У Лѣшници
 Обрес' међ' воиницы,
 Да се учи
 Мужки воевати,
 Да с' научи
 Смртцу презирати
 За свой народъ
 И за свою вѣру,
 Та за правду
 И обшту слободу
 Свога дома
 И свог' завичая;

Юшт' онъ свое
 Да покае старе,
 Отца браћу,
 Стрице и рођаке,
 Што су му ѿ
 Турски зулумћари
 Коскада
 Штокуд' погубили,
 За то само,
 Што су были вѣрни
 Своме Србству
 И своме Христанству,
 Бранили га
 Мишцомъ и оружѣмъ.
 Исто Србче
 Мирко е Рађевче,
 Одъ Борка е
 Ол' изъ Крупиа было,
 Отуд' было
 Там' се и родило,
 Ће и досле
 Рађани Србацы,
 Витезови
 Ко' стари Юнацы,
 Кое свѣтъ
 Заборавит' неће,
 Докле ница
 И трава и цвеће.
 Пытаю га
 Сви войницы Срби
 Упыта га
 И Бѣловъ Јоване,
 Шта ѣ' диете
 Међу ратницима,
 Шта ѣ' онъ малый
 Ш' нѣм' у муасери,

Вальда ї жельно
 Огня с' нагрятї,
 Одъ кумбаре
 Топа и плотуна,
 Што по вазданъ
 На све стране пламѣ,
 И по шанцу
 И около шанца,
 У ком'но є
 Шачица Юнака
 Према сили
 Безбройна Бошана.
 Диете є,
 Али збори мудро,
 Диете є,
 Честито колѣно:
 „Ако ништа,
 Доносићу воде
 У тиквицы
 Те понт' войнике,
 Кадъ им' жеђа
 Стане досађати,
 Одъ велике,
 Ватре и врућине;
 Сад' є лѣто,
 И жетвено доба,
 Садъ Рађевцу
 Найслађа є вода,
 А войници,
 Све су жетеоцы,
 То я знадемъ
 По моему отцу;
 Отаць ми є
 Често говорио:
 Живъ ми было
 Мой единый сыне,

Свуд' бывао
 Међу најбољима,
 Расто' скоро,
 А старо споро,
 Оро, сеіо,
 Жео и косно,
 Пакъ и мейданъ
 Свуда односно,
 Ће се годеръ
 За народъ воюе!
 Я садъ овде
 Све самъ нашо болъ,
 И то видимъ,
 Одъ сваког' самъ слабѣй,
 Ал' ѣу отца
 Слушат' я до смрти,
 То самъ живом'
 Нѣму обећао,
 Гробу отца
 Завѣтъ учиніо
 Нећу слажат'
 Кост'ма родителъ,
 Да пода мношъ
 Сва б' згорѣла земля,
 Пакъ вы за не
 Ништа се не бойте,
 Я донста
 Издати васъ нећу,
 Но послужит'
 Чим' узмогу хоћу.“
 Оставе га
 Браћа Србадиъ
 Нека имъ га,
 Личи юнакъ бити.
 У то доба,
 Силна турадиъ,

Те обично,
Лѣшницу обколи
Ка' и вазда,
Тако єв' и сада,
Пакъ є почне
Топовима ту҃ни,
У ню бацат'
Кумбаре паклене;
Срби бране
Себе и Лѣшницу,
Свою ку҃ћу,
И свою нѣвицу,
Али Србче,
Ни дѣте ни момче,
Што є рекло,
То є и чинило,
Са изворца
У своіой тиквицы
Воду носи
Те пои войнике,
А све пыта
Шта є то кумбара,
Добро пази
Колик' она рази,
Како л' квоца,
Што л' панувши ради,
Па тек' єдномъ
Свима изъ ненада
Юришило
Исто Србче лудо
Исподъ коня
Фушкіє зграбило,
Пуну шаку
Башъ овако мокре,
Ньомъ кумбари
Уста загушило,

Те угаси,
 Ужасну кумбару,
 Како прву,
 Тако є и сваку,
 Коя годъ є
 У шанацъ имъ пала,
 Те почела
 Вртит' се обично
 Докъ да планне,
 И све смртъ нападне.
 Чудила се
 Сва Лъшничка Войска,
 Чудиле се
 Босанске Топціє,
 Што кумбаре
 Њине не пуцаю,
 Те по шанцу
 Небію имъ Србе,
 Како б' они
 Хтели и желъли,
 А незнаю,
 Диете їй гаси,
 Бдномъ шакомъ
 Одъ коня фушкіє.
 Тога чуда
 И тога дѣтета
 Тай занать є
 Траіо годинама,
 Ал' є пуко
 И гласъ по Србїи,
 Како с' може
 Кумбара гасити
 Тер' є тако
 Іоштъ и друго Србче
 Делиграда
 Гасило кумбаре,

И до данасъ
 Юшъ има Србова
 Юшъ по неки
 Тадашњи войници
 Доба тога
 Караџорђевога.
 Кои нам' су
 Та оба дѣтета
 То радити
 Очима гледали.
 Хай диви се
 Мужество дѣтинству,
 Шта е моћно
 Радит' и дѣтинство
 Кад' се воли
 Бранит' отечество.
 Боже правый,
 Боже свемогућий,
 Боже Спаса,
 Боже Назорея,
 Да прегрозна
 Бывшега зулума
 По Срби
 И нѣну Ришћанству?!!
 Зулумъ силный
 Уздража и дѣцу,
 Да се дигну
 Све и слабе руке,
 Да одразе
 Све зулума мукѣ;
 Дѣца слаба
 То су ти радила
 Чѣга би се
 Херкули страшили,
 Ол' дивили
 Сами Кралѣвићи;

Ал' су, Боже,
Дѣца надоенна
Твоіомъ силомъ
Слова Христоваго,
Бога воля,
Бога є и сила,
Али Бога
Оногъ Назорейска,
Нѣгово є
Одъ искона свѣта
Међу люд'ма
Чисто православъ,
А то нам' є
Право благочестъ,
Благочестъ
Што и правовѣръ:
Све у славу
Бога єдинога,
Све за животъ
Вѣре и Закона,
Ал' онога
Бого-Спасовсвога,
Богомайка
Цыгла Назорейка
У яслама
Што га є родила,
Међ' ангели,
И међу пастыри;
Овце, кенъцы,
Том' се радовали,
Но и цари
Ка' и звезде неба
Свое горде
Преклонили главе
Съ край до на край
Землѣ и свѣта

Собомъ ишли
Даре му носили,
Спасеніе
Одъ нѣга искали,
Спасеніе
Одъ нѣг' и пріймали,
Ал' да пази
И срцемъ и душою,
Дѣломъ, словомъ,
И помоу свакомъ
И царъ чойка
Себи подобнога,
Чойку ближнѣг'
Лика боговскога,
Бр' у Бога
И цари су люди,
Та истина
Свіѣтъ обасява;
Шта л' ће онда
Немоћ' и дѣчица?...!
Тоба нейма,
Нит' га може быти;
Уста дѣтска
Срца невиннога,
Божия су
Понайвећа слава,
Дѣца л' руке
Кад' уза све дигну,
Онда одма
Сво тиранство пада,
Гласъ и траг' се
Сатре Янѣичарству,
И свакоме
Истогу зулумѣарству,
Кадъ Богъ влада
Тако суди правда.

С. М. С.

в)

СРБИНЪ.

Non canimus surdis.

Virg.

Незна Рая, шта е шала
 У слободи и у вери,
 У езыку, па имену,
 Завычаю, и спомену.
 Слобода е Раин мила
 Као майки сладко чедо,
 Као сея брату своме.
 За слободу изгинуше
 И Обилићъ, и Кралъвићъ,
 И Топлица, и Косавчићъ,
 Караѳорђе громовитый,
 Па и Велько, чуданъ юнакъ. —
 Вера тврђа одъ камена
 При Србину побратиму.
 Ко у веру нашу дира,
 Тай намъ срце одузима.
 Неда Србинъ свое вере,
 Свогъ Божиѣгъ разговора.
 Докъ е косе храброй глави,
 И докъ му е снажне душе.
 За то знаде Сава наша,
 За то знаде Дунавъ широкъ.
 Што омилн Светъ Неманя,
 И сынъ нѣговъ Светый Сава,
 Што Кнезъ Лазаръ са Милицомъ
 Сувымъ златомъ искитише:
 Заръ то когодъ да поквари,
 Србской майки да омрази? —
 Бзыкъ, име, крвно родство,
 Кое Срба Србу веже,

Кое ѿ слађе одъ шећера,
 И одъ леба, и одъ меда,
 Кое имъ е Србка дала
 Са предрагимъ своимъ млекоу,
 Неда Србинъ за сво благо
 Белогъ света небросно.
 Ђзыкъ чува мысли наше,
 И лепоте разговора.
 Име брани племе наше
 Одъ пропасти и неволъ,
 Име чува славу нашу,
 Име намъ е дика, поносъ. —
 Завычаю Рода мога
 Ты си расадъ своју сластѣй,
 Ты си мелемъ Србскомъ срцу,
 И одъ муке, и одъ еда,
 И одъ сваке неприлике;
 Ко бы волео тебъ преживитъ,
 Онога е зверско срце,
 Онога е душа црня
 Одъ душманске и ђаволске. —
 Ты спомену, ты си животъ
 Свега Србства, све красоте,
 Ты си сповѣтъ Србской крви,
 Као огню лепа светлостъ,
 Ты си мио Србскомъ срцу,
 Као унуку добрый деда.
 Тобомъ живе наши стари,
 Тобомъ Марко сильный, пева,
 И свогъ шарца разиграва.
 Гди б' живіо безъ спомена
 И Обилићъ, и Бановићъ,
 И змай Деспотъ, и Кнезь Павле?
 Споменъ чува Србску славу
 Одъ трулежи и пропасти,
 И одъ мрака и одъ врага. —

О светынѣ Србска срца,
Сладко добро Рода мога !
О спомену, завычаю,
О езыку, мило име,
О слободо, блага веро,
Гди се вама жертва дае,
Ту е мое земно благо,
Гди се за васъ крвца лѣе,
Ту ћу и я погинути,
Изломнѣу найпре коплѣ
Біюћ' прси Србски врага,
Мачъ зеленый иступићу
О душмана наши главе.
Небойте се вы светынѣ
Мога Рода храбра, славна,
Одъ пропасти небойте се ;
Васъ чуваю сви юнацы
Србска Рода одабрана,
Нѣи предводи Душанъ Силный,
И огняный Караѣорѣе,
Те юнаке непобеди
Нико живый осимѣ Бога ;
Светѣ Илія съ нѣима живи,
Съ громовима они раде,
А юнацы друга света,
Манѣ дела, манѣ чести
Издалека с' чуду диве.
Тако живе стари наши
У райскомѣ ономѣ свету
Збогѣ юначки свои дела
За слободу и за веру,
Рад' имена, и езыка,
Завычая и спомена,

И збогъ красны задушбина :
 Тако нама радит' треба,
 Да се рая насладимо,
 И небесне сваке славе.

И. ЗАХАРІЄВИЧЪ.

Б) У ПРОЗИ.

БЕСЕДА

О НАРОЧИТОМЪ ОПРЕДѢЛЕНІЮ УЧЕНОГО ЧОВЕКА.

ОДЪ

ИГНАТА СТАНИМИРОВИЧА,
 Профессора при Лицеуму К. С.

У свествору божіємъ шта може већій, шта ли пречій, шта заслужній, и шта достойній предметъ размышляваня човеческогъ быти, него што то *човекъ* може, а и треба самъ себи да буде? *Човекъ*, велимъ, кои ма да матеріално, или по вештеству, ни едно зрно сунчаного прашка на светъ произвести и створити не бы кадаръ быо: опетъ по душеумномъ богоподобію, и причиномъ такового, формално, или по спољномъ твору свомъ, заслужуе доиста *Полубогомъ* назвати се! Бръ осимъ што у таконазванымъ краснымъ художествама цео створъ божій у точноподобнымъ образима сличава, іоште истоветну вселене створевину разнымъ начиномъ у разне образе склапа, и тако угодніегъ и удобніегъ живота свогъ ради, разне, до удивленія насъ

приводѣе производе себи и свету, уколико такови непосредственно божіимъ прстомъ произведени нису, своіомъ рукомъ наикнадително содѣлава, и тиме пр-вобытну наготу свою у величественный цара земно-га видъ преодева. *Човекъ*, велимъ, кои е по дво-частной, душевной сирѣчь и тѣлесной сущтими своіой на обалу два света чудесно волюмъ бо-жіомъ поставлѣнъ! ерь по естественной или чувствен-ной природы своіой искусственомъ или овоземномъ свету принадлежеѣи, по нѣму равно са остальмъ жи-вотиняма шествуе, по веѣой части одъ самы овы саживотны, помеѣу конма влада и господствуе, мно-го слаби и неяснии после краткогъ живота руш-нымъ тѣломъ своимъ часъпре скончава се, и майки своіой, црной земли, у нѣдра повраѣа се: напро-тивъ по духу, или по нравственной природы своіой, коя у нѣму умствено размышлява, и цѣль предпо-ставно произволева, шта више, коя у нѣму запо-веда, и коя га свако земно благо, гди е требе, па и самъ животь свой старіе дужности ради жертво-вати учи, по той, велимъ, превосходніой природы своіой — по коіой съ овоземнымъ магновенымъ, бурнымъ, и вообще манѣсовршенымъ светомъ не-задовольаваюѣи се, веѣъ напротивъ силну чезню и тежню за надземнымъ, вековечитымъ, и свесоврше-нымъ духова светомъ жельно у себи осеѣаюѣи — іошть више, рекао бы, овоме свету принадлежи, гди са праизворомъ свесущтествуѣега соединив-ши се, спокойно душомъ смируе се, и вечиту до-мовину свою наоди. — По овимъ пакъ постоеѣимъ истинама, шта е ипакъ, велимъ, достойніе, не-го свесрдо на првоположено, коимъ самъ запо-чео беседу ову, и опетъ повратити се пытанъ мов: шта сирѣчь важніи, шта ли знаменитии предметъ размышляванія човеческогъ быти може, него што то человекъ самъ себи быти заслужуе, кои по пред-

изложеной двогубой природы своіой найвеѣу зарѣ у себи скривену носи тайну?! Па да бы иста многознаменита важность, и великолѣпно достоинство человека іошть величественіємъ зракомъ на позоришту света просинуло, желіо самъ я одѣ мое стране слабогъ ми пера покушеніємъ: *изъ свеобитегъ опредѣленія людскогъ, наособно и нарочито опредѣленія ученога человека извести, и у повединымъ дужностнымъ дѣлама подробно изложити.* Кое предпріятіе утолико іошть важніе и вниманія нашегъ много заслужніе мора быти, што преизбранный предметъ овай нась, по надлежной намъ дужности, найближе дотиче.

Одма при почетку не малогъ задатка овогъ пада ми на память доиста проста, али не маловажна пословица ова: „Ко добро починѣ, половину свршуе“, коя да бы се на ово мое дѣло са истиномъ односити могла, съ найдубльомъ, и тымъ веѣмъ найоснованіємъ започинѣмъ истиномъ овомъ: *да су природе закони, божіи закони, кои в у нѣма непосредственно свету волю свою изявию, да цела вселене природы онакова, као што ю в одноречнымъ волѣ свое удѣйствомъ создао и створио, у суитини своіой буде и пребуде.* Овай пакъ у свесоздавини безизятно владаюћій, и целу природу у суитномъ естеству своемъ самоодржаваюћій свеобштіи законъ божіи, ако болѣ ясности и веѣе очевидности ради оединствуемо, и поименце на свеживотный родъ, а у овоме нарочито на человека, о коме се овде речъ и повела, единствено сведемо, истый садапоменутый законъ божіи, кодѣ человека, као начальный и главно-владаюћій, появитъ ће се и изявити: *у теженю за животомъ; и у теженю за обдржаніемъ рода своего у естеству* (одѣ куда и обдржаніе естества у целини своіой). Изъ ова два човеку уроѣна закона, као

изъ два природодана полога, проистичу и поражаю се подъ крепкимъ покровительствомъ умности, хляду други права и дужностей, и то, изъ првога, као првородно поража се не само право, већ и дужность: раане и одбране; изъ другога пакъ као начално изтиче право, а и дужность: подружности, и међусобне узаяжности *); а изъ обадва извире човеку: пунa, но умна слобода дѣйствованя, съ небровнымъ другимъ на овима темелѣмъ, према себи и другимъ аносекимъ се правама и дужностями.

Одовудъ пакъ непосредственно извести и слѣдствовать се дав самоистина послѣдбина ова: да човекъ, као што нѣ одъ себе, тако и самогъ себе ради нѣ постао, ни родіо се, већъ напротивъ уколико себе, уколико іошть и другога ради на земљи существуе, и бременый дугъ дужностей у существованію своемъ на себи носи; коіомъ самоистиномъ не само да се подоснива, већъ іошть ясно и явно доказуе двоугубо опредѣленіе човеческо, сирѣчь: посебно или особно, и односно или дружбено. Прво положено є: у край-ногоуѣмъ самога себе усовршаванію; друго пакъ: у всеобштемъ согласію, и всеколикомъ у дѣли' наши' равнообразію; коя два опредѣленія купно, но прѣхутно, како несовершенно начало тако и коначну совершенства цѣль нашу по себи већъ, и као нехотице изявлюю. Оно т. є, начало наше, (иначе естественый животъ нашъ) посредствомъ природе Богомъ намъ є подарено; ову пакъ т. є. крайну совершенства цѣль нашу посредствомъ труда и зноя нарочито у добродѣтели тражити намъ є оставлѣно и наложено, како бы томъ причиномъ и заслугомъ не

*) Србо є родъ човеческій на два поола поделѣнъ тако, да се текъ обштенъиъ оба поола у естеству одржати, и тога ради међусобно подруживати, а изъ тога начална дружба и дружина, и многе друге узаяжности породити мораю.

само овоземно сожитіе наше облагостанити, већ іюшть.и обећану намъ, съ оне стране гроба, вѣчнаго блаженства награду праведно получитьи кадри и достойни были.

Но ни едно, нити посебно или особно, нити пакъ односно или дружбено опредѣленіе човеческо у свесовршеной мери одъ смртника постићи и осуштествовати се не да, као што се *Идеално* или мыслеобразно у таковой помыслити дае поради вечнотогъ благонапредногъ дѣйствованя нашегъ на земљи, да не бы иначе са постигнутымъ врховногъ совершенства степеномъ даля дѣятельность наша престати, и тако смръть у животу наступити морала. Слѣдовательно истинно и дѣйствительно опредѣленіе човеческо едно и друго состои се: *у совестиномъ и дѣломъ дужностномъ непрестаномъ приближиваню ко предложеннымъ идеальнымъ или мыслеобразнымъ опредѣленіямъ нашимъ*; коя оба ипакъ у смотренію међусобногъ отношенія уедно се слити, и едно другому подчинити могу тако, да посебно или особно опредѣленіе односномъ или дружбеномъ опредѣленію човеческомъ т. е. *крайнопогуке усовршаванъ нше, свеобщемъ согласію и равнообразію нашимъ за изворъ и причину служи*; по чему бы се и обое згодно и точно слѣдующимъ основомъ изразити и опредѣлити дало, сирѣчь, *скупно усовршаеанъ наше, посредствомъ међусобногъ (т. е. нашегъ на друге, и друге на насъ повратно адносекегъ се) дѣйствованя производити, то в врховно опредѣленіе човека и посебно или особно, и односно или дружбено.*

Овай пакъ умонизводно положенъ основъ такође искуствомъ се осведочава, у коме толика о нѣму очевидне истине повидѣнія на првый погледъ усмотрити се даю; еръ кадъ већъ человекъ — као што баръ изображеніи, и по томе срећнии светъ данасъ

вѣтъ постои — у содружествѣ се раба, и природу одъ таковога за разне свое цѣли на разне начине вѣтъ предуготовлѣну и предобдѣлану наоди; и надъ є вѣтъ толико, кое бы иначе свакій самъ за себе творити морао, предходително одъ други за нѣга учинѣно, да бы сваку сладость природе и была у пуной мери уживати могао, безъ да бы силе свое на што обратити и употребити морао: то по себи слѣдує, да онъ ово последнѣ никакo чинити несе, вѣтъ напротивъ прво охотнымъ трудомъ одкупити, и дугъ свой према другима, за предучинѣно му толико благоуживанѣ, свесердо отдужити има, *т. е. и онъ мора совершенства рода человеческого, кои в нѣму толико богатанъ бѣю, на некій начинъ и у некој мери повисити, и онапредставити, или баръ сесдушнo о томъ потрудити се.* Слѣдователно ни еданъ нема право за самособствену живота насладу исключительно дѣйствовати, и себе одъ свои соблужнѣи, или ове одъ себе, а нарочито одъ свогъ знаня и изображенія исключити, и обезпотребити; ербо є текъ способомъ и радомъ други у станѣ приведенъ таково себи присовокупити; за кое мао што є то свесодружный рода человеческого въредъ и производъ, тако и целоме роду у обществѣ ответственость припада; нити га ко таково са изнѣмъ лишавати може, вѣтъ напротивъ свакоме природна и праведна дужность надлежи, свесудно и свесрдачно све силе и мысли свое на повачну и общесодружну цѣль рода человеческого обратити, *т. е. по крайномъ могућству и наибольшъ мѣрою своѣ непрестанно родъ человеческій облагораживати, и совершенству га своѣмъ све далѣ приводити.*

Ова пакъ природе задаткомъ порождена *Идея* вѣтъ по себи у искуству влада, па и несвѣдомице одъ свакога више или манѣ, свакій данъ се оства-

руе и осушествава; ерѣ ни еданѣ неможе за себе самого што дѣлати, безѣ да бы то и на другога по-дѣйствовало, па тако и за другога дѣйствовати мо-рао; нити може, а и неће за другога што да дѣй-ствуе, безѣ да тые купно и за себе што дѣла; ко-нимъ ипакъ дѣломъ *цео родъ человеческій у с'вдинѣно об-штеусобногъ дѣйствования коло оберучки савезуе се, и свеобштегъ собратства союзъ у души производи се.*

Каково дакле преумиля чувство мора прси оно-га преиспунявати, кои свѣдомице таковогъ међу-собногъ свеусовршаваюћегъ содѣйствования заслу-жнымъ членомъ себе примѣнути може! Каквогъ ли величества достоинство о себи и своимъ силама на срца престолу воцаритъ се може кодь онога, кои е у силномъ душе восторгу почувствовати кадаръ, да му ни едно магновеніе свежизногъ быѣа свогъ не само нѣ непотребно, и тунесуштно, већъ да се іоушѣ и на све векове целога потомства распро-стире! Какве ли, величїа, отличїа и поноса знаке десницомъ царице мудрости на украшенымъ му пр-сима угледати мора онай, кои се на полю просве-щенїа и изображенїа народногъ и свелюдногъ у коло врстнодѣйствующихъ собратства кадро хвата и зна, да е у роду человеческомъ доданашиѣгъ одъ Адама, и оданашиѣгъ до у вѣчностъ траюћегъ намъ развитка Мойсей и Пророкъ! ербо сви мужеви, кои су се негда умомъ мудри и выпрени, духомъ вели-ки и преузвышени, срцемъ благородни и велико-душни, а заслугама врли и преимущевени у чове-честву появили (кое повѣстница съ метанїемъ на-поминѣ, а и кое прећуткуе), сви су они благодатно за насъ дѣйствовали, или простїе да рекнемъ: *сви су они за насъ орали и сѣяли, а мы на еѣотову жетеу доспели, еди у благословене стопе нїове ступамо. И мы дакле морамо, а и можемо, само ако хоћемо,*

рода нашегъ и човеческогъ собратство све више умудравати, и све веѣма усређавати, и тако му *онай совершенства храмъ* далѣ подизати, кои му е одъ благословены предака среѣнномъ рукомъ основанъ, у коме смо и мы ово наше совершенство, Бога молеѣи, нашли и приобрѣли.

Па нека бы се, као што то лако бити може, између насъ когодъ и нашао, кои бы целу довдашню беседу мою на кратко, но манѣ разсудно оспорити, али никакo иоштъ овимъ речма опроврѣи могао: да намъ е сирѣчь о честопоменутомъ совершенству, као опредѣленію нашемъ, залудъ толико пеѣи се и сотрудовати, кадъ ће насъ наскоро смръть скончати, и съ овогъ света нестати. Но овимъ речма уместо да се ужасавамъ, и одъ предопредѣлене намъ коначне цѣли одвратити могу, напротивъ власи ми се на глави одъ милине дижу кадъ помислимъ, *да и поредъ смрти могу, само ако хоћу, бити безъ смрти!* еръ текъ по себи и у себи съ овогъ света нестасемо, учинѣнымъ пакъ дѣломъ и овога дѣйствомъ, докъ е света и века, међу човечества собратствомъ дѣйствовати непрестасемо; као што иоштъ и данасъ благодатнымъ дѣломъ своимъ сви ои на насъ дѣйствую, коє ће повѣстница, догодъ трає поднебесногъ сунца, као благодѣтелъ и спасителъ рода човеческогъ славити и споминати; при конимъ речма мыслимъ, да ће и преѣашный смрти боязливцаъ убеѣенъ, радо узкликнути са мноми: *О да трелиле мысли, и пресладкогъ за човека опредѣлѣтій, коє му и у смрти дав безсмртіа!* Дакле са предиріятіємъ предизложене намъ цѣли, као што вѣчностъ себи при-совокуцлявамо, и по томе гордо главу понети, и съ поносомъ очи къ небу управити можемо: тако на-противъ можемо не само онимъ предпоменутогъ боязливца речма, да насъ сирѣчь смръть наскоро

скончава, и съ овогъ света спрема; већъ іошть на-
срамъ сунцу и месецу, црној земљи и бесномъ вул-
кану, бурномъ мору, силноме грому, пѣваюћи, овимъ
прикосити речма :

Смешайте се у едну туштину,
И све, шлевомъ, купно съ момъ тѣломъ,
Све у пепео скрште и прашину —
Я б' надъ вашимъ грознымъ развалинамъ
Вити с' духомъ пребывати душомъ;
Бр' самъ вѣчанъ! па све одолѣвамъ!!

И тако што самъ рекао, нећу да поричемъ; не-
го ипакъ повторити желимъ, да е свакій онај, кон
е опредѣленіе свое испунио, не само оно- већъ и
ово-жизну, вѣчность себи задобіо.

Но са богосуђенымъ опредѣленіемъ или усовр-
шаванѣмъ нашимъ нужно и непосредственно скоп-
чано е: предходително сазнанъ, известно познаніе,
и истинно свѣдѣніе свою дарованія и способа душев-
ны, свою покрета и чувства, свою полога и нагона
природны; или укратко да кажемъ: цело душевѣдѣ-
ніе, са скрознымъ прозиромъ целокупне сущтине
човеческе, и съ равномернымъ свега тога развит-
комъ; кое ипакъ све изъ едногъ едитогъ извора из-
тиче, сирѣчь: изъ наравногъ душезактева све до-
знати и познати, што човека обколява. Али един-
ственно познаніе *предпоменути дарованія и способа*
душевные, безъ знаня и науке, како ѿ развити и уса-
вршити треба, не само да е за содружество и родъ
човеческій бесполезно, већъ бы іошть свакога у
срцу стужавало и онеповолявало зато, што бы се
на тай начинъ непріятельски поступало съ онимъ,
коме бы се недостатцы заръ нѣгови открыли, а
средства скрыла и утаяла, коима бы ѿ изгладити и
уклонити могао.

Али бы іоштѣ много хуѣ и бедніе станѣ чо-
века было, *када бы изъ поменути дарованія душевны*
проистичуѣ цѣли, као почувствоване потребе, познати
научавао, безъ да бы се са средствама упознавао, ко-
има бы се такое постићи дале; ерѣ онаѣ бы ми веѣѣ
и злотворѣ быо, кои бы ми какву желю и потребу
почувствовати дао, али ми постићи в никаквогъ сред-
ства и начина не бы подавао; слѣдовательно болѣ
бы ми по сто пута было, да ме е у момѣ живо-
тинскомѣ незнаню оставіо, барѣ бы душою спо-
койніи быо, по оной старой пословицы римской: „За
непознатымѣ нема ни жудиѣ“.

Првостручне науке есу чисто *мудрословне*, ербо
се природа човеческа текѣ самособственнымѣ свѣдѣ-
ніемѣ и убеженіемѣ извести, и познати дае. Друго-
стручне пакѣ науке есу меншовите, и то одѣ части
мудрословне, одѣ части пакѣ искусствене; ерѣ као
што се цѣли текѣ умомѣ предпоставити даю: исто
тако осушествованя свогѣ ради, на поедине иску-
ствене предмете односити се имаю, да бы се овы-
ма, као средствама, постићи и остварити могли; за-
ков и называюсе *мудрословно-повѣстне*, и есу роду
човеческомѣ одѣ найвеѣе користи и потребе.

Найпосле дужни смо іоштѣ знати: *на комѣ сте-*
пену изображенія кои родѣ наука и народа стои, ка-
ко се до тогѣ степеня дошло, и коимѣ се средствама
у томе послуживало? Кое текѣ у единственомѣ ис-
куству и презбывшимѣ се искусственнымѣ догађайма са
основомѣ тражити и наћи се дае; закое и есу ово-
стручне науке *само повѣстне*. И тако сва три ова
вида поменути наука кадѣ се, и кодѣ кога се у ед-
ну целину слію, а безъ тога велику користь и не-
подаю, порађаю строгоназвану *ученость*, или барѣ
исключительно у томѣ смыслу морала бы се да
зове.

Ничимъ манѣ као што ніе могуће цео данашній кругъ знаня човеческогъ по сва три помену та вида своя поединственику превздити и себи присвоити, и као што бы збогъ истогъ немогућства цео трудъ таковога — не збогъ зла намереня, већ збогъ краткогъ и манѣ мудро употребљногъ живота и времена свогъ — безуспѣшанъ, а цео животъ роду и собратству човеческомъ, ако не башъ самимъ безплоданъ, доиста манѣ добитанъ остати морао: тако, безъ да напоменемъ, одовудъ по себи се каже, да се не целоставномъ, већ само почастномъ кругу наука посветити али по сва три помену та вида усавршити имамо; еръ као што бы родъ човеческій на онай начинъ грдный морао имати губитакъ, тако текъ на овай начинъ великій свой получава добитакъ. Цѣль пакъ свію наука есте она горепомену та, сирѣчь: *силою и помоћу нѣювою све душевне силе и дарованія равномерно съ непрекиднымъ напредкомъ развѣяти и усовершавати.* Одкуда по себи слѣдуе, да в башъ нарочито опредѣленія ученога човѣка ово, сирѣчь: *врховно надзираніе и попеченіе о дѣйствиелномъ напредованію, и постоянномъ таковога поспѣшествованію за родъ човеческій имати и носити;* по коіой дужности своіой достойно бы се назвати могао: *нравственнымъ Надзирателемъ и Бригоносителемъ рода човеческогъ.*

Не манѣ дужность в таковога, цело свое знаніе, као умно иманіе, на користъ и ползу рода човеческогъ обратити и жертвовати, т. е. *све што в добро и красно, као цѣли, а што в потребно и полезно, као средства, упознавати му.* Ничимъ манѣ одтуда іошть неслѣдуе, нити хоћу тyme да кажемъ, да се онъ са светомъ у она дубока испытиваня и умова- ня упуштати има, коя му самомъ предузимати вая, ако и кадъ што известно и основано пронаћи и извести жели; али то као што му ніе могуће, тако

іюшть кадъ бы чинію, малопаметанъ бы было. Но на ово, ако и небу я, другій не ме зацело упытати: дакле како може и како треба таковый человекъ знанъ свое остало ме свету да спріобштава и подае? На кое као што ніе легко, тако и на махъ одговорити се не да; него одговора ради слѣдуюће предрећи желимъ изясненіе, сирѣчь: свакомъ е человеку Богъ у душу истиннолюбіе, а у срце, као душечувственикъ му, истиночувствіе уліо, или обоє уедно да рекнемъ: свакоме е Богъ посредствомъ природе *истинодушію* подаріо, кое као што е у природномъ своемъ неразвіеномъ стаію по себи недостаточно, сваку истину одкрити и дознати, па зато га развити, изобразити, и пречистити треба: тако напротивъ сасвимъ е довольно и способно *сватити и примити сообштене му одъ другога већ одкрывене истине*. Исто тако природно е, и свакоме срцу свойствено *свѣреніе и повѣреніе према честно- и право-душію другога*, безъ чега ни найманъ подружіе и сожитіе у роду человеческого обстати и одржати се не бы могло. И тако садъ на поменута ова два природодана стуба, сирѣчь: *на истинодушію, и повѣренію према честнодушію другога* свакій наченикъ кадаръ е, само ако уме, целога света училиште подићи, и явна му наставленія целогъ свого знаня поуздано предавати; по комъ дѣлу своемъ, као што есте, тако се іюшть достойно и праведно назвати може *Наставникомъ рода человеческого*.

По овомъ пакъ дѣлу и званію своемъ, дужность е далъ ученого человека, не само съ данашньимъ станьмъ, обштимъ потребама, и нужнымъ за такове средствама родъ человеческій вообще упознавати, већ іюшть и цѣлной смераване будућности точки свимъ могућимъ средствама приводити га, т. е. онъ е дужанъ проматрати и разматрати, куда родъ человеческій съ мѣстне доданашигъ му стана точке на

широкомъ совршенства полю у будуће стопе своє управляти има, ако на правомъ своемъ ко коначной цѣли водеhemъ га путу остати, и съ такового не-сврнути, и незаблудити жели; коє као што се на махъ учинити неѣа, ербо скока у природи неѣа: тако іошть сугуба ће дужность ученога быти: *брижно се о томе старати и настоѣвати, да родъ човеческій на томъ путу у шествованіи своемъ неѣастане, или заръ у натрагъ ерне; по комъ попеченіи своемъ иѣакъ бы се заслужно именовати могао Воспитательмъ рода човеческогъ.*

Найпосле покрай свію поменути заслуга и дужностей, поглавито іошть о нѣму примѣтити се има, да є таковий човекъ нарочито дужанъ: *цєло човечество у самомъ себи достойно почитовати, и за образацъ нравственности цєломе свету примерно служити; еръ кадъ є већъ по предреченоме, свакога посебице, и свію нась укупно крайна и последня цѣль нравственно облагорођаванъ човєка и човечества; то по себи слѣдує, да свакій наученикъ као нравственный Надзиратель, Наставникъ, и Воспитатель рода човеческогъ, поменути цѣль неизгубимо предъ очима имати, и неѣремѣнно по таковой владати се и управляти има; еръ кадъ онъ као одабрани и превосходніи, неће по Хрістовымъ речма: зачина и соо роду човеческомъ быти, онда гди се има далъ и тражити? Искуство пакъ свакій данъ намъ показує и до-казує, да се човекъ не само словомъ, већъ іошть выше и убѣдителніє учи примеромъ и дѣломъ; еръ што се у самомъ дѣлу окомъ види и увомъ чує, то много яче впечатлѣніє у човєку производи, и по томе силніє на човєка дѣйствує; слѣдовательно главна є іошть дужность наученика: *угледнымъ примеромъ у добромъ дѣлу предходити, и у самый нравственный законъ себе претворити.**

О да срећне за таковога судбине, кои и по особеномъ позиву свомъ, оно дѣлати има, кое намъ свима по обштемъ опредѣленію нашемъ творити надлежи! При овымъ пакъ речма како се могу уздржати, да и насъ саме за срећне непроречемъ, кои смо се срећномъ судбомъ и высочайшомъ вољомъ, ако не башъ за свештенике, а оно баръ за службенике свете те дужности произвели и рукоположили! Тымъ пакъ дѣломъ и мы смо се на ту свету дужность торжественно позвали: *да сваке истине жрецы и сведоцы будемо, нѣой да служило, нѣ ради се и сва да подносимо, па ма было да и умрело; ерь и у томъ случаю, шта бы друго учинили, него башъ оно, што намъ и по обштемъ и по особеномъ опредѣленію нашемъ отнюдно чинити надлежи?* Но да ме не бы когодъ за ове речи мое осудити похитао, морамъ іоштъ и ове завршетка ради придодати речи, да я добро знамъ шта самъ, и колико самъ до сада рекао; као што и то добро знати и предчувствовати могу, да ће многи ове мое нарочито последнѣ речи, не само за невольне и манѣ пріятне, већъ іоштъ за претеране и буйномыслене прогласити; али я свакомъ таковомъ напротивъ смемъ рећи, да ће већъ тyme противъ самога себе довольно доказателство навести, да е слабоуманъ душомъ и умомъ, коме свака выпрениа мысао, кою онъ слабымъ своимъ несваћа духомъ, мора бити онако исто вредовна, као што разслабљеномъ тѣломъ, свакій и найманій ветрићъ наравно досађуе. А кадъ бы знао, као што бы требало да зна, таковый, да е текъ изображеніи и просвешченіи животъ на моћни плећи свои грађанскій и државный животъ роду человеческомъ принео, а овај свойствено человеческій и човека достойный животъ породіо; онда бы моро са мноомъ заедно овымъ узкликнути речма: *благо ономъ свету, и сеакой држави, коя не само за юность и народъ мудре Наставнике, већъ іоштъ за сваку струку свои дѣла научене люде има, кои су, као што одъ пре реко, Надзиратели, Наставници, и Воспитатели рода человеческого !!!*

2. ПРЕВОДИ.

а)

С Л О В О

КАЛЛИСТЕНА ПРОТИВУ КЛЕОНА, КОМУ Є ЗАПОВЕДАНО, ДА
СЕ АЛЕКСАНДЕРЬ ВЕЛИКИЙ КАО БОГЪ ПОЧИТУЄ.

Изъ К. Рука.

Да є Краль при твоємъ говору быо, небы се
желіо другога гласъ, да ти одговори; ерь бы онъ
самъ захтевао, да га съ ту҃хымъ обичаиѣмъ кварити
се ненатеруєшь, и да делма найсреѣнїе свршеныма
мрзость са таквымъ улагиванїемъ ненавлачишь. Но
кадъ Краля овде нема, я теби за нѣга одговарамъ:
да нема ниєдногъ и раногъ и дуговечногъ плода, и
да ты Божественно почитанїе недаєшь Кралю, но
одузимаешь. Времена треба, да се за Бога дрѣжи, и
увекъ су ту любовь великимъ людма потомцы чи-
нили. А я Кралю каснїе безсмртїе желимъ, да му
животь дугъ буде и вечна слава. Човеку послѣдує
кадгодъ, алъ га никадъ непроти Божество. Херку-
ла си сада и отца Либерѣ за примере добывеногъ
безсмртїѣ навео. Заръ ты мыслишь, да су они ре-
шенїемъ єднога веселя Боговима учинѣни? Пре є
испредъ очїю смртны уклонѣна природа, него што
имъ є слава до неба дошла. Канда я и ты Клеону
Богове правимо! Одъ насъ не Божества свога
уваженїе придобити Краль! Спагу самъ твою ис-
кусити желанъ. Начини кога Кральмъ, кадъ Бо-
гомъ начинити можешъ; лакше є владу дати, него
Божество. Богови милостиви нека се несреде на
речи, коє Клео изговори, и нека допусте, да онымъ
истымъ путемъ, конимъ су ствари одиле и одсадъ
иду; и некъ имъ є воля, да се мы съ нашимъ обы-

чаина задоволяващо. Нестыдимъ се мога Отечества,
нѣти я желимъ одъ побеѣнены учить, како ѣу Кра-
ля почитовати; кое я за победителъ признаемъ, ако
одъ нѣи законе нашего живота узпримамо.

И. ЗАХАРІЕВИЧЪ.

6)

Е В Р О П А.

Европа, између 8. до 83. степена источне ду-
жине и 36. до 71. степ. сѣверне ширине, има 155,000
до 180,000 географ. квадратны миля површногъ про-
стора, онолико, кадъ іой границу къ Азіи ближе, а
оволико, кадъ е далъ повучену узмешъ. До 48. степ.
къ сѣверу цвѣта и роди лимунъ безъ людске неге,
а одъ 65. степ. онамо не може више жито узрети,
и само сѣверна маовина расте. Само една мала
часть Европе, коя се къ югу у ширину растеже,
иде на овай ладанъ и неплоданъ поясъ. Докъ на
найсѣверніимъ краєвима вѣчитый полярный ледъ ле-
жи, зелени се на крайномъ нѣномъ югу палмово др-
во и добро напредує шећерна трска. Но ови про-
изводи, кои су тропійскимъ или топлымъ земляма
свойствени, само колико іой могу потребу пробуди-
ти и подражити, али їй никако у ономъ количеству
нема, коимъ бы ову намирить могли. Колико е годъ
дакле Европа у производима различногъ рода бога-
та, опетъ зато многостручность нѣина нѣе толика,
да бы нѣни жители свашта, што имъ годъ треба,
у узаномъ простору свое собствене части свѣта,
не тражећи ништа у осталомъ свѣту, могли наћи.
Већ и сама природа е по томе европейске народе
упутала, да се съ другимъ народима свойски састаю
и да съ нѣима живо раде. —

Одъ части велике горе и планине и безбройни редови брѣда и брегова, кои се по нѣой на све стране и свакояко вуку и койма се на сѣвероисточной страни граничи; богатство вода, као што га ниєдна друга часть свѣта нема, и премлоге лаѣоносне рѣке, кое є просѣцаю, даю земљи Европе већ и обликъ, кои се живо израженимъ чертама одликує. Пустынѣ и пуistolъ, одъ кои грдно велике землѣ у Азїи и у Африки, а и нѣколике части Америки и Аустралиѣ таванъ и єдноликъ характеръ имаю, показую се у ужой области Европе само у нѣкимъ краєвима као пустаре одъ нѣколико миля, кое нису сасвимъ голе и неродне. Юшть яснїє се овай значєня пуный обликъ землѣ указує, надъ юй скрайне образователне черте и суразмѣрность мора и землѣ погледамо. Западна страна европейско-русске царєвине, оне простране, по већой части равне, у осталомъ бреговите землѣ, коя готово половину ове части свѣта износи, представля сувоземный базисъ или подлогъ за єдно многоурезано южно и за єдно сѣверно полуострово, у коя се море безчисленымъ заливима увлачи и около кои се млога већа и маня острова налазе. Ниєдне друге части свѣта пространство морскога брега нїє относительно тако велико, као Европе, и ниєдна одъ нѣхъ нестои съ великимъ моремъ, кое сву землю обима, у тако многостручномъ и тесномъ свєзу, као она. —

Житєля, кои тѣло европейске землѣ оживляю и одушевляю, има садъ до 230 милїона. Средня густина людства, узєвши површинный юй просторъ одъ 155,000. квадр. миля, по томе є око 1500 глава на єдну квадр. милю. У Европи дакле има двапутъ више людїй, него у Азїи, петъ путїй више, него у Африки, скоро двадєсетъ и два пута више, него у Америки и до девєдєсетъ путїй више, него у Аустралиї. Већ и ове знатне разлике у относител-

номъ количеству людства показую тако исто знатну различитость у степенима нѣгове образованости. Но юшгъ е масса народа вѣло нееднако подѣльна на источну и сѣверну, и на западну и южну Европу. Кадъ погледамо на оно, како су се люди на земљи станили, налазимо готово свуда, да су се они у веће массе найвише у онимъ краєвима сбили, гди е климатъ одъ части по географическомъ краю, одъ части по сусѣдству мора благъ и умѣренъ; гди се земля и море у већемъ пространству и у родниѣмъ грѣльню дотичу, те уздижуће се паре воздуху ону влагу даю, коя е за богатіе производство землѣ потребна; гди велике рѣке поплавомъ више добре землѣ наносе и поля гоє; гди и земля и море людма свое производе даю, и море ѿ на трговачкѣй радъ по цѣломъ свѣту мамѣ, а рѣке имѣ, коє су къ ушћу нѣпомъ веће и яче постале, за земаљску трговину као природни друмови служе. Ово се види и на станишту европейски жителя, коє показує, да у пространимъ земляма Руссіе и у сѣвернымъ краєвима скандинавскогъ Полуострова, кон съ онима до $\frac{5}{8}$ одъ цѣле Европе чине, мажина людства само $\frac{1}{4}$ оны жителя износи, кои у южнымъ и западнымъ земляма живе. —

Сви су готово обитатели Европе кавкаскога или бѣлогъ рода людѣй, осимъ више малы народа одъ монгольскогъ колѣна, кон у нѣкимъ краєвима сѣвера и истока живе, имено: *Самовда*, *Лаппа* и *Финна*. Као што су ту три народна племена *Славяна*, *Германа* и *Романа* найвећа, тако се по нѣма и три главне области европейскога народногъ живота одликую и показую: у истоку (у европейской Турской, у Русскомъ и Аустрійскомъ царствѣ) една, гди славенско, друга у средни, гди германско, а трећа на югу и на югозападу (у Таліанской, у Пиренейскомъ полуострову, у Французской и Бельгій), гди романско племе пре-

теже. Осимъ веѣ поменути народа монголскогъ колъна и по свой прилици одъ финнійскогъ племена изродивши се *Маѣара*, іош' се на мѣстима, овде више или манѣ разсеани, онде у знатно омеѣненымъ предѣлима, налазе многи манѣ народи и остатци народа, као: *Турци, Бореи, Брмени, Цигани, Арнаути*, после у сѣверозападној Француској и Енглеској іошть неизмѣшани заостатци *келтійскогъ* племена, у кое можда и *Баски* у Пиренеима спадаю. Пре су *Гр'ке* за особитый народъ др'жали; али садъ е онымъ, што су у ово найновіе време Фаллмераіеръ и други испитали и показали, ако не више, а оно толико учинѣно, да пытанѣ постоя, оѣ ли се *Грци* великоме славенскомъ племену причислити морати. — Съ разликомъ народа по подреклу на найтепный е начинъ скопчана нѣина разлика по языку, као непосредственомъ душевномъ наслѣдству дѣце одъ родителя нѣины. Число *языка* и найглавнѣи разлика едного языка у Европи узимаю на 587. Особито е многе гране различногъ говора велико стабло Славенскога языка пустило, кои се у истокославенско и у западославенско, (а и у едно югославенско), дѣли, но тако, да великорусскій народъ у много найвеѣу обштинѣ по языку чини. По бреговима цр'нога мора и на южной страни Урала, гди е изъ Азіе особито велико мложство народа овамо прешло, налазе се и садъ іошть найразличнѣи народи и языци у шареной смѣси еданѣ до другогъ. Найвише народны различностѣи и особеностѣи показуе се дакле нарочито у европейској Турској, у Русској др'жави и у Аустрійскомъ царству, дакле у онымъ областима, у коима Славенски народи вишнимъ владаю. У западној Европи, коя е одъ извора оне азіятске поплаве удалѣна, и гди е веѣа образованость и живля мѣшавина и радня меѣу народима удомлѣна, напротивъ тога су се елементи, кои

су пре іоштѣ више разлучени были, већъ больма у веће и равнородне масе претопили. —

По *вѣри* или *религији* бров мало више одъ 3. миліона *Му'меданаца* у европейской Турской; после 2. до 3. миліона *Вереа'* и нѣколико тысућа *Азычника'* кодъ Лаппа и Самоеда'. Сви други жители Европе *вѣре* су *Христіанске*. Одъ три главне нѣне форме Гр'чкій законъ претеже у истоку и у Славенскомъ народу, римокатолическій на югу и у Романскимъ народима, а протестантизмъ у средини и на сѣверозападу у Германски племена'. *Брменски* христіани обитаваю разсеяни одъ части у европейской Турской, одъ части у источнымъ областима Аустрійске царевине, и у южной Руссіи. Као што су іоштѣ на нижемъ степену развитка стоећи народи Европе, кои се гр'чке цр'кве д'рже, по већой части подчинѣни равнообразномъ свѣтскомъ самовладарству и слабо излазе изъ уобичаенога старинскогъ реда живота, тако су они и душевно вѣрни остави закону нѣины праотаца, коя у нѣи съ рода на родъ по драгой навади прелази. Ни одрицателна сумня, ни ствараюћа потреба нове науке у закону и новы обрета у цркви ніе іоштѣ досадъ кодъ нѣи могла мѣстуватити. Зато налазимо у источной Европи у области Гр'чкога христіанства само одну едину, одвећъ незнатну секту Расколника', правовѣраца или старо-вѣраца, коя овде и онде различна имена носи, али е ипакъ као одну и исту сматрати треба, и уобште се она само поединымъ обичаима одъ господствующе цр'кве разликуе. Съ идеомъ Католицизма никакво се нѣгово цѣпанѣ у особите секте не слаже. Али зато опетъ видимо у нѣговой области, гди се свуда већъ више душевне саморадиности и самостоятельности указуе, него у држави гр'чке цр'кве, много чешће и живль появляюћесе теженѣ къ цѣпаню и лученю. — Протестантиство е истина по главной

намѣри и потреби еданъ аукторитетъ противъ другога, аукторитетъ библие противъ аукторитета цр'кве ставило. Али и тимъ се већъ важность аукторитета или власти уобщте побила, и не само слободномъ испытываню и толкованю вѣрозаконскогъ предаваня помогло, него и свакой, особно и мѣстно появляющей се, засебной склоности и таковомъ правцу шире полъ отворило. По томе се Протестантизмъ на премлоге различне начине и форме развіо. Иощъ више, него између Лутерана', има религіозны различностей и секта' међу Реформиратима или Калвинима, а найвише у великой Британіи и после у реформиратой Швайцерской, дакле у онымъ земляма Европе, гдѣ су одъ дужегъ времена политическа устройства подѣйствовала, да се лична слобода обезбѣди, чувство личне вредности и самостоятельности пробуди и подбраное, и тимъ свима и свакоме могућство пода, по коме ће и у ономъ, што се вѣрети че, у несметаной и небранѣной свойствености поживити. Међутимъ ако и есте число религіозны грана' на обадва главна стабла Протестанства врло знатно, опетъ се одъ Карпата южно, између цр'нога и ядранскога мора, дакле у земляма, у којима су многи народи и езыци измѣшани и изпрекрѣштани, налазе найразличнии противуставци вѣре. Овде се показую на маломъ простору и у више или манѣ знатнымъ религіознымъ партайма сви главни христіянски закони; Православни или Гр'чки и Ёрменски христіјани, Римокатолици, Калвини, Лутерани и у Ерделю Унитарцы, као и поредъ религіозно уочены Муамеданаца и Чивута' религіозно немарљиви Цигани у не сасвимъ незнатной мложини. И у области германски народа' скоро су свуда Протестанти съ Католицима помѣшани, но тако, да само у мањој нѣмној части, особито на югу, Католици вишиномъ претежу; у народима пакъ Романскимъ Ка-

толика' толико има, да се, изузимајући нѣке предѣ-
ле Франціе, послѣдователѣи други закона' према
нѣима едва у рачунъ узети могу —

И найважнѣе разлике жителя' по *станю права*, на-
рочито по слободи или неслободи, знаменѣ су и слѣд-
ство разлике постепености културе или образовано-
сти, кою народи Славенскогъ, Романскогъ и Герман-
скогъ племена показую. Редко се јошѣтѣ 'ко одъ пр'во-
га, подѣ владомъ Турака, налази у робству личности.
У Русскомъ царству, у Маѣарској и у онимъ съ
нѣомъ свезанимъ земляма, као и у чистой Турској,
а и у Влашкимъ земляма, нестало е овогъ станя не-
вольности, али постои јошѣтѣ гди теже гди лакше
станѣ рабства, у комъ раби, иначе поданици или
тако названи „крѣпостници“, или „јобаѣи“, или
„рае“, према привилегираномъ и добра или спали-
ке имајућемъ благородству, по числу велику массу
народа износе, тако да се и найважнѣя граѣа наро-
дногъ економическогъ рада и тежива на овомъ раб-
скомъ станю оснива. У западнимъ частима области
Славенскогъ народа, у кою животъ Германскогъ на-
рода изблиза утиче, престало' е већѣ и ово рабство,
а тако се и у свима другимъ државама Европе лич-
на слобода свакога и своју признае. Но јошѣтѣ у
доста многимъ Германскимъ државама видимо, да се
нѣка хіерархіа редова жителя' тврдо дрѣжи, и да
благородство и свештенство по сили нѣговы при-
вилегіа, кое му особита приватна и дрѣжавна права
даю, надѣ массомъ народа узвыщено стои, гди се
напротивъ тога у другимъ земляма овога 'народа,
као у Норвегѣи и у многимъ Кантонима Швайцер-
ске, правослобѣна равность своју дрѣжавны дружина'
и редова у свему нѣномъ пространству признае и
ужива. Найпосле у Романскимъ државама, докле е
годѣ Француска революція съ нѣнымъ непосредстве-
нымъ слѣдствама стигла, исчезло е свако, на особи-

тымъ правама осниваюће се пр'венство поедини редова жителя' или станова готово сасвимъ, и на Пиренейскомъ полуострову, у Шпаніи, гди борба противъ оваки становски привилегія' іошть трав, тежко ће се ове, па испао предстоєћій край те борбе како му драго, после ударца, кои ій є постиго, опетъ тако моћи подићи, да имъ станка буде. —

— Одъ превелике важности и различне степенє дружєвнога развитка на вр'ло непосредственный начинъ показуюће обстоятелство є *населє жителя' по њиномъ занимаю или по радњи и по мѣсту обитаваня њиногъ*. Точніи испитъ одношеня културе показує сирѣчь, како су се са индустріалнымъ и тр'говину водећимъ житељствомъ и житељи градова досадъ скоро у еднакој мѣри умложавали, и сравњиванъ поедини др'жава' Европе потврђує ову примѣтбу. У європейско-турскомъ царству односително є мало число людій, кои се съ руководѣномъ и тр'говачкомъ радњомъ занимаю, и, изузимаюћи нѣколико већи градова, кои су найвише поводомъ средоточногъ збіяннє властій деспотскогъ правительства у єдномъ мѣсту постали, нема тамо нигди ни велико число жителя' по градовима или варошима, ни много знатни варошки мѣста'. У Рускомъ царству преко $\frac{3}{4}$ жителя' єсу тежачкога и землѣдѣлногъ реда, а мало што више одъ $\frac{1}{4}$ свега народа живи у варошима. Односителна већина и сувишность селячки жителя' у Аустрійской др'жави већъ љ нѣшто мања, а индустріално и варошко житељство све веће бива; нарочито пакъ у Немачкимъ частима монархіє и особито у Таліянскимъ провинціямъ тай случай постои. У остальимъ Європейскимъ земляма, изузимаюћи по већој части неродно и за матеріалну культуру здраво незгодно Скандинавско полуострово, то се у много вишемъ степену налази, тако да є у Єнглеской др'жави, коя є на

высину матеріалне просвѣте дошла, число ратарски и у селима живећи жителя' манѣ, него они, кои се занатима и трговиномъ занимаю и кои у вароши-на живу.

Ако се у испиту садашњи европейски прилика' и обстоятелства' та примѣтба и намеће, да в умложаванѣ классе, коя занате ради и трговину води, чинило, те в и число грађана' или варошана' раст'ло; опетъ држати треба, да се то доиста тако у прво доба *вышега* развитка индустріе догађало. А овомъ преиштау индустріе у вароши много в помогла и разлика између варошій и села', какогодъ и оно на особиту користъ индустріи служеће и постоеће еснаѣство или устройство це'ова. Но пошто су свезе еснаѣске стеге већ готово свуда или сасвимъ одрешили или поне вештественно попустили, те се занати много слободнѣ радити могу; пошто су се и средства саобщтаваня, превозеня и тргованя тако яко умложила и дотерала, да за индустриалну радню нѣ више одъ велике важности, тражити и наиштавати се, да се поради болѣ и веће продае изблиза спекулира, морала се одонда рукотворна и трговачка радня и по селима распространити. Ово се тимъ више учинило, што су силе природе, коє су за индустриалне послове и полезне и нуждне, свуда разсеяне, и што се у селима и ванградскимъ мѣстима правилно о манѣмъ трошку живити, дакле о манѣмъ новцу свашта и продуцирати или израђивати може. И доиста се, по найновіемъ статистическомъ искуству, већ чини, као да в у нѣкимъ земляма Европе, у Шлезіи н. п., у већой части Швайцерске и др., относительно яче умложаванѣ варошки жителя' надъ онымъ по селима своє границе стигло, како годъ што се съ друге стране ясно показує, да се притомъ индустриална радность тамо разгранява и многостручно съ польскомъ раднѣомъ

скопчава. У найвећой рукодѣльной и тр'говачкой др'жави Европе и свѣта, у великой Британи, истина су се, особито у новіе време, варошки обитатели вр'ло яко умложили, кое се у слѣдству вышега полета индустріе наравно морало догодити. Али се опетъ изъ поѣнки обстоятелства' може заключити, да се и овде поступъ развитка къ оной точки приближава, съ кое ће онъ натрагъ морати поћи, и да ће вароши, кое су пре готово све индустриално жительство у своє зидине приимале, одъ ове особите привлачеће силе све више и више губити.

Ово одношенї матеріално произведеѣи жителя', по њиной вр'сти радиъ и по њиномъ градскомъ или польскомъ сѣдишту, показуе, какво є станъ и пространство и њине *матеріалне културе* или *образованости* уобште. Кадъ сравнимо Европу съ остальмъ частима свѣта, видимо, да се у Европи землѣдѣлна и своіо други грана' пр'вобытногъ землѣ производства, као и рукодѣлна и тр'говачка радня найвише развила, изобразила и распространила, тако, да се текъ поедини изваневропейски народи, и то само у поособнымъ струкама, съ њомъ, надмећући се, упоредити могу. И народи, о конма се ово казати може, као што су поименце жители Сѣвероамерикански слободны др'жава', єсу потомци Европейски ускока' и населѣника', дакле найближи сунаслѣдници душевногъ блага европейске просвѣте. У Европи се найвише човечій духъ узнео на владу надъ споляшномъ природомъ, будући да є онъ дублѣ у њне тайне унишо и тимъ є натерао, да му она, колико се више може, помоћница у њговымъ пословима и служительница за њгове намѣре и цѣли буде. Док' се у другимъ краєвма землѣдѣлна радня, као што се напла сурова и недотерана, по старинскомъ начину пресаћуе, у Европи су люди изъ метода' методъ изводили, съ поправке на поправку корачали, и тимъ

су и изъ найлопшіе землѣ она добра измамили и истерали, коя други народи ни подъ наибольшимъ сполюшнымъ обстоятелствама не могу показати. Особито кодъ оны Европеяца, кое више потреба' и живльій духъ радиности дражи и тера, налази се она выша индустріа, коя се неограничава само на израђиванѣ домаћи производа', него и оне производе, кое све друге землѣ даю, довлачи и на гомилу гр'ѣе, да їй средствомъ и помоћу свію домаћи израђуюћи сила' за свою и туђу потребу на найразличній начинъ обработка и често ильдама миля далеко у преиначеномъ виду на мѣсто, одкудъ су произишли, ватрагъ пошлѣ. И као што се ова выша индустріа, тако се найвише у рукама Европеаца налази и права активна тр'говина свѣта, коя се не ограничава, као у Азїи и у Африки, на карванску тр'говину само по предѣлима сусѣдны земаля', него коя се за найудалѣніе предузиманѣ великимъ свѣта моремъ, као превознымъ путемъ, послужуе, све производе земаля на нѣиномъ извору тражи, на потребама свію народа' свое рачуне оснива и свуда нове потребе узбуђуе, да їй она после намиривати може.

Те три главне гране матеріалногъ производства тако су яко єдна съ другомъ скопчане, да оне исте силе, кое єдної одъ овы грана' растежъ дае, и оне друге у высину тера. По томе се уобште показуе, да се землѣдѣлни послови у онымъ др'жавама на найвр'стїи и найпаветнїи начинъ раде, у кои-ма и индустріа и тр'говина на вышемъ степену стои. Тако све гране производства єднако расту съ умножаванѣмъ жителя' и съ нѣинымъ збіянѣмъ на єдномъ мѣсту или у цѣлой каквой землїи, ерѣ се онда то прѣвѣ потреба увеличава и умножава, и ерѣ се растенѣмъ потребности и теженѣ, да се ова задоволява, узбуђуе. Све различне раднѣ и тако ништа друго нису, него изьявльиванѣ силе живота, па зато

оне мораю онде многостручніе быти и растети, гди се више живота сакупля. Тако наодимо, да су у Славенскимъ областима, у којима е людство іошть редко, багшине и земль у веће массе подѣлне и слабо обдѣлане. Имено е тамо многостручностъ употребляваня земль іошть прилично мала, а особито они родови културе, као што е багчованскій, воћарскій радъ и т. п., за кои се веће число руну иште, него за ратарскій посао, односително іошть у назадку стое. Овај характеръ еднообразности губи се у западнимъ државама, у којима е людство много и збіено. Особито у западној части Нѣмачке, у многимъ Кантонима Швайцере, у већој части Франціе и Италіе налазимо, како се земля свакояко употребљава, но и како е ова јако у мала добра раздѣлна. Али онде, гди се непримљкомъ земля у мале части подѣли, мора се наипосле земљдѣлномъ производству шкодити и у исто време учинити, да друге гране матеріалне културе стану, будући да се тимъ на земљдѣлство већа масса производне людске силе наводи, него колика е за уредну радню у нѣму потребна. Одъ ове се странпутице знала Велика Британія сачувати, која е ячимъ уздизанѣмъ рукодѣлства и трговине и земљдѣлство на вышій степенъ узнела.

Выше іошть, него польсна економія или земљдѣлна радня, зависи добро цвѣтанѣ индустріе или рукодѣлне раднѣ и трговине одъ осниваня већи дружества' и одъ згодно уређеностъ скопчаваня човечіи способностій и вѣштина' са силами неживљне природе, кое су имъ послуге ради подчинѣне. Истина, све што люди пронађу и одкрію, и на што се ове силе природе употребљаваю, подъ садацинѣмъ обстоятелствама умнога саобштаваня у кратко време постав заедничко добро свію цивилизираны и изображены народа'; али опетъ веће или

манѣ употребљиванѣ свега тога найвише отудъ зависи, да л' се поредъ земљѣдѣлне радиности више или манѣ людѣй на рукодѣлну и на трѣговачку радню дае. Тако видимо у области Славенскога народа, а имено у Русской дрѣжави, истина нѣка веѣа предузимања индустріе, али мложина нѣина и нѣини плодови за обштіѣй напредакъ іошѣтъ су доста незнатни према оныма, кои у вишини западны дрѣжава има. То се исто разумева и о трѣговини; ерѣ в н. п. иностранна трѣговина Русскога царства, премда яко и нагло растеѣа, іошѣтъ у год. 1828. односительно четири пута маня была одѣ трѣговине Француза, а Енглеска одѣ прилике трипутъ яча одѣ Француске. —

Веѣъ и у овомѣ матеріалномѣ станку опредѣлительно се и душевна способность народа и развитакъ нѣины душевны сила показуе. Особито претежуѣа званична радиность много утиче на станѣ *умовне образованости* или културе. Гди в ова радиность манѣ еднообразна постала и по томе гди се ова у више различни грана развіа, тамо се и више душевны способностей и сила показуе и у дѣйство меѣе. Осимѣ тога гди су се жители яче умложили, особито гди се знатнѣе массе людѣй у веѣемѣ числу вароша, као на природнымѣ стециштама интелектуалне или умовне културе, сакупляю, онде се умложава и душевно трѣвенѣ, и све живлѣ и живлѣ быва саобштанѣ мыслѣй, по томе и свега, што се умомѣ изводи и ствара. Веѣъ изѣ овы причина стое жители Славенски земалѣ у назадку према обитательима други Европейски дрѣжава. Али и савѣ остальї начинѣ, на кои народи живе, и кои в одношенѣа фамиліе и куѣе, дружевнымѣ и народнымѣ обичаѣима и нравѣима, уставомѣ и узаконѣнымѣ порядкомѣ дрѣжаве и цѣлокупнымѣ явнымѣ животомѣ установлѣнѣ и уреѣенѣ, утиче или као подупируѣа или као сметауѣа причина на душевну културу и просвѣту,

као што се онъ съ друге стране као слѣдство ове показуе. Жители южне Европе имаю свое уобичаене дружевне или явне забаве, кое с' собомъ носе, да они различне предмете съ особитомъ волюмъ и често съ талантомъ устмено излажу и израђую. Тимъ они постизаваю ону душевну окретность и способность, коя имъ више или манъ служи намѣсто образованости или културе, кою европейски сѣверци у нѣнымъ большимъ школама, у нѣномъ тепиѣмъ домаѣмъ животу, изъ већегъ нѣногоъ и болѣ обработаногъ кнѣжества и вредноѣмъ у одправляю нѣны грађански или званичны послова задобити уму. Но свакояко даю првоначалне науке, именно читанѣ и писанѣ, извѣстанъ видъ народной образованости, коя е по томе особито важна, што е она пр'во средство, коимъ се поединымъ людма приступъ къ већой и вышой образованости олакшава. У Славенскимъ др'жавама юштъ е већа часть жителя' необраћена, сурова масса, кое душевне способности и ваяности едва су нѣни владоци у ова новія времена признали и уважили, и у којою юштъ мало таковы има, кои и саме оне пр'воначалне науке уче и приимаю. Юштъ лежи у характеру постоећегъ самовладарства, кое надъ већомъ части земаля Славенскогъ народа господари, да зраци душевне просвѣте найвише само на особливимъ точками узвышены редова остаю, отудъ юштъ животъ народа у ширемъ пространству не обасяваюѣи. Зато налазимо у овимъ др'жавама, именно у Русскомъ царству, да е обучаванѣ у вышимъ наукама односително до много ячегъ развитка дошло, него ниже оно и право ученѣ, коимъ се народъ изображава. Романске народе характеризира уобште нѣка душевна лѣность и немарность, којомъ се они на рѣку живота пуштаю, да безбрижно причекаю, небы ли имъ она што и одъ душевне образованости донела.

И кодь нѣи се дакле обучаванѣ народа іошть вр'ло
 много распространити и усавр'шенствовати може;
 и премда є блистанѣ, коє выше науке око' они, кои
 су нмѣ се посветили, разсипа, велико, опетъ є за-
 то органическій свець у области знаня' и наука',
 чрезъ кои се они на вышемъ сталежу сакупльни
 плодови незадр'жано и народу приобштваю, овде
 слабѣи него кодь германски нація'. Већъ и цен-
 трализація или осредоточаванѣ училищны дѣла' у
 Француской овомъ природномъ саобщтаваню мыслѣй и
 наука' выше смета, него колико га подпомаже; а и
 у Таліанской, као и у Пиренейскомъ полуострову,
 выше образователне науке іошть су много яче у
 форме школастике и ланцима обикновености запу-
 тана, него кодь Германски народа'. Характеру и ду-
 ху овы последнѣи уобште є свойствено, радити и
 живити по плановима, и разсудльиво старати се за
 будућность. И наука, коя повдиномъ за нѣгову бу-
 дућность нуждну вѣштину и нужно му знанѣ дає,
 овде се по свима своимъ струкама вр'ло брижльиво
 и исправно предає и учи. На премда се ова наука
 кадишто у душевну дресуру измеће, опетъ се зато
 негованѣ выши наука', заєдно съ народнымъ шко-
 лама, свакояко на вышій степень узпело. Но и ако
 є обште у области живота Германски народа' обу-
 чаванѣ озбыльнѣи задатакъ постао, преко свега
 тогъ начину, на кои се нѣимъ свѣтина ползує, дає се
 у чисто монархическимъ др'жавама, нарочито у Прай-
 ской, не само поводъ и покретъ, него и мѣра и
 прописанѣи правацъ одозго или одъ Правительства,
 а у уставнымъ земляма, као у Великой Британіи и
 у Швайцарской, и оно слободнѣи развіяюћесе на-
 родно обучаванѣ постало є у вышемъ степену чи-
 сто народна стваръ и све выше и выше такова
 быва.

Тако и спољна спомагателна средства за душевно изображаванѣ, као Библиотеке, Музеуми и друге наукодавне 'сбирке, налазе се у већемъ числу и узнатнѣмъ пространству кодъ Германски народа, кои ствари такове трудолюбиво скупаю и неуморно испитую, и после кодъ Романски нація', кои є садашность съ дугимъ и богатымъ животомъ прошлости скопчана, него кодъ Славенски племена', кои су текъ у новія времена у редове цивилизованогъ или образованогъ свѣта ступили. Али што душевной култури као спомагателно средство споля служи, може и зауставляюћимъ бременомъ за слободно путованѣ крозь животъ постати и по себи є мр'тавь капиталъ, кои топрвѣ онда свою вредность има, кадъ се за све већій и већій душевнѣй развитакъ употребљава. Како дакле оно, што є душевно важно или за душевно важно 'оће да вреди, на то иде, да га свѣтъ по саобщтаваню призна, то є и *литература* или *књижество* особито важанъ появъ душевнаго живота народа', премда се оно за єдинито мѣрило нѣгово не може узети. Кодъ народа европейске Турске, текъ се у найновіє време и само у нѣкимъ краєвима (као кодъ Срба), слабачакъ почетакъ књижевне радиности показує. И самосталніє књижество Русса', Поляка', Гр'ка' и Маћара' іошть на првомъ степену развитка стои или се, после дуговѣчногъ дремежа, топр'вѣ у найновіє време пробудило, да изнова настане живити. Уобште много знатніє, богатіє и веће є књижество западны Европейски народа', имено Француза', а іошть више оны, кои немачки и енгелески говоре. Овде є радня съ литерарнымъ и душевнымъ производима у народу и међу народима живля и већа, и овде се у исто време и у томъ много учинило, да се и простота или пукъ одъ књижества ползує. Особито се ово разуме о найважніой части популарне литературе,

о повременымъ политическимъ книжества плодотворна, коя в само онда зла, кадъ се слободна борба истине съ неистиномъ и съ лажи забранов, или кадъ в на странпутице лицемѣрства и ласкана воде. Ова литература предпоставля станѣ, у комъ се народъ веѣма занима съ отечественымъ и земальскимъ пословима и у комъ в живльй яванъ нѣтъ животь. Зато в число и читанѣ періодическо-политичны листовъ све незнатно у истоку Европе, кои в деспотизму или неограниченой монархической владѣ подчинѣнъ, гди в напротивъ того у Немачкой политическа печатня поне еданпутъ показала, да може силомъ постати, као што в она то доиста у Француской и Великой Британіи, у Швайцерской и у Белгіи. —

По *характеру* своемъ Европейски народи, а и Американци, кои су Европейскогъ порекла, одликую се одъ осталь жителей землѣ ономъ вышомъ радишћу, коя се у надалеко носеѣе послове, о коима мысли, да може прорачунити, како ће іой испасти, слободно и лако упушта и после се неуморно трудити, да ій и изрази. У Азиі и Африки миче се животь народа у маломъ кругу, кои му в готово іоушѣ само животинскій нагонъ или непокретанъ старинскій обичай назначію. Европеецъ в напротивъ того манѣ робъ круто стоеѣи обичая; но поредъ того онѣ манѣ има и оне почитательности, коіомъ други съ предразсудцима и оно освѣдочено добро, кое су съ овима одъ своя старіи приѣмили, твердо дрѣже. Онѣ в више склонѣнъ, ланце овы предразсудака раскидати и сили старински обичая odporъ давати; али на мѣсто того нѣга склоность къ премѣнама и милина новости меѣе подъ владу худльности непостояне, непрестано меняюѣе се моде, коя в найсвойственіи и найуроѣеніи плодъ Европейскогъ характера. И тако се ова рѣчь едне оштроумне

Францускиѣ за истину узети може, да Европейци имаю погрѣшкѣ свои добродѣтели и добродѣтели свои погрѣшака. Између Европейски націа' характеръ Славенски народа' може се сравнити съ характеромъ дѣтета исподъ стеге, коѣ свака плотска дражесть силно привлачи, и коѣга чувство у жестоко, али бр'зо стишавајуће се волнованѣ страстно узаврева, премда у исто време подъ прутомъ своѣго господара безъ упорства покорно остаѣ. Но новіе време показало ѣ, да се и Славяни уму и могу прирођенымъ своимъ юначествомъ за слободу съ одушевльнѣмъ чувствомъ жертвовати. У Романски народа' чувство личне вредности развіено ѣ и узвышено, међутимъ овде ће се пре народи него поведени у нѣнномъ приватномъ животу, самовольной деспотской сили покорити. Чувственность, коіой се у већой мѣри дражесть суѣте придружила, овде ѣ утанѣпа, и уживанѣ, коимъ се тѣлесномъ чувству угађа, већ ѣ више постало сталномъ и прорачунѣномъ цѣлю свега живота, а и страсти се яче и живль у свему появлюю, и садъ као любовревнивость и osveta Таііјанаца и Шпаньолоца', садъ као честолюбъ и славолубъ Француза', не редко оне савъ животь подъ своіомъ владомъ др'же. Романъ прибавля и тече, да може уживати, а Германацъ у самомъ зарађиваню налази удовольствие и уживанѣ. Ово се разумева о прибавляню и матеріалны и душевны добра. Тако се Немацъ неуморно труди, да и до најдаљниіхъ областій умовнога живота свою владу разшири и утврди, као што Британацъ такимъ истымъ постоянствомъ све спољашне силе природе своіой вољи подвр'гава. У вышемъ іошть степену ѣ овај нагонъ и ова способность, коіомъ се може и уме учинити, да све природне силе човечіимъ намѣрама и цѣлима служе, одъ Британаца' на нѣние Сѣвероамериканске суплеменике по крви и языку

прешла. И тако су Германске кр'ви народи јошть и садъ, као што су и онда были, кадъ су мачемъ у руци свое пр'во мѣсто у повѣстници свѣта задобили, истинити завоеватели у спољашнѣмъ, матеріалномъ, и у унутрашнѣмъ, умовномъ, свѣту, еръ су они твр'ди и разборити устаоци, кои оно, што еданпутъ задобию, уму сачувати и за себе обезбѣдити. Нѣма е особито онай изселяваня нагонъ свойственъ, кои, на све стране продирући, човеческомъ роду нова обиталишта приуготовлява; и одъ нѣхъ найвише иде распространяванъ Християнства и разселяванъ душевногъ блага Европе, као и разнашанъ матеріалны добара' средствомъ све народе обимаюће тр'говине свѣта. —

Морално или нравствено станѣ Европѣяца' по нѣговомъ вѣштеству нѣ горе, и нѣнынъ егоизмусъ или нѣино самолюбѣ нѣ веће, него кодъ други народа; али е оно другоячѣе, зашто е разборитѣе, па ништа не чини, док' найпре несмысли и непрорачуни. Нѣнынъ духъ изобрѣтаваня дотле е дотерао, те и нова злочинства и нове начине, коима се за ова послужуе, измышлява. Заплетена одношеня имовине и тековине више свега су преступна наср'тани на добра умложила и омлогостручила. Међутимъ кодъ сурови Славенски, као и кодъ южны Романски народа' јошть е мложина злочинства, коимъ се на лица насрѣе и напада, према злочинству, коимъ се туђе добро повређуе или отима, већа него у Француской, Немачкой, Великой Британіи, и поглавито у онымъ др'жавама Европе, у којима матеріална култура найвише стои, еръ ту преступлѣна' противъ имовине јошть у већой мѣри претежу. Уобште е число злочинства найманъ у онымъ землями, гди се, при маньой умовной образованости жителя', савъ животъ обрѣе око' намириваня протѣхъ и одъ старина' примлѣны, уобичаены потреба,

а найвеће е овде, гди е у гушћемъ и већемъ людству већа разлика између богатства и сиротинѣ, и између изображења и незнања. Но *овде* е односително далеко већа мложина злочинства' на страни сиротинѣ и неизображенога реда жителя'. —

Станѣ материјалне културе, духъ и карактеръ народа' јасно се и стално изражава у видовима њињихъ *уставнихъ закона'*. И у Европи се, по политическимъ обстоятелствама и по тройној главној постепености Славенски, Романски и Германски државообластѣи може распознати навише идућѣи редъ формѣи Устава', које се у највишемъ и најновијемъ њињомъ развѣтку сѣ демократскимъ уставима Америке скопчаваю *). На земљи Европе већ се никакви више самостални, номадски народи, сѣ патриархално-војнимъ уставомъ, не налазе, и правѣи Азиатскѣи деспотизмъ овамо се само до у *европейску Турску* пружа. Но већ и овде е у слѣдству многостранногъ дотицања сѣ Европѣискимъ животомъ народа' теженѣ, да се деспотија у монархију изобрази, јакѣи коренѣ уватило, а и тако монархију, у различнимъ њињимъ видовима, као манѣ или више за законѣ и правило везано самовладарство, не другѣе него као цивилизирану или изображену деспотију треба сматрати, која у Европу најсвојственѣије принадежи, премда она не господари искључително у њој. Ако и есу досадашнѣ реформе у Турској, као што е н. п. новозаведено уредно или регуларно војниство, највише само предуготовителна

*) У Европи има 3 Царевине; 1 Союзъ држава' и 1 сојузна држава; 17 Краљѣвина; 1 Духовна држава; 6 велики Војводства; 1 Курѣвѣжѣвина; 12 Војводства или Херцеговина; 1 Ландграфство; 12 Кнежевѣина или Княжества, у које е счислаѣно и Княжество Сербско; 9 републикански држава, узевши Швајцерску за једну такову, и сѣ осталима бровѣи и Јонске Острове и Пиренѣйску Андорру.

средства къ цѣли, зато е опетъ тимъ, што е тамо установлѣнъ и уведенъ поредакъ наслѣдственности круне и царске владе, већъ важанъ еданъ коракъ къ истой цѣли учинѣнъ. Али свакояко е тимъ текъ само основъ поставлѣнъ, и врѣло е велика сумня, да ли ће се на томъ темелю умышлѣно и пожела-но заданіе икадъ моћи поднѣи. Манѣ оне државѣ, кое су у најновіе време одъ делова европейско-османске царевине произишле: *Грчка Краљвина*, коя садъ већъ има заступничкій или репрезентатив-ный уставъ; *Србско Княжество* са своимъ покуша-ванѣмъ уставне, — засадъ не више наслѣдствене — монархіе, и полу независиме, подъ русско-турскимъ покровительствомъ стоѣће землѣ, *Влашка* и *Мол-давска* — іоштъ су такове, да имъ се тврдый, по-литическій развитакъ топрѣвъ очекуе, кои ће се по-свои прилици само подъ утицанѣмъ и на подѣйстви-ванѣ странни сила довршити.

Затимъ иде уставъ *Русскога Царства*. Одъ своју европейски држава, осимъ Турске и оны одпре поставши, Руссія е последня, у којой се е на-слѣдственный поредакъ у пренашаню највыше, вла-дѣтельске, власти утврдіо. У нѣой већъ свега има, чимъ се неограничена монархіа одъ деспотіе разли-куе: народъ е на опредѣлѣне классе по поединымъ редовима съ особитымъ правама и преимущтвама, но іоштъ безъ политическе дѣйственности према са-модржавной власти, подѣлѣнъ; црковни и светски, нравствени и нагонителни закони, кои су у Деспо-тіи обично измѣшани, много су точніе и болѣ едни одъ други одвоени; законодательство е обширніе, већма развито и изображено, и свима редовима на-рода приступно; судейска е струка тако уређена и дотерана, да се на нѣима безопасность права ника-ко више, као у Деспотіи, за брѣзо и овлашно су-ђењѣ не жертвуе; границе су извѣстніе између су-

дейске и полицейне власти, премда се ова јошть у ону мѣша, и найпосле, као главный подпоранъ монархійске владе и власти, стална е войска млога и устроена.

Тако названа слободна др'жава *Краково*, коя у среди између преголемы и подъ неограниченомъ владомъ стоећи монархія' лежи, морала се као политическа нескладность сматрати, кою е само владѣтельска ђудъ произвела (и садѣ већь опетъ укинула).

Међу границама *Аустријске др'жаве*, осимъ оны провинція, коима безъ свакогъ посредствованя народны заступника' сасвимъ неограничена власть управя, постое одѣ три вр'сте видови устава, кои се у напредуюћой слѣдствености съ онымъ вышензложенымъ главнымъ видовима упоређую. У Мађарской и у Ерделю видимо јошть чисту феудалну Монархию и надъ простымъ народомъ, кои е осуђенъ на безусловну послушность и покорность, поредѣ ограниченогъ Монарха, велику политическу владу благородства. И у Немачкимъ и Польскимъ областима јошть е благородство у старомъ свомъ праву и хіерархія овогъ феудалногъ реда јоште се тр'пи и признае; али власть монарха овде е већь неограниченомъ постала, као што се то збило и др'жало и у већой части остале Европе пре прелазка нѣногъ къ репрезентативномъ уставу. По томе е Немачкимъ и Галиційскимъ представницима на тамошњимъ народнымъ скупштинама у узаномъ кругу остао само савѣтователный гласъ, а сва политическа важность, кою су нѣкадѣ имали, сасвимъ имъ е исчезнула. У слѣдству Француске револуціе и Француске владе у највећой части Талијанске, као и у Аустријской области пређашња се разлика редовны представника' здраво изгубила. Тако налазимо у генералнымъ и у провинціалнымъ конгрегацијама или саборима Ломбардско-венеціанске краљвинѣ, да пред-

ставниці, кои се онамо одъ стране народа скупляю, нису тако яко у особите редове раздвоєни и разчленѣни, као у Немачко-галиційскимъ провинціама, и неограничена монархійска власть тамо є учинила, да исте конгрегаціє ништа друго нису, него одъ Правительства наименовано и безусловно одъ нѣга зависѣће савѣтователно надлежателство.

Сва остала *Италія*, осимъ малене републике Сан-Марино, пала є опетъ подъ неограничену власть самовладоца. У *Шпаніи* є репрезентативный уставъ одпре превладоа; али се онъ іошть нів утврдіо, єрь тамошнѣ Министерство доста много чини, што спада найпре у посао и у права' народны заступника' а помоћу привр'жености регуларногъ воинства, не мало и оно, за што бы се и самъ деспотазмъ имао узрока застидити. У *Француской* є новыи уставъ побѣду одр'жао, и по нѣму тамо садъ репрезентативна монархія влада; премда іой се одпре новоизникнувшия партия репрезентативне Демократіє насупротъ ставляла. Найпосле видимо, да се у *Белгіи* конституціонална или уставна Монархія на іошть ширемъ и већъ више демократскомъ основу, него у Франціи, подигла. У *Шведской* іошть постои феудална Монархія съ подѣльномъ властїу између краля и феудалны редова и чинова. Неограниченный монархійскій уставъ, са савѣтователнымъ само провинціалнымъ скупштинама, на коима се не заступа савъ народъ, него само поєдини выши редови, у сили своіой є у *Прайской држави* (быо до 3. Февр. о. г.) и одъ части у *Данской*. Монахійскій уставъ єдны маньє Немачки др'жава', у коима такође заступничество по особливимъ редовима дѣйствує, већъ се по томе, што пра'ва овы редова и чинова далъ стижу, на то клони, да се уредно представничество свега народа развіє. За овимъ иде чистый представничкій уставъ *Холландіє* и вишине Немачки земал' среднѣ

величине, кои є веѣъ више наликъ на праву конституцію, и съ коимъ треба и уставе три слободне Немачке вароши у єданъ редъ ставити, гди намѣсто разлике редова и чинова прѣвенство имая у власти стои. Конституція *Британске* или *Енглеске дрѣжаве*, по коіой єдна часть благородства и духовенства іошѣ знаменита преимущѣства има и ужива, съ тимъ, што долня камера велику претежность власти има, што є право бирания народны заступника веѣъ доста у народу распространѣно и што лична, а особито умовна слобода яко ємство за себе има, дає демократскомъ, народовладарскомъ элементу много шире законно полѣ, него колико га є онъ и у самой *Французской* задобіо. У *Норвегій* уставъ, кои є у истини монархія съ республиканскимъ устройствомъ, дає законодателну власть у руке народны представителя, а монарху само обуставляюѣе вето. Найпосле у *Швайцарской* су у найновіє време поставше *репрезентативне демокраціє*, одъ кои се. єдне іошѣ дрѣже разлике измеѣу варошій и села, или измеѣу имуѣи и неимуѣи класса, а друге свима цунолѣтнимъ земаьскимъ жителяма дозволяваю, да су равни участници народнога суверенитета посредствомъ свои посланика или заступника. —

Као што су у Европи законъ и права, у противоставку съ ѣудьливимъ самовольствомъ или самомъ уобичаєности, у вышемъ степену до владє дошла, него у другимъ частима старога свѣта, тако се изъ живлѣ свеєє свію европейски народа и єдно европейско право народа и єданъ европейскій системъ дрѣжава развіо. Одъ времена независимости новы американски дрѣжава ово се простравіє европейско-американскимъ начинило, коєму се у ово найновіє време и Османско царство и Мисиръ тежи придружити. И тако видимо, како изъ Европе и идеє политическогъ єдинства свію народа подѣ вла-

домъ общтега и свеобимаюћегъ народвогъ пра'ва, кои се истина іошть у првомъ колу свога развитка налази, све већма и већма важность свою добива. — —

Попито смо овако укратко показали, какво е друштвено и политично станѣ Европе, остае намъ іошть, да и премѣне, коима е оно изложено, дакле покретанѣ живота Европейски народа и законе, по коима се ово покретанѣ управля, посмотримо, и то, као што намъ ова прилика' собомъ носи, само по нѣкимъ најважнѣимъ чертама. — Умложаванѣ жителя' естѣ тѣлесно растенѣ народа'. Европа умлого іошть нѣ постигла точку могуће высине свога раста. За време последнѣи десетина' година' преко свега тогъ, што су се люди яче изселявали и што су одъ части и одъ болестій, особито одпре одъ холере, гинули, народи су се едно-на-друго іошть сваке године најманѣ съ 1. на сто' умложавали. А има и много добры іошть земаля', кое могу поступно плоћенѣ людства попримати. Већа часть Европе: Руссія, Скандинавско и Пиренейско полуострово, близу 100,000 квадр. миля' велика, има досадъ само по 750 душа' на едной квадр. миля, а сама една Руссія заузима преко 50,000 квадр. миля', на коима се при уредной култури 150 миліона' и више ра'нити могу. Међутимъ вр'ло е различно плоћенѣ и мложенѣ народа' у различитимъ др'жавама Европе, тако да се по рачуну, одъ прилике учинѣномъ, и по еднако поступаюћемъ кретанію живота, у Руссії већъ за 48, а у Француской топрѣъ за 125. година народъ удвоити или дуплирати може. Свакојко е величина и густина жителя' вр'ло важанъ моментъ, по комъ се силе др'жаве мѣре, и то тимъ више, што е у животу народа, какогодъ и у особљивомъ животу, съ тѣлеснымъ растомъ и развитакъ духа и характера најтешиѣ скопчанъ.. Ка-

ко по томъ безумно мысле они, мон саяю, да се политическо равновѣсіе европейски др'жава на садашньимъ основима ныне силе одр'жати може, надъ су ови исти основи непрестаной и наглої премѣни подложни!

Тимъ, што народи помоћу премлоги спомагательны средства у матеріалнымъ и умовнымъ пословима живлѣ еданъ съ другимъ раде и што се све гущѣе и гущѣе бываюће массе европейски жителя' многочислено састаю и дотичу, націе се све више и више една къ другой приближаваю. А тимъ што се люди супружно узимаю изъ едногъ народа у другій, коє такође изъ тога слѣдує, све мана быва и спольна разлика између національны родова и колѣна', као што се и у поособнымъ областима, коє су по говору опредѣлѣне, одъ растуће владе поединны главны языка' разлике нарѣчны говора' губе, и сви они разлучени одломци племена' и языка', коє су се изъ давнашнѣй прошлости у садашньость провукли, све више и више у околне веће массе народа прелазе. Тако се садъ и већи и ячи народи, душевномъ срезомъ едногъ и истогъ языка скопчани, подижу, али све само као тврђе, заедно др'жећесе гривне живого ланца одъ скупє нація'. У области вѣре или исповѣдателногъ закона многостручни се видови съ различнымъ умствованѣмъ развіаю. Према у кругу гр'чко-христіанске Цр'кве јошть се никакъ видованъ покретъ нѣе осиліо, али напротивъ тога у крылу римокатолическогъ закона већъ се моћно одуспиранъ подигло, коє све веће и веће цепанѣ и лученѣ производи, као што се и протестанска вѣра све више и више у расколе и разности дѣли. Што наглѣе овай душевный квасацъ ради и по томе што се више новы мыслій рађа и устанавлява, то се више мораю веће противности и личности поединны главны религія' збогъ многи по-

степеностій и прелазана умалавати, и у одношенію цр'кве къ др'жави ова ће се са силомъ и снагомъ единства све већма и већма надъ ономъ уздизати, док' се вальда на нѣкомъ вишемъ степену развитка друга нова свеза између др'жаве и цр'кве непроизведе. Правне и политичне нееднакости различны редова и сталежа мораю се све више и више као гр'дна неправда показати, зашто се слободнымъ и многостранымъ употребляванѣмъ свою людски сила' како матеріална тако и умовна добра на све стране тако раздѣлюю, да садъ не могу већъ више, као пре, нарочита наслѣдства особиты класса или редова' людій быти. И доиста се у истоку Европе можина рабски поданика' већъ умалыва; на югу пакъ, особито после Француске революціе, не само што се пр'венство и власть привилегираны класса, него и число членова благородства и свештенства губи, пошто ѿ ѣ превратъ економическогъ станя имовине и тековине изъ нѣине пребогате др'жавине истерао и пошто су имъ се тимъ жиле светске власти и особите политическе важности пресѣкле. Као што редовне или сталежне ове разлике, тако и разлика између варошій и села и између варошкогъ и сеоскогъ живота све више и више исчезава, по како се тр'говачка и рукодѣлна радня одъ сваке врсте, као и съ истомъ узасопце поступаюћа умовна радниность, и по селима више и више распространява. Уобште видимо, како се различне гране матеріалногъ производства, узаймично се у свомъ растенію подпомажући, една другой све больше примичу и средствомъ слободногъ друженя свакояки производећи сила' къ све већой и пространіой дѣлательности саединяваю и скопчаваяу. Не само што индустрія и тр'говина готово свуда у непрекидномъ напредованію све веће плодове показуе, него и производи землѣдѣлногъ рада и у самымъ многолюднымъ др'жавама не само су се у равной,

но и у већой мѣри, него и число жителя, умложили. Али осимъ свега е онако и онолико мложина книжевные производа раст'ла, као што су се началне или елементарне науке по већой маси народа распространявале и тимъ и кругъ умовне прієльности ширіо. Скоро по свима земляма Европе масса книжества, особито популярногъ или простонародногъ, трипутъ и четири пута яче е растела, него число нѣины жителя. Уобщте дакле показуе се, као резултатъ покретаня живота европейски народа, уедначенѣ пре постоећи контраста или супротностей и живльїй, умовный животъ, кои крозь све гушѣе бываюће и равновиднѣе изображаваюће се жительство иде.

Но ако растеће др'во знаня на земљи живота европейски народа свое коренѣ шири и свое плода пуно гранѣ надалеко опружа, то носи оно поредъ спасоносногъ и отровна рода, и ако га олуя потресе, моћи ће опетъ ябука неслоге и кр'вавогъ раздора међу народе Европе пасти. Премда се све оне противоположености, коє су пре лютымъ борбама повода давале, умаляваю и губе, али се опетъ една супротность, а та е богатства и сиротинѣ, тимъ оштрѣе и горе диже. — —

(Изъ Ротеновогъ и Велкеровогъ Статскогъ Ленкинона
превео Дръ I. С.).

III.

СРБСКА ПОВѢСТНИЦА.

1. СУДБИНЕ КИРИЛСКИ ПИСМЕНА У АУСТРІЙСКОЙ ДРЖАВИ.

(Одъ Доктора и Кавалѣра Георгія Мушицкогъ.)

У она времена, кадъ е фанатическій духъ пр-
вый ратъ напой цркви подъ видомъ хрістіанскогъ
спасенія объявіо; кадъ е подъ маскомъ братске сло-
ге и единства, подъ маскомъ болѣгъ напредованя и
развитка душевногъ, прво нападанѣ на наша кирил-
ска писмена учинѣно, — у она велимѣ, времена, кадъ
е редко кои могао исту маску скрозъ провидити, и
подъ нѣомъ праву намѣру, право теженѣ и цѣль
открыти, наравно никакво чудо быти неможе, што
е у оскудици штитомъ строге правице закрилѣны ли-
ца некако сама судба гвозденомъ своіомъ рукомъ
наша бѣдна кирилска писмена сачувала. И у сама
доцнѣя времена кадъ су се нападаня на иста писме-
на, и на народность нашу обновила, редакъ е онай
быо, кои бы узъ бурну ову рѣку путуюћи до са-
могъ извора доћи и изъ нѣга саму праву истину
црпити могао. Ово обстоятельство дало ми е по-
вода укратко цѣлу судьбину наши кирилски писме-
на, у колико е то мени познато, моіой браћі, саоб-
штити съ тымъ выше, што е съ овымъ предметомъ
и повѣстница читавогъ народа нашегъ, подъ скип-
тромъ Аустійскимъ налазећегъ се, яко скопчана, и
што не изъ нѣ будућій какавъ повѣстнице писатель

млоге истинѣ подрпити, безъ кои се може быти млоги задатцы и чворови небы лако разрѣшити могли.

Како в народъ Србскій и подъ каквимъ *уговорима* и *погодбама* у Аустрійске Државѣ подъ Патриархомъ Арсеніемъ Чарноввићемъ прешао, мыслимъ и праведно предпоставлямъ, да в данасъ у общте Србству довольно познато, почемъ в већ толико о предмету овомъ писано. При свемъ томъ што в народъ Србскій приликомъ реченогъ прелазка свою народность, а особито совершенно право вѣроисповѣданія издѣйствованимъ высочайшимъ дипломама обезбѣдио, и текъ у слѣдству тога, подъ крѣпку заштиту благоупотребивши Императора Аустрійски ступіо: то се в зато опетъ наскоро показала една класса людій, коя в народъ Србскій подъ разнымъ видомъ нападала, и коя се свакоякимъ начиномъ и средствами трудила, дипломама торжественно обезбѣжена права, преимущества, и слободитине противу высочайше волѣ праведны Императора, осущеавати. Неусипни трудови нису суетны остались, ербо су оны са своимъ добро измѣреніемъ поступцыма, као: угнѣтеніяма, и подстреканіяма, сылу, и слогу народа подкопали, па и велику часть народа нашегъ кое римо-католическомъ, а кое уніатскомъ вѣроисповѣданію привели. Съ овомъ променомъ вѣре, променуше наша браћа одцеплѣна, не само свою народность и языкъ, већ што выше, она узаймна любовь, коя їй в донде едне за друге, и за целость Србства скопчавала, преобрати се у мрзость и найвеће непріятельство, тако, да су Србству најжешћи непріятельи постали. *).

*) Коже при овомъ погледу нападаю на умъ рѣчи нашегъ и троносногъ Пѣвца, кои о судьбинѣ народа Србскогъ размы-

овогъ напрасногъ непріятельства оснивао се у промени вѣре, и у поцрплѣнымъ основима, кое су нови учители и пастыри народа на убитакъ Србаля, а противъ свою права човечности и христіянства у срдца нове свое пастве съ успѣхомъ укоренявали, па и до тогъ довели, да су се пређе бывша еднокрвна, и едновѣрна браћа међусобномъ фанатическо-вѣроисповѣдателномъ мрзостію опоена, и раздражена, међусобно гонила и угниѣтавала, и ону пословицу за истиниту обелоданила, да е „*Потурченикъ горій одъ Турчина*.“ — Осимъ други предѣла особито се Хорватска и Славонія у таковимъ фанатическимъ гоненіями противъ Србаля отликовала. Друго за садъ на страну оставляюћи, само то споменути неизоставлямъ, да су у тимъ предѣлима, обећанъ, преваре, батине, затвори, мученя, и свакояка злоставляня средства была, съ коима се народъ нашъ насилно у крыло *самоспасаванье* вѣре нагоніо. Овомъ фанатизму служила су у оно доба наша еднокрвна браћа за слепо орудіе, немислећи да сотымъ права човечества и христіянства газе, и да ће време доћи, кадъ ће се за ова, надъ браћомъ своіомъ учинѣна бездѣлія, стыдити и каяти морати.

Никаква средства, коя су овой политическо-фанатической цѣли водила, нису одъ непріятеля наши остала неупотреблѣна. Да бы ову цѣль лакше до-

шляваюћій овако говори :

Отъ времянъ боя Косовопольскаго
Свирѣпа буря страшно васъ расѣя,
Претерпи свуда плеше ваше
Люте и бѣде, и туге, скорби.

Отъ васъ премноги языкомъ, нравами,
Прелили с' есу Даке во сосѣдне;
Во чалмоносце, волке ваше;
В' сынове Арпада; в' чуже стадо.

кучити и све оно, што насъ у народности нашої цѣлокупне обдржава, подкопати могли, трудили су се много пре, а найвише и найсилнѣе подъ владѣніемъ Царице Маріе Терезіе, насъ наши кирилски писмена, коима смо се крозъ толико столѣтія у цркви и у дому служили, лишити, а на место њиово латинска писмена подметнути, т. е. она, коя є већъ одцепљна часть народа нашегъ у Хорватској и Славоніи примѣла была. Теженъ ово почне се већъ у дѣйство приводити, а и налози се на све стране издаду, да се згоднымъ обстоятельствомъ ползує, и къ той цѣли тежи. Са свію се страна дакле и вика противу старо-славенскогъ языка одъ людій иначе учены подигне, съ доказиванѣмъ, да є языкъ онай кои се у цркви и кнѣжеству у оно време употребљавао, мртавъ, већъ да є языкъ онай, коимъ у дољной части Славоніе народъ римо-католическогъ вѣроисповѣданія говори, кои се латинскимъ писменима пише, и кои се обично илирскій называ, изображеніи (!) и за кнѣжество и просвѣщеніе сходніи. Да небы пакъ народъ Србскій зараніе осетіо, да се съ уведеніемъ латински писмена', темель вѣроисповѣданія, — кои є единствено народъ Србскій у народности крозъ столѣтія одржао, и срећно крозъ толике бурѣ спасао, — подкопати намѣрава, то су они говорили, да се кирилска писмена, и старо-славенскій языкъ само у кнѣгама црковнымъ задрже, све пакъ друге кнѣге школске, и друге разны сдржанія да се илирскимъ изображеніемъ (!) нарѣчіемъ и латинскимъ писменима пишу и печатаю. (!) — У слыслу овомъ већъ су год. 1779. неприятельи наши писмена издѣйствовали высочайше кралѣвско рѣшеніе на Управительство школа, и школске Директоре управљно да по томъ налогу поступаю. Наскоро наступивша ратна времена осуетише ову намѣру, ербо се юначество и непоколебима вѣр-

ность Србаля више и нуждніе потребовала, нежели да бы време было раздраживанѣмъ умова народа ползу целе државе на коцку бацати. Уведеніе латински писмена отложи се на удобнїя, мирнїя времена.

Кадъ в блажене памяти Императоръ Іосифъ II. Маркъ Аурелій Србскій *) на владѣніе ступіо, и силомъ правде и истине густе мраке суевѣрія и глупости, кои народе угушаваю, растерати, кадъ в (22. Юнія 1781. г.) Патентомъ Толеранціе и наше вѣроисповѣданіе подъ штедро и снажно свое крыло прїимити, и одъ напастованя коекаквы суевѣрны и злобны прозелита заклонити намѣравао: онда су непрїятельи наши за достигнути цѣль свою заключили, да средствами *удалѣнными и тайно, дѣломъ и словомъ* раде. Новомъ овомъ нѣновомъ плану притече изненада и ово у помоћъ, што в Царъ Іосифъ за основоположеніе себи узео, да се све разне струке Правительства у єдну и равнообразну систему доведу, и што се дакле системи овой и у школама морало саотвѣтствовати. Нѣновымъ садѣйствіемъ наложено буде год. 1781. Фебр. 3. № 508. одъ Высокославне Унгарске Канцелларіе у име Нѣговогъ Царскогъ Величества Епископу Темишварскомъ, ондашнѣмъ Администратору Архіепископата и Митрополіе, Мойсею Путнику: *да онъ кодъ своего подручногъ свештенства наредбе учини, да се введенію писмена Славонски* (овде се выше неименоваше латинска већъ Славонска) *у школама тривіалными греко-несаединѣногъ вѣроисповѣданія никакво препятствіе неподаже, вѣрбо то обшта полза изискуе.* Епископъ Путникъ нехотеѣи разумети, или незнаюѣи да се подъ Славонскимъ писменима латинска писмена под-

*) Овако в Соборъ Србскій одъ г. 1790. у Темишвару сабранъ овогъ праведногъ и мудрогъ Монарха назвао.

разумеваю, одише 20. Апр. год. 1781. да е онъ послатый му высочайшій налогъ 16. Марта свима Епископима да се у дѣйство приведе, саобштію.

Но наложено уведеніе латински писмена наѣше на сылне препоне. Обшество Вуковарско прво се наивеѣма одупре и изясни, да оно писмена латинска никоимъ начиномъ у свое обшествене школе пріймити неѣше. Ово е по свой прилицы повода дало те е, 16. Авг. год. 1781. подъ № 5368. повторително Архіепископу, и нѣму подручномъ свештенству наложено, „да се уведенію писмена Славонски, збогъ нуждне взыка овогъ еднакости никаква препатствіа нечине“. Повторителный овай высочайшій налогъ сумню Архіепископа разрѣши. Онъ садъ савршено увиди, да се подъ Славонскимъ писменима не она кирилска подразумеваю, коя е народъ Србскій у цркви и явномъ животу досадъ употреблявао, — веѣтъ латинска, коя народъ римокатолическогъ вѣроисповѣданія у Славоніи држи; — и провидѣѣи каква одтудъ опасность за народъ и цркву предстои, учини 26. Ноемвр. год. 1781. у име свештенства и народа молбено писмо, у комъ моли, да се народъ Србскій, за избеѣи зла слѣдствіа одъ насилногъ уведенія латински писмена у своимъ школама освободи, но да се при употребленію свои Славено-Србски писмена и у будуште остави. — Декем. 13-огъ те исте 1781. године подъ №-ромъ 7728. налогъ е Архіепископу Путнику на ново послать, у комъ се заповеда, да се по смыслу пре издаты царски рѣшенія, уведеніе, не кирилски нити глаголитски, веѣтъ оны писмена подразумева, коя у дольной Славоніи у употребленію есу; да се одъ тогъ рѣшенія царскогъ одступити неможе съ тимъ манѣ, што е высочайша воля, да све школске кнѣге свою вѣроисповѣданія, изузимаюѣи Рѣчникъ и Катихисмъ равнообразне быти мораю, додаваюѣи и то, да се шко-

ле греконесамитиѣногъ вѣроисповѣданія мораю одъ Окружны Директора надгледати, а да бы ови думно-стима своимъ саотвѣтствовать могли, то е овдеѣхъ нужно да су све кнѣгѣ школске Славонскимъ писменима написане и печатане. *). Далъ наложено буде Архіепископу, да се онъ, будући е ово предметъ политическій, збогъ тога подъ видомъ предразсужденія народа, ни найманъ овой полезной наредби непротиви, него да се постара у дѣйство е привести, и зато да се повинув е у нужно споразумѣніе са Кралѣвскимъ Директоромъ школа ступи.

Докъ е ово овако текло, састави се 1-вогъ Марта год. 1782. у Пожуну коммиссія изъ свою вѣроисповѣданія членова состоѣха се, коя е тай главный задатакъ имала, уобште о плану воспитанія у целомъ царству посавѣтовати се, препятствія испытати, способе и средства изнаћи и опредѣлити, и планове и представленія за нормалне школе израдѣти и высочайшемъ мѣсту поднети. Членови коммиссіе были су слѣдуюћи: одъ стране школа восточногъ вѣроисповѣданія Директоръ Темнишварскогъ Диштрикта *Теодоръ Янковицъ* одъ *Миріво*; одъ стране Протестанта Сенаторъ Пожунскій *Бензуръ*, одъ Хелветическогъ вѣроисповѣданія *Долоковицъ*, и првый Судія вароши Дебрецына, *Хатванъ*; одъ стране владающегъ вѣроисповѣданія *Никола Сперлеицъ* кралѣвскій Совѣтникъ, Референтъ и овде Предсѣдатель; Ргаероситус Мајоръ *Фелбургееръ*, Каноникъ *Ердельи*, надзиратель школа Будимски; *Шоберъ* над-

*) Ово е и врло логическо и праведно занятіе было; врѣ е и прече и праведнѣе, да целый народъ учи друга писмена, него ли Господа Окружны Директора, коима узваніе спада, школе надгледати, и кои иначе тай свой посао, збогъ незнаія азбуке народне, точно извршавати не бы могли!..

зиратель школа Пожунски; *Мандић* надзиратель школа Загребачки; *Клигеръ*, *Pater piarum Scholarum*; и Дѣловодитель комиссіе *Антоній Холцманъ*. Изъ самогъ састава членова ове комиссіе могло се напредъ ясно увидити, да се одъ нѣ никаквомъ добру за насъ нѣ надати могло. Текъ што е нашъ многозаслуженый и славный Теодоръ Янковићъ отъ Миріево Апр. 5-гъ о умноженію и болѣмъ развитку Србски и Влашки школа предложеніе учиніо, устане таки за нѣмъ Загребачки школа надзиратель, Епископъ Мандићъ, и свое предложеніе на то тежеће учини, да се школске кнѣге у школама Србскимъ и Влашкимъ за наставленіе младежи опредѣлене, не писменима Славенскимъ, одъ 9. столѣтія заедно са вѣроисповѣданіемъ примѣльнымъ, — већъ латинскимъ пишу и печатаю. Ученый нашъ и родолюбивый Янковићъ противостао е овомъ предложенію особитомъ ревностю, и сыломъ и множиномъ свои доказательства, да бы роду своме тако драга, са црквомъ и народностю нѣжно скопчана писмена одъ предстоѣће гибели избавію. У обрани Србски писмена онъ е на естество и свойство языка, на редку изрядность писмена, на общіе употребленіе нѣново и сотимъ укоренѣно предразсужденіе, на неспособность латински писмена за израженіе наши звукова, и на послѣдку на свойственость писмена са говорнымъ языкомъ и са црквенымъ скопчану, краснорѣчивымъ словомъ и сыльнымъ примѣрима доказати трудію се. Епископъ Мандићъ одъ свое стране нѣ пропустио подъ разнымъ видомъ свое предложеніе правдати и доказательства Янковићева опровергавати, алъ труды нѣгови остадоше свагда суєтны, ербо ій е Янковићъ сыльнымъ словомъ своимъ тако оборію, да на послѣдку ни прословити выше нѣ могао. Незадоволянъ Янковићъ са савршеномъ томъ побѣдомъ, преда онъ после трећегъ слова, кое е ради одржанія писмена наши умно борећи се

изговорію, самой комиссіи писмено своя предложенія заєдно са мнѣніємъ и доказательствама.

Членови комиссіе при свемъ томъ што є Янковићъ необорима доказательства за одржаніе кирилски писмена наводію, нису хтели одъ свое миле и напредъ іошть у главу уселѣне идея одступити, већъ напослѣдку заключе: да се кнѣге на упражненіе вѣроисповѣданія принадлежеће, нарѣчіємъ црквенимъ и писменнима кирилскима, светске пакъ кнѣге и кнѣге за школе Србаля и Влаа опредѣлене, простымъ но изображеніємъ (!) Славонскимъ нарѣчіємъ, и писменнима латинскимъ пишу и печатаю.

Међу тимъ є Архієпископъ Путникъ по упутствованію горе ставлѣногъ высочайшегъ налога, верховномъ Кралѣвскомъ Директору, Совѣтнику Николи Скерлецу 31. Януарія год. 1782. писао, да му онъ пріятельски одпише, о чему се съ нѣмъ договарати има, и накову ползу народъ нѣговъ изъ уведенія латински (Славонски) писмена у школама своимъ имати може? На ово писмо одговори Совѣтникъ Скерлецъ 29. Марта, да є у вышепоменутой комиссіи стваръ народны школа достойно у разсужденіе узета, и протоколъ сверху тога предмета Нѣговомъ Царскомъ Величеству поднесенъ, тога ради, да се благоутробно рѣшеніе причека, а међу тимъ да се одъ свакогъ предузимања престане.

Како є кодъ высочайшегъ мѣста протоколъ вышеспоменуте комиссіе приимлѣнъ, како ли противна мнѣнія Мандића и Директора Янковића сматрана, извѣстно се незна. Но што нису свакидашня подстрекаванія, и подъ различитымъ видомъ измышлѣна доказиванія у станію учинити! И тако после две године видямо, да су се нападенія на наша писмена опетъ ячомъ сыломъ появила. На извѣстія Округу-

жны школски Директора, да се народъ Србскій уведенію латински писмена противи изиђе Высочайше Кралѣвско рѣшеніе, кое се интиматомъ одъ 26-огъ Юлія г. 1784. подъ номеромъ 17631. Архіепископу и Митрополиту Карловачкому Мойсею Путнику са овимъ рѣча саобштило :

„Примѣтивши, да се готово у свима школама греко-несаєдинѣногъ вѣроисповѣданія деца са писменима кирилскимъ у языку едномъ обучаваю, кои се изъ узрока тога, што е одъ говорногъ сасвимъ различанъ, и само се при литургіама употреблявати обычествувъ, као неполезанъ и мртавъ сматрати мора, — изволило е нѣгово Светѣйше Величество милостиво рѣшити: да се постоеће злоупотребленіе при обучаваню таки укине, и то съ тимъ брже, што е веѣ г. 1779. оно милостиво рѣшеніе произишло: да се писмена кирилска, и иллирскій литургическій языкъ само у кнѣигама за изображеніе у вѣроисповѣданію принадлежеимъ, употребљава, друге пакъ кнѣиге школске, и кнѣиге светскогъ садржанія, простимъ иллирскимъ изображеніемъ (!) нарѣчимъ, и латинскимъ писменима печатаю. Ово милостиво наставленіе Кралѣвско Вашемъ Превосходителству ради дужностногъ удѣйствованія налагае Кралѣвскій Мѣстоблюстителный Совѣтъ. *).

*) У оригиналу овај высочайшій налогъ, гласи овако :

Observato eo, quod in omnibus fere scholis Non-Unitorum proles in lingua duntaxat, et characteribus Cyrilliacis, quae ex Incidenti eo, quod a Vernacula diversa sit, ac non nisi in Lythurgiis adhiberi consueverit, pro inutili, ac mortua reputari debet, instituantur, Sacratissima Sua Majestas clementer resolvere dignata est: ut vigens instituti abusus illico abrogetur, tanto quidem a fortiori, quod anno 1779. illa emanaverit benigna Resolutio: ut characteres Cyrilliaci, et Illyrica Lingua Lythurgica in libris solum ad Religionis Institutionem pertinentibus, adhibeatur, alii vero libri scho-

Высочайшій овай налогъ буде и Директорима школа Србски и Влашки, да се у дѣйство приведе, саобштень. Обштій стра' садъ народъ Србскій обузме, што выше овай и явно роптати почне, боѣій се, да се одтудъ и за само вѣроисповѣданіе за слѣдства неизроде. Достойнѣйшій пакъ предстоятель и представникъ цркве и народа Архіепископъ и Митрополитъ Мойсей Путникъ, видеѣи, до кога в степеня стра, огорченіе, и подозрѣніе, дошло, одушевляѣтъ непоколебимымъ родолюбіемъ за све, што се обштегъ добра свога Рода и Цркве тиче, а притомъ охрабренъ мудрымъ и отважнымъ савѣтомъ славногъ Директора народны школа Стевана Вуановскогъ побуженъ се наѣе са свима у оно време у Карловцѣма десившима се Епископима на ново покорѣйше свое, у име Свещенства и Народа сачинѣно представленіе высочайшемъ месту поднети, у комъ в онъ, крѣпко бранеѣи писмена кирилска, доказивао нѣнову изрядность за израженіе славенски звукова *) и недостатакъ латински писмена, далъ превелику важность овогъ предмета, наводеѣи, да збогъ веѣъ появивше се брижливости народа, не само опасность и немири предстоет, веѣъ да се съ губиткомъ писмена и самъ темель одржанія характера

lastici et profani Dialecto vulgari, illyrica cultiori, et characteribus Latinis typis excudantur. Quam porinde benignam Ordinationem Regiam Excellentiae Vestrae pro debita ejus effectuatione intimandam habet Consilium hoc Locumtenentiale Regium.

*) За доказательство овогъ служити може одъ преннога сведочанства и ово едно единно: „Willkommen also hier, rufen wir mit Schöffer (Nestor III. 187.) aus, ihr unsterblichen Erfinder der slavischen Schrift, die ihr es zuerst waget, eine rohe Sprache, die eine Menge ihr eigenthümlichen Laute hat, dem Volke so zu sagen aus dem Munde zu nehmen, und mit griechischen Buchstaben zu schreiben, aber wie Genien dabey verführt, und für jene eigenthümliche Laute, die der Grieche in seiner Sprache nicht hatte, eigene Zeichen, oder Buchstaben

народногъ обара. — Да бы пакъ ово важно представленіе цѣли своіой саотвѣтствовало, то е онъ таково не само нѣговомъ Царскомъ Величеству посредственно преко Унгарске придворне Канцелларіе поднео, — већъ е и осимъ тога придворномъ военномъ Совѣту, и Князу отъ Кауницъ своя представленія, доказательства, и молбе писменно представіо, молећи, дабы се народу Србскомъ употребленіе свои писмена и у будуште задржати, пуна слобода дала. Правдолюбивый Императоръ Іосифъ добывено одъ Архіепископа Путника представленіе, заедно са изясненіемъ бечкогъ книгопечатателя, Іосифа отъ Курцбекъ придворной Унгарской Канцелларіи о истомъ предмету поднесено, преда придворной школьной комиссіи, съ тимъ налогомъ, да му се мнѣніе сверху овогъ предмета што пре поднесе. Придворна ова комиссія саставила се 26. Януара г. 1785. подъ предсѣдательствомъ Барона отъ *Свигенъ*, изъ слѣдующи Членова: Баронъ отъ *Штеркъ* медицинскогъ, и Баронъ отъ *Харускеръ* юридическогъ Факултета Доктори и ц. кр. Совѣтницы: *Греміеръ*, *Скултети*, *Маргеликъ*, *Сонненфелсъ*, *Шмидтъ*, Архимандритъ *Браунау*, *Виркенштекъ*, и Каноникъ Генералный *Марксъ*. По учинѣномъ разсмотренію своіо одъ Архіепископа Путника, и книгопечатателя Курцбека поднесенны предложенія одъ ове комиссіе рѣшено буде; *да се у изненадно уничтоженѣ писмена кирилски зато Славна Коммиссія сагласити неможе*, што бы ово то за собомъ повукло, да бы се книгопечатателю Курцбеку накнада одъ 20,442 Фор. 30 кр. — кое е онъ у книгѣ овы писмена уложіо, — дати морала; — и

erfand; wie tief steht unter euch der Ueßaffer Monch Otfried, oder wer der Teutsche seyn mag, der sich zuerst erkühnte, seine Sprache zu schreiben, aber dabey das lateinische A B C nur slavisch copirte!“ Вѣдн: *Geschichte der slavischen Sprache und Literatur von Paul Joseph Schaffarik*. 1826. стр. 94.

што бы народъ Србскій и Влашскій за будућу промену свога вѣроисповѣданія побоявати се морао, нов бы такођеръ опасно быти могло; зато дакле Коммиссія за сходно држи, да се употребленіе писмена кирилски *засада до неопредѣленогъ времена* у старо пређашнѣмъ остави. Ово рѣшеніе коммиссіе праведный Царъ Іосифъ благоутробнѣйше уважи и одобри, и Архіепископу Мойсею Путнику посредствомъ Кралѣвскогъ Мѣстоблюстителногъ Совѣта 29. Марта г. 1785. на утѣху саобштити даде.

Съ овимъ милостивымъ рѣшеніемъ Царскимъ, сва се грозећа опасность за писмена наша удалы. Истина да су се непріятельи наши писмена и у доцнѣ времена трудили свое за насъ опаке умышляе у дѣйство привести, но та нѣгова нападаня была су выше *тайна*, и лишена свакогъ законногъ вида *), и такова су свагда одъ грудій храбры Србаля, и нѣовогъ постоянства у *вѣри, языку и народности* одбіена бывала. Много е кошта болъ, — а многомъ се јошть болѣмъ и надамо, — а при томъ и надежда насъ пита, да ће ду противницы наши писмена, (у Хорватской и у Далмаціи) свое труде, лучомъ изображенія и духомъ садашнѣгъ вѣка озарени, на болъ што употребити, и баръ се оне христіанске заповести сетити: „*што себи нежелитъ, нечини, ни другомъ.*“ —

*) Та и данъ данашній у Далмаціи у свима школама нашегъ народа, ны се кирилскимъ писменами служити можемо! —

Коректоръ.

2. НЕШТО О НАШОЈ ЦРКВИ

ПОДЪ ТУРСКИМЪ ВЛАДЊИМЪ, И О ТОМЕ, ШТО Ђ СЕ
ВИШЕ СРБА ПОТУРЧИЛО У БОСНИ, НЕГО У СРБИИ И
ХЕРЦЕГОВИНИ.

О предмету овомъ, кои ѡ одъ велике историческе важности говорити тимъ ѡ теже, што намъ извѣсна дата о течаю догађая за цело време турскогъ владѣнїя у Србскимъ земляма оскудѣваю. Но ипакъ кадъ знамо да се другоячѣ до историческе истине ни доћи неможе, докъ се разна мѣнїя о свакомъ па и о овомъ предмету несаслушаю и критически неиспитаю; то ѡ заиста нужно, да се и о овомъ предмету, кои ѡ одъ превелике важности за свештену историю Срба, мыслити почне. Али пре него бы се човекъ у изложенѣ мыслїй своїй по предмету овомъ упустити могао, нужно ѡ судити, кратакъ прегледъ о карактеру, станку и пређашњимъ отношенїяма Србскогъ народа имати, а особито у смотреню вере, коя свакомъ човеку по ономъ светомъ изреченю „Вера твоя спасетъ тя,“ спасенѣ предуготовлява.

Срби, кадъ су се изъ сѣверны предѣла Европе, у задунавске населили, были су, као и остали јошѣ некршћени европейски народи, идолопоклонници. Они су веровали различне богове и богинѣ, одъ кои су се неки имена и данасъ у песмама кодъ народа задржала, као: Додолъ, богъ громава и кише; Даворъ, богъ јуначства и храбрости; Лѣла, богъ любви и прїятельства; Мора (Моряна), богиня сана и смрти; Лада, богиня любви и задовольства и т. д. Къ овоме имали су храмове, у коима су жертве у присуству свештеника, боговима приносили; знали су за заклетву и ову су одвећъ ува-

1000

IX. века укажу, онда се е не само међу Србима, него и међу осталимъ Славенима христјанска вера неизказано брзо распростирала. —

Срби су по читаво едно племе, кое е патријархално живећи често село сачињавало, а и велике предјеле заузимало, у христјанску веру едногъ времена и дана прелазили, кои су данъ одтуда и Крснимъ именомъ назвали и истый, у место пређашњи домаћи богова, као Патрона фамилијрногъ славити узели. О овомъ уверава насъ и само данашнѣ одношенѣ еднославителя између себе; еръ сви, кои едногъ светца славе рођацыма се называю, и тако се за родъ сматраю, да еданъ одъ другогъ девојку нипошто просити неће, докъ неразуме, когъ светца слави. Къ овоме и то доказуе и осведочава преднаведено, што се сви н. п. Ћурђевцы, па ма гди садъ живили, Топличанима одтуда называю, што су морали сви у Топлицы (предјелъ у старой Србији) оно време живити, кадъ су се покрстили и Ћурђевъ данъ за свогъ фамилијрногъ светителя узели; но доцнѣ збогъ бурны времена и несрећны обстоятелства рассеjali су се по разнымъ предјелима, али да су рођацы, и кое е њина постойбина была кадъ су христјанску веру примѣили, заборавили ни данданасъ ни су.

Докъ су се овимъ начиномъ Срби покршћавали, дотле су владѣтели источногъ Римскогъ царства или Грцы, велико влѣянѣ надъ Србима и Србскимъ владѣтелима имали; али доцнѣ, кадъ су Србски владѣтели свой народъ у моралу христјанскомъ укрепљѣнѣ видели, почели су озбиљнѣ мыслити, како ће се независимымъ одъ цариградски владѣтеля учинити, кое имъ е по обстоятелствама времена за рукомъ и ишло. Но отацъ западне цркве, кои се е и одъ пређе трудіо владѣтель Србске на

свою страну добыти, дознаваюћи шта Срби хоће, науми садъ оно постићи, што пре нїе могао, докъ су Србски владѣтели съ цариградскимъ у тешной свези стаяли. Онъ почне Србске владѣтель свакимъ могућимъ начиномъ преволѣвати, да римску веру приїме, но кадъ успѣти никако немогне, стане своє єдновѣрне владѣтель наговарати, да на Србе устаю, коє су ови, боєћи се Папине клетве и анатеме, но по обстоятельству, и чинили.

У овакомъ положеню налазећи се Срби, морали су и съ источнымъ и са западнымъ сусѣдомъ за независимость и веру борити се; у комъ последнѣмъ случаю, готово су съ већомъ славомъ неприятельска нападаня одбывали, него и у првомъ. Ово-ме є прийело, колико постоянство народа у вери, толико іопитъ више Просветитель Србскій Св. Савва, кои є народъ свой у моралу христїанскомъ укрепіо; просвети народной основъ положіо; то предразсуђенъ своіой браћи, а србскимъ владѣтельима, да їй Папа на престолъ венчати мора, ако хоће, да правы владѣтеля име носе, изъ главе избіо; и ту, за оно време найспасителнїю мысао у срце имъ уліо, да монастире подижу, кои ће народъ и у вери укреплявати, и у исторїи, представлѣнїемъ славе, величїе и власти Србске, овековечавати. И заїста онъ у свемъ овомъ тако успѣ, да ни одъ познїи владѣтеля Србски ни єдногъ скоро нема, кои не бы просвещенъ народнѣмъ подпомогао, или бы се лакомію, да га Папа на престолъ венча, и да небы ма найманїй монастирь, као задужбину и споменикъ, подигао. —

После овакогъ основа за будућность Србства, кои є св. Савва положіо, текъ што є єданъ векъ прошао, укажу се Срби међу свимъ народима и державама, коє су Источно-Римско царство наслѣдїле,

найславніиъ. Стефанъ Душанъ, Сильный, мужъ храброго, отважногъ и решителногъ духа, дошавши на престолъ Србскій после Стефана Дечанскогъ, науи свой народъ и свою државу како споля, тако и у внутрѣности утврдити, кое заиста у дѣло и приведе. Онъ много сусѣдне владѣтель, кои су Србе узнємиравали, побѣди, па или ий сасвимъ себи подчини, или ий нѣму данакъ плаћаюћимъ учини; онъ заключи установити Србско Патріяршество, и 1340. год. сазове сво високо свещенство и великаше свое области у скупштину (коя е у Скопо джана), у коіой Првосвещтеникъ Іоаникій, родомъ Призренаць, за Патріярха Србскогъ избранъ буде; за овимъ, да бы Патріярха Цариградскогъ и найманѣ вліяніе у смотреню цркве и народности одъ државє свое одбіо, истєра све Епископє родомъ Греке, изъ свогъ царства; онъ изда законикъ, коимъ не само монастыре, цркве, свещтєническій чинъ уобште и свако одношенѣ у смотреню вере, у врло добро за оно време станѣ постави, него и подайнике свое државє свакогъ реда у иманю и чєсти заштити. — Къ овомє видѣћи се сильнымъ, пошито га Іоаникіє на престолъ венча, прогласи се Царомъ Србскимъ, шта му и да повода, будући е ласкательо и величєствєно, но не политично за владѣтель среднѣгъ вєка было, манѣ владѣтєля подѣ собомъ имати, те свою царєвину у више подвладѣтєлства поделѣ. —

Овако ступаюћи Срби подѣ Душаномъ напредѣ, много су имъ народи и владѣтєли, кое изъ страха, кое изъ сарєвнованія завидили, а особито Грцы, кое е Душанъ здраво притєснїо и укротїо, а и самомъ Цариграду грозїо. Овымъ обстоятельствомъ устрашєни Грцы, кадѣ Царѣ Србскїй Цариграду съ войскомъ поѣе, позову и Турке у помоћ; но Турцы у Галиполю вєћ утврдивши се, были су срећ-

ніа одъ Срба. Душанъ по несрећи Србској умре у истомъ походу 1356., а Турцы ослабѣне и између себе поцепане Грке побѣде и себи їй подчине, коимъ се случаевима и къ дальнимъ побѣдама у Европи Турцыма путь отвори.

Смрть Душанова буде смрть и Србској слави и напредованю. По смрти нѣговой, будући е онъ самъ основъ раздору положію, како е царство свое, по духу среднѣгъ века, у више мали владѣнія поделію, породі се распра међу Србскимъ великашима за престоломъ, коя и праву пропасть Србству причини; и тако се Србско царство у више мали едно одъ другогъ независими, владѣнія раздели.

По овоме Србски владѣтели међусобнымъ раздоромъ ослабѣни, а Турцы напредъ ступаюћи, само су до 1389. год. баръ неки іошть независими были; но одъ овогъ времена па до конца VI. десетине XV. века бывали су часть на некій начинъ іошть независими, часть Турцыма велике предѣле свой земаля уступати и данакъ плаћати морали, а часть съ Маѣарима у союзъ ступавши противъ обштегъ непріятеля воевали, и своимъ союзницыма на некій начинъ подчинявали се. — Међу тако несрећнымъ обстоятельствомъ породице су Србски владѣтеля и други великаша и богатоша, кое пребегле преко Саве и Дунава къ своимъ союзницыма, кое пакъ у крайной нужди тражили су спасеня у некимъ предѣлима Босне и Херцеговине, а народъ остане подъ ярмомъ освоителя, и тако 1463. год. пређе царство и владѣніе Србско на Маомеда II. сасвимъ.

Оваку жалостну и горку судьбу искусивши Србско царство и владѣніе, природна е стварь, да е и црква наша у найжалостніемъ станю быти морала; но ипакъ Патріаршество Србско дуже се е задржа-

ло, него владѣніе. Владѣтельи турски іошть у войнама са Србима, видећи народъ Србскій вери своіой одвећъ приврженъ, изражавали су се, да ће начинити цркву и цамію едно-до-друго, па ко се крсти некъ у цркву иде; а ко кланя ено му цаміе. И заиста, ово е одъ Турака колико политично, толико за исте и полезно было, ерѣ су Србе единствено тымъ и преволели, те су нѣма у некимъ случаевима волели, него и Маѣарима, кои су їй по-римокатоличити трудили се. — Далѣ, Султанима е свесѣдно было, или имали Срби свогъ Патріярха за себе, или се цариградскомъ подчинявали, а Србима е напротивъ тога одъ превелике ползе и важности было, свогъ Патріярха имати; ерѣ ови су їй и у вери укрѣплявали и у душевномъ, народномъ избраженію по могућству помагали. — Но да укратко видимо, како е и колико е времена Србско Патріяршество после коначне пропасти Србскогъ правительства траяло.

Одъ године 1463., кое е, тако рећи, и сенька Србскогъ владѣнія исчезла была, Патріярси су іошть една єдита заштита народа были. Но ови су само идеална подпора народа были, почемъ су и сами они одъ претераны освоителя гонѣни, злоставляни и за орудіе, смрћу грозећи їмъ, употреблявани, народъ гнѣчити и цедити. При свемъ пакъ овомъ, они су здраво подпомагали чувство побожности и одушевляющіе народности тымъ, што су богослуженіе у свимъ монастырима и црквама у славенскомъ езыку одправляли, и што су при монастырима и свимъ скоро знатнымъ црквама нека училища обдѣржавали, те су се барѣ они у славенскомъ читанію поучавали, кои су се свештенству посветити хтели. Ово премѣда е преко 200 година траяло, но по различности станя и положеня, нѣ у свимъ предѣлами негдашнѣ Србске области єдначе силе имало.

У Србін, гди є више монастира было (у комъ су предѣлу и Патріарси седили), здраво є дѣйствова-
ло, но напроотив овога у Босни и Херцеговини,
кои су се предѣли монастира лишавали и Патріарху
с' неруке были, много манѣ. Али 1,690. године пре-
лазкомъ последнѣгъ Патріарха Србскогъ у Србін,
Арсенія Чарноєвића, кои є 37,000, србски племена
са собомъ повео, преко Саве, изчезне и ова хра-
нителна искра Србской цркви и народности сасвимъ; —
и тако Патріаршество Србско буде преобраћено у
Архієпископске и Епископске Епархіє, коє су Па-
тріарху цариградскомъ подчинѣне биле, а и до дан-
данасъ тако остале. —

Садъ Цариградски Патріархъ, Грцы будући, ни
су толико марили за своє Христово одъ славенске
крви стадо, што пропада и Маомеду и Папи очи
окреће, колико да своју кесу напуне и владѣтель-
ма задоста учине; зато су Епархіє оныма давали, и
оне Грке владичили, кои су їй болѣ подмитити мо-
гли. Овымъ начиномъ дошавши Грцы за поглаваре
црковне у славенске землѣ, угиѣтавали су народъ
горе одъ яничара; єръ последнѣи су га само мате-
ріјално цеденѣмъ богатства убывали, а први су и
морално и матеріјално угиѣтавали тымъ, што су
грчко у место славенскогъ богослуженія увели и
училишта у своимъ столицама грчка подигли, а на-
родня унищили, и што су разне свештеничке дан-
ке на народъ метали, као што то и данданасъ чине
у Босни, Херцеговини и т. д.

Овако поступаюћи, хтели су Патріарси Цари-
градски и њини Епископи оно постићи, што є Срб-
скій Царъ Душанъ њинымъ предцѣма, заведењѣмъ
Србскогъ Патріаршества осуетио. Но њиномъ се-
бичномъ намѣреню нашле су се и садъ препоне,
коє у самой природи и чувству народа, коє пакъ у
земљописномъ положеню єдинствены предѣла.

Народъ, као што знамо, постоянь у своѣмъ обычаю и свой языкъ любей, нѣ се никако преволети могао у грчкомъ языку богослуженъ слушати, шта га е одъ цркве, особито гди е грчкій языкъ уведень, тако одтуђило и одпадило, да е и само крштенъ за мало нешто сматрати, да турчити се и безвѣрію приближавати се почео; о чему нека насъ Г. Ю. Венелина *) слѣдуюће речи увере: „Мѣ самому показивали (т. е. кадъ е по Бугарской путовао), трехъ некрещеныхъ дѣвицъ, родомъ одъ 17—20 лѣтъ!“ —

По овоме, кадъ е одъ Првосвештеника Христово словесно стадо оны предѣла тако пренебрегнуто, кои су имъ близо и на руцѣ были, да шта намъ о Србіи и Босни съ Херцеговиномъ казати предстои! Србія е и остали одъ Цариграда удалъни предѣли Србски тымъ више одъ Бугарске пренебрегнута была и немарљивость Патріярха цариградски и њины Епископа на себе навукла, што Србима грчкій языкъ у цркву и училиште никако утиснути ни су могли, Епископске столице изузимаюћи. Но ово е управъ и узрокъ, што се нашъ народъ одъ цркве, гди е овы было, одпадио и нѣ; о чему насъ и самъ изразъ простогъ Србина уверити може, кои се е, као што каже, преварио у ону цркву ући, у којој се е грчки служило, побегнувши изъ нѣ одма напољ: Боже ми опрости сагрѣшенъ, што у грчку цркву уђо! — И заиста ово е найверній сведокъ о внутренѣмъ чувствованію простогъ Србина и о нѣговомъ приврженію за свой языкъ. —

Кадъ изъ предидућегъ знамо, какве е жалостне судбине наша црква и нашъ народъ у турскомъ

*) Види вѣгову књижцу праву „О Зароднѣхъ новой Болгарской Литератури“ ст. 16. Москва 1838.

царству за толико стотина година претрпѣо, и кадѣ у призрењѣ узмемо, да е и у самомѣ срцу наша вера и наша народностъ нападнута была, нећемо се чудити и питати: зашто се е толико Срба потурчило? Но тымѣ више то изясненія и доказательства изискуе, што е у Босни много већѣй брой Исламѣ признао, него у икакѣмѣ другомѣ предѣлу негдашнѣ Србске области.

Кадѣ су Турци южну часть Србскогѣ царства и Србию освоили были, онда е већа часть породица Србски владѣтеля, поглавара и притяжателя земалѣ у Босни кодѣ свое браће и породица прибѣжиште тражила; но кадѣ и Босна у руке силногѣ падне, онда како прибегшимѣ, тако и домаћимѣ поглаварима другогѣ спасеня нѣ было, него се Мекки и Медини окренути. — Ово е пакѣ изѣ два побуђеня быти морало. Прво е, да бы у своимѣмѣ достоинствамѣ и притяжаню своѣмѣ добара остали, а друго е, да не бы мачу освонтеля подлегли. Дакле едни су се изѣ користолюбѣя и управѣ своевольно; а други изѣ любви кѣ животу и мораву потурчили. Ове потурчивше се старешине, нагонили су свое подайнике, да нѣма слѣдую; и то, кое за показати приврженостѣ кѣ новой вери и владѣтелю, кое бо еѣи се да подайницы изѣ мрзости што су веру променули, на нѣи устали не бы, кое пакѣ, да бы више войника свое вере имали и славнимѣ се у ратовыма показали, ерѣ Христѣянимѣ оружѣ у руке дати, было е противно и за нѣи опасно. И заиста, они су се у ратовыма свудѣ одликовали, одкуда су до найвећѣи достоинства у царству и долазили. —

Овомѣ примѣру поглавара, когѣ у Србию никако нѣ было, слѣдовао е дакле и простѣ народѣ, особито, кадѣ е изподѣ скота пониженѣ быо, и ратовыма робомѣ постао! —

Пређашњи Србски, а садъ и турски и Србски поглавице были су много већма фанатизмомъ Корана оповни, него и рођени Турцы. Они су съ највећимъ запалѣнѣмъ цамѣ стотинама у Босанскомъ главномъ граду Сараеву, подизали и дервише и оче чакъ изъ Азіе о свомъ трошку доводили, само да бы право Маомедово слово одъ њи слушати могли. Изъ Сараева се е пакъ, ког у средъ Босне лежи, на све стране луча Корана разпростирала и на простоту, ког е најпосле готово на свашта склона была, само да судбину свою олакша, тымъ више дѣйствовала, што човека сама природа оно чинити нагона, шта његово станѣ побольшати и на некій степенъ славе узвысити обећава; а напротивъ тога сирамъ онога оладнити, и духомъ клонути, шта му само помысао и то са одвећ ослабѣлымъ силама, къ некой далекой будућности надежду дае. — Овогъ случая у Србїи такође нїе было, ер у внутрєности Србїе турска сила нигди средоточности имала нїе, него на границы, у Београду.

Далъ и то е обстоятельство, ког у Србїи нитъ е было, нити данасъ постои, Исламу у Босни плодове принело, што су Срби Босански у две непрїятельске партае, верователъ источне и западне цркве, поделѣни были, а и до данасъ тако остали. И управъ ово е њину несрећу, а освоителя срећу, умножавало, и умножава. —

Сасвимъ дакле у противномъ положеню, одъ овогъ у Босни, стаяла е Србїя у смотреню сачуваня вере. Шта више, едно е обстоятельство одъ врло велике важности за сачувати веру и народность народа у Србїи было, а то су монастири, у коима е Босна и Херцеговина оскудѣвала.

Монастири, кои су негдашню славу, власть и величину Србства представляли, сачували су и ве-

ру и народность народа. Она су сва зла, која су освоитељи и грчки првосвештеници народу угњетаванѣмъ и душевны и тѣлесны сила, наносили, одъ нѣга одбывали тымъ: што су чувства побожности подкрепљавали и историческій поносъ народа представлѣнѣмъ величествены задужбина пѣтговы праотаца узвышавали; што су они единствено прибѣжиште были, за сачувати дружелюбный обичай народа; и што е напоследку само кодь нѣи место было, гди е се народъ у великомъ брою скупляти могао и смео, слѣдовательно пріятель съ пріятельомъ, а рођакъ съ рођакомъ видити и састати се, момакъ съ девойкомъ гледати се, о станю своемъ између себе поразговарати се, весело у народномъ духу празнике проводити, а и за саме народнѣ послове (новіи времена) посаветовати се. Къ овоме дође и то, што су се после пропасти нашегъ Патріаршества, іошть само кодь монастыра нека народня училишта задржала, гди су калуђери свое ученике у славенскомъ читаню и црковнымъ обредима поучавали. Ови монастирски ђацы, премда су само читати учили, но и пакъ были су найвећа заштита наше цркве и нашегъ языка; ерь, ступивши кое у монашескій, кое у свештеничкій чинъ, здруво су подпомагали чувства и мысли народа къ Богу и вери, а особито калуђери, кои су по народу, тражећи у исто време и помоћ монастырима, путовали. Дакле скоро све, шта е народу у онако жалостномъ стацю за душевно и тѣлесно спасенѣ найнужднѣе было, монастыри су му у Србіи прибавили. —

Кадъ самъ овако обстоятелства Босне съ онымъ у Србіи по предмету сравню, и по момъ мѣню главне основе навео, зашто се е у Босни више Срба потурчило, него у Србіи; то ми іошть Херцеговина у призрењ неузета остае.

Бли се у Херцеговини толико потурчило, као у Босни, немамо никаковы дата; но я судимъ изъ самогъ нѣногъ положеня, да е у Херцеговини ма-
 ный брой него у Босни, а веѣй него у Србїи, Исламъ прїиміо. Кое, ако постои, Херцеговина
 средиѣ место између Босне и Србїи у смотрењу
 овомъ заузима. — Обстоятельства она, коя су при
 Босни наведена, морала су, наравна стварь (ако и
 не у еднакой мери), и у Херцеговини за Исламъ
 дѣйствовати; али овде е се нашло противоборны
 елемента, кои су народъ одъ потурченя, поне у не-
 комъ степену, болъ сачували, него што е то у Бо-
 сни быти могло.

Херцеговина граничеѣи съ Црномъ Горомъ, коя
 е независимость свою и у найвеѣой сили и слави
 освоителя сачувала, допирао іой е духъ побожно-
 сти, слободѣ и независимости свое сусѣднице, и у
 брдовитымъ предѣлыма нѣнымъ тымъ више дѣй-
 ствовало, што е народъ у патріархално-домашнемъ
 станю, као и у Црној Гори, живіо. Овымъ начи-
 номъ Херцеговцы су Црногораца неки саюзници
 были, кои су се у некимъ обстоятельствама управъ
 и споразумевали, а у некимъ опетъ завађали. Но
 было како-му драго, они су у такомъ положеню
 были, да ій Турцы изъ веѣѣ напоменути узрока ни
 су сасвимъ угнѣтавати могли. Шта више, они бо-
 еѣи се, да се съ Црногорцыма несаюзе, често су
 съ поглаварима патріархалны племена Херцеговине,
 условія у овомъ или ономъ смотрењу чинили, кое
 неко особито положенѣ Херцеговине означава ято
 показуе, да су Херцеговцы дуго време после ко-
 начне пропасти Србскогъ владѣнїя у внутрѣности
 на некїй начинъ іошѣ независими бывали. — У
 овакомъ одношеню стоеѣи Херцеговцы справъ вла-
 даюѣи, природно е слѣдство, да су и веру свою
 болъ, него Босанцы, сачувати могли.

Кадъ се къ досадъ, о овомъ предмету, казаномъ, и то у призреиъ узме, што се потурчени Срби Муамедовомъ веромъ заклиню, а чистимъ Србскимъ языкомъ говоре и Србскимъ юнацыма, као и остали Срби, диче и поносе; то се праведно рећи може, да се ни су никако изъ пресвоени Турства потурчили, него изъ наведени обстоятелства, коя су надъ Србима у Срби, а и Херцеговини срећније судбу рѣшила, него надъ оныма у Босни. —

Дръ М. Спасиъ.

IV.

ДРЕВНОСТИ СРБСКЕ.

1. СТАНЪ СРБСКОНАРОДНОГЪ МУЗЕУМА.

Попечительство Просвѣщенія, поредъ другогъ занимаія свога, нѣ пренебрегло ни оно важно за насъ обстоятелство, да се древности уобште, а нарочито тичуће се Србства и повѣстнице Србске, које се у земљи налазе, или когдѣ хране, на едно мѣсто саберу, и подъ нѣговымъ надзыраніемъ за потомство сачуваю. На овай коначъ. почемъ е србсконародномъ Музеуму, прибавши нѣке древности, положило основъ и сталность, издало е (10. Мая 1844. год.) свий Окружнымъ Началничествамъ налогъ слѣдуюћегъ садржанія: „Желеи Попечительство Просвѣщенія Музеумъ Србскій умножити,

и знаюћи, да се у земљи нашој осимъ други древностей налази знатно число стары новаца; налаже Началничеству препоручити свимъ подрѣдомственнымъ му Званичницама, а и самымъ учителяма основны училишта, да такове новце, навластито одъ србски владателя, коє бы сами ямали, или кодъ приватны людѣй видели, приберу, и Попечительству Просвѣщенія или у име дара за Музеумъ пошлю, или, ако се притяжатель не бы хотѣо таковы безъ накнаде лишити, средствомъ Началничества на усмотреніе доставе, како бы се за то соразмѣрна вредности награда опредѣлити могла. Свакій онаѣ, кои какову древность музеуму србскомъ изъ єдногъ усрдія и безъ требованя накнаде припослао буде, споменуће се съ особитомъ похваломъ у новинама правительственнымъ.“

Осимъ тога учинило є Попечительство представленіе Совѣту земальскомъ, да бы се опредѣлило годишнѣ по 400 ₪ на одкупльванѣ и прибираниѣ редкостей, важны и знамениты, но добило є рѣшеніе, да се та количина сбогъ тога, што є касса правительствена другимъ трошковима обтереѣена, опредѣлити не може; ништа манѣ да се умѣстность представленія увиѣа, и зато, поради одкупльваня какове древности за музеумъ србскій, да Попечительство наособна чини предложенія.

Међу тымъ нису изостаѣли родолюбцы притягати у помоћъ музеуму србскомъ понайвине добровольнымъ прилозима, и тако се сбиръ древностей, као што се и изъ новина видити дає, свакій данъ умножава. — Овдѣ нѣ мѣсто назначити свє stvari, коє се чуваю у Музеуму нашемъ; ерѣ већу часть износе древности странне, навластито римске; и зато ћу у Гласнику Дружства Србске Словєсности изложити само оне знаменитости, коє се

єдинствено тичу Србства; съ пуномъ надеждомъ, да ћемо имати прилику у другой части наставити описаніе ово; еже буди, буди!

А. ПОВЕЛЪ И ДИПЛОМЕ.

1. Диплома, кою е Краљ Србскій Стефанъ Урошъ 3-ій одъ нѣга сазиданомъ манастиру Дечанима дао, и кою су монаси истогъ манастира донели овамо пре нѣколико година на сахраненіе. Ова за обясненіе повѣстнице Србске преважна доказаница напечатана е у Србскимъ Споменицыма, изданнымъ одъ Павла Тврдковића (у Београду 1840.) на стр. 321. и слѣд. и зато о садржанію нѣномъ немамо шта говорити. Она е писана на пергаменту, кои у ширину износи близу єдногъ аршина, а у дужину су листови єданъ за другогъ прилеплѣни, тако, да ова дужина 2 хвата и 4 палца износи; и обмотана е око єдногъ округлогъ дрвета. Съ почетка е утврѣена якомъ црвеномъ кожомъ, коя е ямачно зато прилеплѣна, да се не бы пергаментъ кваріо и подерао. Одма у почетку, гдѣ е пергаментъ о кожу утврѣенъ, начинѣнъ е на среди кругъ съ двѣма црвенымъ чертама; у овомъ пакъ кругу опетъ е другій кругъ лѣпомъ плаветномъ боіомъ начинѣнъ, и ту е было надписъ, кои е доста отрвенъ и изглаѣенъ. Около овогъ круга има 8 шара, на подобіе звѣзда, црвеномъ и црномъ боіомъ начинѣны. Съ десне стране види се сугубый крстъ на подножію єдномъ, и кодъ овогъ на єдної strani уздужъ виде се слѣдуюћа писмена ѡ, ч, г, ѡ; а на другой к, в, треће писме не може се прочитати; да е пакъ и съ лѣве, сада подеране стране тако исто морало быти, показую писмена к, в, коя се іошѣ виде. У осталомъ ова е повеля сасвимъ добро сачувана, чита се лако, и може быти да е одъ свію владательма нашимъ изданы найвећа; премъ да се и то види, да е ова

хрисовуля у двапутъ издавана, т. е. почемъ в Краль рѣшио учинити манастиру нове подарке, чини се, да в пергаментъ, гдѣ в подписъ быо, изсѣченъ, и потомъ: леще приложихъ Крѣтвами и пр. наставлѣно; зато може быти да пергаментъ до цркви стго гисѣгѣи дужиномъ и нѣ са остальма еднакъ, пакъ се текъ послѣ уедначава. — Подписъ в словима црквенымъ, но и у тексту, почемъ се пређе далѣ одъ полакъ (оданде, гдѣ в нова диплома наставлѣна) виде се гдѣ-гдѣ првена, а кадшто и плаветна зачелна слова. Овой дипломи прилеплѣна в друга, на артіи писана; она иста, коя в у Србскимъ Споменицѣма подъ числомъ 177 печатана; съ томъ едномъ разликомъ, што се у кнѣжки не споминѣ о печату, кои в између подписа у среди, и на комъ се ясно читати може: ст Стефанъ. Ђрош г Краль. Како в пакъ печатъ кралѣвъ ударенъ на другой Хрсовулѣ, гдѣ в подписанъ смѣренъ Ігѣмень Аданасіе Ёромѣнахъ съ братіями, кадъ се у призрѣніе узме, да в ова много доцнѣ писана, я незнамъ. но дав се нагађати, или да се печатъ кралѣвъ налазио дуго у манастиру, или да в то печатъ манастирскій, па су за споменъ ликъ кралѣвъ узели. Да в ово последнѣ вѣроватнѣе, показуе ст (свѣтый), коє за живота краля нѣ могло быти написано.

2. Двѣ Хрсовулѣ у препису, дате манастиру Студеницы; прва одъ Іоанна Бесараба Княза Влашкога, писана 14. Марта 1644. год. а друга одъ Григорія Ђике Влашкогъ войводе, одъ године 1662. Априлія 19. Повелѣ ове, писане езыкомъ славенскимъ важне су и по садржаю своме, и по начину писаня; но будући да ми се не виде быти сасвимъ точно преписане, зато ѿ неђу засадъ печатати; почемъ в Попечительство Просвѣщенія коракѣ учинило, да се у Музеумъ низложе или сами подлинцы, или вѣрни преписи.

3. Повеля Арсенія Чр'новевића писана скорописны или неминейски словы. Ову самъ нашю међу артіяма мога дѣде, Николе Нешковића Вршачкогъ живописца. Писана е на табаку едномъ упрело. Опоминѣмъ се, да е было ударенъ црнь печать, кои су доцнѣ дѣца изчупала. Каковъ е пакъ было тай печать, не памтимъ. Она гласи овако :

Арсініе Чр'новевиъ Бжїею Млтію архи Епискпз Пекзскїи и Патріархъ, възсѣ Србїи-ѣ и влггаромъ и всегѣ налїрика и прочимъ.

Смѣреннїе Наше Пишетъ, Понѣже вѣдомо творїмо Прзвѣа Існїйшемъ домъ аѣстрискомъ и того прѣвазвышенномъ дворѣ, Такождеже и того римскагѣ црства швладателѣмъ и насладователѣмъ, възсакого чїна и достоинства и всемъ славеносрбскомъ народъ, вѣолюбївїмъ и вѣомъ початенимъ митрополїтѣ, ѣ Епискпѣ, и всеѣ чїнѣ црковнѣ, такождеже и все воинственїи, и помѣстїи, чиновѣ, тїсѣщникѣ, и капетанѣ кнѣзѣ же и воєврѣ, варошанѣ, и простаѣ, свѣи и сваѣ вѣли, кї же и малїи, како нашъ вѣрни и послѣжнїи Писарь Феѣсїе ш соколѣвичъ ваписарствѣ и ѣ шталѣи швщїи потреби шво седмѣе лѣто пачеже сего згарскагѣ смѣщенїа не само порѣдъ нашъ крепкѣ и вѣрнѣ подвизалсе нѣ и за сваѣ хвандѣ Домъ аѣстрискомъ, како за швщїе доверѣ воѣнско, тако и коморско, и въз семъ Србскомъ по швїи странѣ народъ по заповѣди нѣгова прѣстаа цѣса : вел : и штали того прѣвазвышеннїи гдѣра гдѣла воли и нашѣи оугаждалъ естѣ зчѣмъ годїи заповѣдано мѣ естѣ вїло то разѣмно и покорнѣ днѣ ношѣ швслѣжїивѣалъ естѣ везѣ порока, и ѣ страшно врѣмѣ, кадѣсмога крозѣ народъ послали, шсловодїти одъ наше стране, разговорїти, и то е могаѣ шправїти, зато ми, вїдевїши его вѣрностѣ и хотѣсмо его прѣпорѣчїти како існїишем домъ аѣстрїскѣ тако всемъ народъ Србскомъ, еже прѣма трѣдѣ и вѣрности нѣмъ мїлостѣ кою сатворїти хотѣти и змїлостїи швдѣржати кого вѣи и вамъ вѣзѣ прѣварѣчаемо и штаемо Дано въ црствѣющѣ градъ вѣчѣ мѣца шктѣ : ѣ днѣ лѣтѣ гнѣ .а. ѣ. з.

Швцимъ чиновѣ и нарѣженіѣ

Бѣго молаць и Швагователь архієпископ Арсеніе Чрноє-
виѣзъ.

4, Арсенія Патріарха увѣщаніе общини Ко-
моранской (приложію Г. Милошъ Поповиѣъ). Оно
гласи овако :

Арсеніе вѣією мѣтію Патріѣ сръвѣ и вагарѣ и прѣчій
странѣ.

Смѣніе нѣше пише въ вѣхранимій гра Коморанъ, вѣчти-
вѣимъ ѣ одсе стѣмъ чѣдѣмъ нѣшій и истинній сѣзжителѣ стѣ.
вѣсточніе цркви іерлимскѣ. Васѣ ѣпше Швеликіихъ допопо-
следній вѣсакѣ чинѣ и вѣзрасте вашего хрѣлюбивѣ савора.
миръ и радость да имате Ш хѣ вѣга, и покрѣ прѣчтіе вѣго
мѣтрѣ и помощь стѣихъ сръвскій прѣстителѣ. ѣмѣтва ѣ вѣвеніе
нашегѣ смѣніѣ да вѣдѣтъ сѣвѣ ѣминъ. Посѣ ѣщехоше онѣ
оуѣвѣти вѣгѣтію стѣаго дѣха ѣще обрѣтаемѣ проваждающе мало
вѣременію сѣю жи зѣнѣ. а зѣино какое вѣіе хотѣніе, понѣ сѣдѣи
ѣ неиспитани и мѣше мѣрдѣе ѣ кѣ нѣ вѣ во намъ на пол-
зѣ вивають. И се дѣвѣ како прѣйходѣи кѣ нѣ Швашѣ савора
спахи Кѣ никола зомворѣѣ. и дѣонѣ пѣаніе ѣзвѣщеніѣ сѣцѣ
вашѣихъ о оуѣпованіи сладкіе любви и дѣховніе крѣпости кѣ вѣгѣ
ѣ кѣ запѣкѣмъ его и дѣрѣ прѣсѣщеніѣ вашѣ такождѣнѣ и
Шпоустѣ сѣѣ ваше пѣвѣзе оуѣсѣ и ревность и оуѣпованіе ѣже имѣ-
ете кѣнѣ. и всѣихъ вѣлгодарствѣихѣ хѣ вѣга ѣмѣлимѣ дѣзоутѣр-
дѣить сѣца ваша вѣзѣдиномишленіи сѣлѣвити непорочнѣю вѣрѣ ти-
хо и вѣзмѣвно вѣзпретиканіѣ вѣ чѣе сѣвѣи и тѣмѣже иШніи
пѣтащитѣ вѣздѣврѣи дѣлѣхъ вѣгѣ оуѣгѣдѣнаѣ сѣзтѣсѣи и пѣло дѣхо-
вѣи ѣмети. прѣвѣе ѣмейте любѣи нѣлицѣмернѣ ѣжѣ ѣ сѣоуѣзѣ сѣзѣр-
шенію и тако прѣйдетѣ на вѣѣ посѣщеніе Ш гѣ вѣга ѣ ѣзритѣ
вѣѣ ѣко стѣ познати вѣкѣѣ ѣстинѣ, и вѣселитѣсѣ вѣвѣѣ словѣ хѣво
вѣгѣатно вѣз вѣакои прѣмѣдрѣости. и пакѣи ѣмейте дѣховніе шѣцѣ
ѣ то испѣвѣданіе ѣ вѣзѣдинѣмъ мѣсте сѣзѣвѣкѣпленіе мѣлитѣсѣ. ѣ
ова кон вѣѣци ѣще сѣзѣвѣщаетѣ васѣи сѣзѣворно ѣ ѣдиномишленѣ
ѣкоже вѣи рѣци чѣто дѣвро или чѣто крѣсно пасѣже житѣи вѣрати
вѣзѣплѣ. и Ш вѣакого грѣхѣопадѣніѣ вѣжитѣ сѣи рѣчъ вѣзѣаконо сѣ

5. Г. Милошъ Поповићъ приложио є Музеу-
му єдну књижицу, у којој се разни преписи ста-
ры писама налазе. Изъ ове ђу саобштити слѣду-
јућу повелю :

СМѢНІЕ МОЕ ПИШЕ^Ѣ ВЪ ВГОУХАНИИМЪ МѢСТО САРАВО ПРОВЕ^Ѣ
ЧТНѢЙШІЙ СЩЕННИКЪ МѢСТА СѢГШ^Ѣ И ИЖЕ ХА^Ѣ ВГА БЛГОУЧИВЫ^Ѣ И
ХЛОУБИВЫ^Ѣ ХРТИАНОМЪ ВАСѢМЪ САВОРЪ САРАВСКІЕ ЦРКВЫ, И ВАЕ^Ѣ МЪ
РЪХУЕТЪ ПОЙМЕНЪ И ВСЕ ПРАВОСЛАВНІ ХРТИАНЪ ВЕЛИКИМЪЖЕ И МА^Ѣ
ЛІ КСИ ВАПРАВОСЛАВНѢЙ КѢРЕ ЖИВѢТЕ, И КСИ СЕ ПОВИНУЕТЕ БЖІЕ^Ѣ
МЪ ЗАКОНЪ И НАШЕМЪ СМѢНІЮ. ВАГТЬ БЖІА И ПОСКРОВЬ ПРЧТІЕ ЕГО
ВГОМТРЫ И ПОУЩЕ СТЬІ СРБСКЫ ПРѢТАЪ СЪМЕШНА И СТЬАА САВВИ
И АРСЕНІА ВЪДИ САВАСѢМИ ВАМИ И САЧЕДИ ИДОМЪ ВАШИМИ ПРА^Ѣ
ВОСЛАВНІ, АМИН ПОСІ ВѢСТО ВЪДИ ВАШОЙ МЛТИ МОИ ПРАВОСЛА^Ѣ
ВНІ ХРТИАНІИ КАКО ПРИХОДИ КАНА ПОПЪ КЪ (ПРАЗДНО) Ш МА^Ѣ
НАСТІРА РАЧЕ И ПОЙСКАШЕ ШНА ВЛВЕНІА ДАЕ ПОТРЪДЕ ПОВА ПРА^Ѣ
ВОСЛАВНІ ХРТИАНЪ МЛТИНЫ РА И САПОМОЖЕНІА СТОМЪ МОНАТЫРЪ.
ТОГО РАДИ ИМЪ ДАМО ПИСАНІИЦЕ ДА-И ЛЕПО ДОЧЕКАТЕ И ПРИХВА^Ѣ
ТАТЕ И МАТИНІЮ СЪЗВОРИТЕ СЪЕИ ОБИТЕЛЫ Ш ВГОДАНАГО ВАШЕ^Ѣ
ИМЕНІА ІАКО ДА ВЫ ВЪДѢТЬ ВЕЧНЫ ПЕМІНЪ И КАМІ И ВАШІ РО^Ѣ
ДИТЕАНВА БЛИКО ГЪ ОУЧИТ И ДХЪ СТЬІ НАТАВИТА ТАКО ИХЪ

прѣимѣте ѿ мѣтѣи сътворѣте ѿко да прѣимѣте бжвеніе ѿ
спѣніе дѣше и тѣлесне тако да вѣсте, ѿ проче мѣи
и мѣтъ вѣѣа и мѣтвы стѣи и нашѣ смѣнѣа да прѣѣва-
ють навѣсь ѿ на домѣ и чѣдѣ вѣшѣ православнѣ аминѣ.
Сѣ Писохъ въ лѣто 73. р. л. а мѣа мѣдъ кѣ.

(Сѣ поля печать одѣ мастила, изображенѣ Хри-
стосѣ, съ надписомѣ ІСХР маѣим (нѣе добро испало
далѣ) архѣпископѣ пекскѣи.

6. Писмо нѣкога Трона Папиѣа писано у Млѣт-
цыма 28. Септ. 1354. год. приложіо Г. Милошѣ По-
повиѣ. Година (арапскимѣ числама означена) чита
се лѣпо; но я сумнямѣ, да е ово писмо тако да-
вѣашиѣ. Писано е на четвѣртѣи едного табака арѣе
попреко, словима течнымѣ или немѣнейскимѣ; и са-
држаніа е трговачкогѣ. Оно починѣ овако:

Да 28 Сетѣмѣра 1354-ѣ мѣецѣм.

гѣѣ и драгѣ приѣтелѣ гѣѣ мати петровиѣѣ в. д. (и т. д.
пише му за два сандука Фурде) Савіѣно е, као што
се и сада писма савіѣю, ѿ на печату, кои е облат-
томѣ ударенѣ, види се срѣце и у нѣму име, кое нѣе
добро испало. Споля има два надписа: еданѣ ла-
тинскіѣ Sbl. Matteo Petrovics Petrovaradino (туѣомѣ
рукомѣ написанѣ) а съ друге стране сѣбскіѣ нѣго-
вомѣ рукомѣ.

Б. КНѢИГЕ.

1. Миней праздника (рукопись у 4.) садржаваю-
щѣ осѣмѣ други и службу Св. Кнѣзу Лазару, а осо-
бито правило, службу и житіе Св. Ромиѣ Раванич-
когѣ. Кнѣига ова чувала се у манастиру Раваницѣ,
кою е Г. Профѣссорѣ Янко Шафарикѣ узео на по-
вѣратѣницу (реверсѣ) и Попечѣтельству Просвѣщеніа
доставіо. У нѣой оскудѣва 1-вѣй листѣ, иначе е
писана чисто, словима минейскимѣ, на пергаментѣ,

и везана е у кожи. Ко е ову књигу написао, не-
зна се; налазе се нѣке записке, одъ кой су знамени-
тѣ слѣдуюће :

а) Ка вамъже вѣсемъ мѣтеъ твою и мѣненіе простираю.
Ико кзпрѣмѣдрїи азъ сѣлишени разѣла, еда некто вѣсїа
мѣтеъ прелѣтеъ ѿмнѣ грѣшнѣ да ѿчитї вѣзмѣрнаа наша
сѣгрѣшенїа мѣтеъын вѣка вѣѣ на да вѣложї вѣстраъ свон.
Иже тѣ начелѣ вѣсѣкон прѣмѣдрости: грѣшнїи Кѣпрїанъ
Іеромѣнъ рѣвнѣ. вѣл вѣїа ѣЗ С, Ш рѣ, ѣѣ х ч в: (ово е вѣро-
лѣпо скоротечны писмены написано, и мени се чи-
ни, да е овай Кипріанъ и цѣлу књигу преписао).

б) Лето ѣѣ ѣ н: Бѣкшѣ мнѣ вѣсїлію петровичѣ архиман-
дрїѣ Іекархѣ пекскомѣ посланїкѣ патриарха сѣрвскога Гдѣа
аданасїа: ради мѣлостинѣ и вѣщѣи цѣрковнї арсенїемъ цѣтер
тї ва сї странѣ изнесенїи и т. д. (остало нѣе важно)

г) Лето Бѣтїа ѣѣ ѣ д. Дасѣ знаде. Когда прїихо-
дї сѣмонѣтї раваницѣ иланти Врднї, азъ митрополи расѣскїи и
екѣахъ сѣаго прѣстола сѣрвскѣ арсенїе иѣлансѣ. Посланї мѣо-
стинѣ рѣи Ш сѣѣншѣ патріаха сѣрвскѣ и Бѣгѣскаго гдѣа гдѣа
Мѣсѣсѣ Ка лето Гнѣ ѣѣ ѣ ѣ: мѣа тїѣ к.

рѣкою ѣ

Арсенїе Іѣлансѣ.

За угледѣ ставїѣу нѣшто и изъ житїа С. Ро-
мила. Оно починѣ овако :

Житїе и жїзнь и Ш чѣсти чюдеса нѣвѣвѣлїеннаго и
прѣповнаго шѣа нѣшего рѣмила пѣстыннѣожїтѣлїа. Сѣписано
грїгорїемъ оѣченнїкомъ егѣ. Шѣлнїкѣѣ и доброписѣѣ, ва
пѣкрїлїи сѣїе горы ѣдона. вѣ мѣстѣ наріцавѣмѣ мѣланѣ,
ѣѣѣи шѣѣ (довде су црвена слова).

Нїчтоже сїце сладчѣїше. нїже иже добѣрѣрачїтѣлїемъ
тышанїа дѣїно. Іѣкѣже иже прѣдѣвнѣ и бѣголѣвнѣ жїтїе
прѣшѣшнїхъ сѣхъ. сѣрѣнїа и вѣрѣѣи писанїю прѣдаѣтї, и іѣко-
же кз рѣвности и кз подѣраженїѣ иже посїхъ повѣстї радї
вѣзводїтѣсѣ, іѣковнїже сѣздани вѣхѣш, и пачѣже иже по шѣвѣрѣѣ

сзданнѣ съ свѣдѣнїи невѣрѣдимо и зрѣво дшєвнѣ око ѿмѣ-
ще, ка всѣмъ бже похвѣльное и чѣное свойствѣнїе имѣти хо-
теще, и въ желанїи стезжанїа вѣити, и зрѣднѣ оуѣш мѣжи, и
добрѣдѣтели стрѣащємъ, доброзвѣ подвигы дшєвнїма очїма
вїдѣти, и штѣдоу пришєрѣтєннїи нѣкое почрѣпѣсти, вїдїмаажє
оуѣво похвалшєма доіно взыскатєлїна шєвайютє и дшєрачїтєл-
нѣиша вѣвѣають, и ка стезжанїѣ сї зрїтелєм пошѣрають. при-
носѣтѣже полѣзє немалѣ таковыи исправлѣнїи повѣсти. Шѣвѣдѣ-
шїихъ въ невѣдѣшїихъ свѣдѣхъ прѣпосїлѣемї, и аще и звѣстна и
врѣпка прѣвѣити хотѣше. дшєчюднѣи повѣстїи пѣмѣть и незав-
вѣнїа врѣдѣ шѣкоже нѣкїи примѣакъ. вѣзвѣстї сїю сѣтворїхъ
и злїишно вѣ шѣкоже мнѣ словѣомъ писѣти таковаа. Шєоудѣ
полѣзи вѣиже посїхъ послѣжѣ вѣити хотѣшїихъ оудѣвнѣ прѣхѣ-
дїть, и т. д.

2) Бдна кнѣига безъ имена у 8. писана на пер-
гаменту словїма мїнеїскїма и скоротечнїма мѣшо-
вито. Изъ почетка оскудѣва 1. лїстѣ, иначе в цѣ-
ла, и чисто писана. Она сѣдржава а) Номоканонїка
сї рѣ законїкъ, когѣ в „оглавлѣнїе“ ѿ рѣко полагѣемїхъ
— о ежє засрѣбраникы — о причѣтнїцѣхъ — ѿ ѣпѣхъ и
сѣїеннїцѣхъ — ѿ причѣтнїцѣхъ — ѿ оуѣвїствѣ волнѣмъ и
т. д. За овымъ долази: вѣдомо да ѣ како бѣрѣтохѣ ти-
пикъ въ стѣн горѣ, таже и въ ієросалїмѣ. Далѣ сѣдржа-
ва ѿ стѣпенѣ сѣродѣства, — о стѣомъ крѣщенїи. и т. д. Най-
важнїи в за насѣ лѣто пїсѣ Црѣмъ срѣвѣкымъ, о комъ
ѣу говорїти мало нїже. Послѣ овогѣ долази поочѣ-
нїѣ ка мѣко зѣло полѣзно. — Ко в ову кнѣигу писѣо,
нєзна сѣ, ерѣ и на концѣ оскудѣваю лїстовї. На
ѣдномъ мѣстѣ чита сѣ ово: Сѣї, номоканонїкѣ мнѣ грѣ-
шнѣго ієромѣнѣ алексѣе ігѣмѣна вѣлава 1760. цѣнокѣ 4 грѣш.
Нашѣо самѣ ю у кнѣижнїцы, куплѣной Правїтел-
ствѣомъ нашїмъ одѣ удовїцѣ покойногѣ мїхаїла
Гермѣни.

3) Мала рукописна кнѣига у 8 на артїи, пис-
на скоротечнїи словы, коя нѣма заглавлїа. При раз-

смабрано ове књиге да се закључити, да е то била каквог свештеника, кои е свашта уписивао, што му е требало, или дошло до руке. Ту се налази Сѣдацъ самодержавнаго великаго цѣра Констанѣинополакаго Истинана; похвала чаѣномѣ и животешрѣшесмоу крѣтоу; па онда разне молитве, псалми, мѣсецословъ, 10 заповѣдѣй Божѣи; и осимъ свега Лѣточисленѣе, кое е за насъ најважнѣе, будући се находе записке, тичуће се Србске повѣстнице. Кадъ се ове записке сравне са Лѣтописомъ царемъ Србскимъ, о комъ самъ мало пре напоменуо, види се, да е готово едно исто, осимъ а) што се у овој књиги пише свуда *са*, а у првој *въ*; б) што су у овој године означене числала арапскимъ, а у првој црквенимъ, в) најпосле, што се ове записке далъ протежу, него у првој, као што се и починю одъ ранѣи времена, сирѣчь одъ потопа; а горњи Лѣтописъ одъ раздѣленѣя цркве. Но лако се дае примѣтити, да лѣточисленѣе ово нѣ тако точно преписано, као Лѣтописъ царемъ србскимъ; зато љу најпре изъ нѣга све исписати, колико се налази у првој књиги (Номоканонику) па љу потомъ наставити изъ ове друге.

Лѣто писъ Црѣмъ Срѣкымъ. Къ лѣто 555 м. Шѣспирѣмъ ѡ православѣа, са прочими западними странами; Къ лѣто: 556 к написашесъ наша словѣса Кѣрнѣѡ Философомъ оучитѣлемъ Ёсѣка вѣлѣгарскаго, при црѣи Миѣанѣ и мѣри ѣго дѣдѣри: нѣже оутѣрѣдише кланѣити се стѣлымъ ѣконамъ. Къ лѣто 557 м. з. назва се немани гѣнь срѣзлемъ, и црѣтова лѣта мѣ. Бѣсть же великѣ жѣпанъ ѡ плѣмене вѣлѣгѣ чѣиваго и корѣне вѣтѣвъ, прѣванѣкъ костанѣе сѣстри великаго Констанѣина. ѡ плѣмене рашкаго гѣтѣва и сарѣстеа ѣвѣгѣста кѣсара: вѣже ѣго вѣзѣхѣмѣю теѣомѣлъ, истрѣа чѣдомѣлъ: Сѣже родитѣль вѣла оутѣрѣшъ, ѣмѣже вѣлѣсы вѣлы вѣрѣхѣ главы ѣго, и мѣи ѣхъ ѣнна дѣщы крѣлѣмъ франачаскаго: Сѣгоже родитѣли и прѣдѣды, немѣне, вѣлѣгѣ чѣиваго констанѣина и анкинѣа мѣчитѣлѣ, ѡниѣгоже мѣчѣна вѣсть дѣщы ѣрина мѣница: тоѣа

црь константинь въ цриградѣ, оустрѣмисѣ на линкѣнта мѣчнѣ-
ли и сараженію вѣшѣ: видѣ же снѣ его бѣла сѹрошь, и Швѣ-
же въ зѣмлю зѣхазмїю, и Штѣдѣ васѣиисѣ стѣфанъ немѣнїи,
прїидѣ въ Штѣно рѣшко, въ црквѣ стѣ апль пѣтра и пѣлаа,
и тѣ ктисѣ лѣто лѣтнь; и тѣ сазыдѣ црквѣ стѣго георгїа, Ш
дѣа стѣлапа, и оу топаицы црквѣ стѣго николѣ, и прѣмо ко-
санице (у лѣточисленію стои прѣма команицы) храмъ
прѣстыѣ: и оу нѣврѣ црквѣ стѣго николѣ: и храмъ прѣстѣ вѣ
стѣденицѣ, и дѣже и мѣщи его лѣжѣтѣ: . .

Такѣже и братїа его старѣшаа начеишѣ зидати стѣи
црквы: дѣдѣ сазидѣ црквѣ на лїмѣ пѣтра и пѣлаа Ш дѣа
стѣлапа: срацимирѣ сазыдѣ црквѣ на морѣви: прѣстыѣ вѣцѣ Ш
дѣа стѣлапа: прѣвослѣвѣ сазидѣ црквѣ оу вѣдимли стѣго геор-
гїа Ш дѣа стѣлапа, Сѣиже стѣхванѣ немѣнїи вѣи мѣладѣи въ
вратїи своѣи самодѣрѣцѣ вѣсѣхѣ сѣвѣкѣи. и помѣсѣкѣи зѣмли, и
помѣрїа дїѣклїтїѣ и дѣамѣтїѣ, и тѣравѣиѣ и зѣхазмїѣ: сѣже
стѣхванѣ, разсѣпа грѣкѣо гѣа сѣдѣацѣ, и пѣтрѣзникѣ, и стѣва и
зѣмѣлнѣ, и вѣлѣвѣждѣ, и иїнѣ, и гѣрѣдѣ призрїнѣ, и гѣрѣдѣ слѣвѣ-
нѣи нишѣ, и дѣрѣгѣ гѣрѣдовѣ, и зѣмлю прїѣтѣ: Сѣже стѣфанѣ
родїи гѣ. синїи: прѣвѣи снѣ стѣфанѣ иже вїстѣ прѣво вѣнѣанїи
крѣль: вѣ. снѣ вѣзѣкѣ, иже вѣи вѣлнѣкѣи кнѣзѣ: гѣ снѣ рѣшко на-
рѣнѣи сѣвѣа: иже вѣи а архїѣпѣкѣи сѣвѣлѣ: — Въ лѣто
сѣхѣ ч. постриже сѣ стѣфанѣ немѣнїи, и Шїдѣ въ стѣю гѣрѣ, и
сазидѣ монастирь хїланѣрѣ, храмъ вѣвѣнїѣ вѣцѣ; Тоже лѣто
ѣкрѣлїсѣ снѣ его стѣфанѣ, и цѣтѣсѣа лѣтѣ мѣвѣ. иже вѣи вѣ.
жѣпанѣ. сазидѣже и храмъ вѣзнѣнїа Хѣва оу жичи: . Въ
лѣто сѣѣ кѣз. постависѣ сѣвѣа архїѣпѣпѣ: своимѣже рѣко посѣ-
жѣнїѣмѣ, поставїѣтѣ а. ѣпїпа въ хѣзмѣской зѣмли въ храмѣ
прѣстыѣ вѣцѣ: вѣго ѣпїпа оу стѣнѣ дїѣокантїанскомѣ помѣрїѣ
въ хѣа архѣгѣла мїхѣйла: гѣго въ дѣврѣ оу стѣго николї:
дѣго, оу вѣдимлїи оу стѣго георгїа: вѣго въ рѣсѣвѣ оу стѣнѣхѣ
апль: сѣго оу стѣденици въ храмѣ прѣстыѣ вѣцѣ. сѣго оу при-
зрїнѣ въ храмѣ прѣстыѣ вѣцѣ: иго оу гѣрѣанїи. дѣго оу
топаици въ храмѣ стѣго николї: гѣго оу вѣрѣнїѣвѣ: аїго оу
морѣвїцѣхѣ въ храмѣ стѣго архїлѣш: вѣго оу вѣлѣз гѣрѣдѣ въ
храмѣ прѣстыѣ вѣцѣ: Повѣлѣже кѣи сѣвѣа дѣрѣжѣати тѣрѣдо

стѣю вѣрѣ: Сѣже стѣфанъ родѣ дѣ снѣ: прзвѣ снѣ єго радослава. в снѣ прѣдслава, г владислава, д стѣфанъ; иже бы сѣ стѣфанъ а оуросъ, вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣстави се прѣво вѣнчаніи крѣ стѣфанъ. Тоже лѣто скралісе снѣ єго радослава, и цѣтова лѣта аі . . . вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣстави се крѣ радослава: Тоже лѣто скралісе аневей єго драгослава нарѣни бы хрѣпавы крѣ. и цѣтова лѣта л сазидаже и цѣковъ сопѣкшии хрѣмъ сашастейє стѣо дѣа, сѣже драгослава родѣ двѣ снѣ: прзвѣи снѣ єго драгѣтинъ і втори мѣтинъ, иже бы снѣ мѣтинъ втори оуросъ: . . вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣстави се драгослава хрѣпави крѣ:

Тоже лѣто окрѣли се мѣтинъ и цѣтова лѣта мѣ. много сѣ вѣ мѣтини бы, и многими странами ѡблѣше: сазидаже цѣковъ стѣо прзво мѣника стѣфана ванска, и дѣже и мѣи єго лѣжетъ: и прѣзринѣ мѣтрѣполіє: стѣо мѣника стѣфана: и оу скопію хрѣмъ стѣю трѣицѣ. и вѣ цѣи грѣдѣ цѣкви мѣогн и волницѣ, и хрѣсволенъ сѣтверѣдѣ. дастъ єго вѣ ѡбласть хрѣмѣдѣ: Сѣже стѣфанъ родѣ вѣ. снѣ, прзвѣи снѣ єго стѣфанъ, иже вѣстѣ стѣфана г. оуросъ: вѣ. снѣ єго константинъ, сѣ же стѣфанъ мнѣгы скрѣвы и ѡзловленіа прѣтѣрѣа ѡ ѡца своєго; —

вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣстави се мѣтинъ крѣ: Тоже лѣто окрѣлисе снѣ єго стѣфанъ. г. оуросъ, и цѣтѣова дѣ. лѣтѣ. сазидаже хрѣмъ вѣзнѣнѣа хѣа дѣчаніи, и дѣже и мѣи єго лѣжетъ; сѣи же стѣфанъ родѣ двѣ снѣ: а снѣ єго стѣфанъ, иже бы прѣвѣи цѣрѣ сѣвѣленѣ. наричѣтѣсѣ дѣана. вѣ, снѣ сѣмѣонъ, вѣ гѣзѣскѣи земѣи вѣ грѣ трѣицѣ, и цѣтѣова тѣмо, и концѣ прѣими. вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣстави се крѣ стѣфанъ, оуѣдѣи вѣ снѣ єго вѣ грѣдѣ вѣнчанѣ: Тоже лѣто вѣцѣрѣсе снѣ єго стѣфанъ дѣана, и цѣтѣова лѣтѣ вѣ. сазидаже хрѣмъ архѣстрѣтѣи мѣхѣила оу прѣзринѣ: Сѣже стѣфанъ родѣ снѣ оуросъ: вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣстави се цѣрѣ стѣфанъ: вѣ лѣто ꙗꙋѣ. вѣ вѣцѣрѣи се снѣ єго оуросъ. второ лѣто бы глѣнаа година: вѣ лѣто ꙗꙋѣ. прѣидѣше тѣрѣи на кѣлиполѣ: — вѣ лѣто ꙗꙋѣ. оуѣи

црь ѿмѧнъ хрѧвскаго моѧчила, ѿпримѧ перѧтаръ. Въ лѧто
ѿ ѿ ѿ прѧстанѧсе оѿрошъ дѧ: Тоѿже лѧто оѿвѧ црь ѿмѧнъ
кѧрѧ Вѧкашина, ѿ дѧспѧта оѿглѧшъ въ макѧдонѧ на марѧ-
ци, сѧ кѧ. ѿпримѧ дрѧвно полю. Тоѿже лѧто прѧимѧ начѧство
сѧзѧскаго кѧѧзь ѧзаръ: —

Къ прѣдѣлимъ вазвратимсе : Великаго жѣпана стефана великѣи кнѣзѣ, врата правдо вѣнчанному кралю и стѣмъ савѣѣ. Сѣже вѣзкѣ роди сѣна димитра жѣпана, ѣже вѣи ѣнокѣ, наре- чены дѣдѣ : сазидѣ же хрѣ стѣго вѣсѣвѣиѣна на лимѣ : сѣже димитрѣ роди сѣна вратка, ѣже вѣистѣ великѣи кнѣзѣ : сѣже вратко роди сѣна вратисава : ѣже вѣистѣ тѣстѣ кнѣзѣ лазарѣ : сѣже вратисавѣ роди дѣщѣ милицѣ, ѣже вѣистѣ монахѣ : сѣна же милица вѣи ѣ пѣвменѣ вѣлчѣтивѣага сѣмѣона немѣне вѣ дана же вѣистѣ вѣз жѣнѣ кнѣзѣ лазарѣ : Сѣже кнѣзѣ лазарѣ ходи вѣз терлимѣ. ѣ вѣз стѣю горѣ. Вѣистѣже ѣщѣво ѣго грѣ прилѣцѣ : ѣщѣ же ѣго прилѣцѣ, сазидѣже ѣ великѣи хрѣ равѣ- ницѣ, ѣдѣже моши ѣго лѣжѣтѣ : сѣже лазарѣ роди двѣ сѣна, ѣ дѣщѣры ѣ. прѣви сѣнѣ ѣго стефанѣ, ѣже вѣи великѣи дѣспѣта сѣзѣкой земли, зѣтѣскои вѣсанѣскои ѣ оѣгрѣскои : ѣ. сѣнѣ ѣго вѣлѣ, ѣже вѣистѣ дѣтѣвникѣ, немѣтѣне жѣны : прѣва дѣщѣи ѣго мѣра, ѣже дана вѣистѣ вѣзкѣ вранковѣнѣю. ѣ дѣщѣи дана оѣ зѣтѣ за вѣбѣшѣ. ѣ. црѣ шѣишманѣ вѣзгарѣскомѣ : ѣ. на оѣгрѣ за гарѣшѣ цѣлишѣ, ѣ дана вѣистѣ црѣ пѣшѣитѣ.

Тогда расипа князь лазарь никола жупана и ѿспани
его: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ расипа князь лазаръ радича
вранковика оу враничеву: и дрѹго лѣто бы кѹропаха: — Въ
лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ оуви черепи витомиръ тѹрце на дѣровнице: —
Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ помрче сѧнце по васѧ земаы г҃. а.
Тоже лѣто прѣими црь мѣратъ плѡбѣднѣ и дрѹге градсѣвъ, и
плѣни възгарскю земаю: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ повѣже
црь мѣратъ испрѣдз князя лазара, ѿ плѡчанка и топанце: —
Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ вистже санитію и сараженію на косовѣ,
тѹ погивѣ црь мѣратъ, и князя лазаръ ѿ нѣго влаженны
конць прими йоўніа еї: — Тоже лѣто ѿдеспоті се сѧ ѣго
стефанъ, и цѣтова лѣта ѧи, сѧ же стефанъ сазидѣ великы

ѡдеспоти се ѡрота въковѣа, и црѣова лѣта кд: сже ѡ-
раѣа родѣ три сѣны: и дщеры двѣ: а сѣнь его гргѣра. е.
стефанъ. г лазаръ. а. дщцы его мара, иже дана бѣ въ женѣ
црѣ паѣнтѣ. е. дщцы его дана бѣ оу нѣмце за брхѣа: —
Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ прими црѣ мѣрата сѣаънѣ: Въ лѣто
ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ помрзче сѣнце по васѣй земан юаѣа зѣ. Въ лѣто
ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ црѣ мѣратъ плѣны сръван: и расипа ѡстрвѣцѣ и
монастирѣ раваницѣ: тоже лѣто оумрѣа краљъ жигмѣтъ: —
Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ ходи црѣ мѣрата по сибѣнѣ, и вѣста
зай поѣаникъ: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ прими мѣрата сме-
дерево: и дрѣго лѣто ходи мѣрата по вѣли градѣ: — Въ
лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ прими хадѣмъ паша ново вѣдо, и дрѣго
градѣвѣ: тоже лѣто свѣза мѣрата гргѣра и стефана на
васкрѣнѣ, и мѣа маѣа ѡслѣпи. Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ иже
деспотъ краљъ владислава, и ѡнкѣла на златѣцѣ, тоже лѣто
разви деспотъ и ѡнкѣла хадѣма пашѣ оу кѣновици: и то лѣ-
то врати мѣратъ деспотъ смедерево, и всю сръвскѣю земан: и
дрѣго лѣто оуви мѣрата краљъ владислава, на варновѣ. Въ
лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ ѡженѣсе деспотъ лазаръ, и поставѣсе дѣпо-
томъ: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ разви дома томаша краљъ:
тоже лѣто разви мѣратъ ѡнкѣла на кѣсовѣ, и оумрѣа црѣ мѣ-
ратъ: —

Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ прими црѣ мехмѣтъ црѣ гра: —
Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ плѣны црѣ мехмѣта сръван, и расипа
ѡстрвѣцѣ. тоже лѣто оуви димитрѣ радѣевѣа петра кова-
чевиѣа посрѣди вѣрницѣ: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ оухвати
ѡнкѣла фѣриѣа вѣга оу крѣшевѣцѣ. тоже лѣто прими мехмѣта
ново вѣдо и призринѣа и вѣхорѣа и дрѣго градѣвѣ, и множе-
ство рода хрѣтѣанскаго поразѣа: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ оухи-
ти мѣхмѣта силѣгѣвиѣа деспота грѣкѣа оу кѣпинѣа, и свѣза
га оу вѣль градѣ: въ то лѣто ѡвѣсе ѡпашата зѣвѣа, и чѣ-
ма вѣсть по васѣй земан. тоже лѣто разви ѡнкѣла црѣ мех-
мѣта подѣ вѣль гра стѣномѣ: Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ прѣстави
се крѣкѣа дѣспотъ, дѣ кд. тоже лѣто закла лѣсловъ брхѣла
кнѣза немачаскаго, оу вѣль градѣ, и то лѣто закла владѣ-
слава лѣслова оу вѣдимѣ: — Въ лѣто ꙗꙋ ꙗꙋ ꙗꙋ прѣстави се

(изъ друге кнѣиге)

Далъ записке не иду, осимъ што се по дру-
гимъ листовима изъ почетка налазе по гдѣковъ бе-

**) И овдѣ изоставляѣ ствари жалованіѣ и насѣ петицу-
ће се.

лежне, кое се не протежу далѣ одъ год. 1717. И ову самъ кнѣгу нашо у кнѣжницы покойногъ Михайла Германи.

4) Четири листа изъ кнѣге „сто чудеса“ печатане у Млѣтцѣма 1611. у 8. приложію Г. Милошъ Поповићъ.

5) Четири листа изъ кнѣге „Наука хрѣстѣански“ печатане у Млѣтцѣма год. 1611. у 8. приложію истый. Кнѣга ова писана е тако названомъ босанскомъ азбукомъ.

6) Шесть листѣй изъ нѣке црквене кнѣге глаголскимъ писменима печатане у 8. Приложію истый

7) Кнѣга една безъ наслова, печатана по своѣ прилицѣ у Млѣтцѣма. Она е у 8. садржава: Мисецъ (мѣсецсловъ) Плачъ влжне дивне маріе, верши (стихове) Молитве, наѣкъ крѣстѣански.

8) Всѣншное пѣваемое на прѣзній гдѣа и нѣныхъ стѣхъ нарочитѣхъ. — Кнѣга у 4. съ нотама. Кадъ е писана, не налази се; но стара не мора быти, ерѣ е писана езыкомъ славенскимъ саданѣмъ, или тапозовомъ рускославенскимъ. Примѣчаніа е само достойно, што се нѣке различитости налазе, као: Ѡ тебѣ радѣтса ѡбрадованнаа вса твѣа, архангелскій собора и радъ чловѣческій, ѡсващеннаа цркви и радъ словесній. Или: Стѣ, стѣ с господъ савваштѣ, исполъ нѣо ѣ землю слави егѣ осанна во вишнихъ. Или; Поемъ та, благословимъ та, благодаримъ тебе господи, и молимитѣ са и пр. Кнѣгу ову приложію е Предсѣдатель Совѣта и почестный Членъ друштва Србске словесности Г. Стоянъ Симићъ.

9) Родословъ Архіандрита Райѣа, нѣмъ истымъ писанъ. Приложію Г. Милошъ Поповићъ. Родословъ овай многозаслуженогъ нашегъ Райѣа до-

стоянь е, да се спомена ради печата; зато га овдѣ я ставлямъ (не опоминюѣи се, да е до сада гдѣ печатанъ):

Назначеніе лѣтъ рожденія, жизни и представленія, яко Родителей моихъ тако и единокровныхъ моихъ Сестръ, и Брата.

н о т а.

Въ старинномъ нѣкоемъ протоколѣ приписномъ парохіалномъ Іереа Марка святововеденскія горныя Карловачкія церкви Пароха, иже устроенъ бысть въ 1733. годѣ, котораго обрѣтохъ въ Нештинѣ у Протопресвитера Марка Димитріевича, изъ негоже слѣдующая за мой домъ почерпохъ.

Домъ Радослава Іанковича, иначе Рае Видинца, въ коемъ:

- 1) Радославъ имѣеть 34 лѣта.
- 2) Марія супруга его стара 26 лѣтъ.
- 3) Отрокъ Іоаннъ 7 лѣтъ.
- 4) Младенецъ Марѳа 4 лѣта.
- 5) Младенецъ Анастасія 1 лѣто. И тако по назначенію сему счислено взглядомъ прошлыхъ лѣтъ яко:

I. Отецъ мой Рае родился во Видинѣ болгарскомъ в' лѣто 1699.

2) Женился въ карловцѣ лѣтъ сый 26. 1725. года.

3) Преставися тужде 1744. априліа 22.

4) Всего убо поживи лѣтъ 44 и 5 мѣсяцей.

II. Мати моя Марія родилась в' Карловцѣ отъ родителей Іви и Петри 1707.

2) Пошла за Раю имѣя лѣтъ 18 1725.

3) Почи о Господѣ тамже 1763. Іуліа 18.

4) Всего поживе 56 лѣтъ 8 мѣсяцей.

По численію изъ помянутаго Протокола.

III. Азь Іоаннъ Ранчъ

1) Первенець сый Матери родихсь в' Карловцѣ 1726. Ноемвріа 11. въ вечеръ о шестомъ часѣ.

2) Крестихсь в' горней церкви тогожъ мѣсяца 13. дне. Іереємъ Маркомъ яко Парохома тояжъ церкви. Восприемникъ былъ Іоаннъ Крестичъ житель Карловачкій.

3) Шестолѣтенъ сый пойдохъ въ школу.

4) Оданъ быхъ благодѣтелю Петру Райковичъ, діакону и учителю малія школы лѣтъ имый 11. то есть 1737. года.

5) Пребыхъ у него въ службѣ и наукѣ славенской цѣлыхъ седмъ лѣтъ.

6) Отидохъ в' странствіе ради наукъ и языковъ лѣтъ имѣя 18 въ лѣто 1744. октомвріа 29.

7) Изъ странствованія возвратихся 1758. дек. 24.

8) Въ странствіи пребывахъ

а) Въ Коморанѣ 4 лѣта.

б) Въ Шопронѣ 4 "

в) Въ Кіевѣ 4 "

г) Въ путешествіи иждихъ 2 лѣта.

всегожъ 14 лѣтъ.

9) По возвращеніи къ дому въ учительствѣ проведохъ

а) Въ Карловцѣ 3 года обучая юность въ латинскомъ діалектѣ.

б) Въ Темишварѣ 1 лѣто и поль'оболщенъ и празденъ.

в) Въ Новомъ Садѣ 4 года въ обученіи клириковъ.

г) Тутъ же пребывахъ празденъ 5 лѣтъ.

всего 13 лѣтъ ½

10) Постригохся въ монастырь Ковиль 1772.
Маѣ 12. имѣя лѣтъ 46.

11) И отъ того времени въ томже монастырь
пребываю се уже 27 годъ.

ЭКСТРАКТЪ МОИХЪ ЛѢТЪ.

а) Отидохъ въ службу отъ 11 лѣтъ.	
б) Въ ней пребывахъ	7 "
в) Въ странствованіи	14 "
г) Въ учителствѣ	13 "
д) Въ Монастырь	27 "
	<hr/>
	72 и 4 мцы.

Счислено в' М. Ковиль 1799. Фев. 24.

I. Р. с. р.

Прелазимъ друге манѣ важніе кнѣиге и руко-
писе, у музеуму сръбскомъ налазеће се.

В. ПЕЧАТИ СТАРИ.

1) Печать Митрополита Смедеревскогъ Нико-
дима одъ године 1667. Да є у Смедереву была сто-
лица митрополитска, то у исторіи нѣ познато (зна
се, да є С. Сава у Браничеву поставіо Епископа).
Печать є овай наѣнъ у Окр. Пожаревачкомъ; на
нѣму є изрезанъ Св. Никола, и у наоколо чита се:
никодѣмъ митрополѣт смедеревъ и браничевъ 1667. † онъ є
одъ туча, съ малымъ држкомъ.

2) Печать опетъ Митрополитскій, но одъ но-
віи (као што се види) времена. У наоколо є над-
писъ кз чистотѣ извраса бракъ (не може да се про-
чита) и предѣла. Онъ є наѣнъ у Бѣограду, у єд-
ной банѣти.

3) Печать Митрополита Бѣоградскогъ Викен-
тіа Іоановића, благодѣтеля наука, као што Архі-
мандритъ Раићъ вели (види II. часть Голубице на

стр. 5.) Овай е печать наѣнъ у Аустриі кодъ едногъ варалице, кои е сбогъ нѣки лажливъ доказа-ница (документа) уваѣнъ быо. Слѣдствомъ чега упытала е ц. кр. Аустрійска власть, да нѣ овай печать изъ архіве Митрополіе Бѣоградске украѣнъ. Па премъ да се ово нѣ могло показати: опетъ е Попечительство Просвѣщенія захтѣвало, да се ова древность, као митрополія Србской принадлежеѣа нѣму достави, и Аустрійска е власть томе удовле-творила. Печать е овай одъ туча, безъ држка *), у округу повеликій; на нѣму е изрезанъ грбъ Србскій, и више нѣга круна. Надпись е овай: вѣкенти ѿшановичъ ми: в: митрополітъ вѣлград. и всего народа хрістіан. архі-піскопъ.

У музеуму налази се іоштъ нѣколико печата одъ времена Караѣорѣа.

Г. СТАРИ СРБСКИ НОВЦЫ.

Новце и ове и бугарске ставлямъ по изясне-нію Г. Профессора Янка Шафарика, кои се више нумизматикомъ занима:

І. ОДЪ КРАЛЯ: СТЕФАНА ВЛАДИСЛАВА, ГОД.

1234 — до 1240.

Одъ овогъ владѣтеля србскогъ, сына краля Стефана Првовѣчаногъ притяжава Музеумъ Београдскій еданъ сребряъ новацъ; врло лѣпо сачуванъ, слѣдуюѣегъ вида:

На лицу: Исусъ Христосъ на престолу седеѣи съ обичнымъ кодъ главе надписомъ: ꙗ̑ х̑с̑; са обе стране до престола еданъ малый кругъ: ○. *На на-лицю:* краль брадатъ подъ круномъ, у богатомъ одѣ-лу стоеѣи, држи у десной руцы скиптаръ съ кр-стомъ на вр'у, леву руку савіо е на прси; съ обе

*) По овоке, и што е кодъ варалице наѣнъ, я сумникъ, да е то правый печать поменутого Митрополита. У.

стране краля по еданъ кругъ: ○. а око нѣга на краю новца у кругу надписъ починаюћи кодъ главе съ ле-
ве стране: *валли дал равъ хуу*, коѣ е съ попремеба-
нымъ и извнутымъ словима *у нѣсто*: *владисла равъ*
хуу = Владиславъ рабъ христу. — Тежина новца
= 27 грана.

Одъ овогъ краля познаемо већъ досада, осимъ
овога, петъ разногъ вида новаца; ово е дакле ше-
стогъ вида, но Музеумъ нашъ србско-народный до
садъ само овай еданъ новацъ одъ краля Владислава
има; новцы нѣгови мораю се као найвеће редко-
сти сматрати.

II. ОДЪ КРАЛЯ: СТЕФАНА УРОША I, ВЕЛИКОГЪ, ОДЪ ГОД. 1241 — ДО 1272.

Овай четвертый и наймлађий сынъ Стефана Пр-
вовѣнчаногъ, петый владѣтель Сербскій одъ дома
Неманъиногъ, ако то естъ Вукана небронимо, найви-
ше нашъ е стары новаца оставіо, тако, да се нѣго-
ви новцы найчешће одъ свію Сербски налазе, и кадъ
бы се сви скупили, кои су досадъ кодъ разны при-
ватны лица разсеяни, прилично число динара бы се
составило. Ови динари Уроша I-вогъ сасвимъ су
овременнымъ динарима млѣтачкимъ подобни, изу-
зимаюћи само надписъ на наличю; што ясно пока-
зуе, да су онда млѣтачки трговцы рудокопнѣ сербске
у найму држали, а и новце за Србе ковали. Музе-
умъ нашъ има одъ нѣга четири комада добро сачу-
ваны сребрны нонаца овогъ вида.

На лицу: Исусъ Христосъ на престоу седећи,
кодъ главе нѣгове *ѣ. хр.* *На наличю*: краљ брадатъ
гологлавъ у дугомъ и сльномъ одѣлу стоѣћи прійма
у десницу барякъ (на комъ е крсть изображень),

изъ десне руке светогъ Стефана Првомученика, кои у свештеничкомъ одѣлу къ нѣму окренуть стои, са венцемъ славе око главе, краль у лѣвой руцы држи нѣшто, краткомъ жезлу или свитку пергамена подобно, а светитель држи св. Евангеліе; у наоколо надпись: до краля *vrosivs*, међу главомъ краля и барякомъ *гех*, = Урошъ краль, а до светителя *в stefan* = светый Стефанъ. Тежина новца = 27 грана.

Одъ овогъ краля познаемо већъ новце одъ осамъ разны видова; но ова сва четири комада истогъ су едногъ вида, само што е свакий другимъ и другимъ печатомъ кованъ.

III. ОДЪ КРАЛЯ: СТЕФАНА ДРАГУТИНА, СРЕМСКОГЪ, ОДЪ ГОД. 1272—1275.

Краль овай, сынъ Стефана Уроша I-вогъ владао е само три године, но опетъ се често появлюю нѣгови новцы, еръ су Млѣтчиѣи вѣроятно и подъ нѣговомъ владомъ рудокопнѣ и кованѣ новаца држали и много новаца ковали; зато и есу новцы Драгутинови сасвимъ подобни новцыма отца нѣвогъ Уроша Великогъ, и само се надписомъ одъ нѣи разликую, што е на еднима *Stefanus rex* а на другимъ: *vrosivs rex* Музеумъ Княжества Србскогъ има три комада сребрны новаца одъ Драгутина, одъ кои су два добро сачувана, а трећій е доста изеденъ и окриѣнъ.

Па лицу: Исусъ Христосъ на престолу седеѣи и кодъ главе нѣгове: *іс. хс.* *На наличю* исто као и на предходеѣимъ новцыма отца нѣвогъ: краль брадатъ гологлавъ прѣйма барякъ съ крстомъ одъ св. Стефана, надпись гласи: *Stefan. rex* и *в. Stefan*; то ссть: Стефанъ краль и светый Стефанъ. — Тежина = 23 грана.

Сва три комада еднакогъ су вида, но разногъ печата; нѣкій и ове овде описане новце съ надписомъ Stefan гех Урошу I-вомъ приписую, но то се невѣроятно быти чини, да еданъ краљ два разна имена на новцыма своимъ употреблява, и тако ће ови быти нѣговогъ сына Стефана Драгутина, одъ кога осимъ овде описаногъ јошъ едногъ, различногъ вида новацъ познаемо, кои е врло редакъ.

IV. ОДЪ КРАЛЯ СТЕФАНА УРОША II. МИЛУТИНА,
БАНЬСКОГЪ, СВЕТОГЪ КРАЛЯ ОДЪ ГОД.

1275. — до 1321.

Новцы овогъ славногъ и богатогъ владѣтеля србскогъ, кои е 46 година непрекидно владао, доста се поредко налазе, премда одъ нѣга самогъ већъ досадъ одъ деветъ разны видова новце познаемо. У Музеуму србскомъ налази се досадъ само еданъ нѣговъ сребрнъ и врло лепо сачуванъ новацъ.

На лицу: Исусъ Христосъ на престолу седећий, кодъ главе му ѿ. хѣ. а съ обе стране престола слова R и I. *На наличю:* краљ брадатъ, подъ круномъ, у одѣлу краткомъ седи на престолу, у десницы држи скиптаръ съ крстомъ на концу, а у левој руцы великій правый мачъ, кои е преко свогъ крыла положио; око краля надпись †Стефанъ краљ. — Тежина новца = 28 грана.

Одъ овогъ краля Милутина имамо новце са србскимъ и съ латинскимъ надписомъ, на некимъ стонъ: Rex Stefan а на другимъ: Rex Vrosivs, но на србскимъ свима само: Стефанъ краљ.

V. ОДЪ КРАЛЯ СТЕФАНА УРОША III. ДЕЧАНСКОГЪ,
ОДЪ ГОД. 1321. до 1336.

Краля Стефана Дечанскогъ новцы подобни су новцыма отца нѣговогъ Милутина; и они су доста редки у сравненію съ новцыма Уроша I, Душана

или Ђурђа Бранковића. Одъ нѣга се досадъ три разногъ вида новца нашла, Музеумъ Београдски има два комада, одъ кои є свакій другогъ вида, а оба су сребрна и врло добро сачувана.

I-вогъ вида На лицу : Исусъ Христосъ на престолу седећий, съ надписомъ край главе їс. хс. ниже до престола съ десне стране слово L а съ леве: P. *На наличю* : краљ брадатъ, съ круномъ на глави у краткимъ алынама сѣди на престолу, у десной руци има скиптаръ съ крстомъ на врѹ, а у левой мачъ преко крыла преложень, подъ ногама нѣговимъ стои слово N. Надпись унаоколо гласи: трети стефанъ оуросъ кра, то єсть: Стефанъ Урошъ трећий краљ. Тежина овогъ новца = 28 грана.

II-гогъ вода. На лицу : исто тако као и на првомъ Исусъ Христосъ на престолу са надписомъ їс. хс. кодъ главе, и са словомъ : P съ десне стране до престола. *На наличю* : опетъ као и на пређашњемъ ликъ краља на престолу седећегъ са скиптромъ и съ мачемъ, но надпись правилно є овако : стефанъ оуросъ кра трети. то єсть : Стефанъ Урошъ краљ трећий. Подъ ногама краља виде се четири мала круга овако: o. Teжина = 27 грана.

VI. ОДЪ ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА ; КРАЛЯ : ОДЪ
год. 1336. до 1347: ЦАРА: ОДЪ ГОД. 1347.
до — 1356.

Премда се Душанови новцы чешће налазе, него новцы други србски владоца, опетъ се зато редкимъ назвати мораю, што се досадъ већ двадесетъ сасвимъ међу собомъ различитогъ вида нѣговы новаца нашло, тако, да готово рећи можемо, да є свакій познатъ досадъ Душановъ новацъ собственогъ и особитогъ вида, и само се мало сасвимъ по-

добны нѣговы новаца познае; одтудъ заключити можемо, да е Душанъ на многимъ местама и много новаца ковати дао. Музеумъ напиъ Београдскій има два сребрна Душанова новца, разногъ вида, одъ кои е еданъ врло добро сачуванъ, а другій е малко окривнѣнъ.

I-вогъ вида. На лицу: Исусъ Христосъ на престолу, кодъ главе му обично ѿ. хс. на страни десной до престола слово: И, а на левой е отрто, но види се да е было: С. *На наличю:* Шлемъ военный съ венцемъ а надъ овимъ кругомъ украшенъ, у кругу овомъ е звезда а надъ кругомъ перяница; надпись латинскій гласи: STEFANVS DEI. GRA. REX. то есть: Стефанъ божіомъ милостию краль. — Тежина е = 18 грана. — (Да е ово занста шлемъ (šelm) као знакъ благородства съ круномъ, кругломъ и перяницомъ украшенъ, а не звоно или сандучићъ за мошти, као што неки сумняю, то се на современнымъ печатима србскимъ ясно видити може).

II-вогъ вида. На лицу: Исусъ Христосъ на престолу седеһій съ надписомъ до главе ѿ. хс. съ десне до престола стои слово: R а съ леве стране слово: V. *Наличъ* показуе слѣдуюћій надпись у четири реда: † Сѣнь въ хд вѣ благовѣрни црь н. то есть: Стефанъ въ Христа Бога благовѣрный царь и прочая. Тежина новца износи = 20 грана.

VII. ОДЪ ДЕСПОТА: СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЧА, ВЫСОКОГЪ ДЕСПОТА И ЦАРА ОДЪ ГОД.

1389. — до 1427.

Овай знаменитый сынъ несрећногъ Цара Лазара оставіо намъ е одъ свогъ 38 годишнѣгъ владѣня седамъ разновидны досадъ познаты новаца, одъ кои србскій Музеумъ има три разногъ вида сребрна и врло добро сачувана комада.

I-ый видъ. На лицу: Исусъ Христосъ на престолу седи, до главе нѣгове обично їс. хс. съ обе стране престола по една звезда. *На наличю.* Деспоть Стефанъ стои гологлавъ безъ браде, у дугачкой долами съ дугметама на прсима, у левой руцы држи скиптаръ, на кога вр'у види се цвѣтъ крина, а у десной руцы држи нешто ключу подобно; до нѣга съ обе стране по три точке овако: .. у наоколо надпись: стѣфан деспот; то естъ: Стефанъ Деспоть. Тежина = 14 грана.

II-гогъ вида. На лицу: Исусъ Христосъ стоещій, съ десницомъ дае благословъ, а у левой руцы држи Евангеліе, око главе има вѣнацъ славе, а цео е опетъ окруженъ славомъ, изванъ овогъ круга съ обе стране стои по една звезда. *На наличю* стои надпись овай: гндптъ — то естъ скраћено: Господинъ Деспоть; ова слова окружена су са четири звезде и осамъ точкій — Тежина овогъ новца износи = 18 грана.

III-гегъ вида. На лицу: Исусъ Христосъ на престолу седещій и съ десномъ рукомъ благосвляющій, а у левой држи св. Евангеліе, съ обе стране до главе їс. хс. а на свакомъ краю престола по еданъ кринъ. *На наличю:* надпись овай: ктдпп; кое е погрешно и поремећена су слова уместо овако да стое: гн дпт, кое е скраћено: Господинъ Деспоть; око ови писмена стое четири цвѣта одъ крина. — Тежина = 15 грана.

VIII. ОДЪ ДЕСПОТА ЂОРЂА БРАНКОВИЃА, ОДЪ
ГОД. 1427. — ДО 1457.

Одъ овога знаменитогъ Деспота србскогъ, кои е у найбурнія времена за тридесетъ година владао, имамо лепы и разновидны новаца; досадъ су познати

десетъ разногоъ вида нѣгови новаца, а Музеумъ нашъ сръбско-народный у Београду има три сребрна врло добро сачувана новца одъ нѣга, кои су свакии другогъ и особитогъ вида.

I-ый видъ. На лицу: у три реда надпись: гнѣ деспоть г. то есть: Господинъ Деспоть Гюргъ; *на наличю:* лавъ идућий, са извѣстнымъ надъ леѣа репомъ, око нѣга четири крина. Тежина новца = 13 грана.

II-ый видъ. На лицу: надпись: гнѣ дѣпть гюргъ, то есть: Господинъ Деспоть Гюргъ; доле подъ надписомъ стои звезда и до нѣ две точке. *На наличю:* Лавъ идућий съ надписомъ око нѣга: смрво то есть: Смедерево. — Тежина = 13. грана.

III-ий видъ. На лицу: Исусъ Христосъ стоећий у кругу славе, съ надписомъ іс. хс. а *на наличю:* Лавъ идућий, око нѣга петъ криновы цветова и надпись: го гьрг. то есть: Господинъ Гюргъ. — Тежина новца е = 13. грана.

Д. СТАРИ БУГАРСКИ НОВЦЫ.

Новцы Бугарски принадлеже међу найређе старе споменике славенске и мало е досадъ уобште оваки новаца познато. Музеумъ Београдскій притяжава садъ већъ два бугарска сребрна новца.

1. ОДЪ ЦАРА: АСѢНА БУГАРСКОГЪ, ОДЪ ГОД. 1186. ДО ГОД. — 1195. ПОСЛЕ ХРИСТА.

Одъ овога славногоъ обновителя царства бугарскогоъ, нашло се већъ неколико комада новаца у Сербіи, одъ кои еданъ нашъ Музеумъ притяжава. Сви ови новцы есу едногъ вида, и подобни су новцѣма, кои се современику нѣговомъ Вакану Нема-

нићу приписую, само е надписъ на њима различанъ. Овай новацъ е сребрнъ и врло добро сачуванъ, показуе :

На лицу: Исуса Христа стоећегъ и съ обадве руке благосиляюћегъ, за њимъ стои престолъ, кодъ главе му надписъ *іс. хс.*, а ниже съ десне стране *Ѧ*, съ леве пакъ: *Ц*, кое значи: *Ясѣнъ Царъ*. — *На наличю:* стое два човечія лика съ крунама на глави у сѣйномъ царскомъ одѣлу, свакій съ едномъ рукомъ држи скиптаръ а съ другомъ барякъ међу њима у средини стоећий, до когъ баряка види се истый надписъ, кои и на лицу стои, то естъ на десной страни слово: *Ѧ*, кое значи: *Ясѣнъ*, а на левой страни: *Ф* извраћено у место *Ц*, кое значи царъ, и есте *ц* и *р* сѣдинѣно; доле до баряка на левой страни звезда; ово су вѣроятно царъ и царица, као што се на оновременымъ византинскимъ новцѣма представляю. Тежина новца = 20 грана.

II. ОДЪ ЦАРА ІОАННА СРАЦИМИРА, Б'ДИНСКОГЪ, ОДЪ ГОД. 1313 — ДО 1353.

Одъ овогъ цара бугарскогъ, кои е престолъ свой у Видину граду имао, притяжава Музеумъ нашъ еданъ врло лепъ и добро сачуванъ сребрнъ новацъ, слѣдуюћегъ вида :

На лицу: Исусъ Христосъ, представлѣнъ само до пояса, съ десницомъ благосиляюћи, съ надписомъ *іс. хс.*, а наоколо надписъ међу две равнотекуће черте: *+ ІШ СРАЦИМІР Ц Б Б Г Ц.* то естъ: *Іоанъ Срацимиръ царъ булгарскій и пр.* *На наличю:* Краль брадатъ на престолу седи, до нѣга съ обе стране на краю престола по еданъ кринъ, око главе има кругъ славе, у десницы држи скиптаръ окончаваюћий се у

кринѣ, а у левой руцы има кратко жезло, или вальда свитакъ пергамена; подѣ ногама нѣговима види се войничка сикира; унаоколо међу две кружне черте истый надписъ кои и на лицу, то есть: + IW CPAЦИMIP ЦП Б Б, кое значи Іоанѣ Срацимирѣ Царѣ болгарскій. Тежина новца = 19. грана.

Одѣ истогъ овогъ Іоанна Срацимира познаемо досадѣ три разногъ вида сребрна новца. —

Осимъ овы новаца налази се у музеуму Србскомъ, као што самъ горе навео, много стварій странны, знамениты за насъ по томе, што су све нађене у нашој земљи. Заиста кадѣ се помысли, да се у музеуму нашемъ налази новаца римски, готово свакогъ рода, грчки, македонски, татарски, бугарски, мѣтачки, турски, польски, мађарски, шпански, аустрійски и т. д. онда намъ се древно станѣ наше земљѣ занимателно представля; ерѣ се види, да е одѣ части была поприштемъ силны ратова, боева и народны коменшаня, одѣ части пакѣ, да е Србія имала саобраштая са многимъ земляма и народима, а оваковий саобраштай, было то у политичномъ, было трговачкомъ, или коемъ му драго обзыру, представля поредакъ грађанскій и изображеніе.

Кадѣ се нашѣ музеумъ сравни са другимъ у просвећеной Европи, долази намъ као капля спроћу рѣке едне; али кадѣ се узме време, кадѣ се установіо, обстоятелства, при којима се умножавао, и средства, како се умножавао, онда се заиста може назвати великимъ. Нека напредуе Србія, нека сви искрено мысле и раде о нѣной срећи и благостаню; нека се мирѣ и тишина утврди, нека мрзости и злобе спроћу браће не буде, и нека любовь и ревность къ своме и своимъ влада: пакѣ ће и музеумъ нашѣ за кратко време быти знатанѣ и великій.

У Београду 26. Дек. 1846.

Іоаннѣ С. Поповьяѣ,
Началникъ Попечительства Просвѣщенія.

2. ПРИЛОГЪ КЪ СРВСКИМЪ ДРЕВНО-СТИМА.

Путуюћи я проише године по Србиѣ дошо самъ у Манастирь Светога Стефана у Окружию Алексиначкомъ, и чуюћи да овде има едно старо Евангеліе, зажелимъ то видети, па замолимъ дуовника да ми то свето Евангеліе покаже, кои ме драговольно приими и у цркву уведе; но при улазку у цркву опазимъ надъ вратима западнымъ слѣдуюћій надпись, кои самъ вѣрно преписао:

В ПЛѢЩЕНИЕМЪ СНА И СЫСПЕШЕНИЕМЪ
СТАГО ДХА АЗЪ ГЕМАНЪ СМЕРѢН. И ПОСЛЕДНИ
ВЪ ИНСКИ ПОТРУДѢИ ШТОМЪ И ВЪЗМОГО ИЖСТАВѢИ
ОБЩЕ ЖИ ВЪ НЕМЪ ДА ІЕГОЖЕ ИЗКОЛИ БѢ ПОМНЕ
ВЪ НЕМЪ ЖИ, ИНАЧЕЛШТОВАТИ МОЛЮ И ЗАКЛИНАЮ
СЪ ХОМЪ, АКО ДА НЕРАЗОРИТЬ НЫ ПО ТВРѢИТЬ;
АЩЕ ЛИ КТО ДРЗНЕТЬ РАЗОРИТИ ДА РАЗОРИТЬ
ІЕГО БѢ; И ДА ІЕ ПРОКЛѢТЬ
ВНИ ХРАМЪ СЫ ВЪДНИ БЛАГОВЕНАГО КНЕЗА
СТЕФНА; ВЪ ЛѢ СЦЗ+
АЗЪ КНЕЗЪ СТЕФНЪ СЪ БРАТОМЪ МОИМЪ
ВЛОМЪ, ПРИЛОЖИ КРИВИ МОРАВѢ, СЪ СЕМИ
СТАРИНАМИ; ИБО (изглађено)
ИГЪ ВИНОВАТОЕ ЖЛИПОВИЦИ, СЛА СЪВРЪШИТЕЛЮ
БОЖЕ ВЪ АМЪ.

Евангеліє у цркви налазеће се на маломъ е
формату и на првомъ образѣ има овай надпись :

Є В А Н Г Е Л І О Н З

сирѣъ :

Блговѣстіє Бгѣдохновенныхъ Евангелистѣ.
Блгословеніємъ стѣйшихъ четворепрестолныхъ Патріархъ.
Траніємъ же ѿ иждивеніємъ Братства Ставропігішнз,
Храма Успенія Прѣтыя Бгородица. шпасно втори-
цею издадеса.

К З Л К О К Ъ

Въ лѣто ѿ сззданія міра
ѿзрѣнкѣ ѿ Рѣтка Хѣа ѿ ѿхмѣдѣ.

Малъ кѣ.

Евангеліє є ово чисто печатано са изображе-
ніями при праздничнымъ Евангеліями, и на првомъ
листу има печать црно напечатанъ. У печату види
се ясно введеніє, а око печата ово насловіє :

+СИ ПЕЧАТЪ ВЕЛИ ЛАВРИ ХИЛЕНЪ ВЪВЕДЕНЪ ІРѢСТЪ
БЦЫ ЖЕ ВЪ СЪТГЕРІ+

Изъ чега се види, да є ово Евангеліє изъ све-
те Горе изъ Манастира Хилендара донешено.

Евангеліє ово има съ єдне стране на корица-
ма тучну плочу, на коіой є распетіє Христово, ма-
ти Божія съ єдне стране а Іованъ Богословъ съ
друте стране крста изрезанъ, а поредъ нѣхъ изреза-
на су ова слова као што стои редомъ :

+ МО

ЛЕН

ИЕРА

БО БО

ЖИЮ

ВИТОСЛ

ЛЕБ

ВЛА

КБ

ВЛА

РИ

ЛЕ

Т
МС

Шта ово значи, кадъ бы намъ ко изтолковао, добро бы было. И зато судимъ, да е управъ место овой древности у Гласнику Дружства Србске Словесности, како бы испытатели древности славенске прилику добили о томе размышлявати я штогодъ намъ объяснить.

Ову плочу, дуовникъ ми каже, да су наши кодъ манастира у земљи закопану заедно са четири дугмета, коя се обично на корице Евангелія одъ заднѣ стране мећу. И будући е ова плоча сходна была за ово Евангеліе, тако е Евангеліе истый оковъ кодъ манастира нађеный добыло.

А. Николићъ.

V.

ЗЕМЛЪОПИСАНІЕ
СРБСКО.

Црнагора и Црногорци. *)

1. §. УВ О Д Ъ.

Црнагора е слободна, независна, никада никимъ непокорена држава, која чини се слаба, ал' е ямачно непобѣдна. Ово описанѣ, у колико е то могућно поредъ слабы и недостаточны извора, има представити обликъ те знамените землѣ и нѣны юначки обитателя, и дати познати ту Европeйску државу, која е само површно до-сада описана, и кое историю мало тко зна.

*) Године 1846-сте издао е г. Р. А. Фрелихъ у нѣмачкина новинара „die Gegenwart“ (Н. 28. одъ 28. Фебруара) едно кратко описанѣ Црнегоре. Ово се мени допадне, те га преведешъ, ал' преводехи наѣнешъ, да има много погрѣшака, кое се Нѣцу истина опростити могу, ал' Србину никакo. Зато га узмешъ добро претресати, те тако што му е недостаало, изъ нон извора попунишъ, много ковшта, што самъ неосновано нашао, изоставишъ, многа преничашъ и свашта додашъ, тако, да овај мой саставакъ далеко одступа одъ Фрелихова, и нећу претерати, ако речешъ, да осимъ изворнога плана, ништа по готову нема, у чему бы се съовишъ слагао. Ово ми е ваљало тога ради казати, да небы гдѣкон читатель, кон е можда реченый Фрелиховъ саставакъ читао, помислио, да самъ га я само просто превео. Ово не-стои; нека сваки изводи сравнити послове обонце насъ, па ће видѣти како се яко међу собомъ разликуу.

Добро бы было, да кон одъ књижевника наши, ако прияне и зная има, предуше редомъ, баръ овако на кратко, описивати землѣ, у конна народъ нашъ Србскій живи. Мы о нашимъ земляма, да неречешъ ништа, ал' мало шта

Мыслимъ, да ми валя читателъ извѣстити, одкуда су точнѣя извѣстія црплѣна, и зато придаемъ овдѣ краткій прегледъ узетога матеріяла.

„Грлица“, одъ Димитрія Милаковића (на Цетињу, у столицѣ владичиной, штампана), доноси г. 1835. у трећемъ раздѣлу еданъ описъ Црнегоре, кои е прештампанъ и у *Даници* (додатку къ Гаввима Хрватскимъ новинама) г. 1835. № 19. и 20.

О исторіи напоменути валя Србске народне пѣсме одъ Симе Милутиновића, Вука Караџића и владике Петра Петровића Нѣгуша, и нѣковъ у „Грлицѣ“, далъ „Исторію Црнегоре“ одъ Милутиновића.

Французи Boue и Viquesnel, нарочито пакъ Ciprien Robert у своме дѣлу: „Le Slave de Turquie“ (Нѣмачки одъ Марка Феодоровића, 2 св.), у 1. св. стр. 67. — 145. приноси занимљивѣ податке; списъ полковника Vialla de Sommières Voyage (2 vol. Paris 1820.) нѣе поузданъ, и пунъ е погрѣшака.

„Црнагора и Црногорци“ (по казываню Др. Вука Ст. Караџића. Стутгартъ. Котта. 1837. Доцнѣ у Бечкима Лѣтописима одъ Хаммер-Пургстала, г. 1839. св. 87.); „Часописъ Ческаго Музеума“ (г. 1842. св. II. стр. 289. — 344.) доноси одъ Исмаила Срезнѣвскога еданъ саставакъ о Црнойгори, кои садржи у себи много важны података. Дѣло: „Четыри мѣсяца въ Черногорию“ одъ Эгора Ковалевскога (Ст. Петербургъ

знамо. А ове намъ пре свега другога валя познати. Зашто, кадъ непознаеш кућу, како ћу што предузети у кућѣ? . . . Я самъ ево Црнугору, колико ми е могуће было, точно описао (а доцнѣ ѣу у другомъ особитомъ изданію іошть болѣ); г. Гавриловићъ у своме Рѣчнику и г. Юкићъ у *Даници* Хрватско-Славонско-Далматинской о. г. описали су намъ Србію; другій братъ Србскій нека избере другу юю државу, трећій трећу и т. д.; па кадъ имаю оваке кратке описе земалѣ наши, ласно ћемо онда задавати простране и обширне. Ти кратки описи бытъ-ће матеріялъ и основъ великога земљописа южно-Славенски, и нама сами-ма іошть слабо познаты држава.

М. П.

1841.); „*Србска Пчела*“, одъ Павла *Стаматовића* (Сегединъ, 1841.); „*Reise Sr. Majestät des Königs Friedrich August von Sachsen durch Istrien, Dalmazien und Montenegro im Frühjahr 1838*“, съ Италианскога *Др. Барт. Биасолетта* одъ *Евг. Гутшмидта* (1842.), као и „*ein Besuch auf Montenegro*“ одъ *Стиглица* (1841.), и „*Albanien, Kometien und die k. k. österreichisch-montenegrinische Militärgränze*“ одъ *Др. Иосифа Миллера* (1844.), далъ „*Путешествіе въ Черногорію*“ одъ *Попова* по казыванію владичиноу, и съ благодарношћу оудѣ юишѣ напоменути валя документе, налазеће се у „*Московитянина*“ (1845.) раздѣлу „*Славянскія извѣстія*“, у свески мѣс. Януара, ради нѣки доста занимљивы билѣжака, кои су узете.

Многа пакъ моя собствена извѣстія добыо самъ изъ уста самы Црногораца или таковы людій, кои су се дуже времена бавили у Црнојгори. А нарочито ми е у исправцима и точности наименованія помогао г. Симо Милутиновићъ, кои ми е много коешта устмено саобштіо и тимъ савршенству овога списка мога допринео.

§. 2. ЗЕМЛЯ.

Границе и величина. Црнагора (нѣм. das schwarze Hochland, итал. Montenegro, турск. *Кадагъ*, арн. *Мил-Есиа*), коя, текъ да се зове само, подлежи Турској држави Румели-Валеси, и особито е паши Скадарскоме подчинѣна, но у дѣлу ипакъ са Османскомъ владомъ нестои ни у каквомъ органичкомъ саюзу, граничи на сѣверу са Херцеговиномъ, на истоку и югу са Зетомъ и Албаніомъ, а на западу са Далмациомъ. Просторъ іой може изнети 160 □ миля. Поуздано се пакъ просторъ неможе казати, зашто земля юиште ніе никада мѣрена ни омеђашена. *)

*) Срезневскій узима просторъ да е великъ 90 □ миля (Ковалевскій 100); но брѣн на одну четверо-угольну ни-

§. 3. ПОЛИТИЧНО РАЗДѢЛЕНІЕ.

Властита Црнагора раздѣлѣна е на четири нахѣ или окружія, наиме:

I. *Катунска нахѣ*; има петъ кнежина: Цетинѣ, Нѣгуши, Њеклићи, Бѣлице, Цуце, Озринићи, Комани, Загарачъ и Плѣшивци. Ова нахѣ сама обузима готово половину Црнегоре; простире се одъ брда Ловћена више Котора до Никшића, а име своє носи одъ рѣчи *катуна* (стана, *Senneuhütte*), зашто пре у нѣой нѣе нитко становао, осимъ чобани са своима катунима или станима; обузима јужно-источну страну Црнегоре.

II. *Рѣчка нахѣ*, са петъ кнежина: Грађани, Люботинѣ, Цеклинѣ, Добрско Село, Косіери. Са- ставља средню страну Црнегоре.

III. *Лѣшанска нахѣ*, съ кнежинама: Дражеви- на, Градацъ, Буронѣ. Пружа се дужъ Мораче.

IV. *Црмичка нахѣ*, са седамъ кнежина: Бо- лѣвићи, Лимљани, Глухій До, Брчеле, Дупило, Со- товићи, Подгорѣ. Пружа се узъ езеро Скадарско до близу Антивара у Арнаутској, и најлѣпшиј е и најбогатиј край Црнегоре. Овдѣ започинѣ Па- штровићка равница.

до хиляду людѣй, дав 90,000 жителя, одъ коих е четвртый дѣо за оружїе. Ковалевскій узима 122,000 жителя и одъ прилике 22,000 войника. Вукъ 100,000 жителя и 20,000 наоружаны. На поедине нахѣ долази по Ковалевскомъ:

	□ м.	жителя	войника.
Катунска	30	30,000	5,500
Рѣчка	6	13,000	2,500
Лѣшанска . . одъ прилике	5	10,000	2,000
Црмичка преко	6	20,000	3,500
Брдо Бѣлопавлићи	8	15,000	2,700
Морача . . . одъ прилике	7	8,000	1,500
Пипери	5	8,000	1,500
Кучи	20	15,000	2,750.

Осимъ ове четири нахѣ, кое праве у правомъ смыслу Црнугору, обузима она и іоште многа саюзна окружія, а съ године на годину умножава се брой нѣны саюзника, привлачећи непрестанце нова племена у свой саюзъ. Та окружія зову се: *Брда*, тако названа одъ седмеро брда землю обколявајући. Окружіе *Бѣлопавлићи* са племенима: Петушиновићи, Павишевићи, Вражогрмци; *Пипери*, са племенима: Црици, Стіеняни, Ћурковићи; и окружіе *Морача* са доньомъ и горньомъ Морачомъ; *Ровца горня* и *доня*, *Ускоци*, — та окружія была су од-давна саюжена са Црномгоромъ. *Кучи* истомъ е г. 1831., а про-страно *Грахово* г. 1840. готово сасвимъ одъ Турске одпало. Окружіе *Кучи* (дуга долина), гдѣ понайвише живу Арбанаси (Арнаути), има слѣдуюћа племена: Дрекаловићи, Братоножићи, Васосвићи, Орахово, Затребаць. Съ друге стране владика е г. 1840. у измѣну уступіо ц. кр. Аустрійской влады монастырь Станѣвиће, исподъ брда Ћурђево Ждріело лежећій, и овај принадежи ка Тре Comuni-у.

§. 4. ЗЕМЉИШТЕ И КЛИМА.

Земля е посве брдовита, ако и нѣ башъ тако сирота высокими равницама и красными долинама, како се обично мысли. Земљиште е сасвимъ каменито; но на рѣкама налази се и масне, добре и плодосне иловаче, негдѣ и по двѣ стопе дубоке. Катунска нахѣ е край Црнегоре najveћма брдовитъ, нити се зато радити може; она е сва каменита, пуна кланаца и провалія, а свакій ти е камень градъ и бусія, по кои окрайцима смѣла коза пуже се, да редке билъке са сѣды клисура побрсти. Клисуре или стѣне овде се зову *криш*. Она мала долина, гдѣ лежи монастырь Арханђела Михайла, и од-куда се добыва прекрасно воће и вино, единый е плодосный край Катунске нахѣ.

Напротивъ у Ріечкой, Лъшанской и Црмничкой нахіи, као и у Бълопавлићима има лѣпы нѣива и добры ливада; но находи се такође и помало ситне шуме. У нѣкими предѣлима Црмничке нахіе на виновима брежуљцима расту и маслине, смокве и нарови.

Одъ равница напоменут-ћемо само Паштровићку, која лежи између Црнегоре и Далмаціе 2600 стопа надъ моремъ, кое се по сата одатле далеко таласи; и ова равница е Ерисова ябука међу те двѣ землѣ; далѣ: равницу Црмничку, која се пружа одъ езера Снадарскога и ушћа рѣке Црмнице до нѣнога окна, два сахата хода дужине а по ширине; и нај-после равницу Цетиньску, која е преко 1000 стопа широка, а шестъ пута толико дугачка, и чини се да е некада каквоме езеру служила за корито. Ову доловиту равницу са своју страна окружаваю брда и кршеви, кои се понайвише поразастављани и округли, а често и шиплясти подижу, голи су и непроходни; дижу се 200 стопа а и више надъ поврпніемъ равнице. (Вид. Іосифа *Миллера*: *Albanien, Rumelien* и т. д., стр. 93. и Путь нѣг. велич. краля Саксонскога *Фридриха Августа*, Нѣмачки одъ барона *Гутшмида*, стр. 72.). На сѣверномъ краю Паштровићке равнице стои брдо Троица, 2950 Бечки стопа високо; съ нѣговога врха показуе се красанъ изгледъ чакъ до езера Снадарскога.

Зракъ (воздухъ), како се очекивати дае, суровъ е, али здравъ, чистъ и пріятанъ; клима нееднака. У свима горскимъ краевима (изузимаюћи Бълопавлиће) и у Катунской нахіи зракъ е оштаръ рѣжућій, но у другима нахіјама благъ и готово еднакъ са зракомъ у приморю. Особито то се рећи може за долину Црмничку, гдѣ е температура тако блага, да су стари Славени цѣлый тай предѣлъ назвали *жупа*, т. е.

земля безъ снѣга. Но у Добрской опетъ такой жу-
пи та е една неволя, што нема извора, те жене изъ
нѣки села мораю често више сахата далеко нѣи по
воду. На нѣкими мѣстима неостас пастирима ништа
друго, него своя стада терати на найвыше врхове
планина, гдѣ се снѣгъ у пукотинама кршева задр-
жава; па одъ овога снѣга они свакій данъ нешто
разстопе и тимъ утишаваю жебъ своѣ стаду. Докъ
овако пастирь свою ватру ложи на леденой гори,
не далеко подъ нѣиме расту маслине, смонве, наро-
ви у долинама, коє незнаю за зиму. (Вид. Ципр.
Роберта: „Славена у Турской“, I св., стр. 81.)

§. 5. БРДА.

Природни градови у земљи, као природомъ на-
груте Циклопске зидине, есу: на сѣверо-истоку
Комъ Кучкій (3200. и 5000. стопа высокъ), кон Црну-
гору дѣли одъ Херцеговине и Турске Албаніе; на
истоку ланацъ *Острожки* планина; на югу *Суторманъ*;
на западу *Бѣла Гора*, одъ 5000. — 6000. стопа вы-
сине.

Одъ ланаца овы планина пружаю се брда на
све стране унутра по земљи. У Катунской нахіи на-
лазимо *Ловѣнъ*, *Гарачъ*, *Пустый Лисацъ*; у Ріечкой
нахіи *Добрштакъ*; у Црмничкой нахіи *Суторманъ*, ди-
ви сплетъ ланаца одъ клисура, провалія, понора и
долина, пунъ подземны пештера и рупа; овай е одъ
вапна сложенъ, кои, понайвише са глиномъ измѣ-
шанъ, простире се преко велика пѣсчана камена.

§. 6. РѢКЕ.

Црновицъ (иначе *Ободъ* названа и одъ Црнови-
ца Ивана име добывша) єдина е велика рѣка у зе-
мљи, коя изъ Цеклинске горе извире и по веома не-
уредномъ течаю, часъ крозь кршеве, што е покри-

ваю, провлачећи се, часть крозь лѣпе ливаде кривудаюћи, а часть у рогозу и сити губећи се, утиче у езеро Скадарско. На едномъ брдашцу у край исте рѣке према данашњемъ тржишту стое и сада развалине некадашнѣга града Ивана Црновића, кои се градъ звао *Ободнякъ* *). Подъ овимъ градомъ сатрвена е была една Османска войска. На мѣсту, гдѣ рѣка престае возномъ быти за лађе, кою горе плоче, гореречено е тржиште, и ту се недѣљно на едномъ ускомъ пазару држи панаѣуръ, на кои долазе и Срби изъ Турске и Аустрійске државе.

Црмница, мала рѣка, извире у врхъ Црмничкога поля изъ камените планине, а утиче такође у езеро Скадарско. По нѣой се може пловити горе до трговишта Вира, у коме има еданъ врло старый ханъ, но сада већъ изгорѣлый и у развалинама. Овдѣ е онай гореспоменутый предѣлъ *жула*.

Зета или *Зента*, извире сниже Острожкога брда близу села Повиѣ, а утиче у Морачу выше Подгорице.

Морача, извире у предѣлу горнѣ Мораче и утиче такође не далеко одъ тврдинѣ Жабляка у езеро Скадарско.

Земля има мало воде, како смо већъ горе примѣтили; извора истина прилично се налази, а и њъ е опетъ мало.

§. 7. ЦѢЛИТЕЛНИ ИЗВОРИ.

И овы има у Црнојгори, а по казиваню Димитрія Милаковића у нѣговой Грлицы (Цетинѣ 1835.) врло су цѣлителни. Онъ наводи профессора Дор-

*) Подъ ђурѣжъ Црновићемъ, око половине 14-га столѣтя, овде е постојала една Србска штампарија, гдѣ су се штампале многе наше црквене књиге. (Вид. Милутиновића Историю Црнегоре, стр. 20 — 23.)

патскога универзитета Алекс. Теод. Рейца, кои по безуспѣшномъ одъ три године труда, да се одъ нѣке болѣ у врату излѣчи (гласъ в бмо готово сасвимъ изгучіо), и пошто в у Италиі дуже времена, ако и узалудъ, цѣлительну воду ціо, у лѣто 1832. дође у Црнугору, гдѣ изворе *Иванова корита*, лежећа подъ врхомъ Ловћена на тако реченима брдима Майстори, четири дана узимавши, свой гласъ опетъ в добмо и за нѣколико седмица сасвимъ оздравіо.

§. 8. ЕЗЕРО СКАДАРСКО.

Бдно одъ најзанимивльїи положая воде у Европи естъ езеро Скадарско, коега трећїй дѣлъ граничи са државомъ Цриегоре. Одъ улива рѣке Мораче у исто до ушћа Бојне, т. е. управо одъ сѣверо-истока къ юго-западу, износи му дужина пуны дванаестъ сахата, а у ширини нигдѣ више нема одъ четири сахата, дочимъ му найуже мѣсто, у предѣлу Николинога острова, право попречно немѣри више одъ 4300 хватїй. Езеро прави понайвише Морача. Осимъ ове рѣке у нѣга утичу јоште на истоку 27., на западу четири потока. Вода в прїятна и піе се. Дубљина мѣня се између 9. и 25. стопа по различитима мѣстима, коя су се мѣрила. Чудно в нѣгово стаиѣ паданя и растеня, наликъ на одливъ и заливъ (Ebbe und Fluth). Но ово бива, кажу, само онда, кадъ се рѣке разлію и снѣгови отопе. И тако в томе нѣговоме станю природанъ узрокъ у разливу други рѣка. — Нѣка Fata Morgana *) подиже се по некада у виду чудноваты створова при чистомъ небу и тихомъ времену надъ езеромъ, и то празновѣрни Арнаути узимаю за предсказиванъ скоре битке са Цриегорскимъ сусѣднимъ народомъ.

*) Fata Morgana (у множ. брою) значи зрачно сіианѣ, нѣкїй родъ привиѣеня, при коме се у дальнини или на небу као на дву виде најчудноватїи ликови, као лађе, градови, шуме и т. д., кои пакъ ямачно нешта тамо.

§. 9. ПУТОВИ.

Два пута воде крозъ Црнугору; еданъ изъ Котора преко Нѣгуша и Цетиня, Добрска Села и Це-клина до рѣке Црнојевића; другій води одъ Нѣгуша преко Цеклића, Бѣлице, Кчева и Пѣшиваца у Никшиће. Али оба (како я судимъ) незаслужую ни пута име, будући су на нѣкимъ мѣстима тако хрѣави, да никакавъ конь съ товаромъ неможе ходити по нѣима, до у великой нужди само мазга; сви други путеви, изузимаюћи онай, кои преко Бѣлопазлића води у Црнугору, треба да се зову стазе, по којима се съ великомъ мукомъ корача. Маршалъ *Мармонтъ* дао е житељима предложити, да направе друмъ одъ Котора у Никшиће; но они то одбацише, а и не безъ узрока: путь, мысле они, истина хрѣавъ е и за Црногорце, ал' непријатељ неможе нѣиме ни куда ни камо.

§. 10. ЖИТЕЛЬСТВО.

Точно се неможе казати, колико има Црногораца, зашто се житељи нису до-сада пописивали У 17-стомъ столѣћу народъ е, по Млетачкимъ извѣстіяма, имао 20.—30.000. душа; брояо е одъ прилике 50.000., када е започео свою борбу са Французима, ондашњима господарима Далмациѣ. Год. 1835. Милаковићъ у „Грлицѣ“ издае брой жителя на 100.000.; сада ће (узимаюћи у обзиръ и умноженъ државе), по писменима саопштењима, износити 127.000. Войска одъ четири нахіе оцѣиѣна е на 9000. пушка или бораца, одъ кои 3500. долазе на Катунску нахію, 2000. на Ріечку, 1000. на Лѣшанску, и 2500. на Црмичку. Къ войсци ове четири нахіе додати се јошѣ има войска Брда, која у правоме смыслу неспадаю на Црнугору, али су съ нѣомъ саюжена. „Грлица“ г. 1835. наводи 15.000. бораца; г. 1838. (по рѣчма новина Далматински у Задру, Дец. ж.) было

є 19.500. ратобораца; нѣновъ брой сада може износити до 30.000. Овай є брой доволяѣ, да землю, природомъ яко утврѣну, одбрани одъ споляшиѣга непріятеля, особито кадъ се іоште распали любовъ жителя къ постойбини своіой.

Жители су Славенскога племена, Срби, као и Херцеговци и Бошняци, а говоре и езикъ истый, Србскій. Но почемъ се свакоме дав право грађанства, кои прибѣгне подъ заштиту землѣ, то кадка да нађе се међу нѣима и по нѣкій Арнаутинъ, а и Турчинъ. Разлике међу жителяма нема; сви су еднаки и слободни, нити се тимъ общте благо разслабљава и обезважава. Свака породица има свога старѣшину, кога сама избере, да нѣомъ влада.

По вѣри сви су жители Грчкога православнога вѣроисповѣданя. Нѣи све скопчава една и найсильнѣя свеза, а та є чувство, бранити одъ общтега непріятеля свою слободу и домовину.

Свака общтина има свою цркву и звона, а по нѣка и више; у осталомъ има іоште и десетъ монастыра, одъ кои су найзнаменити: Цетинѣ, Острогъ и Морача. Свега може быти до 25. калуѣра и 230. свештеника, кои опетъ ништа више незнаю, до читати и писати, а по нѣки и то слабо.

§. 11. ОБРАЗОВАНОСТЬ (КУЛТУРА).

Физична образованость. Земля, гдѣ є за обдѣлаванѣ, добро се обдѣлава, и раѣа сваке польске плодове. Кукурузъ роди найболѣ и найвише се сіє. По негдѣ сіє се и пшеница; ражѣ, ечамъ, зобъ, просо и сієракъ; одъ г. 1786. сію се овдѣ и кртуле (крупирѣ). И по самима вртачама найкаменити предѣла кртуле добро роде, а светопочившій владика *Петаръ Петровиѣ І.* землѣ є уведенѣмъ овога плода учиню найвеѣу услугу любви, зашто су кртуле често

већъ спасле одъ глади народъ. У Брдима и у Катунской нахѣ роди и купусъ, у осталима предѣлима и свакояко вариво, као бобъ, грахъ и сочиво. Дуванъ се сади такође по негдѣ.

У Бѣлопавлићима, у нахіама Црмичкой, Ріечкой и Лѣшанской налази се воћа у приличној количини, смоква, шишкова, јабука, крушана, по негдѣ и шљива, гуња, ораха, лѣшника, дудова и кошћела.

Нѣки предѣли роде и виномъ, кое е по себи прекрасно, ал' га нема доста за потрошакъ.

Скотоводство. Коня се налази веома мало, но повише мазгій; говеда мало, понаввише у Брдима и у Катунской нахѣ, оваца и коза пакъ силу; сира, масла и скорупа има у обилности.

Свилодѣље сасвимъ се занемаруе, ако и има прилике къ томе.

Пчеловодство се прилично нѣгуе.

Рибе има у обилности. Многа се хвата у езеру Скадарскомѣ. Међу другима има пастрве, егуљъ, уклѣве, главатице, крапова (шарана) и т. д.

Руда по свой прилици има, али се некопаю

Заната особитога нема готово никаквога; рукодѣлци се, осимъ пушкара, мало уважаваю; странци се занимаю занатима. Но овоме е природный узрокъ тай, што Црногорци, осимъ войничества, ратарства и пастирства, ничимъ се другимъ незанимаю, а жене њмъ преду и ткаю, крое и шіа што њмъ годъ треба.

Трговина. При непрестано непріятельскомъ положенію према Турцима немогу водити Црногорци никакву знамениту трговину. Они носе своѣ сирове производе у Которъ и Будву (на Аустійско-Црногорской граници); тамо купую или промѣняю

свое потребности. У Котору е три-путъ преко седмице, у Будви два-путъ предъ напѣомъ (Средомъ и Петкомъ) панађуръ. Црногорци доносе купушь, кртуле, сиръ, маслѣ (обовга доста много), яйца, живину, вуну, различне коже, а нарочито сухо козје или овчје месо (познато подъ именомъ *кастрадина*), кое се у Трсту и у Млеткама добро плаћа, и кое племе Нђгуши веома вѣшто уредити зна; далъ медъ, восакъ, лой, сланину, дивлячь и дрво.

Одъ извозны предмета валя јоште напоменути руй. Ово е шибъ съ округластымъ лишпѣмъ, кое се узима за боядисанъ и учиняванъ коже; сакупля се по брдима, къ истоку окренутима, и свакій данъ у малима завежляима у приморъ на пазаръ доноси, по томе на лађама у Трстъ и Млетке шилъ, од-куда после у Марсель иде.

Одъ рибе извозе се: уклѣве, и по мало икре, понайвише одъ главатица. За ото узимаю Црногорци одъ примоски жителя: вино, ракију, со, улъ (зейтинъ), и рукотворе. Барутъ и олово у Црногору извозити забранѣно е; Црногорци су се збогъ тога присилѣни видели, да сами подигну барутане, а Рѣвчани већъ праве барутъ.

Душевна образованость. Ова е остала у својой изворной простоти. Школа готово никаквы нема; у монастирима изображаваю се младићи за чинъ духовный, т. е. уче нешто читати и писати. На Цетиню е садашній владика *Петаръ Петровићъ II*. подигао одну школу, гдѣ се учи рачунъ и нешто исторіе. — Была е ту и една штампарія, гдѣ е штампана „Грлица“ и друго штошта. (Вука Ст. *Караџића: Србске народне пословице*, и Симеона *Милутиновића: Дійка Црногорска* тамо е штампана.) Ал' бу-дући да нема радица, сада се ту ништа нештампа, те владика (сада и митрополитъ) морао е своя но-

вія поетичка дѣла: „*Луча Микрокозма*“ и „*Озледѣло Србско*“ послати у Београдъ, да се овдѣ наштампаю; а найновіа: „*Горскій Віенацъ*“ штампаво е у Бечу. Год. 1834. онъ е издао пѣсме: „*Пустинякъ Цетиньскій*“ (50. стр. на 8-ку); затимъ: „*Ліахъ ярости Турске*“ (23. стр. на 8-ку), „*Молитеу Црногораца къ Богу*“ и друго нешто. Ове пѣсме одликую се истиномъ природе и искреносћу чувства. — И нѣговъ светопочившій стріцъ быо е пѣсникъ.

§. 12. КРАЙ.

Да бы овай саставакъ савршеніи быо, валяло ми е іоште изложити у нѣму и начинъ владе у Црнојгори, каквѣй е тамо земальскій уставъ и какви су оно закони, коє е светопочившій владика Петаръ Петровићъ I. г. 1796. издао, да се по нѣма у земљи суди; тако исто валяло бы ми было представити и кратку исторію те знамените землѣ, и описати образъ живота и карактеръ ове наше браће Србске, у многима обзирима гласовиты Црногораца. Но како съ єдне стране нема скоро никаковы извора, изъ кои бы нужне за то податке црпію, и съ друге стране и све да ми е овы было, па да самъ се послужію нѣма, онда саставакъ мой быо бы пространъ и небы приличію за єданъ часописъ, у коме прилози треба да су што краћи. Но имамъ єднога пріятеля у Црнојгори, кои тамо кодъ господара владике у служби се находи, па мыслимъ одъ нѣга искати потребины података, те ѣу онда све то уредно на хартію ставити и поредъ овога особиту књижицу издати о Црнојгори. Драги Срби нека се засада задовољъ овимъ истина краткимъ, ал' савѣстнымъ и точнымъ описомъ,

Милошъ Поповићъ.

VI.

ДРЖАВООПИСАНІЄ
СРБСКО.СТАНЪ ЯВНОГЪ НАСТАВЛЕНІЯ У КНЯ-
ЖЕСТВУ СЕРБИНЪ,У СРАВНЕНІЮ СЪ ЯВНЫМЪ НАСТАВЛЕНІЕМЪ ДРУГИ
ЗЕМЛЯ.

Обнародованіємъ Попечительственны годишныи извѣстія о станю поедины струка земальскогъ правленія, отварасе путь многимъ полезнымъ примѣчаніямъ, и дае се прилика многимъ важнымъ заключеніямъ. Нарочито пакъ она извѣстія, коя о явномъ наставленію дѣйствую, не содержаючи у себи пламтеѣе предмете свакидашиѣ политике, подносе намъ свободно и одвеѣхъ пространно полѣ за примѣчанѣхъ. Имаючи предѣ очима званично извѣстіе Попечительства Просвѣщенія о станю явногъ наставленія у Сербіи за годину 1844, и предпоставляючи, да сравненіе наше землѣ са коіомъ другомъ одъ Европейски држава у смотренію учепости, не ѣе быти за читателѣ Србске безъ интереса, мы ѣемо данасъ упуститисе у неколико критически погледа о предмету овомъ.

Поменуто извѣстіе Попечительства Просвѣщенія за годину 1844. показуе, да в те године было:

У 160 Основны школа	5452.	Ученика.
У Грчкой Београдской школы	37.	„
У Трговачкой школы	12.	„
У Полу-Гимназіяма	60.	„
У Гимназій	185.	„
У Лицеуму	41.	„
У Богословіи	104.	„

свега 5891.

и у овоме числу треба разумети и мужску децу, и девојке, будући да е текъ ове године прва девојачка школа у земљи нашој установљена.

При првомъ погледу, ово се число види доста удовлетворително за едну земљу, коя едва одъ неколико година поновљѣѣ свога политическогъ живота рачуна, и у којој е пре краткогъ времена сво число писменны людѣй готово искључително на Трговце, Чиновнике и Свештенике ограничавало се. Но кадъ разрачунамо и видимо, да при свемъ овомъ, по видимоме доста знаменитомъ, числу ученика, само 162-га часть Отечественника наши храмове наука посѣћую, и кадъ помислимо, колико смо јошѣ удаљѣни одъ оне спасителне цѣли общенародногъ изображѣнѣя и напредка, къ којој насъ опредѣленѣе човечества позива, онда видимо, колико много јошѣ има родолюбѣе одъ насъ да очекуе. Изображенѣе Народа, душевно облагороженѣе простоте, есте заиста еданъ одъ најлепши задатака, за кои су се праведно најотмѣнѣниѣи духови заузимали. Само овимъ тихимъ напредкомъ могу се постигнути и достойно цѣнити свободе и ползе, за коє по гдєкадъ бесполезно толике жертве падаю. Само изображенѣе народа може праву свою пролзу одъ привидне користи разликовати, и одъ неправде тиранства избавитисе, и одъ лукавства обманителя сачуватисе. Еданъ одъ најславѣниѣи говорника и бранителя свободе Британске, Г. Фоксъ, говорећи о емствама народне свободе, представѣо е свободу печатиѣ као најснажнѣе и најизвѣстнѣе емство противу самовластѣя и тиранѣе, и у своме Отечестволюбивомъ жару повикао е у Парламенту: „Утврдите намъ само свободу печатиѣ, пакъ се выше ни зашто не брините. Съ нѣомъ ћемо сва потребна права завоввати, а безъ нѣ ћемо и најяча преимущества изгубити.“ Сада пакъ, сматрајући на науку искусства, и осниваюћисе

на сведочанство повѣстнице, могло бы се съ пунымъ правомъ казати: „Дайте намъ изображеніе народа, пакъ безъ никаквы смства можете быти спокойни за одржаніе народне свободе.“ Но потреба и полза изображенія одвыше е очевидна, да бы нужно было овде о томе говорити. Продужимо дакле наше статистическо разчленяванѣ о явномъ наставленію у Сербіи.

Число свію ученика у Сербіи за 1844. годину, као што смо горе казали, износи 5891; а число свега народа Србскогъ узимамо одъ прилике на 950,000 душа, и тако на 162 душе долази еданъ ученикъ. Садъ да узмемо кою другу землю, да видимо, како она у томъ прирѣниіи стои. Найприличниѣ бы было, да за предметъ овогъ сравнявана узмемо младо Кралѣвство Грчку, или едно одъ сосѣдны намъ Княжества, премда су и те землѣ у преѣшныя времена у много посиѣниимъ обстоятелствама, него Сербія, живиле, слѣдователно, и оне су много веѣе лакости и средства, него наше Отечество, за изображеніе свое имале. Но о земляма овимъ имамо само суммарна извѣстія, и за то ћемо радіе сравненіе ово предузети съ Белгіомъ, о којой имамо предъ нама доста пространно и сасвимъ достовѣрно статистическо описаніе.

Министеріално извѣстіе за годину 1840. показуе, да у Белгіи постое 4 Университета, 58 заведенія за среднѣ, а 5189 заведенія за првоначално наставленіе. Университете посѣђавали су 1654 ученика, среднѣ школе 6.537, а основне школе 444.190. ученика мужскогъ и женскогъ пола. Свега дакле было е у Белгіи 1840. године 452.381 ученикъ, кое число кадъ се раздѣли на 4.064.997. жители, кое Белгія имаде, онда слѣдуе, да 9-та часть Белгійскогъ народа у школу иде, или яснѣе рећи, да одъ 9 ду-

ша у Белгіі една у школу иде. Правеѣи далѣ računъ између Белгіянаца и Срба, долазимо на то заключеніе, да Белгіянцы 18 пута выше свою дѣцу у училишта даю, него Срби.

Белгія е у смотренію обштенародногъ изображенія една одъ найнапредниі земаля. Има неколико држава, коє су и Белгію у томъ претекле, но нѣи е мало, и то су именно: неки Швайцерски кантони, Саксонія, Ческа, Баденска, у коима 1. ученикъ на петъ жителя долази; Виртембергска, Прайзска и Норвегія, у коима е 1 ученикъ на 6 жителя; Данія, у којој е на 7 жителя 1 ученикъ; Баварія и Холландія, у коима е на 8 жителя 1. ученикъ.

У осталимъ Европейскимъ државама, по списцима одъ год. 1831-е 1832-е и 1833-е, обштенародно изображеніе стои на нижемъ степену, а именно: у Аустрійскимъ Немачкимъ државама, осимъ Ческе, 1 ученикъ долази на 10 жителя; у Англіи и Французској, 1 ученикъ на 11 жителя; у Ломбардіи, еданъ ученикъ на 12 жителя; у Ирландіи 1 на 13; у Грчкој 1 на 76; у Португаліи 1 на 84; у Русіи 1 на 772. —

Узрокъ ове разлике требало бы тражити у Историји и садашњемъ стану сваке землѣ; но извѣстно е, да онъ постои одъ части и у законодавству државномъ. У свима онимъ земляма, гди е шиланѣ дѣце у школу проглашено за дужностъ родительску, као што е то у некимъ Немачкимъ државама и едной части Швайцерске, у Норвегіи и др., изображеніе народно достигло в цвѣтућіи степенъ, и збогъ тога, установленіе ове обзѣзаности родительске закономъ Државнымъ, есте неоспоримо полезна стваръ. Турско Правленіе учинило е у последнѣ време еданъ энергическій коракъ, кадъ е ову обзѣзанностъ закономъ прописало. Бы ли се и у нашој землѣ

могло што годъ подобно завести; бы ли се н. пр. могло казати, да одъ сада до толико година нико не може быти ни у Селу ни у Вароши Кметъ, ако незна читати и писати? или, да нико неможе ни Депутате за народну Скупштину бирати, нити за Депутата избранъ быти, ако нѣ писменъ? и т. д. то ѣе наши државници брижљиво и родолюбиво промыслили.

ІОВАНЪ МАРИНОВИЧЪ.

VII.

ИЗВѢСТІЯ.

1. КРАТКІЙ ПРЕГЛЕДЪ ПОСТАНКА И ДѢЙСТВОВАНІЯ ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ДО КОНЦА 1846. ГОДИНЕ.

Да бы се живльй покретъ народной кнѣжествености, и са тимъ изображеню народномъ дао, а и колико в можно еднакостъ у художественымъ изразима предаваемъ наука, по вышимъ учевнымъ заведеніямъ увела и утврдила, — почели су се съ концемъ 1840. и у почетку 1841. год. Профессори тада у Крагуевцу постоявшегъ Лицеума, найпре између себе, а после и съ главнымъ Попечительства Просвѣщенія лицама приватно договарати о установленю еднога Дружтва, кога бы задатакъ быо, о изображеню народногъ языка, и распространяваню науке у Народу Србскомъ дѣйствовати. Међу тимъ ово договаранъ наскоро за тимъ престаде се, будучи наступившимъ съ пролећемъ 1841. год. политичнымъ прекретиамъ, а одъ части заръ изъ увиђаня, да

бы vrlo тежко было достойно у дѣло привести преважно ово намеренїѣ, нарочито пакъ одлазкомъ Правительства у Београдъ, свако далѣ о томе дѣйствованїѣ пресече се. Но кадъ се онога лета и самый Лицеумъ у Београдъ премести, започну на ново они Профессори, кои су одъ првы' и прошле зиме о установленю Дружтва разговоръ започели, око Попечителя и Попечительства о томе настоявати, те се тако у почетку месеца Новембра 1841. Уставъ и Устроєніѣ „Дружтва Србске Словесности“ Совѣту земальскомъ предложи, и одъ овога одобренїѣ добывши, Князу на потврѣнїѣ поднесе. Почемъ ѣ дакле у слѣдству овога представленїѣ и самымъ Княжескимъ потврѣнїѣмъ, съ концемъ пролећа 1842. године правый основъ Дружтву овоме положенъ, наименовани буду Указомъ Княжескимъ одъ 27. Маїа, исте године В. № 635. први редовни членови, и 8. Юнїа буде оно самымъ тадашнїимъ Князомъ торжественно отворено, коїомъ приликомъ Онъ и за Покровителя Дружтва умољнѣнъ буде, и санзволи на поднешену му ову молбу.

Овако постановљѣно и отворено Дружтво одма ѣ у првомъ своемъ главномъ засѣданїю 11. Юнїа исте године држаномъ, за умложенъ дѣйствующихъ сила свои 8 редовны', 20 саобщтавающихъ и 11 почестны' членова избрало, и у продуженїю тога засѣданїя 14. истога месеца опредѣлило ѣ, да се идућа редовна засѣданїя са испытыванїѣмъ свойства языка нашегъ како у лексикальномъ тако и у грамматикальномъ погледу занимаю, и тако матеріаль за Србску Грамматику припремаю, што се за тимъ у слѣдовавши' 8 редовны' засѣданїя, поредъ неки' на унутрашнїй дѣловодный поредакъ Дружтва односећи' се саветованїя, по могућности и предузимало.

Но наскоро найпре вѣсти о волнованїю народа токъ овы засѣданїя пресекоше, а затимъ догодивше

се политичне промене и друге овы' околности, и свокољико далѣ дѣйствованѣ овога Дружтва до друге половине месеца Юлія 1844. год. зауставише, у кое в време на представленѣ Попечительства Просвѣщенія, садѣ срећно владаюћій Светлый Князь Александръ, Дружтво ово обновити благоизволю.

Ступивше на овай начинѣ у новый животѣ Дружтво Србске Словесности, найпре и найпре постарало се своє, временомѣ и околностима умалѣне дѣйствующе силе умложити, а затимѣ одма къ постизаню свога опредѣленія приступити. У овомѣ погледу прво в вниманіе обраћено на Србску терминологию, нарочито оны' наука, кое се у Лицеуму Србскомѣ предаю, и кои' се художествене речи како у вышимѣ и нижимѣ отечественымѣ надлежателствама, тако и у грађанскомѣ животу чешче употребљаваю. Плодѣ овога труда друштвеногѣ до половине Маія 1845. год. ставлѣнѣ в у прве листове Гласника овогѣ. — Но осимѣ овога посла, съ коимѣ се Дружтво премудрствовено у своимѣ честыма редовнымѣ засѣданіяма занимало, прегледало в оно и оценивало у изванреднымѣ, редовныма подобнымѣ засѣданіяма своимѣ и неке училищне предмете, кое му в Предсѣдатель нѣговѣ Г. Паунѣ Янковичѣ, као Попечитель Просвѣщенія предлагао, и кои су се по томѣ за употребленѣ училищно имали печатати. —

Међутимѣ видећи Дружтво, да оно у своје тежењу на изображаванѣ языка народногѣ, а нарочито у тежењу на распространяванѣ науке у народу Србскомѣ, поредѣ свега труда свога неће у ономѣ кругу, кои му пристои дѣйствовати, нити се къ цѣли својой као што треба приближавати моћи, ако му се и нека новчана помоћ одѣ Правительства

земельскогъ давала nebude, започело се свойски саветовати о овой нужди своіой. И тако у слѣдству овога саветованя представивши Дружтво, да се и самый, као у свакомъ почетку, малый коракъ у дѣйствованію безъ потребны' вѣществены' средства учинити неможе, обратило се съ молбомъ Попечительству Просвѣщенія, да бы му Оно кодъ Правительства земельскогъ нуждну новчану помоѣ издѣйствовало, како бы могло свое трудове у своемъ особитомъ дневнику читаюћемъ свету саобщавати, полезна за изображенъ народно дѣла издавати, древности народне истраживати, вѣщество за повѣстницу и савршеніе познанъ языка народногъ сабирати, све што е о Србима и нѣiovымъ ствар'ма одъ страны' написано, съ нужднымъ поправками на нашемъ языку свету саобщавати, а поредъ свега тога и садѣлатель у овымъ преважнымъ предузимањима пристойномъ наградомъ награђивати, и тако ій при тежкомъ послу овомъ у дѣятельности утврђивати.

Но чимъ е молба ова на Попечительство Просвѣщенія оправдѣна, одма се поредъ заедничкогъ дѣйствованя на назывословнымъ речма почело саветовати у редовнымъ засѣданіяма, шта ће кои одъ нѣговъ редовны' членова за свое изванъ засѣданія дѣйствованъ у посао узети, како бы се и међутимъ, докъ се на молбу дружтвену надлежна помоѣ рѣшила nebude, што у пространіемъ кругу, него ли е до тада было, могло учинити. И тако у слѣдству овога саветованя узела е вышина редовны членова неке предмете на израђиванъ, одъ кои су едни Дружтву овоме доцнѣ заоста и предложени.

Међу тимъ како е поменуто начело, да редовни членови свакій по своемъ благоразсудѣнню избра-

ний предметъ изванъ засѣданія израћую, и топрвъ готовъ Дружству овоме на разсмотрѣнѣ подносе, изречено, тако в исто начело и на целый доякошій посао засѣданія дружтвены' пренешено. У главномъ засѣданію сирѣчь, кое в Дружтво 20. 21. и 27. Маія исте године држало, заключено буде приликомъ прочитаногъ писма саобщтаваюћегъ Члена Г. Петра Матића, о назывословнымъ речма дѣйствовавшегъ, да и саме назывословне речи, кое в досада Дружтво заеднички израћивало, одяко свакій Профессоръ (као што су то іоште при самомъ почетку преводеня назывословны' речій неки членови предлагали) самъ за себе израћуе, и после Дружству овоме на оценѣнѣ подноси. И тако започевши Дружтво у смыслу овога заключенія дѣйствовати пріимило е, а по већой части и прочитало у своимъ редовнымъ засѣданіямъ, коя су до 19. Августа држана, одъ поединъ членова изванъ засѣданія израћене послове, а именно Г. Дра Янка Шафарика „Назывословне речи изъ генералне Фисике“; Г. Архимандрита Гаврила Поповића „Разговоре за образованѣ срца и душе“; Г. Јована С. Поповића „О предѣльнымъ речма Србскога ѣзыка“; Г. Атанасія Николића „Прилогъ къ Србской нарѣчницы“; и писателя овогъ Прегледа „Назывословне речи изъ Основногъ Мудрословія.“

У овомъ спреманю дружтвены' членова за пространіе дѣйствованѣ, и далѣмъ дѣланю на назывословнымъ речма, луча относительно већемъ напредку дружтвеномъ изненада укажесе, и Дружтво у нѣговомъ умыслу іоште већма ободри. У редовномъ 14. Маія 1845. год. држаномъ засѣданію, саобщти Дружству овоме Предсѣдатель нѣговъ Г. Паунъ Янковићъ, како в Нѣгова Светлость Господаръ и Князь нашъ Александеръ, разумевши да в Дружтво ово о изображенію народногъ ѣзыка дѣлати започело, а и далѣ како у томе тако и распро-

страняваню полезны' за народъ кнѣга дѣлати намерава, къ томе пакъ знаюћи, да оно и при свой наибольшей воли знаменитый напреданъ безъ нужды спомагателны' средства неће моћи учинити, — изъ топле ревности къ просвѣщенію и кнѣжественности народной милостиво рѣшити благоволю, да се Дружеству овоме изъ приватне Нѣгове Княжеске кассе засада 100 ₪ цес. на расположенъ отпущте. Ова сво поменуто засѣданіе пріятно тронувша вѣсть почемъ е у скоро за тимъ слѣдовавшей главной скупщини целоме Дружеству саобщтена, у слѣдству достойногъ нѣоме у свима членовыма произведеногъ одушевленя, опредѣлила е ову скупщину, поредъ писменогъ изьявленя топле благодарности препокорно молити Светлога Подарителя, да бы се правогъ Покровительства Дружства овога милостиво пріимити благоусрдствовао.

Овако среѣнно посеяно семе за далъ и напреднѣ существованъ Дружства' наскоро за тимъ и прве жите пуштати започне. Брѣ кадъ у главномъ 19. Августа исте године држаномъ засѣданію Дружеству овоме два писма Княжеска саобщтена буду, одъ кои' у єдномъ изложено е было, да е за идущу бюджетску годину 240 талира на потребе дружтвене опредѣлно, а изъ другогъ радостна вѣсть саслушана была, да е Светлый Князь Александръ Дружство ово у свое покровительство пріимити благоизволю, — одма е Дружство себе са сваке стране обезбеѣно увидивши одсудно заключило и „Гласникъ“ свога дѣйствованя издавати, и горе поменуто полезну кнѣжицу Г. Архимандрита Гаврила Поповића у 6000 екземплара посредствомъ штампе народу предати, а къ томе, будући су се неке манѣ недоскудице у Дружства Уставу и Уетровнію примѣтили, обе ове дружтвене уредбе сходно появившии се потребама измѣнити.

У слѣдству дакле овогъ опредѣленія прегледанъ е за тимъ у слѣдовавшихи редовнымъ засѣданіямъ како дотадашній Уставъ Дружтва тако и устроєніе нѣгово, и съ концемъ исте године предложена су на одобреніе оба ова закона дружтвена главноме засѣданію, одъ кога почемъ су наново обе ове уредбе претрепшене и опредѣлене, Уставъ законодательной земальской власти на потврѣненіе поднесенъ буде, а Устроєніе одма у животь ступи.

Садъ се одма съ почеткомъ 1846. године започне о изданію Гласника дружтвеногъ свойски саветовати, и почемъ програмъ за овај дневникъ Дружтва устроєнъ буде, вишина редовны' членова покои предметъ за себе избере, а Секретаръ, као уедно Учредникъ Гласника, и неке саобщтавајуће членове и неке себи познате учене родолюбце на садѣйствованіе позове. Међу тимъ поредъ све желѣ, да се предмети за Гласникъ до конца месеца Юнія, као што е найпре одређено было, прикупе, опетъ се ово нѣ могло учинити. Ков довольно бремѣ званичны' дужностей, ков зарѣ и друге личне околности, коима се душевномъ полету препете поставляю, и у овомъ времену као и пређе узрокомъ быше, што су како овдашњи тако и страни членови, а и други умољни родолюбцы, или мало или нимало до поменутогъ рока принети могли. И тако топрѣ на концу исте године, и то готово єдинимъ настояваніемъ овдашњи' редовны' членова прва ова свезчица Гласника могла е у печатню предана бити.

Међу тимъ осимъ прикуплянія и прегледанія предмета за Гласникъ Дружтво е у своимъ редовнымъ засѣданіямъ, коя е ове године држало, равнымъ начинемъ и нека већа и мања ради изданія поднєшена му дѣла прегледало, а и у друге свога круга дѣятелности послове упунтало се. Тако е оно

прегледало „Србско-немачко-латинскій Речникъ“ и преводъ изъ Цицерона „О Дужностима,“ коя е оба дѣла покойный Глигоріе Лазичъ, Профессоръ Карловачкій израдіо, и коя су на изданіе поднета была, но збогъ тога, што удовица покойникова съ определѣномъ и намыслѣномъ за нѣя накнадомъ задовольила се ние, издати се нису могла. Исто тако прегледано е дѣлце редовногъ члена, Архимандрита Враћевшичкогъ Г. Гаврила Поповића подъ именемъ „Забаве за децу,“ кое е по томе, као дѣло и врло разговетнымъ начиномъ предлаганя и нравственнымъ садржаніемъ одликующе се, добывши одъ главногъ засѣданія савршено одобренѣ, у 6000 екземплара напечатано. Равнымъ начиномъ ступало е оно у договоръ съ Г. Николомъ Стояновићемъ, Новосађаниномъ, кои се одъ дуже времена са испытыванѣмъ Србски называня трава, дрова, цвѣћа, воћа занима, и нудило га е найпре, да свой доякошній посао, угодивши се о накнади, Дружству уступи, а после опетъ позывало га е, да прошлогъ лета по Србіи о трошку Дружтва за нѣга ботанизира; али онъ понуде ове изъ разны узрока приимати могао ние.

Но како найпространіи тако и у слѣдствама своимъ найзанимливѣи, и народа нашегъ многостраннымъ околностима найсаотвѣтніи задатакъ учинило е себи Дружтво у своме 29. Децембра исте годinie држаномъ главномъ засѣданію. Редовный членъ нѣговъ, Главный Секретаръ Совѣта, Г. Дръ Юванъ Стеичъ представіо е сирѣчь Дружству, како бы одъ крайнѣ потребе было постарати се о спасаванію податка и споменика за Србску Повѣстницу новіегъ времена, у комъ се и помысао за слободу и независимость милогъ намъ отечества зачедіо, и данашней срећи народной основъ положіо. Представивши ово предхвалѣный членъ позвао е Друж-

тво, да бы у саветованѣ узело, може ли оно само задатакъ овай извршити, или бы се можда за ово важно предузеће и друга већа помоћ потражити морала, и коимъ бы се уобште начиномъ намера ова найлакше и найзгоднѣ у дѣло привести могла. На предложенѣ ово, кое є одъ целогъ Дружтва свесрдо примлѣно, побуђенъ отмѣномъ важношћу предмета почестный членъ овога Дружтва, Представникъ Княжескій Г. Аврамъ Петроніевичъ, представіо є Дружтву, да ће онъ целый на ово предложєнѣ односеій се планъ радо сачинити и Дружтву овоме предложити. Почемъ є дакле Дружтво ревностну понуду ову утолико радѣ примило, што є Г. Петроніевичъ, по своме одъ много година преважномъ званичномъ положенію, како о самыма повѣстнымъ догађаиима Србіє извести се, тако и нѣова сакривєнія покретала проникнути и дознати у станю быо, обштимъ сагласіємъ заключено буде, да се предхвалъный планъ, чимъ готовъ буде, обичнымъ путемъ найпре у редовныма засѣданіями прегледи, а за тимъ єдно изванредно главно засѣданіє сазове, и тако у нѣму по обштемъ договору за важно ово предузеће потребанъ правацъ опредѣли. — Врстанъ овай умысао подає основану надежду, да ће се скорымъ временемъ не само податцы за новію Повѣстницу Србіє прикупити, него да ће и Србскій народъ са своіомъ наймилиомъ повѣстникомъ поздравлѣнъ быти моћи. Као што се дакле свакій родолюбацъ и найманѣмъ на развитакъ книжевный и напредакъ народный клонѣнемъ се умыслу радує, тако ће ємачно и овой дружтвенной цѣлєсходной намери могућну срећу и успѣхъ изъ свега срца желити, и ню по своимъ силама ревностно подпомагати. —

К. Бранковичъ.

2. ИЗВЕСТІЕ ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

ПРОЧИТАНО У ИЗВАНРЕДНОМЪ ГЛАВНОМЪ ЗАСѢДАНІЮ 13. АПРИЛА Т. Г. ДРЖАНОМЪ.

Као што е у главномъ засѣданію, кое е Дружтво ово на концу прошле године држало, обштимъ сагласіємъ рѣшено, да пошто Почестный Членъ овога Дружтва, Представникъ Княжескій, Г. Аврамъ Петроніевичъ, обећаный у томе засѣданію планъ о скуплянню података за новію Србску исторію сачини, овай се найпре у редовнымъ засѣданіямъ прегледа: тако е у овомъ предмету Дружтво ово и поступило, и послатый му одъ предхвалѣногъ Г. Члена планъ, у своме 20. Януара т.г. држаномъ редовномъ засѣданію прочитало. И будући су у овоме, подробнымъ назначеніемъ извора одликујућемъ се плану, како главни предмети испытыванія изложени, тако и нека списанія, у којима бы се повода за испытываніе наћи могло, наведена, и означена места, у којима бы испытательи и неспоменуты исторійски извора наћи могли: то е засѣданіе ово, уваживши по одличной вредности нѣговой предпоменутый планъ, предало га своимъ редовнымъ Членовима Г.Г. Сими Милутиновичу, Исидору Стояновичу, Дру Янку Шафарикъу и Сергію Николичу, да они, точніе испытавши га, на основу нѣговомъ мнѣніе свое о начину, како бы се скуплянъ података и писанъ исторіе найцѣлѣсходніе предузети могло, Дружтву овоме поднесу, а скупа и назначе лица, коя бы за ово переважно дѣло найупотребителнѣя была. Мнѣніе ова за тимъ прочитана су у проводшавшемъ ре-

довномъ засѣданію, 27. Фебруара т. г. држаномъ, и по своимъ основнымъ чертама слѣдуюћегъ су садржанія :

Г. Сима Милутиновићъ представля, да бы збогъ еднакости и свезности списиваня исторіе потребно было едногъ, у Србіи рођеногъ, у Караѣорђево време живившегъ и дѣйствовавшегъ Србина, и то у лицу Г. Вука Стеф. Карацића опредѣлити, кои снабдѣвенъ съ неколика писара и съ довольнымъ новцемъ (изъ когъ бы се и нѣгови и канцеларіе му трошкови подмиривати, и наада за дангубу, особито сиромашніимъ испытыванымъ людма давати могла) имао бы „посѣћавати само и нарочито старе (око 70 година) люде и знатне старе жене, те и одъ рођеня до данасъ, — као живе споменике народне исторіе, — верно и обширно копирати.“ Къ тому предлагае онъ, да се како ова казываня, — коя се подписомъ или крстомъ казывателя, или поне у присутствіи овога истима знацыма одъ списавателя потврдити имаю, — тако и снимцы ликовъ казывателя, изгледы шанцева, градова, црквій и нѣовы развалина, заедно са старымъ (на исторію односеимъ се) рукописима у кнѣзи „Архива Србства“ назвати се имаюћой, безъ сваке цензуре печатаю.

Г. Исидоръ Стояновићъ после увода, у коме показуе потребу и ползу нарочито нове Србске исторіе, предлага, да бы према садашнимъ Дружтва овога обстоятелствама найцѣлѣсходнѣе было, кадъ бы Правительство особито званіе „Народногъ Исторіописца“ подъ вѣдомствомъ Попечительства Просвѣщенія установило, — и точно опредѣляюћи свойства, коя бы тай будућій Исторіописецъ имати морао, у излаганію начина скупляя податка представля, да бы понайпрво она лица испы-

тати требало, коя су годинама понайстарія и здравльмъ понайслабія. Што се пакъ начина издаванія скупльни' података тиче, то суди онъ, да бы ове одма, чимъ нѣово количество до десетъ печатаны' табака наросте, подъ насловомъ „Припрема или Усѣви за нову Србску исторію“ на светъ издавати требало, и то по предложеныма у истоме нѣговомъ плану оддѣленіама, по коима бы се сва исторія на родна точно исцрпити могла.

Г. Дръ Янко Шафарикъ после беседе о важности народне исторіе уобште, и о нужности списиванія не само новіе него и старе исторіе Србске, у сагласію са Г. Исидоромъ Стояновићемъ, предлага потребу установлєня постоянногъ званія земальскогъ Исторіописца (као што ово и кодъ многи' европейски' држава постои), кон бы са знаменитіомъ постоянномъ платомъ и сходнымъ путнымъ трошкомъ снабдѣвенъ быти имао. Што се пакъ дужностій овогъ Исторіописца тиче, то бы онъ не само податке за новію исторію по врло цѣлисходномъ плану почестногъ Члена, Представника Княжескогъ, Г. Аврама Петронієвића, купити имао, него бы дужанъ быо и све, што се было ближе было удалѣніе на целу Србску исторію односи, прикупяти, и за тимъ сва известія и споменике, ков бы поналазио, найпре у періодическомъ дѣлу, у виду животоописанія славны' Србаля, описанія поедини' важны' догађай, боева и т. д. съ точнымъ назначеніемъ извора издавати, а после тога, и почемъ изъ ове грађе обширну нову исторію Србіє спише, и о списанію старе исторіе потрудити се. За Исторіописца пакъ овогъ предлага онъ редовногъ Члена овога Дружтва, Профессора Исторіе у Лицеуму, Г. Исидора Стояновића.

Г. Сергіє Николићъ по представленю важности народне исторіе, и по изложеню, како бы

се она писати имала, кадъ бы Дружтво ово много-численіємъ Членовыма снабдѣвлено было тако, да бы се у нѣму особито оддѣленіе за писаніе народне исторіе устроити могло, — изъ опредѣленія овога Дружтва, и изъ нѣговогъ у овомъ случаю положенія доказати труди се, да Дружтво ово неможе никако предлагати, да се особито званіе Исторіописца установи. Онъ сирѣчь ово свое мнѣніе са тимъ подкреплява, што бы лице, кое бы за Исторіописца опредѣлно было, или изванъ овога Дружтва или изъ нѣга самогъ узето было, а нити Дружтву овоме прилича, да оно некое другоме свой собственный посао предае, нити пакъ да свое собствене дѣйствующе силе умалява. Будући бы се дакле у обоємъ овомъ случаю та неслѣдственность показала, да бы Дружтво, поредъ свега тога, што е нѣговъ, тако рећи, природный задатакъ и за исторію народну бринутти се, и што е найновіе предложеніе списиванія нове исторіе Србске изъ нѣга произшло; ово ипакъ овай преважный посао одъ себе удалявало: то онъ, Г. С. Николићъ, за найсходніе предлагае, да Дружтво изъ свои редовны Членова одбере она лица, коя се са исторіомъ радо занимаю, и да овыма прикуплянъ података найпре овде у месту, а после како по унутрашности Србіе тако и изванъ граница нѣны препоручи. Но будући, да у послѣднимъ случаевыма, збогъ званичныхъ дужностей, многи редовни Членови употребити се не бы могли: то бы найболѣ было молити Правительство, да редовногъ Члена, Г. Исидора Стояновића, одъ званичне дужности дотле ослободи, докле се податцы за новію исторію скупили, и ова списала небы; будући е, по нѣговомъ мнѣнію, Г. Исидора Стояновића и понайлакше замѣнити и онъ се на то, као већъ занимавшій се а и сада занимающій се са Србскомъ исторіомъ, найболѣ употребити може.

Ово предлагајући заключава своє мнѣніє Г. С. Николић са тимъ, да се скупљѣни податци одъ времена на време безъ сваке спольне, осимъ дружтвене цензуры печатаю. —

Премда е дакле предпоменуто засѣданіє, у коме су ова мнѣнія прочитана, увидѣло, да се међу ними само єдина одъ веће важности разлика налази, што сирѣчь прва три Г. Г. Члена особито, и то одъ Правительства завысеће лице за Исторіографа препоручую, а послєдній предлагає, да Дружество само са своимъ личнымъ, а у нечемъ и вѣштєственнымъ средствама переважно ово дѣло извршити глєди, — и да бы се по томе можѣло и одма посредній путь наћи могао: ничимъ маиъ, да бы се овако важанъ предметъ у надлежно дуже разсужєнїє узєти могао, заключєно будє, рѣшеніє овога пытаня до удућєга редовногъ засѣданія одложити. Но будући, да у прво-држаномъ редовномъ засѣданію закономъ определѣно число Членова скупило се нив, то є рѣшеніє овога предмета за ово изванредно главно засѣданіє оставлѣно. —

Осимъ овога главногъ предмета одъ прошлогъ главногъ засѣданія іоште и слѣдуюће у дѣловодномъ и економійскомъ призренію спомена заслужє.

1. Писмено изявлѣна є благодарность овогъ Дружтва; Члену Совѣта Княжєства Србскогъ, Г. Пауну Янковоћу, на нѣговомє усрдію, ков є онъ Дружтву овомє найпре као бывшій Попечитель Просвѣщенія, при обновленію овогъ Дружтва, а за тимъ као ревностный доскорашній Предсѣдатель нѣговъ показао; и уєдно умолѣнъ є предхвалѣный Г. Совѣтникъ, да бы по осведоченой ревности своєю у княжєству Србскомъ, и одяко — као и редовный Членъ овогъ Дружтва — у постизанію цѣли нѣгове сдѣйствовао.

2. Пріимлѣнь в преводъ списанія Г. Франца Палацкогъ, у коме овай знаменитый Ческій Исторіографъ Законикъ Цара Душана критически прегледа, и овай са старымъ закономъ уредбама у Ческой сравнива. Преводъ овай израдїо в Учредникъ Новина Правительствены, Г. Милошъ Поповић, и Дружству овоме съ томъ понудомъ поднео, да бы ово, у случаю уваженія нѣгового труда, нѣму са-размерну награду одредило, а поменуто дѣлце о своемъ трошку издало. Дѣлце ово по рѣшенію послѣднѣгъ ред. засѣданія предато в редовнымъ Членовима Г.Г. А. Е. М. Синѣлу Сави Јовшићу и Профессору при Лицеуму Сергія Николићу, да они мнѣніе свое о вредности нѣговой Дружству овоме поднесу.

3. Почестный Членъ овога Дружтва, привр. Попечитель Финансіе, Г. Радованъ Дамяновић, изволю в овоме Дружству у име таксе за послату му диплому на почестно Членство 15 фюр. сребра подарити.

4. Найпосле за ово време изишло в изъ печатнѣ дѣлце Г. Архимандрита Гаврила Поповића подъ именовъ „Забаве за Децу,“ кое в Дружтво ово по рѣшенію прошлога главногъ засѣданія о своемъ трошку печатати дало.

3. ЛИЧНО СТАНЪ ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ,

ПОСТОЯЕГЪ ПОДЪ ПОКРОВИТЕЛЬСТВОМЪ

Нѣгове Светлости Господара и
Княза Србскогъ

АЛЕКСАНДРА КАРАЋОРЂЕВИЋА.

А) ПРЕДСЪДАТЕЛЬ.

Попечитель Правосудія и Просвештенія, Кавалеръ,
Г. Алекса Янковићъ.

Б) ПОДПРЕДСЪДАТЕЛЬ.

Надзиратель Гимназіалны Училишта, Предсѣдатель
Одбора Просвештенія,
Г. Димитріе Исаиловићъ.

В) СЕКРЕТАРЪ.

Профессоръ Философіе и овогод. Ректоръ Лицеума,
Г. Константинъ Бранковићъ.

Г) РАЧУНОВОДИТЕЛЬ.

Секретаръ Совѣта К. С.
Г. Іованъ Мариновићъ.

Д) ЧЛЕНОВИ.

1) РЕДОВНИ.

а) Одъ Княза наименовани
В. № 635. 27. Маія 1842.

Г. Димитріе Исаиловићъ, Надзиратель Гимна-
зіалны Училишта, и Предсѣдатель Одбора
Просвештенія.

„ Стефанъ Марковићъ, Членъ Совѣта К.
С. Подполковникъ и Кавалеръ.

Г. Іованъ Стейнъ, Докторъ Медицине, Главный Секретаръ Совѣта К. С. и Кавалеръ.

„ Димитріє П. Тироль, дѣйствительный Членъ Одесскаго Общества Исторіе и Древностей, тадашний привр. Инспекторъ Правительственнаго Типографіе.

„ Сима Милутиновићъ, Секретаръ Попечительства Просвѣщенія и Кавалеръ.

„ Іованъ С. Поповићъ, Началникъ Оддѣленія Попечительства Просвѣщенія.

„ Атанасіє Николићъ, Началникъ Оддѣленія Полицайно-економіскогъ при Попечительству Внутрення дѣла, Членъ Одбора Просвѣщенія, и Кавалеръ.

„ Исидоръ Стояновићъ, Профессоръ Общест. Исторіе у Лицеуму К. С. Членъ Одбора Просвѣщенія и Депутаціє Главнымъ фондомъ школьнимъ управляюче, Кавалеръ.

б) Избрани одъ Дружтва 11. Юніа 1842.

Г. Гаврило Поповићъ, Архимандритъ общепитежит. монастыра Враћевшнице, Членъ Архидієцезалне Консисторіе и Одбора Просвѣщенія.

„ Іованъ Райћъ, Унгарскій Адвокатъ, тад. привр. Началникъ Оддѣленія Попечит. Правосудія.

„ Константинъ Богдановићъ, Унгарскій Адвокатъ, тад. Секретаръ Совѣта К. С.

„ Константинъ Бранковићъ, Профессоръ Философіе у Лицеуму К. С.

„ Петаръ Радовановићъ, Главный Управитель Основны Училишта и Членъ Одбора Просвѣщенія.

„ Сергіє Николићъ, Профессоръ природ. Права и Политич. Наука, у Лицеуму К. С. Членъ Одбора Просвѣщенія.

- Г. Ђорђе Мушицкиѣ, Докторъ Медицине и Кавалеръ тад. Профессоръ Физике у Лицеуму К. С.

У Вечность преселіо се:

Владиславъ Стоядиновичъ, Столоначалникъ Попечительства Просвештенія.

1. Августа 1844.

- Г. Лазо Зубанъ, Членъ Совѣта К. С. и Кавалеръ.
- „ Павле Арс. Поповићъ, Секретаръ Совѣта К. С.
- „ Василиѣ Лазичъ, Секретаръ Архидієцезалне Консисторіѣ, Членъ Одбора Просвештенія и Цензоръ књига.
- „ Јанко Шафарикъ, Докторъ Медицине, Профессоръ Физике и Слав. Филологіѣ у Лицеуму К. С. Членъ Одбора Просвештенія и Нассавскогъ естествоиспытуюћегъ Дружтва.
- „ Игњатъ Станимировићъ, Профессоръ Штатистике и Умногъ Права Криминалногъ у Лицеуму К. С.

У вечность преселіо се:

Симеонъ Прица, Профессоръ Математике у Лицеуму К. С.

10. Фебруара 1845.

- Г. Милованъ Спасићъ, Докторъ Философіѣ, Главный Управитель Основныѣ Училишта и Членъ Одбора Просвештенія.
- „ Константинъ Николаєвићъ, Секретаръ Србске Агенціѣ у Цариграду.

26. Августа 1845.

- Г. Іованъ Мариновићъ, Секретаръ Совѣта К. С.

13. Януара 1846.

- Г. Герасимъ Стойковичъ, А. Е. М. Прото-
синѣль, Профессоръ Богословія и почетный
членъ Апеллаторіалне Консистеріе.
- „ Сава Іовшичъ, А. Е. М. Синѣль, Екс-
хортаторъ и Катихета у Лицеуму К. С. и
почетный Членъ Архидіецеалне Консистеріе.
- „ Илія Захаріевичъ, Профессоръ и Упр-
витель Гимназіе Београдске.
- „ Лука Павловичъ, Профессоръ у Гимназіи
Београдской.
- „ Яковъ Димшичъ, Секретаръ Апеллаціо-
ногъ Суда.
- „ Корнелие Поповичъ, Профессоръ После-
но-трговачкогъ Училишта у Београду.
- „ Филипъ Христичъ, Лиценціатъ Права.

2) Корреспонденти.

Избрани 11. Юнія 1842.

- Г. Адамъ Драгосавлевичъ, Бележникъ
Шидскій.
- „ Алойзие Бричъ, Сенаторъ Бродскій.
- „ Вукъ Стеф. Карачичъ, Докторъ Филосо-
фіе и више Ученъ Дружтва членъ.
- „ Вѣкославъ Бабукичъ, Унгарскій Адво-
катъ и Профессоръ Хорватскогъ языка и Ли-
тературе при Академіи Загребачкой.
- „ Димитріе Милаковичъ, Секретаръ Вла-
дике Црногорскогъ.

- Г. Іованъ Коларъ, Евангеличкій Проповѣдникъ у Пешти.
- „ Іованъ Павловичъ, Протопресвитеръ Шабачкій и Членъ Апеллаторіалне Консисторіе.
- „ Іованъ Хацићъ, Докторъ свію Права, Унгарскій и пограничный Адвокатъ, Сенаторъ Новосадскій и Гимназіе тамошнѣ Директоръ.
- „ Іованъ Чапловичъ, Директоръ добара Графа Шенборна.
- „ Людевитъ Гай, Докторъ Философіе, Унгарскій Адвокатъ и Учредникъ Новина Илирскі.
- „ Никола Ивановичъ, Надѣждинъ тад. Колежскій Совѣтникъ у Одесси.
- „ Павле Іосифъ Шафарикъ, Докторъ Философіе ц. к. Цензоръ кнѣига, Хранитель явне Кралѣвско-Ческе библіотеке у Прагу и Членъ многи' ученых' Дружтва и Академія.
- „ Павле Стаматовићъ, Протопресвитеръ Карловачкій, и Членъ Одесскаго Общества Исторіе и Древностей.
- „ Платонъ Алексієвићъ Симоновићъ, тад. Статскій Совѣтникъ у Одесси.
- „ Теодоръ Петрановићъ, Докторъ Права, ц. к. Окружный Чиновникъ у Далмаціи.
- „ Ћорђе Пантелићъ, Докторъ Медицине и практицираюћій лекаръ у Земуну.
- „ Ћорђе Николаєвићъ, Протопресвитеръ Дубровничкій.

Упокоили су се:

Вукашинъ Радичићъ, Секретаръ Србске Агенціе у Цариграду.

Карлъ Ћорђе Руми, Проф. Права у Острогону.

Ярней Копитаръ, ц. к. Библіотекаръ у Бечу и пр.

7. Августа 1844.

- Г. Евгеніе Іовановићъ, Православный Епископъ Карлштадтскій.
- „ Теодоръ Павловићъ, Унгарскій Адвокатъ и Учредникъ Србски' Народны' Новина и Листа у Пешти.
- „ Іованъ Суботићъ, Докторъ Философіе и Права, Унгарскій Адвокатъ и Цензоръ кнѣига Србски' у Пешти.
- „ Петаръ Матићъ, Синдикусь у Беловару.
- „ Іованъ Пачићъ, ц. к. Ритмайсторъ у пензій.
- „ Константинъ Пекичићъ, Докторъ Медицине и Физикусь Панчевачкій.
- „ Никола Бороєвићъ, ц. к. Оберлайтнантъ у Огулину.
- „ Людевитъ Штуръ, Учредникъ Новина Словенски' и Орла Татранскогъ.

3. Почетни.

Избрани 11. Юнія 1842.

- Г. Бѣремъ Обреновићъ, Генераль-Маіоръ и Кавалеръ тад. Предсѣдатель Совѣта К. С.
- „ Петаръ Іовановићъ, Православный Архиепископъ Београдскій и Митрополитъ Србскій, Кавалеръ.
- „ Петаръ Петровићъ Нѣгошъ, Владика Црногорскій.
- „ Платонъ Атанацковићъ, Православный Епископъ Будимскій, и членъ Императорскогъ Общества Исторіе и Древностей Руски' при Императорскомъ Университету Московскомъ.

- Г. Графъ Натаръ Пеячевићъ, одъ Вереце,
ц. к. Коморникъ.
- „ Графъ Янко Драшковићъ, одъ Тракосѣ-
на, ц. к. Коморникъ и Кавалеръ.
- „ Ђорђе Протићъ, Генераль-Маіоръ и Кава-
леръ, тадъ Представникъ Княжескій и Попечи-
тель Иностраны' Дѣла.
- „ Милета Радойковићъ, Генераль-Маіоръ
и Кавалеръ у пензіи.
- „ Стефанъ Стояновићъ, Членъ Совѣта К.
С. Полковникъ и Кавалеръ.
- „ Лазаръ Арсенієвићъ, Членъ Совѣта К.
С. и Кавалеръ.

У вечность преселіо се:

- „ Сава Текели одъ Кевермеша, ц. к.
Совѣтникъ и Кавалеръ.

5. Фебруара 1845.

- Г. Аврамъ Петронієвићъ, Княжескій Пред-
ставникъ и Попечитель Иностраны' Дѣла, Ка-
леръ.
- „ Стоянъ Симићъ, Предсѣдатель Совѣта К.
С. и Кавалеръ.
- „ Стефанъ Стефановићъ, Вицепредсѣда-
тель Совѣта К. С. Генераль-Маіоръ и Ка-
валеръ.
- „ Илія Гарашанинъ, Попечитель Внутренъи
Дѣла, Полковникъ и Кавалеръ.

У вечность преселіо се:

- „ Лазаръ Теодоровићъ, Членъ Совѣта К.
С. и Капућехая Србскій у Цариграду, Полков-
никъ и Кавалеръ.

10. Фебруара 1845.

- Г. Павле Станишићъ, Членъ Совѣта К. С.
Полковникъ и Кавалеръ.
- „ Матія Ненадовићъ, Протоерей, Членъ
Совѣта К. С. и Кавалеръ.
- „ Глигоріе Возаровићъ, Книговезаць и
Книгопродаваць у Београду.

26. Августа 1845,

- Г. Алекса Янковићъ, Приврем. Попечитель
Правосудія и Просвещенія, Кавалеръ.

13. Януара 1846.

- Г. Никифоръ Максимовићъ, Православный Епи-
скопъ Ужичкій и Кавалеръ.
- „ Доситей Новаковићъ, Православный Е-
пископъ Тимочкій и Кавалеръ.
- „ Сава Петровићъ, Архимандритъ Общеж.
монастыра Св. Романа и Членъ Апеллаторіал-
не Консисторіе.
- „ Бѣремъ Ненадовићъ, Членъ Совѣта К.
С. Подполковникъ и Кавалеръ.
- „ Радованъ Дамяновићъ, привр. Попечи-
тель Финансіе, Подполковникъ и Кавалеръ.

У вечность преселіо се:

- „ Сава Николаевићъ, Православный Епи-
скопъ Шабачкій и Кавалеръ.

Сва Господа Членови у странихъ државана живехи само
су одъ Дружтва изабрани, али се досада избора овогъ приими-
ли нису.

4. ПРИЛОЖНИЦЫ И ПРИЛОЖИ ДРУЖ- ТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ДО ПО- ЛОВИНЕ АПРИЛА 1847. ГОД.

А) У ГОТОВОМЪ НОВЦУ.

1842. године.

	# цес.	Гр. чарш.
Г. Гованъ Павловићъ, Протопресвитеръ Шабачкій и Членъ Апеллаторіалне Консисторіе, приложію е у име таксе за диплому на корресп. членство . .	1.	
Г. Константинъ Богдановићъ, Унгарскій Адвокатъ; у име таксе за диплому на редовно членство	1.	
Г. Гованъ Раићъ, Унгарскій Адвокатъ; у име таксе за диплому на ред. чл.	2.	
Г. Димитріе Исанловићъ, Надзиратель Гимназіалны' Училишта и Предсѣдатель Одбора Просвештенія; у име таксе за диплому на Подпредсѣдательство Дружтва Срб. Слов.	2.	
Г. Петаръ Радовановићъ, Главный Управитель Основны' Училишта, и членъ Одбора Просвештенія; у име таксе за диплому на ред. членство	1.	
Г. Ђорђе Мушицкій, Докторъ Медицине и Кавалеръ; у име таксе за диплому на ред. чл.	1.	
Г. Константинъ Бранковићъ, Профессоръ Философіе; у име таксе за диплому на ред. чл.	1.	
Свега	9.	

	# цес	Гр. чаш.
Пренешено	9.	
1845 године.		
Нъгова Светлость, Господарь и Князь Србскій Александръ Караѳор- ѣвићъ	100.	
Г. Стефанъ Стефановићъ, Ви- цедиредсѣдатель Совѣта К. С. Генераль- Маіоръ и Кавалеръ; у име таксе за ди- плогу на почестно членство	2.	
Г. Илія Гарашанићъ, Попечитель Внутреннѣ Дѣла, Полковникъ и Кавалеръ; у име таксе за диплому на поч. чл.	2.	
Г. Павле Станишићъ, Членъ Со- вѣта К. С. Полковникъ и Кавалеръ; у име таксе за диплому на поч. чл.	2.	
Г. Стоянъ Симићъ, Предсѣдатель Совѣта К. С. и Кавалеръ; у име таксе за диплогу на поч. чл.	10	
Г. Петаръ Іовановићъ, Право- славный Архиепископъ Београдскій и Ми- трополитъ Србскій, Кавалеръ; у име таксе за диплому на поч. чл.	6.	
Г. Димитріе Томићъ, Столоначал- никъ Попечительства Финансїе; у име о- беѣаногъ одъ плате свое процента	120.	
Г. Корнеліе Поповићъ, Профес- соръ у Послено-Трговачкомъ Училишту; у име обеѣаногъ одъ плате свое процен- та, 6 талира	144.	
Свега	131.	264.

	#	Гр. цес.	чарш.
Пренешено	131.	264.	
Г. Милованъ Спасићъ, Докторъ Философіе, Главный Управитель Осно- вныъ Училишта, и членъ Одбора Просве- щенія; у име таксе за диплому на ред. чл.	1.		
Г. Константинъ Николаевићъ, Секретаръ Агенціе Србске у Цариграду; у име таксе за диплому на ред. чл. . . .	1.		
1846. године.			
Г. Сава Николаевићъ, Епископъ Шабачкій и Кавалеръ; у име таксе за ди- плому на поч. чл.	4.		
Г. Герасимъ Стойковићъ, АЕМ. Протосинѣль, Профессоръ Богословіе и Почестный Членъ Апеллаторіалне Кон- систеріе; у име таксе за диплому на ред. чл.	1.		
Г. Илія Захаріевићъ, Профессоръ и Управитель Гимназіе Београдске; у име таксе за диплому на ред. чл.	1.		
Г. Лука Павловићъ, Профессоръ у Гимназіи Београдской; у име таксе за ди- плому на ред. чл.	1.		
Г. Доситей Новаковићъ, Право- славный Епископъ Тимочкій и Кавалеръ; у име таксе за диплому на поч. чл. . . .			120.
Г. Яковъ Димшићъ, Секретаръ Апеллационогъ Суда; у име таксе за ди- плому на ред. чл.	1.		
Свега	141.	384.	

	# цес.	Гр. чарш.
Пренешено	141.	384.
Г. Радованъ Дамјановићъ, Прив. Попечитель Финансiе, Подполковникъ и Кавалеръ, у лме таксе за диплому на поч. чл. 15 фр. сребр.		180.
Свега	141.	564.

Б) У КЊИГАМА, ДРЕВНОСТИМА И РЕТКО- СТИМА.

1842. године.

- Г. Димитрије П. Тиролъ, дѣйствительный членъ
Одесскаго Общества Исторiе и Древностей;
приложію е 14 комада књига собствены' и 75
за Дружтво скупльны'.
- „ Васа Илићъ, Штабсъ-Капетанъ; 1 старый
сребрнъ новацъ.
- „ Браћа Величковићи, жители и трговцы
Београдски; 1 старый новацъ одъ туча.
- „ Ђорђе Панићъ, Членъ Управительства ва-
роши Београда, Подпоручикъ; 4 сребрна и 4
мѣдна стара новца.
- „ Софроніе Надрлянскій Протопресви-
теръ Ћупрійскій; 1 старый сребрнъ новацъ.
- „ Лазаръ Поповићъ, бывший Профессоръ
Реторике у Гимназiи Крагуевачкой; 1 старый
сребрнъ новацъ.
- „ Иванъ Богоевићъ, Списатель Бугарскій;
2 свое књиге.
- „ Константинъ Бранковићъ, Профессоръ
Философіе у Лицеуму К. С.; 6 стары' Србски'
сребрны' новаца и 1 мѣданъ римскій.

1845. године.

- Г. Тома Вучићъ Перишићъ, Войвода К. С. Княжескій Совѣтникъ и Кавалеръ; 1 сребръ и 1 мѣдаць старый новаць.
- „ Миланъ Антоновићъ, Поручикъ; 2 стара сребрна новца.
- „ Франциско Миклошићъ, Докторъ Философіе и Права, ц. к. Библиотекаръ у Бечу; 2 свое кнѣиге.
- „ Іустинъ Михайловићъ, житель и торговаць Вуковарскій; 2 сребрна и 5 мѣдны стары новаца.

1846. године.

- Г. Стефанъ Стефановићъ, Вицепредсѣдатель Совѣта К. С. Генераль-Маіоръ и Кавалеръ; 6 комада гвоздены врьова одъ древны стрела.
- „ Вукъ Стеф. Караџићъ, Докторъ Философіе и више учены Дружтва членъ; 1 свою кнѣжицу.
- „ Исаѣ Нићифоровъ, житель и торговаць Петроградскій, родомъ Србинъ изъ Туріе у Бачкой; 3 сребрна, 4 мѣдна и 9 калайны спомены новаца; къ томе 5 комада разны сребрны новаца новіегъ времена, и 60 комада коє древны коє новіи новаца мѣдны.
- Госпоѣ Н. Н.; 1 споменный новаць мѣдный новіегъ времена.
- Г. Людевитъ Штуръ, Учредникъ Новина Словенски и Орла Татранскогъ; 2 свое кнѣиге.

5. СРБСКЕ КНИГЕ,

КОЕ СУ ПЕЧАТАНЕ У КЊИГОПЕЧАТЊИМЪ ПРАВИ-
ТЕЛЬСТВА СРБСКОГЪ У БЕОГРАДУ, *) ОДЪ
ПОЧЕТКА 1845. ДО КОНЦА 1846. ГОДИНЕ.

1845. ГОДИНЕ.

1. Робинсонъ на своемъ острову. Књижица за младежъ, и любительъ младежи. Преведена съ Нѣмачкога Емилиомъ Лазифеомъ. На 12-ини, стр. 151.

2. Латинска Грамматика за употребленіе Гимназіалне младежи у Княжеству Сербіе. Часть прва. На 8-ини, стр. 134.

3. Збирка разны' полезны' и забавны' предмета за годину 1845. Скупіо, превео и у редъ ставіо Јованъ Петровъ, Архиваръ Суда вароши Београда, Кр. Мађ, Вармеђе Присѣдатель и заклетый Адвокатъ. На 8-ини, стр. 197.

4. Доситеа Обрадовића Писма домаћа, знаяцма и пріятельма разномъ приликомъ писана. Издана Григоріемъ Возаровићемъ Књиговозцемъ и Књигопродавцемъ. На 8-ини, Стр. 185.

5. Слово, приликомъ славе Княжеско-Србскогъ Лицеума, на Светога Савву, просветителя Србскогъ, 14. Јануара 1845. год. говорено Сергіемъ Николићемъ, Овогодишњимъ Ректоромъ, Природногъ Права и Политически Паука Профессоромъ и Дружтва Србске Словесности редовнымъ Членомъ. На 8-ини, Стр. 38.

*) У прво. долазебой срезки Гласника стављене не быти Србске књиге изванъ Сербіе печатане, а после не се свана было у Сербіи было изванъ Сербіе изишавша Србска књига, заедно са важишма целога Славенства ушныма производима, одна при своје появлењу наводити.

6. Руководство къ брзомъ и лакомъ наученю Греческогъ и Србскогъ языка одъ Георгія Киридиса и Евтимія Авраамовића. На 8-ини, стр. 136 — (Грчки и Србски.)

7. Дістатне бесѣде Платона Аѳанацковића, Епископа Будимскога, Учены' Дружтва: Императорскаго Общества Исторіи и Древностей Россійскихъ при Императорскомъ Университетѣ Московскомъ; — Отчественогъ Музеума у Бохеми; и Србске Словесности у Београду — Почестнога Члена. На 8-ини, стр. 48.

8. Пѣсмарица. Скупіо и издао Радованъ Премо-вићъ. Књига прва. На 8-ини, стр. 85.

9. Барона Ж. А. В. Хердера рударскій путь по Србин 1835. год. (у изводу). На 8-ини, стр. 44.

10. Чудновати догађаи Ишпа'анца Хаци Баба. Одъ Якова Морѣра. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Членъ Совѣта Княжества Србіе и редовный Членъ Дружтва Србске Словесности. Део првый. Свезка прва. На 8-ини, стр. XXVII., 172.

11. Стихив, или први основи греческогъ языка. На 8-ини, стр. 174.

12. Корреціо, жалостно позоріе у петъ дѣйства, одъ Еленцлегера. Съ немачкогъ превео Димитрій Авраамовићъ, Живописаць. На 12-ини, стр. 179.

13. О Књижевой Узаймности између различныхъ племена и нарѣчія Славенскога народа, одъ Іована Коллара. Превео съ немачкогъ Димитріе Теодоровићъ. На 8-ини, стр. 128.

14. Іоакима Вуича Славено-Србскогъ Літератора Путешествіе по Унгаріи, Валахіи, Молдавіи, Бессарабіи, Херсону и Крыму, во кратцѣ собственномъ рукомъ нѣговомъ списано у Свято-Вознесенскогъ

монастыру Гиржавни, во богохранимой Епархіи Кишинѣвской и Хотинской у Бессарабин. На 8-ини, стр. V. 164.

14. Чудновати догаѣан Ишпа'анца Хаѣи-Баба. Одъ Якова Моріера. Съ немачкога превео Лазо Зубанъ, Членъ Совѣта Княжества Србіе и редовный Членъ Дружтва Србске Словесности. Део првый. Свезка друга.

15. Земљописаніе целогъ света сачинѣно, по найновіемъ државномъ станю за вышпа и нижа училишта и за свако станъ граѣана, Милованомъ И. Спасићемъ, Докторомъ Философіе, редовнымъ чл. Дружтва Србске Словесности, чл. Одбора Просвѣщенія, и Главнымъ Управителѣмъ основны Училишта Княжества Србіе. На 8-ини, стр. 318.

16. Зимзелень. Србско-народный мѣсецословъ за годину 1846. За изображене свакогъ сталежа уредіо и издао Александеръ Андрићъ. I. година. На 16-ини, стр. 145.

17. Споеникъ Лукіану Мушицкомъ. Позор'е Духова у едномъ дѣйству. одъ Ћорѣа Малетића. На 8-ини, стр. XXVI. 43.

18. Руководство къ писменымъ сочиненіямъ. На ползу србске младежи списано Павломъ Іоанновићемъ. На 8-ини, стр. 77.

19. Разговори за образованъ срца и душе. Одъ редовногъ члена Дружтва Србске Словесности, Гаврила Поповића, Архімандрита Враћевщинчкогъ, и Засѣдателя Архідіецезалне Консисторіе. На 8-ини, стр. 36.

20. Дѣла Димитрія Давидовића. Књига I. Исторія Народа Србскогъ (печатана у Віени године 1821.) препечатана Григоріемъ Возаровићемъ Књиговезцемъ и Књигопродавцемъ. На 8-ини, стр. XVI. XXXIV. 160.

21. Луча Миркокозма. одъ Владике Црногорско-
га Петра Петровића Њгоша. На 8-ини, стр. 81.

22. Часови Одмора, на ползу и увеселеніе прибав-
љени юности Србској изъ разны' Немецки' Ауктора
одъ Томе Живановића, I. Столон. Попечит. Внутр.
Дѣла. Друга свезка. На 12-ини, стр. 112.

23. О начину, коимъ народъ кодъ насъ овце одъ
строкѣ чува. Саобштенѣ Дра Медовића. На 8-ини,
стр. 10.

1846. године.

1. Мачъ и Перо. Пѣсни Милоша Поповића.
На 16-ини, стр. 93.

2. Слово, кое е на слави училищногъ патрона,
Просветителя Србскогъ Светога Савве, 14. Јануара
1846. у зданію лицеума, говоріо Исидоръ Стояно-
вићъ, Профессоръ Обще Исторіе и пр. Овог.
Ректоръ Лицеума. На 8-ини, стр. 14.

3. Кассія Царица, или травезиранъ Октавианъ,
сочиненъ Милованомъ Видаковичемъ. Препечатана
Стефаномъ М. Лазаревићемъ, Книговецемъ. На
8-ини, стр. VIII. 197.

4. Слово при отворенію Читалишта Србскогъ у
Београду 24. Фебруара 1846. год. говорено Г. Ма-
ксимомъ Симоновићемъ, у Лицеуму Княжества Срб-
скогъ грађански Закона и поступка судейскогъ Про-
фессоромъ л. р. На 8-ини, стр. 11

5. Огледало Србско. (Юначке песме црногор-
ске.) На 8-ини, стр. II. 510.

6. Брзоумій Букваръ, или Новый Способъ напи-
сыванѣмъ, уподобљиванѣмъ, састављанѣмъ и раста-
вљанѣмъ слова, слогова и речій, научити књиги и

писму невеликте за 40 часова предаваня Србски и дрквено-славянски правилно читати и прилачно на изусть писати. Саставіо за недельне школе Исидоръ Стояновићъ, Профессоръ Обште Исторіе у Лицеуму К. С. и проч. Наставникъ у првой класи Београдски' Недельны' школа. Съ одобреніемъ Высокославногъ Попечительства Просвѣщенія К. С. На 8-ини, стр. 61.

7. Персіянка. Позоришна игра у петъ дѣйствіа. Съ немачкогъ превео Васа Ђорђевићъ, Архиваръ Попечительства Финансіе. На 12-ини стр. 82.

8. Збирка разны полезны и забавны предмета, за годину 1846. Скупіо, превео и уредъ ставіо Іованъ Петровъ, Архиваръ Суда вароши Београда, Кр. Мађ. Вармеђе Присѣдатель и закл. Адвокатъ. Пета часть. На 8-ини, стр. 169.

9. Свилодѣліе. Ясно поученіе о подранъиваню дудова; о мѣсту, гдѣ се свилене бубе држе; о негованю свилены' буба и производу свиле. Издано изъ Канцелларіе Попечительства Внутренъи Дѣла Княжества Сербіе. На 8-ини, стр. 61.

10. Французско-Србскій Рѣчникъ. (Списао Димитрій Исаиловичъ.) На 16-ини стр. 1484, узимаюћи свако одѣленіе за страну.

11. Златна Зрна за младе и старе обоегъ пола. Съ немачкогъ превео Димитрій Аврамовићъ Живописаць. Свезка I. На 8-ини, стр. 80.

12. Изливъ Чувства приликомъ народногъ празнованя на Благовѣсти 25. Марта 1846. год. одъ Ђорђа Малетића. На 8-ини, стр. 12.

13. Авала или Забавникъ за годину 1846. Одъ Іована Филиповића. I. На 8-ини, стр. 158.

14. Старый, Юліевъ вѣчитый Календаръ са уметкомъ, нѣни одъ Григорія XIII. Папе римскогъ ново-

уведены поправака. (Одъ Іована Балукчића.) На 8-ини, стр. IV. 118.

15. Пространіи Катихисисъ за учењу се юность. На 8-ини, стр. 96.

16. Слово при држаномъ парастосу многозаслуженогъ Капућехас Србскогъ, Члена Совѣта Земальскогъ, Полковника и Кавалера, Господина Лазара Теодоровића, 1. Фебруара 1846. године у Цариграду упокоившегъ се, у Шабачкой цркви Іованомъ Павловићемъ, Протопрезвитеромъ, говорено, а изъ благодарности и признателности за уживана одъ покойника благодарія печатано трошкомъ Спомоћника Началничества Окружія Шабачкога Капетана Іована Миловановића. На 8-ини, стр. 20.

17. Рѣчникъ Географійско-Статистичный Србіи. Саставіо Іованъ Гавриловићъ, Началникъ Одѣленія при Попечительству Финансiв. На 16-ини, стр. 332.

18. Збирка разны полезны и забавны предмета, за годину 1847. Скупіо, превео и посаставіо Іованъ Петровъ, Архиваръ Суда вароши Београда, Кр. Маѣ. Вармеѣ Присѣдатель и закл. Адвокатъ. Шеста часть. На 8-ини, стр. 168.

6. ПОГЛЕДЪ НА СЛАВЕНСКІЙ КНЬЖЕВНЫЙ ЖИВОТЬ.

Желећи дати прилику свакомъ любителю общте-славенскогъ кнѣжества моћи се упознати съ новыма овога производима, и тако провидити покретъ и напредакъ умногъ развитка и душевне дѣятельности Славенства, наводићемо свагда она најважнія и общтезанимљива дѣла, коя су у послѣднѣ време на разнымъ славенскимъ нарѣчїима изи-

шла, или коя су и на страннымъ языцѣма, но односеѣи се на Славенство списана. У свима нѣма на-лазе се многа златна зрна за свакогъ Славена уобште, и за сваку Славенску грану посебице, будући данашнѣ книжество Славенско у свима своима струкама, као Историѣ, испытываню древностей и языка, описиваню садашности народа и т. д. свагда има у виду све Славене као едно народно цело, те тако, ако и поедину нѣкову часть нарочито сматра, свагда поне сравниваюћий погледъ баца и на све проче гране овога целога. Велика в дакле штета, што се досадъ врло слабо и тежко познаю узаймни трудови и послови учены людѣи и списателя разны Славенски грана, кои се на обшту Славенства ползу односе; ерѣ заиста нимало къ общтебратскомъ познаваню и разумеваню не приноси, што мы тако мало знамо о предметима и за насъ врло важными и занимливими, за коя су наша Славенска браћа н. п. Руси или Чеси толикий умный трудъ съ краснымъ успѣхомъ положили, и што они опетъ нашу ако и младу литературу врло недостаточно познаю. И будући да се причина овога слабогъ узаймногъ познанства одъ части у оскудости Славенски книгопродавница, одъ части у іошть слабо оживившой духовной и книжевной узаемности тражити мора: то ћемо мы у желѣи ову узаемность побудити и подпомоћи у овимъ врстама, гледати благонаклоногъ читателя съ найважними книжевнымъ появи-ма Славенства упознати.

У Русиѣ, као што в све велико и снажно, тако в и книжество руско у найновѣ време найпространѣ. Книге и различне и многе на светъ излазе, а особито много се ради на полю повремены списанія, и многе Новине, Журнали и Лѣтописи издаю се. Исто се тако ревностно ради и у оныма озбыльнымъ наукама, ков се по учевнымъ заведени-

яма предаю , а равнымъ начинаю имаю Руси знаменитыя писателя на полю Беллетристике или лепогъ и забавногъ книжества , кои предметъ свои списанія садъ веѣ изъ собственогъ руско-народногъ живота узиаю. Но у найновѣе време великій в трудъ положенъ и на обдѣлаванъ древностей , старе Исторіе , и языка Славенскогъ , и у овомъ смотренію изипла су нека дѣла за сваку Славенску грану еднако важна и полезна. Тако по налогу Царскомъ издае на то одреѣена Археографичка коммиссія : *Полное собраніе Лѣтописей русскихъ* , одъ кою су досадъ три части изипле , а цело ово великолѣпно и важно дѣло састояѣе се изъ 20 частей. Прва часть садржава *Лаврентійскую Лѣтопись* съ найстаримъ текстомъ лѣтописа Несторовогъ. Тако в знаменитый испытатель и познаватель старославенскогъ языка *А. Х. Востоковъ* по налогу царско-руске Академіе Наука у Петербургу године 1844. са своимъ языкословнымъ изясненіама великолѣпно издао преважно *Остромирово Евангеліе*. Дѣло ово као еданъ одъ найважнѣи споменика Славенски , и главный изворъ за испытыватель языка и првогъ перевода Светогъ писма на Славенскомъ языку , требало бы да свака знаменитія славенска книжница себи набави. — Равнымъ начинаю знаменито дѣло есть сачинѣніе *О Переводѣ Манассіиной Лѣтописи на славенскій языкъ , по двумъ спискамъ : Ватиканскому и Патриаршей библіотеки , съ очеркомъ Исторіи Болгаръ Москва 1842.* , кое садржава у себи млога важна критичко-историчка примѣчанія. — О самомъ пакъ языку Рускомъ найважнѣе в дѣло *Г. Протоерея Герасима Павскогъ Филологическая Наблюденія о языку рускомъ* , кое в одъ Царско-руске Академіе Наука великомъ Демядовскомъ наградомъ одъ 5000 рубля увенчано. — Но ко се са целомъ досадашньомъ литературомъ рускомъ упознати жели , тай

може у дѣлу Доктора Философіе и Профессора при Университету Петербуржскомъ *А. Никитенка: Опытъ исторіи русской литературы, Петербургъ 1845.* врло добро и съ великомъ ученосћу представлѣнъ образъ досадащѣ дупевне дѣятельности руски' Славена на-
 ѣи; а ко се сасвимъ онымъ, што се у литерарномъ
 смотренію кодъ Руса догађа, добро упознати жели,
 може се најболѣ у томе послужити са слѣдующимъ
 вайзнаменитимъ лѣтописомъ рускимъ; *Журналъ ми-
 нистерства Народнаго просвѣщенія*, одъ кога свакогъ
 месеца по една часть непосредственно изъ самогъ
 министерства Просвѣщенія у Петербургу излази, и
 у коме се све садржи, што се явногъ наставленія,
 Литературе и учены' заведенія у Руссіи тиче, а о-
 сямъ тога и важна известія, о книжевномъ живо-
 ту прочи' Славенски' грана, као и о свима страны-
 ма Славенства тичућима се дѣлима. Исто тако по-
 редъ беллетристички' чланова врло много у себи и-
 ма предмета за свакогъ Славена важны' „*Москови-
 танинъ*“, Лѣтопись одъ Профессора М. Погодина у
 Москви, кои излази у месечнымъ свезкама; а *Труди
 и Лѣтописи Общества Исторіи и древностей Россій-
 скихъ* у Москви излазећи врло су знаменити у смо-
 тренію древностей и Исторіе Славенске уобште. —
 У Найновіе време издали су на светъ Профессори
 Славенскогъ взыка и Литературе при Университету
 Московскомъ и Харьковскомъ *Бодянский* и *Срезнѣв-
 ский* своя предаваня о истымъ предметима, за коя
 се основано предпоставити може, да много новогъ
 и любопытногъ садржаваю.

После Руске литературе слѣдуе *Ческа*, коя се,
 што се важности предмета тиче съ Рускомъ успо-
 редити може. *Матица Ческа*, книжевно, подобно
 матицы Србской заведеніе, тако е добро устроена,
 да бы свима прочима Славенскимъ заведеніама ис-
 тога рода за примеръ и образацъ служити могла.

Она е у найновіе време велику дѣятелность показала, и издала е млога важна и врло полезна дѣла озбыльнѣго и понайвише научногѣ садржанія. Она у три разна оддѣленія подѣ именима: *Староческа Литература*, *Новоческа Литература*, и *Мала Енциклопедія Наука* дав обществу Ческомѣ у честитомѣ избору у првомѣ оддѣленію све оно, што е найзнаменитіе произвео народѣ ческій у време свое старе славе и свое духовномѣ цвѣту; у другомѣ издае све найболѣ, што су одѣ новотѣ пробуђенія народности Славенске Чески учени люди написали; а у трећемѣ подае народу а особито младежи Chesкой, све общеполезне науке, но садашнѣмѣ ныновомѣ станію савршенства, у одѣлу Chesкомѣ и общеполезно написане. — *Часопись Ческаго Музеума*, коя такође Ческа Матица издае, постао е еданѣ одѣ найважнѣи Лѣтописа за све Славене, и садржава често саставке одѣ найзнаменитѣи писателя. Но и уобщте на полю кнѣжества, по другимѣ струкама, врло се живо дѣйствуе у Chesкой. Г. Библіотекарѣ Музеума В. Ханка, издао е важну древность: *Релешко Евангеліе* *) у Прагу, год. 1845., кое е поредѣ Остромировотѣ Евангеліа еданѣ одѣ найдрагоцѣннѣи споменика старотѣ кнѣжества Славенскогѣ, и кога великолѣпный снимакѣ или факсимиле изданѣ е у Паризу трошкомѣ Нѣговогѣ Величества Царя Рускогѣ Николая I. Млого се особито чини у Chesкой за науке природословие, у погледу између други такође важны дѣла само наводимѣ Г. Доктора и Профессора Пресла Ботанику, Дра Станѣка, Природну Историю, и Дра Кодима, Общтенародну Физіку. И Беллетристика прилично цвѣта, а Журналистика такође се знатно подигла и обогатила но-

*) Види Србскій Лѣтописъ 1832. год. Часть II. стр. 137. и слѣд.

вымъ Лѣтописима, као што в *Путникъ*, кои подъ вѣштымъ Учреднякомъ Г. *Запомъ* подае лепе образе изъ живота Славенскогъ и разны' земаля славенски', са прекраснымъ изображеніями. *Новине Пражске са Пчеломъ* знатно су се у найновіе време побольшале.

Као найближи сродницы Чеха слѣдую *Словацы* у Унгаріи. Они су се досадъ у маньой своіой протестантской части служили у княжеству языкомъ Ческимъ, кои в кѣ нѣма заедно съ вѣромъ и вѣрозаконнымъ кнѣгама, особито славномъ Кральницкомъ Библиомъ іошть одъ Хусита дошао. Но ческославенска кнѣжественность само в была за неке учене Евангеличке Словаке одъ неке ползе, а у саму массу народа нив никако оживляваюћи и подраниваюћи нѣговъ народно-духовный животъ проникнути и утицати могла, те в тако остала више само некій дилетантизмъ кодъ свещенства и учены' людѣй, а много веѣа часть Словака Католика Ческу в литературу као стра'ну одбацывала, и служила се у оно мало списанія, коя в особито за црквено употребленѣ издавала, нарѣчимъ простонароднымъ Словенскимъ. При овако жалостномъ кнѣжественно-душевномъ станю народа Словенскогъ, морала в наравно Маѣаризація као ватра све оне младе, особито мирске Словаке обузети и предобыти, кои су за свѣжомъ и оживляваюћомъ раномъ душевномъ тежили, а такову никако у своме Словенскомъ роду нису налазили, те тако принуѣени были кодъ ватрено-напредуюћи' Маѣара тражити в, гди су в и заиста у изобилію наћи могли. Ово и примѣръ веѣе, богатіе, политично много снажніе католичке части, убѣдило в млаѣе родолюбце Словенске, те су се одважили кѣ роду своме нѣговымъ собственымъ речма проговорити, и тако га изъ жалостногъ станя глупости, у кое в свакій данъ за другимъ светомъ

заостаюћи више упадао, извести. Они дакле оставе художествено скрпљиво наръчје Ческо-Словенско и почну чисто Словенски писати. И као што е сама Србска књижевност одъ оно доба већий полетъ добыла и на животъ народа болъ утицати започела, како е пређе неколике десетине година чистин *народный* езикъ у књижество уведень, тако исто и Словенска млада књижевностъ съ удивляющомъ брзиномъ и великимъ успѣхомъ починѣ Словаке къ народномъ живльмъ движеню и озбиљской дѣятельности пробуђивати, кое е найвеће и неоспоримо доказателство нѣне цѣлсходности, а напротивъ и велике неправде, съ коіомъ противници нѣни, бранители Ческо-Словенске свѣштенничке књижевности на ню наспѣху. У овомъ новомъ духу излазеће у Пожуну подъ Учредничествомъ врстногъ *Людвиг-та Штура Народне Словенске Новине* съ литературнымъ прилогомъ *Орломъ Татранскимъ*, врло на народъ дѣйствию, и мораю се праведно међу найболъ Словенске Новине ставити, а што се нѣювы политичны разсуждавающі чланака тиче, можда су прве у свима Славенскими. — — Истый Штуръ издао е и *Грамматику Словенскогъ наръчја*, трошкомъ Матице Словенске „Татрина“ печатану, и сачинѣнъ едно, у коме обширно доказуе потребу, да се за Словаке Словенски а не Чески пише. У овомъ духу появили су се и други особито млади писатели Словенски на полю свое млада народне књижевности, и то са лепымъ и знатнымъ, а што е главно, практично полезнымъ умнымъ плодовима своимъ, одъ конъ краткости ради наводимо само *Лижардову Покладницу*, великій, млоге простонародне поучительне саставке садржавающій календаръ, — *Кадавіеву Читанку Словенску* и нѣговогъ *Пріятеля Народа*, простонародный лѣтопись, — *Хурбанова* періодически издавана дѣла *Погледи Словенски на науку, художества и ли-*

терпугу: и Алманахъ *Нитру*. Ова и овимъ подобна књижевна появленія свакога пріятеля Словенскогъ поузданомъ питаю надеждомъ, да ће се Словацы, ако само млади родолюбцы нѣови тако живо као што су започели и далъ ревновали буду, заоста брзо изъ свога мртвежа пробудити и на новий народ да достоинъ животъ наступити.

Садашня *Польска литература* у главнымъ мѣстима разделѣны: *Польски* земаля, у Кракову, Познану, Варшави, Вилну, и Лавову доста знаменито обдѣлява се, но найвыше се само са чисто *Польскимъ* стварма заузима, премда се у Познану и Кракову такође по части озбиљны или строги наука съ немалымъ успѣхомъ ради. Найзнатниѣ лѣтописъ *Польскій*, изъ кога се свакій najbolj о садашнѣмъ станю *Польске* књижевности поучити може естъ *Рокъ*, кои у Познану у месечнымъ свезкама веѣъ одъ неколико година излази подѣ *Учредничествомъ Г. Камѣнскогъ*; лѣтописъ овай мора се наибольимъ повременимъ *Славенскимъ* списаніями причислити. У Варшави излази такође у месечнымъ свезкама подѣ *Учредничествомъ Г. Дубровскогъ*, жураль *Деница Варшавска* на *Польскомъ* и *Рускомъ* взыку, коя е утолико знаменитія, што се у нѣой много чини за узаямность *Славенску*. Емигранти *Польски* у *Паризу*, *Лондону* и *Брыслу* такође много и знаменита рода и отечества свога тичуѣа се дѣла на свѣтъ издаю и тако важно оддѣленіе *литературѣ* *Польске* сачиняваю.

Међу южнымъ *Славенима*, осимъ *Србаля*, найвеѣу дѣятельность *литерарну* показую *Илири* или *Хрвати*, нарочито *Загребачки*, кои е тога ради и напредакъ знатанъ и очевиданъ. *Новине Гаіове* и *Даница* сваке године савршеніе и болъ бываю, а *Матица Загребачка* весело се развіа, и веѣъ е савише важны дѣла обогатила *литературу* *Илирскую*, одъ

кои' само важна у езыкословномъ погледу за свакогъ Южногъ Славена слѣдуюћа дѣла наводимо: *Речникъ Илирско-Немачко-Талинскій* у Бечу 1846., и *Речникъ Османъ Гундулићевогъ* у Загребу 1844. Лѣтописъ *Коло* у Загребу излазећий такође е многимъ важнымъ саставцима украшенъ, а у нѣму се као и у *Даницы* известія о целомъ литерарномъ и народномъ животу Илира наћи могу.

У Далмацин *Зора Далматинска*, премда у едностраномъ и подчинѣномъ виду, но ипакъ не безъ ползе за Далматинскій народъ, у Задру излази, а браћа *Батарра*, издаю у истомъ Задру подъ именомъ *Народне Библиотеке* изборъ дѣла славны' стары' списателя Далматински'.

Наши мили сусѣди и браћа *Бугари*, такође се труде посредствомъ книжества распространити зраке просвѣщенія у роду своме, што осимъ поедины' у Београду, Одесси, Будиму, Паризу, Лайпцигу и т. д. одъ поедины' родолюбца, особито Учителя, печатаны' дѣла нарочито посведочаваю два повремена сачинѣнія, одъ кои' едно подъ именомъ *Любословіе*, у Смирни у месечнымъ свезкама излази, а друго *Българскій Орелъ* названо, издае Г. *Иванъ Андреевъ* у Лайпцигу, двапутъ на мѣсець по еданъ табакъ. Као важніе дѣло може се јоште споменути *Забавникъ* год. 1846. у Паризу одъ *Огилновића* већъ у два изданія у правомъ бугарскомъ говорномъ езыку печатанъ.

Крайицы, кое су већъ Немцы за своє држали, а Славени као одтуђене жалили, тако су се одъ неколика десетолѣтія снажно опоравили, да су неке западне Славене у ревности за свою народность и превазишли. Нѣјове истина врло добре и вешто уређиване *Кметійске* и *руководѣске Новице* до близу подруге тисуће предплатителя имаю, а нѣјовъ крайи-

скій календаръ. *Практика* названъ, за ову годину распродать в у 38.000 екземплара, што се о мало коюй Славенской книжки казати може, и свакояко дае утѣшительно сведочанство о Славенско-народномъ животу Крайнаца.

Што се пакъ новимъ страновязычимъ не Славенства изближе тичући се дѣла тиче, то овде нарочито навести морамо као врло важна и за свакогъ любителя Славенске Литературе необходимъ нужна дѣла ова: *Jordans Jahrbücher für Slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft*, кое дѣло одъ године 1843. сваке године у 12 свезака излази у Лайпцигу, и о свему, што се Славенскогъ живота тиче обширна известія садржава, — и Доктора Философіе и Права Ф. Миклошича *Radices Linguae Slavenicae veteris dialecti*, у Лайпцигу 1845. год. дѣло у смотренію езыковословномъ врло важно. —

IX.

С М Е С И Ц Е.

1. БРЗОУКІЙ БУКВАРЪ И ЖИВОСЛОВНА ПТИЦА.

Познато е читателѣма нашимъ, да самъ прошле године на светъ издао прве основе къ Србскомъ читаню, подъ насловомъ: „Брзоукій Букваръ или Новый способъ написиванѣмъ, уподобляванѣмъ, саставлянѣмъ и разставлянѣмъ слова, слогова и речій, научити книжки и писму невелике за 40. часова предавана Србски и црквено славянски правилно читати и прилично на изусть писати.“ Буквару овомъ додао самъ и приложію таблицу или птицу, на којој су стављена сва наша грађанска слова мала и сва она велика и лежећа, која се одъ малы своимъ изгледомъ разликују. Ево шта ме е на то навело:

Кадъ смо-юшъ 1845 г. у лето, насъ неколико званичника и книжевноика искали одъ Высококл. Правителства, да намъ допусти отворити Недельне школе, я самъ између предавати се имаюћи предмета избрао да учимъ младиће (шегрте, калѣе и слуге), кнѣги невеште, слова познавати и читати. Но израчунавши да љу збогъ други школски предмета у целой години едва имати моћи 40 часова за предаванъ, зѣаюћи осимъ тога, да ће мои будући ученицы збогъ заната и службе мало времена у недели дана моћи на повторавањ урока употребити, посумняо самъ, да ће они какавъ успѣхъ моћи учинити у читаню. Зато самъ се было одма' у првѣй ма' рѣшио, да им неучимъ слова познавати и гласове нѣнове саставляти по старомъ и данасъ по явнымъ школама владаюћемъ начину (азъ, буѣи, вѣди и т. д.; буки яѣъ-бѣ (не бя), люди иже-ли (не лѣи), ци еры-ци (не цѣ), добро естъ-де (не дѣ) и т. д.), по комъ самъ и самъ учіо и едва за три године успѣо, да могу натуцаюћи читати Доситееве Басне и песмарицу Г. Вука —; него да им учимъ по Буквару истога Г. Вука (а бѣ, вѣ, гѣ; а бѣ-аб, а вѣ-ав, и т. д.), по комъ самъ негда као домаћій учитель учіо децу у Сегедину и у Пешти, а овда почео приватно учити сына мога.

Но примѣтивши при овомъ методу ту тегобу, да ученикъ неможе лако ни добро разликовати единствене и просте гласиће особито согласны слова (бѣ, вѣ, гѣ, и пр.), него меша едне съ другима и мысли да су еднаки, као што простакъ гледаюћи врло ситанъ бриліантъ мысли да овай нѣ ѡпшкастъ, и кадъ бы была зрнца прилично еднака, небы могао ни четири зрнца едно одъ другога разликовати, па да поуздано каже: ово е оно, што самъ добио одъ Петра, а ово, одъ Павла и т. д. — зато самъ, учећи мога сына, принуђенъ было кодъ неки слова,

коиъа гласиће нѣ могао запамтити, подсећати га съ найповнатѣмъ стварма, кое у почетку имена свога *онаке исте* гласиће имаю. Н. пр. кодъ слова *д*, ка-
зао самъ му, да се опомене свога *деда*, па да по
првомъ гласићу ове речи, кадъ га запытамъ, рекне,
да се то слово изговара *дъ*; кодъ слова *г*, да се
опомене *гуске*, па да по првомъ гласићу ове речи
каже, да се наведено слово изговара *гъ* и т. д. У
овомъ послу случайно му кажемъ, да се кодъ слова
і опомене *ігле*, а кодъ *о* *обруча*, и познамъ у да-
лѣмъ учению, да е ова слова наиболѣ запамтіо и да
нигда нѣ нѣовъ (къ читанію служебій) гласићъ съ
гласићемъ другоъ когъ слова променіо, нити е кадъ
погрешіо, кадъ бы га упытао, да ми на штицы по-
каже, кое е *і*, а кое *о*?

Испытуюћи узрокъ овога, наћемъ да е тай,
што опоминюћій на гласићъ слова знакъ, налази се
у самомъ слову и што употребљный предметъ, и
у имену овога првый гласићъ, самымъ сматранѣмъ
ученику на память долази. Брѣ не само да слово *і*
изгледа као *ігла*, а слово *о* као *обручъ*, него и гла-
се, као почетакъ у наведенымъ речма.

Садъ помыслимъ у себи, кадъ бы тако могао у
свакомъ слову опоминюћій знакъ открыти, по комъ
бы се ученикъ сетіо, како се кое слово изговара, и
кои бы га руководіо, да на пытанѣ (по гласићима)
кое е *а*, *бъ*, *въ*? и т. д. нађе и покаже слова, коя
имаю речене гласове, онда бы децы трудъ знатно
много олакшао, выше него Французи и Немцы,
кои су за лакше познаванѣ слова, ова оживляли, н.
пр. начертали дете, да прави пућке одъ сапунске
пене надъ своіомъ главомъ, у виду слова *і* (као да
е она права черта дете, а она надъ нѣомъ точка пу-
ћакъ надъ детинѣомъ главомъ); или кои су додали
неке животинѣ кодъ известны слова, н. пр. начер-

тали кодъ т медведа збогъ нѣговогъ мумлана мѣмъ, кодъ ѣ, прасе, збогъ нѣгове вике уи уи; или кои су само опоминяли на гласиѣъ слова, додавши му предметъ, когъ се име починѣ гласомъ успореѣеногъ слова, н. пр, начертали кодъ слова в, кавезъ Vogelhaus (но кои нимало неизгледа на то слово), како да се дете овимъ предметомъ сети гласа наведе-ногъ слова фау. Брѣ кои годъ ова три начина добро испита, видиѣе, да првый ученику олакшава само форму или образъ слова, а не и нѣговъ гласъ (произношеніе), а друга два начина олакшаваю гласъ слова, ал' не и нѣгову форму. И тако у првомъ случаю, кадъ бы ко упытао новогъ ученика, да му на простой штицы (коя небы имала никаквы спомогателны знакова) покаже оно слово, што одъ прилике изгледа на оногъ пуѣктворца, онъ бы лако пружіо прстѣ на слово і, али кадъ бы га другомъ приликомъ упытао, да му на простой штицы покаже, кое е слово і? ништа му ту небы нѣговъ начинѣ помагао. У друга два случая има іошѣ манѣ помоѣи; ерѣ по изгледу или форми, нити е т подобно медведу, ни ѣ прасету, ни в кавезу.

Много е лакше было момъ сыну, кадъ самъ му казао, да слово о изгледа као обручъ и да се изговара као првый гласиѣъ у речи обручъ. Брѣ кадъ самъ му по томъ на простой штицы метнуо прстѣ на о и упытао га, како се изговара то слово? онъ е лако могао казати: изговара се о; што е одма на нѣму или у нѣму смотріо обручъ, а одъ ове речи уватіо првый гласиѣъ о. А кадъ самъ му другомъ приликомъ рекао, да ми на (прстой) штицы наѣе оно слово, што се изговара о, нисамъ ли га, изрекавши овай гласъ, одма подсетіо на речъ обручъ, коя га е руководила да ми на штицы покаже обручу подобовидно о? — По томе лако му е было и написати ово слово, кадъ самъ заклонивши штицу,

казао: напиши ми оно слово, кое се изговара *о*; ерѣ изговоромъ моимъ започео самъ му речъ обручъ, кою е онъ одма у себи изрекао, значенъ њѣно представіо и написао.

И тако уверенъ и убеђенъ врлиномъ овогъ основоположенія, започнемъ слова редомъ прегледати и испытивати, оће ли бити јошъ коя стваръ, и да изгледа и да се съ првимъ гласићемъ свогъ имена изговара као известно какво слово. Трудѣћи се дуже време око тога, знаћемъ најпосле за сва наша мала слова общіе познате предмете, кои опоминю съ почеткомъ свога имена на гласъ, а својомъ формомъ на фигуру слова: као што се може видати у момъ Брзоукомъ Буквару.

Кадъ самъ са словима овако готовъ быо, зажелимъ мое изобретеніе объявити и саобщити свету, да се баръ приватни учители њиме ползую и себи па и децы трудъ олакшаю. Зато према стању и годинама мои будући ученика Недельне школе, составимъ поменути Букваръ, разделивши га на 40 часова. Садржаніе е његово слѣдује:

I. Познаванъ малы', стоећи' слова по њиновомъ гласу, уподобљаванъ и написиванъ.

II. Составлянъ слова по њиновомъ гласу.

III. Разставлянъ речій на слова по њиновомъ гласу.

IV. Изустно (на память) написиванъ слова и слогова.

V. Читанъ по слоговима или слаганъ.

VI. Познаванъ велики' слова, коя се одъ малы разлику.

VII. Познаванъ лежећи слова, коя се одъ стојећи разлику.

VIII. Разставляиъ речій на слоґове.

IX. Разликуюѣи знацы и скраћене речи.

X. Печатана грађанска мала и велика слова съ нѣновымъ наименованѣмъ, по азбучномъ реду.

XI. Рукописна мала и велика слова по реду.

XII. Печатана мала и велика црквено-Славянска слова по реду.

XIII. Числа общита грађанска съ нѣновымъ изговорима, успоређена съ числама Римскимъ и црквено-Славянскимъ.

XIV. Таблица умноженія.

XV. Писмо ученика Недельне школе къ родителямъ, кое осимъ предизложеногъ, може за правацъ служити наставницама, предаваюѣмъ по овомъ способу.

Желеѣи овай букваръ увести у Недельне школе, као явно заведеніе, поднео самъ га на прегледъ и одобренъ Высокосл. Попечительству Просвѣщенія, и ово е средствомъ Одбора свога истый прегледало и одобрило.

Међутимъ започеле су се были Недельне школе, и я самъ за мой предметъ (познаванъ слова и читанъ) добио преко 150 ученика, кое самъ морао сместити у две собе, узевши Г. Николу Јовановића за помоћника, кои е такође по момъ начину и то врло ревностно азбуку предавао. Ученицы наши, међу којима е было неколико, кои су негда учили слова па ова позабављали, очекиваюѣи одъ насъ, да ии учимо: азъ, буки, вѣди, глаголь, слово и т. д., немало су се зачудили, кадъ су одъ насъ чули, да та слова треба изговарати: а, бъ, вѣ, гъ, съ, па су неки одъ нѣхъ, особито кои су негда по старомъ обычаю учили, по варошнѣ говорили: мы нећемо

ништа научити одъ овы наши учителя; они насъ не. уче: азъ, буки, вѣди; него насъ уче, да бучемо, да гучемо и да сичемо! Нашто намъ то?

Разумевши за ово, трудилисмо се избити имъ изъ главе сумню и увѣравали ихъ; да ће они, само ако сваке неделъ у школу на време уздолазе, и што имъ се покаже, узпазе и приме, научити за шѣсть недела (кадъ иѣ седмый путь у школи видимо) сва слова са штице и безъ штице написати и изговарати, и да ће неки одъ нѣхъ моѣи записати свое име. А юшъ су се болъ уверили о нашої искренности, кадъ самъ одма друге неделъ у школу довео мога сына, кои е већъ по момъ начину знао полагаано сваку речъ (разставивши е на просте гласиће) прочитати и на изусть написати. Н. пр. я самъ му на табли написао: *Богородица*, и онъ е найпре у овой речи свако слово по реду на гласъ исказао (Бъ о гъ о ръ о дъ и цъ а) па саставио и изговорио: Богородица. А кадъ самъ му казао, да напише: свећа; онъ е найпре ту речъ на свое просте гласове (съ вѣ е ѣъ а) разставио, па ове гласиће (безъ ѣ) написао и имао речъ: свећа.

Ето децо, окренемъ се къ нѣма, кои су се чудили маломъ домаћемъ ученику, есте ли чули и видели, да самъ я мога сына исто тако учио, као што васъ учимъ, па е-ли доста одъ нѣга, шта зна? и веруете ли, да ћете кодъ мене за кратко време научити читати и писати? „Веруемо господине! и слушаћемо!“ одговорише.

Недуго затимъ наши се ученицы и сами на себи увере, да добрымъ путемъ иду, и неки одъ нѣхъ, особито одъ оны, кои пре нису слова учили и съ азъ, буки, вѣди незабунъивали се, съ брымъ и до-

брымъ своимъ успѣхомъ нашъ су трудъ сладко награђавали и врлину новогъ начина на велику мою радость освѣдочили.

Кадъ су за овай напредакъ неки одъ любителя просвѣщенія разумели, посѣђавали су насъ, кадкадъ и съ доведенымъ са стране гостима, и у самой ствари видели, да деца, коя пређе у кнѣжки ни едне черте љису знала, знаю после 15, 16-огъ часа предаваня, коя имъ се годъ речъ (Србскимъ штампанымъ) словима напише, прочитати, а коя имъ се годъ изустн, съ истымъ словима на память написати.

Међутимъ в Брзоукій Букваръ изъ Печатиъ изнишао, и сви су га ученицы на даръ добыли, по желъи Г. Предсѣдателя Совѣта Стояна Симића, кон е, да љи у труду ободри, место нѣи за кнѣжки платіо. И садъ су већъ могли ученицы далъ у читаню изъ самогъ Буквара (пређе су са школске табле на свое таблице преписивали и учили) упражнявати се. — И тако могу слободно казати, да су найманѣ нѣи 50 лица, будући да доцнѣи многи одъ ученика изъ разныъ узрока — нису могли у школу долазити, пре заключеногъ теченія школскогъ, научили читати одъ прилике као наши часловцы, но болъ одъ нѣи на изустъ (диктандо) писати.

Јошъ докъ се овай Букваръ печатао, начертао ми е, на мою молбу Г. *Емилъ Јосимовићъ*, заступаюћій Профессоръ Математике, на едномъ регалу, све оне предмете редомъ, конма самъ слова уподобіо, поредъ свакогъ предмета ставіо е одговараюће слово, и подъ свакій предметъ подписао е нѣгово наименованъ, оцрвенивши му прво слово, да болъ у очи пада. Но будући да самъ ову штицу науміо было на даръ поднети (ков самъ потомъ и учиніо) младомъ, скороупоковномъ Княжевићу Светозару, зато е Г. *Јованъ Шлихта*, инцидирскій помоћникъ,

пречертао ову штицу, и съ пречертаномъ оченивао самъ одъ Правительства одређеногъ литографа, да е на светъ издамъ. Но докъ се литографія подигла и нужнымъ потребама снабдѣла, я самъ то време употребио на усавршенствованъ моѣ штице: неке самъ предмете за уподобљаванъ у познаваню слова згоднѣ нашоа, а неке нове открио, и тако рећи сва наша мала слова, осимъ њ, ш, љ, њ, оживио. Зато се къ Брзоукомъ Буквару приложена и пре неколико дана изъ Литографіе К. С. у Београду изишавша штица разликуе у нечемъ одъ наставленія, кое самъ изложио у Брзоукомъ Буквару.

У Буквару уподобљава се *л* муњи, *л* левку, *ц* црепу, а у штицы *л* мери (цоллштокѹ — der Zollstab), *л* жули, *ц* цигляма; у Буквару ни су ничему уподобљѣна слова *ѣ*, *ю*, *я*, *ѣ*, а у штицы уподобљѣна су: *ѣ* ѣдрилу или елкену, *ю* юнаку, *я* ярму (за марвинче, да непровалуе плотове), *ѣ* ѣрту. *) И по томе

*) Г. Вукъ сумняюћи се на стр LXIX. свога Рѣчника о гласу слова *ѣ*, каже да се оно ставља кодъ *р*, да се не бы ово у читаню повукло или на предходећий или на послѣдуюћий слогъ, н. пр. умрѣо, заѣрати. Али я мыслимъ, да се и у одной и у другой за примеръ наведеной речи, чуе и опажа полугласъ *ѣ* (нешто између *о* и *е*) и то и у првой речи предъ *р* (кою бы онда требало писати умѣро) и у другой. Зато самъ у мојој живословной штицы овај полугласъ дао слову *ѣ*, нарочито да се може писати у речма: скѣрати (не скрѣати) вѣровный (не вѣровный) и т. д. у обычнымъ књигама или рукописима, а у речницима, у којима е нужно постављати на речи знаке гласоударенія, где му се годъ гласъ чуе, н. пр. ѣрчакъ, скѣртъ пѣрвый и проч. — Ради неке слѣдственности нема овогъ сло-

неће бити нужно за неуподобљна оставша слова употребити (као што е у Буквару на стр. 7.) 7 и 8-мый часть, него вала 7-мый, за ученѣ слова ѣ ю я ъ, додати къ онымъ пређашњимъ 6., а 8-мый задржати за познаванѣ неуподобљны слова, као што стои у Буквару.

Што се пакъ тиче саме живословне штице, **) осимъ свойственогъ нѣногъ употребленія при ученоу азбуке, одъ велике ће она ползе бити и за сваку кућу, где има деце, коя ће доцнѣ (или коя су већ почела) учити књигу, да се обеси или прилепи на дуваръ. Деца ће мала гледајући на ню (особито ако буде боядисана) нешто знати сама казати, и пр. где жабе! где клѣшта! где гусала!, а за нешто ће упитати своє старіе, кои ће имъ онако изрећи и казати предметъ као што е подписанъ. И пр, за д неће имъ^арећи: то е децо кућа, него домъ, како да им навикне на изговаранѣ^а, па ће дечица, запамтивши оне образе и нѣнова имена, лако узгредъ познати и подобовидна овима предметима слова, коя могу исто тако као и самый предметъ именувати. После им може човекъ пытати и на простой штицы, и деца ће готово свако слово моћи погодити и казати: то е игла (за і), то е обручъ^а (за о), то е српъ (за с) и т. д.

а на живословной штицы после согласногъ на краю, где му се реченый гласъ нечув. Но учительи, кои предаю по номъ Буквару, збогъ векегъ броя съ безгласнымъ^а печатанымъ књига могу ученицѣма казати, да се ово никакo неизговара.

**) Штица се ова може добити у Београду у дућану ГГ. Браће Величковића, кодъ Осмотрителя Лицеум. Г. Даміана Поповића, и у дућану Г. Тоне Стояновића, кројча — за 10 крайц. сребр., но не дае се безъ Буквара, кои исто толико стае.

О овомъ я самъ се уверію на моіой одъ две године ћерки, коя е испрва дуже време гледала съ образима и одъ старія за неке ствари дознала како се зову; па кадъ смо после ову птицу уклонили и на њно место другу просту поставили, она е онда сва готово оныма стварма подобна слова називала именима подобны имъ образа или стварій, кое е на пређашњой птицы познала.

Одъ ползе ће најпосле быти ова са образима (живословна) птица и за ону децу, коя ће, ако се овај методъ у јавне школе неведе — по времену учити познавати слова и по доякошњимъ старомъ начину: азъ, буки, вѣди, глаголь и т. д.; ербо ће сматрајући дуже време речену птицу, поредъ образа аде, боба, ветренице, гусала и т. д. навикнути се на форму стоећи до њи слова а, б, в, г, и лакше ће збогъ првогъ гласића у наведенимъ речма запамтити съ истымъ гласићемъ починјућа се имена слова: азъ, буки, вѣди, глаголь.

Я ти дакле милый роде, предаемъ ово мое ново изобрѣтеніе, како бы твой омладакъ, *постигући съ познатима стварма непознате*, дошао за много краће време и съ малымъ трудомъ до основногъ читаня и писаня. Овымъ е начиномъ мой сынъ, тако рећи одъ игре, научіо читати и на изусть писати. Овымъ су начиномъ лане, толики шегрти и калфе највыше за 30 часова предаваня упутили се, да садъ у читаню и писаню безъ учителя напредовати могу. Овымъ е начиномъ довольтна моя кћи (за кою е недавно Подунавка примѣтила) познала фигури и имена своју наши слова. Овымъ најпосле начиномъ научіо самъ я старогъ едногъ чиновника, кои пређе ніе ни едно слово познавао, да садъ уме подписати свое име и презиме, пробавивши съ њымъ само неколико минута у предаваню нужды за подпись сло-

на. — Но доста! да не бы прешао мѣру съ препоручиванѣмъ собственогъ дѣла и да не бы когodyn ревностно мое препоручиванѣ дѣла роду полезногъ за собствену хвалу прогласіо.

У Београду 17. Априла 1847.

Исидоръ Стояновићъ,

Профессоръ Обште Исторіе у Лицеуу К. С., Кавалеръ Султ. Нишана Иетихара и Членъ Дружтва Србске Слo-весности, Одбора Просвѣщенія и Депутаціе Главц. Фондомъ школ. уграваљуће.

ОДЛОМАКЪ ПѢСМЕ ЕДНЕ ОДЪ ГОДИ- НЕ 1776.

Што е лепше овогъ свѣта,
Него живит' безъ навѣта;
Съ душою любит' свога Творца,
Небеснаго Бога отца;
Свагда скупа съ браћомъ быти,
И изъ сердца се любити.

Ако мыслишъ твой братъ есте,
Што одъ оца еднога сте,
И мати га естъ родила,
Коя васъ е одранила:
Ніе зато што крвь вуче,
И за нѣмѣ срдце хуче,
Него сваіій твой комшія,
Братъ ти есте онъ наиболій;
За нога си свагда дужанъ,
Колик' више еси можанъ.

Видишъ ли га са три персти,
 Да се право онъ преирсти,
 И у церкви еси пињиме,
 Скупа славишъ Бож'е име,
 Одъ куда е ты га незнашъ,
 Бствъ по Христу ближній братъ нашъ;
 Или здравъ ествъ, или болашъ,
 Или брижанъ, ил' неволянъ;
 Или богатъ, ил' сирома,
 Ты воздахни трезвенъ одма;
 Изъ сердца се савъ возбуди,
 И милостивъ свакомъ буди.

— — — — —
 — — — — —
 Како найпре ты за царство,
 Тако и за све Христянство,
 За комшию Бога молит'
 И за вѣру крвъ пролити. и т. д.

П Р И М Ъ Т Б А.

Побуна, коя се у Вршцу противъ Владике Викентія Поповића сбогъ закона догодила, и о којој ђу обширнѣе говорити у другой части Гласника Србскогъ, дала е повода живописцу тада Вршачкомъ Николи Нешковићу саставити ову пѣсму. Она е была нѣговомъ рукою на све четири стране дужъ пресомѣненогъ едногъ табака преписана, и предата ми е покойномъ матеромъ мојомъ као споменъ одъ нѣногъ отца, а мога дѣде, са извѣстіемъ, да е у оно време предметомъ была великогъ вниманія, може бити сбогъ важности повода, коимъ е састављена. Пѣсму ову я самъ у дѣтинству моме често читао, и сву готово знао на память; но доцнѣ, кадъ самъ се наука ради одъ куће удалити морао, загубила се небреженіемъ мое фамиліе, и зато самъ

горнѣ стихове низписао онако, као што су ми у глави заостали. Дасмѣ ю пакѣ одломно и у кратко печатати найвише сбогѣ старине, и за угледѣ, како е сачинитель тако чисто Србски, кое я за редкостѣ држимѣ, у оно време писао, навластито кадѣ се дода, да самѣ многа прошенія и друга сачиненія одѣ нѣга налазіо, коя су писана [была чисто Славенски.

Кадѣ се у наше време, као што я треба да буде, све, што у повѣстницу изображенія Србала спада, брижљиво купи и печатнѣи предаѣ: то љу и я овде о животу Николе Нешковића, колико самѣ у дѣтинству слушао и запамтіо, навести, найвише сбогѣ тога, што се онѣ може сматрати као еданѣ одѣ найстаріи Србски живописаца. Онѣ се родіо у Пожаревцу, и у дѣтинству осећао е превелику наклоностѣ кѣ живописаню, тако, да е готово по цѣо данѣ сѣдіо кодѣ нѣкогѣ у сусѣдству нѣговомѣ живећегѣ зографа; одѣ нѣга бое узимао, и гдѣ е годѣ стао, по зидовима шарао и чертао. Отцу нѣговомѣ, као човеку богатомѣ нѣе была по вољи та наклоностѣ сыновлѣва, и старао се усладити му трговину и нѣну пробитачностѣ; али то е кодѣ Николе была стварѣ немогућна. Кадѣ се отацѣ нѣговѣ за то лютіо и бринуо, што му се дѣте безпослицама предаѣ, рекне му еданѣ нѣговѣ пріятель љука: „Остави дѣте, нека истера желю, па кадѣ Богѣ да, те дорасте, мы ћемо нѣгове перанце за гредицу, па ћемо га узети у трговину.“ — Кадѣ се мало доцнѣе ратѣ съ Турцыма отвори, отацѣ Николинѣ преда своме пріятелю и куму љуки дѣте, да съ нѣимѣ пребегне у Аустрію, и іошѣ му 1000 ₪ да нао оставу за сына; но љука на скоро пострада, и изгуби не само своє иманѣ, него и повѣрену му оны 1000 ₪. Отацѣ Николинѣ међу тымѣ умре, и тамо дѣте остане съ едномѣ само наклоностю кѣ

художеству живописаня. Почемъ в нѣко време у дольнымъ предѣлима свой занатъ учію, отиде у Пожунъ, и ту стане кодъ єдногъ Нѣмца обучавати се далъ у живописаню, но морао се издати за исповѣдателя римскога закона, будући га у оно време Нѣмаць иначе не бы у службу пріймію. Кодъ художника овогъ было в више младића; кои су за плату радили, но ови, као обычно Нѣмцы надничари, што преко недѣль заслуже, то у недѣлю и пошію, а по-недельникомъ банче; Никола пакъ радію в преко недѣль охотно и ревностно, што му в художникъ налагао, недельомъ пакъ и праздникомъ за себе, усавршенствуюћи се у чертаню и живопису свакимъ могућимъ средствама; и зато нѣговъ художникъ нађе за излишно остале момке далъ задржати, већ ий одпусти све изъ службе сбогъ чега ови одъ єда в муке прозову Николу чивутиномъ. У Пожуну се упозна Никола са Епископомъ безъ епархіе тада бывшимъ Іоаномъ Георгієвићемъ, кога в одъ свое заслуге подпомагао и кадъ овай доцніе Вршачку добіе дієцезу, позове и Николу у Вршаць. Ту почне художество свое упражнявати, ожени се, и увѣкъ в сматранъ быо као єданъ одъ найотмѣнни жителя, и садъ іошѣ у спомену кодъ многи живећи подъ именомъ Никола молеръ. Осимъ многи нѣговы руко-творина црквены имамъ нѣколико изображенія, коя, ако се и копіе быти виде, отликую се особито танкошћу кичице, а кодъ свакогъ су художника, кои ий в видію, удивленіе побудиле. Умр'о в около године 1786.

Іоанъ С. Поповићъ.

САДРЖАНИЈЕ.

1. Предговѣръ.
2. Уставъ Дружтва Србске Словесности.
3. Устроєніе Дружтва Србске Словесности.

I.

СРБСКІЙ ЪЗЫКЪ.

	Страна
1. Назывословне речи израђене Дружтвомъ Србске Словесности. — — — — —	1.
Разлоги о назывословнымъ рѣчма. (Іованъ С. Поповићъ.) — — — — —	9.
2. Прилогъ къ Србској нарѣчници. (А. Николићъ.) — — — — —	17.
3. О Србскимъ рѣчма предѣльнымъ. (Іованъ С. Поповићъ.) — — — — —	21.
4. Покушеніе смысловсродногъ (синонимногъ) рѣчника. (І. С. Поповићъ.) — — — — —	25.
5. Рѣчи Србско-Славенске, у влашкомъ ѡзыку познате. (Скупіо І. С. Поповићъ.) — — — — —	30.
6. О удвоиваню сагласны' писмена у Србскимъ речма. (Гаврилъ Поповићъ, Архимандритъ.) — — — — —	58.
7. Нешто о нарѣчию. Јошть нешто о речи „мѣѣтити“ и „сѣ тити.“ (Гаврилъ Поповићъ, Архимандритъ.) — — — — —	64.
8. Примѣбѣ при читаню Србски' кнѣига. (І. С. Поповићъ.) — — — — —	65.

II.

Производи Краснословни.

1. Оригинална сачинєна.

А) У стиховима.

- а.) Светлеме Покровителю Дружтва Србске Словесности, Князу Србскомъ, Господару А л е

к сандру Карађорђевићу, приликомъ кадъ е Императорско-Рускимъ Орденомъ Све- те Анне првогъ степена украшенъ. (С. М. С.)	70.
б.) Боговой. (С. М. С.) — — — —	72.
в.) Србинъ. (И. Захарієвићъ.) — — — —	81.

Б) У прози.

Беседа о нарочитомъ опредѣленію ученога чо- века. (Игњатъ Станимировићъ.) — — —	84.
--	-----

2. Приводи.

а.) Слово Каллистенѣ противу Клеона, које е за- поведао, да се Александеръ Великій као Богъ почитуе. (Изъ К. Руфа. И. Захарієвићъ.)	98.
б.) Европа. (Изъ Ротековогъ и Велкеровогъ Статскогъ Лексикона. Дръ І. С.) — —	99.

III.

СРБСКА ПОВѢСТНИЦА.

1.) Судбине Кирилски' писмена у Аустрійској држави. (Дръ Георгіе Мушицкій.) — —	127.
2.) Нешто о нашој цркви подъ турскимъ вла- дѣніемъ, и о томе, што е се више Срба по- турчило у Босни, него у Србији и Херцего- вини. (Дръ М. Спасићъ.) — — — —	140.

IV.

ДРЕВНОСТИ СРБСКЕ.

1.) Станъ Србсковаредногъ Музеума. (Петанъ С. Поповићъ, Началникъ Попечительства Про- свѣштенія.) — — — — —	153.
2.) Прилогъ къ Србскимъ Древностима. (А. Ни- колићъ.) — — — — —	155.

V.

ЗЕМЛЪОПИСАНІЕ СРБСКО.

Црногора и Црногорцы. (Милошъ Поповићъ.) Страна 187.

VI.

ДРЖАВООПИСАНІЕ СРБСКО.

Станъ явного наставленія у Княжеству Србін, у сравненію съ явнымъ наставленіемъ другихъ земли. (Іованъ Мариновићъ.) — — — 201.

VII.

ИЗВЕСТІЯ.

- 1.) Краткій прегледъ постанка и дѣйствования Дружтва Србске Словесности до конца 1846. год. (К. Бранковићъ.) — — — 205.
- 2.) Известіе Дружтва Србске Словесности прочитано у изванредномъ главномъ засѣданію 13. Априла т. г. држаномъ. — — — 214.
- 3.) Лично станъ Дружтва Србске Словесности. 220.
- 4.) Приложницы и прилоги Дружтва Србске Словесности до половинѣ Априла 1847. год.
 - А.) У готовомъ новцу. — — — 228.
 - Б.) У кнѣгама, древностима и рѣткостима. 231.
- 5.) Србске кнѣге, коѣ су печатане у кнѣгопечатни Правительства Србскогъ у Београду, одъ почетка 1845. до конца 1846. год. — 233.
- 6.) Погледъ на Славенскій нѣмѣжовный животъ. 238.

IX.

СМЕСИЦЕ.

- 1.) Врзоукій букваръ и живословна штица. (Исидоръ Стояновићъ.) — — — 247.
- 2.) Одломакъ пѣсме едне одъ годинѣ 1776. съ примѣтбомъ. (І. С. Поповићъ.) — — 258.

ПОПРАВКА ЗНАМЕНИТИИ' ПОГРЕЩАКА.

I. У УСТАВУ И УСТРОВНИЮ ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

<i>Страна</i>	<i>врста</i>	<i>печатано</i>	<i>треба</i>
1.	11.	К. № 1546. С. № 63.	К. № 1546. С. № 863.
8.	20.	могућа	могући
9.	30.	№ 444.	№ 144/1845 год.

II. У САМОМЪ ГЛАСНИКУ.

7.	19.	sofessio	confessio
9.	20.	саучастіе	саучастіе
17.	22.	Лел екъ	лелекъ
21.	29.	рарода грѣкон	варода гдѣкон
23.	1.	зове	зове се
120.	9.	укинула	укинула
126.	5.	пріемљивость	пріемљивость.
151.	24.	здруво	здравио
189.	24.	Кадагъ	Карадагъ
195.	4.	изгучіо	изгубіо.
205.	28.	престаде се	престаде
230.	18.	ноя	вое
242.	28.	у погледу	у ноже погледу.
244.	2.	Ческо-Славенско	Ческо-Словенско
—	19.	Словен-	Славен-
257.	2.	гледала съ	гледала штицу съ

ГЛАСНИКЪ

ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕТКА II.

У БЕОГРАДУ,

У КНИГОПЕЧАТЊИ КНЯЖЕСТВА СРБІА.

1849.

С А Д Р Ж А Й.

Стр.

I. Бзгкслонне примѣтбе на предговоръ Г. Вука <i>Стеф. Караџића</i> къ преводу новогъ завѣта.	1.
II. Процветанѣ славенскогъ кнѣжества у Бугарской (преводъ).	43.
III. Законикъ цара сръбскогъ <i>Стефана Душани Силногъ</i> (преводъ).	84.
IV. Планъ, како бы се могло доћи до нове сръбске исторіе.	156.
а) одъ почасногъ члана <i>А. Петровиѣвића</i>	—
б) одъ ред. члана <i>Силе Милутиновића</i>	161.
в) одъ ред. члана <i>И. Стояновића</i>	164.
г) одъ ред. члана <i>Сергія Николића</i>	174.
д) одъ ред. члана <i>Др. Янка Шафарика</i>	186.
V. Извори изъ едне кронике.	197.
а) диплома цара Стефана Уроша.	—
б) диплома султанице Маре.	200.
в) диплома митрополита Іоакима.	205.
VI. Граѣа за нову сръбску исторію	208.
1) переписъ оригиналногъ историчногъ састава митрополита карловачкогъ <i>Стефана Стратимировића</i>	—
2) прошеніе Срба Цару Аустрійскомъ.	221.
3) прошеніе збега кленачкогъ Митрополиту <i>Стефану Стратимировићу</i>	223.
4) Одривци за сръбску исторію у манастиру Купиноу нађени.	225.
5) Шта <i>Милошъ Воденичаревићъ</i> о сръбској исторіи прича.	229.
6) Причання <i>Гасъ Пинтелића</i> о сръбској новогъ исторіи.	232.

**VII. Извѣстія о дѣланію Друштва Србске Слове-
сности.**

1) одъ год. 1846.	265.
2) одъ год. 1847.	269.
3) одъ год. 1848.	276.
VIII. Некрологъ.	285.

I.

БЪЗЫКОСЛОВНЕ ПРИМЪТБЕ НА ПРЕДГОВОРЪ Г. ВУКА СТЕФ. КАРАЦИНА КЪ ПРЕВОДУ НОВОГЪ ЗАВЪТА.

Г. Вукъ Ст. Карацина издао намъ е свой преводъ „Новога завета Господа нашего Исуса Христа,“ наштампанъ у Бечу у Типографіи Брменскогъ Монастыра, 1847. в. 8. I — XV. стр. 607.

Дочекасмо дакле да имамо „Свето писмо“ и на нашемъ *Србскомъ языку*, и іошть да га имамо у преводу одъ самога нашегъ Г. Вука С. Карацина! —

Е ли Г. Вукъ „Новый Заветъ“ доиста „вѣрно превео, то нека други, позвани, дакле одъ мене за то способни, покажу. Мени се садъ само *та* желя натурила, да две три примѣтбе о томе напишемъ, што онъ у своемъ предговору къ овомъ преводу о нашемъ языку наводи, и што я мыслимъ и како судимъ о „народномъ“ и о „книжежномъ“ нашемъ языку. —

1) Г. Вукъ узео е у ову свою книгу „30 рѣчи Турскиех,“ кое е све редомъ у ч. VII свога предговора подъ 1) навео. То ніе много; али я држимъ, да е онъ и ово мало число и на манѣ іошть свести могао. Ако и ко други, онъ е заиста баремъ ове іошть турске рѣчи: ацуванъ, бадава, исе, кавгаѣја, надар, мана, неммар, хајдук, харач, хатер, чаршија, србскимъ или, по нужди, србскимъ

„начинѣнымъ“ рѣчима замѣнити могао. Но одъ мене му просто было, што и то засадъ нѣс учинио, кадъ се и садъ, као што видимъ, за остало својски старао, да му се нигди више турска рѣчь не увуче, гди се годъ србска, па ако се иначе и редко у народу говори, могла употребити. Тако самъ на велико мое задовольство у овомъ нѣговомъ преводу нашао, мѣсто турске рѣчи чиракъ, србску свиѣтѣлак; м. ѣумрукъ и ѣумрукѣя, царина и цариник; м. сокакъ, улица; м. пенѣрь, прозор; м. пенѣкирь, убрус; м. бакаръ, мјед; м. зейтинъ, уље; м. сирѣе, оѣат; м. накаламѣти, приѣепѣти; м. банчованъ, вртар; м. ѣошакъ, угал; м. касаница, месарница; м. таласи (грч), валови и т. п.

Турске рѣчи ружно звече у нашемъ „нѣжномъ“ языку; тимъ ружнѣе, кадъ се говоре намѣсто свои роѣены рѣчѣй. Оставимо дакле Турчину, што е турско, а Србѣма пишѣмо и говорѣмо, колико се болѣ и више може, чисто србски, овако као Г. Вукъ! Абаръ, на пр. авѣя, ада, адетъ, алатъ, алвалукъ, аманетъ, асура, 'апсѣ, 'аръ, барѣкъ, баталъ, башка, баиръ, бакрачъ, барабаръ, басамакъ, бѣзъ, белай, белегѣя, бериѣетъ, богазъ, буюкъ, бургѣя, бурма, бусѣя, буѣакъ, вилаетъ, дертъ, дѣрекъ, думенъ, думенѣя, дунѣеръ, дурма, душманъ, ѣубре, екѣикъ, 'елкенъ, 'есапъ, 'еспапъ; заира, земѣпъ, зоръ, зулумъ; изунъ, иѣица, инатъ; ягма, ястукъ; югунлукъ; кавга, кавгаѣя, кадаръ, калай, калабалукъ, каниъ, калауѣъ, каѣя, каѣакъ, каѣиѣа; коѣиѣя, кусуръ; лагумъ; маѣла, мѣлъ, маѣзе, миразъ, миздракъ, муѣаетъ; оѣакъ; паламаръ, парче, пенѣрь, пиѣзма, пишманъ; раѣъ, реуѣъ; сайѣя, еѣанатъ, сандукъ, санѣѣе, сѣвапъ, сѣръ, сѣѣте, сѣѣетъ, сокакъ; таѣе, таѣумъ, тане, теретъ, тѣстикъ, ѣайда, ѣитѣлъ; ѣаръ, ѣѣѣъ, ѣоравъ, ѣоѣавъ, ѣошакъ. ѣупрѣя; черегъ, ѣесма, чиракъ —

све 'су то турске рѣчи, за кое имамо мы свои красны србски рѣчій, до неколицине само, за кое се ласно србске „начинити“ могу. Г. Вукъ е готово све турске рѣчи, кое наши люди съ рѣчима србскога языка „мѣшаю“, у свомъ *Рѣчнику* са звѣздицомъ означіо, и многе одъ нѣхъ лѣпо србски, „народнымъ“ рѣчима, истолковао. Ко дакле небы знао, кое су рѣчи доиста турске у нашемъ языку, онъ нека тай Рѣчникъ отвори, и за оно што же ли знати, ту се упыта. Мени се чини, да они нису на правомъ путу, кои држе, да е све лѣпо и красно, што се годъ у „народномъ языку“ затекло, па ма' то было и маѣарско и турско, или и свое, али свакояко изопачено. Оваково туђе и изопачено нѣе народъ попримао, и задржао, што е мыслио и осећао, да е болъ и лѣпше, него оно нѣгово рођење, кое е оставіо или кое му се покварило; већъ е онъ то учиніо, што му се ово туђе и покварено наметнуло, одъ силе господареѣга у нѣму туђинства и одъ затуплѣнога вкуса. Ово видимъ, зна и признае и Г. Вукъ; па зато се онъ и потрудио, да му языкъ овога нѣговогъ превода изиђе, „колико му е више могуће было“, чистъ одъ таковы туђи рѣчій. — Не могу ову прилику пропустити, да не примѣтимъ, да се овде у Србиі турске рѣчи и у самомъ говору све манъ и манъ употребляваю, и да е ово пожеланный плодъ наше книжевне и званичне писмености! —

2) У истомъ чл. VII подъ 2) вели Г. Вукъ: „задржао сам 49 ријечи Славенскихъ, које се у нашемъ народномъ језику не говоре, али се ласно могу разумјети и с народнијемъ ријечима помјешати.“ Између ти рѣчій стое и ове: ревнитель, тѣшитель, дѣвственник, заступник, преступник, мужеложник, проповѣдник, четверовласник, лицемер, прелюба, жертва, добродѣтель, ревност, и-

„начиниѣнымъ“ рѣчима замѣнити могао. Но не му просто было, што и то засадъ не кадъ се и садъ, као што видимъ, за остски старао, да му се нигди више турска увуче, гди се годъ србска, па ако се инако у народу говори, могла употребити. На велико мое задовольство у овомъ преводу нашао, мѣсто турске рѣчи чинску свиѣтѣак; м. ѣумрукъ и ѣумрукія, цариник; м. сокакъ, улица; м. пенѣерь, м. пенѣкирь, убрус; м. бакаръ, мјед; м. ульѣ; м. сирѣе, оѣат; м. накаламѣти, п; м. банчованъ, вртар; м. ѣошакъ, угал; ница, месарница; м. таласи (грч), валови.

Турске рѣчи ружно звече у напеченомъ“ езѣку; тимъ ружниѣ, кадъ се гово-сто свои роѣены рѣчій. Оставимо дакле што ѣ турско, а Србима пишимо и гово-лико се болѣ и више може, чисто србско као Г. Вукъ! Абаръ, на пр. авлія, ада, лать, алвалукъ, аманетъ, асура, апсъ, арт баталъ, башка, баиръ, бакрачъ, барабамакъ, бѣзъ, белай, белегія, бериѣетъ, болюкъ, бургія, бурма, бусія, будакъ, вилает дйрекъ, думенъ, думенѣія, дунѣерь, дурма, ѣубре, екѣикъ, елкеяъ, есапъ, еспапъ; змапъ, зоръ, зулумъ; изунъ, илица, инатъ; стукъ; югунлукъ; кавга, кавгаѣія, кадар калабалукъ, каниъ, калаузы, капія, капак ка; коѣиѣія, кусуръ; лагумъ; маѣла, мѣлъ миразъ, миздракъ, мукаѣтъ; оѣакъ; паламче, пенѣерь, пиѣзма, пишманъ; раѣъ, реузт еанатъ, сандукъ, санѣѣе, севапъ, сертъ, се еетъ, сокакъ; тазѣ, такумъ, танѣ, теѣ стѣакъ; ѣайда, ѣитилъ; ѣаръ, ѣѣѣъ, ѣорѣ авъ, ѣошакъ, ѣупрія; черегъ, ѣесма,

и. добр.

скуство, жртвовати, облагодатити, ревновати. Подъ 3) каже: „има 47 ријечи, које су од Славенскијех,“ и међу тима налазе се: нелицемјеран, неблагодаран, пријатан, сујетан, сунашљедник, неуздржник, љубазница, лицемјерје, сујевјерје, искушење, одкривење, сазидање, уздржање, савршенство, скрушен, прицјепити, посредник. А подъ 4) наводи: „има ријечи 84. којих нијесам чуо у народу да се говоре, него сам их ја начинио,“ па пошто е и те рѣчи све редомъ, као и оне подъ 2) и 3), изложио, каже: „највише овијех ријечи казао би овако и најпростији Србин, само кад би му затребале; а може бити да их и говоре.“

Дакле Г. Вукъ има у овомъ свомъ преводу „Новога Завѣта,“ око' кога се „трудіо да буде што је могуће више и напијем чистијем народнијем језиком,“ осимъ оны „Турскијех ријечи,“ и *славенски*, и *славенски посрбљѣны и начинѣны рѣчій*. Другојачіе, Богъ ме! ніе могло ни бити. *Ни* „овако дјело,“ као што е Новый Завѣтъ, ніе се другојачіе могло на србскій языкъ, „којијем се сад почиње писати,“ превести, него' помоћу *оваковы рѣчій*! И зато, што е Г. Вукъ овде употребіо и *славенски* и одъ *славенски посрбљѣны и начинѣны рѣчій*, ниједанъ „папетан човјек“ неће рећи, да е онъ тимъ нашъ „народный языкъ кваріо.“ Мы 'смо свагда знали, да у нашемъ „народномъ языку“ не'ма свію оны рѣчій, које треба и мора да има, да бы њимъ све оно могли казати, што 'смо нашимъ читатељима наумили и предузели казати; па зато 'смо свагда изъ нужде, као и Г. Вукъ садъ, такове потребне, у народномъ нашемъ языку неналазеће се рѣчи узимали и правили, и при томъ 'смо мислили и држали, да чинимо само што е добро и што треба.

Г. Вукъ е досадъ врло строго, да не рекнеъ више, о нама судіо, држећи се много онога свогъ

давнапиѣгъ привла: „пиши као што говоришъ! Онъ е, ево, садъ и самъ искусію, да е то лакше было рећи него учинити. Кадъ мы небы имали и друго и выше што написати него само што обично говоримо, онда бы се ковкамо могло одъ насъ искати, да то правило не преступамо. Али овако, како стваръ за садъ у насъ стои, гди сирѣчь благо „народнога говора“ не стиже за „потребе књижевности,“ морамо мы іюшть, као и досадъ, мало другоячїе писати него како се у „народу говори,“ одъ прилике и односително овако као што е Г. Вукъ овай свой преводъ „Новога Завѣта“ написао.

— Г. Вукъ е найискусниіи нашъ филологъ; ово нѣгово првенство србскога филолога или езиковца нико му, надамъ се, неће одрећи. Али у-право зато, што е онъ, као такавъ готово све силе свога разума и савъ жаръ свое любви на нашъ „народный языкъ“ обратію и навратію, морало се учинити, да нѣговъ судъ о нама, кои смо досадъ србски писали, и о нашемъ књижевномъ языку често врло строгъ, а кадшто и до саме неправде претеранъ излази. Оно нѣгово правило: „пиши као што говоришъ,“ нїе кодъ нѣга могло при самой ортографіи остати, него се морало протегнути да и за языкъ важи. И зато у нѣговымъ очима и предъ нѣговымъ судомъ нїе досадъ нїеданъ србскій списатель „нашимъ народнымъ языкомъ“ писао, зашто е свакій съ народнымъ рѣчица,“ као што е и морао, и такове рѣчи „мѣлао,“ кое у народу, разумева се простомъ, не говоре, а поредъ тога іюшть и погдикои періодъ тако саставляю, као што е мыслию да му га, као књижевнику, саставити треба, премда е знао, да га онако може быти нико у простомъ народу небы умео изговорити. Па іюшть ако е кои нашъ списатель, по не-

сређи својој, коју „славенску“ рѣчь безъ пране
 нужде „задржао,“ понеку такову незгодно „поср-
 біо,“ гдикую нескладно самъ „начиніо,“ или, іошть
 горе, ако в гди написао „промѣнути“ мѣсто про-
 мѣнити, „живу“ мѣсто живе, „писаюћи“ место пи-
 шући, или „часть“ за честь, и „честь“ за часть и
 т. д. онда већ онакавъ злосређникъ кодъ нѣга
 не само што в пука незналица него в іошть и в-
 данъ одъ оны злотворѣ быо, кои 'су досады срб-
 скій языкъ немилице „кварили,“ и кои 'су учини-
 ли, да Сремци, Банађани и Бачвани већ и не уму
 више добро, или баремъ онако као пѣина браћа у
 — Ресави србски говорити.

Овако збоређи я не мыслимъ правдати ничіе,
 па ни своє собствене погрѣшке; да, іошть више,
 и самъ налазимъ, да онакій языкъ, каквыи 'смо чи-
 тали, на пр. у последньимъ књиѣгама І. Вуића, М.
 Видаковића, или у коекаквимъ књижевнымъ са-
 ставцима понеки наши незрелы или неучены лю-
 діи заиста свакій, па и найстрожіи укоръ заслужи-
 в. Али казивати, да в на пр. *Доситей* найвише
 кварио и покварио нашъ языкъ, па и довѣка тру-
 бити, да у србскомъ народу не'ма више до цигло
 едногъ писателя, кои уме србски писати, а сви
 остали готово да су се у нашемъ књижеству на-
 шли, да само србскій языкъ „кваре“, то в, што
 ми се чини да в претерано, (да овде више не рек-
 немъ).

Ево си ономадне казао, да не'ма нигди у на-
 шимъ књиѣгама нашега чистогъ „народногъ язы-
 ка“; него да овай треба тражити у народу и кодъ
 — Г. Вука.

Збия! Рече: „у народу.“ То намъ в и Г. Вукъ
 више пута казао, и мы 'смо свагда пре мыслили,

да насъ онъ упућуе на *савѣ* нашъ драгій народъ; али едва овы дана текъ докучисмо, да е тај нашъ народъ, кои добро србски говори, само тамо у *Херцеговини*, и по томе да намъ се овога осталогъ нашегъ народа клонити треба, кои живи у Срему, у Бачкой, у Банату, а и овде у Србији, еръ е у ове землѣ — по рѣчима Г. Даничића, кои е, чини ми се, *Alter ego* Г. Вука — „ударила тобожња цивилизација и назовипросвијета,“ те су свуда туда „књижевници мудрим својимъ варварствомъ“ покварили народъ „подъ капом и његов *мудски* (!) језик.“ Валимо те, Боже, шта јошѣ неће „књижевци“ за своју врсту, за „књижевнике,“ рећи! Кадъ бы то донста тако было, онда бы се слободно могло казати: „ево у нас покора прије нечувенога у свијету!“ Него е и мени мало знано, гди до юче нѣ, што 'но веле, ни одъ лека књижевника было, и гди се зато опетъ Богъ зна одъ кадъ, као и данасъ, говорило: на темъ путу, на овемъ месту, обува опанце, изишо изъ шанацъ, стои на капию, искамъ да ми дашъ, сосъ меномъ, ударили на Турце и т. д. Па и у ономъ краю една знатна часть нашега народа живи!

„*Кодъ Г. Вука*!“ Признаемъ, и съ великомъ радощу признаемъ, да е у књигама Г. Вука *языкъ правый и правильный* нашъ „народный языкъ.“ Али ево намъ овай њговъ преводъ „Новога Завѣта“ показуе, колико е онъ у њму могао и „*чистый говорный*“ нашъ языкъ остати! Да се јошѣ 'оће Г. Вукъ одважити, да намъ на „народный нашъ языкъ“ преведе или и самъ да намъ изради какву маю вышу и тежу науку, на пр. Философию, или баремъ изъ ове саму Логику и Метафисику, или Антропологию са Психологиомъ, или Фисику, или Математику или Механику, или наипосле што научно одъ Правословны или Државословны наука! Такову

„Дјело“ одъ нѣга много бы намъ вредило. — Ово узгредъ само.

Садъ да идемо ближе къ ствари!

„Народный языкъ!“ Кои ћемо языкъ тако називати?

Свакій народъ е сложенъ одъ више редова грађана. Главни 'су ови: редъ селяка или „просты людій“, затимъ варошана и после изображены и „учены“ людій. Првыи редъ, обично найвећа масса народа, говори онолико одъ свогъ языка, колико му одъ нѣга за нѣговъ животъ треба; за предмете дакле, кое онъ не познае, и за идее, съ коима се нѣговъ умъ не занима, не'ма у „нѣговомъ“ языку ни имена ни рѣчій. Животъ другога реда, варошана, већ е вышій и има више и танъи потреба; па зато е овога реда и языкъ, премда онай истый, коимъ и селячка простота говори, али наравно за себе и богати и углаћеніи. Найпосле трећий редъ, онай научности и умности, зна и говори свой языкъ онако и онолико, како се и колико онъ у нѣму према потребама умнога живота изобразіо. Мы дакле, кои *савъ* народъ любимо, и достойно уважамо како массу тако и силу умности єднога народа, не 'ћемо само онай языкъ, кои нѣгова „проста мложина“ говори, „народнымъ языкомъ“ називати, него 'ћемо, као што е право и наравно, казивати и држати, да е „народный языкъ“ обштый языкъ *сєвєга* народа, дакле языкъ, кои сви нѣгови редови говоре; ер' е у свему само народу све нѣгово благо и сва нѣгова снага.

„Књижевный языкъ!“ Кои е и какавъ е оваи языкъ?

„Књижевный языкъ“ нїе другій, нити треба да е другій, него истый тай „народный языкъ“, да-

ме языкъ *живий*, кои савъ народъ своимъ назива и кои онъ говори. Али „књижевность“ овога языка нити е еднака кодъ свію народа, кои свое књижество имаю, нити се она у едномъ и истомъ народу уеданпутъ како треба развила, ни на едномъ степену заковала. Она единако стои и корача съ народомъ цѣлымъ, а нарочито съ нѣговымъ државнымъ и грађанскимъ станѣмъ, съ нѣговомъ народносћу и нѣговомъ поносу, и съ нѣговымъ књижествомъ, или, што е свѣдно, и съ нѣговымъ душевнымъ развиткомъ. А свакојко е „народный языкъ“ онда у правомъ смыслу и „књижевный языкъ“, кадъ е онъ тако „дотеранъ“, да се нѣмъ свашта лѣпо и лако може писати и за селяка и за рукодѣлца и за грађанскогъ промишлѣника и за књижевника и за човека одличника, па быо овай свѣштеникъ или войникъ, званичникъ или државникъ или и племићъ одъ какве му драго врсте и лозе, дакле кадъ е онъ тако оснажень, да се списатель може нѣмъ безъ велико мукѣ спуштати до найнижи слова свога народа и уздизати до найвиши, гди 'ће онде попросту и покрупно, овде повысоко и углађено зборити, и своимъ рѣчима еданпутъ нѣжно и силно чувства и страсти дирати, а другій путъ разумъ и умъ обильно забавляти и научно занимати, — или, у-кратко, кадъ е онъ уеданпутъ языкъ и свѣга до-раслога народа и свестранне нѣгове учености, па дакле — кадъ се *нѣмъ* може писати као што се говори, и говорити као што се пише!

„Србскій народный и књижевный языкъ!“ Како 'смо и гди 'смо мы съ нашимъ овимъ языкомъ?

Као што е наравно, нимало другојачѣ ни да-лѣ, него како и гди намъ е и самъ нашъ *народъ*! Найвећа часть нашега народа, првый онай редъ се-ляка или „просты людій, као што знамо, и онде, гди

се досадъ понајбољ могао развити, у аустријскомъ царству, јошѣ доста далеко стои одъ равнога нѣму реда буди когѣга изображеногъ већѣ и срећнога европејскогъ народа; а овуда, у отоманскимъ областима, јошѣ се онѣ, гди више гди мањѣ, само у првомъ развитку свога живота и станя налази, јошѣ в дакле, тако рекућѣ, *лука* простота. Па према томе в и нѣговѣ ѣзыкѣ, правиланѣ по себи и уобште, али и простѣ и ограниченѣ, као што в просто чувствованѣ и ограничено умствованѣ ове наше простоте; да, у еднимъ краввима, онѣ јошѣ, као што изѣ ове књигѣ г. Вука видимо, јасне носи на себи знаке чувственѣ и умне нѣне спорости или, ако тако оћешѣ, лѣности, као на пр. у рѣчима: „бијело“, „дијете“, „тијело“, „гнѣијездо“, „ријечи“, „гријех“, „пријевод“, „помијешати“, „наслиједити“, „прождријети“, „погријешити“, „нашијем чистијем народнијем (ѣзыкомъ)“, „хромѣих, слијепѣих, нијемѣих, узетијех и другијех многијех“, „пријех“, „најпријех“ и т. п. За тана чувства, за више мысли, за предметѣ, кои у овомъ реду нашега народа неѣма, залуду ћешѣ у нѣговомъ говору тражити потребне рѣчи, као и изразѣ, коима умна окретностѣ и живостѣ уеданцутѣ или у кратко много може и уме казати. Но што у нѣму тражити, па и наћи можешѣ, то в лѣна и много грађа за овакове рѣчи и изразѣ. — Србски варошѣи мало има, и у онимъ варошима, у коима Срблѣи живе, ови су понајвише јакѣ сѣ инороднымъ житељима помѣшани, и готово нѣ у едномъ знатномъ мѣсту јошѣ ни су први и самостални у грађанскомъ нѣномъ животу, нарочито као руководѣлци и промышлѣници одъ више вѣштине, или као трговци и спекуланти; па сѣ тога в говорѣ у овомъ другомъ јошѣ тако мѣлкомъ реду нашега народа, истина нешто мало богатѣи и глађѣи одъ ѣзыка онога првога

реда, али уеданпутъ кадшто и готовый Галиматі-
 ась, збогъ многи у нѣга попримљѣны маѧарски, тур-
 ски и нѣмачки, нарочито технически рѣчій, окромъ
 што му е, гди манѣ гди више одъ иностранства и
 сама правилность пострадала. И ово треба разу-
 мети толико и за Србию, колико за аустрійске
 сръбске краеве, а никако само за ове, као што е
 то г. Вукъ еданпутъ за добро нашао написати; врѣ-
 чему се годъ може на пр. у Темишвару замѣрити,
 све се оно, а може бити и горе іоштъ, може наћи
 и чути и овде у Београду, и ако Срби добро гово-
 ре, на пр. у Лозници, то заиста не говоре зло ни
 Србљи на пр. у Руми. — Трећій онај редъ нау-
 чены и просвѣћены людій и кодъ насъ е, као у дру-
 ги народа, знатніи и важніи одъ овогъ другогъ ре-
 да; али колико намъ е и онъ по себи маленъ и слабъ!
 Што е у нашемъ народу госпoде: племића', држав-
 ника' и званичника', коя иначе у овай редъ спадаю,
 то или нів учено и просвѣћено, или ако се учило,
 мало се што одъ нѣи изобразило у духу наше на-
 родности, а већина е обљубила просвѣту туђинства
 и болѣ зна и говори туђъ езыхъ него свой, сръб-
 скій! Само у свештенству и кодъ учены людій у
 ужемъ смыслу, т. е. кодъ писателя и књижевника
 видно се животь овога реда сръбски пољовуе и раз-
 вѣя; а како се онъ и колико тако пољовуе и раз-
 вѣя, то намъ наше почетно, дакле мало и нељко іо-
 ште *књижество* показуе. Лѣпа е свакољко зора
 нашега књижества; али е іоштъ далеко саяно нѣ-
 гово подне! Па колико іоштъ има наука, у коима
 наши учени люди нису до данасъ као сръбски пи-
 сателя своє силе покушали! Колико дакле мора
 бити предмета' и идеа', коє іоштъ нису нацимъ эзы-
 комъ никако назване и изражене!! Утрине е и пу-
 старе іоштъ много у области напие књижевности,
 и оно мало, што е ту ураћено, іоштъ е ново и сла-

бачко, а што е већь родило, *први* е текъ родъ до-
нело. Та и шта е ово мало, а то одъ веће части
неяки іоштъ посленика у оволикой огромности за
ово кратко време и при овакимъ нашимъ телцкимъ
народнымъ околностима могло урадити и начинити!!
Тако дакле према овоме стои стваръ и съ нашимъ
языкомъ: дотле намъ е ово наше почетно књиже-
ство дошло, дотле е дотерано и свойство књижев-
ности нашего „народногъ языка.“ —

Народъ намъ е, као што видимо, у првомъ сво-
ме развитку; у овомъ е, као што е наравно, и „књи-
жевность нашего „народногъ языка“: іоште дакле
треба око' те свойски радити. Но можешъ ме, али
занста одъ безпослице, запытати: „чиі 'ће погла-
вито и унапредакъ посао быти, да се нашъ „народ-
ный языкъ“ као што треба и „књижевнымъ“ начи-
ни?“ Одговоръ ти е: *учены людій*, кои се на епи-
сательство даю, и кои 'су такође знатна *часть на-*
рода, имаюћи тай благословеный задатакъ, да сво-
имъ умомъ, дакле найвећимъ и найблагородніимъ
Божіимъ даромъ, *за* народъ и у *име* народа ради.

И доиста, што се годъ кодъ други народа, кои
већь изображенный свой књижевный языкъ имаю,
чинило, и што годъ кодъ други народа, кодъ кои
се нинѣ народный языкъ за књижеванъ изобража-
ва, чини, све то треба, све то мора и кодъ Срба
да се чини и учини. Французскій и нѣмачкій языкъ
данасъ 'су као што треба и књижевни языци. Али
ко бы данашній Французскій књижевный языкъ
познао на пр. у књигама онога оштроумногъ *Мон-*
тена? Или ко незна, колико е сироме и мучанъ нѣ-
мачкій књижевный языкъ быо, да не идемъ далѣ,
него само мало пре *Фридриха Великовъ* или іоштъ
и за нѣгово време? Па ко е ове языке овако „до-
терао“, обогатио, оснажио и угладио? Занста нико

другій, него редъ учены людій: књижевника и писателя! Ови 'су, кодъ Француза, за предмете и идее, за ков у нѣиномъ „народномъ языку“ нѣ было рѣчій, едне, и то многе и многе рѣчи узимали изъ латинскогъ языка, па 'су ий найпре кроили и стварали по духу и форми говора народногъ, а друге 'су „правили“ одъ образователне грађе, кою 'су у живомъ „народномъ языку“ налазили, па 'су после и ове, као и оне прве, „мѣшали“ съ „рѣчима народнымъ“, све тако докъ ни'су најпосле овай нѣиъ „народный языкъ“ према потребама писмености обогатили и тимъ га и „књижевнымъ“ начинили. А кодъ Нѣмаца, кои в „народный языкъ“ првобытанъ, самоставанъ и врло образователанъ, они 'су за књижевность потребие и нуждне, а дотле неимаюће рѣчи „правили“ одъ доволне грађе, кою 'су узимали изъ тога нѣиногъ „народногъ языка“, па 'су ий съ рѣчима овога такође „мѣшали“, тако све докъ ни'су истоме „народномъ языку“ данашнѣ богатство „књижевности“ стекли. Али тако они, и Французски и Немачки, књижевници и писатели, умложаваюћи благо свой языка' у рѣчима и изразима, у исто време прибавляли 'су како едномъ тако и другомъ и ову правилность, углађеность и сляйность, коіомъ се данасъ дично и поносито одликую. Кодъ Русса, као Славяна, књижевници, дижући свой „народный языкъ“ на достоянство писмености и књижевности, овамо узимаю потребне имъ и нужне рѣчи, кои в овай лишенъ, изъ старога „славенскогъ“ языка, (као што су такове рѣчи Французи, као народъ романскій, узимали, изъ латинскога), а онамо све остало, за што доволне грађе у овомъ „народномъ языку“ могу наћи, одъ ове правильно „праве“ нове рѣчи, даваюћи поредъ тога на тай начинъ постаюћемъ „књижевному“ языку и вышу правилность и углађеность по духу

рускога народногъ говора и изображеногъ вкуса и ума. Найпосле кодъ Маѣара, не ствара ли редъ учены людѣй, а понайвише и понайболѣ оно нѣино учено дружба, кое у Пенити онако похвално постои, „кнѣжевный маѣарскѣй языкъ, дотеруюћи га по свойствама народногъ языка и разшируюћи га нужнымъ рѣчи, кое или, као Нѣмци, одъ народнога говора „прави“ или изъ таме заборавности на видало вади.

Тако 'су се исто и наши *србски* кнѣжевници и списатељи — првыи онай нашъ безсмертный кнѣжевный предводитель *Доситей*, а за нѣмъ и сви остали до данасъ —, видѣвши и осетивши, шта и колико нашемъ „народномъ“, иначе лѣпомъ и благогласномъ языку недостае, свойски, но наравно онымъ силама, кое 'су имъ наравъ и прилке дале, старали и трудили, да му то све прибаве, па да га и „кнѣжевнымъ языкомъ“ начини, онако, као што таковый свой имаю и други честити народи и као што га и мы имати *можемо* и *морамо*. Потребне сирѣчь и нуждне рѣчи, кои и каквы у нашемъ „народномъ языку“ нѣе было, они или 'су узимали, — исто тако као и гос. Вукъ — изъ *нашега* старогъ (црквено-) славенскогъ языка, или 'су сами „правили“, па 'су *оне* или *тако* како 'су се у ономъ нашле или пошто 'су ий найпре „посрбмили“, а *ове* као „начинѣне“ съ „рѣчи, имъ народнымъ *лѣтали*“, и то не само са савимъ обичнымъ него и съ онымъ, кое е народъ здраво бы позабавляю и кое 'су *они* у нѣму потражили и опетъ у „кнѣжевный“, дакле и у „народный“ нашъ языкъ увели. Да сваки одъ нѣи нѣе у ономъ овако важномъ и тешкомъ послу пожелане, а ни г. Вука, среѣе и вѣштине имао, то се само по себи разумева, а нѣе никакво ни чудо, кадъ се помысли, како 'су многи, особито у прва времена, по нужди нашей, слабо за то приправлѣни были, а

покрай тога іошть и да се сви текъ за *пре* работ-
нике узети мораю. У исто време они 'су радили
и око' „књижевне углађености“ нашега възма, на-
равно све према степену и свойству књиже-
не образованости и према предметима, нос 'су књи-
жевно могли и умели израђивати у краткомъ овомъ
времену и при ованимъ нашимъ незгоднымъ гра-
ђанскимъ и државнымъ обстоятелствама. Али, іо-
ште еданпутъ, овай се и овакій посао нѣ ни кодъ
други народа' друголчѣ, нѣ много болъ и уреднѣ
радіо, нити е „нашъ покоръ“ единый, или као што
г. Вукъ на одномъ мѣсту вели, „прије нечувен на
овом свијету.“ Многи 'су у Француза' коешта и
коекако радили на њиномъ языку; али се само съ
њима и после њи могао родити и начинити Рас-
синъ, Паскаль, Фенелонъ, Корнель, Молиеръ, па и
поредъ свою овы славны языкоградителя' іошть се
морала и французска академія слоупити и потру-
дѣти. Тако 'су исто многи петдѣли, „правила“ и
„кварили“, књижевный языкъ Нѣмаца; али 'су се
само поредъ њи и после њи могли появѣти Гот-
шедъ, Бодмеръ, Геллертъ, Лессингъ, Халлеръ, Аде-
лунгъ; као што безъ полузмалица и манѣ духова
нясу могли ни Ломоносовъ, Державинъ, Карамзинъ,
Пушкинъ и др. т. русскій књижевный языкъ на-
чинити и доведе га, гдѣ се онъ садъ налази, изобра-
зити. Е ли дакле то какво чудо, или, е ли то само
вашъ, единый „прије нечувен покор на свијету“,
што е досадъ кодъ насъ много „коекаквы“ само эзы-
кословни књижевника было, а мало онаковы, као
што е было на прим. Доситей, Раићъ, Мушицкіј,
Давидовићъ, и што се садъ само — г. Вукъ на ю-
начке ноге довольно оружанъ диже, да намъ каже,
како се нашъ языкъ „квари“, како ли „прави“?

Одъ „књижевника“ произлази „књижество“,
а изъ овогъ „просвѣта“ народа. Народъ може има-

ти свой языкъ, али књижевства свогъ *безъ* књижевника не може онъ никако имати. Кажи ми, шта е народъ безъ књижевства, па ако 'ће му языкъ како чистъ и правиланъ бити? И опетъ морамо слушати, гди се на наше књижевнике виче! зашто? што не пишу као што простъ народъ говори! Они „кваре народный языкъ“; одъ њи е „тобожня цивилизација и назовипросвѣта“ у нашемъ народу! И то јоште смѣло каже *Србскій књижевникъ!!* Тако имъ треба, тимъ *нашимъ* књижевницима; кадъ нису вредни были, као какви чудотворци, *одеданпутъ* свой народъ *сасвимъ* и *падопуно* цивилизирати и просвѣтити, па то јоште „нашијем чистијем народнијемъ езикомъ“: болъ да су сѣдили съ миромъ, па оставили тай свой народъ, како се затекао, да баремъ говори свой языкъ нашки и чисто, еднимъ словомъ, да буде и остане — као Херцеговци! — Я васъ молимъ, господине, да разберете, како су се и други народи „цивилизирали и просвѣтили“, или баремъ како се цивилизираю и просвѣћую они народи, кон 'су данасъ управо или одъ прилике као што смо мы Србља! Да, вы бы, као *особитый* родолюбаць, желили, да 'смо мы больи, паметнији и срећнији. Али промыслите само мало, е ли то могуће? —

Него оставимо то за другій путъ. Садъ само да видимо у кратко, шта 'су наши „књижевници“ досадъ за *нашъ языкъ* урадили, а шта нама, као књижевницима и одсадъ радити треба.

Они 'су найпре увидили, да старый или црквеный „славенскій“ языкъ нѣ языкъ за књижество народа *Србскога*.

То увидивши и признавши почели 'су *писати* књиге за Срблѣ *нашимъ живимъ народнымъ языкомъ*; а коловођа у томъ было имъ е незаборавлѣ-

ный сръбскій Анахарсисъ, Доситей Обрадовићъ, Бананинъ изъ Чакова.

Али како овай нашъ „народный языкъ“ нѣ довольно богатъ и снажанъ быо за книжевне потребе, то 'су се они „постарали“ и „труднили“, да га према почувствованымъ овымъ потребама обогате и оснаже.

А за то 'су, као што 'смо мало выше видили, „нуждне рѣчи“ одъ части „узимали“ изъ старогъ „Славенскогъ“ языка, одъ части пакъ сами 'су ий „правили“ и „ковали“, па 'су оне или „непреиначене“ или „посрблѣне“, а ове као „новоначинѣне“ съ „рѣчима народнымъ мѣшали“ и тако све скупа „книжевно“ употреблявали. И овако наипосле ради и г. Вукъ Ст. Караѣићъ, Ядранинъ изъ Тршића (види предговоръ нѣговъ къ преводу Новаго Завѣта.)

Они 'су се, особито у прва времена ове наше Србске писмености, свакояко, еданъ болъ другій горе, мучили; али е ипакъ *нѣного* труда плодъ овай нашъ *сръбскій книжевный языкъ*, као што га *данасъ* имамо.

И овай нашъ *данашний* „книжевный языкъ“ нѣ другій, него самый „народный сръбскій языкъ“, имаюћи поредъ „народности“ и „книжевности“ свойство.

Докле се пакъ съ нѣмъ до данасъ дошло, то намъ показую кнѣге болъ наши писателя', т. е. оны, кои 'су, поредъ довольне учености и списательске способности, свагда юшть и живу свѣсть имали, да Србима управо сръбски треба писати, наравно не само просто и правилно него и учевно и лѣпо. Посте 'су, рекао бы, и кодъ насъ у овомъ найдалъ дотерали; иначе намъ небы была могла ми-

ла наша „младеж“ оваку прекрасну књижицу: „Славянку“ (печат. у Будиму 1847) дати.

Поредъ поезіа, свакојки забавны, морално поучителны, исторійски дѣла, већ се льпо и добро могу нашимъ србскимъ языкомъ написати и државни закони и званични предмети, као што намъ то показуе државный животъ овде у *Княжеству* србскомъ; а имамо понешто згодно србски написано и о вышимъ учевнымъ предметима истварма, кое све, као и наше выше училищне катедре, свѣдочи, да се нашъ языкъ већ прилично добро, а свакојко толико, „колико е више могуће было“ за ово кратко време и подъ досадашњимъ нашимъ околностима, обогатио, оснажио и угладио. —

Али, као што е выше, речено, и нама јошть радити, те свойски радити треба око' нашегъ языка; ер' му јошть доста много недостае, што му се *мора* прибавити, да бы онъ као донста образованный, „правога смысла књижевный языкъ“ *довольно* рѣчий и изрази, дакле довольне свое снаге, и *потребне* правилности и углажености имао!

„Али како ћемо у томъ понайболѣ и у напредакъ радити!“ Я мыслимъ у кратко овако:

Пре свега да останемо на овомъ путу; коимъ смо одма съ почетка пошлѣ; ер' е онъ донста единый могућий правый путь, као што намъ то већ и довольна и повольна ова слѣдства, коя су се на нѣму досада за нашъ языкъ произвела, ясно показую, па јошть тимъ више, што и самъ г. Вукъ нѣмъ ступа. Па ту

а) Да свойски и далѣ испитуемо и учимо нашъ „народный языкъ“, како бы добро познали не само нѣгова свойства него и шта занста онъ

има, шта ли не'ма, да бы по томе, како треба, угодили нѣгову пожелану правилностъ и прибавили му, према потребама књижевности, све оно, што му јошть недостае. Учи 'немо пакъ, као што е наравно, тай нашъ езыхъ одъ народа и у народу, слушаюћи и вѣжбаюћи како га онъ *говори* свуда, у свима земляма и краевима, у коима живи; а поредъ тога изъ наши „народны пѣсма“ и — изъ *книга*', кое су намъ написали и кое намъ пишу, чисто и лѣпо, наши болъи и вѣштїи списательи, међу коима се, па јошть у првомъ реду, и г. Вукъ налази.

б) Да безъ праве и освѣдочене нужде не узимамо и не „задржавамо“ никакву рѣчь изъ „старо - славенскога“ за нашъ „србскїй“ езыхъ; врѣ е ближа кошуля одъ одеће. Али оне рѣчи, кое 'немо одтудъ по нужди „узети“ и задржати“, да гледамо да їй найпре „посрбимо“ ако се икакo посрбити могу, и тако само оне између нѣи, кое се никакo не могу посрбити, зато, што после или нигди ништа небы значиле или бы друго нешто а не оно, што 'смо у пѣима тражили, значиле, да оставимо онако, како 'су се тамо у ономъ нашемъ старомъ езыху затеиле. Остале пакъ потребне и нуждне намъ рѣчи, кое не можемо у „народномъ езыху“ наћи, да и у напредакъ „правимо“ или, као што се пре говорило, да „нуємо“, но све „колико е могуће више“ по крою и виду „народны рѣчїй“, дакле тако, како бы їй сваки правый, слѣдовательно и „наїпростїи Србинъ, кадъ бы му затребало, казао.“ Па онда како ове „начинѣне“, тако и оне „славенске“ и одъ „славенски посрблѣне“ да „мѣшамо“ и да „помѣшамо“ съ имаюћимъ рѣчима нашега „народногъ“ езыха. — (Овако самъ я, ако се не варахъ, мыслїю свагда, па и изразио се доста ясно

єдномъ, у ономъ „писму моему Милану“, у IV. кнѣ. *Забави* за разумъ и срце, Буд. 1836.)

Разуме се, да ће између овы „начинѣны“ рѣчий многе быти „називословие“, или „техничке“ и „терминологійске“ рѣчи, коє 'су намъ „потребне и нуждне“ за многе ствари и за многе строго научне предмете, за коє у „народномъ языку“ ни рѣчий ни имена не'ма, о којима 'смо мы, на жалость, досады врло мало писали и коє, као што знамо, нїє могуће нити є книжевна прилика, описивателно или многимъ и различнымъ рѣчима казати. Али ако и гди, овде намъ се здраво чувати треба, да не прегонимо. Сваку „техничку“ и „терминологійску“ рѣчь не можемо *ни мы* начинити; него морамо многу такову изъ *странны* языка узети и задржати, особито ако намъ є она већъ готово као и своя позната, или ако она готово у свима книжевнымъ языцима право грађанства има. Овакове су рѣчи на пр. Актъ, Аксіомъ, Академія, Амнистія, Антропология, Анатомія, Аристокрація, Аритметика, Архива, Астрономія, Апотека, Банда, Банка, Балъ, Берза, Баталіонъ, Географія, Геометрія, Геология, Грамматика, Гимназія, Демокрація, Депешъ, Деспотія, Диктаторъ, Диплома, Дипломатъ, Дипломація, Дисциплина, Діста, Драма, Евангеліє, Електризмъ, Економія, Енциклопедія, Еписода, Епосъ, Епоха, Зоология, Зотомія, 'Идраулика, Индустрія, 'Ипотекa, Идеа, Идилла, Исторія, Кабинетъ, Кандидатъ, Канцелларія, Капиталистъ, Карикатура, Касса, Комедія, Коминъ, Коммессаръ, Кометъ, Компанія, Компасъ, Концертъ, Криминалъ, Логика, Логогрифъ, Магнетъ, Математика, Матерія, Маіоратъ, Метафизика, Метаморфозъ, Механикъ, Механика, Министеръ, Министерство, Моделъ, Монархъ, Монархія, Монета, Монополъ, Музика, Нумисматика, Ода, Океанъ, Опера, Патосъ,

Патологія, Пасквила, Па'ръ, Пензія, Плавъ, Планета, По'лъ, Политика, Полиція, Повѣтъ, Повѣзія, Пошта, Практика, Проблемъ, Психологія, Публикумъ, Репрутъ, Република, Реторика, Реформа, Реторъ, Сатира, Сатирикъ, Секта, Сцена, Стихъ, Софисма, Софистъ, Такса, Театоръ, Телеграфъ, Теокрація, Тестаментъ, Терапія, Технологія, Тонъ, Титула, Трагедія, Философія, Фисика, Фисіологія, Финанція, Флота, Форма, Характеръ, Характеристика, Хармонія, Хемія, Штабъ, Штатистика, Штафета и много друге оваке и овима подобне рѣчи, коима се сва стварь, као собственымъ именомъ удавнпуть и свагда еднако и подпуно каже. Но ако я и желимъ, да мы овакове рѣчи за нашъ книжевный языкъ задржимо, зато опетъ не велимъ, да не треба никакo покушавати, бы ли се и како бы се коя одъ ны добро србски могла казати; само да не изиђе на пр. Грамматика: языковка, визичница, или Исторія: догoдoвштина, агрикултура, тежатничтво, и т. п.!

— Кадъ намъ већъ потреба стoи, да тражимо помоћи за нашъ книжеванъ языкъ у языку старо- (или црквено-) славенскомъ, то налазимъ да е нужно, да јоштъ свакій Србинъ, кои е науміо списатель быти, мора и овай нашъ старый языкъ учити и „колико е могуће више“ научити. Нека мысле други како е коме драго; али я, одъ мое стране, мыслимъ и држимъ, да е добро за насъ и по нашемъ языку было, што 'смо мы у нашимъ народнымъ школама колико толико нашъ старый Славенскій языкъ познали и научили, и да бы не мала штета или, болѣ казавши, несрећа была, ако се јоштъ и у напредакъ небы кодъ насъ, особито у већимъ школама, на пр. у философическимъ или старіимъ гимназіяльнымъ классама и у Богословія, старо-славенски учило. —

в) Найпосле, кадъ што пишемо, да добро пазимо и дотеруемо, да намъ слогъ или саставъ езика буде управо србскій, дакле као што е онъ свойственъ и природанъ нашемъ „народномъ“ говору, слажући га само по правилама књижевне углађености и уредности, која могу бити, а и есу донста, за свакиј књижевиный езикъ еднака. *Правило* дакле и *лѣпо да пишемо!* Ко не уме — а лако, Богъ ме! јошть засадъ и нѣ — тако писати, нека сѣди болъ съ миромъ, па нека чита што други напишу. „Бѣтъ“ рећи ћешъ ми, „али ко види и признае кодъ насъ, да не уме добро и лѣпо србски писати?“ Тако е, у зао часъ! Зато намъ е сила нужна она књижевна труба, која свачію ругобу и срамоту, и свачію заслугу и ваљаность објавлюе и яснымъ гласомъ по свѣту разноси, у томъ едне одъ недостойны у књижеству исправляюћи, а друге ућуткаваюћи, достойне пакъ похваляюћи и на болъ јошть подстрекваюћи, дакле — *критика!!*

3) Г. Вукъ наводи, као што е тамо выше речено, 49 „Славенски,“ 47 одъ Славенски „посрблѣны“ и 84 „начинѣны рѣчій“, ков е у овомъ своемъ преводу Новога завѣта съ рѣчима „народнымъ“ *по-мѣшао*. А я самъ само у предговору нѣговомъ, у Евангелію по Матею и у посланици Апостола Павла Римлянина преко тога нѣимъ ставлѣнога числа јошть и ово таковы исты рѣчій нащао: премудрост, држава, утвар, свѣтлост, мрзост, смисао, обред, дјело, књижевник, супарник, тајность, мучитель, завјес, премјена, западни, на’д, прилог, владичанство, савјет, савѣтник, начелник, утјеха, провиђење, свештенство, књижавност, читатель, цонизност, погйбао, апостолство, вјерност, једнакост, корист, рјечитост, створење, твар, кротост, богомољство, богатство, дубазни, неисказан, достојан, услышен, нељубаван,

безводни, смјераи, кротаи, знатан, блажен, божанствен, гњев, судни, опште, спасеније, унутрашњи, пророковати, преластити, распространити, разгњевити се, утјешити се, наслједити, саблажњавати, љубити, уготовити, творити, недостати, отврдоглавити, назначити, доказивати, раздражити, супроћати се, побједити, промишљавати, просвјетлити, начинишљења, будући да су, зли будући, бивши убијен, умрвши, одведавши, казано старима, пророчки, праведнички, ученички, свештенички, благослов, благодат. Колико бы се јошть оваки рѣчій, кое се такође у „простомъ народу“ или никако не говоре, или ако се кое одъ њи и говоре, а оно ѿ рѣдко и то найвише само они употребљаваю, кои књиге читаю или кои су што одъ књижевника, мирски или духовны, научили, колико бы се, велимъ јошть оваковы рѣчій нашло, кадъ самъ ево мало далѣ и то готово на првый погледъ јошть и ове спацио: доброљубив, недостатак, поучење, звање, уништен, надговорљиве ријечи, срдачни савјети, похвала, лукавство, употребљавати, обличје, пристojни, уништити! Ово в, као што видишъ, пуна стотиница преко оны нѣгови сто и осамдесетъ рѣчій, кое в онъ самъ у овомъ предгонуру подъ онымъ троякимъ числомъ редомъ навео. — Кадъ в тако, то в г. Вукъ, како я мыслимъ, могао да не каже цифрама, колико в онъ одъ овы, колико одъ оны рѣчій, кои у нашемъ народномъ языку не'ма или кое нисчуо да се у нашемъ народу говоре, употребіо; за нѣга самогъ было бы сваковко мало лѣпше, а за насъ доста, да в само реко: „ја сам се трудио, да мој пријевод Новогa Завјета буде што је могуће више и нашијем чистијем народнијем језиком“, и зато самъ само о'по'лико Славенски, одъ Славенски посрбљѣны и начинѣны рѣчій узео и съ „народнијем ријечима помјешао“, колико самъ за то потре-

бе и нужде имао, а нимало и нипошто више.“ Мы бы му то вѣровали, ерѣ знамо, да е онѣ човекѣ, кои и жели и зна, оно што узме писати, чисто и добро *србски* написати, и кои безѣ *праве нужде* неће никакву необычну и у народу јошѣ довольно непознату рѣчь съ народнымѣ рѣчима помѣшати. Па ако бы после у томѣ нѣговомѣ преводу и нашли, као што донста налазимо, таковы рѣчій више одѣ сто и осамдесетѣ, мы му то нимало небы замѣрили, нити бы казали, да е онѣ тимѣ нашѣ языкѣ „кваріо“; него бы ово одѣ прилике рекли: „Г. Вукѣ е *Новый Заветѣ*“, као што 'смо се томе и надали, на правый србскій языкѣ превео. Има истина у овомѣ нѣговомѣ преводу и славенски и новоначинѣны рѣчій подоста, као што му и слогѣ языка нѣ безѣ вышега полета и безѣ неки, у простомѣ народу јошѣ необычны изрази; али са свимѣ тимѣ опетѣ е овай языкѣ *правый* србскій, ако и нѣ посве или чисто *говорный* языкѣ. Мы видимо добро, да су му све ове рѣчи, коє ни'су „народне“ него „књижевне“, *потребне* и *нуждне* были; ербо знамо, да се ни „Новый Заветѣ“ на самый говорный языкѣ нашего простого народа, дакле безѣ помоћи оваковы рѣчій, не може никакѣ превести, и да писменѣсть свагда, па ако 'ће колико лакѣ быти нѣнѣ предметѣ, „народный языкѣ“ диже на степенѣ књижевнога достоинства, гди онѣ показує и мора показивати више снаге, съ прибавкомѣ новы или књижевны рѣчій и више лѣпѣте, съ додаткомѣ писмене углаѣенѣости слога, него колико и едне и друге у устима цука или простого народа има и имати може.

4) Г. Вукѣ каже за своє „Славенскѣ“ рѣчи, да су оне такове, „које се у нашем народном ѣзике (!) не говоре, али се ласно могу разумѣти и с народниѣм риѣчима помиѣшати“, а за оне Славенскѣ „по-

србљне“ и за „начинѣне“ вели: „највише овихъ рјечи казао би овако и најпростији Србин, само кад би му затребале; а може бити да их и говоре.“ Добро; и то ћемо му драговољно вѣровати! Али 'оће ли и онъ одселе тако добаръ бити, да другомъ брату Србљину, кои се усудио, те е превео или написао *теже што* него што е „Новый Заветъ“, не замѣри и да одма не каже, да му езикъ не валя, него да е покваренъ, зато, што е у нѣговој књизи нашао не само оне рѣчи, које е онъ у овомъ свомъ „пријеводу“ употребио, него јошъ и више такovy и подобны рѣчй, о којима бы се тако исто лако и слѣдствено могло казати, да се ласно могу разумети и съ народнымъ рѣчима помѣшати“, и да бы „највише ти рѣчй тако и најпростији Србинъ казао, само кадъ бы му затребале; а може бити да ѿ и говоре“? Или 'оће ли онъ признати, да е и таковога брата Србина езикъ, ако му се само иначе небы имало много замѣрити, такође „народный езикъ“ и съ тимъ, што 'су у нѣму съ „народнымъ рѣчима“ онолике рѣчи „помѣшане“, које се у „народу“ не говоре, но које е онъ по „кнѣжевной“ својој потреби и нужди употребити морао?

„Бсть“; али ако тай братъ нѣ све само такову „Славенску“ рѣчь „задржао“, која се „ласно разумјети и съ народнијемъ рјечима помијешати може“, или ако нѣ сваку своју рѣчь тако „посрбио“ и „начинио“, „како би је казао и најпростији Србин, кад би је затребао“? У таквомъ случаю нека г. Вукъ има любовъ, озбиљно прочитати и видити ове своје рѣчи: ревност, ревнитељ, утјеха, дјевственник, заступник, четверовласник, лицемјерје, прелюба, прелубочинац, искуство, доброљубив, звање, утвар, смисао, обред, дјело, завјес, наѣд, владичество, провиђење, твар, судни, преластити, саблажнявати,

супроћати се, крајеуголан, сујетан, неуздржаник, су-
јеверје, сазидаше, четвртник, отпад, неиспитљив,
неистражљив, неродљив, слушац, кушач, карач,
мртвост, гостољубивост, празноговорљив, отвр-
доглавити, и т. п., па ако нађе, да се све ове нѣ-
гове рѣчи „ласно могу разумѣти и сасвимъ слично
съ народнымъ рѣчима помѣшати“, а онъ нека онда
надъ њимъ и о нѣговомъ языку изрече своју пре-
суду како му драго строго.

Колико 'су мени наше, (а и общте) књижевне
потребе познате, мы 'ћемо јошть засадъ морати о-
симъ *своју* оны „Славенски“, одъ славенски „посрб-
лѣны“ и „начинѣны“ рѣчй, кое в г. Вукъ у овомъ
свомъ преводу съ народнымъ рѣчима помѣшао“,
јошть и ове и друге подобне, све по „потреби и
нужди“ нашој „задржати“ и „употреблявати“ и то,
међу осталима, рѣчи: *надежда* и *заведеніе*, па обе
по оному праву, по коемъ в г. Вукъ *утѣха* и *спа-
сеніе* задржао и употребіо, еръ као што в рѣчь
„спасеніе“ одъ калуђера у народный говоръ, а „у-
тѣха“ одъ књижевника у нашъ књижеванъ языкъ
прешла, тако 'су исто народу дали рѣчь „надежду“
свештеници съ Катихисисомъ у „*вѣра, любовь и на-
дежда*“, а „заведеніе“ су књижевници увели у књи-
жевность нашу; и тако 'ћемо моћи, баремъ у оз-
биьной прози, и далъ быти безъ рѣчи: „*на'де*“ г.
Вука или „*на'де*“ Дубровачке и безъ „*завода*“, кое
'су обе сасвимъ нове за насъ и доста нескладно „по-
срблѣне“ рѣчи, еръ „*на'де*“ и „*заводъ*“ може и дру-
го нешто значити, а не само или управо што у нѣ-
му тражимо: *надежду* и *заведеніе*. Поредъ овы сто-
яће далъ: *нужда* и *зданіе*; *число* и *званіе*; *жертва*
и *жизніе*; *чувство* и *понятіе*, *дѣйство* или *дѣло* (die That,
за ово в права народна рѣчь: „чинѣница“), и *извѣ-
стіе*, еръ све ове рѣчи овако в Србинъ многи већъ

познао и зна, шта му оне кажу, кадъ му се овако изговоре или напишу; зашто бы га садъ одъ нън одвраћали и изнова учили на: „нуђа“, или вальда „нудъ“, и на „зграда“; на „брой“ и званъ“, „жртва“ и „миѣиѣ“, ѣуть, или ѣуѣнство или „ѣуѣ“ или чу'ѣ“, „понаѣ“ или „поамъ“ или „поамъ“, „чинъ“ и „извешѣ“ или „извѣсѣ“? кадъ веѣина овы рѣчій, осимъ што е мучно посрблѣна, јошть она и друго нешто означава или означавати може, а не само или управо оно, што треба и што 'оѣемо да намъзначи и каже. Небы л' то было више сиротиню, него богатство у языку правити? „Али“, рѣѣи ѣешъ ми, „только *ниѣ* и *тиѣ* и не знамъ јошть какво *иѣ* не може трпити нашъ „народный языкъ“, зашто му *ниѣ* ствойствено!“ — Ту имашъ право; то и мое уши доста вреѣа; али шта знамо радити, кадъ *ниѣ* другоячѣ! И кадъ може „народный языкъ“ трпити: „спасе-*ниѣ*“, „благовѣштениѣ“, „заведениѣ“, „васкрсениѣ“, „сретенѣ“ и о. п. нека „кнѣжижеванъ“ языкъ трпи поредъ „нарѣчиѣ“, „объявѣниѣ“ и о. п. јошть кою такову рѣчь на *иѣ*, особито кадъ се „по потреби и нужди“ или и по праву „наваде“ трпити може и мора. На ово нешто наликъ има и у Русскомъ языку, комъ е свойствено у овакимъ „существительнымъ“ на *иѣ*, у *ѣиѣ*, *тиѣ*, *лиѣ* и т. д.; али му е свойствено и *ѣ* у *ниѣ*, *нѣ*, *тѣ*, *лѣ* и т. д. на пр. тройнѣ, платѣ, подмылѣ, подварѣ, устѣ, и т. д. После бы'ѣ јошть и овы рѣчи, на пр. способность, строгость, собственость, гордость, дражестъ, живость, честность, благость, опасность, ярость, подлость, неустрашимость, повинность, невинность, скромность, успѣшность, равенность, разность, изображеность, образованность, сталность, самосталность, превратность, недораслость, признательность, улюдность, угодность, лютость, удобность, гладкость, рапавость, мекость, крутость, облость, округлость, краткость,

плитность, радиность, неякость, якость, крепость, отважность, человечность, умность, законность, законитость, уставность, дрявность, дружественность, народность, склонность, наклонность, благонаклонность, пристойность, благопристойность, добровольность, благовольность, зловольность, зависимость, независимость, бытность, сущность, одкупность, приступность, основность, садашность, прошлость, будущность, постепенность, смотренность, несмотренность, точность, неточность, исправность, неисправность, сличность, несличность, измышлѣнность, истинитость, развратность, раскопность, разузданность, занимательность, надулость, олость, лажливость, боязливость, позорливость, подкупливость, подмитливость, расточливость, похотливость, свойственность, подозрительность, извѣстность, неизвѣстность, праведность, неправедность, пристрастность, незаконность, важность, нишкетность, околность, надлежность, безззорность, беззаконность, безконечность, безмѣрность, безопасность, безплотность, безгрѣшность, бесполезность, безбѣдность, безосновность, безмысленность, безпорочность, безчисленность, безчувственность, богоподобность; тужитель, слушатель, управитель, попечитель, осмотритель, надзиратель, предсѣдатель, засѣдатель, равнитель, искупитель, дѣловодитель, пероводитель, скупитель, обитатель, житель, старатель, ласкатель, развратитель, проситель, молитель, увредитель, спаситель, створитель, мѣритель, показатель, доноситель, извѣститель, рачуноводитель, испытатель, изслѣдатель, изврѣшитель, губитель, нарушитель; правительство, управительство, попечительство, надзирательство, предсѣдательство, засѣдательство, старательство, начальство, начальничество, человечество, отечество, божество, существо, единство, спокойство, неспокойство, малолѣтство, пунолѣтство, едноженство, многожен-

ство, безбожество, безвѣрство, невѣрство, устройство, свойство, родство, благоустройство, самоубійство, ласкательство, обстоятельство, слѣдство, средство, величество, высочество, общество, руководство, производство, вѣроломство, одсуство, присуство, благородство, доказательство, свемогуѣство, ратарство, рударство, постройка, воинство; вѣсть, чинъ, появъ, доказъ, обявъ, кругъ, позывъ, призывъ, падежъ, разказъ, наводъ, уводъ, изводъ, описъ, разписъ, пописъ, преписка, примѣтка, честь, почестъ, огласъ, вкусъ, слухъ, духъ, воздухъ, (повѣтарце?) успѣхъ, основъ, савезъ, обзоръ, задатакъ, одскокъ, наскокъ, одбой, изливъ, уливъ, одборъ, изразъ, цѣль, молба, просьба, тражба, жалба, утокъ, натискъ, потискъ, подлогъ, излогъ, предлогъ, завитакъ, поправка, условъ, поводъ, спѣвъ, пловитва, послѣдица, разногласица, извозъ, увозъ, уносъ, износъ, видъ, узрастъ, нагонъ, побѣда, быѣе, преступакъ, отачбина, бракъ, указъ, прописъ, заключакъ, казанъ, клевета, метежъ, превратъ, набавка, прибавка, ставакъ, слоги, саставъ, уставъ, непогода, область, обмана, образацъ, обсада, посада, опытъ, испытъ, посмотра, особа, превага, просвѣта, одродъ, охота, пагуба, палба, споменикъ, преговоръ, преломъ, предметъ, дометакъ, одломакъ, писало, полъ, оставка, растежъ, бы'ль, блескъ, часть, участь, површина, зреникъ, порокъ; чиновникъ, званичникъ, начальникъ, представникъ, вѣстникъ, огласникъ, посредственикъ, одборникъ, увозникъ, извозникъ, метежникъ, областникъ, посадникъ, обсадникъ, отважникъ, одродникъ, участникъ, умникъ, приемникъ, пуномоѣникъ, пуновластникъ, бездѣльникъ, властникъ, државникъ, умивалникъ, населѣникъ, источникъ; изображень, образованъ, сталанъ, самосталанъ, способанъ, строго, точанъ, исправанъ, честанъ, опасанъ, раздражень, собственъ, свойственъ, подалъ, безоопасанъ, безко-

начанъ, безгрѣшанъ, безчисленъ, безчувственъ, безуманъ, безмысленъ, безпорочанъ, повинъ, невинъ, порочанъ, любованъ, любезанъ, савестанъ, безсавѣстанъ, окруженъ, спокоянъ, приступанъ, изванреданъ, чрезвычайный, подобанъ, усиѣшанъ, слѣдственъ, устроенъ, благоустроенъ, скроманъ, благоволянъ, наклонѣнъ, благонаклонѣнъ, богоподобанъ, извѣстанъ, неизвѣстанъ, важанъ, маловажанъ, нищетанъ, признателанъ, благодаранъ, удобанъ, уманъ, безуманъ, несмотренъ, развратанъ, роскошанъ, буранъ, казнѣнъ, побуѣнъ, узбуѣнъ, службенъ, званичанъ, дужностанъ, подозрителанъ, почастанъ, правительственъ, божественъ, отечественъ, употребителанъ, занимателанъ, премѣнливъ, позорливъ, трудолюбивъ, човеколюбивъ, славолубивъ, честолюбивъ, боголюбивъ, страстолюбивъ, пристрастанъ; неустрашимъ, зависимъ, независимъ, невредимъ, неоспоримъ, непоколебимъ, (ово све као: видимъ, у пословици: „видима е бѣда у старца жена млада“) условно, безусловно, бурно, преносно, односително, исправно, точно, срдачно, постепено, законно, одсудно; побудити, узбудити, извѣстити, казнити, изслѣдити, истражити, испытати, занемати, одобрити, устроити, установити, опуномоћити, облагородити, обожавати, представити, предложити, поколебати, нарушити, воспитати, производити, присуствовати, одсуствовати, изявити, изяснити, злословити, предупредити, опредѣлити, сачинити, изобразити, просвѣтити, надлежати, уважити, рѣшити, заключити, дѣлати, разсудити, разсмотрити, наставляти, умствовати, чествовати, жертвовати, надзиравати, обнародовати, дѣйствовати, руководити, запоставити; побуѣнъ, узбуѣнъ, одобренъ, представлѣнъ, предложенъ, изслѣженъ, изявлѣнъ, изяснѣнъ (или изясненіе) колебанъ, воспитаванъ (и воспитаніе), опредѣлѣнъ (и опредѣленіе), са-

чиняванѣ (и сачинѣніе), изображенѣ, уображенѣ, уваженѣ, рѣшаванѣ (и рѣшеніе), заключенѣ, дѣланѣ, одношенѣ, споразумлѣнѣ, повѣренѣ, обштанѣ, наставлянѣ (и наставлѣніе), умствованѣ, исправлянѣ, чествованѣ, жертвованѣ, обнародованѣ (и обнародованіе), дѣйствованѣ, руковођенѣ, устроиванѣ (и устроеніе), разсматранѣ и разсмотренѣ, установлѣнѣ, надзираванѣ (и надзираніе) и т. д. За све ове рѣчи, мыслимъ, тако се исто, као и о онима г. Вука, може рећи:

а) да су намъ оне за нашъ „књижевный языкъ“ „потребне и нуждне.“

б) да ѿ ни'смо могли чути, да се у (простомъ) народу говоре;

в) да се „ласно могу разумѣти и съ народнымъ рѣчима помѣшати, и

г) да бы многе одъ нѣи овако и најпростіи Србинъ казао само кадъ бы му затребале.

И тако кадъ оне славенске, посрблѣне и начинѣне рѣчи, кое в г. Вукъ овомъ приликомъ употребио, ни'су качество народности нашегъ языка у нѣговомъ преводу „Новога Завѣта“ побиле и поквариле; то не'ће, надамъ се, нико моћи казати, да языкъ у другой каквой кнѣзизі, у којой се не само те г. Вука, него многе и одъ овы, многъ овде наведены а и други таковы рѣчій налазе, нѣ такође нашъ „народный сръбскій языкъ“, предпоставлямъ наравно, да се у нѣму противъ свойства народнога говора и правила писмености нѣ погрѣшавало.

Али што годъ люди раде, то све съ временемъ сазрева; по времену дакле има'ће вѣштїи и опытниіи людїи, кои 'ће болѣ умети и моћи „биро-

ти“ и „правити“ потребне и нуждне за нашъ „књи-
жевный языкъ“ и кои ће одъ свою овы рѣчій, коє
смо мы узели и начинили, или коє ћемо јошть у-
зимати и правити, само оне згодне и добре „задр-
жати“, а остале изметнути и заборавности преда-
ти. Па ни ово неће само *нашъ*, „прије у свијету
нечувен покор“ бити!

5) Г. Вукъ сасвимъ слободно каже: „има (у
овомъ нѣговомъ преводу) ријечи 84, којихъ нијесам
чуо у народу да се говоре, него сам их ја начи-
нио.“ Међу тимъ рѣчима и ове се налазе: вртар,
трубач, избраник, четверовласник, осветник, пре-
ступница, виноградар, вратар, прељубочинац, пре-
љубочинство, незнабоштво, однад, распусна (књи-
га), смјерност, избављење, извршење, обновљење,
окамењење, оправдање, осуђење, очишћење, по-
знање, покајање, помазање, помирење, повижење,
посвећење, послушање, непослушање, потврђење,
похођење, приготовљење, признање, примирење, у-
тврђење, грабљив, учљив. И за ове рѣчи каже г.
Вукъ, да ње *онъ* начинио!! Кадъ ово странни лю-
ди, на пр. Нѣмци или Русси, кои насъ и наше књи-
жество до зла бога мало и чудно познају, разберу,
мораће узвикнути: „Јднн ти Срби; а да шта 'су
они у свомъ књижевномъ языку досадъ имали, кадъ
нису у нѣму имали ни овы рѣчій, док' имъ ево не
дође г. Вукъ, да имъ ње „начинио“ и са своимъ пре-
водомъ Новогa Завѣта у год. 1847. даде! Еле, пра-
во наше новине и наши учевни лѣтописи кажу, „кои
наравно не лажу“, да е у Србѣ единый писатель
г. Вукъ; што имъ онъ да, оно имаду, и што одъ
нѣга добию, оно е само србски и ваљано!“ Него
мы се усуђуемо казати: „Свакомъ своє!“ Г. Вукъ
е свагда правилно и чисто *србски* писао; онъ намъ
е сачинио *нову* ортографію, и написао намъ е и из-

дао доста врло *полезны* и *важны* кнѣга, Богъ му за све то животъ и здравлѣ, а народъ заслужену хвалу и славу дао! Али поредъ тога овомъ приликомъ „начинію“ намъ е онъ донста и неколико рѣчій, на пр. љубазни, љубазница (за досадашиѣ „любезни и любезница“, ово мы одъ *любви* као *народно* „любовникъ“), гостољубивост (за досадашиѣ „гостолюбѣ, као „*сребролюбѣ*“, ерѣ мы мыслимо да е „гостољубивость“ друго, а друго „гостолюбѣ), измышлѣч, карач, мјеѣч (за досадашиѣ „мѣнитель“), слушаѣ (за досадашиѣ „слушатель“ и „слушаоцѣ“), кушѣч (за досадашиѣ „кушатель“ и „искуситель“), четвртник (за оно што не знамо шта е), дјевојаштво (за досадашиѣ „дѣвство“; у насъ одъ „дѣва“, у нѣга одъ „дјевојка“), зборница, људокрадица, посянаштво, мртвост (мыслимъ за „мртвило“; како бы се „мртвостъ“ латински или нѣмачки рекло?), непоколебљив (за досадашиѣ „непоколебимъ“), неродљив (?), празноговорљив (!), осјетљив (за „чувствителанъ“), распадљив. Я се садъ тврдо надамъ, да ће г. Вукъ у свой рѣчникъ, кои мысли по другій путъ издати, ставити и ове нѣгове, а и наше кнѣжевне рѣчи, о конима суди и судити може „да се ласно могу разумети и да добро узъ „народне рѣчи“ пристаю. Па просто му было, нека и у овомъ тражи заслуге и славе; али заслугу за све оне остале вышенаведене рѣчи нека онъ, као што е право и здраво, остави онима, кои 'су ѿ пре и безъ нѣга заоста начинили и у кнѣжеванъ нашъ ѣзыкъ увели, те 'смо ѿ мы сви други досадъ употребљавали, готово све тако као што ѿ е и г. Вукъ у овомъ своемъ [преводу заедно съ онымъ помлогимъ рѣчима употребіо, кое ни'су ни нѣговъ творъ ни „народне“, него управо „кнѣжевне“ рѣчи, и о конима онъ, као што 'смо выше разумели, ни спо-

мена у свомъ предговору нѣ учиніо! „Што є право и самоѣ в Богу мило.“

б) Ёзыкъ превода Новаго Завѣта г. Вука єсть доиста *србски* ёзыкъ; но нарѣчія є, тако самымъ г. Вукомъ названога, „Ерцеговачкогъ“. Нѣму се мило *овымъ* нарѣчіємъ писати, зато, што се „такое говори онѣ, ѣе се онъ родіо.“ Противъ тога не ма се шта, особито засадъ, реѣи; а мило є и мени свако нарѣчіє србскога ёзыка, па дакле мила и свака књига, была она написана овымъ или онымъ нарѣчіємъ, само ако є овако правилно, по свойству „народнога ёзыка“, написана, као што є г. Вукъ овай свой преводъ Новаго Завѣта написао. Али поредъ свега тога я, одъ мое стране, мыслимъ и држимъ, да є ово друго наше нарѣчіє, кое є такоѣе г. Вукъ „Сремскимъ“ назвао, лѣпше, благогласнѣ одъ тога Ерцеговачкогъ и да ѣе се *оно* а не *ово* за ёзыкъ књижевности наше отети, и то одъ прилике изъ овы узрока:

а) „Сремско“, или болѣ реѣи *вишине* народа србскогъ, нарѣчіє говори веѣа частъ нашего народа, а имено она, коя живи у србскомъ Княжеству, осимъ подрински краєва изнадъ Лознице и поредъ овы лежеѣегъ не пространогъ предѣла све къ Босанско-Ерцеговачкой граници: после у Срему, кои є средоточный край србски земаля; затимъ у Банату и у Бачкой, и наипосле далѣ у Маѣарской, у Славоніи, а и у Хрватской и овде и онде готово суда, гди се нашинци, кои се Србљима називаю, налазе. Наиправилнѣ и наичистѣ пакъ говори се овымъ нарѣчіємъ у Србѣи у посавскимъ и подунавскимъ краєвима одъ Дрине до Мораве, и у цѣлой средини нѣной, кою су пре Шумадіомъ звали, па іошѣ и далѣ до у Крушевачке и Чачанске краєве; а на оной страни у цѣломъ лѣпомъ Срему, у гра-

ници Банатской, у слободнымъ Диштрикима и у Бачкой, наравно свуда туда осимъ у варошима, и то само у онимъ, обично већимъ, гди 'су Србљи съ инородцима толико помѣшани, да ѿ ови числомъ надилазе. Да е управо у овимъ земляма и областима найгушће нашъ народъ населѣнъ, и по томе да нѣга ту найвише има, то, мыслимъ, никоме не треба доказивати. А „вишина“, кажу, „рѣшава“, па јоштъ тимъ више, кадъ е и претежнія умность на нѣной страни!

б) Осимъ тога што е ово нарѣчје већой части правога Србскогъ народа обичнѣе и милѣе, јоште е оно на свакій начинъ и благогласнѣе одъ нарѣчја (Вуковски-) Ерцеговачкогъ. Ово веће благогласѣ я найвише налазимъ у томъ, што се у нѣму писмо *ѣ* онде, гди се одъ славенскогъ у србскій гласѣ претвара, као простый самогласникъ *е* (или кадшто као *и*), дакле и свакій слогъ съ овимъ писменомъ просто и едноставно, безъ затезаня и безъ различитогъ извѣяня, изговара; што се покрай тога и сугласници у нѣму само по вѣштественымъ правилама или по свойству свега србскогъ языка, а не и по нарѣчной различности мѣняю и претвараю, и што се у нѣму рапаво *х* изоставля или другимъ, найвише мекшимъ и за србско уво пріятнѣе звечућимъ сугласницима и самогласницима замѣнява. Тако се по овомъ „Сремскомъ“ нарѣчію говори: бео, бело, речъ, време, петао, брегъ, цена, песакъ, млеко, девойка, дете, светъ, бесанъ, тело, река, слепъ, лень, векъ, после, заповѣсть, човекъ, видити, делити, летити, постидити, подсмевати, заповѣдати, сикира, гнѣздо, преводъ, превара, овде, овимъ, светымъ, нашимъ, чистымъ, последакъ, наследникъ, дедъ, 'тети, истерати, сувъ, глувъ, ромъ, грей, смей, лебъ, одма, увода, изданути, дувати, одо, дођо, чу, гледа и т. д.

а по „Ердеговачкомъ“ ове се рѣчи и тичући се слогови у њима изговараю : био, бијело и бјелало, ријеч и рјечит, вријеме и временит, пијетао, и пјевати, бријег и брјеговит, цијена и пропјенити, пијесак и пјесковит, млијeko и мљечар, ђевојка и дјевојка, дијете и ђеца, свијет и свјетски, бијесан и бјеснити, тијело и тјелесан, ријека и рјечни, слијеп и ошљепити, лијен и љенив, вијек и вјечит, послје и пошљедње, заповијест и заповједати, чојек и чојк, виђети и видјети, дијелити, леђети и летјети, постиђети и постидјети, — подсмјејевати, гнијездо и угњездити се, пријевод, и превођен, пријевара, и преварен, овђе и овдје, овнијем, светијем нашијем чистијем, пошљедак, нашљедник, ђед и дјед, ђети и хтјети и шђети, нишђерати и истјерати, сух, глух, гријех и грјепан, смијех и смјешан, хљеб и љеб, одмах, ухода, издахнути, духати, одох и одог, дођох и дођог, чух и чуг, гледах и гледаг и т. д. За које нарѣчије морало бы се више правила учити? Које нарѣчије уву пријатније, наравно питањем: за уво „нђжније“ и за оно, које није пристрасно заузето за све, што се чује тамо „ђе се оно родило“? — —

Јошћ мало примѣра ради :

У то време, кадъ беше врло много народа и не имају пита ести, дозвоа Исусъ ученике своје и рече имъ : **Ж**ао ми е народа, еръ већ три дана стоје кодъ мене и не-маю ништа ести. **И** ако ий одпустимъ гладне кућама њиовымъ, ослабиће на путу; еръ су многи одъ

У то вријеме, кадъ бијаше врло много народа и не имадијаху шта јести, дозвоа Исусъ ученике своје и рече имъ : **Ж**ао ми је народа, јер већ три дана стоје код мене и немају ништа јести. **И** ако их отпустимъ гладне кућама њиховијем, ослабиће на путу; јер су мно-

њи дошли изъ далека. И одговорише му ученици његови: Одкуда ћемо узети леба овде у пустыњи да њ наранимо? И запыта њ: колико имате лебова? А они казаше: седамъ. И заповеди народу да поседају по земљи: и узевши оны седамъ лебова и хвалу давши, преломи и даде ученицима своимъ да раздаду, и т. д. Ев. Мар. гл. VIII.

Или: а одо сувимъ путемъ и дођо у шуму. Ту нађемъ човека, који одъ зиме дуваше у руке; а му назовемъ: добаръ данъ, а онъ мени ни речи, већ се диже као бесанъ, и истера ме изъ шуме. Ја се другимъ путемъ вратимъ на брегъ, гди се нађемъ съ моимъ бодримъ, любезнымъ и вернымъ пријатељима, који се текъ удалили бяу одъ неки ромы, слепи, немы, узеты и други людй и т. д.

ги одъ њих дошли изъ далека. И одговорише му ученици његови: откуда ћемо узети хљеба овдје у пустыњи да их нахранимо? И запыта их: колико имате хљебова? А они казаше: седам. И заповједи народу да посједају по земљи; и узевши онијех седам хљебова и хвалу давши, преломи, и даде ученицима својијем да раздаду и т. д. Ibid.

Ја ђдох сувијем путемъ и дођох у шуму. Ту нађемъ човјека, који од зиме духаше у руке; ја му назовем: добар дан, а он мени ни ријечи, већ се диже као бјесан, и ишћера ме из шуме. Ја се другимъ путем вратим на бријег, ђе се нађем с мојијем добријем, љубазнијем и вјернијем пријатељима, који се тек удалили бијаху од њекијех хромијех, слијепијех, нијемијех, узетијех и другијех људи.

Особито в ово прекомјрно и јенъ готово аченъ и свѣдочба, да уму, који се овако взыкомъ изражава, нѣ много за скупимъ временомъ стало, а осимъ тога се оно заиста врло неслаично односи къ

ПОПРАВКА ЗНАМЕНИТИИ' ПОГРЕШАКА.

I. У УСТАВУ И УСТРОБНІЮ ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

Страна	врста	печатано	треба
1.	11.	К. № 1546. С. № '63.	К. № 1546. С. № 863.
8.	20.	могућа	могући
9.	30.	№' 444.	№ 144/1845 год.

II. У САМОМЪ ГЛАСНИКУ.

7.	19.	соfessіo	confessio
9.	20.	саучастіе	саучастіе
17.	22.	Лел екъ	лелекъ
21.	29.	рарода грѣкон	народа гдѣкон
23.	1.	зове	зове се
120.	9.	укннула	укнулаа
126.	5.	пріемливостъ	пріемальность.
151.	24.	здруво	здраво
189.	24.	Кадагъ	Карадагъ
195.	4.	изгучіо	изгубіо.
205.	28.	престаде се	престаде
230.	18.	коя	воа
242.	28.	у погледу	у коме погледу.
244.	2.	Ческо-Славенско	Ческо-Словенско
—	19.	Словен-	Славен-
257.	2.	гледала съ	гледала штицу съ

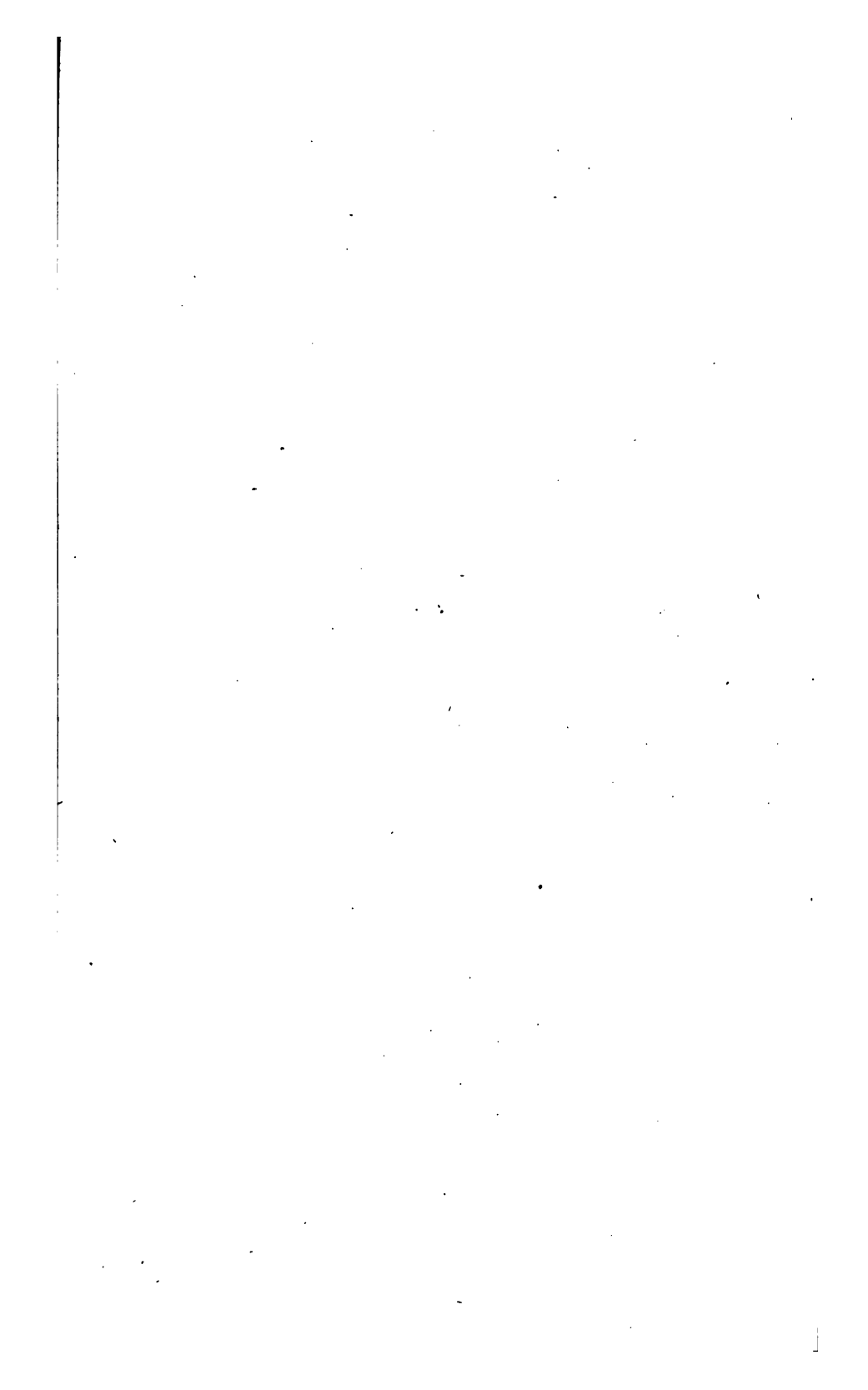
ГЛАСНИКЪ

ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА II.

У БЕОГРАДА
У КЊИГОПЕЧАТНИЦИ

С А Д Р Ж А Й.

	Стр.
I. Бзыкословне примѣтбе на предговоръ <i>Г. Вука Стеф. Караѣића</i> къ преводу новогъ завѣта.	1.
II. Процветанѣ славенскогъ кнѣжества у Бугарской (преводъ).	43.
III. Законикъ цара сръбскогъ <i>Стефана Душани Силногъ</i> (преводъ).	84.
IV. Планъ, како бы се могло доѣи до нове сръбске исторіе.	156.
а) одъ почасногъ члана <i>А. Петровиѣвића</i>	—
б) одъ ред. члана <i>Силе Милутиновића</i>	161.
в) одъ ред. члана <i>И. Стояновића</i>	164.
г) одъ ред. члана <i>Серѣя Николића</i>	174.
д) одъ ред. члана <i>Др. Янка Шафарика</i>	186.
V. Извори изъ едне кронике.	197.
а) диплома цара <i>Стефана Уроша</i>	—
б) диплома султанице <i>Маре</i>	200.
в) диплома митрополита <i>Юакима</i>	205.
VI. Грађа за нову сръбску исторію	208.
1) преписъ оригиналногъ историчногъ састава митрополита карловачкогъ <i>Стефана Стратимировића</i>	—
2) прошеніе Срба Цару Аустрійскомъ.	221.
3) прошеніе збега кленачкогъ Митрополиту <i>Стефану Стратимировићу</i>	223.
4) Одривци за сръбску исторію у манастиру <i>Купинову</i> нађени.	225.
5) <i>Шта Милошъ Воденичаревићъ</i> о сръбской исторіи прича.	229.
6) Причания <i>Гав. Пантелића</i> о сръбской новой исторіи.	232.

Стр.

**VII. Извѣстія о дѣланію Друштва Србске Слове-
сности.**

1) одъ год. 1846.	263.
2) одъ год. 1847.	269.
3) одъ год. 1848.	276.
VIII. Некрологъ.	285.

I.

ЕЗЫКОСЛОВНЕ ПРИМЋТБЕ НА ПРЕДГОВОРЪ Г. ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЊА КЪ ПРЕВОДУ НОВОГЪ ЗАВѢТА.

Г. Вукъ Ст. Караџић издао намъ е свой преводъ „Новога завіѣта Господа нашего Исуса Христа,“ наштампанъ у Бечу у Типографіи брменскогъ Монастыра, 1847. в. 8. I — XV. стр. 607.

Дочекасмо дакле да имамо „Свето писмо“ и на нашемъ *Србскомъ* *языку*, и јошть да га имамо у преводу одъ самога нашегъ Г. Вука С. Караџића! —

Е ли Г. Вукъ „Новый Заветъ“ доиста „вѣрно превео, то нека други, позвани, дакле одъ мене за то способни, покажу. Мени се садъ само *га* *же* *ля* *натурила*, да две три примѣтбе о томе напишемъ, што онъ у свомъ предговору къ овомъ преводу о нашемъ *языку* наводи, и што я мыслимъ и како судимъ о „народномъ“ и о „книжжевномъ“ нашемъ *языку*. —

1) Г. Вукъ узео е у ову свою кнѣгу „30 рѣчи Турскијех,“ кое е све редомъ у ч. VII свога предговора подъ 1) навео. То ніе много; али я држимъ, да е онъ и ово мало число и на манъ јошть свести могао. Ако и ко други, онъ е заиста бареъ ове јошть *турске рѣчи*: *апуванъ*, *бадава*, *н-се*, *кавгација*, *надар*, *маѧа*, *ненмар*, *хајдук*, *харач*, *хатер*, *чаршија*, *србскимъ* *или*, по нужди, *србскимъ*

„начинѣнымъ“ рѣчима замѣнити могао. Но одъ мене му просто было, што и то засадъ нѣ учинио, кадъ се и садъ, као што видимъ, за остало својски старао, да му се нигди више турска рѣчь не увуче, гди се годъ србска, па ако се иначе и редко у народу говори, могла употребити. Тако самъ на велико мое задовољство у овомъ нѣговомъ преводу нашао, мѣсто турске рѣчи чиракъ, србску свијетѣак; м. ђумрукъ и ђумрукѣя, царина и цариник; м. сокакъ, улица; м. пенѣрь, прозор; м. пепкирь, убрус; м. бакаръ, мјед; м. зейтинъ, уље; м. сирѣе, оѣат; м. накаламѣти, приѣепити; м. бапчованъ, вртар; м. ѡпоакъ, угал; м. касапница, месарница; м. таласи (грч), валови и т. п.

Турске рѣчи ружно звече у напемъ „нѣжномъ“ языку; тимъ ружнѣ, кадъ се говоре намѣсто свои роѣены рѣчѣй. Оставимо дакле Турчину, што е турско, а Србима пишимо и говоримо, колико се болѣ и више може, чисто србски, овако као Г. Вукъ! Абаръ, на пр. авлѣя, ада, адетъ, алатъ, алвалукъ, аманетъ, асура, апсѣ, аръ, барякъ, баталъ, башка, баиръ, бакрачъ, барабаръ, басамакъ, бѣзъ, белай, белегѣя, бериѣетъ, богазъ, буюкъ, бургѣя, бурма, бусѣя, будакъ, вилаетъ, дертъ, дѣрекъ, думенъ, думенѣя, дунѣеръ, дурма, душманъ, ђубре, ексийъ, елкенъ, есапъ, еспапъ; заира, земанъ, зоръ, зулумъ; изунъ, илица, инатъ; ягма, ястукъ; югунлукъ; кавга, кавгаѣя, кадаръ, калай, калабалукъ, кайкъ, калаузъ, капѣя, напакъ, кашика, коѣнѣя, кусуръ; лагумъ; маѣла, мѣлъ, маказе, миразъ, миздракъ, мукастъ; оѣакъ; паламаръ, парче, пенѣрь, пѣзма, пишманъ; раѣъ, реузъ; сайбѣя, еанатъ, сандукъ, санѣѣе, севапъ, сертъ, сеѣте, сѣсетъ, сокакъ; таѣе, такумъ, тане, теретъ, тѣстѣкъ; ѣайда, ѣитѣлъ; ѣаръ, ѣѣѣ, ѣоравъ, ѣоавъ, ѣошакъ. ѣупрѣя; черегъ, ѣесма, чиракъ —

све 'су то турске рѣчи, за кое имамо мы свои красны србски рѣчій, до неколицине само, за кое се ласно србске „начинити“ могу. Г. Вукъ е готово све турске рѣчи, кое наши люди съ рѣчима србскога языка „мѣшаю“, у свомъ *Рѣчнику* са звѣздицомъ означіо, и многе одъ нѣи лѣпо србски, „народнымъ“ рѣчима, истолковао. Ко дакле небы знао, кое су рѣчи доиста турске у нашемъ языку, онъ нека тай Рѣчникъ отвори, и за оно што же ли знати, ту се упыта. Мени се чини, да они нису на правомъ путу, кои држе, да е све лѣпо и красно, што се годъ у „народномъ языку“ затекло, па ма' то было и маџарско и турско, или и свое, али свакояко изопачено. Оваково туђе и изопачено нѣе народъ попримао, и задржао, што е мысліо и осећао, да е болѣ и лѣпше, него оно нѣгово рођењо, кое е оставіо или кое му се покварило; већъ е онъ то учиніо, што му се ово туђе и покварено наметнуло, одъ силе господареѣга у нѣму туђинства и одъ затуплѣнога вкуса. Ово видимъ, зна и признае и Г. Вукъ; па зато се онъ и потрудио, да му языкъ овога нѣговогъ превода изиђе, „колико му е више могуће было“, чистъ одъ таковы туђи рѣчій. — Не могу ову прилику пропустити, да не примѣтимъ, да се овде у Србији турске рѣчи и у самомъ говору све манѣ и манѣ употребляваю, и да е ово пожеланный плодъ наше книжевне и званичне писмености! —

2) У истомъ чл. VII подъ 2) вели Г. Вукъ: „задржао сам 49 ријечи Славенскихъ, које се у нашемъ народномъ језику не говоре, али се ласно могу разумјети и с народнијемъ ријечима помјенати.“ Између ти рѣчій стое и ове: ревнитељ, тјешитељ, дјевственик, заступник, преступник, мужеложник, проповједник, четверовласник, лицемер, прељуба, жртва, добродјетель, ревност, и-

ПОПРАВКА ЗНАМЕНИТИИ' ПОГРЕШКА.

I. У УСТАВУ И УСТРОБНІЮ ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

<i>Страна</i>	<i>ерста</i>	<i>печатано</i>	<i>треба</i>
1.	11.	К. № 1546. С. № *63.	К. № 1546. С. № 863.
8.	20.	могућа	могући
9.	30.	№ 444.	№ 144/1845 год.

II. У САМОМЪ ГЛАСНИКУ.

7.	19.	sofessio	confessio
9.	20.	саучаствіе	саучаствіе
17.	22.	Лел екъ	делекъ
21.	29.	рарода грѣкон	варода гдѣкон
23.	1.	зове	зове се
120.	9.	укнигла	укниула
126.	5.	пріемљивость	пріемљивость.
151.	24.	здруво	здравио
189.	24.	Кадагъ	Карадагъ
195.	4.	изгучіо	изгубіо.
205.	28.	престаде се	престаде
230.	18.	коя	нов
242.	28.	у погледу	у коме погледу.
244.	2.	Ческо-Славенско	Ческо-Словенско
—	19.	Словен-	Славен-
257.	2.	гледала съ	гледала штацу съ

ГЛАСНИКЪ

ДРУЖТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕТКА II.

У БЕОГРАДУ,

У КНИГОПЕЧАТЊИ КНЯЖЕСТВА СРБС.

1849.

„дјело“ одъ нѣга много бы намъ вредило. — Ово узгредъ само.

Садъ да идемо ближе къ ствари!

„Народный языкъ!“ Кои ћемо языкъ тако називати?

Свакій народъ е сложенъ одъ више редова грађана. Главни 'су ови: редъ селяка или „просты людій“, затимъ варошана и после изображены и „учены“ людій. Првый редъ, обично найвећа масса народа, говори онолико одъ свогъ языка, колико му одъ нѣга за нѣговъ животъ треба; за предмете дакле, кое онъ не познае, и за идее, съ коима се нѣговъ умъ не занима, не'ма у „нѣговомъ“ языку ни имена ни рѣчій. Животъ другога реда, варошана, већ е вышій и има више и танъи потреба; па зато е овога реда и языкъ, премда онай истый, коимъ и селячка простота говори, али наравно за себе и богати и углаћени. Найпосле трећий редъ, онай научности и умности, зна и говори свой языкъ онако и онолико, како се и колико онъ у нѣму према потребама умнога живота изобразио. Мы дакле, кои *савъ* народъ любимо, и достойно уважамо како массу тако и силу умности еднога народа, не 'ћемо само онай языкъ, кои нѣгова „проста мложина“ говори, „народнымъ языкомъ“ називати, него 'ћемо, као што е право и наравно, казивати и држати, да е „народный языкъ“ обштый языкъ *сеега* народа, дакле языкъ, кои сви нѣгови редови говоре; еръ е у свему само народу све нѣгово благо и сва нѣгова снага.

„Книжечный языкъ!“ Кои е и какавъ е овай языкъ?

„Книжечный языкъ“ нѣ другій, нити треба да е другій, него истый тай „народный языкъ“, да-

кле языкъ *живий*, кои савъ народъ своимъ назива и кои онъ говори. Али „книжечность“ овога языка нити е еднака кодъ свію народа, кои свое книжечство имаю, нити се она у едномъ и истомъ народу уеданпутъ како треба развила, ни на едномъ степену заковала. Она единако стои и корача съ народомъ цѣлымъ, а нарочито съ нѣговымъ државнымъ и грађанскимъ станѣмъ, съ нѣговомъ народносћу и нѣговомъ поносу, и съ нѣговымъ книжечствомъ, или, што е свѣдно, и съ нѣговымъ душевнымъ развиткомъ. А свакояко е „народный языкъ“ онда у правомъ смыслу и „книжечный языкъ“, кадъ е онъ тако „дотеранъ“, да се нѣмъ свапта лѣпо и лако може писати и за селяка и за рукодѣлца и за грађанскогъ промишлѣника и за книжечника и за човека одличника, па быо овай свѣштеникъ или войникъ, званичникъ или државникъ или и племићъ одъ какве му драго врсте и лозе, дакле кадъ е онъ тако оснажень, да се списатель може нѣмъ безъ велико мукѣ спуштати до найнижи словѣа свога народа и уздизати до найвиши, гди 'ће онде попросто и покрупно, овде повысоко и углађено зборити, и своимъ рѣчима еданпутъ нѣжно и силно чувства и страсти дирати, а другій путъ разумъ и умъ озбиљно забавляти и научно занимати, — или, у-кратко, кадъ е онъ уеданпутъ языкъ и свѣга дораслога народа и свестранне нѣгове учености, па дакле — кадъ се *нѣмъ* може писати као што се говори, и говорити као што се пише!

„Србскій народный и книжечный языкъ!“ Како 'смо и гди 'смо мы съ нашимъ овимъ языкомъ?

Као што е наравно, нимало другоачіе ни далѣ, него како и гди намъ е и самъ нашъ *народъ*! Найвећа часть нашега народа, првый онай редъ селяка или „просты людій, као што знамо, и онде, гди

се досаду понајбољ могао развити, у аустријскомъ царству, јошѣ доста далеко стои одъ равнога нѣму реда буди когга изображеногъ већѣ и срећнога европејскогъ народа; а овуда, у отоманскимъ областима, јошѣ се онѣ, гди више гди мањѣ, само у првомъ развитку свога живота и станя налази, јошѣ в дакле, тако рекућ', *лука* простота. Па према томе в и нѣговъ языкъ, правиланъ по себи и уобште, али и простъ и ограниченъ, као што в просто чувствованѣ и ограничено умствованѣ ове наше простоте; да, у еднимъ кравима, онѣ јошѣ, као што изъ ове књиге г. Вука видимо, јасне носи на себи знаке чувствене и умне нѣне спорости или, ако тако 'оћешѣ, лѣности, као на пр. у рѣчима: „бијело“, „дијете“, „тијело“, „гнѣијездо“, „ријечи“, „гријех“, „пријевод“, „помијешати“, „наслиједити“, „прождријети“, „погријешити“, „нашијем чистијем народнијем (языкомъ), „хромѣх, слијепѣх, нијемѣх, узетијех и другијех многијех“, „пријеће“, најприје“ и т. п. За тая чувства, за више мысли, за предмете, кои у овомъ реду нашега народа нема, залуду 'нешѣ у нѣговомъ говору тражити потребне рѣчи, као и изразе, којима умна окретност и живостъ уеданпутъ или у кратко много може и уме казати. Но што у нѣму тражити, па и наћи можешѣ, то в лѣна и много грађа за овакове рѣчи и изразе. — Србски варошѣй мало има, и у онимъ варошима, у којима Србљѣ живе, ови су понајвише јакъ съ инороднимъ житељима помѣшани, и готово нѣ у едномъ знатномъ мѣсту јошѣ ни су први и самостални у грађанскомъ нѣномъ животу, нарочито као руководѣлци и промышлѣници одъ више вѣштине, или као трговци и спекуланти; па съ тога в говоръ у овомъ другомъ јошѣ тако мелкомъ реду нашега народа, истина нешто мало богатѣи и глађѣи одъ языка онога првога

реда, али уеданпутъ кадѣто и готовый Галиматі-
 лсъ, збогъ многи у нѣга попримљѣны маѣарски, тур-
 ски и нѣмачки, нарочито технически рѣчій, окромъ
 што му е, гдѣ манѣ гдѣ више одъ иностранства и
 сама правилность пострадала. И ово треба разу-
 мети толико и за Србию, колико за аустрійске
 сръбске краеве, а никако само за ове, као што е
 то г. Вукъ еданпутъ за добро нашао написати; ерѣ
 чему се годъ може на пр. у Темилпвару замѣрити,
 све се оно, а може бити и горе іоштѣ, може наћи
 и чути и овде у Београду, и ако Срби добро гово-
 ре, на пр. у Лозници, то заиста не говоре зло ни
 Србљи на пр. у Руми. — Трећій онај редъ нау-
 чены и просвѣћены людій и кодъ насъ е, као у дру-
 ги народа, знатній и важній одъ овогъ другогъ ре-
 да; али колико намъ е и онъ по себи маленъ и слабъ!
 Што е у нашемъ народу госпoде: племића', држав-
 ника' и званичника', коя иначе у овай редъ спадаю,
 то или нів учено и просвѣћено, или ако се учило,
 мало се што одъ нѣи изобразило у духу наше на-
 родности, а већина е обљубила просвѣту туђинства
 и болѣ зна и говори туђъ езыкъ него свой, сръ-
 скій! Само у свештенству и кодъ учены людій у
 ужемъ смыслу, т. е. кодъ писателя и книжевника
 видно се животь овога реда сръбски пољовуе и раз-
 вѣя; а како се онъ и колико тако пољовуе и раз-
 вѣя, то намъ наше почетно, дакле мѣло и нељко іо-
 ште *књижевство* показуе. Љпа е свакољко зора
 нашега књижевства; али е іоштѣ далеко сѣјно нѣ-
 гово подне! Па колико іоштѣ има наука, у коима
 наши учени люди нису до данасъ као сръбски пи-
 сателя своє силе покушали! Колико дакле мора
 бити предмета' и идеа', коє іоштѣ нису нацимъ езы-
 комъ никако назване и изражене!! Утрике е и пу-
 старе іоштѣ мљого у области наше књижевности,
 и оно мало, што е ту ураћено, іоштѣ е ново и сла-

бачко, и што е већ родило, *први* е текъ родъ до-
нело. Та и шта е ово мало, и то одъ веће части
неяки іоштъ посленика у оволикой огромности за
ово кратко време и при овакимъ нашимъ тешкимъ
народнымъ околностима могло урадити и начинити!!
Тако дакле према овоме стон стваръ и съ нашимъ
языкомъ: докле намъ е ово наше почетно књиже-
ство дошло, дотле е дотерано и свойство књижев-
ности нашего „народногъ языка.“ —

Народъ намъ е, као што видимо, у првомъ сво-
ме развитку; у овомъ е, као што е наравно, и „књи-
жевность нашего „народногъ языка“: іоште дакле
треба око' те свойски радити. Но можешъ ме, али
занста одъ безпослице, запитати: „чиі 'ће погла-
вито и унапредакъ посао бити, да се нашъ „народ-
ный языкъ“ као што треба и „књижевнымъ“ начи-
ни?“ Одговоръ ти е: *учены людій*, кои се на опи-
сательство даю, и кои 'су такође знатна *часть на-*
рода, имаюћи тай благословеный задатакъ, да сво-
имъ умомъ, дакле найвећимъ и найблагодарніимъ
Божимъ даромъ, *за народъ* и у *име* народа ради.

И доиста, што се годъ кодъ други народа, кои
већ изображенный свой књижевный языкъ имаю,
чинило, и што годъ кодъ други народа, кодъ ком
се нинѣ народный языкъ за књижеванъ изобража-
ва, чини, све то треба, све то мора и кодъ Срба
да се чини и учини. Французскій и нѣмачкій языкъ
данасть 'су као што треба и књижевни языци. Али
ко бы данашній Французскій књижевный языкъ
познао на пр. у књигама онога оштроумногъ *Мон-*
тенья? Или ко незна, колико е сиромѣ и мучанъ нѣ-
мачкій књижевный языкъ быо, да не идемъ далъ,
него само мало пре *Фридриха Великовъ* или іоштъ
и за нѣгово време? Па ко е ове языке овако „до-
терао“, обогатио, оснажио и угладио? Занста нико

другій, него редъ учены людій: книжевника и писателя! Ови 'су, кодъ Француза, за предмете и идее, за коє у нѣнномъ „народномъ языку“ нѣ было рѣчій, єдне, и то многе и многе рѣчи узимали изъ латинскогъ языка, па 'су ий найпре кроили и стварали по духу и форми говора народногъ, а друге 'су „правили“ одъ образователне грађе, кою 'су у живомъ „народномъ языку“ налазили, па 'су после и ове, као и оне прве, „мѣшали“ съ „рѣчима народнымъ“, све тако докъ ни'су найпосле овай нѣнъ „народный языкъ“ према потребама писмености обогатили и тимъ га и „книжевнымъ“ начинили. А кодъ Нѣмаца, кои є „народный языкъ“ првобытанъ, самоставанъ и врло образователанъ, они 'су за книжевность потребне и нужде, а дотле неимаюће рѣчи „правили“ одъ доволне грађе, кою 'су узимали изъ тога нѣного „народногъ языка“, па 'су ий съ рѣчима овога такође „мѣшали“, тако све докъ ни'су истоме „народномъ языку“ данашнѣ богатство „книжевности“ стекли. Али тако они, и Французски и Немачки, книжевници и писатели, умножаваюћи благо свой языка' у рѣчима и изразима, у исто време прибавляли 'су како єдномъ тако и другомъ и ову правилность, углађеность и сийность, коіомъ се данасъ дично и поносито одликує. Кодъ Русса, као Славяна, книжевници, дижући свой „народный языкъ“ на достоянство писмености и книжевности, овамо узимаю потребне имъ и нужне рѣчи, кои є овай лишенъ, изъ старогъ „славенскогъ“ языка, (као што су такоє рѣчи Французи, као народъ романскій, узимали, изъ латинскога), а онамо све остало, за што доволне грађе у овомъ „народномъ языку“ могу наћи, одъ ове правильно „праве“ нове рѣчи, даваюћи порєдъ тога на тай начинъ постаюћемъ „книжевномъ“ языку и вышу правилность и углађеность по духу

рускога народногъ говора и изображеногъ вкуса и ума. Найпосле кодъ Маѣара, не ствара ли редъ учены людѣй, а понайвише и понайболѣ оно нѣино учено друство, кое у Пенги онако похвално постои, „кнѣжевный маѣарскѣй языкъ, дотеруючи га по свойствама народногъ языка и разшируючи га нужнымъ рѣчица, кое или, нао Нѣмци, одѣ народнога говора „прави“ или изъ таме заборавности на видило вади.

Тако 'су се исто и наши *србски* кнѣжевници и списатели — првыи онаи нашѣ безсмертныи кнѣжевный предводители *Доситей*, а за нѣимъ и сви остави до данасъ —, видѣвши и осетивши, шта и колико нашемъ „народномъ“, иначе лѣпомъ и благогласномъ языку недостае, свойски, но наравно онымъ силама, кое 'су имъ наравъ и прилике дале, старали и трудили, да му то све прибаве, па да га и „кнѣжевнымъ языкомъ“ 'начине, онако, као што таковый свой имаю и други честити народи и као што га и мы имати *можемо* и *морамо*. Потребне сирѣчь и нуждне рѣчи, кои' и каквы у нашемъ „народномъ языку“ нѣе было, они или 'су узимали, — исто тако као и гос. Вукъ — изъ *нашега* старога (привено-) славенскогъ языка, или 'су сами „правили“, па 'су *оне* или *тако* како 'су се у овомъ нашле или пошто 'су ий найпре „посрбили“, а *ове* као „начинѣне“ съ „рѣчили *народнымъ* *лѣшали*“, и то не само са савимъ обичныма него и съ оныма, кое в народъ здраво было позабавляло и кое 'су *они* у нѣму потражили и опеть у „кнѣжевный“, дакле и у „народный“ нашъ языкъ увели. Да сваки одъ нѣи нѣе у овомъ овако важномъ и тешикомъ послу пожелане, а ни г. Вука, среѣе и вѣштине имао, то се само по себи разумева, а нѣе никакво ни чудо, кадъ се помисли, како 'су многи, особито у прва времена, по нужди нашей, слабо за то приправлѣни были, а

покрай тога іоштѣ и да се сви темъ за *прав*е работишке узети мораю. У исто време они 'су радили и око' „књижевне углађености“ нашега языка, наравно све према степену и свойству њине собствене образованости и према предметима, нов 'су књижевно могли и ушли израђивати у краткомъ овомъ времену и при ованимъ нашимъ незгоднымъ грађанскимъ и државнимъ обстоятелствама. Али, іоште еданпутъ, овай се и овакій посао ніе ни кодъ други народа' другоачіе, ніе много болѣ и уредніе радіо, нити е „нашъ покоръ“ єдиный, или као што г. Вукъ на єдномъ мѣсту вели, „прије нечувен на овом свијету.“ Многи 'су у Француза' коєшта и коєкако радили на њинномъ языку; али се само съ њима и после њи могао родити и начинити Рассинъ, Паскаль, Фенелонъ, Корнель, Молиєръ, па и поредъ своіу овы славны языкоградителя' іоштѣ се морала и Французска академія сілопити и потрудити. Тако 'су исто многи петали, „правили“ и „кварили“, књижевный языкъ Нѣмаца; али 'су се само поредъ њи и после њи могли появили Готшедъ, Бодмеръ, Геллертъ, Лессингъ, Халлеръ, Аделунгъ; као што безъ полузалица и маньи духованису могли ни Ломоносовъ, Державинъ, Карамзинъ, Пушкинъ и др. т. русскій књижевный языкъ начинити и доведе га, гди се онъ садъ налази, изобразити. Е ли дакле то какво чудо, или, е ли то само нашъ, єдиный „прије нечувен покор на свијету“, што е досадъ кодъ насъ много „коєкаквы“ само езикословни књижевника было, а мало онаковы, као што е было на прим. Доситей, Раићъ, Мушицкій, Давидовићъ, и што се садъ само — г. Вукъ на юначке ноге довольно оружанъ диже, да намъ каже, како се нашъ языкъ „квари“, како ли „прави“?

Одъ „књижевника“ произлази „књижество“, а изъ овогъ „просвѣта“ народа. Народъ може има-

ти свой языкъ, али књижевства свогъ *безъ* књижевника не може онъ никако имати. Кажи ми, шта е народъ безъ књижевства, па ако 'ће му языкъ како чистъ и правиланъ бити? И опетъ морамо слушати, гди се на наше књижевнике виче! зашто? што не пишу као што просто народъ говори! Они „кваре народный языкъ“; одъ њмъ е „тобожња цивилизација и назовипросвѣта“ у нашемъ народу! И то јоште смѣло каже *Србскій књижевникъ!!* Тако имъ треба, тимъ *нашимъ* књижевницима; кадъ нису вредни были, као какви чудотворци, *одаданпутъ* свой народъ *сасвимъ* и *падпуно* цивилизирати и просвѣтити, па то јоште „нашијем чистијем народнијемъ езикомъ“: бољъ да су сѣдили съ миромъ, па оставили тай свой народъ, како се затекао, да баремъ говори свой языкъ нашии и чисто, еднимъ словомъ, да буде и остане — као Херцеговци! — Я васъ молимъ, господине, да разберете, како су се и други народи „цивилизирали и просвѣтили“, или баремъ како се цивилизирају и просвѣћују они народи, кои 'су данасъ управо или одъ прилике као што смо мы Србљи! Да, вы бы, као *особитый* родолюбацъ, желили, да 'смо мы бољи, паметнии и срећнии. Аля промыслите само мало, е ли то могуће? —

Него оставимо то за другій путъ. Садъ само да видимо у кратко, шта 'су наши „књижевници“ досадъ за *нашъ языкъ* урадили, и шта нама, као књижевницима и одсадъ радити треба.

Они 'су најпре увидили, да старый или црквеный „славенскій“ языкъ нѣ языкъ за књижество *народа Србскога*.

То увидивши и признавши почели 'су *писати* књиге за Србљъ *нашимъ живымъ народнымъ языкомъ*; а коловођа у томъ быо имъ е незабораваљ-

ный сръбскій Анахарсисъ, Доситей Обрадовићъ, Банаѣнинъ изъ Чакова.

Али како овай нашъ „народный языкъ“ нѣ довольно богатъ и снажанъ было за књижевне потребе, то 'су се они „постарали“ и „трудили“, да га према почувствованымъ овымъ потребама обогате и оснаже.

А за то 'су, као што 'смо мало выше видели, „нужде рѣчи“ одъ части „узимали“ изъ старогъ „Славенскогъ“ языка, одъ части пакъ сами 'су ий „правили“ и „ковали“, па 'су оне или „непреиначе-не“ или „посрблѣне“, а ове као „новоначинѣне“ съ „рѣчима народнымъ мѣшали“ и тако све скупа „књижевно“ употреблявали. И овако наипосле ради и г. Вукъ Ст. Караѣићъ, Ядранинъ изъ Трпића (види предговоръ нѣговъ къ преводу Новаго Завѣта.)

Они 'су се, особито у прва времена ове наше Сръбске писмености, свакояко, еданъ болѣ другій горе, мучили; али е ипакъ *нѣного* труда плодъ овай нашъ сръбскій књижевный языкъ, као што га данасъ имамо.

И овай нашъ *данашний* „књижевный языкъ“ нѣ другій, него самый „народный сръбскій языкъ“, имаюћи поредъ „народности“ и „књижевности“ свойство.

Докле се пакъ съ нѣмъ до данасъ дошло, то намъ показую кнѣиге болѣ наши писателя', т. е. оны, кои 'су, поредъ довольне учености и списательске способности, свагда юшть и живу свѣсть имали, да Сръбима управо сръбски треба писати, наравно не само просто и правилно него и учевно и лѣпо. Повте 'су, рекао бы, и кодъ насъ у овомъ найдалѣ дотерали; иначе намъ небы была могла ми-

ла наша „младеж“ оваку прекрасну књижицу : „Славянку“ (печат. у Будиму 1847) дати.

Поредъ поезіа, свакояки забавны, морално поучителны, исторійски дѣла, већ се лѣпо и добро могу нашимъ србскимъ языкомъ написати и државни закони и званични предмети, као што намъ то показуе државный животъ овде у *Княжеству* србскомъ; а имамо понешто згодно србски написано и о вышимъ учевнымъ предметима истварма, кое све, као и наше выше училиштне катедре, свѣдочи, да се машъ языкъ већ прилично добро, а свакояко толико, „колико е више могуће было“ за ово кратко време и подъ досадашњимъ нашимъ околностима, обогатио, оснажио и угладио. —

Али, као што е выше, речено, и нама јошть радити, те свойски радити треба око' нашегъ языка; еръ му јошть доста много недостае, што му се *мора* прибавити, да бы онъ као доиста образованный, „правога смисла књижевный языкъ“ *довольно* рѣчий и изрази, дакле довольне свое снаге, и *потребне* правилности и углажености имао!

„Али како ћемо у томъ понайболѣ и у напредакъ радити!“ Я мыслимъ у кратко овако :

Пре свега да останемо на овомъ путу, коимъ смо одма съ почетка поили; еръ е онъ доиста единый могућий правый путь, као што намъ то већ и довольна и повольна ова слѣдства, коя су се на нѣму досадъ за нашъ языкъ произвела, ясно показую, па јошть тимъ више, што и самъ г. Вукъ нѣмъ ступа. Па ту

а) Да свойски и далѣ испитуемо и учимо нашъ „народный языкъ“, како бы добро познали не само нѣгова свойства него и шта занста онъ

има, шта ли не'ма, да бы по томе, како треба, угодили нѣгову пожелану правилностъ и прибавили му, према потребама книжествености, све оно, што му јошть недостае. Учи 'немо пакъ, као што е наравно, тай нашъ езыхъ одъ народа и у народу, слушаюћи и вѣжбаюћи како га онъ *говори* свуда, у свима земляма и краевима, у којима живи; а поредъ тога изъ наши „народны пѣсма“ и — изъ *книга*', коє су намъ написали и коє намъ пишу, чисто и лѣпо, наши болъи и вѣштїи списательи, међу којима се, па јошть у првомъ реду, и г. Вукъ налази.

б) Да безъ праве и освиѣдочене нужде не узимамо и не „задржавамо“ никакву рѣчь изъ „старо - славенскога“ за нашъ „србскїй“ езыхъ; еръ е ближа кошуля одъ одеће. Али оне рѣчи, коє 'немо одтудъ по нужди „узети“ и задржати“, да гледамо да їй найпре „посрбимо“ ако се никакo посрбити могу, и тако само оне између нъи, коє се никакo не могу посрбити, зато, што после или нигди ништа небы значиле или бы друго нешто а не оно, што 'смо у пѣима тражили, значиле, да оставимо онако, како 'су се тамо у ономъ нашемъ старомъ езыху затекле. Остале пакъ потребне и нуждне намъ рѣчи, коє не можемо у „народномъ езыху“ наћи, да и у напредакъ „правимо“ или, као што се пре говорило, да „куємо“, но све „колико е могуће више“ по крою и виду „народны рѣчїй“, дакле тако, како бы їй свакїй правый, слѣдовательно и „наипростїи Србинъ, кадъ бы му затребало, казао.“ Па онда како ове „начинѣне“, тако и оне „славенске“ и одъ „славенски посрблѣне“ да „мѣшамо“ и да „помѣшамо“ съ имаюћимъ рѣчима нашего „народногъ“ езыха. — (Овако самъ я, ако се не варамаъ, мыслїю свагда, па и изразио се доста ясно

едномъ, у ономъ „писму моему Милану“, у IV. кнѣ. *Забавѣ* за разумъ и срце, Буд. 1836.)

Разуме се, да ће између овы „начинѣны“ рѣчій многе быти „називословне“, или „техничке“ и „терминологійске“ рѣчи, коє 'су намъ „потребне и нуждне“ за многе ствари и за многе строго научне предмете, за коє у „народномъ языку“ ни рѣчій ни имена не'ма, о којима 'смо мы, на жалость, досады врло мало писали и коє, као што знамо, нѣ могуће нити е книжевна прилика, описивателно или многимъ и различнымъ рѣчима казати. Али ако и гди, овде намъ се здраво чувати треба, да не прегонимо. Сваку „техничку“ и „терминологійску“ рѣчь не можемо *ни ми* начинити; него морамо многу такову изъ *странны* языка узети и задржати, особито ако намъ е она већ готово као и своя позната, или ако она готово у свима книжевнымъ языцима право грађанства има. Ованове су рѣчи на пр. Актъ, Аксиомъ, Академія, Амнистія, Антропологија, Анатомија, Аристокрація, Аритметика, Архива, Астрономія, Апотека, Банда, Банка, Балъ, Берза, Баталіонъ, Географія, Геометрія, Геологија, Грамматика, Гимназія, Демокрація, Депешъ, Деспотија, Диктаторъ, Диплома, Дипломатъ, Дипломація, Дисциплина, Діета, Драма, Евангеліе, Електризмъ, Економія, Енциклопедія, Еписода, Епосъ, Епоха, Зоологија, Зоотомія, 'Идраулика, Индустрія, 'Ипотекa, Идеа, Идила, Историја, Кабинетъ, Кандидатъ, Канцелларія, Капиталистъ, Карикатура, Касса, Комедія, Комикъ, Коммессаръ, Кометъ, Компанія, Компасъ, Концертъ, Криминалъ, Логика, Логогрифъ, Магнетъ, Математика, Матерія, Маіоратъ, Метафизика, Метаморфозъ, Механикъ, Механика, Министеръ, Министерство, Модель, Монархъ, Монархія, Монета, Монополъ, Музика, Нумисматика, Ода, Океанъ, Опера, Патосъ,

Патологія, Пасквила, Па'ръ, Пензія, Плавъ, Планета, По'ль, Политика, Полиція, Повѣтъ, Повѣзія, Пошта, Практика, Проблемъ, Психологія, Публикумъ, Рекрутъ, Република, Реторика, Реформа, Реторъ, Сатира, Сатирикъ, Секта, Сцена, Стихъ, Софисма, Софистъ, Такса, Театоръ, Телеграфъ, Теокрація, Тестаментъ, Терапія, Технологія, Тонъ, Титула, Трагедія, Философія, Фисика, Фисіологія, Финанція, Флота, Форма, Характеръ, Характеристика, Хармонія, Хемія, Штабъ, Штатистика, Штафета и много друге оваке и овима подобне рѣчи, коима се свастваръ, као собственымъ именовъ усданпутъ и свагда еднако и подпуно каже. Но ако я и желимъ, да мы овакове рѣчи за нашъ книжевный языкъ задржимо, зато опетъ не велимъ, да не треба никакъ покушавати, бы ли се и како бы се коя одъ ныи добро србски могла казати; само да не изиђе на пр. Грамматика: языковка, визичница, или Исторія: догодовштина, агрикултура, тежатицтво, и т. п.!

— Кадъ намъ већъ потреба стон, да тражимо помоћи за нашъ книжеванъ языкъ у языку старо(или црквено-) славенскомъ, то налазимъ да е нужно, да іоштъ свакій Србинъ, кои е науміо списатель быти, мора и овай нашъ старый языкъ учити и „колико е могуће више“ научити. Нека мысле други како е коме драго; али я, одъ мое стране, мыслимъ и држимъ, да е добро за насъ и по нашемъ языку было, што 'смо мы у нашимъ народнымъ школама колико толико нашъ старый Славенскій языкъ познали и научили, и да бы не мала штета или, болѣ казавши, несрећа была, ако се іоштъ и у напредакъ небы кодь насъ, особито у већимъ школама, на пр. у философическимъ или старимъ гимназіяльнымъ классама и у Богословіи, старо-славенски учило. —

в) Найпоследно, каде што пишемо, да добро пазимо и дотеруваме, да намъ слогъ или составъ езыка буде управо сръбскій, дакле као што е онъ свойственъ и природанъ нашемъ „народномъ“ говору, слажући га само по правилама књижевне углаћености и уредности, која могу бити, а и есу доиста, за сваки књижевный езыкъ еднака. *Правило* дакле и *лѣпо да пишемо!* Ко не уме — а лако, Богъ ме! јошть засадъ и нѣ — тако писати, нека сѣди болъ съ миромъ, па нека чита што други напишу. „Бсть“ рећи ћешъ ми, „али ко види и признае кодъ насъ, да не уме добро и лѣпо сръбски писати?“ Тако е, у зао часъ! Зато намъ е сила нужна она књижевна труба, која свачію ругобу и срамоту, и свачію заслугу и ваљаность объявлюе и яснымъ гласомъ по свѣту разноси, у томъ едне одъ недостойны у књижеству исправляюћи, а друге ућуткаваюћи, достойне пакъ похваляюћи и на болъ јошть подстрекаваюћи, дакле — *критика!!*

3) Г. Вукъ наводи, као што е тамо выше речено, 49 „Славенски,“ 47 одъ Славенски „посрблѣны“ и 84 „начинѣны рѣчій“, које е у овомъ своемъ преводу Новаго заветъа съ рѣчима „народнымъ“ *пожѣшао*. А я самъ само у предговору нѣговомъ, у Евангелію по Матею и у посланици Апостола Павла Римлянина преко тога њимъ ставлѣнога числа јошть и ово таковы исты рѣчій напѣао: премудрост, држава, утвар, свѣтлост, мрзост, смисао, обред, дѣло, књижевник, супарник, тајност, мучитель, завѣс, премјена, западни, на’д, прилог, владичанство, савѣт, савѣтник, начелник, утјеха, провиђење, свештенство, књижавност, читатель, цонизност, погѣбао, апостолство, вѣрност, једнакост, корист, рѣчитост, створење, твар, кротост, богомольство, богатство, дубазни, неисказан, достојан, усмишен, нељубаван,

безводни, смјераи, протак, знатан, блажен, божанствен, гъев, судни, опште, спасеније, унутрашњи, пророковати, преластити, распространити, разгъевити се, утјешити се, наслѣдити, саблажњавати, љубити, уготовити, творити, недостати, отврдоглавити, назначити, доказивати, раздражити, супроћати се, побједити, промишљавати, просвјетлити, начини мишљења, будући да су, зли будући, бивши убијен, умрши, одведавши, казано старима, пророчки, праведнички, ученички, свештенички, благослов, благодат. Колико бы се јошть оваки рѣчій, коє се такође у „простомъ народу“ или никако не говоре, или ако се коє одъ нѣи и говоре, а оно иј редко и то найвише само они употребљаваю, кои кнѣиге читаю или кои су што одъ кнѣижевника, мирски или духовны, научили, колико бы се, велимъ јошть оваковы рѣчій нашло, кадъ самъ ево мало далѣ и то готово на првый погледъ јошть и ове спазіо: доброљубив, недостатак, поучење, звање, уништен, надговорѣиве ријечи, срдачни савјети, похвала, лукавство, употребљавати, обличје, пристојни, уништити! Ово є, као што видишъ, пуна стотиница преко оны нѣговы сто и осамдесетъ рѣчій, коє є онъ самъ у овомъ предгонуру подъ онымъ троякимъ числомъ редомъ навео. — Кадъ є тако, то є г. Вукъ, како я мыслимъ, могао да не каже цифрама, колико є онъ одъ овы, колико одъ оны рѣчій, кои у нашемъ народномъ языку нема или коє нѣчуо да се у нашемъ народу говоре, употребіо; за нѣга самогъ было бы свакояко мало љѣпше, а за насъ доста, да є само реко: „ја сам се трудно, да мој пријевод Новога Завјета буде што је могуће више и нашијем чистијем народнијем језиком“, и зато самъ само оцѣолико Славенски, одъ Славенски посрблѣны и начинѣны рѣчій узео и съ „народнијем ријечима помјешао“, колико самъ за то потре-

бе и нужде имао, а нимало и нипошто више.“ Мы бы му то вѣровали, ерѣ знамо, да е онѣ човекъ, кои и жели и зна, оно што узме писати, чисто и добро *србски* написати, и кои безъ *праве нужде* неће никакву необичну и у народу іошѣ довольно непознату рѣчь съ народнымъ рѣчима помѣшати. Па ако бы после у томъ нѣговомъ преводу и нашли, као што донста налазимо, таковы рѣчій више одъ сто и осамдесетъ, мы му то нимало небы замѣрили, нити бы казали, да е онѣ тимъ нашъ языкъ „кваріо“; него бы ово одъ прилике рекли: „Г. Вукъ е *Новый Заветъ*, као што 'смо се томе и надали, на правый србскій языкъ превео. Има истина у овомъ нѣговомъ преводу и славенски и новоначинѣны рѣчій подоста, као што му и слогу языка ніе безъ вышега полета и безъ неки, у простомъ народу іошѣ необичны израза; али са свимъ тимъ оцетъ е овай языкъ *правый* србскій, ако и ніе посве или чисто *говорный* языкъ. Мы видимо добро, да су му све ове рѣчи, кое ни'су „народне“ него „книжечне“, *потребне и нуждне* быле; ербо знамо, да се ни „Новый Заветъ“ на самый говорный языкъ нашего простого народа, дакле безъ помоћи оваковы рѣчій, не може никако превести, и да писменость свагда, па ако 'ће колико лакъ быти нѣтъ предметъ, „народный языкъ“ диже на степень книжечного достоинства, гди онѣ показуе и мора показивати више снаге, съ прибавкомъ новы или книжечны рѣчій и више лѣпоте, съ додаткомъ писмене углажености слога, него колико и едне и друге у устима пука или простого народа има и имати може.

4) Г. Вукъ каже за свое „Славенске“ рѣчи, да су оне такове, „које се у нашем народномъ језику (!) не говоре, али се ласно могу разумјети и с народнијемъ ријечима помијешати“, а за оне Славенске „по-

србљне“ и за „начинљне“ вели: „највише овијех ријечи казао би овако и најпростији Србин, само кад би му затребале; а може бити да их и говоре.“ Добро; и то ћемо му драговољно вђровати! Али 'оће ли и онъ одселе тако добаръ бити, да другомъ брату Србљину, кои се усудио, те в превео или напишао *теже* што него што в „Новый Завѣтъ“, не замѣри и да одма не каже, да му езикъ не валя, него да в покваренъ, зато, што в у нђговой књижи нашао не само оне рѣчи, кое в онъ у овомъ свомъ „пријеводу“ употребио, него јошъ и више таковы и подобны рѣчй, о којима бы се тако исто лако и слѣдствено могло казати, да се ласно могу разумети и съ народнымъ рѣчима помѣшати“, и да бы „највише ти рѣчй тако и најпростији Србинъ казао, само кадъ бы му затребале; а може бити да ий и говоре“? Или 'оће ли онъ признати, да в и таковога брата Србина езикъ, ако му се само иначе небы имало много замѣрити, такође „народный езикъ“ и съ тимъ, што 'су у нђму съ „народнымъ рѣчима“ онолике рѣчи „помѣшане“, кое се у „народу“ не говоре, но кое в онъ по „књижевној“ својој потреби и нужди употребити морао?

„Бстъ“; али ако тай братъ нѣ све само такову „Славенску“ рѣчь „задржао“, која се „ласно разумјети и съ пароднијем ријечима помијешати може“, или ако нѣ сваку своју рѣчь тако „посрбио“ и „начинио“, „како би је казао и најпростији Србин, кад би је затребао“? У таковомъ случаю нека г. Вукъ има любовъ, озбиљно прочитати и видити ове свое рѣчи: ревност, ревнитель, утјеха, дјевственник, заступник, четверовласник, лицемјерје, прељуба, прељубочинац, искусство, доброљубив, звање, утвар, смисао, обред, дјело, завјес, над, владичество, провиђење, твар, судни, преластити, саблажњавати,

супроћати се, крајеуголан, сујетан, неуздржаник, сујевјерје, сазидаше, четвртник, отпад, неиспитљив, неистражљив, неродљив, слушац, кушач, карач, мртвост, гостољубивост, празноговорљив, отврдоглавити, и т. п., па ако нађе, да се све ове његове рѣчи „ласно могу разумѣти и сасвимъ слично съ народнымъ рѣчима помѣшати“, а онъ нека онда надъ њимъ и о његовомъ языку изрече своју пресуду како му драго строго.

Колико 'су мени наше, (а и общте) књижевне потребе познате, мы 'ћемо јошть засадъ морати осимъ *своју* оны „Славенски“, одъ славенски „посрблѣны“ и „начинѣны“ рѣчій, кое в г. Вукъ у овомъ свомъ преводу съ народнымъ рѣчима помѣшао, јошть и ове и друге подобне, све по „потреби и нужди,“ нашої „задржати“ и „употреблявати“ и то, међу осталима, рѣчи: *надежда* и *заведеніе*, па обе по ономъ праву, по комъ в г. Вукъ *утѣха* и *спасеніе* задржао и употребіо, еръ као што в рѣчь „спасеніе“ одъ калуђера у народный говоръ, а „утѣха“ одъ књижевника у нашъ књижеванъ языкъ прешла, тако 'су исто народу дали рѣчь „надежду“ свештеници съ Катихисисомъ у „*вѣра, любовь и надежда*“, а „заведеніе“ су књижевници увели у књижевность нашу; и тако 'ћемо моћи, баремъ у озбиљной прози, и далѣ быти безъ рѣчи: „*на'де*“ г. Вука или „*на'де*“ Дубровачке и безъ „*завода*“, кое 'су обе сасвимъ нове за насъ и доста нескладно „посрблѣне“ рѣчи, еръ „*на'де*“ и „*заводъ*“ може и друго нешто значити, а не само или управо што у њму тражимо: *надежду* и *заведеніе*. Поредъ овы сто-
яће далѣ: *нужда* и *зданіе*; *число* и *званіе*; *жертва* и *жтїе*; *чувство* и *понятіе*, *дѣйство* или *дѣло* (die That, за ово в права народна рѣчь: „чинѣница“), и *извѣстїе*, еръ све ове рѣчи овако в Србинъ многи већ

познао и зна, шта му оне кажу, кадъ му се овако изговоре или напишу; зашто бы га садъ одъ нъи одвраћали и изнова учили на: „нуђа“, или валъ да „нудъ“, и на „зграда“; на „брой“ и званъ“, „жртва“ и „миѣиѣ“, ѣуть, или ѣуенство или „ѣуе“ или чу'ѣе“, „понаѣе“ или „поамъ“ или „повмъ“, „чинъ“ и „извешѣе“ или „извѣсѣе“? кадъ већина овы рѣчй, осимъ што в мучно посрблѣна, јошть она и друго нешто означава или означавати може, а не само или управо оно, што треба и што оѣемо да намъзначи и каже. Небы л' то было више сиротиню, него богатство у языку правити? „Али“, рѣћи ѣешъ ми, „толико *ниѣ* и *тиѣ* и не знамъ јошть какво *је* не може трпѣти нашъ „народный языкъ“, зашто му *ниѣ* ствойствено!“ — Ту имашъ право; то и моя уши доста вређа; али шта знамо радѣти, кадъ *ниѣ* другоачѣ! И кадъ може „народный языкъ“ трпѣти: „спасе-*ниѣ*“, „благовѣштениѣ“, „заведениѣ“, „заскрсениѣ“, „сретенѣ“ и о. п. нека „книжжеванъ“ языкъ трпи поредъ „нарѣчиѣ“, „обзавѣдениѣ“ и о. п. јошть кою такову рѣчь на *је*, особито кадъ се „по потреби и нужди“ или и по праву „наваде“ трпѣти може и мора. На ово нешто наликъ има и у Русскомъ языку, комъ в свойствено у овакимъ „сущтствителнымъ“ на *је*, у *ѣиѣ*, *тиѣ*, *лиѣ* и т. д.; али му в свойствено и *ѣ* у *нѣ*, *нѣе*, *тѣе*, *лѣе* и т. д. на пр. тройнѣ, платѣ, подмылѣ, подварѣ, устѣ, и т. д. После бы'ѣе јошть и овы рѣчи, на пр. способность, строгость, собственость, гордость, дражестъ, живость, честность, благость, опасность, ярость, подлость, неустрашимость, повиность, невиность, скромность, успѣшность, равность, разность, изображеность, образованость, сталность, самосталность, превратность, недораслость, признателность, улюдность, угодность, лютость, удобность, гладкость, рапавость, мекость, крутость, облость, округлость, краткость,

плитность, радиность, неякость, якость, крепость, отважность, човечность, умность, законность, законитость, уставность, државность, дружественность, народность, склонность, наклонность, благонаклонность, пристойность, благопристойность, добровольность, благовольность, зловольность, зависимость, независимость, бытность, сушность, одкупность, приступность, основность, садашность, прошлость, будущность, постепенность, смотренность, несмотренность, точность, неточность, исправность, неисправность, сличность, несличность, измышлѣность, истинитость, развратность, роскопность, разузданность, занимательность, надулость, олость, лажливость, боязливость, позорливость, подкупливость, подмитливость, расточливость, похотливость, свойственность, подозрительность, извѣстность, неизвѣстность, праведность, неправедность, пристрастность, незаконность, важность, ништетность, околность, надлежность, безазорность, беззаконность, безконанность, безмѣрность, безопасность, безплотность, безгрѣшность, бесполезность, безбѣдность, безосновность, безмысленность, безпорочность, безчисленность, безчувственность, богоподобность; тужитель, слушатель, управитель, попечитель, осмотритель, надзиратель, предсѣдатель, засѣдатель, равнитель, искупитель, дѣловодитель, пероводитель, скупитель, обитатель, житель, старатель, ласкатель, развратитель, проситель, молителъ, увредитель, спаситель, створитель, мѣритель, показатель, доноситель, извѣститель, рачуноводитель, испытатель, изслѣдатель, извршитель, губитель, нарушитель; правительство, управительство, попечительство, надзирательство, предсѣдательство, засѣдательство, старательство, начальство, начальничество, човечество, отечество, божество, сушество, вѣднство, спокойство, неспокойство, малолѣтство, пунолѣтство, вѣдоженство, многожен-

ство, безбожество, безвѣрство, невѣрство, устройство, свойство, родство, благоустройство, самоубійство, ласкательство, обстоятельство, слѣдство, средство, величество, высочество, общество, руководство, производство, вѣроломство, одсуство, присуство, благородство, доказательство, свемогуѣство, ратарство, рударство, постройка, воинство; вѣсть, чинъ, появъ, доказъ, объявъ, кругъ, позывъ, призывъ, падежъ, разказъ, наводъ, уводъ, изводъ, опись, разпись, попись, переписка, примѣтка, честь, почесть, огласъ, вкусъ, слухъ, духъ, воздухъ, (повѣтарце?) успѣхъ, основъ, савезъ, обзоръ, задатакъ, одскокъ, наскокъ, одбой, изливъ, уливъ, одборъ, изразъ, цѣль, молба, просьба, тражба, жалба, утокъ, натискъ, потискъ, подлогъ, излогъ, предлогъ, завитакъ, поправка, условѣ, поводъ, спѣвъ, пловитва, послѣдница, разногласница, извозъ, увозъ, уносъ, износъ, видъ, узраст, нагонъ, побѣда, быѣе, преступакъ, отачбина, бракъ, указъ, пропись, заключаекъ, казанъ, клевета, метежъ, превратъ, набавка, прибавка, ставакъ, сюгъ, саставъ, уставъ, непогода, область, обмана, образацъ, обсада, посада, опытъ, испытъ, посмотра, особа, перевага, просвѣта, одродъ, охота, пагуба, палба, споменикъ, преговоръ, преломъ, предметъ, дометаекъ, одломаекъ, писало, полъ, оставка, растежъ, быѣль, блескъ, часть, участь, површина, зреникъ, порокъ; чиновникъ, званичникъ, начальникъ, представникъ, вѣстникъ, огласникъ, посредственникъ, одборникъ, увозникъ, извозникъ, метежникъ, областникъ, посадникъ, обсадникъ, одважникъ, одродникъ, участникъ, умникъ, приемникъ, пуномоѣникъ, пуновластникъ, бездѣльникъ, властникъ, државникъ, умиваликъ, населѣникъ, источникъ; изображень, образованъ, сталанъ, самосталанъ, способанъ, строгъ, точанъ, исправанъ, честанъ, опасанъ, раздражень, собственъ, свойственъ, подалъ, безопасанъ, безко-

начанъ, безгрѣшанъ, безчисленъ, безчувственъ, безуманъ, безсмысленъ, безпорочанъ, повинъ, невинъ, порочанъ, любованъ, любезанъ, савестанъ, безсавѣстанъ, окруженъ, спокоянъ, приступанъ, изванреданъ, чрезвычайный, подобанъ, успѣшанъ, слѣдственъ, устроенъ, благоустроенъ, скроманъ, благоволянъ, наклонѣнъ, благонаклонѣнъ, богоподобанъ, извѣстанъ, неизвѣстанъ, важанъ, маловажанъ, ништетанъ, признателанъ, благодаранъ, удобанъ, уманъ, безуманъ, несмотренъ, развратанъ, раскошанъ, буранъ, казнѣнъ, побуженъ, возбуженъ, службенъ, званичанъ, дужностанъ, подозрителанъ, почастанъ, правительственъ, божественъ, отечественъ, употребителанъ, занимателанъ, премѣльнивъ, позорльнивъ, трудолюбивъ, човеколюбивъ, славолубивъ, честолюбивъ, боголюбивъ, страстолубивъ, пристрастанъ; неустрашимъ, зависимъ, независимъ, невредимъ, неоспоримъ, непоколебимъ, (ово све као: видимъ, у пословици: „видима в бѣда у старца жена млада“) условно, безусловно, бурно, преносно, односително, исправно, точно, срдачно, постепено, законно, одсудно; побудити, возбудити, извѣстити, казнити, изслѣдити, истражити, испытати, занимати, одобрити, устроити, установити, опуноможити, облагородити, обожавати, представити, предложити, поколебати, нарушити, воспитати, производи, присуствовати, одсуствовати, изявити, изяснити, злословити, предупредити, опредѣлити, сачинити, изобразити, просвѣтити, надлежати, уважити, рѣшити, заключити, дѣлати, разсудити, разсмотрити, наставляти, умствовати, чествовати, жертвовати, надзиравати, обнародовати, дѣйствовати, руководити, запоставити, побуженъ, возбуженъ, одобренъ, представленъ, предложенъ, изслѣженъ, изявленъ, изясненъ (или изясненіе) колебанъ, воспитаванъ (и воспитаніе), опредѣленъ (и опредѣленіе), са-

чиняванѣ (и сачинѣніе), изображенѣ, уображенѣ, уваженѣ, рѣшаванѣ (и рѣшеніе), заключенѣ, дѣланѣ, одношенѣ, споразумѣнѣ, повѣренѣ, обштваванѣ, наставлянѣ (и наставлѣніе), умствованѣ, исправлянѣ, чествованѣ, жертвованѣ, обнародованѣ (и обнародованіе), дѣйствованѣ, руковођенѣ, устроаянѣ (и устроеніе), разсматранѣ и разсмотренѣ, установлѣнѣ, надзираванѣ (и надзираніе) и т. д. За све ове рѣчи, мыслимъ, тако се исто, као и о онима г. Вука, може рећи:

а) да су намъ оне за нашъ „књижевный языкъ“ „потребне и нужде.“

б) да ѿ ни'смо могли чути, да се у (простомъ) народу говоре;

в) да се „ласно могу разумѣти и съ народнымъ рѣчица помѣшати, и

г) да бы многе одъ нѣи овако и найпростѣи Србинъ казао само кадъ бы му затребале.

И тако кадъ оне славенске, посрблѣне и начинѣне рѣчи, коє в г. Вукъ овомъ приликомъ употребіо, ни'су качество народности нашегъ языка у нѣговомъ преводу „Новога Завѣта“ побиле и поквариле; то не'ће, надамъ се, нико моћи казати, да языкъ у другой каквой књижи, у коіой се не само те г. Вука, него многе и одъ овы, многъ овде наведены а и други таковы рѣчій налазе, нѣ такође нашъ „народный сръбскій языкъ“, предпоставлямъ наравно, да се у нѣму противъ свойства народнога говора и правилъ писмености нѣ погрѣшавало.

Али што годъ люди раде, то све съ временемъ сазрева; по времену дакле има'ће вѣштїи и опытни людїи, кои 'ће болъ умети и моћи „биро-

ти“ и „правити“ потребне и нуждне за нашъ „књижевный языкъ“ и кои 'ће одъ своју овы рѣчій, које смо мы узели и начинили, или које 'ћемо јошть узимати и правити, само оне згодне и добре „задржати“, а остале изметнути и заборавности предати. Па ни ово неће само *нашъ*, „прије у свијету нечувен покор“ бити!

5) Г. Вукъ сасвимъ слободно каже: „има (у овомъ нѣговомъ преводу) ријечи 84, којих нијесам чуо у народу да се говоре, него сам их ја начинио.“ Међу тимъ рѣчима и ове се налазе: вртар, трубач, избраник, четверовласник, осветник, преступница, виноградар, вратар, прељубочинац, прељубочинство, незнабоштво, одпад, распусна (књига), смјерност, избављење, извршење, обновљење, окамењење, оправдање, осуђење, очишћење, познање, покајање, помазање, помирење, повижење, посвећење, послушање, непослушање, потврђење, похођење, приготовљење, признање, примирење, утврђење, грабљив, учљив. И за ове рѣчи каже г. Вукъ, да ње *е* *оно* начинио!! Кадъ ово страници людѣ, на пр. Нѣмци или Русси, кои насъ и наше књижество до зла бога мало и чудно познају, разберу, мора'ће узвикнути: „Јдѣ ти Срби; а да шта 'су они у свомъ књижевномъ языку досадъ имали, кадъ нису у нѣму имали ни овы рѣчій, док' имъ ево не дође г. Вукъ, да имъ њѣ „начини“ и са своимъ преводомъ Новаго Завѣта у год. 1847. даде! Еле, право наше новине и наши учевни лѣтописи кажу, „кои наравно не лажу“, да *е* у Србѣ единый писатель г. Вукъ; што имъ онъ да, оно имаду, и што одъ нѣга добију, оно *е* само србски и ваљано!“ Него мы се усуђуемо казати: „Свакомъ свое!“ Г. Вукъ *е* свагда правилно и чисто *србски* писао; онъ намъ *е* сачинио *нову* ортографію, и написао намъ *е* и из-

дао доста врло *полезны* и *важны* књига, Богъ му за све то животъ и здрављѣ, а народъ заслужену хвалу и славу дао! Али поредъ тога овомъ приликомъ „начиніо“ намъ е онъ доиста и неколико рѣчій, на пр. љубазни, љубазница (за досадашиѣ „любезни и любезница“, ово мы одъ *любви* као *народно* „любовникъ“), гостољубивост (за досадашиѣ „гостољубѣ, као „*среброљубѣ*“, еръ мы мыслимо да е „гостољубивость“ друго, а друго „гостољубѣ), измышљач, карач, мјењач (за досадашиѣ „мѣнитель“), слушаѣ (за досадашиѣ „слушатель“ и „слушаоцъ“), кушач (за досадашиѣ „кушатель“ и „искуситель“), четвртник (за оно што не знамо шта е), дјевојаштво (за досадашиѣ „дѣвство“; у насъ одъ „дѣва“, у нѣга одъ „дјевојка“), зборница, људокрадица, посинаштво, мртвост (мыслимъ за „мртвило“; како бы се „мртвость“ латински или нѣмачки рекло?), непоколебљив (за досадашиѣ „непоколебимъ“), неродљив (?), празноговорљив (!), осјетљив (за „чувствителанъ“), распадљив. Я се садъ тврдо надамъ, да ће г. Вукъ у свой рѣчникъ, кои мысли по другій путъ издати, ставити и ове нѣгове, а и наше књижевне рѣчи, о којима суди и судити може „да се ласно могу разумети и да добро узъ „народне рѣчи“ пристаю. Па просто му было, нека и у овомъ тражи заслуге и славе; али заслугу за све оне остале вышенаведене рѣчи нека онъ, као што е право и здраво, остави онима, кои 'су иѣ пре и безъ нѣга заиста начинили и у књижеванъ нашъ языкъ увели, те 'смо иѣ мы сви други досадъ употребљавали, готово све тако као што иѣ е и г. Вукъ у овомъ свомъ [преводу заедно съ онымъ помлогимъ рѣчима употребіо, ков ни'су ни нѣговъ творъ ни „народне“, него управо „књижевне“ рѣчи, и о којима онъ, нао што 'смо выше разумели, ни спо-

мена у свомъ предговору нїе учинїо! „Што є право и самоѣ є Богу мило.“

б) Бзыкъ превода Нового Завѣта г. Вука єсть донста *србски* бзыкъ; но нарѣчія є, тако самымъ г. Вукомъ названого, „Ерцеговачкогъ“. Нѣму се мило *овымъ* нарѣчіємъ писати, зато, што се „тако гонори онѣе, ѣе се онъ родїо.“ Противъ тога не ма се шта, особито засадъ, реѣи; а мило є и мени свако нарѣчіє србскогго бзыка, па дакле мила и свака кнѣига, была она написана *овымъ* или *онымъ* нарѣчіємъ, само ако є овако правилно, по свойству „народногго бзыка“, написана, као што є г. Вукъ овай свой преводъ Нового Завѣта написао. Али поредъ свега тога я, одъ мое стране, мыслимъ и држимъ, да є ово друго наше нарѣчіє, кое є такоѣе г. Вукъ „Сремскимъ“ назвао, лѣпше, благогласнїє одъ тога Ерцеговачкогъ и да ѣе се *оно* а не *ово* за бзыкъ кнѣижевности наше отети, и то одъ прилике изъ овы узрока :

а) „Сремско“, или болѣ реѣи *вишине* народа србскогъ, нарѣчіє говори веѣа часть нашего народа, а имено она, коя живи у србскомъ Княжеству, осимъ подрински краєва изнадъ Лознице и поредъ овы лежеѣегъ не пространогъ предѣла све къ Босанско-Ерцеговачкой граници: после у Срему, кои є средоточный край србски земаля; затимъ у Банату и у Бачкой, и наипосле далъ у Маѣарской, у Славонїи, а и у Хрватской и овде и онде готово свуда, гди се нацинци, кои се Србљима називаю, налазе. Наиправилнїє и наичистїє пакъ говори се *овымъ* нарѣчіємъ у Србиї у посавскимъ и подунавскимъ краєвима одъ Дрине до Мораве, и у цѣлой средини нѣной, кою су пре Шумадиомъ звали, па їошть и далъ до у Крушевачке и Чачанске краєве; а на оной страни у цѣломъ лѣпомъ Срему, у гра-

ици Банатској, у слободнымъ Диштриктима и у Бачкој, наравно свуда туда осимъ у варошима, и то само у онымъ, обично већимъ, гди 'су Србљи съ инородцима толико помѣшани, да їй ови числомъ надилазе. Да е управо у овимъ земляма и областима найгушће нашъ народъ населѣнъ, и по томе да нѣга ту найвише има, то, мыслимъ, никоме не треба доказивати. А „вишина“, кажу, „рѣшава“, па іоштъ тимъ више, кадъ е и претежнія умность на нѣной страни!

б) Осимъ тога што е ово нарѣчіе већой части правога Србскогъ народа обичніе и миліе, іоште е оно на свакій начинъ и благогласніе одъ нарѣчія (Вуковски-) Ерцеговачкогъ. Ово веће благогласъ я найвише налазимъ у томъ, што се у нѣму писмо *ѣ* онде, гди се одъ славенскогъ у србскій гласъ претвара, као простый самогласникъ *е* (или надшто као *и*), дакле и свакій слогъ съ овимъ писменомъ просто и едноставно, безъ затезаня и безъ различитогъ извїяня, изговара; што се покрай тога и сугласници у нѣму само по вѣштественымъ правилами или по свойству свега србскогъ языка, а не я по нарѣчной различности мѣняю и претвараю, и што се у нѣму рапаво *х* изоставля или другимъ, найвише мекшимъ и за србско уво прїятніе звучућимъ сугласницима и самогласницима замѣнява. Тако се по овомъ „Сремскомъ“ нарѣчію говори: бео, бело, речъ, време, петао, брегъ, цена, песакъ, млеко, девойка, дете, светъ, бесанъ, тело, река, слепъ, лень, векъ, после, заповесть, човекъ, видити, делити, летити, постидити, подсмевати, заповедати, сикира, гнѣздо, преводъ, превара, овде, овимъ, светымъ, нашимъ, чистымъ, последакъ, наследникъ, дедъ, 'тети, истерати, сувъ, глувъ, ромъ, греј, смей, лебъ, одма, увода, изданути, дувати, одо, дођо, чу, гледа и т. д.

а по „Ерцеговачкомъ“ ове се рђчи и тичући се слогови у њима изговараю : био, бијело и бјелило, ријеч и рјечит, вријеме и временит, пијетао, и пјевати, бријег и брјеговит, цијена и пропјенити, пијесак и пјесковит, млијеко и мљечар, ђевојка и дјевојка, дијете и ђеца, свијет и свјетски, бијесан и бјеснити, тијело и тјелесан, ријека и рјечни, слијеп и ошљепити, лијен и љенив, вијек и вјечит, послије и пошљедње, заповијест и заповједати, човјек и чојек и чо'к, виђети и видјети, дијелити, леђети и летјети, постиђети и постидјети, — подсмјјевати, гнијездо и угњездити се, пријевод, и превођен, пријевара, и преварен, овђе и овдје, овијем, светијем нащијем чистијем, пошљедак, нашљедник, ђед и дјед, ђети и хтјети и шђети, ишђерати и истјерати, сух, глух, гријех и грјешан, смијех и смјешан, хљоб и љоб, одмах, ухода, издахнути, духати, одох и одог, дођох и дођог, чух и чуг, гледах и гледаг и т. д. За које нарђчије морало бы се више правила учити? Које нарђчије уву пријатније, наравно питањем: за уво „иђжније“ и за оно, које није пристрасно заузето за све, што се чује тамо „ђе се оно родило“? —

Јошћ мало примђра ради :

У то време, кадъ
 беше врло много народа
 и не имађау пита ести,
 дозвоа Исусъ ученике свое
 и рече имъ : Жао ми е
 народа, еръ веђћ три да-
 на стое кодъ мене и не-
 маю ништа ести. И ако
 ий одпустимъ гладне ку-
 ђама њиовымъ, ослабиће
 на путу; еръ су многи одъ

У то вријеме, кадъ
 бијаше врло много наро-
 да и не имадијаху шта
 јести, дозвоа Исус учени-
 ке своје и рече имъ : Жао
 ми је народа, јер веђћ
 три дана стоје код мене
 и немају ништа јести. И
 ако их отпустим гладне
 куђама њиховијем, осла-
 биће на путу; јер су мно-

њи дошли изъ далека. И одговорише му ученици његови : Одкуда ћемо узети леба овде у пустыњи да њ наранимо ? И запыта њ : колико имате лебова ? А они казаше : седамъ. И заповеди народу да поседаю по земљи : и узевши оны седамъ лебова и хвалу давши, преломи и даде ученицима своимъ да раздаду, и т. д. Ев. Мар. гл. VIII.

Или : а одо сувымъ путемъ и дођо у шуму. Ту нађемъ човека, кои одъ зиме дуваше у руке; а му назовемъ : добаръ данъ, а онъ мени ни речи, већ се диже као бесанъ, и истера ме изъ шуме. А се другимъ путемъ вратимъ на брегъ, гди се нађемъ съ моимъ бодримъ, любезнымъ и вернымъ пријатељима, кои се текъ удалили бя'у одъ неки ромы, слепи, немы, узети и други людй и т. д.

ги одъ њих дошли изъ далека. И одговорише му ученици његови : откуда ћемо узети хљеба овдје у пустињи да их нахранимо ? И запыта их : колико имате хљебова ? А они казаше : седам. И заповједи народу да посједају по земљи; и узевши онијех седам хљебова и хвалу давши, преломи, и даде ученицима својимъ да раздаду и т. д. Ibid.

Ја 'одох сувјемъ путемъ и дођох у шуму. Ту нађемъ човјека, који од зиме духаше у руке; ја му назовемъ : добар дан, а он мени ни ријечи, већ се диже као бјесан, и ишћера ме из шуме. Ја се другимъ путем вратим на бријег, ће се нађем с мојимъ добримъ, љубазнијем и вјернијем пријатељима, који се тек удалили бијаху од њекијех хромијех, слијепијех, нијемијех, узетијех и другигијех људи.

Особито в ово прекомѣрно и је н ѣ готово ачењ и свѣдочба, да уму, кои се овако езикомъ изражава, нје много за скупымъ временомъ стало, а осимъ тога се оно заиста врло неслично односи къ

онимъ тврѣимъ нашимъ рѣчима, као што 'су; крстѣ, прстѣ, тврѣѣ, врѣ, рѣа, брѣѣ, врѣзити, прѣжити, трѣзати, дрѣтати и т. д. Да е овимъ „Ерцеговачкимъ“ нарѣчіемъ мало мекоте одъ оны вонала, кои 'су тамо, гди ни 'су нуждни, онолико нагомилани, и у ове и оваке рѣчи дошло, па онда нека бы и было, да му се више него овомъ „Сремско-србійскомъ“ кланямъ!

в) Ово „Сремско“ нарѣчіе было е базисъ писменога языка и у стара наша времена, као што се свакиъ о томе могао увѣрити, коме су познате писмене наше древности, на пр. законикъ цара Душана, царске дипломе, хронике и т. п. У новой пакъ нашей књижевности и писмености, одкако е Доситей *Србскомъ* начинію, управо ово „Сремско“ нарѣчіе нашега „народнога языка“ влада. Слободниа и изображенія часть народа, коя за књижество мари и подпомаже га, и редѣ учены людій, кои књи́ге пишу, ако неколицину изъ нѣга изузмешъ, савѣ овимъ нарѣчіемъ говори; оно се дакле више и негуе и неговати мора. Књижество е наше, да тако кажемъ, веѣѣ лѣпо и ногомъ пошло, и збори намъ свакиъ данѣ овимъ нарѣчіемъ; нѣгови 'су намъ дакле звуци веѣѣ мили и обични постали, и зато се а надамъ, да ће се оно за књижевный нашъ языкъ и одржати засадѣ и за унапредакъ.

— Али 'ћешъ ме, знамъ, овде запитати: кадѣ е тако, а да зашто ты и толика твоя дружина пишете садѣ ѣ онде, гди е по томъ „Сремскомъ“ нарѣчію е, гди се дакле ово а не оно изговара, и изговорити мора? “

Одговоръ: Я самъ пре свагда писао е, гди му е годѣ мѣсто у овомъ нарѣчію; то ти е, мыслимъ, добро познато. А одѣ неколико година пишемъ мѣ-

сто е оно *ѣ* зато: 1) што мыслимъ, да моя дружина, за којомъ самъ се и я повео, има съ више погледа доста право, што, подражавајући на пр. Русима и Французима, жели, како другимъ тако и овимъ писменомъ *ѣ* показати и задржати старо-славенску коренитостъ и писмености видъ у рѣчима нашега србскога языка, и 2), што се за писмо *ѣ* може казати: „читай га, брате, како си одъ свое майке научио говорити; еданъ као *е*, другій као *и*, трећий као *ѣ*, а четвртии и као *іе* или *ије*, еръ е свакій тај гласъ у нѣму!“ — Но ако я и пишемъ садъ ово *ѣ*, зато опетъ увѣравамъ те: а) да га я никако другоячје не читамъ, него као *е*, свуда гди е годъ овоме мѣсто по „Сремскомъ“ нарѣчію, кое я говоримъ; б) да я желимъ, да га тако као *е* чита свакій, кои годъ овимъ нарѣчіемъ говори, па ако ништа друго, а оно баръ то, што я напишемъ, и в) да се я трудимъ, да га у онимъ, по себи славенскимъ рѣчима не напишемъ, кое су сасвимъ србскій видъ и изговоръ, по свойству нашега живого, „народнога“ языка добиле, и кое се обично не само у „Сремскомъ“, него и далѣ, у другимъ нарѣчіяма, съ гласомъ *е* (или *и*) изговараю, и зато ћешъ кодъ мене наћи: бѣло, али не и бѣо, него бео, зато цео, немъ, некій, неколико, нешто, пролеће, не-га, осећати, назрети, сеяти и сіяти, греяти и гріяти, умети, гре'ота, среда, време, човекъ; лекъ, овде, онде, треба, гди, гдигодъ, подсмей, и т. д. У осталомъ ако бы ты, као ригорозистъ, наваліо, да ми ово оборишъ, я бы ти јошъ и ово казао: „видишъ, брате, гди савъ свѣтъ наже за писменомъ *ѣ*; па ево и мене за нѣмъ, едно за любовъ „писменогъ равнообразія“ и „књижевне слоге“, којој е већъ време да я кодъ насъ облада; а друго што е мой обичай, не одупирати се противъ „общтега миѣнія“, а јошъ много маиъ презирати га. —

7) Г. Вукъ е наравно остао вѣранъ и своіой ортографіи при овомъ преводу Нового Завѣта. „Воля ваша!“ Ова нѣгова ортографія е, као што г. П. Шафарикъ вели, по „фонетичкомъ начелу“ добра, и, мыслимъ, да бы е тежко другій ко болѣ по томъ „начелу“ узумео; али е *мени* добра и ова наша обична, или као што кажемо „славенска“ ортографія, коя „стои на исторійскомъ начелу“, и надамъ се да 'ћемо е моћи іоштъ и за болю држати, само ако се едномъ на то сложили будемо, да нише не шарамо и не мудруемо нѣ ради, него да сви пристанемо на еданъ понайвише уобичаеный, па ако 'оћешъ „старинскій“ начинъ, не обзирући се више много на то, како 'ћемо се предъ „фонетическимъ“ судомъ правдати. Дай еданпутъ да утврдимо теорійски правила' колико се може, а практички' колико треба еднакости ради и нужднога правца за свакога, па намъ ортографія, ова наша стара, не'ће нимало сметати у писмености, у којой треба да намъ е свагда и свакояко најглавнія стваръ языкъ и наука, дакле не люска него езгра! — Знамъ шта 'ће на ово Фонетици, као Реформатори, мыслии и рећи; али ништа зато: они чине свою дужность, а я чинимъ мою, сматраюћи стваръ съ точки могућности и свѣтске практичности.

Тешко е нама заиста, оставити садъ ову нашу „славенску“, са своимъ „исторійскимъ начеломъ“ тако дубоко кодъ насъ укоренѣну ортографію, па узети ту „нову“ г. Вука. Шта бы у овомъ случаю было съ досадашњимъ нашимъ књижествомъ? Рећи 'ћешъ: „Чудо ми великога књижества!“ Коліко е да е; свакояко има у нѣму подоста и такovy књига, съ коима се не мало поносити можемо. Греоте бы и штета было, кадъ бы учинили, да намъ оваково душевно благо напречацъ пропадне. Ово

културе, што у нашемъ народу има, плодъ е и производъ овогъ нашегъ књижества; бы ли дакле лѣпо было, кадъ бы га ладнокрвно презрели и одъ нѣга се часпре отуђили? Овай подмладакъ нашега народа гди 'ће тражити и наћи потребне му душевне рѣне, ако ово наше књижество *ad acta* бацимо, а не могнемо му, као што се и не може, друго, нѣму равно у еданцуть или благовремено начинити? Найпосле наравна е стваръ, да се далѣ наше књижество текъ изъ овога, коѣ већъ постои, развіяти може и мора, врь у овоме е сѣме и корени нѣгово. Све ово зрело разсудивши, не може ми се на ино, него озбиљно казати: „Г. Вукъ заслужуе сваку похвалу, што е онъ, као Србинъ, овако по себи згодну и лаку србску ортографію сачинио; али будући да намъ е она мало доцканъ дошла, и мы съ нѣомъ небы толико добыли, колико бы изгубили, кадъ бы ову нашу уобичаєну ортографію оставили, па бы ню пріимили, и тимъ учинили, да намъ се ово досадашиѣ наше књижество заборави; зато 'ћемо мы — баремъ мы, кои садъ овако мыслимо — остати при нашої „славенской“ ортографіи, коя е на „исторійскомъ начелу“ основана.“

Я самъ све ово и онда у памети имао, кадъ самъ пре толико година, 1846-те, реко, да 'ћемо мы преко свега тога, што увиђамо, да е ортографія г. Вука много боля и удесніа одъ ове наше „славенске“ писменице, опетъ ову задржати, и съ нѣомъ коѣ у чему помало рамати, онако одъ прилике као што и други народи са своимъ ортографіама натежу. Па при томъ и садъ стоимъ и остаємъ, и то тимъ више: а) што самъ изъ нашега (Пецт. Матице Србске) Лѣтописа части IV. ов. год. разабрао, како намъ славный г. Пав. Іос. Шафарикъ благоразумно

штеди ову нашу стару ортографію, коє в духъ живота „исторійско начело“, збореѣи далѣ тако, да лако изъ нѣговы умѣстно посредствуѣи рѣчій разумети можемо, како нѣв іошѣ сасвимъ извѣстно и пресуѣено, да є „нова“, г. Вука, ортографія веѣѣ тако „изведена“, да ѣе намъ она „користнія моѣи быти“, ако є узмемо, одѣ исте те наше исторійске ортографіє (види судѣ гос. Ш. о рукопису сръбске Грамматике, стр. 98. лѣт.); б) што мыслимъ, да намъ є у дужности, ону ортографію задржати, коя се, управо као ова наша стара, много не разликує одѣ ортографіє, коя влада у нашимъ Црквено - славенскимъ светымъ кнѣигама; єрѣ само ако таковомъ ортографіомъ будемо сръбски писали, моѣи ѣемо лако, не мучеѣи се више наукомъ, и ове кнѣиге читати, и в) што налазимъ, да и самѣ граѣанскій и државный нашѣ животѣ, много и тамо у Цесаріи, али іошѣ више овде у Княжеству Сръбскомъ, иште, да задржимо нашу стару ортографію; єрѣ сва наша анта, коя овамо спадаю, и сви наши толики досадашнѣи закони овомъ су ортографіомъ написани и свакій се данѣ нѣомъ пишу.

8) Типографійскій посао овогъ превода Новога Завѣта прекрасанѣ є. Форматѣ, папирѣ, писмо, исправность слога, вєзѣ кнѣиге све є то, као што се у насѣ само зажелити може. Па и цѣна є ово-ликой и овако дивно ураѣеной и довршеной кнѣиги заиста мала: 2 фр. у сребру. Честь и слава за све то нашемъ г. Вуку!

Дрѣ. Іованѣ Стєиѣ.

2. ПРОЦВЕТАНІ СЛАВЕНСКОГЪ КНЬИ- ЖЕСТВА У БУГАРСКОЙ.

(Саставакъ г. Павла Іосифа Шафарика, чи-
танъ у краль. чешкомъ ученомъ дружтву, да-
на 25. НОВЕМБРА 1847 год. а печатанъ у ча-
сопису чешскога музеума, год. 1848-ме
части I. свезки I)

*Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,
Nullaque res majus tempore robur habet:
Scripta ferunt annos.*

Ovid.

Скоро сви люди мысле, да се възькъ само из-
ворнымъ дѣлама, како пѣсничкима тако и прозаич-
кима, заиста облагорођава и обogaђава, а да сами
преводи нѣму обично више шкоде, него помажу;
но ово миѣніе є безосновно и погрешно. Има заи-
ста превода, кои су необходимо нуждни и врло
згодни, и на којима велика благодать почива. — Вис-
преность светогъ писма прелази у све языке. Мно-
го пута мысліо самъ о томе, као што є ова иста
мысао и другима често долазила, како се чудотвор-
на моћ христіанства и у томе показала, да є текъ
нѣме, нѣговымъ упливомъ и дѣйствіемъ сравни-
ванъ свою языка овогъ света могуће постало. Шта
бы была исторія нашегъ славенскогъ языка, шта
ли наше дублѣ и основніе испытыванѣ языка безъ
старославенскогъ превода светогъ писма и главни
богослужебни кнѣига одъ Кирила и Методія, и безъ
превода светы отаца одъ други учены мужева
нѣювы ученика и непосредствены наслѣдника устро-
ени? — Бзыкъ є огледало, у комъ се духъ сва-
когъ народа найвѣрнѣе найразговетнѣе одбѣл, изража-

ва и упредметув; но као што е и самъ духъ вечно самодѣятеланъ и вечно покретанъ, тако и ово нѣгово огледало вечно е променљиво: зато ако къ нѣму неприступи помоћъ *писма*, коимъ се языкъ изподъ влады времена изузима и да рекнемо у предметность природе воплоштава, то се већъ одъ садашигъ нѣгового вида на нѣговъ древный видъ, дакле ни на наравъ духа у нѣму изображаваюћегъ се, са извѣстношћу заключенъ чинити никако не може. Знаемъ до душе, да су намъ се осимъ старославенскогъ превода светогъ писма и богослужебны кнѣига изъ друге половине IX-тогъ столѣтїа, и други скоро савремени споменици у некимъ нарѣчїама славенскимъ, поименце у ческомъ и у горутанскомъ сачували; но ови, безъ сумнѣ у другомъ смотреню драгоцѣни одломци и остатци одъ негдашигъ богатїегъ иманя, всу при свемъ томъ, у смотреню пространства и богатства языка у нѣма наодећегъ се, кадъ се са онима старославенскимъ кирилскимъ споменицима сравне, само капльице изъ океана, или ясниѣ, они су само еданъ одломакъ кipa, одъ когъ се истина може о изредности целогъ дѣла извѣстно судити а и о самомъ дѣлу умно представлѣнъ творити, но оно се не може дѣлоторно попунити, и угледно предъ чувства ставити, безъ погрешке и безъ заблуженя. —

Изъ овогъ узрока већъ одма изъ почетка, кадъ самъ се съ исторїомъ и изпытиванїемъ славенскогъ языка занимати почео. свагда самъ особито желанъ быо познати ближе и по имену оне мужеве, кои су у овомъ великомъ дѣлу, преводеню светогъ писма, богослужебны кнѣига и дѣла светы отаца, или помоћници, или непосредственни наслѣдници оны' горе именованы рвоучителя славенски Кирила и Методїа были, увѣренъ будући, да се оно мноштво

старославенски рукописа и књига, кое већ у XI. а јоштѣ више у XII. столѣтію како кодъ Югославена, то естѣ Бугара и Срба, тако особито и кодъ Рука налазимо, никако безъ непосредственогъ и послѣдовавшегъ продужена дѣла започетогъ одъ Солунски извѣствователя, разумети неможе. Брѣ кадѣ бы са концемъ живота ова два мужа и преводѣнѣ и списиванѣ на славенскомъ языку было престало, то бы оно црвено књижество было остало кусо, сиромашно, и ограничено на неколико писмены споменика, као што е готско одъ Улфиле заоставше; а кадѣ бы га текъ позднѣ, вальда у XI. или XII-мѣ столѣтію неки новѣ Кирилѣ или Методѣ было наново васкреснуо и по другій путь у животѣ увео, име нѣгово заоста небы было у исторіи безъ спомена остало, и споменѣ нѣговѣ у повѣстници духа людскогъ небы на глуво, на чисто и пусто нестало, као што нѣ нестало споменѣ ни едногъ првоучителя и правогъ просветителя народа, особито изъ тако близкогъ века. Али за дуго и предуго време лежала е на целомъ овомъ предмету густа и тежка тама, а ако се и появила негде нека слабачка свѣтлость, као што е Іоанѣ Ексархѣ бугарски кодъ Калайдовѣћа (1824), была е и она одъ жалостногъ некогъ, нашемъ веку у одномъ одѣлѣннѣ наука свойственогъ скептицизма у сумню довођена и гашена: текъ овы' последнѣи' година' изишло е сређно за рукомъ, одкривенѣиѣ неки досадѣ или сасвимѣ непознаты, или барѣ забачены старославенски споменика, дублѣ проникнути у таму оногъ времена, доћи на свѣтлѣе место и тако погледати на сvezу теченя ондашнѣи догађая. Дѣло ово досадѣ више е започето него ли свршено; svakій данѣ ново поученѣ, нову поправку приноси; но неће быти излишно већ и садѣ баремѣ то и толико у призреніе и уваженѣ узети, што и колико е досадѣ у овомъ

дѣло съ веѣномъ или манѣомъ извѣстнѣшу откры-
вено и мени познато.

Што се слѣдуюће мое извѣстіе само на *кирил-
ске* споменике старославенскогъ языка односи, а *глаго-
лске* изоставля, небыва зато, што я вальда ове
последнѣ небы као што валя цѣнію, и нѣову ста-
родревность и важность небы увиѣао; но само зато,
што о нѣима за садъ збогъ недостатка знаня о но-
вымъ письменымъ споменицима, одъ извѣстнѣго и сва-
ке сумнѣ простогъ века, не само ништа основно,
но ништа ни ново казати неумемъ; а предлаганѣмъ
домысла' и можности' засадъ заимати се не желимъ.
Радо допуштамъ, да е глаголска писменость ста-
рія, него што смо негда о нѣой мыслили, управля-
юћи се у томе по суду и изреченю Добровскогъ,
но опетъ съ друге стране за тако стару за какву
су е неки изпитательи издавали држати е не могу
безъ предметны, очевидно увѣраваюћи довода, безъ
свидѣтельства рукописа съ лѣтомъ означены и безъ
потврѣненя савремены или найближи сумнѣ непод-
лежећи сведока. — У обште цео овай предметъ,
по момъ мнѣнію, изискуе повторително основно из-
траживанѣ; при чемъ бы за користъ науке врло по-
желателно было, да се све особне желѣ, слутнѣ и
погаѣаня найстрожіе избегаваю, и цела стварь да
се едино помоѣу обективны доказа къ сталномъ и
рѣшителномъ концу приведе.*) —

1. СВЕТИ ПРВОУЧИТЕЛЫИ.

Што се тиче живота и благодѣтелногъ дѣй-
ствованя самогъ Кирила и Методія, то овде само

*) Текъ овде, валъ се овай саставанѣ печатао, добыо самъ из-
вѣстіе, да е Архимандритъ Порфирій Успенскій, видіо г.
1846 у едногъ Атонскогъ монастыру диплому грчку са гла-
голичкинь подписомъ одъ год 982. То бы дакле было но-
во, досадъ найстаріе познато, сасвиць извѣстнѣ лѣточис-
ло. (Поедіе приписаво.)

у кратко и површно, у колико е ради савеза са слѣдуюћимъ извѣстіемъ нужно, додирнути могу. Предметъ овай преважанъ већ садъ, почемъ су неки досадъ или сасвимъ непознати, или баръ занемарени и мало познати животописи объявлѣни, знатно е разпространѣнъ, и добио е у нечемъ новъ видъ.¹⁾ И зато навешћемо само неке податке о спољашнѣмъ, а по томъ и о душевномъ животу нѣовомъ.

Св. Константинъ, доцнѣ у монашеству Кириломъ наименованъ, одъ славнаго рода произходећи, быо е међу седамъ браће најмлађиј, родио се год. 827. у Солуну; у седмой години својой (834) предао се наукама, у четрнаестой години изгубио е отца (841), позванъ буде у Цариградъ одъ Логотета Теоктиста (вальда свогъ сродника) око год. 841, живио е ту у двору царскомъ, препирао се, скоро іошть као младићъ, са збаченымъ патріярхомъ Іоаномъ око год. 843 и слѣд.; одбывши наменѣно му одъ Теоктиста супружество ступи у свештеничкій редъ, буде у својой двадесетъ четвртој години са посланикомъ Георгіемъ посланъ къ сараценскомъ князу Амерману (по свой прилици у Мелитену) год. 851, потомъ одъ цара Михайла са посланичѣствомъ къ Козарима око год. 857 — 858. (861)²⁾, најпосле одъ истогъ цара Михайла и ѣсара Барде као учи-

1) О Кириллу и Методу писали су у најновѣе време основно: Ненменованный у Москвитянину 1843. г. число VI. стр. 406 и след. — (то исто чесоки в Часопису ческаго музея, г. 1845, свез. II.) Макаріій истор. христіян. въ Россіи. (II. 1846. 8-къ стр. 188. в сл. Филаретъ Кирилъ и Методіи, въ чтеніяхъ М. 1846. числ. IV. стр. 1 — 28. и число V. стр. 29 — 30. Шевяревъ. истор. русск. словес. М. 1846. Томъ I. стр. 133 и след.

2) Ово датумъ безъ сумнѣ неизвѣстно е и позднѣе навази се у славонской легендѣ о обретенію тѣла св. Климента Римскогъ, у рукоп. Минею у библиот. духовне академіи у Москви. —

тель вѣре са братомъ своимъ Методіомъ послать е у Мораву по желѣи князя Растислава, и то у почетку год. 862. (по епископу Филарету на концу године, а найдоцнѣ године 864.)³⁾, — буде позванъ одъ папе у Римъ год. 867, на томъ путу бавіо се съ братомъ Методіемъ за неко време кодъ Панонскогъ князя Коцела у Салскомъ граду (данасть угарски Салаваръ), дошао е у Римъ год. 868, овде се разболе и ступи на концу исте године, 24 или 25 Декембра у монашескій чинъ и као такавъ преста-ви се дана 14 Фебруара 869 год. у четрдесетъ дру-гой години свога века. —

Св. Методъ, старіи братъ Константиновъ, было е за неко време войвода или управитель провинціи славенске, по свой прилици Струмске, Грцима подложне, доцнѣ калуђеръ на Олимпу и у Цариграду, задржавао се одъ прилике год. 861 или 862 кодъ Бориса владѣтеля бугарскогъ, онда већъ склоногъ да прими христіянство; было е другъ брата свога у путованю у Мораву, у Салскій градъ и у Римъ, позванъ е изъ Рима одъ Коцела год. 869, буде опеть у Римъ натрагъ посланъ и ту посвећенъ за епископа панонскогъ око год. 870, одсућенъ одъ архіепископа Салисбургскогъ и одъ сабора нѣговогъ свещенства, и држанъ у заточенію у Немачкой крозь две и по године, одъ г. 872 до 874, на захтеванъ Мораванъ ослобоћенъ одъ папе и на архіепископство моравско узвышенъ год. 874, у Ри-

3) Годину кою су првоучители Кирилъ и Методъ изъ Цариграда изишли, сасвимъ опредѣлити е тежко, скоро сасвимъ немогуће, зато што се легенде у означеню времена нѣиовогъ пребываня у Морави несогласяваю. Овде е прилѣжно означенъ легенде италійске епископа Таудерана то е. чтиръ и по године одъ излазка изъ Цариграда до почетка путованя у Римъ. Незна се, како су се дуго бавили кодъ Бориса у Бугарској, путуюћи у Мораву. —

му обтуженъ г. 878, и зато тамо позванъ год. 879 (14. Юнія), но оправданъ и одъ папе заштићенъ г. 880, путовао е по желъи цара Василія у Цариградъ између 880 и 884 год., посветио е цркву у Брну г. 884 (2. Юнія), а преставио се године 885. дана 6. Априла. —

Основъ старославенскогъ писму положенъ е одъ Кирила у *Цариграду*, највѣроятнѣ на концу г. 861 или при почетку г. 862, састављенихъ слова или азбуке и преведенихъ чтенія св. евангелія: у овомъ се сасвимъ слажу, најстарија легенда славенска о Кирилу одъ Климента, и најстарија легенда латинска одъ Гаудерика. 4) Дѣло ово окончано е крозь четири године у Морави преводомъ главны тадашњи богослужебны или литургійски књига, као што су: осимъ *чтенія изъ евангелія и апостола, псалтирь, парамейникъ, часословъ, служебникъ, требникъ и октоихъ Димаскина*. У овомъ послу имали су немало участіе безъ сумнѣ и најпрви и најпредни ученици Кирила и Методія, по имену: Климентъ, Наумъ, Ангеларъ, Савва и Гораздъ, одъ кои е првый родомъ Бугаринъ, а последній родомъ Моравацъ былъ. — Неће бити неумѣстно споменути овде баръ најстарије познате рукописе наведени књига, кое књиге по већој части, нису толико садржаемъ, колико пространствомъ различне были одъ позднѣи истогъ имена књига, будући уобште много простѣе, краће и манѣ одъ овы. *Евангелія* најстарији и најважнији рукописъ са изложениемъ лѣтомъ е остромировъ у Петрограду, одъ год. 1056 — 1057, после овога Метиславски у Москви, између год. 1125 — 1132: о рукописима безъ савременогъ назначенія године или века нећу да говоримъ. *Апостолъ* најстарији одъ год. 1195 у Москви кодъ Погодина; изъ

4) Легенда славенска, гл. XIV. — Acta SS. M. Mart. 20. §. 7. —

истога XII. столѣтія іошть има два или три друга, еданъ у Москви у Синодалной библіотеки, остали у южнымъ и западнымъ земляма. — *Псалтирь* и то съ толкованѣмъ, дакле управо не за богослуженіе опредѣлѣнъ, найстаріи е изъ XI-тогъ столѣтія, быо е негда кодъ митрополита Евгенія, а садъ е у Москви кодъ Погодина, нѣе цео; други рукописи изъ XI. или почетка XII. столѣтія у Москви кодъ истогъ ученогъ мужа, а у Петрограду у царской библіотеки: чисты, дакле богослужебны псалтира изъ XIII. столѣтія има у Русіи и на другимъ странама више. — *Паремейникъ* или чтенія изъ старогъ завѣта, одъ год. 1271 налази се у Петрограду у царской библіотеки, други одъ год. 1370 опетъ тамо у Румянцовскомъ музеуму. *Часословъ* (или *орологиумъ*, исто што *бreviary*), сѣдинѣнъ са псалтиромъ налази се у рукописима XIII-тогъ столѣтія. *Служебникъ* или *Литургіаръ* найстаріи е рукопись свет. Антонія († 1147) у синодалной библіотеки у Москви; одъ истогъ столѣтія два друга рукописа налазе се у Риму у Ватиканской библіотеки. *Требникъ*, кодъ Руса *Потребникъ*, иначе *Чиновникъ*, *чини* (то естъ *Ритуалъ*) изъ почетка быо е са Служебникомъ или Литургіаромъ уедно скопчанъ, и само доцнѣе, почемъ се и еданъ и другій знатно умножио, оддѣлѣнъ, зато се и не налазе врло стари рукописи, найстаріи мени познати есу изъ XIV-тогъ столѣтія. *Октоихъ*, кнѣга црквенъ пѣнія, онда іошть (862) на врло мало число пѣсама ограничена, найстаріи е вальда палимпсестъ Римскій изъ XI. или XII. столѣтія у библіотеки Барберинской у Риму; другій изъ XIII-гъ столѣтія наоди се у Румянцовскомъ музеуму у Петрограду. — Одломци рукописа безъ изложеногъ лѣта скоро одъ свію овы кнѣга налазе се и старіи. Веѣа часть овы богослужебны кнѣга была е безъ

сумнѣ іошть за живота Кириловогъ међу год. 862 — 869 съ помоћу садѣланѣмъ и брата нѣговогъ *Методія* и горенименованы садѣлателя съ грчкогъ языка преведена: остатакъ свршенъ и попуниъ е већъ после нѣгове смрти, међу год. 869 — 885.

Шта е осимъ ови превода Кирилъ писао и на каквомъ языку, грчкомъ или славенскомъ, то е тежко опредѣлити, премда се сумняти неможе о томе да е писао. У старимъ рукописима налази се *Легенда о изобретеню тѣла светогъ Климента Римскога у Тавриі* лѣта 861, 30. Јануара, одъ сведока очевидца⁵⁾; изобретель быо е, као што е познато Кирилъ, дакле е могуће, да е и ову легенду, и то изворно грчки, онъ самъ написао, но мени се вѣројатнѣ быти чини, да е то дѣло Климента епископа Величкогъ. Истий епископъ Климентъ у споменутомъ животоописанію вели о Кирилу, да е списао свое *преписке са Магомеданцима и Евреима у Казаріи* —, коє е *Методіє* на славенскій языкъ превео, раздѣливши ѣй на осамъ слова⁶⁾. Одъ овогъ дѣла, коє е и пресвитеру *Діоклейскомъ* (живіо 1161) познато и іошть у XII. столѣтію као особита кнѣга подъ насловомъ: „*Кирилъ Словенскій*“ међу Славенима разпространѣно было, сачували су се у честоспомену томъ животопису, у рускимъ хронографима и у другимъ рукописима, знатни изводи: но цело дѣло іоште нѣ се на светъ появило. — Обширно *вѣрую*, *молитва Господня* и іошть неки други комади Кирилу при-

5) У рукописной Минсей вѣсеца Јануаріа, у библиотекѣ духовне академіе у Москви.

6) Тавний споменъ учены преписки нашегъ Константина са Юденима у Тавриі и у Казаріи сачувао се и у преписки тадешигъ Казарскогъ цара *Іосифа* са Евреіомъ *Рабби Хисдаіошъ*, у кнѣги „*Сеферъ Козри*“ што се овде само многогдѣ напомињ.

писивани єсу као што ћемо видити, дѣла ученика нѣговогъ Константина II-гъ епископа бугарскогъ⁷⁾

О Методу сведочи легенда, кою в епископъ Климентъ написао, да в онъ осамъ полемички слова свога брата на славенски превео, као што смо већ споменули; а друга панонска легенда, као што я заключаемъ, одъ Горазда произходећа, преповеда, да в онъ већ после смрти брата свога Кирила све каноничке кнѣге светоѡ писма, дакле съ изключе-нѣмъ апокрифски⁸⁾ а осимъ тога іошть и *Номоканонъ* или кнѣгу црквены закона, и *отеческыя кнѣгы* (безъ сумнѣ тако реченый *Патериконъ*, то єсть кратка извѣстія о животу и о дѣлима найглавніи и найпрославлѣніи пустинника) на славенскій єзыкъ превео. Овде се подъ свима каноничкимъ кнѣгама разумева то, што дотле іошть преведено нѣ было, то єсть осимъ чтенія изъ Евангелія, Апостола и старогъ завѣта, и осимъ Псалтира, цео остатакъ светогъ писма, изузимаюћи апокрифе, дакле скоро две трећине целе библиѣ. Премда нису намъ се старіи рукописи целе библиѣ одъ XV. столѣтія сачували, ипакъ кадъ стваръ безъ предразсудка уважимо не-можемо согласнимъ стародревнимъ свидѣтельства-ма у томъ смотреню вѣру одрећи⁹⁾. Повидны кнѣга старога и новога завѣта доста старе рукописе

7) У рускимъ списцима старославенски рукописа често се по-являюу стати, св. Кирилу приписиване, о конна засадъ бли-жа извѣстія немаѣ, в. пр. Молитва скитскаго пока-нѣнїя Кирила философа у монастыру Іосифо-Волово-ланскоѡ, Наука св. Кирила философа у библио-теки дружтва истор. и древн. у Москви и т. д.

8) О предмету томъ у найновіє време писали су основно: Но-вицкій о первоначалн. превод. св. пис. Кієвъ 1837. 4-го. — Макарій истор. христ. въ Россіи. С. П. 1846. 8-го стр. 225. след. Филаритъ чтенія М. 1846. часть. IV. страна 23дн сл.

предъ рукама имамо, на пр. *Четвероевангелие* одъ г. 1143. (по Кешпену; други манѣ точно ставе га у г. 1144) у синодалномъ библиотеки у Москви; апостолъ св. Павла одъ г. 1220, опетъ тамо; *Откривеніе св. Іоанна* изъ XIII. столѣтія у Румянцовскомъ музеуму, кнѣиге Исуса Навина *Судія* и *Рутъ* одъ г. 1193. у библиотеки Сергіевске лавре у Руссіи; *Пѣсанъ Соломонова* са толкованѣмъ изъ XIV. столѣт. у библиотеки царскогъ друштва исторіе и древности у Москви, *цео Новыи Завѣтъ* изъ XIV. столѣт. у Чудовскомъ манастиру у Москви и т. д. О другимъ рукописима, да су были, имамо у рукама безъ сумнѣ доказательства; тако на пр. *кнѣиге пророческе* преписане су у XV. столѣтію изъ старогъ рукописа г. 1047. у Новгороду писаногъ; *петъ кнѣига Мойсеевы* преписано е такође XV. столѣтія изъ рукописа г. 1136 опетъ у Новгороду писаногъ; гос. Стефаніе у Сори у Данской земљи имао е іоштъ г. 1645. *Новыи Завѣтъ* изъ XIII-гъ столѣтія; Соларіиѣ видіо е кодъ Перичинотиа у Млѣтцима целу *Библию* године 1429 у Нѣмачкой у манастиру Молдава званомъ писану, коя е доцнѣ по некимъ извѣстіяма продата у Енглеску и т. д. — Саме кнѣиге старогъ завѣта, а особито петъ кнѣига Мойсіевы, кое су се сачувале у рукописима XV. столѣтія, показую ясне знаке најстаріегъ езыка и тако да рекнемо првогъ почетка писмене умѣшности кодъ Славена. — Што се тиче *Номоканона* то се само по себи разуме, да е то морала бити само прва и најстарія збирка црквены закона, то естъ канони апостолски и сабора црквены, по собранію Іоанна Шоластикѣ († 578), а не Номоканонъ Фотіа, кои е текъ око 883 г. саставлѣнъ, іоштъ манѣ пакъ могао е то бити доцнии Номоканонъ различнимъ уметцима и додатцима, као и мирскимъ законима према мере умножень, каквогъ најстарія рукописи есу: србски одъ г. 1262 налазе-

ћи се кодъ г. Михановића у Смирни, а руска три; првый одъ год. 1276 или 1280 у Московской синодалной, другій одъ г. 1283 у Петрограду у царской библіотеки, а трећій одъ конца истога XIII-гъ столѣтія у Петрограду у Румянцовскомъ музеуму. Но монахъ Зиновій, ученикъ Максима Грка у XVI-омъ столѣтію жививши сведочи, да е видіо Номоканонъ писанъ за Ярослава и епископа Іоахима, дакле пре год. 1030. — О *Отачнику* или *Патерику* судити се не-да; стари рукописа овога рода има више, међу ко-има животъ св. Кондрата, одломакъ наодећи се у Москви кодъ г. Погодина, дубокомъ стародревнош-ћу све досадъ познате Кирилске рукописе и одлом-ке рукописа знатно надвишув, судећи само по нѣ-говимъ палеографійскимъ знацима. У Бечу, по Ко-питару, има рукописъ сръбскогъ подрекла изъ XII-столѣтія (мыслимъ да се безосновно самоме светомъ Сави приписуе) а у Паризу чува се рукописъ изъ XIII. столѣтія, такође сръбске рецензіе.

У списку или оглавленію садржанія житія свя-тихъ коя е скупіо и саставіо митрополитъ рускій Макаріе (кон е цвѣтао 1526 а † 1561), подъ именоу Великихъ Четихъ Миней, споминю се слѣдуюћа: *Методія епископа Моравскаго*: 1) О вещи и о само-властвѣ, 2) о книзѣ *Методія епископа Моравскаго*; но ово потребуе јошъ далъ изпытиванъ. Сврћу Ме-тодія (г. 885), кадъ е одъ стране Славенима против-не, наведенъмъ епископа Вихинга, одъ века глав-ногъ непріателя славенски првоучителя *) страшна и донде невиђена буря и олуя на славенске свеште-

9) Вихингъ или Викингъ, коя речъ значи bellator; одтудъ изе-злостесы гласовиты Викинга, морски гусара или дупежа на-сѣверу. О нѣму пише Миклошинъ: „Wiching, homo tur-
bulentus, et ambitiosus ipsisque Germanis, invisus. Nam cum
a. 894. Arnulpho se insinuasset pro cancellario, isque cum
creasset episcopum Passaviensem, a. 899. dejectus est ex il-

нике подигнута, а доцнѣ кадъ су и Маѣари на Мораву ударили и напали, сасвимъ є упропашѣнєъ почетакъ старославенске литературе у Морави и у Паноніи. О нѣговомъ продуженію и напредованію у другимъ земляма и државама, у Бугарској, Србіи, Русіи и т. д. дуго смо само по заоставшимъ намъ споменицима изъ XI. и XII. столѣтія некако судити могли, непознавајући никако имена продужителя, нити даля обстоятелства нѣовогъ живота и нѣовогъ дѣйствованія; текъ пре двадесетъ и три године (1824) после изданія знаменитогъ дѣла г. К. Калайдовичевогъ (Іоанъ Ексархъ бугарскій, Москва, фоліо) почело се у тој книжевној тами и пустини у нешто разсвѣтити, а текъ у ове последнѣ три или две године починѣ се мало више светлости на овој страни научногъ видокруга мало помало рађати. — ¹⁰⁾

2. ОСТАЛИ СЕДМИПОЧЕТНИЦИ.

По сказиванію неименованогъ животописца св. Климента епископа Величкогъ у Македоніи, ученика овогъ високоученогъ пастира, слѣдователно важногъ сведока, обратили су се садѣлательи св. Метода после смрти овогъ свогъ архипастира, видећи да у Морави и у Паноніи обстати и одржати се не могу, у Бугарску (год. 885), — а то су были по имену слѣдуюћи: *Климентъ, Наумъ, Ангеларъ, Савва, Гораздъ*; првый одъ овы, као што є већъ горе речено, быо є рођенъ Бугаринъ, а последній Моравецъ и одъ Метода за наслѣдника у архіепископству опре-

la sede a Salisburgensi archiepiscopo. De eo chronic. Passaviense (ed. ab Adriano 1846 — Vichingus — Der war ein Weltgescheiter Herr, das Evangelium den Mæhren predigt er. wird Bischof mehr durch Gewalt als Einhelligkeit. Miklošić Vita S. Clement. 1847. p. XIV. —

¹⁰⁾ Види: Часопись чесск. муаеума г. 1847. св. V. стр. 510 — 511 и сл.

дѣлѣнѣ, остальы подрекло и отечество нѣе познато. Да су радо примлѣни были одѣ Бугара, онда већѣ (одѣ год. 862) крштени, то посведочава истый споменутый животописаць, а о благодатномѣ дѣйствиюваню нѣювомѣ на винограду господнѣмѣ сведочи благословенѣ споменѣ нѣювѣ и кодѣ садашнѣмѣ юшѣе потомства; о особитомѣ пакѣ участию нѣювомѣ у обдѣлаваню языка и кнѣжевности старославенске, свидѣтельствую нека нѣюва до данасѣ сачуванѣ дѣла. — Црква бугарска посветила е споменѣ свѣю овы првоучителя славенски службомѣ, отличковавши и прославивши нѣи честнымѣ презименомѣ: *святыхъ седмипочетныхъ* (οἱ ἑπτὰ ἡμέρας ἐπτάριθμοί) имена неки одѣ нѣи, као св. Климента, св. Наума, св. Горазда и т. д. носе юшѣе до данасѣ цркве и манастири бугарски, или одѣ нѣи основани и украшени, или само нѣима за честь и споменѣ тако наименовани. — Почитанѣя достойный Битторѣ Григоровичѣ, професорѣ Казанскѣй, кои е г. 1844 — 1845 по онѣмѣ земляма путовао, преповеда да е идући одѣ Солуна кѣ сѣверозападу, већѣ у острову опазіо, да е име св. Климента, ученика св. Методѣя, тамошнѣмѣ жителѣма добро познато. У Бителѣи (Битоль) нашао е у цркви две капеле са старѣма образѣма св. Климента и Наума; у манастиру Слѣпчи, на путу одѣ Янковца до Прилипа, и у Калишту, надѣ езеромѣ Оридскимѣ, нашао е образѣ св. Кирила; у манастиру св. Наума малана на дувару изображенѣя свѣю седмипочетныхъ светителя; у црквама мѣста Ресна и Струги обрядну службу св. Климезта; у Ориду живѣ и общѣе разпространѣнѣ споменѣ св. Климента, Наума и Горазда кодѣ жительства бугарскогѣ; овогѣ последнѣмѣ мошти, по казиваню тамошнѣмѣ жителя, почиваю у манастиру близу Артаутѣ-Берата, или Арбанаскогѣ Београда. У Ориду у едной одѣ осамѣ цркви, зиданой у XIV-томѣ столѣтѣю, чу-

ваю се до данасъ остатци и мошти св. Климента, праствара изображеня св. Климента и Наума (іошть можда изъ X. или XI. столѣтія), надгробный камень св. Климента съ надписомъ кирилскимъ и стародревна дрвена штатуа истога светителя. Исто тако међу рукописима два житія св. Климента грчки писана, старіи одъ ученика нѣговаго произходећи а одъ архіепископа Теофилакта вальда само прераћенъ и обновлѣнь, у рукопису писаномъ на папиру у почетку XV. столѣтія; а новыи у грчкомъ Минею на пергамену у XIII. столѣтію писаномъ. — У Атонскимъ монастырима (на святой гори) осимъ обрядне службе св. Кирила (у каквомъ языку?) ништа више о седмипочетнымъ светительнымъ ніе изнаћи могао. У Рилскомъ монастыру видіо є житіє св. Кирила съ похваломъ одъ св. Климента Великого у рукопису изъ XV. столѣтія. — Но садъ већ да видимо свакогъ одъ нѣхъ поособъ.

Св е т ы й К л и м е н т ъ, родомъ Бугаринъ, као што у найстаріемъ нѣговомъ животопису читамо, придруживши се у младимъ своимъ годинама заєдно съ Наумомъ, Ангеларомъ, Саввомъ и Гораздомъ Мораваномъ, првоучительнымъ славенскимъ, браћи Кирилу и Методу, быо є саучастникъ своіу нѣовы богугодны дѣла при поучаванію славенскогъ людства и при устрояванію богослуженія на славенскомъ языку у Морави и Паноніи, и то за цѣло оно време нѣовогъ апостолства у поменутихъ земляма, то єсть одъ год. 862. до 885. Кадъ се после смрти Метода год. 885, поводомъ епископа Вихинга, явного противника Славена, свирѣпо гонѣнъ славенскогъ свештенства у онимъ државама започело, уступіо, є Клитентъ съ Наумомъ и Ангеларомъ преко Београда у Бугарску (остали Гораздъ, Савва и Лаврентіє, ишли су онамо другимъ путемъ гдѣ є одъ та-

мошиѣгъ владара Боритакана (то естъ хана Борите) учтиво примѣнь и къ цару Борису посланъ быо. Овай препоручивши велможи своѣ Чаславу, да се о Ангелару стара, угостио в Климента и Наума у куѣи Ехацеса, па се и самъ ползовао нѣговимъ поученѣмъ у науки христіанской. После неколико година царъ Борисъ, при крштеню Михаилъ названъ, оддѣливши одъ царства свога югозападню часть Кутмицивици названу, часть садашнѣ Албаніе и Македоніе одъ прилике одъ Вардара и Скопля до Валоне, гора Акроцераунски, Костура и Водена, и поставивши надъ нѣомъ управителя Добету, послао в съ нѣиме тамо и Климента као земальскогъ учителя вѣре, и опредѣлио му в у Дѣволи, Ориду и Главиници пристойна и угодна мѣста за пребиванѣ. За кратко време имао в Климентъ до 3500 ученика, одъ кои в предѣлъ овай снабдѣвао са читаоцима, подѣаконима, ѣаконима и свештеницима. У оно време надъ в у Ориду обитавао основао в св. Климентъ у овомъ мѣсту монастырь съ црковомъ (на славу и честь св. Пантелеймона), и іоушѣ одну другу цркви, коя в доцнѣе постала митрополитсна, тако да су веѣтъ у нѣгово време три цркве быле у Ориду, саборна или епископска (*ecclesia catholica seu cathedralis*) и две манѣ одъ истогъ Климента сазидане. — После цара Бориса наслѣдіо в владѣніе за кратко време старіи нѣговъ сынъ Владимиръ, а по овоме млаѣи сынъ Симеонъ. Овай сильный и учено избраженный владѣтель, кои в Клименту особито благонаклонѣнъ быо, узвысіо га в на епископство Величко, кое в у преднѣой Македоніи, у предѣлу Драговича, тамо лежало, гдѣ данась рѣка Велица одъ планине Велице долазеѣа, кодъ села истогъ имена у рѣку Струмицу утиче, и кое в на мѣсту стародревногъ Тиберіополскогъ епископства поставлѣно было. Бръ веѣтъ Борисъ, одма после свогъ крште-

ня, по свідѣтельству живописца св. Климента и архієпископа Теофілатка, уредіо є было седамъ єпископски епархія у Бугарской¹¹⁾, но кои имена на жалость нашу, нигде назначена и забелѣжена не налазимо, и изъ доцнїи списака опредѣлити їй не можемо, будући су у XI-томъ столѣтію велике промѣне у овомъ смотренію слѣдовале, а у XII. и XIII-столѣтію, число бугарски єпископски столица врло є умножено. У овомъ достоянству живіо є Климентъ до год. 916. дана 27. Юліа, когъ є я умр'о, а погребенъ є у цркви свога монастира у граду Оридѹ, где се и данасъ мошти нѣгове и надгробный камень са славенскимъ надписомъ видити могу, премда у другу доцнїє сазидану цркву пренешене. Већъ у сынаксару найстарієгъ глаголсногъ євангелїа изъ XI-тогъ столѣтіа у Риму наодећегъ се, може се читати гдѣ стои при дану 27-могъ Юліа. Св. Святи-телѣ стца нашего Климента єпископа Келнчскаго“ а служба нѣму на честь сложена изишла є грчки печатана у Москополю у Албанїи, подъ именомъ: *Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Κλήμεντος* (1741 год. у 4-то), а общта служба свою седмипочетны светителя, печатана є такође тамо г. 1741 и 1746 у 4-то са краткимъ житїємъ св. Климента. Кадъ нѣга живописаць именує првимъ єпископомъ одъ рода и ѳзыка славенскогъ, ове рѣчи несмеду се сасвимъ строго узимати, будући се

11) Vita S. Clementis, edit. Miklošić Vindob 1847. 8-o p. XX. ect. 28. cap. XXIII. „Hic princeps (Borises) omnem sibi subditam Bulgariam septem catholicis templis (*ἐν τὰ κατ'ολικαῖς ναοῖς*) cinxit.“ Theophylactus Archiep. Bulg (1071.) ep. 17. ad filium Sebastocratoris: „Oro igitur et his literis tamquam corpore supplex procumbo, ut miserearis felicissimae quondam ecclesiae, quam christianissimus ille Borises Bulgarorum rex unam et ipsam e septem catholicis aedificavit, tu renova etc.“ Baronius ad a. 1071. Pejacsevich Histor. Serbie 1799. F. p. 13, — по оваї нѣсто то погрѣшно разумєна.

подъ нѣма еданъ одъ први разумѣвати може, премда вѣроятно да су први епископи бугарски были Грци, наравно языкъ славенскій добро познавающе. — Юшть у време свогъ обитаваня у Ориду занимао се св. Климентъ, мужъ, по речма легенде, найкраснорѣчиви (*ἀνὴρ λεγιώτατος*) найревностнѣ и найприлѣжнѣ списываѣмъ кнѣга на языкъ славенскомъ за Бугаре, одъ кога посла, ни потомъ, надъ в веѣ епископъ быо, до свое смрти нѣ попустио ни одступіо. Нѣговъ животописаць поименце споминѣ, као одъ нѣга или списана или преведена ова дѣла: а) *похвална слова* (*πανήγυρις, λόγος πανήγυρικός*) на празнике целе године; а нарочито на честь Христа Спасителя и пресв. Богородице дѣве Маріе; св. Іоанна Крестителя, СС. пророка, апостола, мученика, и други отаца, б) далѣ *житіа* и дѣла узвышени отаца, в) наипосле, пре саме нѣгоне смрти свршену, дотле юшть оскудѣвающе ону часть *Тріода*, коя се одъ воскресенія до дуова пом и *Пентикостаръ* именув. Изъ овогъ истога мѣста дознаемо, да в Тріодъ постный веѣ у време Климентова на грчкомъ языкъ устроивъ и на славенскій преведенъ быо, но одъ кога, нѣ познато, а преводъ Цвѣтнаго Тріода да одъ нѣга самогъ произходи. Списанія Климентова за дуго су позорность новіи библиографа избегавала. Веѣ Калайдовиѣ и Строевѣ изброали и пописали су у списку рукописа графа Толстова, нека слова подъ именемъ: „*Епископа Климента*“ изъ стародревны рукописа¹²⁾; но приписавши іѣ у списку папи Клименту, довели су себе и друге у погрѣшку, докъ в мени пре неколико година за ру-

12) Славостръ Медвѣдевъ отаць славен. библиографѣ, у послѣдней четврти XVII. столѣтія учинио в одъ Климента два лица, епископа и другога свѣтителя. — Системъ овогъ Климента са Климентомъ напослѣ Римскимъ почело юшть много пре, и то веѣ у некимъ новимъ рукописима.

комъ измышло истини у трагъ уѣи а тако и вторичнымъ поводомъ далѣгъ натраживаня и одиравеня на овомъ полю постати. Досадъ наѣнено е веѣхъ: а) неколико похвалны слова на честь разны светителя, одъ части изъ рукописа врло стари (изъ XII. и XIII. столѣтія) и са изречнимъ надписомъ: *Климента епископа словенского*; б) похвала св. Климента папе Римскогъ, кога монити нашао е св. Константинъ у Таурій а однео у Римъ и ту положио; (вѣроятно е, да е и горенаведено: *извѣстіе о обретеніи тѣла св. Климента*, одъ очевидца сведока, одъ нашегъ Климента списано, кои е безъ сумнѣ быо другъ Константина у путу нѣговомъ къ Козарима, и кои е и ово свое монашеско име вальда изъ особитогъ почитанія према св. Клименту Римскомъ приміо или добіо); в) похвала СС. Константина и Метода, у различнымъ рукописима у Москви, у Рылскомъ монастыру, и подъ г. Михановића у Смирни налазећа се; (шта више я држимъ, да е и оно обширно найстаріе житіе свет. Константина одъ Климента списано, што е, као што ми се чини, рускимъ изпытательима досадъ тайно остало ¹³). Издаѣмъ ови драгоцѣнны споменика занима се г. В. М. Ундолскій у Москви, коме е овай честный задатакъ одъ царскогъ дружба исторіе и древности наложенъ — Досадъ самъ начертао главне черте живота, дѣйствованя и кнѣжевы дѣла епископа Климента по честопоменутой найстаріой легенди, коя е одъ едногъ изъ нѣговы ученика списана и првый путь у Москополю (1741, у 4-о), другій путь одъ Памперее у Бечу (1802) а трећій путь одъ г. Миклошића опеть у Бечу (1847) печатана и

13) Житіе ово было е веѣхъ у XI-томъ столѣтію познато и разпространѣно, ерѣ се веѣхъ у Сборнику одъ г. 1076 у царской Еремитажской библіотеки у Петрограду, у стати о чтенію кнѣига, похвалою наводе.

издана; садъ при концу іошть споменути морамъ, да в г. Григоровичъ объявіо, изъ пергаменовогъ рукописа грчкогъ изъ XIII. столѣтія у Ориду, другу краћу и млаћу грчку легенду, коя в већъ пре са службомъ седмипочетны светителя у Москополю у Албаніи (1746 у 4-о), печатана, а садъ са рускимъ преводомъ у Петроградскомъ лѣтопису министерства просвѣщенія) чески пакъ у Часопису музеума год. 1847, св. 5. стр. 526) издана, у којој се литерарна дѣятельность епископа Климента, краткимъ и обвинимъ рѣчма потврђава, а покрај тога іошть се и ове вниманія достойне рѣчи налазе: *Ἐσοφίστο δὲ ἡ χαρακτήρας ἑτέρας γραμμάτων πρὸς τὸ σαφέστερον ἢ ὡς ἔξευρεν ὁ σοφὸς Κύριλλος*, то есть: *измыслио в пакъ и друге знаке слова (писмена), разговетиъ него што су они, коє в св. Кирилъ изобрео*. Ове речи истина най-природниѣ могу се на глаголску буквицу односити, будући никакве треће изворно славенске азбуке нема; но будући да оне управо противослове сведочанству далматинскогъ свештенства у почетку XIII. стол. изобретеніѣ глаголске азбуке свет. Брониму приписуемъ, а такође и современомъ овой Оридской легенди, или може да и старіѣму свидѣтельству Никола пресвитера Рабскогъ (1222), кои се позова на глаголскій рукописъ Псалтира у време Теодора архіепископа Солинскогъ (око год. 640, а по изясненію Ассемановомъ архіепископа Сплѣтскогъ између 880 — 890) писанъ, зато о истини или неистини нѣовой засадъ, безъ други рѣшавајући довода, пресуду изрећи неусуђуемъ се. — Само то едно љу іоште напоменути, да они у целости незнатни остатци рукописа глаголски, кои се у некимъ Македонскимъ монастирима налазе, іошть сами по себи онекомъ разпространѣномъ и обштемъ употребленю глаголскогъ писма у нѣима достаточно сведочанство

неподаю; сръ и кирилске рукописе наодимо не само у монастирима Палестинскимъ и Египетскимъ, но и у самой Французкой и Енглезкой, где славенска словесность нѣ никакъ цвѣтала. —

Светый Наумъ, о когъ подреклу и роду неналазимъ нигде спомена, прешавъ г. 885 са Климентомъ и Ангеларомъ у Бугарску, а бывшій одъ цара Бориса драговольно примлѣнъ, живіо в неко време заедно съ Климентомъ у дому высокодостоянственика Ехацеса, а потомъ надъ в Климентъ у западну Бугарску или у тако речену Кутмицивицу посланъ быо, заедно съ нѣмъ тамо се одселивъ провѣо в остатокъ свога живота овде у дѣлама духовничкогъ опредѣленія и позыва, задржаваючи се по свидѣтельству легенде о нѣму списане найвише у месту грчки Діабыа (*Διαβύα*) названомъ, лежеhemъ на источномъ берегу озера Оридскогъ у средини междъ Оридомъ и Дѣволомъ, а око три милъ одъ едногъ и одъ другогъ удалѣномъ. — Тамо се то встѣ налази стародревни, нѣговомъ имену посвећени (по Буе—ю іошть одъ Юстиніяна основаный) иначе Діавать (сравни Діабыа) именованый монастырь, у коме се и мошти нѣгове чуваю и споменъ обрядномъ службомъ дана 20. Юлія славн. (Служба ова печатана в грчки у Москополю г. 1741, а у Бечу 1824 у 4-о) ¹⁴⁾. О Науму као списателю истина немамо ясны и изречны свидѣтельства: но будући да епископъ Константинъ, као што ћемо ниже видети, ясно казуе, да се онъ на много и снажно захтеванъ высокочестногъ старца Наума отважіо, предузети тежкій посао преводеня толкованя чтенія евангелски, не безъ основа мыслити можемо, да онай, кои в друге тако

14) Сравни Буе (*Boue La Turquie d'Europe. Paris 1840. T. III. pag. 444, 448, 461.*

ревностно на списиванѣ кнѣга наговарао и побуђивао, нѣ ни самъ на истомъ полю лењствовао. — Примѣре тога имамо у Іоанну Ексарху, св. Сави архіепископу сръбскомъ (кои е умр'о г. 1237) и на Хилендарскомъ монаху Дометіану (одъ г. 1263 — 1264) сви ови побуђивали су друге къ списиваню и преписиваню кнѣга, а сви су были заедно и сами ревностни и неуморими списательи.

Светый Ангеларъ, быо е приморанъ оставити Мораву и Панонию (г. 885) и прибегао е заедно съ Климентомъ и Наумомъ къ владару Борити у Београду, кои га е къ цару Борису оправіо. Одъ овогъ преданъ е велможи Чаславу, као гостъ, но нѣ за дуго уживао нѣгову доброту, „изпустивъ духа ненепріятно, као што вели животописаць светогъ Климента, у руке ангела.“ — Година и данъ нѣгове смрти нису познати, нити особита обрядна служба за нѣгову честь, осимъ оне свима седмипочетнимъ светительима обште. И тако послови нѣгови на полю црквене старославенске кнѣжевности по овоме спадаю на ону страну у Мораву и Панонию.

Светый Сава, придружіо се у оной бури Горазду, и тако е другимъ путемъ, а не онимъ коимъ Климентъ, Наумъ и Ангеларъ, у Бугарску отишао, нити имамо више одъ овогъ извѣстія о нѣговомъ животу и дѣйствованю. Годину и данъ смрти нѣгове такође не налазимъ нигде забележене; а обрядна служба нѣму обшта са осталимъ шесть светителя налази се у често наведеномъ Московскомъ изданю одъ год. 1741. 4-го. —

Светый Гораздъ, родомъ Мораваць, мужъ знаменитъ, у латинскомъ и грчкомъ языку саврше-

но изкусанъ¹⁵⁾, одъ Метода за свога наслѣдника у
достоянству архіепископскомъ опредѣлѣнъ, и као
што се чини, већ на епископство посвећенъ; у
гонѣню свештенства славенскогъ, коє в наговоромъ
вєснослѣвѣногъ и злобногъ Вихинга букнуло, изъ по-
четка браніо в заєдно са Климентомъ неустрашимо
права своє стране (одкудъ се заключити дає, да су
Гораздъ и Климентъ были најглавниі и најстариі
међу ученицима и садѣлательима Методовима); но
доцнїє, пошто в мученъ и заточенъ претрпїо, буде
силомъ у изгнанїє посланъ, и потражи а и нађе при-
бѣжиште кодъ Бугара. Далъ теченїє нѣговогъ живота,
као ни година и данъ нѣгове смрти нису позната, а об-
рядну службу има съ осталима седмипочетницима об-
шту. Да в у Бугарској живїо и умр'о, то посведо-
чаваю два стародревна спомена, прво грчкїй списакъ
или каталогъ архіепископа бугарски, око г. 1156. одъ
прилике саставлѣнъ, у комъ се у реду архіепископа
бугарски између Метода и Климента ставля (истина
погрѣшно што се достоянства овогъ тиче); а друго
црква и манастирь нѣгово име носећи, по извѣстія-
ма, коя в г. Григоровичъ одъ тамошњи жителя са-
знао, наодећа се близу Берата у Албанї, где и о-
статци нѣгови почиваю. — Да овај ученъ мужъ
небы было слѣдовао примѣру свои наставника, Ки-
рила и Метода, и свои садѣльника Климента и епи-
скопа Константина (о комъ ћемо мало ниже говори-
ти) и да небы ништа было писао, то већ само по
себи нїє вѣроятно; но списанїя нѣгова по имену на-
значити за садъ нїє могуће. Што се мене тиче,

15) „Utriusque linguae slovenicae et graecae peritissimus.“ Vita S. Clementis p. XV. coll. p. 17. „Наученъ добръ въ латинскїя книги“ жва. св. Метод. — Погреб-
ный обрядъ или торжество Метода држано є, по сведочѣ-
нїє легенде, на латинскомъ, грчкомъ и славен-
скомъ ѡзыку.

имамъ неке основе къ томе мнѣнію, да в найстарія легенда о Методу, коя се панонска именуе, нѣгово дѣло, премда онъ у нѣой самъ о себи као о трѣнемъ лицу говори.¹⁶⁾

Покрай овы седмипочетны светителя, споминѣ се у житію св. Климента іошѣ и *Лаурентіа* или *Лорѣта*, као другъ Горазда, Климента, Наума и Ангелара у мученю и у заточеню год. 885. — Будући се на другомъ месту нигде о нѣму никакво извѣстіе неналази, а на овомъ месту име Саве фали, то неznamъ, нѣ ли овде наипосле каква погрешка, изъ непазена и помешана имена произтичућа. Тільки за сада о нашимъ седмипочетницима. —

3. УЧЕНИЦИ И ПОСЛѢДОВАТЕЛЬ СЕДМИПОЧЕТНИКА.

На челу ови одликуе се бугарскій (вальда прѣславскій) епископъ *Константинъ*, ученикъ, именованъ, и ревностный послѣдователь свет. Константина или Кирила, првоучителя славенскогъ, као што и самъ о себи исповѣда: „*Шестокрилатъ сылу възпріимъ, шествою нынѣ по слѣду учителя* (варіантъ: учителю) *имени его* (варіантъ: ю) *и дѣлу послѣдуя.*“^{17.)} На

16) Легенду ову познавао в неѣхъ лѣтописацъ Несторъ и пренео в нека места изъ нѣхъ дословно у свое дѣло око год. 1070 — 1100. У осталомъ, по моме мнѣнію, она нѣ цѣла, него в само изводъ (epitome) изъ веѣхъ и подпуніагъ списаніа.

17) Старый переписыватель нѣговогъ дѣла, именуе га ученикомъ Методовицъ: дакле я былъ ученикъ обшче. — Принаѣ имени кодъ свѣщенства на чѣсть друга угледны и наредны шужева приже, было в слагда у обшчаю. Методъ вальда в добію име по Цариградскомъ патріарху св. Методу (г. 842 — 846), епископъ Климентъ Велицкій по Клименту Римскому, кога похвалу в писао, а може бытъ да в присуствовао, кадъ в тѣло нѣгово наѣено. Око г. 1220 цвѣтае в у Србіа учевый епископъ Методіа, онаѣ, као што я мыслимъ, кон се у Евангел. XIII. столѣтіа кодъ Норова подписао: Пошениае мене грешнаго Методіа.

дѣло знаменитогъ овогъ мужа: *Атанасія Александрійскаго четири слова противъ Аріяна*, кое в онъ г. 906. на захтеванѣ цара Симеона превео, и кое се сачувало у два рукописа изъ XV-тогъ столѣтія у Москви и у монастыру Іосифо-Волоколамскомъ, обрATIO в позорность ученогъ света већъ К. Калайдовичъ („Іоанъ Ексархъ“ стр. 14 и 98, примѣч. 40, такође на стр. 94 примѣч. 20); но подозрѣливость Добровскогъ и други критика угушила в у нечемъ радость осталы учены надъ овимъ важнимъ открывеніемъ.¹⁸⁾ Али садъ наћенъ в у синодалной библиотеки у Москви еданъ рукопись писанъ на пергамену у XI. столѣтію, *изборъ слова о неделнимъ Евангеліямъ* одъ части одъ *Іоанна Златоустогъ* (37 слова) одъ части пакъ одъ *Исидора Пелузіотскогъ* (5 слова) сачинѣни а одъ епископа Константина преведени, и собственимъ нѣговимъ уводима и заключеніямъ умножени; при коима су едно нѣгово изворно слово и нѣгова изворна предисловія. Изъ овогъ рукописа види се, да в епископъ Константинъ преводио ово дѣло іошть године 898. у време Бугарскога цара Бориса (кои в у истомъ рукопису и изображенъ¹⁹⁾), и то по желји почитаемогъ старца Наума, єдногъ одъ седмипочетника, и да в овай синодалный рукопись преписанъ изъ другогъ године 918-те писаногъ рукописа. — У молитви на челу

18) Константинъ в дѣла нѣгова нису избегли позорность найстаріегъ библиографа славенскогъ Силвестра Медвѣдева (види нѣгово оглавленѣ књига число 23, 69, и 128); но списанъ Силвестровъ доцніа в изишао на свѣтъ него дѣло Калайдовичево. —

19) Ова исторійска живописани врло су важна: у Сборнику Святослава одъ г. 1073. безъ сумнѣ изображенѣ породице Святославове стављѣно в на место породице Симеонове. — Доцніе у рукопису Манассеса у Риму налазили исто тако изображену породицу цара Іоанна Александра, а у другивъ рукописима друге. —

предисловія овогъ дѣла стоећой, коя є у стиховима списана говори сачинитель *о недавно догодишемъ се крещенію Славена и о новости языка* у комъ пише, а у самомъ предговору изречно име свое наводи и говори о томе како га є стараць Наумъ къ овоме дѣлу побудіо. Молитва ова, одъ самогъ дѣла одцеплѣна, прешла є у многе новіє тако назване Сборнике или Збирке различни извода и изписа изъ стары списанія, кадкадъ съ погрешнимъ надписомъ као да одъ самогъ Константина философа произходи (печатана є у Погодиновой кнѣжки „Кирилъ и Методій“, у Москви 1825. у 4-то на стр. 109 и 151), а тако исто и извѣстіє о самомъ преводу дѣла, у комъ є іошть и лѣто погрешно ставлѣно. — Истоме епископу Константину има се, по моме мнѣнію, приписати и обширно изповѣданѣ вѣре: „*Написаніє о правей вѣрѣ*“, кое се сачувало у рукопису бугарскомъ, за цара Іоанна Александра писаномъ г. 1348, садъ у бібліотеки синодалной налазећемъ се. Коеме припадаєи: „*Слово Константина философа*“, кое є Григоровичъ у єдномъ Хилендарскомъ рукопису Евангелія на папиру писаномъ, видіо, и є ли оно одъ „слова св. Кирила“ у Москвитянину (г. 1844) печатаногъ а такође непознатогъ извора, различно, то опредѣлити немогу одъ овогъ епископа Константина добро разликовати треба *Константина философа Костенскогъ* или *Костенецкогъ*, то єсть, роћеногъ у варошци Костенце недалеко одъ Софіє, и живившегъ у првой половини XV. столѣтія у Жеглиговскомъ монастиру недалеко одъ Скопља, и писавшегъ овде рассуђеніє о писменима славенскимъ, далъ слова сврху Евангелія, житіє сръбскогъ князя Стефана Лазаревића († 1427) и друга. — Чини се да се овай усилявао именовъ и списаніяма своимъ раванъ постати прославлѣномъ првоучителю славенскомъ, но духомъ овоме занста нимало подобанъ

ніе было. — Изданіе списанія єпископа бугарскогъ Константина, преправля се у Москви одъ Ундолскогъ, трошкомъ царскогъ дружтва исторіе и древности.

Григорій, попъ (пресвитеръ) бугарскій, иначе непознатъ, превео є за цара бугарскогъ Симеона, дакле межу г. 888 — 927, вратку *исторію мирску и црквену* изъ грчкогъ, у коіой є особито важна часть о *разореню Тров*, узета изъ грчкогъ лѣтописа Малале, и на некимъ местима много подпунія, нежели грчкій до насъ дошавшій подлинникъ. — Изписке изъ рукописа прве половини XV. столѣтія у царской архиви иностранны дѣла у Москви издао є Калайдовичъ у честоименоутомъ дѣлу: а изданъ целогъ списанія преправля се у Москви у истомъ царскомъ дружтву исторіе и древности, трудомъ ревностногъ профессора Іосифа Бодянскогъ. — Чудно є примѣчаніе, кое є Григоровичъ у єдномъ рукопису у монастиру Мирочаніе у Валахїи читао: „Поживе преподобный Григоріе Синаитъ л. 6392 = 884 (такое я читаю) *бывъ првїй учитель Българомъ и Сербомъ*, дѣланія по преданію и художеству древнихъ отцевъ.“ — Ніе ли овде премда неумѣстно и незгодно, споменъ Григорія поца бугарскога са именомъ Григоріе Синаита (неизвѣстногъ вѣка) сплетенъ и помешанъ. —

Іоаннъ Ексархъ бугарскій, то єсть, по старомъ изясненію речи ове у славенскимъ рукописима „строитель црквеный“, такоже „дѣловодитель или посланикъ патріарховъ“, коме є было наложено разрѣшавати сумнѣ црквене, бдити надъ порядкомъ црквенимъ правилами установлѣннымъ, накратко, кои є быо посредствователь межу народномъ црквомъ и патріархомъ; быо є єданъ одъ найдѣлательнїи и найплоднїи списателя бугарски за време цара Симео-

на (г. 888 — 927). О нѣму и о нѣговимъ списаніяхъ ма подао є врло основно и важно извѣстіє Калайдовичъ у дѣлу: Іоаннъ Ексархъ, Москва 1824. фол.; и зато нека є овде само на кратко споменуто, да є онъ сачинію и превео: а) *Шестодневъ* (Гексамеронъ) то єсть, обширно толкованъ првы глава прве кнѣиге Мойсієве о створеню света, по *св. Василю*, по *Северіану Габалскомъ* и по свомъ собственомъ домыслу (єрь сви они преобширни и често врло важни уметци, кои се кодъ Василя и Северіяна неналазе, єсу нѣгово изворно дѣло), когъ найстарій рукопись, писанъ лѣта 1263. у изпостници св. Саве близу Хилендара на Атосу, налази се сада у синодалной библіотеки у Москви; б) онъ є превео *богословію Іоанна Дамаскина*, подъ именемъ „*Небеса*“, у рукопису изъ XI. — XII. стол., налази се у библіотеки синодалной у Москви; в) истогъ *Іоанна Дамаскина діалектику или филозофію*, у 70 глава, коя се налази у рукопису изъ XVI. столѣтія у монастыру Іосифо-Волоколамскомъ; г) истогъ *Іоанна Дамаскина грчку грамматику*, кою є одъ части по потреби славенскогъ єзыка преиначію, но одъ овогъ дѣла само се почетакъ сачувао, у истомъ рукопису; д) неколико *слова* на разне празднике. Будући є Калайдовићъ изъ пространы дѣла Іоанна Ексарха само неке извађене части примѣра ради издао, опредѣлило є царско дружтво Московско, трудомъ и подъ руководеніемъ професора Бодянскогъ издати мало по мало сва дѣла овогъ знаменитогъ писателя, одъ кои є богословія већъ печатана. Ученый епископъ Филаретъ одкрію є неоспориме знаке и доказательства тога да є Іоаннъ быо савременникъ цара Симеона, и то у онимъ местима нѣговы дѣла, коя су изворно одъ нѣга списана. Найпосле Іоаннъ Ексархъ нѣ само самъ прилѣжно преводію и списывао, него є, као што є онъ одъ монаха Теодора

Доксова къ томе побуђенъ и приволѣнъ, тако исто и друге къ подобнимъ ученимъ трудима побуђивао и нудио. —

Неименованный преводаитель два живото-описанія, то естъ: а) Житія Антонія великогъ одъ Атанасія, а б) Житія Пакратія, ученика Петровогъ, кои се у заключенію свога дѣла, у єдномъ недавно у Русіи нађеномъ рукопису, Сборнику за данъ 17. Януара, овимъ речма извинява: *„не на свой же умъ надѣющіи ся, ни собою дерзнухомъ на дѣло сіе, толь велико суще, но принуждени отъ строителя церковнаго Іоанна болгарскія земли“*. — Отдудъ се дакле види, да є по налогу Іоанна Ексарха, слѣдователно іошть у време цара Симеона, преводио. Штета што намъ име свое нѣ оставіо! Старый рукопись на пергамену сажравауюћи житіє св. Панкратія видіо є у єдномъ монастыру на светой гори Атонской Викторъ Григоровичъ, у комъ є одъ позднѣгъ читателя Прохора Србина, монаха Крушедолскогъ, забележено, да нѣ могао проникнути у тайности смысла истогъ дѣла: є ли збогъ грубости нѣгове собственне мысли, или збогъ тавности древнога взыка, ко бы то погодити могао. —

Теодоръ Доксовъ или Дуксъ монахъ споминѣ се кодъ Іоанна Ексарха, као ревностный любитель и подпомагатель славенске словесности, кои є и Іоанна своимъ честимъ и снажнимъ опоминиѣмъ и нуђенѣмъ къ томе приволео, да се на преводенѣ и списиванѣ кнѣига одважи и одда. А у самомъ дѣлу име нѣгово као преписивателя чита се у заключенію четири слова Атанасія противъ Аріяна, одъ Константина преведены, ков є онъ год. 907. преписао быо, по свидѣтелству доцнѣгъ переписа до наши времена дошавшегъ. — Истина да нѣгова собственна дѣла непознаѣмъ и именувати не мо-

гу; но што е данасъ тавно или сумнително, то пре или позднѣ ясно и убѣдително постати може, и неће шкодити ако се обрати позорность изпитателя на имена овако изредны и заслужны мужава. —

Храбръ монахъ написао е врло забавный чланакъ о писменима славенскими: „Сказаніе, како състави свят. Кирилъ Словеномъ писмена противу языку“, сачуванъ у рукопису одъ г. 1348. у библиотеки синодалной у Москви; а исто тако у другомъ рукопису изъ XV-тогъ столѣтія, наодеhemъ се у библиотеки Магдалинскогъ гимназіума у Вратислави; печатанъ е првый путъ у катихизису безъ мѣста и године (по мнѣнію Добровскогъ у Вилни межу год. 1575 — 1580), после тога год. 1621, 1637, 1770, 1781, 1791. у Русін, наипосле у Калайдовичевомъ Іоанну Ексарху г. 1824. у Москви. Знаци дубоке древности овогъ поучителногъ и у многомъ призраенію преважногъ списанія, тако су снажно на мене подѣйствовали, да самъ се у старожитностима славенскими отважіо списателя овогъ єдино по домыслу и погађаню ставити у X. или XI. столѣтіе; зато быо самъ у теченю ове весни врло пріятно обрадованъ неочекиванимъ извѣстіемъ, да е нађено свидѣтельство, изъ когъ се ясно видити да е, да е монахъ Храбръ быо близакъ врстнякъ СС. Константина и Метода. Высокочестный г. Горскій то єсть, наишао е у библиотеки духовне академіи Московске на старый бугарскій рукопись, у комъ се налази текстъ списанія Храбровогъ подпуный, и у комъ се межу осталимъ и овд читати може: „Свѣтлыи Константинъ философъ, нарицаемый Кирилъ, тѣ писмена сѣтвори и книги прѣложи и Методіи братъ его. Сѣтъ во ещѣ живи иже сѣтъ видѣли ихъ.“ Ове последнѣ речи, коє су у другимъ рукописима изоставлѣне, безъ сумнѣ чиниле су се преписивательима у доцнѣ време живив-

шина, веѣтъ излишне. Живіо е дакле и писао Храбръ іоштъ за живота непосредствены ученика и помоѣника СС. Кирила и Метода, т. е. Климента († 916) Наума и пр. Допустимо, да е одъ овы гдѣ-кои при смрти Кириловой (год. 869) само 25 година имао и да е 55 година дуже одъ нѣга живіо, ипакъ свакако пада животъ Храбра у време пре смрти цара Симеона, коя се год. 927. догодила. Будући да Храбръ на концу свога дѣла истина доста тавно и на друга своя дѣла показуе, нѣ невѣроятно, да су многа у старимъ рукописима и преводима наодећа се садъ безъ имена дѣла одъ овога-именомъ и сло-гомъ врлогъ мужа списана. —

Досадъ смо навели и именовали главне об-дѣлавателѣ старославенске словесности у Бугарској у време цара Симеона жививше, кои имена и дѣла дошла су до нашегъ знаня: напоследку нека буде и онъ съ почитаніемъ и важностию именованъ, коме по великой части честь, слава и благодарность за сва она богу угодна и преполезна предпріятія при-надлежи, — самъ онъ, великій владѣтель бугарскій, царъ (*βασιλεὺς*, ову титулу давали су му сами Грци) ²⁰⁾.

Симеонъ (владо е одъ год. 888 до † 927) великій, еръ онъ нѣ само на полю сраженія противъ непріятеля свога народа и своѣ државѣ, него и на мирномъ и тихомъ полю наука, у борби за просве-

20) Латини речъ *βασιλεὺς* о бугарскимъ владѣтелямъ обично преводе гех; но у самој дворској канцелларіи бугарској употребљивана е речъ *imperator*; као што е ясно изъ писма цара Калоіюанна папи Инокентіи III-вѣмъ год. 1204. писаногъ, у когъ не само онъ, но и предци нѣгови Петаръ и Самуилъ имену ю се *imperatores*. — Византинци употре-бљивали су речъ *βασιλεὺς* само о царевина, напротивъ кра-дѣне звали су *ῥήξ* и *ῥηγῶς*. —

штенъ духа и изображенъ срца и мыслій, неувеле вѣице себи савіаю. — У свима наукама свогъ вѣка, людскимъ и божественимъ настояванѣмъ отца свога, првокрештеногъ княза и цара Бугарскогъ Бориса Михаила, было в одма изъ младости изученъ, тако да су га збогъ те нѣгове велике учености, полугромъ называли, (*etenim Symeonem ἡμαρτον id est Semigraecum esse aiebant, eo quod a pueritia Byzantii Demosthenis rhetoricam Aristotelisque Syllogismos didicerit*“, вели о нѣму сведокъ одъ западне стране, оштроумный Luitprant lib. III. cap. 8), кои нѣ само другимъ ученимъ людма, епископу Клименту, и Ексарху Іоанну, као што то особито овай posljedній самъ изповѣда, у књижевнимъ пословима нуждну заштиту и помоћъ великодушно давао, него се іошть и самъ у дѣланю съ перомъ съ нѣима надметао. — Брѣ преводъ *сто тридесетъ и шесть избрани слова изъ Іоанна Златоустогъ*, съ некимъ додатцима, подъ именомъ *Златоструй* т. е. златотокъ, држи се изъ довольны и основны довода за плодъ нѣгове ревностне любви къ славенскимъ наукама²¹⁾. — Дѣло ово сачувало се у рукопису изъ XII. столѣтія у Петербургу (по Востокову; у Грамматини при Остромировомъ Евангелію, на стр. 8, 9, 24), и у другимъ некимъ доцніимъ, на пр. у рукопису изъ XVI. столѣтія у негдашньої гроѣъ Толстовской а садъ царской библіотекѣ у Петрограду и т. д. —

Но и друго іошть, одъ своіо досадъ изброены сыйніе доказателство прекрасногъ процвѣтаня ста-

21) Иначу в Србљи свога крадѣвскогъ свисателя, у „*Стефану Првовѣчаномъ*“ т. е. првомъ крупсаномъ краљу, сыну Стефана Неманѣ (1195 — 1228). Онъ е списао житіе свога отца, и грчка писма на Димитрію Хоматевскогъ, архієпископа бугарскогъ управлѣна, кои оба дѣла іошть имену на свѣтъ издаѣна. —

рославенске литературе за времена цара Симеона у Бугарской, остало намъ е у драгоцѣнномъ и славномъ рукопису, тако реченомъ *Сборнику князя Святослава*, писаномъ год. 1073, а садъ у монастыру Новоерусалимскомъ близу Москве хранѣномъ. — Бръ овай Сборникъ као што е то недавно обелоданѣно, быо е изворно саставлѣнъ за бугарскогъ цара Симеона, а у Руси е само преписанъ, изображеніемъ княжеске породице умноженъ, и променомъ неколико рѣчи у заключенію за рускогъ князя Святослава прекроенъ и успособлѣнъ. За важно ово откритіе дужни смо благодарити почитанія достойномъ профессору Стефану Шевиреву у Москви, кои е текуће године у Бѣлоозерскомъ Кириловскомъ монастыру другій преписъ истогъ Сборника на папиру у XV-томъ столѣтію писанъ нашао, преписанъ изъ подлинника бугарскогъ безъ сваки важны и вѣштественны промѣна, у комъ се изречно читати може: да е Сборникъ тай за бугарскогъ цара Симеона сачинѣнъ; и тако е истинито станѣ овогъ дѣла на свѣтлость изишло. — Грчкомъ оригиналу овогъ драгоцѣногъ дѣла већъ пре ушао е у трагъ, помоћію Монѣоконовогъ каталога библіотеке Коислинске (стр. 192. № СХХ.) ученый А. Х. Востоковъ (описъ Румянцов. музеума, стр. 499. № CCCLVI), когъ оригинала (изъ почетка X-гъ столѣтія произходећегъ) вѣрный преписъ, трудомъ и старанѣмъ учены Парижана Хаазеа и Миллера, посланъ е недавно дружству исторіе и древности у Москви, кои ће ако Богъ да за кратко време заедно са старославенскимъ преводомъ на свѣтъ изићи. —

На такавъ начинъ у теченю шестдесетъ и петъ година (одъ 862 — 927) обогатила се старославенска литература драгоцѣнимъ плодовима разновидногъ садржанія, колико о њима и о сачинителѣма

нїювима у садашнїй време знамо. Вѣкъ Симеоновъ быо е за ню златанъ вѣкъ. Но међ' пшеницомъ расте и куколь! Већъ упослѣднїй године цара Симеона а юшть много више у време цара Петра, сына Симеоновогъ (927 — 968), кои нїе быо у свему отцу своме раванъ, почеле су неке немирне главе међ' Бугарима каляти чистоту учена, различнымъ нескладнимъ измышлѣніями незауздане образотворности свое, а съ тyme и нарушавати домаћій миръ. — Светый Кирилъ позванъ одъ цара Михаила на поученїе славенскогъ народа у Морави, пытао е пре свега: *имаю ли писмо? врь ко може на води писати, да се би херетичко иже стече?* то всть, ко ће, кои е мударъ, учити вѣри безъ писма, коимъ се ученъ предметно представля и обезбѣжуе? Юшть онда нїе мыслио, да ће у пркосъ нѣговомъ изобретенїю, едва после 58 година после нѣгове смрти, у Бугарској постати лажни учители, кои ће семе раздора међ' Бугарима, Србима и Бошняцима за многа столѣтія разсеяти. Начелници овы, доцнїе подъ именемъ Богомила, Бабуна, Патарена, Манихея, Массалияна, Павликіяна и т. д. у Бугарској и у Србіи разширени заблуженика были су бугарски попови *Богомилъ* и *Врелій*, жививши при концу владаня цара Симеона, и у почетку владе цара Петра ²²⁾. Книге нїове, коє су одъ послѣдователя „православне“ цркве строго гонѣне и изстребљиване были, у целости нису до насъ дошле: но неки изписци и комади изъ нѣи, у доцнїмъ преписима опетъ су се сачували,

22) О Богомилу, имамъ старо сведочанство, да е у време цара Петра (год. 927 и слѣд.) живїо (види: Калайдовичъ Іоаннъ Есасрхъ стр. 100, примѣч 45): а време кадъ е брелїе живїо, види се одтудъ, што се патриархъ Сисинїй (год. 969 — 999) противъ нѣговы списанїя изяснїо, то всть, да нѣга недрже за овогъ Сисинїя Кипарскога, о когъ разговори са пресветомъ дѣвомъ Марїомъ попъ Брелїе гата.

а пуни су нескладности и неразумности. Такове књиге биле су нарочито: *апокрифійска Евангелія и Апостоли*. *Евангеліе Іоанна* (особито откровенїе нѣгово) или питання къ Христу и одговори нѣгови, коє су особито богомилци врло уважавали, одъ Патаренскогъ епископа *Назаріа* (цвѣтао є у Бугарској око г. 1180 – 1200.) у западнимъ земляма разпространѣно печатано латински у Млетцима 1522, у найновіє доба одъ Гіезелера у Гетинги 1832, и одъ Енгелхардта у Ерланги 1832. — Овоме времену у смотреню извора и постанка свога сасвимъ близке мораю быти и друге књиге суевѣрногъ садржанія, коє разна чудна имена и наслове имаю, као што су: *Мартолой* или *Фартологъ* (Острологъ) *Царєви сновидци*, *Чаровникъ*, *Громиникъ*, *Молняникъ*, *Коледникъ*, *Мысленикъ*, *Влховникъ*, *Путникъ*, *Звѣздочтецъ* и т. д. премда су ове не само међу заблуђеницима, него и међу „правовѣрнима“ разпространѣне.

Досадъ смо изслѣдовали, колико намъ є было могуће, имена и дѣла првы обдѣлавателя старославенске литературе одъ Кирила и Метода до смрти крунисаногъ писателя цара Симеона (год. 927.): но ко бы веровао, кои нїє напредъ заузесть, да є са смрћу овогъ владѣтеля и преводенїе и списиванїе књига сасвимъ прекинуто? Да є у теченію скоро целогъ єдногъ столѣтія одъ цара Петра I. до страшногъ паденія царства Бугарскогъ у време Іоанна Владислава (одъ г. 927 — 1018.) полъ црквене словесности у Бугарској и Србској земљи сасвимъ не обдѣлявано и пусто было? Ако намъ тко пребацї: да непознаємо по имену никакве писателѣ изъ овогъ века, ономе ћемо одговорити; а колико смо нѣи познавали пре двадесетъ и петъ година по имену и по дѣлама одъ Кирила па до смрти Симеонове живившы? Изузимаюћи Кирила и Метода, ни

одногъ: еръ Климентъ и Гораздъ были су намъ само као свештеници и учителя а не као списатели познати. — А садъ можемо у реду списателя, осимъ поменути два првоучителя, именовати съ доказателствама: епископа Климента, епископа Константина, попа Григорія, Ексарха Іоанна, монаха Храбра, Неименованогъ преводителя житія СС. Антонія и Панкратія, и самого цара Симеона, а у реду садѣлателя у званію учительскомъ, са основанимъ инѣніемъ, да су и сами у преводенію и списиванію кнѣига участвовали, Наума, Ангелара, Саву, Горазда, Лаврентія и Теодора Доксова, наипосле у реду немилы разсеявателя заблуђеня, кои су словомъ и писмомъ лажъ и ересь разпространявали, попове Богомила и Бремію. Споменули смо већъ горе, да има знаменито число рукописа, или баръ одломака одъ рукописа старославенски изъ XI-тогъ, а іошть више изъ XII-гъ столѣтія, кои су се у разнимъ библіотекама Европе а особито Русіа, сачували, о којима, судећи и по языку и по изреченимъ свидѣтельствима переписивателя судити можемо, да нѣювъ почетакъ и изворъ у старіа време спада. Одъ ови су неки истина већъ на руской земљи, после крещтенія Владиміровогъ (год. 988.), особито у време великогъ любителя кнѣига Ярослава (одъ год. 1019 — 1054.) постати могли а и безъ сумнѣ постали: но много већа часть нѣюва показуе на себи ясне знаке свогъ южногъ подрекла. Можемо дакле праведно заключити, да она часть нѣюва, коя изъ оногъ горе описаногъ првогъ времена одъ непосредствены ученика Кирила и Метода произпхиди (одъ г. 862 — 927.), мора принадлежати у друго време цвѣтаюћегъ царства бугарскогъ (одъ г. 927 — 1018.): еръ да е са страшнимъ паденіемъ царства и новоизникнута црквена словесность великій ударъ претрпила, и за време, до обновлѣня царства одъ

Асѣна (г. 1186.) клонути и пасти морала, то е стварь наравна. Нека буду овде на концу и у заключенію јошть неки одъ овы найстаріи рукописны споменика по именеце ставлѣни и изчислѣни.

Кнѣиге обрядне и црквене умножавале су се кодъ Грка а у истой мери и кодъ Славена све однако, растеѣи у смотреню числа и пространости и разликујуѣи се међ' собомъ у смотреню порядка и садржанія свога. Найплодниі пѣснотворци грчке цркве Теофанъ Никейскій и Јосифъ Константинопольскій, спадаю у конацъ IX-гъ, други царевн Лео и Константинъ у X-то столѣтіе. Видили смо да е *Цветный Тріодъ* или *Пентикостаръ* превео епископъ Климентъ Величкій. *Мѣсечный Миней* изъ XI-тогъ столѣтія наводи Востоковъ у уводу у грамматику при Остромировомъ Евангелію. *Обштій Миней* или тако названный *Обштникъ* изъ XII. или XIII. столѣтія храни се у Бечу у царской библіотеки. *Стихираръ* или изборъ пѣнія црквены са гласовима изъ XI — XII. столѣтія налази се изъ библіотеке графа Толстова у царской библіотеки у Петрограду; другій одъ г. 1157. (по мнѣнію други одъ г. 1153.) е у библіотеки синодалной у Москви. О *Псалтири* ма была е веѣъ речъ мало пре; овде само извѣстніе додаемъ, да имамо Псалтире са два разна толкованія, то естъ еднимъ одъ св. Атанасія (као што едни мысле, други веле одъ св. Оригена, Кирила и т. д.) а другимъ одъ св. Теодорита епископа Ципарскога. Првогъ рода есу четири стара рукописа а) осакаћенъ и не цео, одъ митрополита Евгенія оставши, кодъ г. Погодина у Москви изъ XI. столѣтія; б) цео изъ XI. или XII. столѣтія у царской библіотеки у Петербургу; в) цео, бугарске рецензіе изъ XI. или XII. столѣтія кодъ Погодина; г) цео, писанъ међу год. 1180. — 1186. близу Орида у Бугарской, садъ се

налази у Бононій. Другогъ рода само еданъ рукописъ изъ XV-гъ столѣтія, но превода прастарогъ, налази се у Румянцовскомъ музеуму. — *Одъ превода СС. отаца* само ћемо неке споменути; има њи занста изъ овогъ века много више. *Сборникъ* или изборъ дѣла СС. отаца, одъ г. 1076, различанъ одъ Сборника Святославовогъ или собствено говорећи Симеоновогъ, украшава царску Еремитажну библиотеку у Петербургу. *Житія Святихъ и слова Іоанна Златоустогъ*, рецензія южнославенске, изъ XI. столѣтія, была су одпре у Супрасли, а исто такова налазе се и у библиотеки лицеума у Любляни, као што чуемо. — (Слова истогъ Іоанна Златоустогъ у глаголскомъ не целомъ рукопису изъ XI-гъ столѣтія, нађена и издана су одъ Копитара у дѣлу: Glagolita Clozianus, Vindobonae, 1836 fol.) *Григорія Назіанскогъ* проповѣди 30 изъ XI. столѣтія, преписъ изъ южногъ рукописа, чува се у царской библиотеки у Петербургу. — *Антіоха Пандектъ* изъ XI. столѣтія, чуванъ у Нововруслимскомъ монастиру не далеко одъ Москве, има се скоро на свѣтъ издати. *Іоаннъ Климакосъ* иначе *Лѣствичникъ* изъ XIII. столѣтія е у Румянцовскомъ музеуму у Петербургу. *Прологъ*, то естъ, кратка житія святихъ, србске рецензія, изъ XIII. или вальда (по Калайдовићу) изъ конца XII. столѣтія, прешао е изъ графа Толстова библиотеке у царску библиотеку у Петрограду. *Отечникъ* или житія и дѣла светихъ отцева, рецензія србске, изъ XII. столѣтія, у царской дворской библиотеки у Бечу, а други нешто доцній, одъ прилике изъ почетка XIII. столѣтія, такође србске рецензія, у кралѣвской библиотеки у Паризу, оба ова рукописа већ су пре одъ насъ споменута. — *Георгій Хамартолъ* лѣтописаць грчкій, у изворномъ езѣку досада іошть неизданий, налази се у старомъ преводу у Русіи у рукописима изъ XII. и XIII.

столѣтїа, као што се мысли одъ Нестора у Русїи, но могуће е да е јошть много пре у Бугарској преведенъ; другїй сръбскїй преводъ нешто мало е доцнїи. О изданїю Хамартола са изворнимъ текстомъ изъ Парижкогъ рукописа извађенимъ, често именовано дружитво Московско силно се стара и настојава. —

О житїю св. Кондрата, кои е по писму судећи најстари одломакъ славенскогъ рукописа и кои се кодъ г. Погодина у Москви налази, такође смо већъ горе говорили; овде споменути морамъ да се кодъ истогъ ученогъ изпитателя и *житїа св. Текле*, одломакъ рукописа изъ XI — XII-гъ столѣтїа налази. — Къ изчисленїю знатнии славенски рукописа изъ XIII-гъ столѣтїа овде збогъ обширности предмета ни приступити немогу. У Сборницима доцнїегъ века каждадъ налазе се поедини комади, слова, житїа или легенде и т. д., кое знаке найдубль древности на себи имаю. Тако на пр. у едногъ Сборнику XV-гъ столѣтїа у Румянцовомъ музеуму налази се *похвала св. Николая* у којој се забранио: „*мртвечина* и „*преводенїа*“ одкудъ Востоковъ основно заключув, да се овде говори новокрштенимъ Славенима. А будући да у истомъ Сборнику неколико слова одъ Климента епископа Велицкогъ има, то се природно рађа питањ, да нїе и ово изъ исте бугарске књиге съ онимъ словама узето, и непроизходи ли одъ некогъ одъ вршняка или ученика нѣговъ? —

Кадъ су и коимъ путемъ бугарске књиге први путъ или најчешће у Русїю дошле, нїе тежко домыслити се. Я држимъ, да су већъ у войнана Святослава са Бугарима 967 — и 971 — 972, вальда јошть пре смрти Олге (год. 969) у слѣдству

попленѣня бугарски сокровишница, цркви и кнѣжница одъ користолюбивы, а можда и христѣянству наклонѣны войника неке кнѣнге пренешене. После крштеня Владимира год. 988. нѣ могла Русія быти безъ кнѣнга бугарски. По лѣтопису Іоакимовомъ кои баръ у овой частици вѣру заслужуе, были су у Русіи све до Ярослава црквени пѣвци Бугари; а ови за цело нису дошли безъ кнѣнга. После паденія бугарскогъ царства (1018.) кадъ е управо у Русіи владао любитель кнѣнга Ярославъ (1019 — 1054) о комъ лѣтописи сведоче, да е кнѣнге са своіо страна скупляо, безъ сумнѣ е много важны рукописа бугарски на различнимъ путовима у Русію дошло. У време Ярослава ако не пре, основанъ е манастирь рускій на гори Атонской, где е онда већ неколико бугарски манастира было: и тако е слѣдовало време замѣне кнѣнга међу южнымъ и сѣвернымъ Славенима. Одъ тогъ времента налазимо руске народне светителъ у бугарскимъ и сръбскимъ, и обратно бугарске и сръбске светителъ у рускимъ пролозима и синаксарима: што више и русизме у бугарскимъ и сръбскимъ рукописима, као на пр. *огородникъ* у мѣсецослову апостола Шишатовачкогъ одъ год. 1324. и др. —

У почетку или уводу овогъ извѣстія изразили смо се, да е старославенскій преводъ светогъ писма, богослужбены кнѣнга и дѣла сс. отаца изъ друге половине IX-тогъ столѣтія у союзу са плодовима исте старославенске литературе изъ X-тогъ столѣтія све до паденія царства бугарскогъ године 1018, да е велимъ ово *непробраный изворъ за славенскогъ языкоизпытателя*, кои тежи дубль и основно познати устројность свога матернѣгъ языка. И премда су споменици ови првогъ вѣка текъ у доцнѣнимъ преписима изъ XI. и XII., а одъ части и XIII.

столѣтія до наши времена дошли, ништа манѣ ипакъ подаю они и у овомъ свомъ, у некимъ маленкости-ма променѣномъ, но у самой вѣществености непремѣненомъ виду разсудномъ и напредъ незаузетомъ испытательно достаточно свидѣтельство о нарави и о составу языка славенскогъ Кириловогъ вѣка. Од-тудъ се веѣтъ судити може, каква жетва будуће славенске языкоизпытателѣ очекує, кадъ се више одъ овы неоцѣнимы споменика тако исправно и вѣрно печатаны на свѣтъ издало буде, као што се то веѣтъ съ некими догодило. —

превео съ ческогъ

Дрѣ. Янко Шафарикъ.

III.

ЗАКОШИКЪ ЦАРА СРБСКОГЪ СТЕФАНА
ДУШАНА СИЛНОГЪ,СРАВНѢНЪ СА СТАРИМЪ ЗЕМАЛЬСКИМЪ УРЕДВАМА
У ЧЕШКОЙ.

СЪ ЧЕШКОГА ОДЪ ФРАНЪ ПАЛАЦКОГЪ

преево-

Милошъ Поповићъ.

*Perdus et pernox patrum memorias
revolve, scrutare gentis tue cunabula,
rea gestas, et annalium monumenta ob-
serva; turpe enim est in patria sua pe-
regrinum esse.*

Cassiodorus.

У МѢСЦО ПРЕДГОВОРА.

„Старомъ е свѣту поезія сіяла неомъ лучомъ образованости, средиѣму вѣку римско право, а найновіемъ времену грчка и римска књижевность, кою су нарочито они люди разгласили и разнесли, кою се у римскомъ праву изобразили. Као што е познато, римско право нѣ своме опредѣлѣню до наши дана одговарало, зашто е готово кодъ свы народа само служило за туђе цѣљи, и тако рећи, за филологію, или као оруђе за юридичке околише и странпутице, или да се помраче домаћи закони, не пакъ као средство за изображенѣ теоретичны и практичны правдозналаца. Трудише се, истина, теоретици, да га савршено познаду; ал' и међу овима нису сви о томъ увѣрени были, да ово право нема той цѣљи служити, да се езыкомъ римски правдозналаца изражава, или, пошто су га назусть у-

чили, нѣгови изрази да се робски повтораваю; него много више на то, да се по начину римски правдозналаца закони и права сматраю, и о њима говорити научи. Тако ни сви разумѣвали нису, да ће онај, кои за стопама римски правдозналаца иде, изъ скупљѣнога матеріяла сачинити едно право, да ће подпуный законикъ, духомъ народности и учестности схваћенъ и произведенъ, створити моћи, и да ће законодаваць, ако за нѣовимъ стопама иде, моћи историю народнога законодавства и нѣговъ ликъ савршено представити, колико то лежи у сили човека. Сада се текъ по мало починѣ разумѣвати духъ римскога права: сада га можемо болѣ практично употребити, а тимъ начиномъ и домаће законе испитати. — По томе дакле римско право треба намъ само зато учити, да тимъ лакше у домаћимъ законима радити можемо. Наука пакъ не треба да служи, да се њѣни штоватељи веселе, него да се у практичномъ животу све употреби, што годъ добро у старимъ писмима нађемо.“

„Ја поуздано велѣмъ, да се право еднимъ начиномъ, као и езыкъ, изображава. Природа е улила у насъ волю, да надъ другима владамо и запоуздамо; дала намъ е такође и властъ, другима законе прописивати. Зашто, оставила е вѣштѣни, да подпуно схвати као неку затворену цѣлость сва поєдина права или болѣ законе, и хотѣла е, да она човеку тако брзо и ласно у дѣлъ не падну. Тако е исто и съ езыкомъ. Обичаемъ езыка узети изражан одрже се, као и наредбе закона, биле ове сада написане, или изъ обичая произишазиле, дотле, докъ, као што су постале, изъ обичая и не изиђу. Какогодъ што учени люди на изражае, згодно узете, кои су изъ разны узрока у заборавность дошли, пажню други побуђивати имаю, и њѣи у животъ по-

враћати: тако треба и учено изображени правдо-
зналци старе законе и наредбе права, које су се
изъ разны узрока позаборављале, изъ заборавности
да подижу, и њима новъ животъ даду. Овымъ на-
чиномъ правили су се закони кодъ стары и новы
народа, кои се сада одцкую законодавственнымъ
поредкомъ.“

„На пытанъ: да л' су и славенски народи тай
начинъ пазили, наћићемо одговоръ у оной строфи
шилерове пјесме:

„Auch ich war in Arabien geboren,
„Auch mir hat die Natur
„An meiner Wiege Freude zugeschworen,
„Auch ich war in Arabien geboren,
„Doch Thränen gab der kurze Lenz mir nur.“*)

„Жалостна судба славенски закона зависила е
одъ разны узрока. Ови причинише, да Славени,
кои су се мало бринули за чуванъ свои споменика,
нису се трудили, да мудре народне уредбе и зако-
не, кои су пакости людій или непознаванъмъ ства-
ри изъ памети и обичая изишли, опетъ пробуде и
новымъ животомъ подмладе. Они радје у мѣсто ти
воле туђе, горе и за њи неприличете законе узе-
ти, подобно ономе, кои, ако и има здраве и снажне
ране, ипакъ горко лишиће предпоставля, и рђава
ела еде. Странци су ногама погажене и презрѣне
славенске народне законе узвысили, и прилѣжно њ
нѣговали. Сада се найизображени народи њима
поносе и узимаю њ за свои собствене. Изъ њине
руке примише њ Славени натрагъ, можда изъ тога
узрока радје, што су њ за туђе држали. Едва самъ

*) И. я самъ се у Аркадіи родію, и менѣ природа на мојој ко-
лѣвци радость обежала, и я самъ се у Аркадіи родію, но
само ни сузе даде вратко пролеће.

собственнымъ очима вѣровати могао, читаюћи у старимъ писмима, да женидба, по грађанскомъ праву заключена, порота и т. д. одъ найстаріи времена славенске су народне уредбе.“

„Коме нѣ познато, да то исто, што самъ овдѣ о праву и закону рекао, бива и са њзыкомъ. Ако и ѣсу учени люди изъ 16-га столећа то исто Славенима пребацивали, ипакъ су они волили изражав, кои су изъ обичая изишли и остарѣли были, странна замѣнити, него иѣ узети одъ среднога когга племена. Сада, кадъ се све више у истини увѣравамо, да се ни еданъ славенскій ѡзыкъ савршено научити не може, а да друге не знамо, мора се и то допустити, да ни еданъ славенскій народъ не може духъ домаћи закона и права познати, докъ савршено не разуме друге славенске законе.“

„Србеки закони немаю лѣпше епохе, него што ѣ цара Душана, презименомъ *Силога*. По смрти његовой искинуше Срби различну судбину. Лишени средства, приближити се къ образованости западне Европе, у унутрашњости разнимъ немирима искидани, а споља у погибелѣи непріятельски напада, буду наипосле великой сили Турака покорени, подъ чимъ утицаємъ остали су одъ год. 1371-ве до нашега времена. Съ концемъ турскога утицаја свршуе се и другій періодъ србски закона; а цѣлый овај просторъ можемо назвати временомъ мука, насилности и немира. Угодија будућность очекуе Србе; истина да ѣ протећи много времена, кадъ ѣ они опетъ стояти на оной точки, на којой су већ у 14-томъ столећу стояли. Рано ѣ кодъ њи коракъ учинѣъ за поновѣѣи домаћи закона, изявѣѣиѣъ, да ѣ французске законе себи да присвоѣ. *)

*) Ово се писале јошъ у ово време, кадъ ѣ рѣчь была, да ѣ се у Србији узвѣста *Code Napoléone*. Преводитель.

ta, že je newinen, z ně-
hož popřisiežen.“

по томе и два помоћни-
ка нѣгова на воду да се
закуну, да е онъ у томе
невинъ, збогъ чега се е
морао заклети.“

„§. 71. Z ohně prá-
vo se zpraviti, komuž wi-
nu dajau, samému sed-
mému; ale byloli by pra-
vějše, pówod zapřisiež na-
před swu škodu, tehda ot-
powiedač odpřisiež se ta-
ké, a za šelezo šest po-
mocníkůw odpřisiežte, že
newinen.“

§. 71. „Опрати се,
да нѣ пожаръ проузро-
ковао, да е право ономъ,
кои се окривлюе, само-
седмоче; но ако се нађе
за правѣ, да се тужитель
наипре закуне о својој
штети, онда и обтужень
мора се заклети, и шесть
нѣгови помоћника мораю
се на гвоздѣ заклети, да
е невинъ.“

Помоћници такви јошъ су крозъ цѣло XV-
то и XVI-то столеће у Чешкој употребљани бы-
ли, о чему довољно свѣдоче многи изводи изъ ста-
ры закона земальски о судоводству, да и сама уста-
новљѣна земальска. Осимъ обичне заклетве помоћ-
ника, налазе се у старочешкимъ споменицима и дру-
ге, и то такве, новъ изъ реда и поредка овы изиша-
ле и много налице на пороту.

Тако пре свега у наредби сабора чешкога за
краля Премисла Отакара II-га читамо о кованю фа-
личны новаца: ако се на кога властелина, или вой-
ника, или племића, или грађанина подозрева, да су
са нѣговимъ знаѣмъ или на нѣговомъ добру фа-
личны новци ковани, то ће се, седморица нѣму рав-
ны, т. е. властелин за властелина, войница за вой-
ника, грађани за грађани заклети, да е то истина:
па сваки таковъ (безъ далѣга правдана) тимъ е

У В О Д Ъ.

1. СТАРИ ЗАКОНИЦИ СЛАВЕНСКИ.

Испытивати законе и старе народне обичаи тимъ в теже и занимивльивъ, чимъ се веѣма примѣчава у нѣма промѣна и постоянство. Наравнымъ путемъ произилазе нове и нове потребе у народу, быле оне мнине или истините; време ѿ или удовалява или укланя. У слѣдству тога у свакомъ вѣку раѣаю се нова одношениа, нове обвезаности и права по обштинама. Такове промѣне свагда се появяюу само подѣлно, и зато никада необараю читаве уставе по државама. Съ тога кадъ еданъ дѣлъ устава течаемъ времена мора уступити мѣсто новымъ уредбама, догаѣа се, да други дѣлови често траю дуже, него што се обично очекивати могло. Ако в дакле говоръ о старима или остарѣлима законима и уредбама, то валя у томе случаю добро разликовати едно доба одъ другога: еръ занста што в юче уреѣено, данасъ веѣъ може остарѣти; а напротивъ многе уредбе, коє су веѣъ пре хиляду година уведене, и данасъ юшть могу кодъ народа имати свою силу и важность.

У земальскимъ уредбама и кодъ Чеха течаемъ вѣкова показывала се такова промѣна и постоянство: то ѣе свакоме познато быти, кои се юле исторіомъ овога народа занимао. Но нама се чини, да в кодъ чешкога народа то властито и значайно, што в кодъ нѣга у томъ обзиру свагда више промѣне бывало, него постоянства; шта више: да су Чеси у томе — было то врлина или порокъ — друге народе превазишли.

Колико е познато, највећа се промјена унутрашњег управљања у чешкој земљи догодила XIII-га столећа, особито пакъ за краља Премисла Отакара II-га. До то доба била су у Чеха два реда властела: 1.) *земане* (дворяни) велики, т. е. племићи и господа, и 2.) *земане* мали, т. е. слободни властници, слободњаци и баџтинници; а неплеменити люди чешки градова држани су били заедно са сеоскимъ пукомъ за *хлапове* (простаци), ⁽¹⁾ и до то доба нису имали властелски права. XIII-га пакъ столећа у чешке градове уведене су многе нѣмачке населбине са нѣмачкимъ правомъ. Ово е бую почетакъ *трекега реда* — *реда грађана*. Онда, по примѣру оны нѣмачки населѣнника, добили су и чисто чешки градови общинска права, која су грађане изузимала одъ надлежности (компетенциѣ) судово окружны; но грађанима су собствени нѣгови маѣи-страти судили. — Ето најглавнѣга извора — о другима мањима да неговоримо — зашто е пропао савъ старыи градскѣи или жупныи уставъ! Новыи тай живаль (елеменать) разліо се по цѣломъ државномъ животу ⁽²⁾ и преоборио многе старе обычаѣ и уредбе чешке. Ове су се тако брзо позаборавляле, да ѣй е већъ тешко сада изъ праха и пепела старине подићи. И то е тимъ теже, што и сами

(1) Старыи „Rad prawa ziemského“ (Види Časopis česk. mus. 1833. IV. 404.) говори у §. 37. о двобою предъ судомъ: „Pakliby měšťenin sedláka pohnal, máta se biti kuji a štítu velikými, neb jst a oba jednoho řádu chlapského, a to jest ot starodávna ustanoweno, že k tei bitvě nemá mečův užíwati.“ т. е. „Ако пакъ грађанинъ селяна позове на судъ, оба двоѣ нека се бію батиана и великима штитовима, орбо су оба двоѣ еднога истога хлапскога (простачкога) реда, а то е одъ стары времена уређено, да се они у тоѣ битиѣ начевима служби неспу.“

(2) Вид. Časopis česk. mus. 1833. IV., 406 — 411.

стари чешки споменици (documenta, Urkunden, грамоты, listiny), кое о тима стварма говоре, нигдѣ намѣй точно и обширно необясняваю. ⁽³⁾

Шта дакле чешкій испытатель чинити има? Нека у туђина тражи ону свѣтлость, кою у свомѣ завичаю не находи; нека се упозна са законима и обичаима сусѣдны и други сродны народа. Онѣ мора знати, да подѣ сунцемѣ ни єднога посебнога човека ни єднога народа тако усамѣлнога нити є было, нити има, кои небы присвоїо себи више или манѣ навада и обичая одѣ свои сродника и сусѣда. — Особито пакѣ, нека се обрати кѣ єнокрвнымѣ славенскимѣ народима, па нека тражи, у чему се они међу собомѣ слажу, у чему ли разликую. Ако нађе, да су ти у овомѣ или ономѣ еднаки, то заиста єднакостѣ ова показує, да су они то некада наслѣдили одѣ обште свое майке, Славе. Єднакостѣ ову онѣ треба добро да разлучи одѣ онога, што є у доцнїє доба свакій или самѣ за себе уредїо, или одѣ сусѣда свои узео. Примѣромѣ ово да обяснимо. Стари Чеси и стари задунавски Срби већѣ одѣ хиляду година немаю никаквогѣ савеза, ни узаямности, дакле ништа ново єданѣ одѣ другогѣ за то време примити нїє могао. Слажу ли

(3) У споменицима обично овако се о њима говори: „Remittimus ei et hominibus ejus omnem exactionem sive inquietationem, venditionem, Naroc, Zwod, Hlawam, Wrez, collectas generales, aedificationes castrorum, fossata, presecu, provod, narez et omnia alia gravamina;“ (т. є. одпуштамо њему и његовымѣ людма встраживанѣ или узимиванѣ, продаю, нарокѣ, сводѣ, главу, врезѣ, главне порезе, заданїє градова, шанчеве, простїе, проводе, нарезѣ и све друге тергобе); или „causa, quae appellatur hlawa“ (паривца, коя се зове глава“), „culpa, quae fit per zwod („тужба, коя биває прозѣ сводѣ“), „accusatio illa, quod naroc dicitur“ („тужба она, што се нарокѣ зове“) и т. д. Изѣ овога сада нека свакій види, шта є одѣ прилике то было.

се пакъ у нечемъ Срби и Чеси, чега у други наро-
да нигдѣ не находимо: то нѣ двоумити, да сугласъ
ово извире управо изъ стародревного славенства.

Найстарини и найважнии споменици законодав-
ства у народа славенски есу:

1) *Правда руска*, уређена најпре кнезомъ Яро-
славомъ око године 1020-те, затимъ умножена нѣ-
говимъ синовима године 1054-те — 1068-ме, најпо-
еле пакъ у XIII-томъ столећу изнова обширно на-
писана. (4)

2) *Права кнеза Кунрада Брнѣнскога* одъ годи-
не 1080-те, позната само изъ потврде краля Премис-
ла Отакара I-га год. 1222-ге и 1229-те и кнеза Ол-
дриха Вратиславскога, г. 1237-ме. (5)

3) *Књига Радославѣва* или права старога го-
сподара одъ Розенберга, одъ конца XIII-га столе-
ћа до сада јошъ у рукопису. (6)

4) *Штатутъ Вислицкій* краля польскога Казим-
мира великога одъ године 1347-ме. (7)

4) Вид. J. P. G. Ewers, das älteste Recht der Russen, Dorpat 1826., 8. pag. 264. sq. — Правда руская, Ст. Петерб. 1777., 1792., Москва 1799., и т. д. — Русскія достопамятности, Москва 1815., I. ч. стр. 28. — 85. — Prawda ruska, czyli prawa wielkiego księcia Jaroslawa Władymirowicza etc. przez J. B. Rakowieckiego. II. tomu, w Warszawie 1820. — 22., на 4-тиму.

(5) Вид. A. Boczek, codex diplom. et epist. Moraviae. Olom. 1836., I. 168. — Jura primaeva Moraviae, Brunae 1781., p. 28. sq. — Abhandlungen v. böhm. Geffelsch. v. Biff. Prag. 1786. p. 446. sq.

(6) Вид. Časopis česk. muzeu. год. 1834., IV. на стр. 403. и слѣд. *)

*) И ове с већъ издао истый г. Палацкій у своѣхъ архиву чеш-
комъ. Преводитель.

(7) Вид. J. W. Wandtkie, Jus polonicum, codicibus veteribus manuscriptis et editionibus quibusque collatis. Varsaviae, 1833. на 4-тиму.

5) *Законикъ цара сръбскогъ Стефана Душана*, одъ године 1349-те и 1354-те, о комъ ћемо одна обширно говорити.

6) *Majestas Carolina*, године 1350-те забадава издана, ербо нигдѣ законе силе нѣ имала, и већъ године 1357-ме натрагъ се узела. (°)

7) *Редъ земаљскога права* (*Rád práva zemského*) у Чешкой, изъ друге половине XIV-га столѣћа, до данасъ јошъ у рукопису. (°)

Мучимо овдѣ о касниимъ штатутима, о рударскимъ законима чешкимъ, о уредбама земаљскимъ, о толкованю права и т. д. — Такође за излишно држимо, обширно говорити о споменицима и лѣтописима у народа славенски, у којима се находе спомињи извори за познанѣ старога права.

Између свы ти законика, највећма се слажу права кунрадова у Морави (и у Чешкой) и Стефана Душана у Србији. Стваръ ова веома е важна и позора вредна; ербо таковимъ сугласѣмъ, када е годъ основано, мы смо у станю — као што е напоменуто — управо пронаћи и познати оно, што обадва та законика старославенско у себи имаю.

Предстојећа расправа само на то иде, да обѣлодани сугласѣ ово, и обясни га или свѣдочанствомъ други домаћи извора или противусловѣмъ туђи, а тимъ да олакша изучити многе првобытне чести общтега живота у стары Славена. Мы нисмо посвећени тайнама законодавства — зато у такой важной ствари за насъ доста ће бити, ако само по-

(8) Павло Ђшинъ дао е му наштампати (*Hanoviae 1617 in fol.*).

(9) Вид. *Časopis česk. mus.*, 1834., IV., 404. в сѣд.*)

*) Сада е већъ изданъ, заедно са латинскимъ текстомъ (*Ordo juris terrae*) у архиву чешкомъ 1842. год., дѣлу 2., страна 76. — 135.

Преводитель.

будимо оне, кои су вѣшти у знаню стародавнихъ права и закона, да се ти после потруде, подпуно предметъ овай изяснити. — Но пре, него што къ самой ствари приступимо, потребно е, да штогодъ пробесѣдимъ о догађајима и станю сръбскога народа за цара Стефана Душана, па тимъ разговетиѣ да разумѣмо њѣгове законе.

2. СРБИЈА ЗА ВРЕМЕНА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА. ЊѢГОВЪ ЗАКОНИКЪ.

Првобытне границе старе задунавске Србіе быле су на сѣверу: рѣка Сава⁽¹⁰⁾ и Дунавъ; на истоку: рѣка Морава, Ибаръ, и градъ Раса (данашній Новый Пазаръ); на југу: рѣка Бояна съ градомъ Скадромъ; на западу пакъ: брда, која се протежу међу рѣкама Босномъ и Врбасомъ, и одъ извора Врбаса къ ушћу Цетинѣ до јадранскога или синѣга мора. Сусѣди Срба на истоку были су Бугари, на западу Хрвати. — Цареви византински присвојавали су себи у најстарија времена право врховне владе надъ Србима, којима су ипакъ по жупама собствени њѣови жупани управљали. Међу тима жупанима было е неколико „велики жупана“, кои су често срећно бранили самосталностъ свою противу Византинаца и други сусѣда.

Најпосле у другой половини XII-га столећа *Стефанъ Неманя*, великій жупанъ рашкій, око годѣне 1159-те, особито по смрти цара Манойла, неза-

(10) Я бы на сѣверу ставіо границу: „Драва и Дунавъ.“ Познато е, да е Сремъ быо подъ сръбскимъ краљѣвина (князь Лазаръ быо е управитель у Срему), а историци намъ ясно не нажу, надъ е управо Сремъ подъ Србію пао, нѣта е познато, да е кои одъ новѣи народа (после Риняна) пре Срба у Срему се населио; слѣдовательно да е се закључити, да е Сремъ, са краємъ еднимъ Славоніе до Драве, стародревна држава сръбска.

высна себе учини, и тимъ кодъ Срба оснуе кралѣвску династію. Династія ова снажно е владала у Србѣн два читава столећа, и државу своју у срећнима войнама знатно ризширила на југу и на истоку. — После Неманѣ, кои се године 1195-те покалуђери, владао е сынъ нѣговъ *Стефанъ*, презименомъ *Проломичаный*, до године 1224-те, за њимъ пакъ три нѣгова сына: *Радославъ*, до године 1230-те, *Владиславъ* до године 1237-ме, и *Стефанъ Урошъ*, презименомъ *Великій Кралъ*, одъ године 1237-ме до 1272-те; за њимъ нѣгови синови: *Стефанъ Драгутинъ*, до године 1275-те, и *Стефанъ Милутинъ*, презименомъ *Светый Кралъ*, одъ године 1275-те до 1321-ве, одъ године пакъ 1321-ве до 1336-те последнѣга сынъ, *Стефанъ Урошъ*, презименомъ *Дечанскій*, отаць цара *Стефана Душана*, о комъ мы овдѣ говоримо.

Већъ Стефанъ Неманя државу е србску распространіо на југу и на истоку, а између наслѣдника нѣговы особито Стефанъ Милутинъ и Стефанъ Дечанскій многе су землѣ отели одъ Бизантинаца и Бугара. Али највећій освоитељ на престолу србскомъ, одъ године 1336-те до 1356-те, био е нашъ *Стефанъ Душанъ*, презименомъ *Силный*. — Онъ е, осимъ Србіе, у силнима рукама своима, држао и читаву Маѣдонию, Албанию, Тесалию и Епиръ, тринаестъ е понайвише сретны ратова водіо съ Грцима, присвоіо себи назывъ *цара*, сыну пакъ своје назывъ *кралъ*. — Само нагла неочекивана смрть, у средъ витешкога воеваня, не даде му, да добые Цариградъ и пренесе сву грчку државу на Србе, као што е науміо быо. То се догодило башъ оне године (1356-те), кадъ су Турци првый путъ силновито навалили у Европу. (11)

(11) I. K. Енгелъ — тай вредный побратимъ славеногубителя Гебхарда — начертао е овога узвышенога владвоца пр-

У народу србскомъ овога времена была су четири реда: *духовный*, *племићки*, *грађанскій* и *селячкій*. — Само прва два реда уживала су политична права.

Редъ *духовный* види се да е кодъ Срба био велике власти, као што е заоста надъ великими иманима и господаріо. У овай редъ спадали су: еданъ патријархъ, око двадесетъ митрополита и владика (архіереа), множина игумана, свештеника (попова) и калуђера (монаха).

Племићи, као у Чешкой и Польской, были су двојки, т. е. *велики* и *малы*, србски: *властели* и *властеличићи*. У редъ првы (т. е. велики) спадали су: *инезови* (comites), *велноже* или *бојари*, и просто *властели* (дворяни, господа), међу њима такође понегди е рѣчь и о *властелину стѣгоноши* ⁽¹²⁾ (стѣгоноша-заставникъ-знаменоносаць-баряктарь). *Властеличићи*, были су то, што у Чеха vládykové (слободни властници, слободняци, libertini) и dědinníci (баштинници). Спрођу простоте и поданика свом племићи называли су се *пронјари*, *господари*.

Царски и земальски чиновници — войнички и политични — безъ сумнѣ су были племићкога реда. Жупани велики у законику душановомъ већ се више не напомињу, ако се и говори ту често о жупама (а малы жупа врло е много было). Войнички

нима бојана — и само у овакомъ облику до садъ га познае Европа. „Quisque praesumitur bonus“ (т. е. о свакомъ се предпоставило да е добаръ) обште е правило, али не за Славене у ова два превећ добромислећа историка. То има свой узорокъ: титъ е ланше било доказати, да се Славени онда текъ спасти могу, кадъ се понѣче и пошаре.

(12) Господарь, кои е подъ собственъ заставиѣ чету у ратъ водіо.

чиновници именовали су се: *войводе*, *краишници*, *кафалии* (капетани, *поглавари*); међу политичним на-
лазимо: *судии*, *кнезове* (*comites*), *приликири* (*primicerii*), *владалце*, *прѣстайнике* и *челнике*. Какова е дуж-
ность была последињи, незнамо. — Пре тога, у XII-
стомъ вѣку, напоминали су се уобште само *десетни-*
ци, *петдесетници*, *сатници* и *тисучници*. Но у доц-
нѣ доба о њима нигдѣ говора нема, осимъ о *сат-*
ници.ип. (13)

Грађани, кои су се, дѣлили на *млађе* и *старје*
(14), имали су повластице или привилегіе своє —
преимућства нека — већъ за времена душанова; и
свуда су были слободни, али безъ сваке политичне
моћи. Житељи по градовима были су већиномъ
трговци.

Люди по селима именују се у законима *меропси*
(*меропси*), *себри* и *отроци*. Какова е, и е л' какова
међу овима разлика была, не можемо сада поузда-
но казати. О „*меропсима*“ свагда се говори као о
земљодѣлцима или тежацима; „*себръ*“ чини се да е
значило уобште не-„властелина“ или противно (*op-*
positum) „*властелину*“ или „*племићу*“: тако и пр. сва-
кій *меропхъ* быо е *себръ*, али свакій *себръ* нѣ быо
меропхъ. Мислимъ, да су „*отроци*“ были тѣломъ и

(13) Извѣстія ово за испытатель стародавны закона, по нашему
мнѣнію, vrlo важно, узели смо изъ г. Шафарика исторіе
србске князьности (у рукопису), кои а то узео изъ до-
мѣтланова животописа Стефана Неманѣ. Мѣсто сатни-
ка доцнѣ су заступали, као што Луціе говори, *кнезо-*
ви (*comites*).

(14) Historia Prawdodawstw słowiańskich przez Wacława Ale-
xandra Maciejowskiego Dra Prawa i Profesora w Alexan-
drowskim Uniwersytecie w Warszawie. Нѣмачко изда-
нѣ одъ F. J. Buss-a и M. Nawrocki-a, Stuttgart
und Leipzig 1835., Xf. I. ©. 61. Преводитель.

иманѣмъ собственость другога, т. е. были су наслед-
но добро, па се нису могли преселити куда на дру-
гу страну (*hörige, leibeigene*). Осимъ овы поданика
находимо такође селяке подъ именемъ покорены на-
рода, као што су: *Власи* (пастири), *Арбанаси* (Арна-
ути, Албанци), *Цакони* и *Саси*.

Законодавство и общинско управлянь землѣ
уређивало се свагда на *сбору* (земальскомъ сабору,
скупштини). Овамо су позывани выши духовници
и племићи велики и мали. И тай законикъ — о ко-
ме говоримо — было в на такой скупштини, са су-
гласѣмъ и приволѣнѣмъ свою скупштинара, изданъ
и потврѣненъ године 1349-те дана 21-га Мая, и го-
дине и 1354-те незна се кога дана.

Надпись и почетакъ в овога законика :

„Законъ бл҃гохотѣлаго цара Стефана, къ лѣтѣ ҃ѣѣѣ,
мидиктѣомъ ҃ѣ. въ праздникъ възнесениѣ г҃мъ, мѣѣ Мая
мѣ днь.“

§. 1. „Сънже законникъ поставлѣмъ ѿ прѣкосла-
наго събора ншого, съ прѣосвященнымъ патрѣархомъ
муръ Юдиникнѣмъ, и въсемъ архиренъ и църковнымъ
малымъ и великимъ, и мною бл҃гохотнѣмъ цдремъ Степа-
номъ, и въсемъ властелѣмъ царствами, малымъ же и ве-
лымъ.“

Закони, године 1349-те уређени, свршую се съ
параграфомъ 135-тымъ. За нѣмъ в простый над-
пись: „Въ лѣтѣ ҃ѣѣѣ. мидиктѣомъ ҃ѣ.“, и безъ далѣга
поговараня одма иде §. 136 тый до 200. Съ овымъ
в конацѣ законнику.

Шафарикъ у бечкимъ лѣтописима за кни-
жевность ⁽¹⁵⁾ год. 1831-ве обширно в говорю о ру-
кописима, у коима се законикъ тай сачувао. — Чи-

(15) *Zeitschrift der Literatur*, Band 53., *Anzeigebblatt*, Seite 38 — 43.

татель, кои є радъ што више о нѣму знати, нека тамо погледа. — Овдѣ у кратко само напомињемо, да најстариј (¹⁶) и најлѣпшиј, али не подпуный рукописъ єсть одъ године по прилици 1390-те, најмлађиј пакъ, али најподпуниј, одъ године 1700. — Јошть рећи валя, да є законикъ душановъ штампанъ србски у IV-той свески ранѣве исторіє, а нѣмачкиј преводъ изъ Раића у енгеловой исторіи Србіє и Босне (¹⁷). Али ово нє правый душановъ законикъ, него неуредна нека смѣса: ту су ти и нѣгови закони и властаресовъ правилникъ (цривено право)! Тај текстъ мора бити посао каквога худога незналице, кои га є јошть и смѣшанима погрѣшкама наружио. — У „Србскогъ Лѣтопису“, г. 1828-ме, свезки 3-ћой и 4-той, стои текстъ рукописа одъ год. 1700., гдѣ су многи листови и чланови писаромъ изпреметнути, и нису на правомъ мѣсту стављени. — Овай важный споменикъ славенскога законодавства нє дакле до сада критично изданъ. Таковъ ћемо онда текъ добити, кадъ Шафарикъ намыслилѣна своя „Monumenta Serbica“ изда. Међутимъ добавили смо одъ овога пріятеля речене рукописе, извадили смо себи изъ нѣи оригинальный текстъ душанова законика, кои се на 200. параграфа дѣли. Свуда смо се држали (и у параграфираню) најстаријега рукописа одъ 1390-те год., но кадшто смо изъ другога црпили морали, врбо на жалость у ономъ нема до 70 па-

(16) Викторъ Григоровићъ, профессоръ славенске литературе при университету казанскомъ у Русіи, год. 1896-те нашао є у Бугарској јошть старіи еланъ рукописъ, кои се сада чува у царской библіотеци у Петрограду. (Видѣ Србске Новине бр. 95., одъ 29. Нов. 1896.)

Преводитель.

(17) J. G. v. Engel, Geschichte von Serbien und Bosnien. Halle. 1809. in 4. S. 293. — 310.

параграфа, то всть предъ §. 151 - вымъ нема читавы
вданаестъ, а после § 152-га свію остали до края.

Да бы лакше и очевидніе показали, у чему се
слажу закони сръбски, у чему ли се разликую одъ
стары чешки и страны, раздѣлићемо савъ нашъ пред-
метъ на неке чланке. — Но у томъ ни мало се не-
ћемо држати каквога систематичнога реда.

3. О ОБШТЕМЪ БМСТВУ.

Ово *вмство* или *общте поручанство, одговорность*,
ruka společná, ručení společne, universalis fidejussio,
(die Gesamtbürgschaft), было в особита юридичка (су-
дейска) уредба у стары Славена. По нѣму, ако се
у коіой околинѣ какво зло учини, морала в сва
околина (vicinia), т. е. сви сусѣди и сажительни села
или котара (territorium), заедно одговарати и смство-
вати. Кадъ пакъ нису могли наћи зликовца и су-
ду га предати, сви су скупа плаћали за злочинство
опредѣльну глобу.

У душановомъ законѣку амо спадаю §§. 21.,
55., 64., 69., 90., 98., 99., 125., 144., 157., 158., 179.,
180., 184., 189., и 197. Све ове параграфе не може-
мо овдѣ наводити. Ево неколико само одъ тога
рода:

„§. 64. Аще кто ум- реть, а имать едино село и жупа или междѣ жупами: што се зло учини томѣ селѣ пожаромъ или умьляю- мо, ономѣ селѣ кьсь тѣхъ глобѣ да плати околнѣ.“	„§. 64. Ако ко умре, а има едно село у жу- пи или међу жупама: што се зло учини томе селу пожаромъ или ма чимъ, ономе селу сву ту глобу да плати околина.“
--	--

„§. 98. Аще кто уже- жетъ кѣбю, или гѣмно, или сламу, или сѣно по пѣзде	„§. 98. Ако ко запа- ли кућу, или гувно, или сламу, или сѣно изъ пѣз-
---	---

номъ, да съжегѣтъ ѿго огнемъ. Аще ли се не наѣнде, да га дасть този село; аще ли га не дасть, да плати този село, что бы пожегм платилъ.“

„§. 99. Аще ли кто ежежесть изъкъмъ села гумно или сѣно, да плати околина, или да дасть къжегшаго.“

„§. 125. Градска земля, що єсть около града, що се наднѣ хуси или украде, да плати въсе този околина.“

„§. 180. Ако се наднѣ златарь у граду коме динаре безъ волѣ цареве, да се златарь ижеже, а градъ да плати глобъ что реуе царь.“

Да в оваковы закона было и у старой Чешкой довольно доказа находимо у споменицима одъ XII-га и XIII-га столеѣа. И одавде ѣмо дакле нешто извадити; и то прво изъ повластице краля Премисла Отакара I-га, кою в онъ 10-га Марта год. 1222-ге дао духовномъ реду у Чешкой.

„Quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permaneant; poenam ta-

ме коме, да га сажегу огнемъ. Ако ли се не наѣ. да га да то село; ако ли га не да, да плати то село, што бы плати онай, кои в запалио.“

„§. 99. Ако ли кто запали изванъ села гумно или сѣно, да плати околина, или да даде онога, кои в запалио.“

„§. 125. Градска земля, коя в око града, ако се на нѣой наѣ лупежъ или што украдено, за то све да плати околина.“

„§. 180. Ако се наднѣ златарь у граду да кув новце безъ волѣ цареве, да се златарь спали, а градъ да плати глобу што заповѣди царь.“

„Кадъ се годъ крадливцаъ ухвати у селу коме, онда само куѣа, у коіой се краѣено наѣ, да се прокаже, сусѣдне пакъ куѣе да остану на

men, scilicet CCC denarios, cum aliis persolvant. Hanc autem poenam alleviare volumus, qua quando quis interficiebatur in aliqua villa, et interfector non capiebatur, quilibet rusticus in CCC denariis condemnari solebat: nunc nos mitius agentes cum eis, volumus ut tota villa in CC denariis condemnetur.“

миру, али глобу, т. е. 300 динара, са другима да плаћаю. Кадъ бы но убіенъ было у селу комъ, а убица се не бы нашао, свакій є селякъ осуђенъ бывао плаћати 200. динара. Ову глобу мы олакшати желећи, и блакіє са селяцима поступаюћи, хохемо, да се читаво село са 200. динара казни.“

У повластици, која є у исто време намастиру бревновскомъ дана, ово се читати може:

„Nec graventur homines in villis Breunovien-sibus, quando aliquis occisus vel strangulatus, quod h l a v a nuncupatur, infra campos alicujus villae projectus ab iniquis hominibus reperitur, per quod pauperes calumniose puniuntur, etc.“

„Нити да се глобе люди у мѣстима намастира бревновскога, кадъ се на полю кога села нађе човекъ, кога бы зликовци убили или удавили были, што се г л а в а зове, връ се тимъ сиромаси не-праведно казне и т. д.“

Таково ѡмство обште было є у закону и обичаю и кодъ други славенски народа. То свѣдочи одломакъ оваї изъ споменика польско-слескогъ одъ 13-га Децембра 1253-ће године: (18)

„Quodsi solutio capitulis super viciniam ceciderit, homines episco-

„Ако глоба за главу на околину падне, то владичини или глогов-

(18) Tschoppe u. Steuzel *Urkunden-Sammlung* 1832. p. 332.

pi vel Glogoviensis eccle- ске цркве люди, кои бы
siae, qui sunt de illa vici- изъ те околине были, да
nia, solvant dominis suis плате господи своіой
portionem, quae ipsos con- дѣль, кои на нѣи припад-
tingit, etc.“ не, и т. д.“

Знамо, да в то и кодъ стары Руса владало. Кнезь Ярославъ, или боля нѣгови сынови, узимаю-
ћи законе свое веѣомъ страномъ одъ Нормана или
Варяга, уредили су плаћанѣ германске *wergelt* (Wergelt) на мѣсто славенске *главе*, и такође заповѣди-
ли су, да в то само зликоваць платити дужанъ. ⁽¹⁹⁾
Но ипакъ обичай славенскій, коя се у людма одъ
давна укоренію, ячій и силніи быо в увѣкъ него
самъ законъ. Тако се у доцнѣимъ законима, подъ
именомъ *divis wergelt* („дикая вира“), виђаю трагови
некадашнѣга обштега емства. Брѣ заиста вели
се тамо; ⁽²⁰⁾

„Аще кто убѣетъ кнѣ-
жа мѣждъ къ разбѣи, а го-
ловника не изирѣтъ, то кир-
вию платити къ уіенѣже вер-
ки голова лежитъ, и т. д.“

„Ако ко убѣи кнеже-
вога човека у бою, а у-
бица се не нађе, онда
виру нека плати она око-
лина, у коіой глава ле-
жи, и т. д.“

„Оже кто некложитъ
си къ дикѣи кирѣ, томѣ
людіе непомогають, но самѣ
платитъ.“

„Ако ко не ступи у
обште емство, томе лю-
ди нека не помажу, но
самѣ да плати.“

Русима в дакле на вољи стояло, или ступити
съ другима у обште емство, или не ступити. Оно в
было по обичаю Славена, ово Германа.

(19) Ewerga I. c. pag. 306. §. 18.

(20) Rakowiecki I. c. tom. II. pag. 45. 47.

Готово у свима повластицама духовнога реда чешкога одъ XIII-га столећа говори се о *глави*, о *своду*, о *нароку* и т. д. Што бы поданици црквени добара за главу, за сводъ, за нарокъ краљу плаћати морали, то се у овима повластицама заповѣдало, да своимъ господарима плате, или пакъ поданици одъ такова плаћања слободни да буду. Милости оваке саме по себи биле бы доста маловажне, кадъ се при њима не бы било пазило на общте емство. Зашто кадъ бы свакиъ поданикъ морао глобу платити само за свое злочинство, то црква одъ туда не бы велике користи имала, будући се злочинства често догађала нису. Но поводомъ общтега емства морали су сви плаћати, кадъ се е годъ какво зло у њиовомъ крају тайно учинило. Свакојко дакле ту е на свакога жителя чешће долазило плаћати. Дужностъ ова и обвезаностъ своју скупа у читавој околини, веома е добро средство за умалѣиъ злочинства у народу, ербо е свакиъ житељ пазити и гледати морао, да се ништа зло не догоди у његовоме крају. Но скупа е то било и велико бreme за свакога. Често е и онај човекъ, кон ништа кривъ не, морао за кривца плаћати и тако кривъ бити. Пошто су друга господа на црквенима добрима то примѣтила, и они замолише краља, да се и њиови люди ослободе общтега емства. Њмачке населбине у земљу дођу. Ове се томе никада подвргнути не хтѣдоше. Кадъ су се потомъ почела сва готова села у Чешкој по њмачкомъ праву устроявати, брзо е не стало обичая тога у земљи чешкој, тако, да већ у XIV-томъ столећу ништа се више о њму не чуло. У Срба се напротивъ наредба та до најновиј времена задржала. Говори заиста Вукъ Стефановић у своме рѣчнику подъ рѣчи *крвнина* (Blutgeld, pretium sanguinis, по старо-чешкомъ hlawa): „У Турској је крв турска

1000. гроша а српска (и свакога другог рипићани-ва) 1001. грош (тако приповиједају). Крвнину не плаћа само онај, који је учинио крв, него сво оно село (а кашто и више оближњи села заједно), ће је крв учињена (кадъ се крв учини у вароши, онда и Турци морају плаћати крвнину). Крвнина се неплаћа само кад човек убије човека, него и кад човек умре на путу од зиме, кад се утопи у воду, кад падне с дрвета, или с коња те сломи врат; или ода шта му драго он умрѣо, само кад га нађу на путу или у пољу мртва (такови се човек не смије прије саранити, докъ не дођу Турци да га *чине кеш*). Турци слабо траже крвника, него ишту крвнину: зато крвник доста пута утече у другу нахију док људи плате крвнину и мало позабораве, па послѣје опет дође натраг, и нико му се не чини ни вјешт осим рода онога, кога је он убио (а с родом мора да се мирн: зашто ће убити и они њега).“ (21)

Ние намъ потребно доказывати, да е таково обште емство било необично и нечувано кодъ свѣ германски народа. Фаербакъ и Вайске то су већ доказали. (22) Осимъ славенски народа цѣтала е наредба та, у колико знамо, кодъ старѣ Англасаса у Англии. Цѣла судейска система њѣова башъ они-ма точкама показуе особиту сродностъ са славенскомъ, у којима се разликуе одъ обште германске системе. (23) Доста чудно!

(21) Види Вука Стефановића „Српски Рјечник“, у Бечу 1818. стр. 338.

(22) E. A. Feuerbach de universali fidejussione, quam Germani Gesamtbürgschaft vocant. Norimbergae, 1826., 8. — Dr. Jul. Weiske, die Grundlagen der früheren Verfassung Deutschlands. Leipzig, 1836. 8. (pag. 39. sq.)

(23) О англасаскомъ праву писао е особито G. Phillips: Geschichte des angelsächsischen Rechts, Göttingen, 1825. 8.

4. О ГЛАВИ. О ВИРИ.

Напредъ смо већъ напоменули *главу* и *виру*. Зато ћемо се одма пустити у обширно расматрањ њ о њима. Изъ наведени горе споменика види се јасно, да *ѣ глава* значила у старомъ закону чешкомъ: 1.) *убой*, убиство, човекоубиство; 2.) *мртво тѣло* убиѣнога; 3.) *судоводство* и суђенъ о убиству; и 4.) *глобу*, коя се плаћала кралоу и краљвскимъ званичницима и пријатељима убиѣнога.

Вира, нѣмачки *Wergelt*, заузимала ѣ веома знаменито и башъ главно мѣсто у старимъ правима и законима чешкимъ. *Wergelt* сложено ѣ изъ рѣчи *Wer* (*vir*, мужъ) и *Gelt* (*pretium*, цѣна) ⁽²⁴⁾ и значи *цѣну мужа* или *цѣну човека*. Ово ѣ было готово у свы германски народа главный знакъ разлике међу редовима. ⁽²⁵⁾ Обично се тамо ставля невольникъ (*litus*) на половину цѣне човека слободнога (*liber*), а овај опетъ или на половину или текъ на трећий дѣлъ цѣне племића (*nobilis*) и т. д. У најстаріой Баварской н. пр. цѣнићъ ѣ невольникъ на 80 солида, слободнякъ на 160, племићъ на 320, човекъ одъ племена Аглонфинга на 640, а владаюћий войвода на 960 солида. У другимъ земляма то ѣ другче мѣняно и на више разлика раздробљѣно было. Ова се вира съ почетка плаћала као глоба за убиѣнога човека по нѣговомъ станіу или реду, т. е. 80 за убиѣнога невольника, 320 за племића и т. д. На-

(24) Jak Grimm, *deutsche Rechtsalterthümer*, Göttingen, 1828. pag. 650., 651.

(25) K. F. Eichhorn, *deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, Göttingen. 1834, 1-er B. S. 301.: „Die Abstufungen der Stände werden in allen germanischen Volksrechten durch die Verschiedenheit des Wergeldes bezeichnet.“ т. е. „Ступниъ редова у свима правних германски народа означаваю се разликѣмъ вире.“

лази се ипакъ, да е н. пр. и заклетва еднакомъ мѣромъ цѣниѣна по станю. Зато се заклетва слободнака узимала само за половину важности супротъ заклетве племићеве.

За убиство се дакле плаћало и подъ славенскомъ *гласомъ* и подъ германскомъ *виромъ*. Но каква е међу њима разлика? У виду незнатна, али у ствари важна. Вира гледи на станѣ убиѣнога, глава на чинѣ и станѣ убице. У Славена глава е цѣниѣна као глава, у Германа е станѣ грађанско цѣну главе рѣшавало и опредѣљавало. Ако е вира плаћена, то е убиству задовољно; али кодъ главе морао е зликовацъ каяти грѣхе, милость одъ пріятеля убиѣнога тражити, и съ њима се помирити. Ако е у Славена убио племићъ селяка, више е зато платіо, него селякъ за племића, ербо е имућнии быо, и плаћанѣмъ више новаца за главу пре е милость получитьи могао. Напротивъ селякъ не могавши више платити, иначе е казниѣмъ бивао. Но то ћемо најболѣ дознати изъ примѣра и довода, кое овдѣ ставлямо.

У законима кунрадовимъ каже се изрикомъ о убиству :

„Quicumque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CC denarios solvat	„Кои бы годъ племићъ ил' селякъ убио ко-
curiae et alias recedat et	га, 200. динара нека пла-
quaerat gratiam et uxor	ти суду, и нека иде куд-
sua in pace sedeat et in-	годъ, и милость моли, а
dempnis.“	жена нека му остане на
	миру и безъ глобе.“

У повластици цркве прашке одъ 2-га Юлія 1221-ве године стои :

„Si quis in bonis episcopatus vel ecclesiae	„Ако ко на добрима епископіе ил' цркве праш-
---	--

Pragensis homicidium prae- не усуди се кога убити,
sumpserit perpetrare, et па човекоубица постане,
homicida evaserit, consan- сродници убиенога пра-
guinei interfecti reum jure вомъ землѣ нека кривца
terrae perquirant, ita ta- траже, али тако, да се
men. quod homines eccle- люди цркви и епископіа
siae et episcopatus conser- не глобе.“
ventur indempnes.“

О „реду права земаљскогъ“ у Чешкой горе смо говорили. Онъ цѣлу тужбу и судоводство о „глави“ — како е у XIV - стомъ столећу у обичаю было — обипирно описуе у 42 прва параграфа своя, тако да нѣ можно изводе изъ њи овдѣ прилагати. Но уобште то примѣтити морамо, да ни тамо никаквога трага о вири нема, ако се иначе и гледа на разлику стана, (и то кадъ се судомъ тераю на двобой, а не при убиеноме).

Закони душанови о глави (убиству, крвини) овако говоре:

§. 93. Ђше љвнѣтъ властелинѣ себра љ граду или љ жупѣ или љ катѣнѣ, да плати тисѣщѣ перперѣ. Ђше ли себрѣ властелина љвнѣтъ, да му се обѣ рѣцѣ ѡсѣѣтъ и да плати ѣ перперѣ.“

„§. 93. Ако убѣе властелинѣ себра у граду или у жупи или у стану, да плати хиляду перпера. Ако ли себрѣ властелина убѣе, да му се оба двѣ руке одсѣку и да плати 300 перпера.“

„§. 87. Кто љѣтъ пришѣ љахѣланѣомѣ по силѣ, и сѣткорнѣ љвнѣтко, да плати ѣ перперѣ, љше ли љвдѣтъ пришѣ љахѣланѣомѣ да му се обѣ рѣцѣ ѡсѣѣтъ.“

„§. 87. Ко нѣе љавалицѣ и силомѣ дошао љ учинѣо крѣвѣ, да плати 300 перпера; ако ли љнавалице дошао, да му се оба двѣ руке одсѣку.“

„§. 88. И где се ѿ-
крѣсть христѣ, онзи, кон
вздѣть зѣркаль божѣ, да крѣсть
крѣсть, аще се христѣ.“

„§. 88. И гдѣ се на-
ђе крѣсть, онаѣ, кон буде
завео кавгу, да в крѣсть,
ако се убѣ.“

У §§. 95-томъ и 96-стомъ исты закона заповѣ-
да се: ако ко убѣ човѣка духовнога (архѣреа, све-
штенника и калуђера, безъ разлике), да се обѣси, а
ако ко убѣ отца, или матеръ, или брата, или дѣте
(опетъ безъ разлике), да се спали на ватру. Ово
е найвећа казанъ, кою законикъ оваѣ прописуе. Ио-
шите яснѣе показуе се у глобама за срамоту, да ви-
ре было нѣ, и да се за ню нѣ ништа знало.

„§. 50. Властелинъ,
кон опсуе и осрамоти вла-
стелинича, да плати р пер-
перъ; и властелинича аще
опсуе властелина, да пла-
ти р перперъ; и да се вѣ-
сть стапи.“

„§. 50. Властелинъ,
кон опсуе и осрамоти вла-
стеличића, да плати 100.
перпера; а властеличићъ
ако опсуе властелина, да
плати 100 перпера и да
се бѣ штаповима.“

„§. 51. И аще власте-
линъ или властелинича ѿ-
псуе себѣ, да платитъ р
перперъ; аще ли себѣ
опсуе властелина и власте-
линича, да платитъ р пер-
перъ и да се осмудитъ.“

„§. 51. А ако вла-
стелинъ ил' властеличићъ
опсуе себѣ, да плати 100
перпера; ако ли себѣ
опсуе властелина или вла-
стеличића, да плати 100
перпера и да се жиго-
ше.“

„§. 86. Кто рече бл-
жиску рече, аще вздѣтъ
властелинъ, да платитъ р
перперъ; аще ли себѣ, да
платитъ бѣ перперъ и да се
вѣсть стапникъ.“

„§. 86. Ко узвѣра,
ако буде властелинъ, да
плати 100 перпера; ако
ли себѣ, да плати 12
перпера и да се бѣ шта-
помъ.“

Изъ овы примѣра, одъ кои бы іошть много навести могли, свакій ће читатель увидити разлику између главе и вире, и да вира славенска нѣ. Но напротивъ тога, почему виру са свомъ нѣномъ постепености налазимо у цѣлой „правди русской,“ не можемо не признати, да е на старо законодавство руско великій упливъ имала норманштина или варяштина.

5. СВОДЪ. ЛИЦЕ.

Осимъ *главе* найчешће у чешкимъ споменицима одъ XIII-га столећа говоръ е о *своду*. Ласно се доказати дае, да се рѣчи овомъ смѣра сасвимъ на нешто друго, а не што е было *сводъ* у доцнѣмъ законима чешкимъ: но шта е овай старый *сводъ* значіо, никако се достаточно обяснити не може. Ипакъ рѣчь та и уредба налази се и у други славенски народа, као у Руса и Срба. Законници нѣови *сводъ* намъ болѣ обясняваю.

Правда руска најяснѣ опредѣлява *сводъ* овако:

„Аще кто позидеть	„Ако ко позна свое,
ское, что будетъ погубилъ,	што е изгубіо или што
или украдено что у него,	му се украдо, или коня,
или конь, или портъ, или	или хальину, или говече,
скотина: то не рѣи ему „се	онда нека не рече нѣму
мое“ но „пойди на сводъ,	(т. е. тому, кои га има):
гдѣ еси изалъ; сведитеса,	„то е мое,“ него: „оди на
кто будетъ вынокать, на то-	<i>сводъ</i> , гдѣ си то узео“;
го татка снидеть: тогда онъ	чините <i>сводъ</i> , и кои буде
ское козметъ, и т. д.“	кривацъ наѣнъ, на томъ
	ће краѣа остати, и онай
	нека узме свою стварь, итд.

„А оже будетъ въ од-	„А ако е то у едномъ
номъ городѣ, то нѣи истцѣ	мѣсту, онда тражитель

до конца того свода; будетъ нека иде до конца тога
ли сводъ по землямъ, то и свода; но ако в сводъ
ти смъ до третаго свода; по земльи, онда да иде
а что будетъ лице то, то до трећега свода, и ту
смъ третіемъ платити ку- что буде вредило лице
намъ за лице, а съ лицемъ (т. е. украдена стварь),
ити до конца свода, а ист- то онай трећій нека му
ну ждати прока; а гдѣ плати кунама (26), а овай
сидеть на комсумаго, то трећій нека узме лице и
тому все платити, и про- нека иде съ ными до кон-
дажу.“ ца свода, а тражитель не-
ка чека край; а кадъ сводъ
дође на последнѣга: тай
све да плати, и глобу.“

„А изъ своего города „А изъ своего града
изъ южнѣ землю свода исть, у туђу землю свода не
и т. д. има, и т. д.“

По овоме веѣхъ ласно ће се разумѣти слѣдую-
ће рѣчи изъ закона кунрадовы:

„Quando ducitur, quod
dicitur z u o d, debet ades-
se castellani nuntius, judi-
cis et villici et kamerarii,
et unus vel duo de vicina-
tu illo; et ultra tres non
ducatur, sed in tertio re-
maneant; et si convictus
fuerit, CC in cameram re-
gis reddat denarios, et illi,
qui dicitur povod, satis-
faciat.“

„Кадъ се води тако
реченый *сводъ*, то мора
при томе быти посланикъ
жупана, и судіе и кмета и
коморника, еданъ или дво-
ица изъ сусѣдства; и на
више него на 3-гъ да се
не води сводъ, него на 3-мъ
да престане; и ако убѣженъ
буде, 200 динара да положи
кравъской казни, и осимъ
тога нека и ономъ, кон се
зове поводъ (т. е. тражи-
тель), плати.“

Сводъ дакле съ почетка было в право, да чо-
чекъ са себе скине обѣживанъ о крађи. То се

(26) *Der Marder, mustela martes. Linn.*

пакъ овако чинило: украђена стваръ, т. е. лице, ведена е была одъ онога, кои е имао, до тога, одъ кога е купіо или добыо, и то дотле, докъ се не бы дошло на *последѣга*, т. е. на онога, кои нѣ могао казати, одъ кога е има: зато е тай по закону држанъ быо за крадльивца. Таковый крадльивацъ морао е не само накнадити штету *поводу* (поводнику, тражителю), него и хазни краљвской или краљвскимъ званичницима особиту глобу платити. Кадъ бы сводъ пао на неизвѣстнога, н. пр. побѣгавшега (обычно е было, да зликовацъ свода на себе нѣ дочекао), то е, збогъ общтега емства, за нѣга задоволѣнъ дати и глобу платити морало читаво село или околина. Зато е сводъ быо веома теретна стваръ. И шта више, не само кадъ е крадльивацъ ухваћенъ и лице наћено, него и кадъ бы се трагъ крадльивцу и ствари украђеной гдѣгодъ изгубіо, опеть е село или околина, гдѣ се крађа догодила, безъ разлике казиѣна бывала. То свѣдоче ови чланци изъ чешки споменика:

„Quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permaneant; poenam tamen, scil. 300. denarios, cum aliis persolvant (1222. Mart. 10.)“

„Кадъ се крадльивацъ ухвати у коме селу, сама кућа, гдѣ е крађена стваръ наћена, нека се прокаже, остале пакъ куће да остану на миру; но казанъ, т. е. 300 динара, са другима да плате. (1222., 10. Март.)“

„Si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furti nullatenus puniatur. (1229. 17. Mart.)“

„Ако трагови крађе не ствари у коме селу не стану, то село збогъ те крађе никако да се не казни. (1229. 17. Марта.)“

И зато се у чешкима споменицима о *своду* највише говори као о *глоби*. *Плаћанѣ свода* исто тако често се тамо напoминѣ, као и *плаћанѣ главе*, а то исто узрока, о комъ смо горе бесѣдили.

Душанови закони у §§. 91-вомъ и 188-момъ изрикомъ говоре о *своду*, и то у истомъ смислу као и правда руска и споменици чешки. Такође и §§. 90-тый, 115-тый, 132-гій, и 148-мый о тој наредби говоре, ако се у њима и не напoминѣ рѣчь „сводъ“. Но и овдѣ већъ *сводъ* више се узима као *глоба* при судейскомъ истраживаню крађе, а не као гореописаный начинъ поступка парничнога, или судоводства.

Лице е уобште значило *corpus delicti*, у старомъ германскомъ праву тако названый „*blidender Schein*.“ Рѣчь ова — *лице* — често се напoминѣ у рускимъ и србскимъ законима; а и стари Чеси ню су познавали и употребљавали. Одтуда рѣчи *личити*, *доличити*, *обличити*, у православномъ смислу, значе *probaire*, *den Beweis führen*, *überführen*. *Зликовацъ* пакъ *обличеный*, или *лицемъ доведеный*, рећи ће тай *зликовацъ*, нoвга се *corpus delicti* има у рукама.

6. СУДОВИ, НАДЛЕЖАТЕЛСТВА (КОМПЕТЕНЦИЈЕ). НАСЕЛБИНЕ.

У најстарија времена судови кодъ свы Славена држани су на скупштинама, али подъ надгледанѣмъ и управлянѣмъ владоца. У Чешкой обичай овај сачувао се страномъ до XV-тога столећа. У Прагу пакъ одъ незнаны времена бывале су држане редовне скупштине у сваке дане, кадъ се судъ држати могао, скупштинари пакъ были су заедно и судіе. (27) И будући е свака скупштина съ почетка

(27) Редовне оваке скупштине нису расписивали краљви, но само изванредне или тако назване „заповѣдене“ (*zároveňdné*) скупштине, на коима се зборило само о политичнимъ дѣлима.

у одређене дане имала своє справиште (placita provincialia): зато е и свака жупа држала собствене судове јошћ одъ најстариј времена. Ови судови одъ старине у Чешкој звали су се *цуди* (caudi) или *поправе* (porrawy). Да бы се поредакъ обдржавао и правица свакоме дала, владоци су кодъ ти судова постављали особите званичнике, *цударе* или судіе, *поправце* и т. д. Жителѣма скупштине су често на терету были, и зато нису хотѣли за њи временна трошити и тропка правити. Збогъ ове мекоте њіове, судови почели су прелазити у властъ владалца и њговы званичника. Особито зато, што су глобе, коє се за кривце плаћаху, были готово само у новцу, и привосиле су владоцу не малый доходакъ. Зато већ у XII-томъ столећу видимо, да е судейсна властъ у Чешкој, особито выша, држана была за право кралѣво (regale). Ништа мањ и онда, а и доцнѣ јошћ виѣћали су и парнице присућивали присуствуюћи скупштинари

Прашка *цуда* одъ постанна свога нѣ была већа, него остале окружне цуде. Но течаємъ времена узвысила се она надъ осталима, а то изъ два узрока: прво, врбо су скупштине читаве землѣ чешке држане обично у Прагу, у столицѣ кралѣвској, дакле при прашкимъ записницама (desky, — tabulae). Тимъ су записнице те добыле важность по цѣлой земљи. Друго, врбо су кралѣви у XIII-томъ столећу єднога племића за другимъ узимали исподъ власти цуда окружны, и на мѣсто њя себе саме, или своя прашка надлежательства постављали їмъ за судіе. Тако већ у другой половинѣ XIII-га столећа подигла су се прашка надлежательства као выши трибунали (судбена мѣста) према цудамъ окружнымъ, и властъ њіова, као найвыши надлежательства земальски, простирала се на читаву землю

чешку, изузимаюћи окружѣ плзенско, коєга надлежательства іоштѣ до друге половинѣ XIV-га столѣна независна су остала одѣ прашки. (28)

У свакој цуди чешкој, одѣ стары времена, уређенъ е было двоякій судъ, *вышій т. е. и маный*. У већемъ суду председавао е *цударъ*, или *судаць*, (*judex*), засѣдавали су (*páni, nobiles*); у манѣмъ пакъ председатель е было *коморникъ* (*camerarius*) или *жупанъ* (*štřapně, villicus*), а присѣдательи — *племићи* (*władýkowe, milites*). То показую не само закони кунрадови, него и доцнѣи обычай при найвышемъ суду земальскомъ у Чешкој, кои се е у нечемъ сачувао до годинѣ 1785-те. У некоиѣмъ догађаиѣмъ судіо е особитый одборъ изѣ обадва ова реда саставленъ. Кои ће одѣ обоя судово о парници вѣдати, іоштѣ одѣ старина нѣ опредѣлявало станѣ обтуженога и супарника, него величина и важность парнице. У XIV-томъ столѣћу, и у доцнѣи доба, то е служило за правило, да су оне парнице, у коиѣ се о манѣ него о 100 копа (29) судило, долазили на маный судъ; у коиѣ се пакъ о више него о 100 копа судило, ишле су на већій. Е ли ова сума и пре правила ту разлику, казати незнамо. Већій е дакле судъ вѣдао не о већимъ людѣмъ (редовимѣ), него о важнѣимъ парницаѣмъ свію редова безъ разлике, т. е. властелскога и селячкога; а маный судъ не о нижимъ редовимѣ, него о манѣимъ парницаѣмъ свы редова безъ разлике. Да бы доказали ово, имамо множиниу свѣдочанства у рукаѣмъ, ако и не башѣ непосредствены, но само као постраны, одѣ кои ѣмо некоѣ овдѣ навести.

(28) Види *Majestas Carolina*, rubr. 18.

(29) Едва копа чешка износила е 60. коѣмъ чешки сребрны грошѣ. Грошѣ овай бы е сребриѣи новацѣ одѣ величине као садашнѣи по талира аустрійско.

Да су сви жители прашки, пре него што су XII-га столећа уведени были у Прагу устави обштински, стояли подъ власти судів и коморника у цуди прашкой, то намъ доказую права нѣмачки населѣника у предграђу прашкомъ, којима е јошѣ краљ Вратиславъ допустио, да имаю свога собственогъ судца. Брбо се говори у споменику Боривоя II-га одъ године 1101-ве, и Собѣслава II-га одъ године 1178-ме, да населѣници нѣмачки Пражане предъ найвышега коморника, Пражани пакъ нѣмачке населѣнике предъ нѣовога судца имаю на судъ позывати. Изъ други опетъ споменика ясно смо увѣрени, да су се међу Пражане у XII-томъ столећу брояли, ако и многи властели и племићи, но ипакъ понавине люди служећи (ministeriales) и поданици. У повластицама сѣю намастира чешки и моравски, коє їмъ е дао Премисль Отакаръ I-вый, чланакъ овай стои као некакавъ *locus communis*, а имено: „да се намастирскимъ поданицима истина на земальскимъ цудама суди, но све глобе, коє бы они платити имали кралѣвской хазни и званичницина, да плаћаю самымъ намастирима.“ Шта више, коє ми е и преко мѣре чудно, јошѣ и самый старый чешкій „редъ права земальскога“ овако говори у латинскомъ тексту:

„Item, omnes homines civium et aliorum clericorum, residentes in villis ubicunque, pro omnibus causis ad czudam terrae citari debent, et respondere in iudicio terrae, ac purgare se et alios actus judiciales facere, quemadmodum alii terrigenae

„Такође, сви люди поданици грађана и други свештеника, на гдѣ по сели станавали, мораю се у свима парницама позвати на цуду земальску, и одговарати на суду земальскомъ, на томе се прати, и све друго, што на суду треба, чинити, како

in talibus facere consue- су други жители по та-
verunt.“ нимъ стварма дѣлати уо-
бичаили.“

Већъ у XIV-томъ столећу, кадъ е „редъ“ тай списанъ, обичай е овай быо одъ давна застаріо. Зато се и у преводу чешкомъ чланакъ тай сасвиимъ другче показуе, и то тако, како е наређено было у повластицама последњи Премисловаца; и. пр.

<p>„Tuto znamenay, že lidí osedlých arcibiskupových ani klášterských šádný nemá k súdu zemskému pohoniti, lečby jim jich vládaři doma nechťeli prawdy učiniti; pakliby kto pohнал, а úředníci klášterští nebo arcibiskopowi nebránili toho, tehbyti lidé mají súzení býti, jako jiní zemeníné.“</p>	<p>„Овдѣ знай, да нико не може на судъ земальскій позвати ни єднога одъ арцибискуповы или намастирски поданика, о симъ кадъ имъ нѣгови владаři дома не бы хотѣли дати правицу; ако бы иѣ ко позвао, а зато ништа небы бранили намастирски или арцибискупови званиячници, то да се суде ти люди као и други земляци.“</p>
---	--

Досадашня свѣдочанства важе истина само о поданицима црквенимъ и градскимъ; о властелскимъ и племићскимъ уобште немамо ни єднога свѣдочанства, и зато о њима морамо судити само по аналогіи. Свакій, ако само у руке узме макаръ и доцнѣ земальске уредбе чешке, ласно ће увидити, да властели и племићи чешки сами за себе нису имали никакве заглавно - судейске власти надъ своима поданицима. Заглавний судъ (porprawa Criminalgerichtsbareit), одъ како е, свагда е у Чешкой быо *кратъскій* (regale). Ако е овай судъ и имао гдѣкомъ властелинъ чешкій, то се е збыти могло само по

сили особитога кралѣвскога подарена, и то тежъ у XIII-томъ и XIV-томъ столеѣу, кадъ е низвергнутъ быо старый градскій или жупный уставъ. Да е то тако, нити ко сумня, нити сумняти може. Што се нижега суда (jurisdictio) тиче, тай намъ іошть до сада ніе довольно познать. Поданици цривены и на-мастирски добара до после Отакара I-га завысили су одъ свои окружны судовъ; а за друге не знамо ништа. Одъ времена Карла IV-га, кадъ е онай старый уставъ чешскій коначно пропао, налазимо много споменика, у коима властели чешки своя пре тога собствена иманя (allodia) предаю кралоу као племиѣску завысность (feudum nobile): и за то су уобште добывали одъ краля право, да могу судити своимъ людма. После Карла IV-га властели чешки уживали су сви таково ниже судейско право. А есу ли ту власть имали они и пре нѣга, и у колико, опредѣлити нисмо у станю.

Ако можемо судити изъ аналогіе закона сръбски, то су сръбски властели свагда имали надъ своимъ поданицима право нижега суда; ерѣ ту читамо :

„§. 102. Аще съ отро-
ци, да се съдѣть предъ сво-
ими годѣи, како любѣтъ за
свое дѣлове: а за цѣрѣке
да гредѣтъ предъ судиѣ за
крѣвь, за краждѣ, за тати,
за гвсаре, и за прѣмѣ (30)
людскій.

„§. 102. Ако су не-
вольни поданици, то да
се суде предъ своимъ го-
сподарима, како ѣмѣ дра-
го за свое дугове; а за
цареве да иду предъ су-
дѣ, т. е. за крѣвь, за уни-
ство, за крађу, за раз-
бойништво и за прѣмѣ
людскій.“

(30) Смысao ове рѣчи нѣ добро познать. *)

*) По свой прилѣци быѣ насилна отица или краѣа людѣи А
Боѣански у своемъ преводу истога овога дѣла (Москва,
1816. стр. 18.) каже: „Мени се чини, да то знача лѣство
(иташтво), т. е. сакривити туѣи поданика кодъ себе.“

Преводитель.

И овдѣ се дакле ясно види, да є о главѣ судію царѣ, (было є regale). єрѣ веће злочинство называє се дугомѣ царскимѣ, на судѣ царскій спадає. И у Србїи у свакој „области“ царѣ є поставляю судіє съ другима званичницима; а осимѣ тога јошѣ є ту было и судіа дворскій, подобанѣ чешкоме „judex curiae“, пре половине XIII-га столећа (или пре узвышеня прашкога суда за найвышій у земљи). О судовима, надлежателству и судіама земальскимѣ у законнику душановомѣ говоре §§. 12, 34, 102, 108, 109, 129, 147, 162, 163, 168, 170 — 175., 181, 182, 185, а о теранію парнице или судоводству особито §§. 56 — 62, 85, 103, 161 — 164, и 167. У свему томе много се налази сугласія међу старима обичаима чешкими и србскими, но коє мы овдѣ подробно набраяти не можемо. И овдѣ се показує разлика између великога и мањѣга суда (§. 129. „сѣдоке мали и велици“). Судіа србскій дужанѣ є быо свой судѣ водити писмено и парничарима давати изводе изъ протокола свога (§. 162. и 163.), као што се то чинило и при земальскимѣ судовима у Чешкой. Позове л' се неко киме на судѣ, то тай пре нїє смѣо супарника свога чимѣ другимѣ окривити. докѣ самѣ себе не оправда (§. 161., а у кнѣзи радославльвой §. 88. и 89.). И тужба нїє се већє могла рѣшавати, докѣ є годѣ парница траяла, но морала се само прва тужба пресудити, а не и доцнїя (§. 167.), коє є у стары Чеха бывало такође главно правило. Србски „пристави“ (³¹) (о нѣма є рѣчь у §§. 56, 62, 103, 106, 107, 162, 164, 172, 187.) тимѣ су различни

(31) Оваковый званичникѣ, шта више и само ово име нѣгово находити се и у законника угарскимѣ. То є быо человекѣ судїи придружень, да поможе судити, и да изврши оно, што є сужено, кадѣ му судіа заповѣди. Тамо се латински зове *pri-staldus*. Види *Decretum Colom lib. 1. Cap. 28. 29. 30. 31.*

одъ чешки „коморника, bedelli“, што нису были само посланици суда или служители правительства, но заедно и агенти и заступници парничара, а чешки коморници то были нису смѣли. Посланный званичникъ правительственногъ надлежалства (приставъ, коморникъ), кои в имало объявити *погонъ* (позывъ на судъ), дужанъ в было у Чешкой имати при себи печать земальскій свога надлежалства; у Србін, ако в требало на судъ позывати „великога властелина“, приставъ дужанъ в было показати му особито писмо (позывъ) надлежалства, а за остале племище доволянъ в было и самъ печать надлежалства (§. 58.). Тужитель не дође ли на опредѣльный рокъ, то в изгубію парницу (§. 60.). Осимъ тога судія србскій морао в у извѣстно време ићи по области своіой, да сиротини правду суди (§§. 108, 173.); то исто, баремъ у найдавнія времена, было в и у Чешкой.

Редъ, кон се пазіо при „погону“ (позываню на судъ, *citatio, Ladung vor Gericht*) у старомъ праву чешкомъ много веће мѣсто заузима, него у србскомъ. И сама та стваръ у среднѣмъ вѣку, кадъ су многи властели, сѣдећи у своимъ тврдымъ градовима, кадкада и читавой држави пркосити усуђивали се, далеко в тежа и важнія была него данашъ; слѣдователно и долазакъ на рочиште было в и тежіи и важніи. Да бы се свака смутня у той прилици избѣгла, налагали су іошть закони кунрадови, ⁽³²⁾ да

(32) Nullus camerarius citet aliquem, nisi certo cum testimonio eorum, quorum interest, et nominatim quilibet eorum debet ducere castellani nuntium et alium iudicis; insuper duos probos viros de circumsedentibus villis; et si camerarius vadit ipse secundus aut tertius sine nuntiis beneficiatorum, si interficitur, nihil de eo respondeatur. (Ни еданъ коморникъ да не позыва кога на судъ, осимъ са извѣстными свидочанствомъ оны, кон се тиче, а имено свакій одъ нѣхъ има (собомъ))

коморникъ (правительственный служитель при суду, pedell) никада не смѣ самъ ићи, да кога на судъ зове, него су га увѣкъ морали пратити и съ њиме ићи посланици супарника, жупана и судіе, а найпосле баремъ два „осада“ (свѣдока изъ сусѣдства), тако, да не само онъ одъ опасности живота сачуванъ буде, него и да не бы нико могао затанти законый позывъ. Такове *осаде*, достовѣрне люде, морало е слати за свѣдоке свако село на захтѣванъ власти у све судейске комисіе, како смо већ напредъ и при своду напоменули. Дужность ова, слати осаде на судоводство, сматрала се као бreme, кога су люди гледали да се опросте; зато налазили имети осада готово само у повластицама, ослобођавајућимъ одъ њи, н. пр.

„1222, m. Mart. — Nec ullus camerarius ducat aliquem pauperem ecclesiae Brewnovensis in testimonium ad citandum aliquos homines, quod ozzada vocatur.“

„1222. м. Март. Никон коморникъ да води (собомъ) каквога сиромаша цркве бревновске да свѣдочи, како е онъ неке люде на судъ позовао, што се осада зове.“

„1236, s. d. — Camerarii nostrae curiae homines (in villa Lubeznic) in testimonium causae citatoriae, quod vulgariter dicitur ossa-

„1236. — Коморници наше куріе, кадъ су кога на судъ позовали, собомъ су водили люде (изъ села Любезника), да свѣдоче, што се

повести посланика жуланова и јошть єднога судіеца; осимъ тога и два поштена човека изъ околны села; ако ли коморникъ отиде са єднимъ јошть или двоимъ людій, а безъ посланика надлежательствены, на га убію, нико за њѣга одговарати неће.)

da. secum trahabant. et ejusdem villae incolas super hiis graviter opprimebant.“

„1249., 23. Jul. — Nul-
lus camerarius aliquem
pauperem ducat in testi-
monium ad citandum
alios homines, quod
vocatur ozzada, nisi ad
proximam villam alicujus
ecclesiae suae ad castrum
pertinentem.“

„1284., 6. Mart. — E-
osdem fratres et ipsorum
homines de gratia eximi-
mus speciali, ut de bonis
suis ad iudicium, beneficia-
riorum vel camerariorum,
videlicet bedellorum, reg-
ninostri aut quorumcun-
que aliorum requisitionem
sive mandatum, homi-
nem, qui vulgaviter ozz-
zada dicitur, dare vel
mittere perpetuo nullo mo-
do teneantur.“

„1291., 23. Jul. — Vil-
lam Pobor et curiam — a
praestatione et missione
nuntii sive testis, qui
ozzada in vulgari dicitur,
— redimus absolutos,

просто зове осада, а
истогъ села жителѣтимъ
су много обтережавали.“

„1249., 23. Юл. — Ни
еданъ коморникъ да нево-
ди каквога сиромаша по-
ради свѣдоче, како
е позовао друге лю-
де на судъ, што се о-
сада зове, осимъ у кое
оближнѣ село свое цркве,
кое бы подъ градъ спа-
дало.“

„1284., 6. Марта. —
Изъ особитога благово-
лѣня ослобожавамо исту
браћу и њиве люде, да
са свои добара на захтѣ-
ванѣ судіа, званичника
или коморника, т. е. по-
сланика кралѣвства на-
шега, или макаръ на чіе
друго захтѣванѣ или за-
повѣсть, нису дужни чо-
века, кои се обично
осада зове, никада и
никако дати или послати.“

„1291., 23. Юл. —
Село Поборъ и курію
разрѣшавамо, да не мо-
раю давати и слати по-
сланика или свѣдока,
кои се просто осада

prohibentes, ne — а по- называлъ, и забранюемо,
stris et terrae justitiariis да у напредакъ наши и
quibuslibet — de cetero re- земаьски судіе такового
quiratur.“ више не изискую.“

„1292., 10. Jan. — „1292., 10. Ян. — Ку-
Nos curias et bona ac ho- ріе и добра и люде нѣю-
mines ipsorum, quos ha- ве, коє имаю у курим-
bent in Gurzimensi circui- скомъ окружю или по-
tu sive provincia, univer- крании, све и поедине ми-
sos et singulos a praesta- лостиво за свагда разрѣ-
tione nuntii publici шавамо одъ даваня явно-
sive testis, qui vulgari- га посланика или свѣ-
ter o z z a d a dicitur, gra- до ка, кои се просто
tiose perpetuo reddimus зове о са да.“
absolutos.“

Ова наредба о *осадама* чини намъ се да пока-
зує, да є явность играла велико коло (ролу) при
судейскомъ поступку у стары Чеха, и да є она су-
доводству давала закону силу. Но ако и неможе-
мо посумняти, да су славенске *осаде* и туђи *аси-
зи* (assissy) по етимології єднога имена, и ако се у
нечемъ међу собомъ слажу, опетъ мыслити мо-
жемо, да су различне, особито кадъ уважимо што
ниже долази.

7. ПОРОТА, ПОРОТЦИ, ПОМОЋНИЦИ, ОЧИСТ- НИЦИ. СЛИБНЫЙ СУДЪ.

О овой, за старославенско право превъжной
ствари, чуймо найпре саме рѣчи закона душановы:

§. 150. „Покеленик §. 150. „Заповѣсть
царско. ѿ ѿмина да єсть царска. Одъ сада да бу-
порота и за много и за ма- де порота и за велике и
ло. За келико дѣло да сѣ за мале ствари. У вели-
ѣд поротци, а за номъми комъ дѣлу да има 21. по-

длъгъ ꙗко поротѣсь, а ꙗко мнѣ
ло дѣло ꙗко поротѣсь, и да
нѣсть ꙗко нѣхъ родима ни
низматара. И тѣзи поротѣ-
ци да не сѣ колинъ змирити
никого, разѣхъ да шпраке нѣ-
ли да шприке. И да нѣсть
вѣсани поротѣ къ църкви, и
попъ къ ризѣхъ да нѣхъ зѣ-
вѣнѣть. И ꙗко поротѣ нѣмо
се кекънъ нѣлихъ и кого кѣ-
кънъ шпраке, тѣзи да сѣ кѣ-
роклинъ.“

§. 151. „Како нѣсть
бѣль законъ ꙗко дѣда царева
ꙗко светѣго крѣла (33) да сѣ
вѣлихъ вѣлѣстѣомъ вѣлихъ
вѣлѣстѣи поротѣци, и сред-
нихъ людѣхъ прѣтѣхъ нѣхъ
дружина. а прѣтѣхъ нѣхъ
дружина да сѣ поротѣци.“

§. 152. „Нѣмѣхъ
и трѣгокѣмъ, да сѣ поротѣ-
ци полѣкѣни Сръбѣи а по-
лѣкѣни нѣлихъ дружина по
законѣ царекомъ.“

ротѣца, у помѣнѣхъ 12., а
у малѣхъ 6., но да не бу-
де меѣхъ нѣлихъ ни срод-
ника ни явѣнога нѣпрѣѣте-
ля. И ови поротѣци да
не смѣ никога помирѣти,
него или нека га оправ-
даю или окривѣ. И да
се свака поротѣца дрѣжи у
цркви, и свѣштѣникъ у
одежди да ꙗко закуне. И
у поротѣци на кою се стра-
ну вѣѣина закуне, или ко-
ме вѣѣина за право да,
томе да се вѣѣуе.“

§. 151. „Како вѣбѣ
законъ у дѣде царевогъ,
у светѣго крѣла, тако и
сада да су великихъ вѣла-
стѣи поротѣци, средѣнихъ людѣ-
ма на прѣтѣхъ нѣѣова дру-
жина, а остѣлымъ опѣтъ
нѣѣова дружина да су по-
ротѣци.“

§. 152. „Нѣмѣхъ
ма (туѣинѣцима) и трѣго-
вѣцима да су поротѣци по-
лѣкѣни Сръби, а полѣкѣ-
ни одѣ нѣѣове дружинѣ
по закону царевогъ.“

Параграфѣ 150-тѣй и 111-вѣй ставѣли смѣ по
рукописѣу одѣ годинѣ 1390., а рукописъ одѣ годѣ-

(33) Стефана Милутина; живѣо вѣ одѣ годѣ. 1275 — 1321.

не 1700. нема на тима мѣстима рѣчи порота, *поротци*, него свуда наводи *судъ*, *судіа*. Съ параграфомъ 151-вымъ свршує се, како смо горе рекли, онай старый рукописъ, а §. 152-гій и сви остали читаю се само у рукопису одъ годinne 1700. Но овай и далѣ свуда говори судіа у мѣсто „*поротци*“, што доказує, да є она рѣчь изворна и стара была, да є писатель изъ незнанія са познатіомъ „*судіа*“ замѣнио, и да є на томъ мѣсту изъ несмотрености заостала и сачувана. То смо примѣтити морали, да насъ не бы §. 153-ій смео, будући именує само *судіа*, ако ту управо о *судіама* и нє рѣчь, него о *поротцима*.

§. 153. „Кои се сѣ-
дникъ ильнѣ, ти и ѡправ-
дого по закону, и аио се
по томъ ѡправкѣ ѡбратѣ об-
лиуєнимъ истинно на оногѣ,
кого сѣ ѡправки сѣдникъ:
кращѣ по тмѣци перперѣ,
и потомъ да нисѣ те сѣ-
дникъ крѣпанѣ, ни да се
кто одъ нихъ ни мѣжи ни
жени.“

§. 153. „Кои се су-
діа (поротци) закуну, на
онда некога по закону
оправдаю, и ако се по
томъ оправданю нађе и-
стинный доказъ на оногѣ,
кога су оправдали порот-
ци, да узме царъ одъ ти
поротаца вражду (т. е.
заглавну глобу) по хля-
ду перпера (²⁴), а после
тога да се тима поротци-
ма невѣрує и да се предъ
нѣма нико више и не
жени и не удає.“

Осимъ овы параграфа у душановомъ закону-
ку іошѣ у §. 105-томъ 132-гомъ и 160-томъ гово-
ри се о *пороти*, кое ѣ излишно быти овдѣ на-
водити. Нису ли и тако §-и 150-тый 153-ій до-
ста ясно показали и объяснили стварь? А сувишно
бы было више доказивати оно, што є веѣ бѣло-

(34) Тако су се звали ондашњи дукати.

Преводитель.

дано и очевидно, т. е. да се ту говори о *пороти* или иначе о суду присежны, заклеты. Рѣчь *рота* значи *присега*, заклетьва, и налази се у старимъ писмима свою славенски народа, у правди руской, у кнѣзин радославѣвой, у старочешкомъ реду земальскога права и т. т. *Порота* дакле по рѣчи *е судъ по роти*, (³⁵) т. е. по присеги, заклетьви, судъ присежничий, за заклетьничий, *trial by jury*, *Geſchwornengericht*. Да е дакле некада у Срба было таквога суда, ни найманѣ сумиѣ нема.

Друго е сасвимъ пытанѣ, есу ли стари Чеси познавали *пороту*, и е ли кодъ нѣи была у обичаю. Тако ясны, изворны и свѣтлы доказа, као Срби, немаю Чеси. Ако е заиста у старимъ споменицима чешкимъ и говоръ о томе, да се неколико лица закуну предъ судомъ, да бы кога оправдали, то се ту обично не разумѣваю *поротци* (*Geſchworne*, заклетьници), него тако названи *помошници* или *очистици* (*Eideshelfer*). Међу поротцима и помошницима у ствари е разлика, али иѣмъ се изворный некій саюзь одреѣи не може. Обои су се бирали изъ реда тераюѣи се или одъ людѣи нѣима равны, а притомъ независно одъ правительства или владе земальске: али они су были и свѣдоци и судѣи скупа, ови пакъ ни-

(35) Боѣански оудѣ приѣѣава (Москва, 1846. стр. 21.): „Отъ рѣи, откуда рота, ротити се, и пр.“ И заиста у припору србскомъ и у Босни говори се рѣти (реѣи). Па аначо рѣчь рота, ротити се и т. д. долази одъ рѣти. Поротци пакъ были су таковы люди, кон сами небы ништа управо знади, него бы само, судеѣи по преѣашиѣиѣи начину живота когга обтуженога, допуштали му, да се на свое рѣчи закуне, па бы и они ову иѣгову заклетьву своюмъ ил' потврдили, ил' уништили, т. е. ил' бы показали, да е обтуженый правъ и да се право заклео, ил' сасвимъ противно. И оудѣ, као што се види, заклетьва иѣгова рѣшава.

шта друго. него само свѣдоци; што су они рекли, то е была пресуда и коначно рѣшенѣ цѣле расире; а ови што су казали, то е текъ быо доказъ судейскій или средство свѣдочбе (Weißmittel, Beweisittel), по комъ е текъ другій судія пресуду изрицао. Обычай очистника често су такође имали и германски народи но поротаца никако, изузимајући едине Англосасе у Англіи. (36)

(36) „И тако, где коме принадлежи часть и слава о правотѣ и савршеностѣ основанію суда присежны, славенскихъ, а не германскихъ или романскихъ народина! Писатели послѣднихъ обон народа давно су се старали, да пронађу и опредѣле постанакъ присежника. После многогодишнихъ, и башъ добрыхъ, савѣстныхъ и точныхъ изпытываній, немогоше ѿ насъ коды себе, у своємъ народу, исповѣдајући искрено, да судъ присежны сасвимъ противослови свезу староме начину живота и понятіямъ предака нѣковы, и никомъ начиномъ не може се извести изъ природе нѣове, и по томе на нѣга сатратити вая, као на елементаръ туфъ, узетъ са стране, но само се не зна одъ кога имено. То признаю такође и англійски правдознаоци, кон, называјући га англосаскнѣмъ, говоре, да га никако савединити не могу са осталима уредбама свога народа, и по томе издаю га за пришельца, кон е са стране къ нѣма дошао. Доказавши, да су присежники имали Срби, кон, разумѣ се, никако ѿ премети нису могли къ Англосасина, кон су ѿмъ свакояко страни были, нити су ѿмъ познавали, па увѣривши се, да су србски поротци стари цѣловальники руски (одъ цѣляваня крста при заплетви, присеги, пороти), ясно се види, да тай народъ, кон е быће дао суду присежны, были су наши предци, племе славенско. Но времето е омъ коды нѣмъ, у свѣдству разны неугодны обстоятелства, шало по шало, изчезао и сачувао се само коды Англеза, кон су га потомъ, на очи наше, передали Французина и Нѣмцима. Али не играю само у душановомъ законнику тако важно коло поротци и порота; не давно пронађенный винодолскій законъ „(одъ Винодола, саставляюћега предѣлъ едавѣ припояр хрватскога, межу градовима Сеньомъ и Рѣкомъ), писанный глаголитскимъ словима на пергаменту год. 1280-те, свѣдательно превозглазевій старицу самога душанова законни-

Слѣдуюћа мѣста у књижи радосавлѣной оче-
видно говоре само о помоћницима или очистници-
ма (Eideshelfer).

§. 68. „Zplena brá- §. 68. „Одъ пльна
wo se zpravili zemským (крађе) опрати се да има

ка и уступаюћий у њој само одной руской правды, такође
на неколико мѣста спомињѣ о роти и ротницима (по-
роты и поротинцима или поротцима).“*) Прииѣтба Осипа
Боѣанскаго. Вид. „Сравненіе законовъ царя Стефана Душа-
на Сербскаго съ древнѣйшими земскими постановленіями Че-
ховъ.“ Москва, 1836. стр. 21 — 22.

*) Кон се жели упознати са овимъ преважнимъ споменникомъ
старославенскога законодавства, нека погледа у трећу књи-
гу Кола (Članci za literaturu, umětnost i narodni život.
Zagreb. 1833. стр. 50. — 97.) Но да бы га наши читатели
колико толико познали, а скупа се и увѣрили о истини гор-
њихъ боѣансковыхъ рѣчій, ставляемъ овдѣ неке параграфе изъ
њѣга, кои ће скупа и показати, како су душанови закони и
са овима сродни.

У оригиналу (глаголитскимъ
словима):

„§. 10. И ошѣ одтадѣ
од мошуне пот жита пожганіа
ко стои на пољу под сена взе-
та инастогу вноћи одтога учине-
на има се од присеѣи само шест
и нима нити от говорника тат
през воле двора нишѣ мавне он
кѣ присеѣи има најди по рот
ника татъ презъ волѣ двора:
нике како боле море наконх
неморе нити присеѣи он сам
вола они колико крат присеѣи
инаю.“

Чита се:

„§. 10. Јошѣ одъ тадѣ,
одъ мошуне и одъ жита пожга-
ніа, ко стон на пољу, и одъ се-
на взета (и) на стогу въ ноћ,
ако буде пра одъ тога учи-
нѣна, има се одприсеѣи само
шестъ. И нима нити одговор-
ника татъ презъ волѣ двора:
нишѣ манѣ онъ, ки присеѣи и-
ма, најди поротнике како
болѣ море, и ако ихъ неморе
нити, присеѣи онъ самъ, вола
они толико кратъ присеѣи инаю.“

обяснѣно:

„§. 10. Јошѣ о крађи, о мошунѣ (?) и о палѣвини жита, ко-
на пољу стон, и о сѣну, узетошъ ноћу на стогу. Ако се парница
о томе подигне, инаю се шесторо одилети (одприсеѣи), т. е. обу-

právem, jemuž winu da- право предъ земальскимъ
 wajú, samému třetímu⁽²⁷⁾; судомъ, онакъ, кога окрив-
 ale byloliby prawějšé, aby люю, самотрепій; но ако
 půwod přisáhl napřed z се нађе за правіа, да ту-
 swe škody, tehdy práwo житель найпре заклетву
 byloby odpowídači odpři- положи о своіой штети,
 sieti se; potom za wodu онда ће быти право, да
 dwa pomocniki odpřisiez- се обтуженъ одкуне, а

меньшій и съ нѣмъ петъ помощника. И противъ волѣ двора не смѣ
 крадываць имати бранителя (одвѣтника, адвоката): но ништа ма-
 нѣ онъ, кон се заклети има, нека нађе поротнике како болѣ
 може, а ако иѣ добыти не може, да се закуне онъ самъ только
 пута, колико бы се и они имали заклети.“

„§. 64. Ошѣ ако кн по-
 каже крвь комуе учинена зазу
 волю она крвь муе верована, ни-
 штар манѣ има сроту потвер-
 дити ако нису овде сведоци.“

„§. 64. Јошѣ ако кн по-
 каже крвь, ко му е учинѣна за-
 зу волю, она крвь му е веро-
 вана, ништарманѣ има съ роту
 потврдити, ако нису онде све-
 доци.“

О б л а с н ѣ н о :

„Јоштѣ, ако кон покаже крвь, ко му е пизномъ учинѣна
 (т. е. да му е когодѣ убіенъ), та крвь му се вѣруе, но ништа ма-
 нѣ има рото м ѣ (заклетвомъ) потврдити, ако нема свѣдока.“

Г. Боѣанскій у истой наведеной примѣтби далѣ се е обећао,
 у кою кнѣгу „Чтеній въ императорскомъ обществѣ исторіи и
 древностей Россійскихъ“ ставити цѣлый тай законъ винодолскій,
 са особитою своіомъ расправомъ. Ъ ли онъ то вежѣ учинію, ни-
 самъ дознати могао. Добро бы пакъ было, да когодѣ н одъ насъ
 тай драгоцѣнный споменикъ старине славенске испита, критично
 претресе и опише. Можда ѣу и самъ то покушати.

Преводитель.

- (37) Оваѣ обичай и изразъ: само треіій, само четвѣртый
 и т. д. находи се у свѣна старинъ законина славенскихъ, а
 одтуда е прешао и у угарске законе. Овдѣ се латински на-
 же: *iurare se duodecimo, se vigesimo quinto, se quinquage-
 simo.* (Види Part. II. tit. 32. §. 8. Part. III. tit. 17.) Од-
 туда се види, да е славенскій живаль имао великій утицаѣ
 на угарскій уставъ.

Преводитель.

ta, že je newinen, z něhož popřisiežen.“

по томе и два помоћника нѣгова на воду да се закуну, да е онъ у томе невинъ, збогъ чега се е морао заклети.“

„§. 71. Z ohně právo se zpravití, komuž winu dawaju, samému sedmému; ale byloliby pravějše, pówod zapřisiez napřed svu škodu, tehda odpowiedač otprísiehá se také, a za šelezo šest pomocníkůw otprísiezte, že newinen.“

§. 71. „Опрати се, да нѣ пожаръ проузроковао, да е право оноу, кои се окривлюе, самоседмоме; но ако се нађе за правіе, да се тужитель найпре закуне о своіой штети, онда и обтужень мора се заклети, и шесть нѣговы помоћника морау се на гвозђе заклети, да е невинъ.“

Помоћници такови јошть су крозь цѣло XV-то и XVI-то столеће у Чешкой употребљавани били, о чему доволно свѣдоче многи изводи изъ стары закона земальски о судоводству, да и сама уставлѣня земальска. Осимъ обичне заклетве помоћника, налазе се у старочешкимъ споменицима и друге, и то такове, које изъ реда и поредка овы изишале и много налице на пороту.

Тако пре свега у наредби сабора чешкога за краља Премисла Отакара II-га читамо о ковању фалличны новаца: ако се на кога властелина, или войника, или племића, или грађанина подозрева, да су са нѣговымъ знанѣмъ или на нѣговомъ добру фалличны новци ковани, то ће се, седморица нѣму равны, т. е. властели за властелина, войници за войника, грађани за грађанина заклети, да е то истина: па свакиј таковый (безъ далѣга правдана) тимъ е

осуђенъ, и кралоу главомъ и добромъ своимъ плаћа (38). Ту свѣдоци ови заиста су заедно и судиѣ, и што они рекну, то ѣ коначанъ судъ. Такође се изъ овога примѣра може видѣти, како порота не могла бити на штету регалности суда, т. е. да заглавный судъ остане краљѣвскій (regale).

- (38) Quod si fama forsan aut suspicio haberetur, seu comperiretur aliquo modo, in bonis seu hereditate alicujus baronis falsam monetari pecuniam, vel aliqua alia falsitas exerceri. ille baro, in cujus bonis hujusmodi falsitas diceretur, per septem barones sibi compares debet convinci, qui jurati deponent, quod in bonis ejus id scelus fuerit perpetratum; et tunc, postquam illi septem juraverunt contra ipsum, statim de persona et bonis omnibus ipsius convicti, tamquam jam damnati, disponemus et faciemus nostrae potestatis exequentes officium, pro nostrae arbitrio voluntatis. Quod si miles vel alicujus baronis servus de falsitatis crimine suspectus habitus fuerit, et ejusmodi reus sceleris impetatur per septem viros, etiam in conditione ipsis accusatis aequales, sive miles accusatus fuerit, sive servus, qui quidem viri etiam de veritate dicenda juraverint, convinci debet etc. Eodem jure valituro in cive quolibet etc. (Ако бы се чуло, или посумняло, или пронашло какогодъ, да се на баштини ил' имлино когдѣ властелина фалшиви новци кую, или каква друга фалшивость чини, овай властелинъ, на чинъ добрима такова фалшивость се покаже, одъ седамъ властела себи равны мора да се осуди, кон не заклетву положити, да се на добрима нѣговинъ таково зло учинило; и онда, кадъ се та седморица закону противъ нѣга, одна немо съ лицемъ нѣговинъ и са свима добрима нѣговина, као веѣ осуђенога, извршиваюћи дужность наше власти, расположити и учинити по нашемъ благопроизволѣню. Ако пакъ войникъ, или когдѣ властелина служитель за кривизу фалшиви у подозрѣнъ падне, кривацъ таковога злочинства нека се суди одъ седамъ людѣй, кон су такође еднаки по станю са онымъ обутуженымъ, быо обутуженый войникъ или слуга; и ови люди кадъ се закону, да су истину рекли, овай не се одна осудити и т. д. Овай законъ важи и за свакога графинина и т. д.) Цѣлый овай саборъ видѣ у часопису чешкога музеума год. 1831. III. стр. 321.— 325.

Манѣ яснѣи, но по нашѣмъ мнѣнію важнѣи и знаменитѣи доказъ о некадашней пороти у Чеха, налази се у законима кунрадовимъ подѣ овимъ рѣчма:

<p>„Nullus zok (39) aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno; et si fuerit zok convictus testimonio fori com, munis, lapidetur.</p>	<p>„Ни еданъ зокъ да не тужи кога, осимъ ако се питета истинитымъ свѣдочанствомъ сусѣда докаже; и буде ли зокъ у свѣдочанствомъ обштинскога суда, да се каменѣмъ побіе “</p>
--	--

Овај commune forum (обштинскій судъ) мы ничимъ другимъ него *порогомъ* объяснить не умѣмо. Други судова старый вѣкъ Чеха заиста познавао не, до само судейска надлежательства (цуде и поправе), власти кралѣвскомъ поставлѣна, о коима смо већъ говорили, или тако названный „slubný saud“ (slubný súd, произвольный, изравнательный, примирительный, „полюбовный“ судъ, arbitragio, Auſtrag, Schiedsgericht?). На овомъ послѣднемъ свагда су се предузимале само мале ствари, не пакъ велике парнице, или заглавне кривице. (40) По овоме дакле „forum commune“ не може се ни подѣ судейскимъ

(39) Зокъ не рѣшъ еднога рода или чина, реда или станя, cuncti stantes, еднанъ. Преводацъ.

(40) Illud etiam, quod dicitur z lubni zud, habeant inter se libere et absolute; scil. de capra et ove, et ceteris huiusmodi, praeter vaccam, bovem et equum, ceteraque maiora. т. е. „И око, што се зове слубный судъ, нека имаю межу собою слободно; т. е. о кози и овци, и другина овымъ подобна, осимъ краве, вола и коня, и осталь веши.“ — Кунрадови закони моравски, потврѣни годни 1237-го, ар. Dobner I. c. pag. 479.

надлежателствима, ни подъ слибнымъ судомъ разумѣти; ерѣ се ово обов подъ другимъ именима у истомъ споменику наводи. Редовни, правительствомъ поставлѣни судіе само су судили, а нису свѣдочили; а судъ слибный нів могао никога на смртъ осудити. Рѣчи „convictus testimonio“ не могу се узети за судъ и судіе обичне: него за поротце; и „fornum commune“ тимъ се манѣ на оне протегнути може, чимъ се више предъ очима имати мора, што смо горе казали, да су судови у Чешкой држани были за regale.

У чешкомъ праву ловачкомъ стари судейски обичаи дуже су се задржали, ⁽⁴¹⁾ него у другимъ законима и уредбама земальскимъ. У осталомъ и *Majestas Carolina* подъ раздѣлкомъ 49-тымъ и 51-вымъ іоушѣ в неке трагове старе пороте у томъ предмету сачувала, сама при томъ позываюћи се на старе обичае. ⁽⁴²⁾ Говори се пакъ тамо:

<p>„Kdyžby mezi kým o jeho lesy a o naše meze swár stal a strhl, tedy od nás povoláno má býti devět hajných nebo služebníkův, a s druhé strany dewět panoší nebo vládyk, a před władařem nebo lowčím toho kraje při-</p>	<p>„Кадъ бы између ко-га о међама нѣгове и на-ше шуме распра се ро-дила, онда мы да позове-мо деветъ шумара или служителя, а друга стра-на да позове деветъ пле-мића и то предъ влада-ра или ловачкога погла-</p>
--	---

(41) За прииѣръ служи такође и бухловско право ловачко, о комъ ћемо на другомъ мѣсту обширнѣе говорити.

(42) *Morem priscum spetialiter etiam in hoc imitantes* (старый обичай и у томъ подражавајући) — говори о томъ *Majestas Carolina*, rubr. 49, pag. 21. Будући в латинскій текстъ тога раздѣла у бшнна пошваренъ, наводимо га овдѣ у преводу чешкомъ по староме рукопису чешкога музеума.

wolajíc k tomu jednoho neb dwa rytieře a t. d. Pak-li tak snad nemohlo dokonáno býti, ale z těch dewietí tří naši a drie toho našeho súdeře wybráni (вид'те) losem, — a ti mají přísahú ty meze, hranice a kopce učiniti, a to oswědčiti a t. d. (Super dubius causae, jurati prius, ferant testimonium veritati etc.“

вара онога окружа, и да позову къ томе еднога или два ритера, и т. д. Ако се пакъ можда не бы могла стваръ овако свршити, онда одъ оны деветь да се изберу троица наша, а троица одъ нашега супарника коцкомъ (жребіемъ), и ови после подъ заклетвомъ да имаю те међе, границе и умке направити и то посвѣдочити и т. д. (О сумняма распре нека найпре заклети даду праведно свѣдочанство и т. д.)“

Овоме подобный обычай обширно се описуе у реду права земальскаго, §. 66-тый, овако :

„Kdyžby kto komu dědinu držal, a on jej chtěl pohoniti a t. d. Tehdy pohoný před žalobú má žádati polowici pánów, kteříž w súde sedie, a pówod druhu polowici k swei radě, a ti jim mají k jich radě wydáni býti. A když pówod žalobu provede, má mieti dewět swědków k zemi usedlých, jižto mají swobodné dědiny sobě ku pomoci, a těch mají byti tří z toho kraje. ježto ty

„Кадъ бы когодъ нечию баштину држао, и овай бы га хотѣо тужити и т. д., онда тужень пре тужбе мора искати половину господа, коя у суду сѣде, а тужитель другу половину себи за савѣтъ, и ти да їмъ буду за нѣовъ савѣтъ издани. А кадъ тужитель тужбу предложи, мора имати деветь свѣдока, настанѣны у земли, кои имаю словие баштине, за свою

dědiny zaleží, nebo jich více. Tehdy pohnaný má otwrei dwa z těch dewiet, kteráž chce, a sedm jich má ostati k swédec-tví; pahli to zmešká do žaloby, tehdy po žalobě nemůž nižádného z nich otwrci. A ti svědci, buď jich dewět nebo sedm, mají hotowi všickni byti ku přísaze a do kaply a t. d. Tu pohnaný, chceli na těch swědciech dosti mieti, má dočekati jich přizahu, a z nich z všech tri zwoliti, jižto mají přísahati. Pakli chce, — mož také jmieti swých sedm swědków, jižto by z nich tři proti pówodu i proti jeho swědkóm měli přiseci,“ a t. d.

помошь, а одъ овы мораю быти троица изъ онога края, у комъ те баштине леже, или и више ны. Онда обтужень има одъ ти деветъ свѣдока одбацити двоицу, кое хоће а седмирица имаю остати за свѣдочбу; но ако то пропусти до тужбе, онда после тужбе не може ни еднога више између ны одбацити. А ти свѣдоци, было ны деветъ или седамъ. имаю сви быти готови на заклетву и у цркву и т. д. Онда обтужень, ако е съ онимъ свѣдоцима задоволянь, има чекати нѣоу заклетву, и одъ свою ны троицу избрати, кои ће се заклети. Ако ли хоће, може и онъ имати свои седамъ свѣдока, одъ кои троица могли бы се заклети противу тужителя и нѣговы свѣдока,“ ит.д.

Сами признаемо, да свѣдоци, у последнѣмъ примѣру споменути, нису поротци (Geschworne), него помоћници (Eideshelfer). Но при свему томе налазе се заиста у истомъ примѣру околности, кое су при помоћницима иначе необичне, али при поротцима су значајне, као што е искљученъ неколико особа изъ броя свѣдока супарниковы. И ове околности мы

се усуђуемо прогласити последњимъ траговима не-
кадашнѣ пороте у Чешкой.

У осталомъ и на то пажню обратити валя, да
е порота была само вышій степеть и као најваж-
нїя форма судейскога обичая, кои е некада кодъ
Славена далеко разширєнь быо. Она е, то есть,
у великимъ стварма то исто, што слибный судъ у
маньимъ и незнатнимъ. На слибный судъ односе се
безъ сумнѣ рѣчи оне у споменику одъ 25. Юлія
1222.: „Si homo accusatus, per honestos vicinos su-
os, fide eorum requisita, fuerit absolutus, curiae non
respondeat“ (т. е. „ако се човекъ обтужєнь, преко
поштєны сусѣда свои, узєвши нѣи подъ заклетву,
оправда, суду да не одговара“). Ово заиста разу-
мѣти валя о манѣ важнимъ парницама. И у душа-
новимъ законима такову разлику налазимо; што су
тамо *поротци* у стварма важнима, то су *душници*,
душевници ⁽⁴³⁾ (кои се одъ чешки *душника*, *animato-*
res, *proanimati* ⁽⁴⁴⁾ разликовати имаю) и *свѣдоци* у
распрама малима, н. пр.

„§. А за медѣ сєлми-
скимъ, да дадѣтъ обон, кои
ниш, скѣдонє, онѣ полови-
ни а онѣ половици по зако-
ни, да нѣде рекѣтъ скѣдоци
дако да єсть.“

„§. 81. А за међе
сєлячке (у распрама за
међе сєляка) да даду о-
бонца, кои траже свѣдо-
ке, еданѣ половину и дру-
гїй половину по закону,
па како сврше свѣдоци,
тако да буде.“

(43) Поротци полагали су свакїй путъ заклетву; душници или ду-
шевници узимали су рѣчи свои на душу, а заклинати се на-
су морали. Сравни §§. 77., 187. и 188. законима душанова.

(44) Покойный Добровскїй е рекао, да су душници у Чеш-
кой называни были люди, кои ништа немаю, до свои душе;
но мы налазимо, да су ту мыслѣни поданици црквєны до-
бара, люди, даннїи за душу, т. е. за покой душе, на за-
дужбинама живєни.

Разлика између ове наредбе и пороте стои само у томе, што овдѣ, као у ствари мањ важной, заклетве (роте) одъ свѣдока потребне нису биле. Душници пакъ у Срба были су то исто, што слибный судъ у Чеха, а по томе и порота, нѣювь сог-
gelatum, ни кодъ Чеха нѣ могла оскудѣвати.

8. ПРИБѢЖИШТА (Asyla).

По §§. 110-томъ и 111-томъ законика душанова, ако ко изъ каквога затвора утече, па стигне ли само у дворъ царевъ или патріарховъ, быо е свободанъ.

Другче о томъ прописуе „редъ права земальскога“ у Чеха, кога рѣчи овдѣ и латински и у старо-чешкомъ преводу прилажемо :

„Notandum est, quod idem citatus, condempnatus jam in causa capitis, circa uxorem suam propriam et legitimam, cum per ejus brachia amplexatus fuerit vel fimbria ejus tectus, capi, interfici vel molestari aliquantulum per ipsum actorem nec per quempiam alium non debet.“	„Tuto znamenay, že ten pohnaný (a již odsauzený), kdyžby byl u své ženy oddane nalezen, a ona jej objala anebo svůj rúchem přikryla, že ot nie nemá wzat býti, ani ktere žalosti trpěti.“
---	---

т. в.

„Овдѣ примѣти, ако се обтуженый и већъ на смръть осуђеный нађе кодъ свое законне жене, а она бы га загрлила или своіомъ халыномъ прикрила, то се неима одъ нѣ узети, убити, нити га икако сме ожалостити ни тужитель, ни нико другій.“

„Quidam vero dicunt, quod etiam circa sepulcrum y brobu S. Wáclawa w	„A také kdyžby byl
--	--------------------

beati Wenceslai in ecclesia Pragensi et coram regina Boemiae si fuerit inventus, ob reverentiam ipsorum idem citatus non debet etiam perturbari quomodo.“

т. е.

„Кадъ бы когодъ наѣненъ было на гробу св. Вацлава у цркви прашкой или предъ краљицомъ чешкомъ, збогъ светинѣ нѣюве, тай се не смѣ везати, и никако обеспокоити.“

9. СРЕДСТВА ДОКАЗА.

Средства доказа называемо она, конма е предъ судомъ доказивала се кривица или невиность парничара. У стары Чеха было иѣ в неколико: *swod* (сводъ, суочна ставка), *wdání* (предаванѣ), *listini* (документи, писма, грамоте), *swědkowé* (свѣдоци), *přísaha* (присега, заклѣтва), *wzetí na wíru a duši* (узимаѣ на вѣру — свѣсть — и душу), *právo sirotčí* (право сиротиньско) *sauboj* (двобой мачемъ или батинюмъ), *woda a železo* (вода и желѣзо). О своду, свѣдоцима, заклѣтви и очистницима веѣ смѣ говорили; о предаваню на грабежъ види у часопису чешкога музеума за год. 1835., IV., стр. 400. *Majestat Carolina rubr. 125., §. 3.* Право сиротиньско ⁽⁴⁵⁾ естъ обична заклѣтва (на свою руку, т. е. безъ помоѣника), было то самымъ собомъ, или преко заступника. Двобой или сукобъ, кои су законѣ допущали, (теѣ, куѣ), было в обичай изъ туѣинства у Чешку уведѣнъ, и по кунрадовимъ законима съ почетка в само пре-

(45) Право сиротиньско (сирота) досуѣивало се в при людма пунолѣтнимъ, и. пр. при опатина, у извѣстимъ расправахъ случаемъ.

на ту҃финцима употребляванъ (46), ако є и доцнїє, особито у XIV. столїу, и межу рођенимъ Чесима преко мѣре уобичаїо се быо. Редъ права земаьско҃го описує га врло обширно.

Судови божїи, или *ordalie*, задржали су се у Чешкой одъ найстарїи времена до после ћесара Карла IV-га. Къ нѣма є принадлежала *води* и *желѣзо* (гвожђе). При води морао є обтуженый неколико корака ући у дубоку рѣку; смути л' се, ил' устраши, то є изгубїо парницу. Желѣзо, као найвышїи степенъ суда божїє҃го, само є прописано было у теплымъ кривицама. (47) У Чеха морао є обтуженый неко време или на усїяномъ желѣзу (обычно раонику) стояти, или два прста на нѣму држати, докъ прописану заклетву недоконча; у Срба (§§. 85., 105., 149.) морао є или усїяный котао рукомъ дирнути, или желѣзо съ ватре предъ црвенимъ вратма узети, и у олтарь га донети и на свету трапезу метнути.

10. ПРАВО БАШТИНСКО. БАШТИНА, ЖУПА. КРАИШТЕ.

О баштинама и баштинскомъ праву наређує србскїй законъ како слѣдує:

„§. 40. Властеле и „§. 40. Властели и вла-
властелинѣи, иже се окр- стеличиѣи, кои се находе

(46) *Duellum, quod in vulgari dicitur kiy, non habeant nisi ad extraneos.* (Двобой, што се просто зове батина (буца), да немаю, но само према ту҃финцима.)

(47) Редъ права земаьско҃го говори о томъ: „*Credo quod jus recipiendi candens ferrum plus fuit institutum propter terrorem et poenam, quam propter aliquam temptationem Dei, ut a talibus (criminibus) eo perterriti facilius cessarent.*“ Чешки: „a to jest ustanoveno pro strach, aby sie násilē tiēm ménē dālo.“ т. е. „Ово є установлѣно страха ради, да бы се насилē тиēm нанѣ чинило.“

таю ѹ дръжаве моѣй, Срби и
Бли и Грци, що есть ко-
мѹ дато имѹ прѹ дръжаве
моѣй ѹ баштинѹ ѹ хрисоко-
ли, и дръже до дньсь, до-
снѣго събора, те баштине
да сѹ тврѣде.“

у моѣй држави, Срби и
Грци, што е коме дато
пре мога владаня у на-
слѣдство хрисовульомѹ
(златопечатнымѹ, царскимъ
листомѹ), и што они др-
же до данасѹ, до овога
сабора, те баштине да су
имѹ потврѣне “

„§. 41. И всѣх хри-
соколи и простагѣ, що
есть комѹ сѣтворило цар-
ство ми, и що козхоцетѹ
комѹ сѣткорити, и теѹ баш-
тине да сѹ тврѣде, икоже
и прѣмѹхъ прѣкокрѣмѹхъ
царѹ; и да сѹтѹ колѣи ми-
ми, или подѹ царьковѹ дѣ-
ти, или за дѣшѹ ѡдати, и
ли продати комѹ любо.“

„§. 41. И све хри-
совулѹ и дарствени лис-
тови (подарци), што е ко-
ме учинило величанство
моѹ, и кое ѣе хтѣти у на-
предакъ коме учинити, и
те баштине да су сталне,
као и преѣапѣнѣи право-
вѣрны царева; и да имѹ
е на воли истре ил' цркви
дати, или за душу оста-
вити или ма коме про-
дати.“

„§. 42. Кон власте-
линѹ имѹ дѣтѹ или не-
имѹ, и умрѣти, и по нѣ-
гоѹ смрѣти баштина пуста
ѡстанетѹ: аще се ѡбръцетѹ
ѡ нѣгоѹ рода до третнѣго
братѹчеда, тѹ да имѹ нѣ-
гоѹ баштинѹ.“

„§. 42. Кон власте-
линѹ има дѣце ил' не има,
а умре, и по нѣгоѹ смр-
ти баштина пуста остане:
ако се одѹ нѣгоѹгоѹ ро-
да когодѹ наѣе до треѣе-
га братѹчеда, тѹ да до-
бѣе нѣгоѹ баштину.“

„§. 43. И баштине
да сѹтѹ слободне ѡ всѣхъ
работѹ и подѣнѹхъ царствѹ
ми, разѣѹ да дѣлають комѹ

„§. 43. И баштине
све да су слободне одѹ
свѣю работа и данака ве-
личанства мога, осимѹ

и койскы да коюють по закону,“ да даю конѣ и да у рату воюю по закону.“

„§. 44. И да нѣсть кониъ господниъ царь, или краля, или госпожда царица ни комуъ взети башниъ по силѣ, ни кѣпни, ни змѣнни, разкѣ лѣе си кто сымъ полюен.“

„§. 44. И да нѣ на волѣи господару цару, или кралю, или госпођи царици, ни одъ кога на силу отети баштине, или купити, или замѣнити, о симъ ако онъ самъ при-
воли.“

„§. 49. Кадѣ умрѣ властелинъ, конь добаръ и оружиѣ да се да царь: а скитъ велика бисерна, и златый поясъ да взме сымъ яго, и да му царь не взме. Аколи немма сына а има дѣщеръ, да има дѣщи взети, или продати или ѿдати слободно.“

„§. 49. Кадѣ умрѣ властелинъ, конь добаръ и оружѣ да се да цару; а одѣло нѣгово свечано, бисеромъ искићено, и златный поясъ да узме сынъ нѣговъ, и да му га царь не узме. Ако ли не има сына, а има кѣрь, да може кѣи то узети, или продати, или поклонити слободно.“

Томе подобно наређую закони кунрадови, кра-
льмъ Отакаромъ I-вымъ потврѣни:

„Omnes hereditates, quas viri nobiles tam maiores quam minores tempore ducis Conradi sine querela juste et pacifice hucusque possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant.“

„Сва наслѣдства (баштине), коя су люди племенити, како већи тако маны, за време войводе Кунрада безъ тужбе справедльиво и спокойно до-
сада држали, и одъ сада у ненарушимомъ миру да држе.“

„Si quis non habuerit filium vel filios, et habuerit filias, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerint, hereditas deveniat ad proximios heredes.“

„Ако ко не бы имао сына или сынова, а имао бы кћери, међу те да се подѣли наслѣдство (баштина) на равне дѣлове; не буде ли пакъ ни кћерій, наслѣдство да спадне на найближе наслѣднике (т. е. сроднике).“

Изъ овога се види, да право наслѣдно по случаю смерти ⁽⁴⁸⁾ (odaumrti, bonum caducum, per mortem relicto), коє є у Чешкой до обновлѣнога устава земальскога год. 1627-ме тако пространо и важно дѣйствованѣ имало, у найстаріє доба нїє было ни свеобште ни законо, ако се у другой половини XIII-га столећа ясно и опредѣлительно о нѣму и говори у споменицима и ако се и опетъ, пошто га є Владиславъ II-гій укинуо, примило и одржало. Пытанѣ ово спада међу найтеже задатке старога права чешкогъ, коє мы, збогъ недостаточности и противословля извора наши, рѣшити, до сада нисмо се усудили. Но мнѣніє свое о томъ изложићемо мало ниже.

Параграфъ 49-тый закона душановы назначує намъ особитый обичай, нѣмачкимъ православнымъ археолозима познатый подъ именемъ „Beregswäde“ и „Bereg“, и само на оне народе нѣмачке ограниченъ, кои су Славенима были сусѣдни, ⁽⁴⁹⁾ и зато нарав-

(48) Оваѣ се разумѣ право наслѣдства на оно благо, коє є го-сподаръ безъ тестаента и безъ правога (direkt, непосредственъ, прѣимъ) наслѣдника умро. То се благо ил' ипанѣ у вѣнодолскомъ закону зове „ошастно“ (§. 34-тый и 46-тый).
Преводитель.

(49) J. Grimm in deutsche Rechtsalterthümer. Стр. 566 — 586.

по одъ Славена къ нѣма прешавшій. Но мы скоро ни мало несумняемо, да е тай обичай и у Чешкой постояо, ако и нисмо овдѣ о нѣму юштъ нашли непосредствены свѣдочанства. Онѣ, то естъ, има саюза са другима овдѣ постоявшима наредбама, па тако и съ правомъ наслѣдства по случаю смрти.

Шта су то *dědiny klaské* (*баштине класке*) или *kladské* (*кладске*), о които е рѣчь у три стара писма чешка ⁽⁵⁰⁾, но свакийъ путь безъ далѣга изяснѣня? Налазило ѿ е се у свакоякимъ селима,

- (50) Краль Вацлавъ наместу хотѣшовскоу 17. Януара 1235: „*Hereditates, quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa de Stode habuisse dinoscimur, cum attinentiis suis dedimus et contulimus et praesenti scripto firmavimus Horekowiensi ecclesiae in perpetuum libere possidendas. Licet praefatae hereditates paucae sint et sicut relatu fide dignorum acceperimus in parvo centum jugera excedentes, tamen ecclesia occasione ipsarum innumeras pertulisse dicitur laesiones.*“ (Наслѣдство на добра, коя се просто зову класке, за коя налазило да смо ѿ нѣма у селу Стоде, са свѣма, што къ нѣма принадлежи, даемо и преносимо и овимъ писмомъ потврдуемо, да ѿ прѣва хотѣшовска за навѣкъ слободно има. Истина да су напоменута наслѣдствена добра наложена и као што смо по навѣстию вѣродостойны лица дознали, едва што више одъ сто ютара износи, опетъ прѣва збогъ нѣма, као што се говори, велику е штету трпила.)

Истыи наместу тепласкомъ, 12-га Априла 1237-ме: „*Hereditates, quae vulgariter Claszke vocantur, quas in villa de Cleppin habuisse dinoscimur — in parvo nonaginta jugera excedentes*“ — (наслѣдствена добра, коя се просто зову класке, коя налазило да смо нѣма у селу Клеппину — найманѣ деведесетъ ютара изнесе —) и тако далѣ рѣчь, као и у прѣвѣмъ писму. — Истыи наместу хотѣшовскоу год. 1236: „*Hereditates, quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa Horekowiz habuisse dinoscimur, cum attinentiis suis etc.*“ (Наслѣдствена добра, коя се просто зову класке, за коя налазило, да смо ѿ нѣма у селу Хорековицу, са свѣма, што къ нѣма принадлежи, и т. д.)

съ почетка може быти у свима, исто као и тако речено *kobilé pole* (*кобилѣ полѣ, луѣ*). Просторъ ѿмѣ е быо на едномъ мѣсту веѣй на другомъ манѣй, кралъ се држао за господара нѣова, ако се и незна, ко ѿ е управо уживао. Но томе нема сумнѣ, да су различне были одъ кралѣвски, властелски и племиѣнки добара (*vilikaci*), а тако исто и одъ црквины и намастирски земалѣ.

Чимъ више расматрамо уредбе и появе общинскога живота стары Чеха у природной нѣиной свези, тимъ се више увѣравамо о истини, заиста преважној за цѣлу старину нашу, ако и нигдѣ изрикомъ и ясно непоказаной: то естъ, да е и у Чешкой и у Србѣи, исто као у Нѣмачкой и Англіи, у найстарѣи доба цѣло иманѣ народно дѣлило се съ почетка на *общте имаство*, — *луѣ, чаура*, (*die Mark, folcland*), и на *баптине*, *наслѣдственно имаство, наслѣдство* (*patrimonium, das Eigen*). Обще имаство изворно е одреѣено было за пастире и ловце, и ово друго за земледѣлце; у оно брояле су се шуме, рѣке и воде, путанѣ, паше и ледине, у ово нѣиве, домови, ограде, воѣняци, ливаде и све, куда е плугъ и коса ударала (*qua falx et arater ierit*, *Hug in de limit. const. p 207. Goes.*). Но у поединимъ случаявима често е о томъ распра бывала, докле што спада на обще имаство, или на баптину. Обштему имаству припадало е такоѣе и све, што у шуми и води живе, звѣрадѣ, птице, пчеле, рибе; исто тако нѣму су принадлежали путови, друмови и мостови. Владаоци су изворно имали само право надзыраванѣ и заштите общтега имаства; временомъ пакъ, како у Нѣмачкой и Англіи, ⁽⁵¹⁾ тако и

(51) J. Grimm, *deutsche Rechtsalterthümer*, S. 227., 228., 501., 504.
J. M. Lappenberg, *Gefichte von England*, Hamburg, 1834, 1-т.
Вѣ. S. 578. — 586.

у Чешкой постапе общта имаоства подпунимъ *regalia* (добримъ кралѣвскимъ). И тако веѣ XI-га столеѣа у Чешкой не само шумѣ, но и ловѣ, риболовство и пчеловодство држана су за *regalia*, ако и нема сумнѣ, да су и веѣ племиѣи — властели — имали такоѣе свое собствене наслѣдне шумѣ и право ловятбе у нѣима. По себи се разумѣ, да у найстарѣе доба, докѣ се людство јоштѣ не было умножило, веѣи дѣлѣ землѣ држанѣ е за имаоство общте, и да су баштине према нѣму были редке. И зато е веѣи дѣлѣ землѣ временомъ дошао у руке владалаца, кога су они, при умножавајућемъ се брою жителства, по савѣту старѣшина и велможа на сабору, обично „за заслуге“ раздавали, т. е. као добра заслужена, заслугама за отачаство и краля добывена. И ово се безѣ сумнѣ узети може за изворѣ не само вазалства (*manství*) уобщте, него и тако названы земальски робота, и права наслѣдства по смрти.

У споменицима XI-га — XIII-га столеѣа, кадѣ су годѣ племиѣи чешки и моравски црквама и намастирима штогодѣ давали, свагда су точно ту разлику означавали, да ли то даю одѣ *баштина* свои (*s zdědin, de patrimonio*) или одѣ *заслуженога* (*z wýsluh, de terra, quam dux pro servitio mihi contulit*). Но заслужена добра нису ништа друго была, него дѣлови не наслѣдны имаоства; а кѣ овима не наслѣднимъ имаоствима принадлежале су на свакѣй начинѣ и поляне, забрани, градске землѣ, класна или владска поля, и кобилѣ полѣ. Общте понятѣе и старѣи назывѣ свою ти ненаслѣдны имаоства уобщте мыслимо да е была „*жуна*“, како у Срба, тако и у Чеха, и у други Славена. У овомъ смыслу текѣ гореспоменута нѣмачка *марка*, *die Mark*, савршено бы одговарала славенской *жуни*, и понятѣе обом

спира (⁵²) и така да нива, лупежа и крадливца да
и т. д.“ пенна, и т. д.“

Крешиники в оvdѣ очевидно то, што у споменицѣма чешскимъ и моравскимъ одъ вѣка Бретислава I-га споминяный „*custos termini Saxonici, Polonici, Ungarici*“ и т. д. Дужность некадашнихъ *chodůw* (пограничны стражара), особито у околини домажлицкой, и данасъ іошть народу чешкоме нѣ изъ памяти изишла. Но подобне страже по цѣлой граници землѣ у XI-стомъ и XII-стомъ столѣтѣ урѣшене су быле; и урѣшенѣ то безъ сумнѣ пружа се у найстарія времена кодъ свѣ Славена, ако намъ недостатакъ писмены наши извора и не да ништа о нѣму знати. Наредба ова была е у саюзу са уставомъ градскимъ и жушимъ, и имала е съ нѣмѣ еднѣ основѣ, т. е. обрану землѣ одъ напасти непріятельске.

11. ЗЕМАЉСКЕ РОБОТЕ. СЕЉАЦИ.

Подъ именемъ *робота земальски* (кулуць) разумѣваемо особый родъ права кралѣвскаго (regalia) у Чешской и у Сербіи, происхожденій, по нашему мнѣнію, изъ устава градскаго или жупногъ. То есть, у свакой жупы быо е одъ старине *градъ*, као собственность народа, прво само подъ управлѣнѣмъ, а доцнѣ сасвимъ у власти владыоца, имено у Чешкой у власти кнеза или крала, у Сербіи у власти великаго жупана или доцнѣ крала сръбскаго. Краль у таковомъ граду имао е свою столицу, надлежательства и благайницу. Чувати нѣга, и набавляти му све потребе, обвезана е была съ почетка цѣла жупа.

(52) Рѣчь хусарѣ и гусарѣ (зашто се овако различно пише)
изворно значи лупежа, разбојништво, и одтуда е потомъ (као
рѣчь хайдука, и той подобно) пренесена и на савиѣи родъ
забоје.

па. Тако обыватели њни дужни су били, не само градъ тай задати и оправљати, шанцеве около њга копати и чистити, стражу у њму чувати, но и люде шилати, да праве путове и мостове, да сѣку дрва, ору њиве, косе траву и жаню жито за благајницу кралѣву. Осимъ тога валао њмъ е на своимъ чаирама (кобилымъ поляма) издржавати конѣ кралѣве, наравно поредъ свои обштински, за земальску потребу, на лову кралю помагати, краля и званичнике њгове, као и ловце кралѣве са псарима (s holotami, caniductores) и псима кодъ себе примати, њима конакъ и рану давати, њи возити и спроводити, и друга томе подобна. Чини се, да су неке одъ овы дужностій обвезани били испуњавати сви жители жупе, друге опетъ само нека лица; но ипакъ свакомъ е на вољи стояло, ако е само хотѣо, новцемъ се одкупити одъ ти дужностій. И оваке наредбе са свима њиовима подробностима, како у Чешкой, тако и у Србији, а и у Польской (баремъ у Слезии), за законе били су уведене; у споменицима чешкимъ зову се „*munera publica*“, у србскимъ пакъ „*работы царске мале и велике*.“ Повластица, дана Стефаномъ Душаномъ год. 1348-ме на мастиру хилендарскомъ, наводи намъ множину такovy работа :

„Села за душу дана

„Метохим села оско- (задушбине) ослобођава боди царство ми ѿ всѣхъ величанство мое одъ работъ црѣва ми, да нмъ бота величанства мога, из градоузданнмъ, ми ца- да не имаю задати града, конства по градовѣхъ, ми ни страже чувати по гра- сьмокоше, ми винограда, ми довила, ми сѣно косити, жетве, ми приселанце, ми ни винограде радити, ми коня, ми пса, ми коюго жнѣти, ми конакъ давати, поданика, просто раци ѿ ни конѣ и псе ранити,

всѣхъ работъ малыхъ и великихъ царства ми.“ — просто рећи, да су ослобођени одъ своју царски работа малы и велики.“

Осимъ тога јошъ обширніе набрая іѣ повластица дѣвичкога наместира когъ св. Ћорђа у Прагу одъ год. 1227-ме, ако и естъ лажљива :

— „A censibus et tributis, a publicis muneribus, videlicet ab aedificatione pontium et piscinarum, a preseka, a custodia murorum, a vigiliis nocturnis, quae fiunt in castris, a fossatorum cavatione. ab onere quod dicitur proovod (sic) et prowod, trisne et a pojezda, a vestigalibus, quae fiunt cum rex ad colloquium vel exercitum est iturus, a gravamine, quod dicitur zwod et glava et ab aliis injuriis libera et exempta.“

— „Да су одъ плаћања и данака, одъ земальски работа, т. е. одъ зиданя градова, одъ оправляња мѣстова и рибњика, одъ сѣченя шума, одъ чуваня зидова, и одъ ноћны стража, кое се чуваю у градовима, одъ копаня шанцева, одъ терета реченогъ подвозъ и спроводъ, тржногъ (мыто, царина) и повозногъ, одъ плаћања, кое се дае кадъ краљ иде на саборъ или на войску, одъ терета свода и главе, и одъ своју други терета да су проста и слободна.“

У другимъ споменицима долазе поедине такве роботе разасуте и приликомъ само наведене. Мы задовольаваюћи се, да у обште покажемо нѣіове единакости како у Чешкой тако и у Србїи, потанко іѣ овдѣ разлагати нећемо. У душановомъ законуку на нѣи се односе уобште §§. 24., 26., 35., 39., 43., 126. — 128., а на „приселицу“ (чешки „noclehu а nářezu“, hospitatio) нарочито §§. 63, 108., 124., 154., 155. и 199. Ову приселицу Душанъ е закономкомъ сво-

ить готово сасвнѣ укинѹо и одбацио; у Чешной за времена Карла IV-га о нѹой веѣ нигдѣ спомена нѣ было.

Знаменито е мѣсто у повластици краля Отакара I-га, на посредствованѣ посланика папиного, 10-га Марта 1222., даной чину духовноме у Чешкой, гдѣ ослободивши краљ чинѣ овай и нѣгове поданике одѣ многи терета и робота общтински, ипакѣ е задржао себи три роботе, на нов ѣй е јошѣ едванко обвезане имати хотѣо :

„*Illam consuetudinem homines ecclesiasticos uolumus retinere, quod ad succidendum silvam, quod preseca dicitur, uel castrum aedificandum, ad facienda fossata, cum hominibus nostris et baronum laboretur.*“

„Овай обичай люди црквени хоѣмо да испуњаваю, да долазе сѣѣи шуму, кое се пресека называ, или зидати градѣ, или копати шанцеве съ людма нашими и властелскима.“

Изъ овога се види, да су на оне роботе, кое за „велике“ узети можемо, морали долазити сви у земљи люди поданици безѣ разлике. Зиданѣ градова было е на свакиѣ начинѣ важна стварѣ за цѣлу земљу; што е више градова у земљи, тимѣ е више одбранителны средства противу напасти непријатељске. Чини се да су не само градови земальски или краљѣвски, него и многи господски (племиѣни) такође помоћи цѣлога предѣла зидали се, и то по заповѣсти краљѣвой. А на ту мысао приводи насѣ то, што многу госпѹду чешку, кое су у градовима своима наслѣдно владала, у споменицима готово свуда находимо называну *пуркграбима* (*Burggraf*), н. пр. госпѹда одѣ Ризенбурга кано пурк-

граби (бурггрофи) на Ризенбургу и мн. др. И то мислимъ да е такође узрокъ дало честымъ онымъ распрама између краља Отакара II-га и господа чешке о градовима, које е онъ држао за краљевске, они пакъ за свое наслѣдне. Но далъ испытивањ те ствари амо не спада.

У писму, које е краљ Премислаъ Отакаръ I-виъ 11-га Октобра 1224. дао намастиру св. Ђорђа у Прагу, ово се наже :

— „Hanc in perpetuum concedimus libertatem, ut castellanus Wisegradensis, qui modo est vel qui pro tempore fuerit, exacti-ones turpes, quae vulgari vocabulo pořízda vocantur, paganorum potius quam christianorum, in villis dicti monasterii — exidere de cetero non praesumat, exceptis duodecim denariis publicae monetae semel in anno de quolibet manso illarum villarum, quae tali vexatione primitus vexabantur.“

— „Ову слободу за навѣки даемо, да жупанъ вишеградскій, кои е сада, ил' кои ће временомъ бити, ову мрску дужность, која се обично повзда зове, и која е више поганска него христјанска, у селима овога намастира одъ сада не истражуе, осимъ дванаестъ динара обичны новаца еданъ путъ на годину да узме одъ свакога газде оны села, која су овакомъ дужности одпре обтерећена была.“

Шта е управо та *повзда* значила, и у чему се одъ *подвоза* и *спровода* дѣлила, ми не можемо опредѣлити. Но изъ ти и подобны рѣчій у другимъ споменницима видити е : 1.) да съ почетка нису сва села, но само нека на повзду обвезана была; 2.) да су села на повзду обвезана одъ други работа малы слободна была; 3.) да су дужности те биле стварне, на кућница и земљъ селянске одиосећа се, а ни-

нако личне ; и 4.) да су се одкупати морле. И ово свагда предъ очима имати морамо, ако нећемо криво судити да е станѣ селяка и простого народа у землѣмъ славенскимъ одъ постановка было робско, невољно и несинославно. Истина, были су они доста угнѣтавани, али уѣкъ неправедно и противъ закона, зашто су ѣй закони заштитавали и предписивали ѣмъ права и дужности нѣове.

„§. 70. Неронхомъ законъ по всей земли. Въ недели да работаю два дни проинарь и да му дая у годишъ перперъ царевъ; и землиномъ да му коси сѣна днь идинъ и винограда днь; а кто немать винограда, а они да му работаю нне работе днь. И що уработа неронхъ, този все да стезить; а нно прѣзъ закономъ нищо да му се неузметъ.“

„§. 70. Селяцима законъ по цѣлой землѣ. У неделѣ дана два дана да раде своѣмъ господару и да му плаћаю на години одну перперу цареву и заманъ (бадава) да му косе сѣно еданъ данъ, и у винограду да раде еданъ данъ, а ко нема винограда, то да му што друго раде еданъ данъ. А што годъ уради себи селякъ, то да е нѣгово; и ништа друго преко овога закона да му се не узме.“

„§. 139. Неронхомъ въ земли царевѣ да нсть волиъ ни идинъ господаръ прѣзъ законъ нищо сътвори, разѣ что нсть царъ записалъ въ законникъ, този да му работа и дая. Аще ли му учини что беззаконно, воевода господинъ царъ да нсть долънъ чинити по-

„§. 139. Селяцима у землѣмъ царевой да не смѣ ни еданъ господаръ прѣзъ ко закона ништа учинити, осимъ што е царъ записао у законнику, то да му раде и даю. Ако ли му учини што не законно, воевода господаръ царъ, да слакий селякъ

рошхъ прѣти се съ своимъ може прѣти се на суду
господаромъ, или съ царемъ, са своимъ господаромъ,
или съ госпождею царицею, и съ царемъ, или съ го-
или съ црквию, или съ вла- спономъ царицомъ, или
стели царскими, или съ нимъ съ црквию, или съ вла-
любо; да га нѣсть колихъ ни стелима царевина, или съ
ито задръжати ѿ сюда ца- нимъ му драго, и да га
рева, развѣ да мѣ судни не смѣ нико одѣ суда ца-
суда по правдѣ. И аще з- рева задржати, него да
прне неропхъ господаря, да му суде судив по правди.
га вимѣти судни царекъ, ка- И ако добыве се якъ го-
мо да плати господарь късе сподара, онда судъ ца-
неропхъ на рокъ, и потомъ ревъ да му стои добарь,
да ятсть колихъ онъв госпо- да господарь све селяку
дарь никакъ зло учинити не- плати на уречено време,
ропхъ.“ и потомъ да не смѣ онай
господарь селяку ника-
кво зло учинити.“

Дужности селяка чешки према господарима,
пре него в у Чешку уведено было право нѣмачко
или закупно, было су такоже опредѣленіе, ако и не
свуда еднаке. Докази о томе, осимъ многи споме-
ника, кое овдѣ нећемо да наводимо, читати се мо-
гу у стародревнимъ саставцима (starobyté skládání),
кое в Ханка издао (I. 80. — 86.). Такоже и селя-
цима чешкимъ у свако доба было в слободно пре-
ти се са своимъ господарима, како о томъ имамо
у рукахъ примѣре и свѣдочанства. —

12. СВРШЕТАКЪ.

Расправа ова порасла в преко наде и волѣ на-
ше, ако смо се и држали свуда прекомѣрне крат-
кости, те многи важны стваріи ни само површно
коснути се нисмо смѣли. Ништа манѣ, ма какова

расправа ова была, надано се, да ће довољна бити за цѣль нашу најближу, а та нѣ друга была, него да позорностъ испытателя на тай предметъ обратимо, и да баремъ неке примѣре предложимо, како се нама чини, да бы старине наше православне могле бити на ново обясненіе и на свѣтъ изведено.

пракоторіе. и сїи положитиже обзаванїа жїла. Сего
 ради и азъ рабъ ткой stefanъ оуѣроушъ црѣхъ и самодръ-
 жць сръблемъ и грькомъ. и съ хоблюбекою матерїю
 црѣвами блгоуверїною црѣею кѣра нелемою припадающа и
 просѣца помѣщи покрыти насъ крокомъ крѣлоу твоею
 зде. и въ страшноое ѡнѡ пришьстїе соудїща хѣа. взу-
 вынхъ блгъ положити прѣснѣхъ к тебе припадающе. и
 видѣхъ црѣвами хрїсоуоуае записанїе гнѡмъ рѡдїтелемъ
 црѣвами, трѣблженїемъ и припоминачемъ блгоувер-
 нїемъ прѣмъ кѣръ stefanомъ. цѡе приложїахъ и записъ
 црквы стѡу архаггѡу ѡже несть кч ѣеросолїме. и
 та всѧ видѣхъ црѣвами. и проутахъ и еше боѡше по-
 твердїхъ, и записъхъ црѣкыишъ **СЛОВОМЪ** цѡ несть да-
 вано ѡ доходука црѣвами изъ доуѣрокїника на ѣерѡмъ на
 есзко годише на келїхъ днѣхъ на вскрсенїе, несть сътъ
 перперъ доуѣровѣкыишъ. и на дїитровъ днѣхъ такоже дроу-
 гоу несть сътъ перперъ доуѣровѣкыишъ. како да се на-
 пахнѣхъ на годїнѣхъ тїсоука перперъ доуѣровѣкыишъ. и тоуи
 тїсоуцѡу перперъ да дакаю доуѣровѣкыишъ на есзкоу годи-
 нѣхъ хрїмоу црѣвами архаггѡ мїханаѡ ѡже ѣе кч ѣеросолї-
 мѣхъ. до гдѣ годѣ доуѣрокїникъ дрѣжї стонѣ градѣ и нїмъ
 облагїе. и този рѣхонѣ ѡбоже ѣе приложїахъ рѡдїтель
 црѣвами прѣблженїи црѣхъ кѣръ stefanъ. такоже и црѣко-
 ми записъ оу хрїсоуоуаишъ. аще ли се прилоуїтѣ за-
 поустети грѣхъ ради нашіхъ храмоу стѣго архаггѡхъ кч ѣе-
 росолїмѣхъ. то да се давати таи тїсоуцѡу перперъ ѡ доу-
 еровѣкїника оу стоую гѡроу нашенѣхъ монастыромъ еже ѣе
 въвѣдїте кч стѡа стѣхъ прѣстѣмъ кѣе глїеїи хїландарѣ.
 и монастыроу стѣго великомѣнїника гїеѡргїа. глїеїи стѣи
 пѣвѣхъ. цѡ соу сѧггѡдїаи прѣдѣдї црѣвами. прїѡбѣнѣхъ
 Сѣмѣѡнъ. нїкїи мѣротѡуцѣхъ и стѣи архїеїкѣхъ и уюдо-
 творцѣхъ кѣръ сѧва. и по нїхъ рѡдїтель црѣвами. и ѡмъ
 такоже. ѡко да ѣе сїи доходука неѡшенїемъ ѡ тѣхъ стѣхъ
 мѡнастїрь нїкыишъ лѡбо до кѣва. и ѡблѡу егоже гѣ пѣ-
 воли помїт на стѡлѣхъ црѣвами. сїе да неразорїтѣ нїи по-
 роушїтѣ. нѣхъ пѣае боѡше да потвердїтѣ и сѣхрѣнїишъ. и

а., Како е било за време *Хаџи - Мустафа Паше*, шта, съ кимъ се е онъ найвише боріо; у каквимъ случајима е позывао Србе у помоћ; које су старѣшине сръбске са войскама тима были; кадъ и куда су морали ићи и борити се; есу ли кадъ у каквой битки были, и то, есу ли сами собомъ Срби на кога кадъ ударали, или су смешани са Турцима. Шта су Срби подъ синомъ тога паше, *Дервишъ-Бег*а кадъ чинили, и наипосле, каква е смртъ пашина была и кадъ, а по томъ

б., Како су после нѣга дахѣ овде владати почели, шта су чинили, кои су именно были, како су се помећусе владали, шта и какве су зулуме по Србији и у Бѣограду чинили, како су главне нѣке кнезове народне изсѣкли, кадъ и које, како су наипосле на покойнога Господара Ђорђа умысао хрђавый, да га убию употребили, те се е онъ одметнуо и позывъ првый на народъ противу исты учиніо.

в., Шта су онда радили дахѣ, мита ли спакѣ, шта Митрополитъ Бѣоградскій.

г., Кадъ е найпре господаръ одъ куће изъ Тополе пошао, кога е имао за другара, на које е Турке и гди найпре ударіо, како е било у Сибинци кадъ е *Асанѣ* къ нѣму дошао на разговоръ.

д., Кои су изъ Србије на позывъ нѣговъ првый путь дошли, како су и кадъ на Бѣоградъ дошли, како су цебану набавляли, како су съ сусѣдима — Австрійцима — хармонирали, есу ли кога у Цариградъ тужбама послали и кога, кои су изъ спакѣ Србија у помоћи онда были, еръ се зна да е нѣкій *Хасанъ-Бегъ Заимъ*, тада на ползу Србаља у Цариградъ отишао быо. Шта ли е било кадъ е ондѣ Воснавались *Бекиръ - Паша* долазіо, кои е посланъ

да помиреніє учини; како су, у Адакале побѣгши дахіє, изсѣчени войводомъ *Миленкомъ*, како се е ово помиреніє опеуъ покварило и т. п.

е., Да л' су Срби онда имали и каква сношенія, са дворомъ Австрійскимъ. Да л' су кадъ и кога послали онда у Петербургъ, шта су ови тамо учинили. Кадъ е овде дошао покойный *Родофиникинъ*, шта е онъ радіо, кадъ е отишао и зашто, кадъ е дошао *Недоба*; кои су кадъ изъ Србаля шияли и у армію руску у Влашку, кодъ главнокомандующїи, зашто су ишли; кадъ су Руси шияли у Србію по нешто войске, шта е та войска чинила шта ли су посланици Србски у Цариграду кое кадъ дѣйствовали, а особито *Петаръ Нчко*, *Стефанъ Живковиъ*, *Стефанъ Писиръ* Господ. и т. п. и наипосле

ж., Кои су войводе кое кадъ были при обсади Бѣограда, гди су имъ шанчеви были, како су се ковакадъ тукли и съ каквимъ Турцима, како су юришъ у очи светогъ *Андреа* 1806-те године учинили, кои су на кое мѣсто шанца турскогъ ударили, кои су први ушли у варошъ, кои су погнули, и гди, шта су са *Гушанцомъ* учинили, кадъ е изъ града изишао, шта ли са *Сулейманъ-Пашомъ Моралиомъ*, кои е овде за Муасила посланъ быо, и наипосле кои е после у Бѣограду изъ Србаля остао за команданта, шта е раѣно у Бѣограду, како ли е напослѣдакъ 1813-те год. оставлѣнъ и опетъ подпао подъ Турке.

За испытати сва ова обстоятелства, могу позвати гг. *Яникія Ђурића*, старога *Токића*, проту *Ненадовића*, изъ Бѣограда кривога *Јована* абацію, старога *Коцу* абацію, *Наума* ђурчию, *Екимъ-Тому*, *Зунъ Мирка* и јошть гдикое изъ стараца одъ оны

времена, кои имаде у Кнежевцу, Остружници, Беломъ Потому, Рипиу, и други Бѣоградскогъ окружія села; а да бы се јошѣ болѣ помогли у подробностима ковакѣмъ, треба имъ набавити и при себи имати књижице, кое садржаваю по нешто одъ оны событія, као што е она у стиховима *Стефана Живковића*, *Мати Србія* и *сынъ Србинъ*, разне забилѣжке *Вука Караџића*. По нѣкимъ лѣтописима а найпаче у Даници Илирской, и т. д. кое бы имъ све, ако ништа друго, а оно баръ поводъ дало ова ил' она обстоятелства изслѣдити, и изслѣђиваюћи едно съ другима упознати се.

з., Кадъ овде са свима оными окрестностями буду упознати, онда еданъ изъ нѣи са препоручителнымъ писмама на Началничества, нека иде у Шабца да испыта ондашня обстоятелства, како ти: битка по Китогу, на Мишару, Засавици, Лѣшници, освоєніе Шабца и т. п. Одъ чега могу имати довольно свѣдѣнія јошѣ одавде испытавши г. Совѣтника *Луку Лазаревића*, оданде да иде у Лозницу, и за све подробности старе люде испыта, по томъ у Вальво, оданде у Соколску, Ужичку, окрестности Ужице, у Старовлашку, Пазарску, Крушевачку, Карановацъ, Чачакъ, Крагуевацъ, Рудникъ, Тополу, Врбицу и околна села, у Сибницу подъ Космаемъ, у Гроцку, и т. д.: у Београдъ. А онай другій да иде као и првѣй, у Смедерево, да тамо све окрестности испыта одъ почетка до свршетка, по томъ у Коларе, Хасанъ-Папину Паланку, Баточину, Багрданъ, Ягодину, гди да испыта и прѣе подъ Турцима, и последнѣ боеве, као онай кодъ Црногъ Врха 1809-те са *Гушанцемъ*, на Липару, на Гилу, на Варварину, Шанцу и т. п. оданде у Ћуприн, Иванковцу, Параћину, Шупеляну, гди су едномъ Срби побѣди толико делія, да су само атова 800. онай

зорить . ни пороушитьъ нѣ паде болше да потрѣдѣти и
схраниитъ . и аще кто бесѣньскый изкажѣнїемъ покоушит-
се и разорить сїе приношенїе ѿ даръ стѣмъ црѣкамъ . та-
коваго да разорить гѣ бгѣ . и прѣутѣа бѣа и прїодѣа ма-
рїа . и да ѿ проклетъ ѿ стѣхъ лїа . и ѿ стѣхъ ѿцѣ . ї . нї .
въ никен . и да имать оуустїе съ прѣдатедемъ їоудю .
и съ рекшїи вѣзмї раснии его . ѿ сїе извѣстное слѣ цр-
тѣамн залїхъ и оутвѣди оу єжеєє . въ лето . зѣцѣ . ни-
диктїонъ . вї . мїа . апрїлїа . єї . днѣ : —

**СОУЛТАНА ЦРѦ АМѢРАТА ЦРѦА МАРА ДЪЦИИ ГЮР-
ГНА ДЕСЛОТА : —**

Ове две дипломе вѣрно в преписао подписа-
ный изъ самы оригинальны диплома, кое в садѣ про-
шавшегъ лѣта овде у Београду бавивши се Бромона-
хъ и бывший Игуманъ Хилендарскїй Серапїонъ са
собомъ донео, да съ нїма потраживанѣ и проше-
нїе неко свое у име лавре Хилендарске чинѣно као
документама подкрѣпи. Исте дипломе све еднако
досадѣ чуване су были у Србской лаври Хилендар-
ской, са остальмъ писменымъ исправама на коима
се права овогъ славногъ монастыра осниваю. Оба-
две су писане на пергамену, и то а.) диплома цара
Стефана Уроша младогъ писана е словима крупнѣ-
нѣмъ уставнѣмъ на комаду коже одну и по стопе у
дужини и одну стопу и два палца у ширини имаю-
щемъ; —мастило црно веѣъ е поблѣдїло тако да е
садѣ црвенкасто; нека велика почетачна писмена,
име царско и їоштѣ неколико рѣчи писане су црве-
нымъ мастиломъ, а тако исто и подпись наслова
царскогъ подѣ дипломомъ; на долнѣмъ краю перга-
мена выси о црвеной непреденѣй свили златанъ пе-

М О Й П Л А Н Ъ.

КАКО ДА СЕ И КИМЕ САВЕРЕ И НАПИШЕ НОВА СРЕБСКА ИСТОРИЈА ПОНАЙЛАКШЕ И ПОНАЙСКОРІВ, НО И ПОНАЙИСПРПНІВ И ПОНАЙИСТИНИТИВ, А ПОЧЕВШИ В ОДАНДЕ, ГДИ В РАИЊЪ ПРЕСТАО.

В.

(Одъ Сине Милутиновића.)

Найпре да се рѣши и одреди за тай посао една сумма новца на неходне и нужне трошкове, како ти: да се отуда плаћаю людма, особито сиромашнима, нѣове даугубе, докле нѣи списатель копира, па тако текъ да се тай посао умили и ослади народиѣицама, како и кнѣжиѣицама. Изъ те сумме мора и списиватель имати своя трошкове на канцеларию свою, на путъ и подвозъ, и храну и послугу, кое нѣму треба и на путу, и на дому, и кое ће онъ по својој потреби и собомъ наређивати и обдржавати. Онъ ће и свакиъ путъ по своме трошковномъ дневнику и точный рачунъ предавати онде и онда, где и одъ кога кадъ успрема на трошакъ новце.

Бдиакость и свезность истога списиваня, и копираня народиѣга живота и дѣйствованя, саме собомъ изискую и опредѣлюю, да тай списиватель народа првоначало буде еданъ, и то домородникъ, т. е. Србів сынъ и Србинъ; но и тай у Караѣорѣа време да в живіо, и дѣйствовао, чимъ и колико могао. За тога списивателя, као народнога и общтега човека, быо бы понайбольй, баремъ по моме

патріотское мышлѣнню, нашѣ свима нам' и страни-
ма извѣстный г. *Вукъ Стефан-Караџицъ*; ерѣ е онѣ
и данасѣ и свагда сръбскій понайболѣй езъкословѣ,
пакѣ и што више, нѣму е и Караѣорѣа време са
края на край понайболѣ познато.

Тай истый списиватель мора имати неколика и
писара, и то домородна Срба, какве данасѣ има Ср-
бія изѣ свой школа. — Истый ѣе списиватель са
своіомъ канцелларіомъ и дружиномъ располагати
по своемъ благоразумію, и ходити кадѣ и куда и
коме му треба по Србіи и окружіама разныма; пре-
порученѣ свуда и свакоме одѣ свое државне вла-
сти онѣ ѣе сабирати или посѣћавати само и наро-
чито старе (около 70. год.) люде и знатне старе
жене, те іѣ одѣ рођеня до данасѣ копирати вѣрно
и обширно: у нѣима е своя и народня исторія суд-
бомъ самога свевиншѣга сабрана, сложена и на а-
манетѣ предана, да е они чуваюћи памтенѣмъ прі-
обитаваю и новоме нараштаю свой ближній, кон
ѣе и съплѣоме опета исто тако поступити по време-
пу и могућству; но будући да се са смрти таковіа
много историческога и погуби, за то іѣ е найболѣ
и часѣ пре перомъ и писмомъ на артію преживо-
тити, кон докѣ е людства и штампе никада негине;
него іѣштѣ одтуда бы ямачно и чисто-народня исто-
рія постанути могла, кон бы безѣ якакве сумнѣ до-
вѣрепѣности пуномѣрно заслуживала.

Сваку Писаромъ своимъ окончану копію сва-
кога казываетеля дужанѣ е списиватель самѣ со-
бомъ ономе прочитати, кон е нѣю прійчао, пакѣ и
погрешно доисправити, и заборавлѣно дѣнапомену-
ти: па то пакѣ одма да е и казиватель подпише
и своимъ крестомъ утврди, ако му е угодно, али е
свакояко то учинити дужанѣ предѣ онимъ истымъ
списиватель.

Такимъ начиномъ чимъ се што сакупи, да се одма и штампа у нашої печатњи брезъ цензуре, т. е. брезъ крайнѣ грубости и срамотности на поедину свеску, коя да се съ изводомъ историческимъ одма продавати и ползовати може како домаћима читательима, и списательима, па тако и странима. Одтуда бы одма слѣдовао и приходъ, кои бы самсобомъ до мало времена и на то издржане трошкова донакнађати могао.

Свакій србскій патријотъ, надамъ се, да бы же-лю, и молю Бога, како годъ и я, да се ово и оваково копиранѣ народа србскога не само сада предузме, него и на вѣчно утврди и оснуе, пакъ ето намъ изъ домаћега сокровишта и за языкослове, и за любопитце, и за историке, и за саму вѣштину, радиностъ, искуство и опытъ примѣра доста и свакоякій! — !! Јоштъ понаиболѣ при томе и ово е, што тай изворъ, доклегодъ е народа, пити усахнути може, нити се дав исцрпсти, а тако ни облютавити.

Ово списаніе право е назвати: *Архива Србства* пакъ и зато е право и ово, да у то списаніе може, тко имадне што исторически-истинскога и са стране, т. е. изъ другіе србскога народа предѣла прилипати, али онако утврђено, кое да се има, каконо ти свое-србско свагда и равноусрдно пријмати у песту архиву.

Списиватељ овогъ архиве сабираня да може и снимакъ свакога казываетельскога облика чинити, и уза списаніе истога прилагати средствомъ литографіе; а тако и шанце, градове, цркве, и тіе развалѣине, и старе рукописе; болѣ пакъ и вѣрніе сабиранѣ исторіе отечественне и я љу, ако тко предложи, уважити и признати.

У Београду 5-га Февруара 1847. год.

БЛАГОИЗВРАНО ДРУШТВО СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ!

В.

(Одъ Исидора Столяновича.)

Народъ као и свакиъ поединиъ човекъ напредуе и долази до свое среће или чистомъ својомъ заслугомъ и папштњомъ, или садѣйствованѣмъ и помоћу другога. Но славниа е и плодовитија она срећа, до кое е онъ самъ дошао своимъ трудомъ и својомъ памећу. Брѣ папштећи се да е постигне и до нѣ дође, постарао се онъ развити силе свое познао е нѣову моћ, и употребивши е на свою ползу, изишао е на цену кодъ самогъ себе и осетио свое достоинство и свою вредность. Ово познаванѣ и осећанѣ собствене снаге и уметства не да народу ослабити и забацити се, ано се само сходнымъ мѣрама у животу одржава. А у животу га највише може одржати историја, коя свима народнымъ нараштајма предъ очи ставля и за примѣръ излаже дѣла нѣовы предака, и ова ако су честита, повлаче за собомъ и на подобне производе ободраваю и туђина а камо ли свога.

Шта бы было одъ данашњи Гриа у Морен, да нѣ до нѣ посредствено и непосредствено дошла историја нѣовы давнашњи и славны предака? Небы ли они и данасъ стенили подъ онимъ истымъ ярмомъ, мутили по ономъ истомъ мраку, подъ комъ стенио и по комъ муте толики народи, кои или нису урадили ништа достойно памтениа, или ако су и урадили, немаю о томъ никаква спомена и зна-

ня! — Шта бы было и одъ насъ Срба, да нису намъ у юначинимъ песмама, преданијама, царскимъ задужбинама, документима (хрисовулама) и исторіи остали трагови и споменицы наше старе славе? Пре нашегъ недавногъ ослобођења држали бы, да намъ е онда бывше робство одъ како е света и века, и да е съ нама неразлучно састављено као грбина за камилу, и да неидемо чакъ на безсловесну животињу, мислили бы, да е оно съ нама за свагда привезано, као што е съ народима источне Индіе, надъ којима су се до данасъ толики освоитељи и завладатељи изменяли! — Еда ли бы се онда у нама могла зачедити помысао о слободи и избавленію, и еда ли бы се онда за ню заузели избраніи у народу, да е онако славно у дѣйство приведу? Небы заиста! — Али су изъ народны преданія и песама жива была имена и дѣла наши стары витезова, па су нови србски юнаци у ономъ више одъ деветъ година трајавшемъ, неподобномъ рату, по гласу безсмертногъ гуслопѣвца Филипа Вишњяћа „помышљали на старе юнаке, како валя мріет' на мейдану“, па за чудо были срдца слободнога и показавши вечите образце храбрости и пожертвова-
ня за вѣру, родъ и отечество, основали су намъ данашню срећу и слободу. Та ніе ли по сведочанству нашегъ члена г. Вука Караџића много юнаштву Поцерца Милоша помагало, што е све помышляло на Милоша Обилича, свога земляка, когъ га е и Кара-Ђорђе опоменуо, кадъ га е завой-
водио?!

Дакле народъ, кои жели постати или остати слободанъ и славанъ, мора знати да е имао, или зна да има и данасъ неку особиту важность, т. е. мора осећати свою моћ и свой народный поносъ. Но као што валя старо семе сачувати и одржати, да

га у своє време посеемо за новыи плодъ и рану ; тако се мораю и стари споменицы народне славе и знатности чувати и одржавати за производъ и подрањиванъ нове славе и новы знамениты дѣла, како да народъ и отечество у назадакъ непоћу , но стазомъ духу времена одговараюће славе и напредка иде непрестано. Слава пакъ стара одржава се благопотребнымъ установленіями и обичаима : преданіемъ, песмама, паметницыма , а найвише и найвѣрніе исторіомъ, коя све ово у своя наручія прима и обузима, коя е проповѣдница истине , жива учителька добродѣтели, строга судителька дѣла и безпристрастна наикнадителька.

По томе вечиту признателность као и вечито име заслужую они у роду Србскомъ, кои су благотворно полъ народне прошлости обдѣлавали и наставляли да Србинъ самъ себе позна и да се при свести одржава , да зна и као у огледалу смотри, шта е негда, шта ли юче учинио и по томе да измери, шта данасъ и сутра учинити може, и шта валя да чини, да се непостиди изъ вечности на нѣга сматраюћи славны предака и судећи га потомака ; да изъ исторіе позна паклене изворе свога назадка и несреће: глупость, себичность, неслогу, па да їй се клони као ватре живе , а да обљуби искушение райске изворе свогъ напредка и праве среће: любовъ къ отечеству, просвѣщенію и обштемъ благу.

Немалу ће славу и признателность у роду и у свету придобити и наше Правителство, ако многовѣчный животъ свога народа и отечества по приѣру други изображениы народа и држава, ободриваюћи и помажући дѣлатель старе Србске исторіе као найвеће, вековима стечено и за вавекъ траю-

ће благо у новчегу исторіе преда савременицима и потомцима; а нарочито ако дивно порекло и безпримѣрний постанакъ свогъ новогъ политическогъ бытія потребнимъ мѣрама и способима у повѣстници што скоріе обелодани, и ако целомъ свету свое майке гласомъ обзнани, какве е народъ Србскій 19-гъ вѣка у вселенској борби за европейску слободу и христіјанско изображеніе лавре задобыо, и е ли заслужио данашню слободу и внутреню самосталность; съ каквымъ образомъ ужива плоде стары заслуга; дораићуе ли до државо-народне пунолѣтности, и може ли се у одсудномъ часу праведно надати и радовати да ће се за нѣга заузети избраниа часть човечества? — !

Што се пре десетъ петнаестъ година (кадъ е грађа за Србску искорию одъ г. Вука, съ нѣговимъ давицама, историскогъ садржаниа; кадъ е трогодишња исторія Србіе одъ г. С. Милутиновића; револуція Србіе одъ Ранкеа на светъ изишла, и кадъ су Србіе и нѣне исторіе тичућа се дѣла одъ Пирха, Поссарта и др. света видила) више у овой струци, него ли последњи година урадило, мора се приписати бурномъ времену, кое е наше отечество најближи прошлы година претрпило. Премда е, као што многи одъ почитаемогъ Друштва знаду и за ово последнѣ време, членъ нашъ г. Светићъ приватнымъ своимъ трудомъ, испытавши многе поуздане знателъ новы Србски догађая и исцрпивши писмене о томъ изворе, немалый матеріалъ скупио за нову Србску исторію, одъ когъ е нешто у періодическомъ сачиненію „Голубици“ на светъ издао. А и самъ самъ прошлый одморъ школскій штедромъ помоћу Светлога Княза и препорукомъ надлежногъ Попечительства и г. Митрополита на сабирањъ предмета исторійски употребіо.

Но права желя за обдѣлаванѣ нове Србске исторіе нѣ се мыслимъ, нѣгда у толикомъ степену обелоданила, као у недавно држаномъ главномъ засѣданію нашегъ Друштва, у комъ е згодно предложениѣ редовногъ члена г. Стенѣа о истомъ предмету тако силно подѣйствовало на душе Србске да су га сви единодушно одобрили, и да се самъ Представникъ Княжескій, нашъ почестный членъ г. Петроніевичъ, иначе толикимъ правительственнымъ дѣла обременѣтъ, съ юношескимъ жаромъ и патріотическимъ одушевленіемъ понудіо, да ѣе израдѣти планъ, како бы се могло доћи до нове исторіе Србске.

По плану овомъ, кои е прочитанъ у последнѣмъ редовномъ засѣданію Друштва, и по комъ се пространо знанѣ отечествене исторіе предпоставити мора у поменутомъ г. сачинителю, суди истый, да Друштво Србске Словесности Правительству предложениѣ учини, да ово трошковое нуждне за доучениѣ цѣли ове — нове Србске исторіе — на свой тереть узме, и пошто Правительство на то трошакъ обећа, да онда Друштво ово два лица нађе, коя бы вешта и ревностна была у писаню исторіе, и коя пошто найпре напишу што се овде у Београду догодило, да потомъ раздѣленнымъ путованѣмъ по Срби и ванъ Србіе испытаю и побележе све збывше се догађав новаго времена, почевши одъ Х. Мустаѣа паше до данашнѣгъ дана.

Реченый планъ предало е Друштво у последнѣмъ свомъ засѣданію четворицы одъ членова на разсмотрениѣ съ тымъ, да и они о начину, како бы се наиболѣ дошло до нове Србске исторіе, поднесу свое мнѣніе. Извѣстители, пошто су овай задатакъ на рѣшеніе узели, договорили су се, да сва-

кій одъ нѣя за себе, имаюћи предъ очима планъ г. Петропіввића, желѣи Друштва удовлетвори, па да се потомъ састану, миѣнія своя еданъ другомъ са-общте, и ако бы се могло, сва у едно сведу, или се сви на едно сложе и Друштву га поднесу.

И по томе, што се тиче миѣнія г. Петропіввића, а се съ нѣимъ подпуно у томъ слажемъ, да Друштво наше Правительству предложи, да ово нуждне трошкове за обдѣлаванъ нове Србске исторіе на себе узме; да се догађаи за ову исторію почну прво бележити у Београду но имаюћи свѣгда то у призрѣнію да се понайпрече испитаю люди, кои су годинама понајстари и здравлѣмъ понајслабѣи, па да се потомъ дѣло ово продужи путованлѣмъ по другимъ, биткама ознаменѣнымъ мѣстима у Србїи и ванъ Србїе и т. д. Самъ судимъ, да бы се болѣ ова цѣль постигла, кадъ бы Правительство према важности вопросногъ предпрїятія установило за себе званіе отечественогъ или народногъ исторіописца, какво е пре десетъ година суштествовало, и то у едномъ лицу, подвѣдомственомъ Попечительству Просвѣщенія. Ербо овакове струке посао брже ће, лакше и болѣ моћи свршивати еданъ поузданъ и вѣститъ човекъ, кадъ бы се *само на то* опредѣлио, него ли десеторица други, кои бы га узгредно и прекидно поредъ други званичны послова радили. Ово поне нѣе нужно доказивати благоизбраномъ Друштву Србске Словесности, кое (нек' ми се допусти примѣтити за нѣгово оправданіе) будући е саставлѣно изъ самы правительствены званичника, премда е многочислено, едва е за толико време могло матеріяла спремити за прву часть свога Гласника. — Дакле званіе народногъ исторіописца за себе и то постоянно, еръ рѣка времена па

и отечествены догађая непрестано расти и налива се у море вечности.

У слѣдству овогъ предложенія слѣдуюће налазимъ за нуждно примѣтити и представити :

1. За званіе ово да се избере лице списательско, честногъ и постоянногъ характера, зреліи година и добра здравля —, кое познае Србскій родъ и отечество, нѣгову стару, а у главномъ и нѣгову нову историю, и „кое ће, да се послужимъ речма славногъ Роттека, незаслепљиво предразсудцима, пристрастіемъ или уваженіемъ, ствари у правомъ ныномъ виду сматрати : кое ће осимъ тога, ревностно будући за добро човечества и грађанску срећу, за отечество и слободу, ватрено любити све оно, што є велико и добро и што мужества има, да истину, одъ кое є убеђено, явно и гласно обзнани;“ слѣдовательно, кое ће пошто матеріалъ скупи, способно быти да спише прагматическу историю Србску новаго времена.

2. Годишња плата овогъ лица, да буде према важности занимаія соотвѣтна, а ако се нађе у правителственой служби, треба да се знатно повыси, будући се предпоставити мора, да ће званіе народногъ историописца, нарочито збогъ нѣговогъ вышекратногъ путованя стати много већегъ труда и неугодности, него ли оно, у комъ се буде нашла изискуема особа, коя ће се осимъ тога збогъ безпристрастногъ описиваня и збогъ разны, исторической истини противоборны интереса, излагати кодъ многи у отечеству и ванъ отечества, тайномъ и явномъ неприятельству и гоненію.

3. Савъ путный трошакъ народногъ историописца да нѣмируе народна хазна.

4. Да бы Правителство и народъ Србскій свѣдѣнія имао о занимаію и дѣланю реченогъ историо-

писца, дужанъ ће овай быти своя историческа испытанія, прилоге и бележке, како їй скупи до 10 печатаны табака на светъ издавати подъ насловомъ: *припрема или усѣви за нову Србску историю.*

Дѣло ово да раздѣли на 6 глава или сѣченія, одъ кои у *прво* ставляће политическе догађае Србске, н. пр. боеве, скупштине, посланичества, устроєнія и о. п., све у лѣточисленомъ или помѣстномъ реду, како буде лакше за сабирателя; у *друго*, житія знамениты Србаля; у *треће*, документе, записе, званична извѣстія, наставленія, дневнике, писма и описанія шанцева; у *четверто*, списакъ погибши и у робство запавши Срба, съ краткимъ назначеніемъ шта су были, чїи су, одкудъ, где су, како, и одъ когъ пали и зароблѣни были?; у *пето*, штатистическа дата, и развитакъ внутренѣгъ устроєнія; *шесто* различне преповѣдчице (анекдоте), коє карактеризуаю описуемо време и нѣгове люде. У овомъ сѣченію моћи ће исторіописаць у другимъ частима поунити и исправити оно, што бы неизвѣстенъ, или злоизвѣстенъ изоставіо или погрешіо.

За све ово добро ће быти, да исторіописаць назначи, одъ кога є што, где и кадъ разумео и добыо, съ краткимъ родословіемъ истога лица, ако ово небы заслуживало да му се животъ обширнѣ опише.

Исторіописаць некъ се труди да саобштаваня одъ людїй, у koliko ова небы была противъ грамматике, логике и морала, нѣовымъ израженіями попише и побележи.

При заключенію сваке четврте части припреме или усѣва за нову Србску историю, валя да дође регистеръ стварїй у азбучномъ реду.

5. Кадъ се изложенымъ начиномъ буде скупіо и издао савъ матеріялъ, кои саставля нову Србску исторію; онда употребивши и издава већъ о томъ друга дѣла, нектъ опредѣленный исторіописаць изъ свега тога изведе и спише пожелану прагматическу исторію, изъ коѣ се потомъ моћи обдѣлати и прекроити и друге у разномъ виду за многостручне школе у нашемъ отечеству.

Одъ какве ће користи ова исторія быти за нашъ народъ и отечество, може се поуздано предпоставити, кадъ се помысли, да ћемо, у колико смо у некомъ низу изъ кнѣга, а разсуто одъ поединъ у народу извѣштени, у нѣой наћи за подизанъ и облагороженъ наши патріотически чувства и за обогащенъ нашегъ политическогъ знаня, трогателна и велика позорія, као слѣдства и производе храбрости и очаянія, родолюбія и себичности, среће и несреће, сагласне и противоборне политике; да ћемо у нѣой видати необичне мужеве и юнаке, кои су заслужили да їй родъ Србскій вечно слави и да дѣла нѣовимъ подражава; и да ћемо у нѣой очевиднѣ него ли и у коїой исторіи смотрити у нуждымъ променама и на добро излазећимъ бѣдама благодѣтелну руку небесногъ промысла и нѣгово садѣйствіе у награди и казни.

Нектъ се дакле праведно свакій Србинъ радуе своїой новой исторіи, као годишнѣмъ празднику свога политическогъ пакибытія воскресенія! Онъ ће у листовима нѣнымъ наћи Трою кодъ Београда, Маратонъ на Мишару, Термопиле кодъ Чокешине, Милейску безсузну побѣду на полю Салашкомъ, Платею кодъ Малайнице и т. д.; онъ ће у нѣой видати Ахилла у Х. Вельку, Улиса у Стефану Живковићу, Пелопиду у Узун-Мириу, Зринѣя у Степа-

ну Синђелићу, Омира у Милутиновићу, Тирспея у Вишинићу, а несравнивог витеза у Кара-Ђорђу. Само дай Боже, да и у историописцу њиовомъ до-
бле Србскогъ Иродота, кои ће вештымъ изложені-
емъ догађая, живымъ описаніемъ дѣйствующихъ у њи-
ма лица и громогласнымъ исповѣданіемъ истине та-
ко подѣйствовати на свое санароднике, да у њима
побудивши їй на велика дѣла непромашно добіе
іонитъ славнѣгъ наслѣдника у Србскомъ Тукидиду,
кои бы по томъ свое савременике праведно нази-
вао достойнымъ потомцыма славы предака, чести-
тымъ сыновима храбры отаца! —

У Београду 1. Фебруара 1847.

УЧЕНОМЕ ДРУШТВУ СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ!

Г.

(Одъ Сергія Николаича.)

Заклученіємъ своимъ одъ 20. пр. и. изволило е учено Друштво одредити и мене, да на основу плана почестнымъ членомъ г. Княжескимъ Представникомъ Аврамомъ Петроніевичемъ израђеногъ са јоште три редовна члена промыслимъ о начину, комъ бы се живи извори нове Србске исторіе најболѣ испытати и народна исторія списати могла, и која бы по имену лица за овај преважанъ посао најспособнија была. Остала три редовна члена дала су му већъ свакиј свое у овомъ предмету понаособи писмено миѣніе; зато му и я мое понаособъ подносимъ.

После обрађаваня народногъ языка и узвышаваня нѣговогъ на степенъ и достоинство правогъ книжевногъ и научногъ языка, као найпрече цѣли Друштва Србске Словесности, друга му е неманѣ главна обдѣлаванѣ свію уобште наука а нарочито оны, коє се найвише на Србску народность односе, и коима се найвише и најближе за просвету народну учинити може. Но међу свыма овымъ наукама после языкословія као науке о душномъ народа животу, која у найпречу цѣль друштва принадежи, найвише е народна наука Србске повѣстнице, као наука о народномъ или скупномъ животу свію у народу членова. Важна и найважнија за

народъ наука а особито за онай народъ, коме е
 нужда, на основу свое значеня пуне и найвећега
 народа достойне прошлости срећу свое будућности
 обезбедити и неизоставно тога условје, общете дру-
 ги народа признаванъ и припознаванъ задобити.
 У међудржавнимъ и међународнымъ отношеніама и
 при сућено судбе каквогъ народа, при рѣшаваню
 вопроса о нѣговомъ быћу или небыћу, нѣговомъ
 животу целокупномъ и смрти народной не пыта се
 толико, имали народъ у себи доволно основа за
 свое быће, него се више пыта ели оны то и како
 дѣломъ показао; не пыта се, каква су свойства по-
 едины лица, коя народъ сачиняваю, него се пыта
 каква е целокупна народна личностъ и имали е у
 правомъ и свойственомъ смыслу; мери се найстро-
 жие на мерилу политичномъ снага оне целокупне
 свезе, коя савъ народъ у единству држи, по коме
 се достоинство нѣгове народне личности оценов.
 Не пыта се, шта бы могло бити одъ кога народа
 па да се заклучи, шта ће моћи одъ нѣга бити, не-
 го се при томъ определяваню пыта, ели управо
 одъ нѣга кадгодъ што было, у колико е и како е
 было; есули нѣгови членови не само као особиа
 лица у станю више природномъ и извандржавномъ,
 него и као народъ кадгодъ живили, и знаке явнога
 живота, по којима су сами себе и по конма су ий
 други за народъ признавали, дѣломъ показивали и
 у истиннымъ споменыма оставили, у повестницы
 своіой сачували. Народна е повестница за свакій
 народъ самога себе признаванъ а чрезъ то и други
 явно припознаванъ. Народна е и особито државо-
 народна повѣстница не само наиболѣй и найпоуз-
 данѣи обликъ явногъ народногъ живота, него и най-
 достовернѣе сведочанство у међународнымъ отноше-
 ніама; народна е повѣстница крштено писмо цѣло-
 га народа, и по томе међу овима наукама найвише

народна. Принадлежи данле она свакојко и по превосходству принадлежати мора у цѣль народногъ ученогъ друшта тако, да, и кадъ небы ни за какву другу науку народу каквомъ збогъ средства у языку са суседнымъ изображеннымъ народима потребно было учено друштво опетъ бы га морао и онъ основати и подићи, само и единствено ради писаниа свое повестнице; еръ никако се то ни са достоинствомъ ни са ползомъ народа не слаже, да му други кажу шта е и одкуда, а онъ самъ то да не зна и да назати не уме; него да трпи самовольна и пристрастна свога быћа и свое прошлости туђинска описиваня онако, као што су неяви и недорастли народи и бедни тако названи дивљаци зломъ судьбомъ трпяти принуђени. — Збогъ тога е и одъ стране врстногъ нашегъ редовногъ члена као што намъ е свима познато, оно важно одпре за писанъ народне повестнице предложенъ учинѣно и одъ целогъ друштва примѣно; збогъ тога е и другій важанъ овога друштва почестный членъ радо на себе приміо и свршіо писанъ плана за испытыванъ и описыванъ знамениты народны догађај; збогъ тога е и цело учено друштво јошѣ много пре тога нарочито свое према народной повестници уважаванъ показало назначивши јој прво међу осталимъ наукама и особито у своме Гласнику место.

Сва научна друштва у постижаваню свое цели служе се двоякимъ средствама, личнымъ и стварнымъ. По правилу лична су имъ средства њини редовни членови, кои изъ реда и редовно радити обвезую се, и кое по томе Друштво на опредѣленіе научне цѣли као средства употребити право има; остали нередовни членови обично не мораю за Друштво радити, и они се обвезую али не редовно и по правилу него по изятію и по своме произволенію

радяти. Гди се довољно стварны а особито новчаны средства има, ту Друштво и преко други друштву неприналежећи членова цѣли своє постигати може. Гди е научно Друштво не само списательске способности него исто тако и стварны средства Друштво, или гди се оно по овомъ другомъ прирѣчию одъ стране државе заменяе или уступлѣномъ годишиѣ у брою одрѣшеномъ, или само уобщте по неопредѣлѣной потреби за цѣли опредѣлѣномъ суммомъ или подаренымъ Друштву изключителнымъ за добытїи неки прихода правомъ, као што е овога последнѣга случай у шведской држави, гди учено у виду приватномъ поставше Друштво има и упражнява право изключително све у држави календаре о своемъ трошку и на свой добыть печатати. Но имало Друштво стварны средства и новаца колико му драго, нигда не може оно и нема примера да друге Друштву неприналежеће списатель наима, да за Друштво раде, а само Друштво да ништа не ради. Тако бы се учено Друштво могло саставити не само изъ неучены него и изъ савсимъ некнижественны людїи, кои кадъ бы на свой добыть кнїиге издавали, небы ништа друго были него прави акціонери. Тако бы се могло саставити какво повестословно друштво изъ членова, кои бы могли изъ повестнице ништа незнати, него бы друге за писанїи повѣстнице подъ наямъ укупно или на надицу узимали; у комъ случаю они, кои бы писали повѣстницу небы се звали членови ученогъ повестословногъ Друштва, него бы то были они, кои повестословне кнїиге купую и продаю. Учено дакле Друштво ако неће да буде чисто акціонерско Друштво мора само собомъ учене послове радити, и за радню ту пре свега редовне членове употребити; или оне послове не предузимати, за кои способны редовны членова нема; ербо бы

се иначе могло рећи, да се учено Друштво саставило да ради оне и онако учене послове, које не зна и за које нисе способно. Учено Друштво може и своје корреспондентне членове за неке послове умолити, само њим не може као редовним на посао одредити, но послови ти, за које ће своје корреспондентне членове умолити, морају бити такве природе, да њим због удаљености редовни членови не могу свршити, или да су тако општеважни, да се тичу своје опште членова Друштва, као што је случај при истраживању о каквој важной ствари, која је може бити због поместности више коме корреспондентном члену него редовним позната. Иначе пакъ како остале списатељи тако и корреспондентне членове нисе никако у реду да Друштво под њима узима. Сасвим је друго што и од наведенога различно, кадъ друштво имајуће довољно новчаног средства за упуштање какви у некой науци, коју је Друштво изображавати предузело, врло тежки питања прогласи награде и позове на стицање све учене люде и списатељи. И ово је наликъ на најама, али нисе опетъ никако сама најама; у најму се даје или обећава награда одређеномъ лицу да ради; а при прогласу награде неодређено се лице, него се даје награда ономе, који најбоље заданом посао уради, па ма било и членъ Друштва, или ако нисе, тимъ ће самимъ дјеломъ показати се, да је достојно да буде. Може учено Друштво, ако има довољно новаца, и каквог њему непринадлежећегъ списатеља, који има довољно способности, али нема средства, при израђивању каквог ученог дјела нужднимъ трошкомъ подпомоћи; али то опетъ нити је најама нити наручбина негоса овако истинити или подобанъ ономе, какав и Друштво ради, и списатељ таквогъ дјела самимъ членомъ Друштва, и достојанъ да и по праву буде

Друштво Србске Словесности, колико е мени познато, нема толико новаца, да бы могло прогласити награде за писанѣ и што е јошѣ пре нужно предварително испитиванѣ народне повѣстнице; али има толико новаца, да бы тај посао могло само о свомѣ трошку предузети. Друштво ово и кадѣ бы имало новаца, да прогласи награде за испитиванѣ и писанѣ народне повестнице, по горедоказаномѣ небы то никако у реду было; него бы требало да Друштво само собомѣ тај посао предузме, или, ако нема међу своимѣ редовнымѣ членовима за истый посао способногѣ треба да га се окаме и ради оно што само може, а не свою неспособность јавно предѣ целимѣ светомѣ да призна. Могло бы Друштво ово, кадѣ до веће сумме новаца дође за рѣшаванѣ неки најтежи у повестници вопроса и награде прогласити, али то доцније, и почемѣ најпре покаже, да е и само способно было у писаню повестнице што превредити. Могло бы исто тако Друштво ово и писателю каквомѣ кон му јошѣ непринадлежи, али е поуздане способности, у испитиваню и писаню народне повестнице помоћи; али кадѣ бы га на тај начинѣ за способногѣ држало, ако бы хтело бити слѣдствено, морало бы га и усвоити, пакѣ бы онда опетѣ Друштво свой посао само собомѣ т. е. преко свогѣ члена радило.

Предложенѣ за испитиванѣ и писанѣ народне повестнице учинѣно е у средини овогѣ Друштва одѣ његовогѣ редовногѣ члена; предложенѣ е то дело Друштво примило; планѣ е за тај посао опетѣ членѣ овогѣ Друштва као почестный не по препоруцы Друштва него по собственомѣ побудѣно изарадио; мнѣније о начину и личнымѣ средствама лонима бы се овай планѣ удѣйствовати могао, даде су Друштву по препоруцы његовой четири његова

редовна члена. По свему томе и не само по цѣли Друштва сматрамъ я стваръ ову за друштвену т. е. не само првобитно и у почетку него и после и све еднако досадъ за чисто Друштвену, и налазитъ да е право и свакојко да е у реду, да стваръ ова докле годъ не буде свршена, остане при овомъ Друштву и одъ нѣга да се неудаљава, еръ нема довољногъ узрока да се удали. А почемъ народна повестница готова и написана буде, бы ће она не само овога Друштва, него и целога народа душевно имати, кое ће и свакоме странонароднику, почемъ га позна, равно принадлежати; а у истый ће ма честь и слава припасти и Србскомѣ Правителству, што е Друштво поставило у станъ, да може народу своје овако знамениту и по превосходству народну услугу учинити. И по овой данѣ сматрања страни испитивањ и писанъ народне повестнице, мора Друштво поне у првый ма само собомъ т. е. преко свој редовны членова и о своемъ трошку предузети; по чему неприлика бы было ма кога са стране звати или молити да на име Друштва ради оно, што бы Друштво морало по својој цѣли само радити.

Но рећиће се, Друштво могло бы о своемъ трошку почети скупљати вѣштество за писанъ народне повестнице; али како ће то продужити и свршити, кадъ му новаца нестане; а лако ће му нестати, еръ и тако много нема. Зато се не треба толико бринути, еръ прво Правителство изволило е опредѣлити, да се Друштву овомъ нека сума новаца изъ народне кассе сваке године издае; а друго Правителство, кое е тыпне пути у общѣ обећаю награде овимъ списательница, кои што добро и полезно за народъ напишу, не може се предпоставити, да друштву у номъ може имати

выше повереня него у поединимъ списателяма, неће ктети давати нужна средства за писанѣ оне књиге, коя е у найвышемъ смыслу народна, т. е. да народу, одъ кога е све, што има добыло, неће ктети дати оно што бы му было наймилѣ. То бы врло неправо было предпоставити о Србскомъ Правительству, и я нећу никако да предпоставлямъ. Но наипосле повестница е а особито народна повестница она књига, коя надъ се вешто и истинито напише, не може быти, да сама себе т. е. поне учинѣ на ню трошкове неизплати.

Србска повестница и по цѣли овога Друштва и његовомъ нарочитомъ горепоказаномъ у раздѣлу Гласника признаваню сочинява особитоꝝ друштвеноꝝ занимања и послованя оддѣленіе: найприроднѣ дакле было бы то да се и особито у Друштву овомъ одреди оддѣленіе редовны членова, кои ће се ако и не искључително, а оно поглавито занимати са испытыванѣмъ и писанѣмъ народне повестнице. Друштво ово по цѣли своіой морало бы управо имати три оддѣленія: прво бзикословно, за найпречу цѣль Друштва, ображанѣ языка; друго повѣстословно за обделавањ Србске повестнице и други сродны народности тичући се наука; и треће обштенаучно у кое бы сви и изъ остали оддѣленія членови принадлежати могли. При разређиваню редовны членова у ова оддѣленія осимъ осведочене досаѣ способности морала бы се у нарочито призреніе узети и њина наклоность и любовь према струцы наука едноꝝ или другоꝝ оддѣленія. Членови повѣстословноꝝ оддѣленія морали бы са узаймнымъ согласіемъ посао међу собомъ поделити и радити, т. е. у правовомъ смыслу Друштвено радити.

Ако се збогъ малогъ числа небы могли редовны членови на оддѣленія разредити, онда бы дру-

гій досадъ описаноме найближій начинъ писаня повестнице быо, да се одаберу неколико редовны членова и у виду одбора да предузму скупляиъ и саставляиъ Србске повестнице.

Но было у виду оддѣленія или у виду одбора, да се овай посао предузме, почетакъ бы по моме миѣнію требало учинити са познаваніемъ и то што скоріимъ и што точніимъ оны наши и страны писателя, кои су до садъ што о нашемъ народномъ животу писали. Затимъ могло бы се почети испытываніе живы извора Србске повестнице у месту. Свакій членъ, кои бы се на то одважіо могао бы по едногъ повѣстозналца на испытъ узети, почевши редомъ одъ оны, кои су годинама найстаріи. Међутимъ морало бы се безъ одлаганя испытываніе народне повестнице продужити и свуда по народу и у отечеству, и колико бы годъ могуће было и изванъ отечества. За овако удалѣнный посао небы се могли сви и у свако доба они редовны членови употребити, кои бы се на испытываніе повестнице одважили; еръ то имъ небы допустили званичне дужности, нарочито бы тай случай быо са оныма, кои се немогу лако у свомъ званичномъ послу замѣнути. Зато бы нужно было молити правительство, да неке, ков бы друштво за найспособніе и найпоузданіе у писаню повестнице признало, одъ званичне дужности разрѣши привремено и донде, докле траяло буде скупляиъ и писаніе поне новіе Србске повестнице, ков бы свакояко требало ускорити. При равномъ почитанію свію остали Г. Г. членова и ныне способности, я мыслимъ, да бы у томъ послу найвыше учинити могао редовный членъ г. профессоръ общте повестнице Исидоръ Столяновіиъ. Омъ кадъ бы одъ остали званичны послова осло-

боженъ бы, могао бы искључително дати се не само на испитиванъ и писанъ народне повестнице уопште, него бы и отечественимъ нижимъ и вышнимъ училиштама свима у којима се ова наука предае или у којима бы се по устројнију училиштномъ предавати морала, највећу услугу учнију, кадъ бы за сва та училишта редомъ ручне књиге народне повестнице написао, а то су опетъ књиге за које ће правителство принуђено бити награде прогласити, пакъ и њ може бити дуже времена ни за награде неће моћи добити, као што ни књигу обшты знања, за коју е награду доста добру прогласило, јошће никако не добило. Замена његовогъ места тиче се искључително надлежне власти, но ја бы се овде усудио само примѣтити, да замена његовогъ места лакша бы была него другогъ когъ члена, почемъ е у Лицеуму выше професора, кои се са повестницомъ баве, и међу којима бы по моме дознаванју г. вѣроучителя Лицеумскогъ А. Е. М. Сивѣла Саву Јовчића нарочито могао споменути

Ако се за писанъ повестнице небы могао ставити у друштву ни оддѣленіе ни одборъ какавъ, онда бы на тај посао одъ стране друштва требало побудити оне редовне членове кои бы и безъ свакогъ побуђенія Србску повестницу испитали и списали. Међу такве по момъ дознаванју принадлежи опетъ нарочито прећепоменутый членъ г. Исидоръ Стояновићъ, кои е у најскоріе време бавио се а и садъ се бави съ народномъ повестницомъ.

Но писали најпосле ову повестницу, кои му драго членови друштва, при свемъ томъ што се и по себи зна, да е истинитостъ прво свойство доброгъ повестописца; не могу опетъ ни ја овде застати и мою као члена желию, да се та повестница

свету и народу саобшти онако, како не само неће ништа одъ уваженія изгубити, кадъ е стану читати, него и како ће народу верно огледало свога живота дати. —

Да бы то тако са писанѣмъ повестице а особито са писанѣмъ савршене повестице бити могло, нужно бы было, да списательима њњима да се довољно уверенъ, да њ неће и несме нико збогъ истине, коју бы они описали, непосредствено или посредствено гонити или зато казнъ њнину закъвати. — Друго нѣ доста истину повестословну само описати, него нужно е учинити, да се и свака могућа сумња са њ скине, да се она за времена колико годъ могуће искуша, да њ се савремено утврђењ даде и да се за потомство озакони. Да бы то могло бити, нужно е, да се скупљени и испитани извори Србске повестице одвремева на време у свескама печатају, и то безъ сваке спољне осимъ друштвене цензуре, връ ће се иначе доћи у незгоду, да правительство Србско за сваку печатану речъ, коју се странимъ народима случайно недопадне, на неки начинъ буде подъ одговоромъ, и тога ради цензуру на штету повестице поштри.

По смислу устава друштвеногъ а старогъ и новогъ сви су редовни членови овога друштва обвезани радити безъ награде. Тога ради а мыслимъ, да друштво са своимъ членовима, кои се буду примили испитиваня и писаня повестице, не може предварително у погодбу што се награде њњие тиче ступити. Њњима бы се морабо дати предварително само нужданъ трошакъ, а почемъ посао сврше, или поне одчасти ураде, не бы неправично было дати њмъ и неку награду изъ тогъ нарочито

призренія, што бы они оснмъ труда и дагубе и и-
наче збогъ одсуства одъ свой кућа шкоде лано
имати могли; а ко има исключителну шкоду безъ
исключителне ползе, томе е право я наннада да
припадне.

ПРЕДЛОЖЕНІЕ О НАЧИНУ

КАКО БЫ СРБЉИ МОГЛИ ДОБЫТИ СВОЮ ИСТОРИЈУ.

Д.

(Одъ Дра. Јана Шапарика.)

Предложеніе, кое е високоученный членъ Друштва овогъ, г. докторъ Іов. Стенћъ у последнѣмъ главномъ засѣданію учинио, да е то есть крайнѣ време томе, да се Србљи побрину о сачуванію и скуплянію датака новіе свое исторіе, а нарочито ово друштво да се постара и посавѣтуе свойски, како бы се точна и истинита а при томъ обширна и подпуна исторія народа Србскогъ одъ новогъ препорођеня нѣговогъ до данашнѣгъ времена скупити и списати имала, заиста е тако сходно духу и обстоятельствомъ нашегъ времена, да е свакогъ родолюбивогъ Србина побудити и у срдцу нѣговомъ одзывъ и одобренѣ наћи морало. — Да е оно то заиста и учинило, ясно е показало оно едногласно одобренѣ, и она жива похвала, коя е на ово предложенѣ слѣдовала, и кою су сви присуствуюћи у засѣданію почестни и редовни членови друштва, међу којима су многи найзнаменитѣи мужеви и najveћи достојанственици отечества нашегъ были, одма изrekli. У слѣдству тога буде заключено, да друштво наше о важномъ предмету овомъ у своимъ редовнимъ засѣданіямъ безъ отлаганя радити почне, и да оно планъ сачини о начину, како бы се дѣло ово найцѣлисходнѣе предузети имало, кон планъ да се изванредной, нарочито овогъ предмета ради сазваной главной скупштици друштва подне-

се, а одъ оне прегледанъ и одобренъ, да се самогъ высочайшемъ Правительству препоручи, съ томъ молбомъ, да бы ово благоизволило, нужна къ удѣйствованію овогъ плана средства опредѣлити. — Како е ово предложенъ обстоятельствама и желаніа Србскима примѣрено, показуе најяснѣ и то, да е самъ Княжескій Представникъ, нашъ высокопочитаемый почестный членъ г. Аврамъ Петроніевичъ драгovolьно на себе пріймію, израдѣти основне черте плана, по комъ бы се при дѣлу овомъ поступати имало; нама е потомъ у редовномъ засѣданію данъ честный тай налогъ, да истый планъ у разсуженъ узмемо, обширнѣ израдимо, и тако израђенъ да га подъ видомъ предложенія редовномъ засѣданію поднесемо, а засѣдно и лице да означимо, кое бы по нашемъ мнѣнію, задатакъ овай рѣшити имало.

Пре него што се у само предлаганъ мога мнѣнія о начину упустимъ, по коме бы се у овомъ дѣлу поступати имало, само мимогредъ то примѣтити желимъ, да бы то заиста врло нужно и полезно было, да се на историческу струку, нарочито на историю народну и одъ стране друштва овога веће вниманіе обрати. Најглавни задатакъ и опредѣленіе друштва нашегъ остае свагда то, да оно умнѣй развѣтакъ, и душевный напредакъ Србства, словомъ просвѣщеніе нѣгово колико е годъ могуће подпомогне и ускори; ово ће најболъ постићи ако Србскомъ обществу подавало буде, рану душевну лакшу и пріятну а не само строго учену и тешку, ако дакле послове свое строго научне и языкословне измешало буде са сочиненіама преподѣлаюћимъ и описиваюћимъ, а нарочито и то да гледи, да у Гласнику друштва чланца исторически међу сувопарнимъ языкословнимъ поменави буду, и онде не-

Не намъ се требати боляти да Гласникъ нашъ неће читателѣ наћи и на веће общество наше живо подѣйствовати. — Съ издаванѣмъ морално-поучителны књижица одъ г. архимандрита Гаврила списаны учинѣнѣ е добаръ почетакъ, врло бы добро было да се исто тако кадкадъ и нешто историческо или общеполезно поучително народу нашемъ пода, и тако да се онъ за савршенію душевну рану, то естъ за опредѣлене и строге науке преправля. И предложеніемъ овымъ г. Стоића явно е изречена потреба ова за Србство, и овомъ позыву на полъ историческо съ тимъ више треба друштво ово да слѣдує, што се у общте у наше време поедини списательн србски манѣ занимаю съ обдѣланѣмъ исторіє србске, него што бы то нужно и пожелателно было. Историческа прошлостъ наисигурни е основъ будућности, а найздравиѣ рана душевна за младъ народъ есте нѣгова собствена исторіа! — Знаменити еданъ знателъ и пріятель Србства, то е мени у овомъ смотренію савѣтовао, да е много важниѣ да се учени люди у Србїи потруде Србству предати общеполезне у животу найнуждниѣ науке на нѣговомъ языку, и да га съ нѣговымъ славномъ исторіомъ упознаю, него да о грамматикѣ и научной терминологіи главу разбію, ерѣ ове съ временемъ заиста изостати неће. —

О важности народне исторіє нѣ нужно много говорити овде, где смо сви о нѣой подпуно увѣрени. Свакомъ одъ насъ познато е то, да особито отечествена исторіа, найвећма дѣйствує на свакогъ човека, и то не само на добро воспитаногъ младића или изображеногъ грађанина, него и на самогъ простогъ непоковареногъ жителя. Важни догађаи, благородни примѣри, и велика дѣла, коѣ она човеку предъ очи ставля, снажниѣ потресаю нѣгово чу-

ство, и већма на образованъ нѣговогъ срѣца и характера дѣйствую, него и найблагородниѣ морални законѣ, и наймудриѣ правила философіѣ; нѣму едно живо представлѣно юначко дѣло, за срећу и спасеніѣ отечества учинѣно, више поученіѣ дає како отечество цѣнити треба, него найученіѣ слово о дужностима човека грађанскимѣ. — Свима нама добро є и то познато колико су на народъ Србскій дѣйствовали они споменици нѣгове славне прошлости, коє оиѣ у својима народнимѣ песмама притяжава и съ одушевлѣніємъ свакиѣ данѣ пева и спомињѣ. Спомењ славны предака пробуђує у потомку жељу нѣма подобнимъ постати, нѣова велика дѣла подстрекаваю га на подобне подвиге, а жертве одъ нѣи за вѣру и отечество принесене, изпуняваю тронутѣ срѣце нѣгово, высокопочитаніємъ према хероима себе пожертвовати умевшимѣ, любовію према вѣри и отечеству, толикимъ жертвама сачуванимъ, и одушевлѣніємъ, за ова драгоцѣна наслѣдства свои обожаваны дедона такође жертву на олтарѣ исторіѣ положити моћи. — Овако исторіѣ подраниє у народу жаръ родолюбіѣ, народный поносъ, и оно благородно одушевлѣніѣ за вѣру и отечество, коє нѣгове сынове на жертве за общѣ благо рода опредѣлює, и безъ когъ человекъ а и народъ нѣє у станю ништа важно, изванредно и велико учинити. Ово свето одушевлѣніѣ и оваѣ божественный жаръ, кон є изворъ своіу грађански добродѣтели и кон одъ човека хероя чини, као што рек'о, найвећма пробуђує и подраниє исторіѣ, ово огледало у коме потомакъ види славне примѣре свои дедова коима подражавати, идеале къ коима тежити има, а заєдно у нѣму као тамну сенку припримѣчава оно погрешке и подлости, коє избегавати, презирати и проклинати мора. — Зато су срећни народи имаюћи славну прошлѣсть; докле

годъ ньови сынови ову славу свом праотаца познавали и цѣнили буду, неће они до подлогъ и робскогъ начина мышленя спасти и неће нити могу до равнодушне апатіе ослабити и малаксати; но несрећанъ е и осакаћенъ народъ онай, кон е свою историю или заборавіо или изгубіо, комъ е ова амайлія народногъ быћа одъ лукавы угниѣтателя украдена, или одъ когъ е овай геній слободе нѣгове одлетіо; онъ само као некакво водоземно створенъ ладнокрвно и себично животари, и за ништа благородіе и више способанъ ніе; у нѣму се угасіо онай жаръ родолюбія, и заспало е одушевленъ за свой родъ отечество и законъ, зато у нѣму и нема грађански добродѣтели и ньово место заузела е све осимъ себе презирућа ладна себичность, коя нити за прошлу нити за будућу славу немари, него само своє личне садашнѣ користи гледи, коя не само неналази у томе никакво задовольство нити сласть: за обште добро жертве приноси, него напротивъ тога и на обштой штети и пропасти свою личну магновену користъ оснива. — Примѣре и єдногъ и другогъ показую намъ народи и старогъ и новогъ вѣка; свакій младый Хеленъ и време найвећегъ цвѣтаня грчкогъ съ одушевленіемъ читао е и на память учію Омирове стихове, а свакій Римлянинъ гордъ е быо, што су Грахи и Муціуси, Брутуси и Сципіони нѣгови предци были; та и у нашемъ Србину жива нѣгова исторія, юначе песме найвећма подранію и юначкогъ духа и одушевленіє народно, и онъ не само свога Марка Кралѣвића, и Милоша Обилића, него и найновіегъ Карађорѣа съ одушевлѣніемъ пева и за примѣръ себи представл! Посмотримо напротивъ тога, како су неке граде нашегъ рођеногъ Славенства дубоко паде и заспале быле, кадъ їймъ е у најближе прошавша столѣтія лукава взунтска политика таково воспитаніє

дала, да о себи и о својој прошлости и исторіи ништа знали нису, а како су у наше ево време кодъ насъ опетъ Жижица и Хусъ, Растиславъ и Свато-плукъ именовани и славѣни быти започели, то е было найсигурнии знакъ да су се они къ новомъ народниѣмъ животу чрезъ познаваніе свое народности и исторіе пробудили! —

Свима намъ е далъ познато и то како данашъ сви знатнии народи свою исторію нѣгују, како ню чрезъ люде способне и за то опредѣлене нарочито изпытивати и обдѣлавати даю, како ю наипосле у многочисленимъ дѣлама книжевнимъ, и у славнимъ и великолѣпнимъ споменицима обществу и свету предаю, а особито у школама младежи своіою усађую и саобщтаваю. — А нису ли наши Срби ову исту народну потребу на свой начинъ и осећали и задовољавали, кадъ су юначка дѣла нѣковы извртника сѣнци нѣови сцевали и узъ гусле свету преповедали?

Заиста е то една одъ важны дужностей Правительства и просвѣтителника свакогъ народа, да овою исторію нѣгову вѣрно у руке предаю и съ нѣомъ га точно упознаваю, еръ ће тако найболъ у нѣму родолюбіе, народный поносъ и одушевлѣніе за общте добро рода пробуђивати и подранивати, сѣдователно морално народъ и државу найболъ подкрѣпљивати и оснажити. —

Нашъ Србскій народъ принадежи међу оне срећне народе, кои се сѣбною прошлостю и исторіомъ дичити и поносити могу; онъ е у средишѣмъ нѣну знаменитый и высокій степень државно-политичкогъ, црковногъ и книжевногъ, заиста собствено-народногъ развитіа стигао бы, а у наше време опетъ е ясно доказао, колика у нѣму снага и спо-

собность къ державно-народномъ животу существує; народъ Србскій и онда є а и садъ многа знатна и велика дѣла починію, и велико є число славны и безсмертногъ спомена достойны людій произвео. Ова нѣгова знаменита исторія найболѣ є средство за нѣгово далѣ облагорођаванѣ и нѣговъ развитанѣ, само га вала съ нѣоме добро и точно упознати, и треба му ню готову и за нѣга израђену у руке предати, да онѣ славу свою любити и чувати, а славне херое свое достойно уважавати и послѣдовати научи; — а ова потреба побудила є и нашегъ высокопочитаемого сочлена г. Стенћа къ нѣговомъ предложено.

Слободно рећи можемо да Срби немаю іошть нити славу свою стародревну прошлостъ, нити пакъ исторію новогъ времена у таковомъ виду у рукахъ, као што бы требало, и све оно што є до садъ рађено и издано у овой струци, одѣ странни и одѣ домаћи, или є пристрастно, и за неке особите цѣли и намѣре списано, или є кратко несавршено, погрѣшкама изпунѣно, или найпосле у такво одѣло обучено, кое га народу неприступно чини. Зато є необходимо нужно да се народу Србскомъ исторія нѣгова, колико є могуће пре у пріятно преповедаюћемъ одѣлу на народномъ живомъ ѡзыку, обште понятно а обшарно и подпуно израђена и списана у руке преда; и то не само исторія новогъ времена, него и стара она, кол іошть снажніє на пробуђеніє народногъ чувства и поноса, и на предуготовляніє будућности Србске подѣйствовати може, него и сама нова, премда такођеръ знаменита и важна исторія нѣгова. — Брѣ заиста темель свега и новогъ постанка и садашньости а и саме будућности Србске, у оной славной епохи тражити вала, у коіой су богодаровани Неманићи у недра

народа Србскогъ главне черте државногъ и црквеногъ живота снажногъ рукою неизгладимо уписали! Само знанѣ оно живо, кое су Србљѣи о старой своѣй славы и независимости до новѣи времена сачували, дало в ѣѣма одушевляніе толико и онолику моралну снагу, да опетъ упропашћену државу свою обнове, и животъ свой народный и политичкій наново да продуже. — То в дакле Палладіумъ Србскогъ народа, кое онъ съ найвећимъ жертвама подрацьивати, комъ достойный храмъ у подпуно израћеной и свету саобщитеной повѣстници подизати има! —

Да бы се ова велика цѣль постићи могла, несмеду се жалити къ томе потребна средства, ма она и мало веће жертве матеріалне изискивала, ерѣ ће морална полза, за народъ одтудъ произтичућа заиста толика бити, да се ове садъ принесене матеріалне жертве съ нѣоме никако ни сравнити не могу. — Нека се дакле напредъ увѣре о томе на кормилу Србскогъ стоећи знатни мужеви, да се точно и истинита исторія никако скупо платити не може ма се колико на ню потрошило, само ако се срећно получи и концу приведе. —

По моме мнѣнію найцѣлѣсходнѣе бы было, кадъ бы наше Высочайше Правительство, по примѣру скоро своѣи европейски држава, по примѣру Ческе, Унгаріе, а и саме Турске, установило право и постоянно званіе исторіографа земальскогъ или народнѣгъ. Ово званіе имало бы се као къ струци просвѣщенія принадлежеће и непосредственно подъ самымъ Попечительствомъ Просвѣщенія стоеће садъ еданпутъ за свагда завести. — Што се платѣ са званіемъ овимъ скопчанѣ тичѣ, та се засадъ точно назначити не може, него бы се морала опредѣлити према ономъ лицу, кое бы се на ово званіе

поставило; но толико ипакъ по момъ миѣнію могло бы се напредъ установити, да бы се плата состояла у некой stalной годишньої сумми, и осимъ тога или у диурнама или пакъ у путномъ трошку, кое бы истый исторіописаць свагда добыло кадь бы годъ по послу свога званія путовао. — Званіе ово є важно и съ веѣнимъ теретомъ скопчано него што се то на првый поглядъ чини, еръ бы исторіографъ истый найвеѣу часть времена на путу по Срби и изванъ ове провести морао, што є и съ трудомъ и съ трошкомъ великимъ скопчано; осимъ тога и то треба у призреніе узети, да бы се онъ често лишавао крозь дуже време свою домаѣи и фамиліярны угодностей и задовольства, и морао бы и морално, свако лично отношеніе и призреніе игнорируѣи, башъ истогъ себе безпристрастной истины на жертву принети; одтудъ природно слѣдує то, да бы и награда нѣгова морала према овимъ тегобама штедра и знатніа быти. —

Дужности овогъ званія быле бы одъ прилике слѣдуюће;

1.) Пре свега истина морао бы исторіографъ србскій радити о исторіи новой, одъ почетка Србскогъ рата, до данашня времена, и то нарочито възъ те важне и неуклониме прѣчине, што сведоци овы знамениты догаѣая веѣъ мало помало нестаетъ и свакій данъ реѣи бываю слѣдовательно безъ свакогъ отлаганя поитати треба да се оно што су они собомъ дожили, одъ нѣи сазна и побележи; начинъ како бы при овомъ дѣлу поступати имао врло є добро у плану г. Представника Аврама Петровиѣвиѣа назначенъ.

2.) Но при томъ имао бы истый историкъ и на све оно што се старе исторіе и целе прошлости

Србске тиче найвећу позорностъ обраћати, и тако грађу не само за нову него и за стару историю Србску спремати, ерѣ в исторія Србска као и животъ народа Србскогъ, една, и новія е само продуженіе старе, а ни едно магновеніе нѣно нів излишно, дакле свако, као къ целости принадлежеће изпытати се мора.

3.) Све што бы годъ исторически, археологически или етнографически важно нашао, старо или новіе, као писмене споменике и документе, рукописе, старе књиге, новце, печате, а и нове предмете исторички важне, имао бы онъ помоћію Попечительства Просвѣщенія за музеумъ народный, као сокровиште народне исторіе, трошкомъ правительственнымъ набавляти.

4.) Све документе старе и нове, лѣтописе, дипломе, писма, у странимъ списательнимъ налазећа се извѣстія, едномъ речію све што бы годъ къ исторіи Србской принадлежало, имао бы одма обществу Србскомъ посредствомъ печати саобщавати, и то наиболѣ у періодически излазећемъ нарочито за то опредѣленомъ лѣтопису, да се у нѣму све исторіе Србске тичуће се свету као грађа за историю саобщава, особито и зато да ову грађу общество одма претресати, контролирати, и тако истинитость нѣну до извѣстности довести може.

5.) И самъ исторіографъ имао бы грађу за историю сачинјавати и у томъ лѣтопису свету саобщавати, подъ видомъ животописанія знатны Срба, описанія поедини важны догађая, сраженія, и т. д. — съ точнимъ назначеніемъ одъ кога е што чуо и дознао.

6.) Изъ грађе за неколико година колико е могуће совршеніе и подпуніе скуплѣне имао бы

найпре обширну историю новогъ времена списати и на светъ издати, а

7.) Кадъ бы съ овомъ готовъ было, имао бы се потрудити, да исто тако и за стару историю Србску савъ познатыи матеріялы скупѣ, и ново изнаѣну графу спреми, и потомъ [да садашнѣмъ станю историческе науке сходно и колико е могуће подпуно и обширно израѣену стару историю Срба роду Србскомъ у руке преда.

На кратко повторавајући све речено, нѣгова бы дужность была непрестанно обдѣлавати историю Србску, и непрекидно подносити народу Србскомъ душевну рану изъ нѣгове исторіе ваѣну. —

Све што бы годъ овай историкъ печатати, начертати, у камену резати и уобште на светъ издати хтео, издавао бы онъ са знанѣмъ и одобренѣмъ высокославногъ Попечительства Просвѣщенія на трошакъ и рахунъ правительственный.

Што се пакъ лица тиче, кое бы се на ово важно и за народъ Србскій врло полезно званіе избрати и поставити имало, и кое бы толико повѣренѣ заслужило, да му се вовѣри написати истинниту біографію народа Србскогъ, а по моме личномъ знаню и увѣреню за то предлагаемъ г. Профессора Исидора Стояновића, члена овогъ друштва, мужа честногъ, просвештенногъ и родолюбивогъ, кои е за овай посао и предуготовлѣнъ, будући онъ [о Србской исторіи има знанѣ веће него обично, и будући се онъ съ любовію и задовољствомъ са наукомъ историческомъ одъ дужегъ времена занима; а къ томе јошѣ има и способность повѣренѣ кодъ люди, особито простіи, задобыти.

У Београду, дана 10-гъ Фебруара 1847 год.

правохрїте. и сїи положуише обѣтованїа ежїа. сего
 ради и азъ рабъ ткой стефанъ оуѣроушъ црѣъ и самодръ-
 жць сръблемъ и грѣкомъ. и съ хоблюбиною матерїю
 црѣвами блгохрѣною црѣєю крѣа несленою принадлежаща и
 просѣща помѣщи покрыти масъ кровомъ крѣлоу твоєю
 здѣ. и въ страшное ѡноу пришьствїе соудїща хѣа. вѣ-
 шыпхъ блгъ положити прѣсимъ к тебе принадлежаще. и
 видѣвъ црѣвомн хрсѣоуке записаниѣ гїомъ рѣдїтелєкѣхъ
 црѣвами, трѣблєнїемъ и припоминачемъ блгохрѣ-
 нїемъ прѣемъ крѣъ стефаномъ. шое приложилъ и записалъ
 црѣкы сѣмоу архїаггѣлоу шже ѣсть кч їерѣосѣлїме. и
 та всѣа видѣвъ црѣвомн. и проутавъ и еше боаше по-
 твердїхъ, и записавъ црѣкыиы СЛѢВѢМЪ шѣ ѣсть да-
 вано ѡ доходка црѣвами изъ доуѣрокїи на їерѣмъ на
 бьсако годїше на велїкѣ днѣ на кѣсїрсенїе, петь сѣтъ
 перѣнеръ доуѣровѣуиыи. и на дїмитровъ днѣ такоже дроу-
 гоу петь сѣтъ перѣнеръ доуѣровѣуиыи. како да се на-
 плаиы на годїиы тїсоуиы перѣнеръ доуѣровѣуиыи. и тоуи
 тїсоушѣоу перѣнеръ да дакїю доуѣровѣаме на всаѣоу годї-
 иы хрѣмоу црѣвами архїаггѣла мїхїаїла шже їе въ їерѣосѣлї-
 мѣхъ. до гдѣ годѣ доуѣрокїиы дрѣжїи стѣмъ градѣ и нїиы
 облагїе. и тоуи рѣхомъ шкоже їе приложилъ рѣдїтель
 црѣвами прѣблєнїиы црѣ крѣъ стефанъ. такоже и црѣво-
 мн записѣа оу хрсѣоуиыи. шѣ ли се приложити за-
 поустѣти грѣхъ ради машїиы храмѣоу сѣго архїаггѣла въ їе-
 росѣлїмѣ. то да се даватъ тїи тїсоуица перѣнеръ ѡ доуѣ-
 рокїи на оу стоуїю гѣроу нашѣмъ монастыромъ еже їе
 вѣвѣданїе въ стѣа сѣхъ прѣстїе бїе глїемїи хїаїадаръ.
 и монастыроу сѣго велїкомїиыи гїеѣрѣїа. глїемїи сѣиы
 павѣа. шѣ соу сѣггѣади прѣдѣдїи црѣвами. прѣпѣиыи
 Сѣмѣѣиъ. нїѣиы мїрѣтоуиъ и сѣиы архїейкпъ и уѣдо-
 творѣ крѣ саѣа. и по нїхъ рѣдїтель црѣвами. и мї
 такоже. шко да їе сїи доходкѣ неѣмѣлемъ ѡ тѣхъ сѣхъ
 монастырѣхъ нїиыиы лїѣѣо до вѣка. и молю егоже гѣ из-
 воли помнѣ на стѣахъ црѣвами. сїе да неѣзгорїтъ нїи по-
 роушїтъ. нїѣ павѣа боаше да потѣрдїтъ и сѣхрѣанїѣ. и

сїе извѣстное и халто нехитное слово чрѣками ханисахъ
и оутердихъ. каде прїидоме къ чрѣкоуми оу прирзени
насеутны нгоумень нерѣмьскы кур гирасны . и нгоумень
стѣе горн великымы ллери Хиландара кур арсенїе . и нгоу-
мень стѣо нѣкла кур Іоанъ . къ ахто . ѿ ѿ ѿ ѿ . нидни-
тїемъ . аї . мѣа юмїа . ѿ дї . при логофете драгослава : -
и аще се нто покоусятъ и разоритъ бесовьскимины на-
наженїемъ сїе нѣе приношенїе и даръ стѣмъ чрѣкамъ,
любо ѿ сьрѣдиннъ монхъ . любо ннѣ кѣо такоаго да ра-
зоритъ гѣ бѣгъ . и прѣстаа влѣа нша бѣа и прѣодѣаа ма-
рїа . и да ѿе проклѣ ѿ стѣхъ . ѿ . аїаа и ѿ стѣхъ ѿца . т .
и і . нже въ ннкен и да ннѣ усесть сѣ прѣдѣлаем ннѣ-
дою . и сѣ рѣкшны възмїи раїсини его : —

† СТЕФАНЪ БѢ ХА БГА БЛГОВЪРНИ ОУРОШЬ ЦРЪ
СРЪБЛЕСИ НГРВОМЪ : —

B.

ДИПЛОМА СУЛТАНИЦЕ МАРЕ.

(Одъ 15 Априла 1479 год. у Ёжеву.)

ĩc̃ . x̃c̃ .

†. всѣ выдѣль ѿ прѣвѣгн и ухѣколюбывѣи црѣ
славѣ. гѣ ншѣ іс хс снѣ бжѣм. непостѣжнмѣи. неиспока-
дмѣи. неизгладимѣи. неизмѣтенимѣи. неизреѣимѣи. неиз-
сладимѣи. вѣка и творѣц и сзѣдатель всѣи тварѣ. и оу-
мысли оумышленіемъ своимъ ѿкоже самъ вѣсть. и ни
никтоже можетъ испокѣдати. Ѿ неиспокадмѣиныхъ уюдѣсѣ
твоихъ хѣ бжѣ ншѣ. ѿже ни аггѣи оубо прѣдѣстоѣше прѣ-
стоѣмоу твоѣмоу прѣстоѣлоу вѣко. бжѣтка твоѣго никтоже
можетъ такокихъ ѿспокѣдати. Сконма бо прѣѣтѣма роу-
кама бѣоглѣпно възъмѣ прѣсть. и ѿ прѣсты сзѣдѣвъ ншѣ
врѣнѣое тѣло и ѿ небытѣа къ бытѣе привѣдѣ. и пакѣ
своимъ дѣхноковіемъ прѣстѣго и животворѣщаго дѣа. дѣх-
ноуѣвъ и ѡжнѣи и вѣложѣи дѣиъ къ нѣе. и покелѣ жити на
земли. и пакѣ къ землю вѣзвѣратѣнсе по словесѣи глѣю.
и ѿкоже прѣвоздѣанихъ адѣмъ. и всѣи привѣдѣимъ. прѣрѣчи
и апѣлы и мѣиѣи и всѣи. стѣи оугодѣишѣи хѣоу бѣоу ѿ
вѣка. ѡкѣже прѣрѣѣствѣа. ѿ дроузы проповѣдѣаѣа. и оу-
ченѣа езыкомъ. и крѣшенѣа всѣмъ живѣоуѣимъ на земли.
тебѣже нѣиѣиныхъ конѣмѣствъ коѣкоѣо ѿрѣхѣстрѣиже бжѣи
слоуѣго мѣханѣе дрѣаггѣе. нѣиѣиныхъ силамъ уѣиѣиѣаѣиѣи-
е и прѣдѣстѣаѣю всѣи землѣиѣи припадѣюще и припо-
сѣше добродѣтелиѣе дрѣы. къ стѣиѣи и бжѣтѣиѣмоу храѣоу
твоѣмоу. нрѣмѣже и всѣмъ къ правѣслаѣи живѣоуѣимъ
на земли. Елиѣиже оубо къ црѣыхъ прѣѣше правѣкѣрѣе.
и сѣи положѣише ѡвѣтокѣиѣа бжѣа. Сѣго рѣдѣи ѿзъ рѣѣа
твоѣи црѣаи и самѣдрѣжѣиѣа кѣра мѣра припадѣю и прошѣу
помѣиѣи и покритѣи нѣсѣ кроѣкомъ крѣзѣоу твоѣю здѣ. и

къ страшное ѿно соудити пришествіа хѣа вѣшнихъ вѣгъ
положити просимъ и тебе припадающе. ѿ кидьши азъ
хрисокоуѣ записанные прѣрѣдители нѣткани. трѣбѣже-
нымъ и прѣпопомышленнымъ бѣгохраннымъ црѣмъ кѣръ сте-
фаномъ. и синомъ его трѣбѣженнымъ и прѣпопомыше-
мымъ црѣмъ кѣръ استفаномъ оушошемъ цю соу прило-
жили и записали црѣвы стѣмоу архѣглоу иже ѿ бѣ Іерѣ-
мѣ. и како соу се оутыкнули съ кластели доуѣровуани.
дакши ѿмъ стонъ грядъ съ всѣмъ опрѣхнѣмъ. да дакаю
на велиі дѣи на кысѣрсѣіе. ѿ. перперъ доуѣровуѣ. та-
коже и на дмитроу дѣи доуѣвни. ѿ. перперъ доуѣро-
вѣвни. како да боуде на годиноу тисоуша перперъ доу-
ѣровуѣ. и тои мѣ кидьши илко пишъ хрисокоуѣ прѣ-
рѣдители црѣткани ако запоустѣ хрѣмъ архѣгла иже къ
Іерѣмѣ. ѿ кѣи доходѣи да се дава оу монастыре оу стоу
гороу. цю соу нѣи прѣдѣи и рѣдители грядни. стѣ
сѣмѣомъ немани. и стѣ архѣиѣпѣ сѣа и нѣи по нѣ
даже и до дѣи. монастыроу хиландароу и стѣмоу павлоу
и ми съ истинною изидѣиши ере там црѣкѣ на Іерѣмѣ
ѿ поуѣта. съткорѣ икоже прѣжде рѣнно бѣ. да доходѣ
цю дакаю доуѣровуѣи на Іерѣмѣ да дакаю оу стоу го-
ру оу ѿкѣи двѣ кышѣрѣиши монастыра и послѣ. ѿ хилан-
дара и ѿ стѣго илѣа оу доуѣровуѣи налоуѣи ере уѣкѣ
поуѣтѣи кѣр ѣрсѣіа. и кѣрѣа. и оуѣишише доуѣро-
вѣи ш нѣи кѣлѣгъ за ради кѣрохнѣа доуѣкѣ рѣзѣуѣи
на троѣ. да доходе ѿ там двѣ монастыра налоуѣиери на
сѣакоу годиноу да оуѣишѣи ты дѣомъ. и да се дака
ты доходѣи докѣ годе стон доуѣровуѣи и монастыри
хиландарѣ и стѣи пѣвѣ. и да небоуде никии ѿмѣлѣи
и ѿ нашегъ рода ии пакъ ѿ много когъ. Сего ради съ-
ткорѣ записаніе сѣе како соу и прѣѣиши прѣрѣдители мон-
съткорѣи. и ако би се прилоуѣило да изгоуѣе монасты-
ри кѣлѣ по коемъ илѣаженію бесовѣскоу. пакы да поидоу
уѣкѣи кѣрохнѣи да оуѣишише онѣтѣ кѣлѣ какои и прѣжѣ.
да оуѣишѣи монастыри цю ѿ нѣи доходѣи докѣи монастыри
стоѣ. и молю се егѣже гѣ изкоуѣи по нѣи. сѣе да неѣрѣ-

хорить . ни пороушитьъ нъ паче коѣше да потвердить и
 съхрани . и аще кто бесовскыи наваженіемъ покоуситъ
 се и разорить сѣ приношеніе ѿ даръ сѣмъ црѣкамъ . та
 коаго да разорить гъ бгъ . и прѣтѣа бѣа и прѣнодѣа ма
 рѣа . и да ѿ проклет ѿ сѣхъ дѣлъ . и ѿ сѣхъ ѿцъ . т . и і .
 къ мнѣн . и да имать оуестіе съ прѣдатекомъ Іоудю .
 и съ рекшѣи възмѣ распи его . ѿ сѣе извѣстное слѣ прѣ
 тѣамъ запнѣхъ и оуткрѣдѣ оу ежехъ . къ лѣто . зѣбѣз . ин
 диктѣонъ . кѣ . мѣа . аирѣлѣа . бѣ . дѣнь . : —

**СОУЛАТАМА ЦРѢА АМѢРАТА ЦРѢА МАРА ДЪЦИН ГЮР
 ГНА ДЕСНОТА : —**

Ове две дипломе вѣрно е преписао подписа
 ный изъ самы оригинальны диплома, кое е садъ про
 шавшегъ лѣта овде у Београду бавивши се Бромонахъ
 и бывший Игуманъ Хилендарскій Серапіонъ са
 собомъ донео, да съ нѣма потраживанѣ и прошеніе
 некое свое у име лавре Хилендарске чинѣно као
 документама подкрѣпи . Исте дипломе све еднако
 досадъ чуване су быле у Србской лаври Хилендар
 ской, са остальмъ писменымъ исправама на коима
 се права овогъ славногъ монастыра осниваю . Оба
 две су писане на пергамену, и то а.) диплома цара
 Стефана Уроша младогъ писана е словима крупні
 имъ уставнимъ на комаду коже одну и по стопе у
 дужини и одну стопу и два палца у ширини имаю
 щемъ; —мастило црно веѣ въ побледило тако да е
 садъ црвенкасто; нека велика почетачна писмена,
 име царско и іошѣ неколико рѣчи писане су црве
 нымъ мастиломъ, а тако исто и подпись наслова
 царскогъ подъ дипломомъ; на долнѣмъ краю перга
 мена выси о црвеной непереденой свили златанъ пе

чать великомъ талиру подобанъ, когъ предня страна или лице показує ликъ светого Стефана, држегъ у десници крсть а у левой руци кадѣицу, съ надписомъ око овогъ слѣдуюћимъ: † архидиаконъ стефанъ . ; но овај надписъ тако е погрешно изрезанъ, да су слова сасвимъ извращена, и мораю се одъ десна на лево читати, еръ е златаръ кои е калушъ резао погрешно, па е у калушу писмена као што се обично праве изрезао, коє е извратити требало, да се правилно одпечате; — на другой страни или наличію изображень е царъ Урошъ подъ круномъ у царской одежди држећи у десной руци двострукій крсть а у левой кратакъ скиптаръ, око нѣга стои надписъ: степанъ къ хъ ба блгокрни младъ урош. — б.) диплома Султанице Маре има око єдне четвороугальне стопе величине, пергамень е врло лепо израћенъ и цело е врло лепо сачувано; нека почетачна велика слова и подпись црвенимъ су мастиломъ писана, а печать никадъ о дипломи овой высіо нѣ. Слова су ситніа него на пређашньої дипломи. —

Осимъ овы царски повеля имао е истый отаць Серапионъ са собомъ іошть къ нѣма принадлежећа два сребрна печата и трећу часть єдногъ дуката, све у єдной дрвеной кутици; — дукать было е одъ прилике величине єдногъ двадесетака, но само трећа часть, она коя се у дипломи Султанице Маре споминѣ, и кою су послани одъ Хилендара и св. Павла еромонаси Дубровчанима вѣрована ради полагати морали; колико се съ овогъ комада познати морао, было е то дукать Дубровачкій образомъ Исуса Христа на єдной а светогъ Блажа (покровителя Дубровника) на другой страни, и съ латинскимъ у наоколо надписима у словима готскогъ вида, одъ кои се лепо S BLASIVS видити могао. —

Печати они серебряни были су еданъ монастыра Хилендара, а други монастыра светогъ Павла; на првомъ изрезано в Воведенія св. Богородице са надписомъ у наоколо; сѣа пѣуать монастырѣ хиландара прѣстѣе кце; на горной страни или леѣни печата овогъ изрезанъ в надпись: † сѣе хирѣки кѣки симеонъ кѣ да га прости: — на другомъ печату изрезанъ в са шти-томъ у левой, а копѣмъ у десной руци, при главѣ му стои надпись: сѣъ геѡргѣ. а у наоколо: † сѣа пѣуать сѣаго геѡргѣа монастырѣ сѣмъ павѣлѣ ѣже кѣ стѣи гори.

В.

І О А К И М Ъ

БОЖІЄЮ МИЛОСТІЮ ПРАВОСЛАВНИЙ МИТРОПОЛІТЬ
ВАЛѢВСКІЙ, УЖИЧКІЙ, ПРИТОМЪ ЖЕ ЕКСАРХЪ
ВСЕЯ ИЛИРИКІИ.

Преподобнѣйшій во Іерсѣ киръ Рафаилъ и благословены кнезови и почтенородны кметови мали и велики, и обще ктитори свято архангелскаго мон. Волявче, на ваше прошеніе шалемъ вамъ избираемъ за достойнаго Игум., Іерѣ киръ Хаѣи Руфима рожденіемъ изъ валѣвске нахѣ села Бабинѣ Луке, да га имате честно примити, и ты отче Рафаиле да му имашъ честь и почитаніе давати, яко бу біеть Игум. и монастыра Волявче стодри по моему теѣтеру, что всмъ ему дао, да му имате предати, предъ кнезови и кметови первое новце, серебро, бакаръ и проче движимѣ и недвижимѣ ствари, мутлакъ брезъ свакога прекословія; за что заклеоси се преданномъ на мой теѣтеръ кои ми е дао Алексіе бывши Игум. Волявачкій, проче молитва и благословеніе отъ нашего смиренія да буде со вами

Мая 7. числа

Дато у нашой Митро-
поліи Валѣвской.

1786.

Іоакимъ

Митрополіть Валѣвскій.

На 1787. лето, мѣсеца 9. числѣ при Игумену
Іером. Хаѣи Рувиму Валеvцу, приде діакъ Георгіе

Ђурђевићъ во сей свято архангелску обитель зовом. Волявча, и постриже се во монашескій образъ отъ Хаѣи Архімандрита Іосифа служителя святѣйши Валевскія Епархіи и поставися Священникомъ во Бели Граду рукополагатъ Митрополитъ Діонисіе бели Градіа: Іунія трети числѣ и преименованъ бысть Герасимъ, при Господу Господу Валевскомъ Іоаниму и пре проклятомъ безъ божномъ турецкомъ цару Султанъ Аѣтулахмидъ 12 числа бого мрскаго царствованія.

Михаилъ Кончиновићъ рожденіемъ и воспитаніемъ изъ ове Сребрнице гдѣ стичетъ се потокъ Волявча у рѣку Сребрницу, сей восхотѣ саздати Монастирь во свое име, да вже восхотѣ то и сотвори, и освяти ю Теофанъ Митрополитъ Валевскій, во имя святаго Архи - Стратіга Михаила и о дасть землю Михаилъ Кончиновићъ яже имѣяше во своей власти, во область Монастыри Волявчи до извора Войводинца и Клисуре рѣке, и Сребрнице рѣке и Стрпчанске рѣке, до извора Явора, и по суху право узъбрдо до на камену белегу кодъ Рудничкога пута, прутемъ Рудничкимъ на истокъ до планине Десановца, планиномъ на камену билегу, више Белеводе на Десановцу, Десановцемъ на Дубокій Потокъ сувый, потокомъ низъбрдо до извора Войводинца, и три воденице на одной язи подъ Баднѣвцемъ и Бленцемъ на Сребрницы списаніемъ даде землю и воденице Монастыру Волявчи да будетъ монастырско вѣчно не движимо да одъ винограда и всякаго сѣянія земліаго Хрістіани даю десето Монастыру Волявчи, на препитаніе Монахомъ, саверши се во Царство Греческое Константина Мономаха, при Кралю Михаилу Добросавлевићу самодержцу Сербскому при Митрополиту киръ Теофану Валѣвскому,

при Іеромонаху киръ Θεодору Кончиновићу Ігумену Монастыра Волявче, в' лѣто ,а ѣ Індикта ѣ кругъ слѣнцу ,а лунѣ ѣ.

По томъ много времени минувшу, и наставшимъ велицей рати, Царъ Сулиманъ съ великою силою ходи на Бечъ и ничтоже не получи, а ѣ ѣ ѣ.

По томъ Мемедъ Спаія изъ Руадника даде тапію на землю Монастыра Волявче в' лѣто, ,а ѣ ѣ.

При Іеромонаху Θεодосію Кончиновићу Ігумену Монастыра Волявче, тапія гласи по ограничію Михаила Кончиновића, перваго ититора и саздатель Монастыра Волявче.

По томъ Живко Кончиновићъ влекущъ отъ племени Михаила Кончиновића изъ Сребрнице пресели се изъ дому отечества своего, и вадружи домъ свой више Банѣ кодъ потока Волявче, и пребысть тамо не малое время и обнови Монастырь Волявчу, покри и пѣвницу подписа и двѣ келіе одъ западнѣ стране предъ црквомъ покри и Монастырскую землю по первомъ ограничію с' Ферманомъ Султанъ Суйлимана потверди, при Митрополіту киръ Захаріи Смедеревскомъ при Іеромонаху Θεодосію Кончиновићу Ігумену Монастыра Волявче во Царство Султанъ Суйлимана ,а ѣ ѣ ѣ.

Кругъ Слѣнцу ѣ. а лунѣ — — ѣ.

VI.

ГРАФА ЗА НОВУ СРБСКУ ИСТОРИЈУ.

1. ПРЕПИСЪ ОРИГИНАЛНОГЪ САСТАВА МИТРОПОЛИТА КАРЛОВАЧКОГЪ СТЕФАНА СТРАТИМИРОВИЧА, НЪГОВОМЪ РУКОМЪ НАПИСАНОГЪ.

Из Карловцѣ 4. Іюніа 1809. года.

Ш нещастномъ сраженіи Сербскѣхъ съ Тѣрцѣхъ близи града Ниша при селѣ К а м е н и ц а зовомомъ — лѣта предположенаго.

Днесъ приде ко мнѣ Милошъ Урошевичъ изъ Земѣна первый повѣренный Сербскѣхъ подъ Чернымъ Георгіемъ въ Сербіи воставшихъ, ѿ ѿ последней, прежде 14 — 15 дней случившейся нещастной за нихъ при Нишѣ гивели, сказами слѣдѣющаа :

По многомъ Ш ланскаго года премиріи Сербѣ сего года зачали вновь съ Тѣрками войнѣ аѣѣѣ ѿ оного времени, егда Рѣсси во Валахїи, слышавше яко Порта Тѣрецка со Англезѣхъ миръ заключила и дружбѣ, текѣщїа междѣ ими мирнїа зговори пресѣкли, и Сербомъ сїе за вѣдомость и зпѣтствованїе, чрезъ конзѣла или повѣреннаго дипломатическаго человека своего гдѣа Р о д о ф и н и к и н а, въ Белградѣ Сербскомъ Ш лѣта 1807-го нахѣдащагоса, шавали. Аѣѣѣ по шавленїи томъ или паче по шводренїи и наѣщенїи гдѣа Родофиникина пошли Сербѣ на вса страни нападателно воевати противѣ Тѣркскѣхъ. Но сей шбразъ конни ко великомъ нещастїю ихъ слѣжилъ шкоже звидимъ по томъ. Штѣ Београда

Константинопольскимъ походаще доспѣли они же были до самаго града Ниша.

При Градѣ семъ близъ селъ тамошнихъ Каменицы и прѣстановилися они въ единнадцать лагерехъ. Лагери сѣй управляеміи были ѿ различныхъ воеводъ, междѣ конми главный были Милое и Петръ Добринацъ Кнезь Ресавачкѣа Нахѣи. Коннство или паче Народъ вылъ изъ Найи Александчикѣа, Ражанскѣа, Ресавачкѣа, и полъ Найи Іагодинскѣа; числомъ около 11,000 — 12,000 человекъ (но по простомъ сказиванію и преко 20,000 человекъ, еже обаче ниже можно ниже вѣроотно есть. (Прежде несчастнаго тогѣа сраженѣа, доходили ко станомъ Серескимъ Тѣрцы (хатлѣи могѣщи легко звѣгнѣти), по 50. — 60. числомъ и говорили Сервомъ: „Идите Серви за Моравѣ, и держите что вамъ ѣ Царъ дао, мы васъ балаа дирали нѣтѣмъ; Недирайте ѣ насъ кадъ мы васъ недирамо.“ Но си гордо ѿныкивали имъ говораще да и до Цариграда невѣдѣтъ престати, псѣюще дѣшъ и вѣрѣ Тѣрскѣи и Мѣхамѣда и прочаа.

На конца нѣкто ѿ покрещенныхъ Сервами Тѣркшвъ, притвораа себе добра Христѣанна и дрѣга Сербовъ, и за то вѣкѣпѣ со сими коюа и выкѣи нынѣ тамо, звѣже ко Тѣркшма ѣчинникъ измѣнѣ, и сказа имъ: шко Серви не сѣтъ толь многочислени шкоже разглашаютъ себе быти, но гдѣ они 20,000 сказѣтъ быти, тамо ихъ еде 2000. находитса, и шко нынѣ въ такомъ положеніи сѣтъ, да ихъ легко развити можно, звѣщаа ихъ ѿ всема лагерѣ Сербшвъ како онѣ тогда стоаа и пр.

Тѣрцы же на таковое вѣроатное извѣстіе заключили ѿвѣдати счастье, и есть ли можно поразити Сербовъ, ѿпредѣливше день и время нападенѣа, Сѣе швако бысть главномъ ѿ военачалниковъ Серескихъ Милою чрезъ человека ѿ самаго ѣпѣпа благочестиваго Нишкагѣа къ немъ ѿправленогъ; Но Милое глѣпѣи человекъ, невѣроваа вѣстникѣа ѣпѣпа, но паче хѣлиаъ говора: лаже Грѣкъ. — Вѣрѣмъ — и пр. ѣдержавъ вѣст-

ника въ зѣтворѣ да ѹвидѣтъ негян прѣвара его сіе вѣдѣтъ.

Тѣрцы ѹбо по своемѣ намѣренію подѣ прѣводителствомъ Шашинъ Паши Лесковачкаго, напали на три лагеря Сервовъ, и жестоко вилиса съ Ресавскіа Найъ Войводою Стефаномъ, тако да они на конецъ шчаалиса, Тѣркомъ въ шанцы ихъ падающимъ и прѣскачающимъ, кричали ко своимъ въ прочихъ лагерѣхъ съшимъ: Помагай Брат'иш! изгинѣсмо! Но си не прѣходили изъ своихъ имъ становъ, или негян и немогли прѣходити, и тако почки все тамо съще до три тисащи человека изсѣчено, кроме негян 400. ѹвѣгшихъ, или тамо живихъ Тѣрками похищенныхъ. Мало е, коего должность было спомогати, и вса ѹправляти, или ѹстрашнѣса или немогѣи спомоществовати имъ, и прѣдвидѣ собственнѹю погибѣль, зачлаъ извлѣкатиса и сѣдъ на конѣ ѹвѣжати, смѣ слѣдовали его люди, и имъ такожде прочій. Начавше ѹбо изъ всѣхъ прочихъ становъ вѣжати, Тѣрцы погонали ихъ полныхъ четири часа; и конница ѹбо Тѣрецкаа прѣдтекала вѣжащихъ въ прѣдиставала, и аки прѣдсрѣтаа сѣкала, и по болей части копѣями вола, и гонила пѣтемъ правимъ текѹщихъ; ѹ пѣтиже по гористнымъ странамъ вѣгѹщихъ гонила пѣхота Тѣрецкаа; и вѣдѣчи многи невѣжди въ странѣ той были, то болейша часть вѣжала пѣтемъ правимъ: то есть дѣромъ, и потрена была; тако да ѹ тои сѣчи негян ни половина тѣхъ людей неизвѣгла, и до четиристѣ людей живихъ въ Вишъ заровленныхъ ѹвѣли Тѣрки (негян иже во трѣхъ оныхъ ѹвозахъ шчаани ѹже бывше прѣдашася). Прочие же вси тамо изгивоша, и ѹ оныхъ иже извѣжаша ѹ силаго онаго и жестокаго теченіа чреъзъ шести часовъ егда ѹже въ вѣзопасіе прѣидоша 60 человекъ ѹмре ѹ изчезеніа всѣхъ силъ и паде тамо трѣдомъ издиhaюще.

Вса припаси и ѹвози и всю мѣницію ѹвѣли Тѣрцы въ Нишъ воле ѹ 300 колесницъ; и сѣдѣ великихъ пѣшекъ-каноновъ, просто ѹ нихъ по Тѣрецкѣи топовъ зовомихъ, и все прочее даже и малое собственное ихъ оръжіе, и самое даже

шдѣланіе занаали ѿ ныхъ Тѣрцы: нбо и они нже збѣгоша; принуждени были на конацъ и оръжіе и одѣаніе свое Швергати да бы легчаѣ текли и елѣ въ самихъ кошблахъ спасатиса; Сіеже, повѣдающъ Милшъ, величаиша, и опаснаа имѣти вѣдѣтъ за Серби саѣдствіа: Перво что немѣтъ оръжіа, а второ что плѣнъ таа возведитъ ѿ Тѣркѣвъ пошщреніе рѣди довичи противъ Сербоѣвъ воевати. Нишкѣи Тѣрцы рѣди разделеніа тѣхъ оръжіи, вторѣи день по принешеніи того въ Нишъ, посорилиса междѣсобной той врани- Трояки во быша, и немогаша легко сложити са: Нишанѣ, Шашинъ Паша Лесковачкагш, и нѣкогш Заиковца (дрѣга Гѣшанца Алѣи вранацаго и-ногда Бѣлградъ) именѣмъ Кара Везѣа.

Въ сей несчастной сѣчи много израдныхъ и весьма храбрыхъ воѣвъ Сербсвихъ погивло, но а завихъ сказанаами ѿ Милоша имена ихъ. Велько нѣи зевомыи Хайдѣкъ Велько раненъ въ ногѣ. Дошѣдш и изъ Ниша сказѣтъ; шко онымъ 400. плѣненимъ никакогого вреда нечиниша тамо; дѣвѣхъ токмо на вислицѣ швѣснѣ хотѣли, но представляющимъ имъ, шко принуждени быша ѿ властелинъ своихъ дома ихъ злѣещи, и дѣти повити хотѣщихъ на вранѣ сію ходити, и тѣми за нынѣ шпрошѣно бысть.

Изоставише Сербское ѿ томъ сѣчи воинство вѣжало до Дѣлиграда, и тамо нынѣ собирается. Мѣсто сіе лежитъ на странѣ междѣ Ражнемъ и Крѣшевцемъ и 9. часовъ ѿстоитъ ѿ мѣста идѣже бѣша находящеся; еже прежде селѣтокмо бысть (зѣкомо негли Крѣвинъ градъ) но повѣдоу нѣкогш Сербскъ надъ Тѣрками прославленъ, и нѣкими ровами ѿ Сербскъ швыкопано воспрѣало имя Дѣлиграда.

ѿ времени востанѣа неимали Сербѣи толь несчастнагш сраженіа, шкоже сіе было. Народъ хотѣлъ каменіемъ повити Милоа, жени найпаче слышавшѣа зронъ своихъ, и зрашѣа раненныхъ и ѿ Тѣркѣвъ шплѣненныхъ, егда си во градъ свои возвратили са, тѣкоша до самаго развоища, и несчастіе и гивель свою видѣвшѣ, чѣстивѣлѣнѣишю по всѣдѣ умножиша

печаль. Тогъ ради, и Гдѣзъ Ёпкпзъ Бѣлградскїи, и Гдѣзъ Родофиникинзъ, и шкѣжъ нѣкїи сказѣютъ и самый Царни Георгїи Шидоша оному, да ѡбидѣше шсѣдѣтъ или шпрѣдѣютъ Милодъ, и елико можно поправѣтъ страхъ и негодованїе малодѣшестѣющаго Народа.

При градѣ Соколѣ, влизъ Дрини рѣки право Зворника, въ Сервіи стоащема, нѣкѣи управлааи тамо, и имый же мѣсто гористное аки владающе надъ Соколомъ, за нѣкю шшинокъ, кже Тѣрковъ ради нѣкихъ пристѣпненихъ тамо, Шшестѣемъ съ мѣста онагъ сотвориахъ, изгъвы и мѣсто оноє, и при нѣждѣнъ вьсть на четири часа ѡдаити съ Ш Соколскагъ шсѣдѣнїа. Тѣмже случаемъ хравѣи нѣки началникъ К е д и ч ь именемъ. погивѣ.

Сказываютъ ако Россійскій Фельдмаршалъ, командующій въ Бѣлаѣхъ князя Прозоровскіи, на прошеніе Сергеевъ при Ея Императорскому Высочеству, да въ томъ помощи послаае, Шейт-стеевалъ имъ: что принуждаютъ вѣдѣть прежде и дѣла томъ своею емъ владѣющій Дворъ рассмотреть. Съ неюга зато тако Россіи дѣлаютъ, и хладный показывають, что Сергеевъ прежде нѣкоего предъ симъ времени, аки понуждаемый бываи, да со-вѣтъ и торжественно подвергнутса Россійскому Двору, и они подъ защищеніе токмо и покровительство себе вѣдати могаи, совершенноже себе подложити тоа ради причини нехотѣи, что

такое исто и Австрiи Швѣтствовали вѣша прежде сего. Родофиникинъ чрезъ коего сѣ дѣлаю Швѣтствовалъ имъ на сѣ : дѣло само да се посре неѣзываетъ. Глѣпнiи люди, мислатъ да самосвѣтнiи и Шторгающіея шкоже нынѣ на вѣкъ шстати могѣтъ, или акоже примѣчаютъ Милошъ въ тай неган скриваетъ намѣреніе, да Чернога Георгiа Краалѣмъ произведѣтъ, и вездвигнѣтъ Штатъ Сервскiи везъ помощи инныхъ. Сего времени лишено всего почти потревнаго, и Ш нашего Двора ничегу пришеврѣсти немогѣще, вѣроатно просити вѣдѣтъ Родофиникина ш ходатайствѣи Россiйскогу Двору.

Едина токмо Сервовъ Армеа шже подъ командою Чернагу Георгiа називается, но праведнѣ Ш Сими Кнѣза командѣма есть, и протекла шже къ Новомѣ Пазарѣ, желала неган съ Херцеговцы и Черногорцы соединити са, до селеу счастлико шпѣвала; и некимъ слѣчаемъ великою сѣммоу новѣйшихъ дѣкатовъ Холландскихъ (двадесетъ око 3 златѣ) Ш Тѣрковъ запленила. Азъ самъ читаху ш сихъ писаніе Чернагу Георгiа ко Е. П. К. Г. П. Е. С. . . . и видѣху новыи таковыи съ портретомъ нынѣшняго Холландскагу Крааа Лѣвенка, дѣката.

Ш Сраженiи при Нише и первомъ и второмъ позри Бѣдимекiа Новини Нѣмецкiа (Vereinigte Ofter und Pester Zeitung Jahrgang 1809. Nr. 50, dd. 22. Junii pag. 516. Semlin) идѣже вса вкрацѣ и добрѣ описана сѣтъ.

По нещастномъ ономъ сраженiи шстанскнлнса были Серви въ Делиградѣ; но непомногѣ времени и онаа подъ Чернимъ Георгiемъ Сервовъ Армеа развѣена и швѣена на задѣ Ш Тѣрковъ была и тако одѣ страни Ниша приѣмнжилаася Тѣрковъ Армеа : ибо кроме Рѣмелискагу Балнса былъ тамо Исмаилъ Бегъ изъ Сереза, Шашинъ Паша Лесковачкiн, Махмѣдъ Паша изъ Дшковице, и Гѣшанацъ Али познатый Сервовъ сѣпостатъ нынѣ шже Паша Ш два тѣга, и нектiй шкоже и Гѣшанацъ сей бывшiи занковацъ Кара Вѣзiа зовомiи — . Тако шмноженое Тѣрское воинство пристѣпило къ Дели граду, и вомѣ

вѣки той до толѣ ѳтеснало да на концѣ Серби оставивше тамо 27. каноневъ, всю мѣницію, и припаси, изаѣхали изъ онагш, и привѣгли на лѣви брегѣ Морави моста за совою шгню предавшѣ.

Погѣбленіе онагш мѣста, и приближеніе Тѣрковѣ къ рѣцѣ Морава толь великѣи страхъ задало по всей Сербїи Христїаномъ шко и на Савѣ ѣ на Дѣнаи тисащами гнѣталса народъ (нарочноже жени и дѣти) къ превози, и преходилъ на сїа страни, посадивса при лѣвиѣхъ брегахъ тѣхже рѣкѣхъ воаса Тѣрковѣ повѣдителей немилостивагш меча.

Бѣ Белградѣ такоѣиже страхъ всѣхъ заналъ, и всѣхъ очи обратѣлиса были на г. Родофиникина, и вопрошали гдѣ сътъ и что дѣлаютъ Рѣсси? Зашто насъ преварише? Она шбачѣ во первыѣхъ ѳтѣшла всѣхъ овѣщанїа творилъ, таже прїимъ причинѣ (лестнѣ, или измишленѣ, еще неизвѣстно) аки вы Серби вознамѣрили были ѳбити его ноцію со своимѣ превезса въ Панчево, ѳ тѣдѣ ѳшелъ ко Россїйской Арменѣ во Балахїю; вкѣпѣже съ нимъ и ѳ Сербовѣ нѣки шко на прим. Петръ Добриницъ, Іоанъ Протинъ и еще нѣкїи ѳишли, всю причинѣ нещастїа приписѣюще Милою и Младенѣ войводамъ Сербскимъ, и небреженїю Георгїа Началиника.

Георгїи Церни ѳслишавъ нечаано ѳшествїе Родофиникина и шчаавса ш полѣченїи помощи ѳ Рѣссовѣ швратилса ко ѳбстрїйскомѣ Дворѣ пославъ своего Писара Стефана Евдича, и Милоша Урошевича во П. Варадинскомѣ Комендирендеръ Генералѣ; кои что совершила ѳвидѣти вѣдема.

Междѣтѣмъ въ мѣсто Петра Добринца за кнеза и началиника Ресавачкїа Нахїи поставленъ нѣкїи Момиръ кнеза села Лѣчици близъ Морави сѣцагш.

Вошла часть Тѣрецкїа Армен по ѳнатїи Дели града остада тамо; но ксница подъ Гѣшанцѣ Алѣк, и еще нѣкониѣ Пашекъ пристѣпила междѣ Моравою и Малавою рѣками даже до Дѣнаа попалила Пожаревацъ, и вса села, въ окрѣстѣ

томъ стоаща, но до половини Септемврѣа мѣа немогла еще Моравѣ перейти, вѣащимъ Ѣ лѣваго тоа вѣга Серскимъ во-емъ, немѣщеже Ѣ своеа страни потребнихъ ко превозѣ ладѣи и ордѣа, ниже Ѣ нашеа т. е. Австрѣискаго Двора страни иза Билата довольныхъ припасовъ шверше, при томъже привлажающемъса ѣже есеномъ времени, нарочноже что велики Кезиръ противъ Россовъ въ Болгарѣи стоа и тѣхъ нападеніе Ѣразити желала, повелѣла вса сили къ себѣ привлжитиса принѣждена была и таа Тѣрецакаа войска Ѣ Серковъ Ѣстѣпити и къ Нишѣ и далше Ѣходити.

Таковымъ швразомъ великѣа напасти и погивелѣи за сѣй 1809. годъ. избавившася Серби.

Но Ѣ времеѣ онагѣи нещастнагѣи при Нишѣ сраженѣа, возрасла междѣ ими горшаа еще и погивелѣйшаа тѣга, то есть раздори, и цѣпаенѣа. Все оное нещастіе ѣкоже горѣ речено есть, приписѣемо было военачалиникѣ Милою. Сейже защищавшъ былъ Ѣ Младена, кои богаты вѣдѣчи, и во великомъ ѣваженѣи, ѣ некіа части простаго народа стоа, при томъ же и ѣ самагѣи Кара Георгѣа Ѣ младости въ познанствѣ и въ дрѣжевной любви находася, непопѣстнагѣи лѣѣе Милоа, да прогнанъ и ѣдаленъ Ѣ начальства вѣдетъ. Болшаа часть народа простаго, Петра Добринца, Миленко Стоичъ, Іоанъ Протинъ, Хѣйдука Белоко, Ёпѣпа Београдскѣи Гѣнъ Медетѣи*) и Генералъ Росс Родофиникинъ, негодѣюще противъ Милоа, противни были и Младенѣ, по ѣѣчесомъже и Георгѣю Церномъ, что толь поводливъ былъ Ѣ сихъ людей. Егда ѣво, по нещастномъ онома сраженѣи, народъ всю власть Родофиникинѣ вѣрчи, и онъ по желанію того Ѣгналъ Милоа, и на мѣсто егѣи положи Петра Добринца, Милоеже и Младенъ злобою и Ѣмщенѣа дѣхомъ, противъ Родофиникина. Ёпѣпа, Петра Добринца и прочихъ дѣишѣе, поводъ проносимомъ сѣбѣ дадоше, аки бы въ тѣю ношѣ, егда Г. Родофиникинъ и Ёпѣпа и прочи въ Панчево ѣбѣгшѣа, Милое съ согласѣемъ Младеновичемъ, ѣ не безъ вѣ-

*) Ово е погрешно, но Леонтіѣ.

Приложникъ.

да Георгіѣва, вознамѣрила былъ ъбити и Генерала Родофинкина и Ёпѣпа. По Шшестѣи Родофинкина, Ёпѣпа и проч. Миленко Стоичъ, и Хайдѣкъ Кѣлько нахѣдащеса во своихъ имъ предѣлахъ, къ востокѣ ѿ деснаго берега Мсраки рѣки до Поречкѣа рѣки, почти совсѣмъ ѿ Царнаго Георгіа Петровича Щѣпилиса, и совсѣмъ къ Родофинкинѣ ко Калѣхѣи стоѣщѣ и ко Рѣссомъ придавшеса никакавога ѿ Георгіа ниже повелѣнія, ниже ѡржеденія принимати хотѣша.

Сѣе до толѣ шгорчило Георгіа, да онъ подѣ иннимъ именемъ, съ войскомъ преко Мсраки рѣки прешѣдъ, хотѣлъ Миленка изтѣрѣвити, но семѣ мирниъ а предосторѣжишъ въ Рамѣ Градѣ затворившѣса, Георгіи доволствоваলা. Народъ онагшъ предѣла ко согласію съ прочимъ, и ко единодѣшномѣ шдолѣнію присовѣтовати, и наименсавъ междѣ ими нѣкѣа малѣа начальники, и ѡтвердивъ нхъ во вѣрѣ и соединеніи, возвратилса пакѣ во своа сѣи. Междѣже тѣмъ и прочи — (кромѣ Младена, Георгіа и еще нѣкихъ) — почти вси Начальницы, а нарочито старѣйшини ѿдаленыхъ ѿ Београда предѣловъ Сербѣи, имже дотѣжилшъ ѡже ваше неизвѣстное нхъ состояніе, и имъ ѿ Родофинкина и Россіи, чааше извавленія ѿ неизвѣстности ивно сжалѣвахъ, шкоже ѿ Шшестѣи Родофинкина, и прочихъ, тако и ѿ Щѣплѣи Миленка, Петра Добринца, Велька и проч. даже до толѣ, да нѣкѣи ѿ ныхъ съ числомъ многихъ прихѣждахъ ко Георгію, шваляще емѣ да ктомѣ всевати немогѣтъ, но да вы онъ съ прочими поглавари старалса пришеврѣсти имъ, или подложити ихъ подѣ Цара, и повелителя — въ коемъ не неавно было приклоненіе ко Россійскомѣ Дворѣ.

Въ таковомъ положеніи вѣдѣчи, въ исемъ искѣство имъ сего 1809. года, погивелнымъ ѡрономъ доказало, шко немогѣтъ сами противѣ всеа Тѣрещкѣа сѣи шдолѣти, народъ же весь желилъ да единою ѡже престанетъ война и безпокойствіе, и да сталное кое нивѣдѣ правленіе настѣпитъ, Царни Георгіи съ Младенемъ, и еще нѣкими тайники своими, съ полнымъ

Шкреніємъ дѣлали, посредствомъ Петербургскаго Коммендирундера Генерала Барона Ш. Стеншица, в Двора Австрійскаго, да бы сей пріала ихъ, или если се — при шествіи стваха въ каковыхъ тогда (мѣа Ноем. и Дек. 1809. года) Двора Австрійскій былъ — невозможно бы было, да бы в Тѣрцагш Двора посредничествовалъ, что бы они вѣскрсами мира положили себе платажными Порти подданиками, сверхъ коего вѣговора ествествовалы (гарантировалы) Австрійскій Дворъ.

Междѣже тѣмъ тогоже еще 1809 года писали они и ко Россійскому Двору, и посланники нѣкіа послали, но, шкже сказѣютъ, писаніа кса и посланники ихъ вѣдержани во Балахѣи совѣтомъ Родофиникина и Бѣппа, в командѣкагш шандѣ Армію Россійскую князя Паллградіона. Удалоса обаче имъ иннымъ пѣтемъ, то есть, чрезъ нѣкогш изъ Бѣки Котарскіа тамо пришедшагш Сервина Архимандрита Спиридона Филиповича, нарочитаа посланіа прамо монарху Россіомъ (вправити; въ ныхъже весь неправедный и за ныхъ крайнѣ вѣбиточный пѣстѣпскъ Родофиникина, Бѣппа своегш Леонтіа, и командѣкшихъ Россійскими войсками во Балахѣи шписали, и молли праведнагш онагш Монарха да бы милосердествовалъ над ними, и пріала дѣло ихъ подъ милостивѣйшее заціиентѣ.

Прежде обаче нежели каковъ нибѣдъ в Императорскагш Россійскаго Двора приспѣлаъ Шѣтъ, послѣчили они или еще въ 1809 или въ началѣ

1810 года.

в Егш Ц. К. Бѣличества Императора Австрійскагш влаготровный Шѣтъ шко онъ радѣаса в предасти ихъ ко Двору Егш, междѣтѣмъ нѣкогш Канцѣла послати имъ вѣдѣта и да бы они кондиціи подъ конми въ Тѣрками вѣсворѣ сочинити жалакта емѣ послати на той конецъ, чтобы онъ таковѣа чрезъ Министѣра своегш въ Константинополѣ съ Портою сносити кѣшала; емѣ прислати непрѣстими, повѣлаъ. На кое они представлѣніе, и кондиціи всепокорнѣйше поднеели, ком были: 1-о Шграницѣ Сербин в рѣки Тимока, горами нѣкими ко полѣднѣ вѣкрѣга походаціе, и в тѣдѣ въ рѣки Дрини,

и сею рѣкою даже до рѣки Сави, да въ вѣдѣшаа во нѣхъ области вѣдѣтъ шзначили. 2. Да сами они себе управлати — кромѣ всакаго каковѣхъ нивѣдѣ прочѣхъ Тѣрковѣ втеченіа — дозволено имѣ, ѿ сѣ нѣхъ правленіе да гарантовано вѣдѣтъ ѿ Двора Імпер. Австрійскагѣ, черезъ кои Двора 3-о Да они должни вѣдѣтъ Порти Тѣрецкой, аки истинни еа, и платежни подданицы, годовою дань стаано зрѣщиса имѣщю, непрекословно полагати, и черезъ то, Сѣлати, аки истиннагѣ своего Госдара признавати. 4-о Да вы и Россійскій Дворъ подписалъ междѣсовнымъ зговоромъ мира, шпредѣлитиса имѣщее нѣхъ состояніе.

На сѣе черезъ должае время, непришедшѣ никаковомъ швѣтѣ, принѣждени были Серви нѣкоегѣ нарочитагѣ во Вѣннѣ шправити, по коемѣ извѣстиса, шко въ мѣцѣ Мартѣ 1810 годѣ пригѣотовленъ зже былъ Дворъ Австрійски похода военнии содѣлати противъ Тѣрковѣ и встѣпити въ Сервію, но мановеніе прѣлазъ ѿ зата своего Франц. Імпер. Наполеона, ожидать ещѣ нѣкое время, донелѣже онъ во Шпаніи дѣла совершитъ, штѣпилъ ѿ намѣреніа, и советѣвалъ Сервомъ да сами они посредствомъ Оршавскагѣ Речепъ Аги мирна зговори съ Портою прсводатъ и содѣливаютъ; кѣ семѣ ещѣ аки съ презрѣніемъ придалъ Министеръ на Ком. Ген., да онъ зпсала на благоразуміе егѣ, звѣренъ есть что невѣдѣтъ таковагѣ чегѣ, рѣди тѣхъ людей сотвориги — кои то зже слово и ѣ насъ и ѣ Россійскагѣ и ѣ Французскагѣ Двора прсвддатъ, — и время токмо ко тайнымъ своимъ намѣреніамъ придобити желактъ — покѣсилася, кое вы важное какоео аниманіе возбѣдило. Вообще и искрено сказати можно, да въ дѣлѣ Сервова самъ Монархъ и во зстменныхъ швѣтахъ и во письменныхъ посланыхъ Сервова давленихъ толь человеколюбиво, искрено, и вѣсчскіи мѣдро говорилъ имѣ, да ни ѿ скѣла страши, иннагѣ, по правди желати невозможно вы былъ: но частое Министерска прѣмененіе, такожъ ѿ Президентова Хофкрѣгсрата, и вообще взираніе реалгѣи Сервова, и по сей едншверіа съ Рѣсен, причинило многожди поведеніе Двора Австрійскагѣ

самое собственное ихъ интересовъ противнымъ. На примѣрѣ вса изъ Сербіи кѣпѣлаа готовымъ монетнымъ ноецемъ платана была, а на противъ вса иже Сербіи покрововахъ ѿ скда шкова солзъ, хлѣбъ, и проч. многожди дозволенъ, многожди забраненъ, и по волей части аки изпрошена была. Да премомъ Шоношенъ всеннаа коа тако рѣководима была, да и что добро Сербомъ содѣлано бысть съ таковыми свѣдѣствѣи сопрягнѣто бысть, да чрезъ то ѿ ныхъ не благодареніе, но паче негодованіе произвести имѣло. Многожди нѣжда ихъ, аки гордость, и искренность ихъ, аки лицемѣріе толкѣма; многожди потреба ихъ и простое невѣжество презрено, и самое драговолюе ко Дворъ Австрійскомъ склоненіе ѿвергнѣто было.

Печальнѣйшее обаче въ семъ времени Сербовъ состояніе, въ томъ находилоа : что при толико лѣтномъ ихъ подвигѣ, разсѣждающіи челоуѣкъ немѣлаз ни малѣйшѣ причины вѣровати, да они постепенно возрастати, изображавати себе, и съ временомъ отечество свое въ державѣ пронзвести вѣдѣтъ : ие почти ни единое брѣжденіе невадалоа коуеы таковыя знаки показивало. Ѿ начала востанія (1803 года *) мѣа Діемъ) до конца 1809 года, они ни войнѣ, ни финансе, ни правдѣ, ни церковнаа, ни воспитанія дѣла ни единимъ даже словомъ неволашали. Пачеже нѣкаа, изъ Тѣрцаговъ правленія взатаа всаческій пренебрегнѣта была. Глѣпость военачалниковъ, шкѣдѣніе добрыхъ Архіереевъ, и священствѣа, и иныхъ морально добродѣтельныхъ и мѣдрихъ людей своа повсюдѣ показивали слѣди.

Въ началѣ 1810 года, надежда Сербовъ ѿ трѣхъ страна возставала. Во первыхъ, ижеже горѣ речено бытъ, Австріа хотѣла къ себѣ ихъ взати ѿ Тѣрковъ; съ дрѣгѣже страни, сами Тѣрци, чрезъ малѣа шкренія Паши показивали имъ надеждѣ весьма полезнаго за ихъ, примиренія, и шѣщавали кондичіи иже токмо самевитный Стаатъ подданомъ всемоу дати мжетъ; а на конецъ Россійскіи Дворъ ѣлишная тѣжи

*) Не 1803, но 1804 годне.

и хъ противъ Родофиникина и Ёпѣпа, показывала готовость
всѣ поправити, шещавала прахъ, слово, мѣницію прочѣ, и
ещѣ 400,000 фр. и при заключеніи мира съ Тѣрками вса че-
скѣи за ихъ независимость дѣлати, естан токмо они пакы
противъ Тѣрковъ востати, и нѣколко тисащъ воєвъ ѿ своєа
страни къ Видинѣ и къ Нишѣ послати и съ ними соединити-
са вєсхоцѣтѣ.

П Р И М Ъ Ч А Н І Е П Р И Л О Ж Н И К А .

Саставъ овай преписао самъ одъ слова до сло-
ва. Премда се подаваный сачинитель нѣ подписалъ,
сadržаніе и рукопись показую, да є ово нѣгово
дѣло, на комъ є онъ не само предположеногъ да-
на, но и доцнѣ морао радити, премда є опетъ исто на
чисто непереписано остало у првомъ концепту. Шта
у нѣму има истрического, о томе нека светъ суди,
као и о другой за нашу Историю грађи. А да є
свакояко оно за Србе важно и поучително, о томе
самъ и пре овогъ суда уверенъ. —

У Београду 17 Новембра 1847.

приложію

Исидоръ Стояновићъ.

Да є препись овай съ оригиналомъ сравнѣтъ,
и нѣму веранъ, овымъ сведочимъ.

У Београду 18 Новембра 1847.

Константиъ Бранковићъ
Секретаръ Дружтва Срб. Словесности.

трѣмъ Манойловићемъ —; са Становъ Главашомъ, своимъ побратимомъ, айдукомъ Стевомъ изъ Пърове (нах. Пожар.), Вуломъ Илићемъ изъ Колара, съ Весомъ Опѣтићемъ изъ Копляра (окр. Краг.), Никодиѣмъ Добрићемъ изъ Овсишта и іоштъ съ другима: свега ій е было 40 друга, и сви су пристаили драговольно. Изъ Тополе пошли су, те попалили 'анове до Сибнице; и овде запалили 'анъ и побили нъи 17 Турака, а 18-тогъ пустили жива, да плаши друге Турке. Одъ Сибнице дође войшчица Србска у Рогачу кодъ Янка Катића, кои е онда био у Београду и заваравао Турке, па измакао іоштъ за времена. Ту преноће па дођу у Тополу. Па одавде опетъ зађу по путовима палити 'анове. У то изиђе Аганлія (Даіа) съ кнезомъ Максимомъ изъ Губереваца, те стане звати народъ на миръ. Но Срби како дођоше одма се побише съ Турцима. У овомъ бою рани се Аганлія у ногу, Станов у главу, погине Панта изъ Меценца (нах. Краг.) и Јованъ Ђауровићъ изъ Барошеваца (нах. Београд.) — После Дрлупе, где се овај бой догодіо, дођу око 800 Срба у Иванчицу (нах. Беогр.), па на другій конакъ у Ралѣновиће (нах. Беогр.) па у Тополу. Одавде отиду у Чумиће, па у Сараново, у Младенацъ, те на Рудникъ.

Овде у Руднику био е Сали-ага и дошао му у помоћ съ 300 Турака Цавићъ Алиѣ-ага изъ Ужини Плякићъ изъ Карановца са 150 Турака; но овај е измакао пре Србске войске, а Ужичани и Рудничани застали се. Срби ій обколише (у белу неделю 1804. год.) по брду и у нъи пуцаше. Ту е погинуло неколико людіи съ обе стране; одъ Срба између други Марко Милосављевићъ изъ Копляра (нах. Краг.) — Пре войске изишао е био Чолакъ-Аліа у Чачакъ, за паву и дуванъ съ 40 Турака, а кадъ

Пріятель и Коннія нашего Цара. А и за Васъ и за Вашу землю и границу, и за Ваше подданіе е нужно и полезно, да миръ достояный и тишина у Сербіи буде; ерь кадь е овде немиръ, то и у вашиха земляма не може быти мирно; како што сте до саде искусяти могли.

Смилуйте се дакле Ваше Цесаро Кралѣвско Величество! и пошлите Ваше избране посланике у Београдъ, или гди вы изволите, да се постоянна уредба учини, кою после и вы подтвердить, и гарантирати можете. Кою Всевысочайшю Милость и благоутробіе ни мы ни потомцы наши никада забравити нећемо.

Во ожиданіи услышанія и помилованія изумираемъ

Вашегѡ Ц. Кралѣвскагѡ Величества

Дано на Толчидеру
у Лагера 20 Іулія 1804:

Всепокорѣйшіи и всенижайшіи.

ПРИМѢЧАНІЕ ПРИЛОЖНИКА

Прошеніе ово по свой прилици састављено е у Карловцима, гди се потомъ морало превести на Немачки.

У Београду 17. Новембра 1847.

..... приложію

..... И с и д о р ѣ С т о я н о в и ѣ .

..... Да е преписъ овай съ оригиналомъ сравниъ и нѣму пераъ, чимъ сведочитъ.....

У Београду 18. Новембра 1847.

Константиъ Бранковиѣ.

Секретаръ Дружтва Србске Словесности.

3. ПРОШЕНІЕ ЗВѢГА КЛЕНАЧКОГЪ.

(переписано съ оригинала.)

Високопрѣшскаіѣннѣйшіи ѣ високодостѣйнѣйшіи Го- сподинз Бѣцѣленціа

Намз високопочитаеміи Архіпастрѣ

Принѣждѣніи єсмо Вашѣ Бѣцѣленцію сїю Молвѣнѣ ищан-
цію прѣдложити коѣ намз на срацѣ лѣжитѣ хѣдиѣ насѣ Сѣр-
вианцѣвѣз кой дѣсада живѣли єсмо подѣ Ігомѣ тѣрѣцкимѣз ва-
роші Шавѣцѣ а сада сѣдамѣз мѣсациѣвѣз на зѣмлі подѣ вѣ-
дримѣз нѣвомѣз бѣзѣз всакого покрова вайзѣ шанца Кленка ш-
чѣкивасмо давѣсѣ ѣмѣрило пакѣ дасѣ возвратѣмо на свою зѣм-
лѣ ѣ томѣ наша радость ѣкрѣнѣсѣ на жалость горкѣ коѣ глѣ-
даюѣи нашѣмѣз ѣчимѣ жалостнии нашѣз родѣз Тѣрци колѣ ихѣ
акѣ марѣѣ по полѣз ктомѣз єщѣ припадаємо Вашѣй Бѣцѣленціи
ѣ тѣжногѣз ѣ жалостногѣз сраца нашѣго молиѣти ѣ просѣти да-
ви насѣ наставѣли илѣи сѣхѣдаѣствовали коѣдѣз високославнѣ Гѣ-
нѣрлаѣз Командѣ давѣсмо пристанѣицѣ дѣвѣли гдѣ вѣсѣмо могли
прѣзѣимѣти доксѣ цѣли мѣроз ѣтверди снашѣми сѣротамѣ гдѣ-
ви кон своѣ имаѣ приателѣ закоѣ засада нѣсѣмѣмо прѣко. Савѣе
на онѣз странѣз прѣлазѣти до далѣшѣго прѣмотрѣніа єрѣѣ Тѣрци
ѣднако кѣпѣсѣ ѣ намз прѣтѣ и до садѣз єсмо живѣли подѣ вѣ-
ликѣмѣз страхѣмѣ зашѣсѣмо нѣма осѣвитѣ ѣкромѣз дрѣгогѣз нарсѣ-
да ѣ рѣкѣ вѣли зашѣ ѣ дрѣгѣ странѣ ако кога и ѣфатѣ мѣсѣ-
гога ѣпѣстѣ а житѣла шавѣчкиѣз вароші найманѣга нѣцѣдѣ
такѣ се ѣ проклѣтаго Мѣсѣгѣ вѣнѣшагѣ комѣндѣта шавѣчкиго
сѣрцѣ ѣполѣчило нашѣз вѣрошѣ ѣ насѣз истрѣвѣти за кѣсѣ прѣси-

мо Вашёго Архїпастрїскаго Благословѣнїа и мїласстї и цѣлѣ-
мо свѣи ѡпцїи Вашѣ дѣснїцѣ

У звѣгѣ код' Клѣнка 21. Авгѣста 1804-о.

Симо	Милѣта	Лука	Живанз
Каѡцз	Гавриловићз	Пантелић	Милѣтїновићз

и сви ѡпции койсѣ у звѣгѣ нахсѣдимо

Высокопреѡбїщеннѣйшемѣ и Высокодѣстѣйнѣйшемѣ Гдїиѣ Сте-
фанѣ ѡ Стратомїровичз Славено Сервскагѣи и Влахїискаго
Народа Митрополитз Намз Высекспечитаемз Архїпастрїю!
въ Карловцѣ,

ПРИМѢЧАНІЕ ПРИЛОЖНИКА.

По слогу, правопису и рукопису судећи, ре-
као бы да в ово саставїо и написао какавъ Гркъ
свештеничкогѣ реда.

У Београду 17. Новембра 1847.

приложїо
Исидоръ Стояновићъ.

Да в препись овай съ оригиналомѣ сравнїтъ,
и нѣму веранѣ, ошымѣ сведочимѣ.

У Београду 18. Новембра 1847.

К. Бранковићъ,
Секретаръ Друж. Срб. Словесности.

СПОМЕНИКЪ

СРБСКЕ ИСТОРИЈЕ ОСАМНАЈСТОГЪ ВѢКА И ПРЕДА-
НІЕ (КАЗИВАНЪ) О ИСТОМЪ ВРЕМЕНУ.

А:

Високаучени Гди профессор Стойнович,

Овай листић са именима наши прадѣдова и на-
петана Србски, кои су са Србским войскама, и гди
границе чували, меніе око 1791. или второ лето
кад сам јоште у Купинову ђаком био, у руке пао,
и неким мановеніем божіим до сада сачуван; а сад
на вас в Гди Исидоре, жребіе пало, да ви заслужи-
ни Србаля имена воскрепавате, зато вам и овај
аманетъ шалѣм, припишите и у Гласник ставите да
до конца не погібнут.

22. Декабра 1847.

п. слуга

Матее Ненадовић с. р.

ДѢЈ. 1. Юліа. Кс. Столнѣмъ кесара римскѣмъ шестѣмъ
кѣрола вѣсею. мылѣтнѣю повеждѣнъ вѣше и развѣненъ тѣрски
таворъ са свѣмъ шправданѣмъ. вѣмъзъ гѣрѣа пѣтра варады-
ма и варады провадѣнъ вѣше рѣченѣ армѣнда столнѣмъ. ке-
сара. вѣвшѣ славнѣ гѣрѣа тѣмѣшарѣ сѣлѣю вѣжѣю вѣмѣ
мачанѣмъ иѣснѣ. прѣнѣзъ вѣгѣнѣе шѣсѣю и тогѣ чѣсла раз-
вѣ тѣрке на тѣмѣшарѣ.

ДѢЈ. 2. Оуѣ славнѣ прѣнѣзъ вѣгѣнѣе вѣмѣгѣрѣа. дѣвѣ-
ста. 5. и заклѣчѣше мѣрѣ. Кс. годѣна. и пѣставѣ капѣтанѣ
оу сѣрѣи по краѣнѣи то вѣстѣ до мѣрѣе и прѣко морѣвѣ.

. а. Вѣкѣ шворѣ капѣтанѣ цроновѣаца родомѣ Зѣорычанѣна. страшанѣ тѣркомѣ на крайнѣй.

. б. Станиша шворѣ капѣтанѣ млѣтѣшѣма родомѣ новопазараца на крайнѣй тѣркомѣ страшанѣ.

. г. трийфѣнѣ капѣтанѣ вѣка цроновѣарца вѣртѣ оу цвѣтѣйма (у пецкой рѣци¹⁾) шѣнцѣ на крайнѣй ш соколѣ.

. д. аѣймѣ капѣтанѣ продановѣичѣ рожденѣемѣ ш града оужѣйца оу шѣнцѣ шѣченѣйцѣ.²⁾

. е. ѣвѣ Вѣтковѣичѣ³⁾ капѣтанѣ родомѣ валѣваца ѣ погѣвѣ оу валѣвѣ (Валѣву) ѣ погѣвѣнѣ оу шѣанѣй.

. з. Вѣйпѣ капѣтанѣ шѣвѣйна прѣнанѣца⁴⁾ родомѣ рѣднѣчѣнѣнѣнѣ тѣркомѣ страшанѣ на крайнѣй.

. 3. нѣколѣ Чѣпѣнѣ капѣтанѣ оу шѣнцѣ чѣчѣ родомѣ морѣчанѣнѣнѣ хѣговѣвѣ на крайнѣй стража.

. и. мѣюшкѣ кѣюнѣнѣнѣнѣ капѣтанѣ родомѣ одѣ града нѣкшѣнѣ оу ѣрѣвѣнѣнѣ погѣвѣ на ѣмедѣревѣ.

. д. Рѣстѣ сѣнѣ капѣтанѣ рѣкѣ капѣтанѣ родомѣ порѣжавѣца на крайнѣй ш Вѣдина стража.

. г. гѣвѣрѣнѣнѣнѣнѣ жѣдѣнѣнѣнѣнѣ капѣтанѣ родомѣ хѣговѣвѣ гѣлѣвѣ на крайнѣй дѣнава стража.

. аѣ. костѣ капѣтанѣ родомѣ цѣнѣрѣ (нѣцѣрѣ), паѣарѣнѣнѣ (Пѣрѣнѣнѣнѣ) кѣпѣнѣ стража ш нѣшѣ на рѣшѣнѣ⁵⁾ погѣвѣ.

. бѣ. маркѣ сѣнѣбѣнѣнѣнѣнѣ шворѣ лѣмнаѣнѣнѣнѣнѣ родомѣ нѣ вѣнѣграда погѣвѣ на зѣвѣчѣ.⁶⁾

. гѣ. лѣанѣ Косѣнѣнѣнѣнѣнѣ шворѣ лѣмнаѣнѣнѣнѣнѣ родомѣ ѣомѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣ (-мѣтѣнѣ) страшанѣ тѣркомѣ.

. дѣ. лѣанѣнѣ Мѣкѣрѣ родомѣ нѣмаца оу маѣнадпѣкѣ (маѣданѣ) ѣ оу шѣмѣлѣ страшанѣ тѣркомѣ на крайнѣй.

...аулас. поѣхъ немѣца на тѣрчина и оуниѣ . а . и по-
ровѣ лѣшніцѣ.⁹)

• АҮЛЗ. ОҮЗЕ НЕМАЦА ОҮЖЫЦЬ Н ПАЗАРЪ Н НЫШЪ ШК-
ТОМЕРНА . Д .

• завѣд. развѣдчичинъ немца на оуѣжичѣ^е) и на пазарѣ и на нѣшѣ и поѣѣ на гробцѣхъ и на вѣлѣградѣ. и оуѣзѣ вѣлѣградѣ августѣ. кѣ.

• аўм. ноемерна. Ёі. вѣітъ страшнѣ трѣсаніе зѣмай
и вѣітъ тѣшка зѣма и дѣновѣ . Ё. крати лѣдїсе.

. ꙗꙋма . ꙗꙋꙋсе ꙗꙋна звѣзда ꙋ востока така ꙗ
 ꙋа звѣзда ꙗꙋхождаше позахожданню . снѣца ꙗ ꙗꙋхождаше ꙗ
 захождаше прежде снѣца ꙗ снѣжъ . м . ношъ ꙗ тогѡ чмѣ .
 вѣста чѣма оꙋ вѣлѣградѣ с воганѣма заеднѡ . ꙗ тогѡ чмѣла
 млоге црѣкве запѣстѣшѣ . и крещенѣ родѣ заплака понѣже
 оꙋзешѣ тѣрцы сѣрѣкѡ .

Рокшѣ Спѣрыдонъ Вѣановичъ
и ѣршмонахъ манѣйра хѣпова.

. 51. МАТѢ ПѢРІДЪ. КАПѢТАНЪ РОДОМЪ РІМАЙНЪ СТАР-
ШАНЪ ТѢРКОМЪ НА КРАЙННІ.

Крѣкѣ Сръѣ нѣговѣ кѣ повѣннѣмъ непошадѣмъ сѣбѣ
ио ѡтѣшадѣ оу травнѣкѣ прѣкѣ: лавоѣ оуѣстѣ и альѣи змѣ-
еѣи оуѣста стѣрѣнѣа мѣстѣа прошѣмъ вѣзвѣдѣнѣ.
кѣзвѣрѣтѣмъ сѣ.

Примѣчанія:

1) Цветина: рѣка између Соколске и Ваљевске нахије, коју се ниже назива Јадаръ, коју утче подъ Ђишницомъ у Дрину.

2) Остѣченица, село у Вайтвской нахін подѣ
планиномъ, коя дели Ужичку и Вайтвску нахию. Онда е
Ужиче подѣ Турцима было:

3) Овај Витковићъ имао е брата Іована хаднаѣа или лаћмана и погребени су обоница у манастирићу одъ нѣн сазиданомъ Іованъи, кон лежи еданъ сатъ одъ Валѣва. Велика плоча на којој подписъ стон, показуе нѣовъ гробъ. На овой се плочи споминѣ Ефтинъ Н. Н. О бѣти Витковићу има песма, како е съ катанама, позванъ одъ Витозовића Турчинна у Ужицу, излазио на мейданъ на Мравинце, ков дели Ужичку и Валѣвску нахию; но кадъ е Витозовићъ Витковића видіо увати га грозница, покори се и ужири пославши му саблю на даръ. Истѣй Витковићъ имао е кулу одъ два тавана, где се слива Градацъ у Колубару. Према овой кули съ десне стране Градца налази се црквина и око нѣ шанацъ, где е седіо Ђор. Мія тъ арамбаши, современикъ Витковићевъ, кон се такође у песмама споминѣ. — Радъ бы знати, есу ли Витковићи у Маѣарској одъ фамиліе Валѣвски Витковића, съ тимъ више, што ми е отацъ — Алекса — приповедао, да е налазио у Сланкамену едну бабу, коя се казивала, да е она одъ рода Валѣвскогъ Витковића — ?

4) Приняни, село у Рудничкој нахиі.

5) Коста капетанъ быѣ погинуо на Рашки.

6) Забучъ, брдо кодъ Ужица съ десне стране рѣке Ђетинѣ, коя утиче у Мораву.

7) Томѣтино полѣ између Валѣвске, Ужичке и Рудничке нахиі.

8) По мѣстоположенію чудно долази, како бы Немацъ поробио Лешницу, кадъ се узме, да е онъ држао баръ до Ядра — ?

9) Говори се, кадъ е Турчинъ узео Ужице, да е казао: ко е Србинъ на страну, а ко е Немацъ на (другу) страну! и тако кадъ се одвоише Срби, онъ іѣ наече, а Немце пусти.

В.

Милош Воденичаревић, рођеный братъ Гас Пантелића или такође Воденичаровића (види стр. 240.) житель Тополскій, казивао ми е (у Тополи 11. Септ. 1847) у житію Млатишуме и Іована Бакића и проч., слѣдуюће о овомъ времену:

Петаръ (у исторіи Станиша) *Млатишума* родіо се у Крагуевцу. Быо е 7 година Господаръ у о-вой земљи (Србін): дигао люде и отео се одъ Турака, куповао одъ Немаца цебану и тако се држао; но наипосле га отруе *Іованъ Бакићъ*, трговаць изъ Банѣ (близу Тополе). Брѣ кадъ е трговиномъ ишао у Турску сретне га паша Нишскій и склони да отруе Господара *Петра*, па да онъ буде Господаръ: дао му е одну ябуку, крозь кою е провукао отровну иглу, и рекао подай му кадъ се съ њимъ састанешъ. *Іованъ* кадъ дође у Крагуеваць састане се съ *Петромъ* и на ракии разсече ону ябуку и даде му мезе (закуску). *Петаръ* кадъ изе, отруе се; и текъ што се *Іованъ* измако изъ Крагуевца, а *Петаръ* умре, и нико незнаде одъ шта. Садъ онъ постане Господаръ и владао е 12 година и седіо у Банѣ, ніе тео кућу да помера. Везиръ (Београдскій?) нектевши га трпити, науми да изсече све старешине. Но *Бакићъ* превари га: дозове га на часть као да му истурчи сву кућу и фамилію и мушко и женско (60 глава мушки). А кадъ везиръ дође са своіомъ пратньомъ, *Бакићъ* ій частећи за три дана Чумићскомъ и Тополскомъ ракіомъ и Стримовскимъ виномъ све изопія и посече везира и 12 њгови бегова и рече своимъ, те и они посеку 138 Турака, па натовари 7 кочиа дуката и на Остружницу уте-

че у Немачку. Народъ остане безъ главе. А кадъ Турци продру у вилаєтъ те поробе роблѣ у Космаю (150 роба) и доведу на Кубршницу на конакъ, Чока, кои в бую кнезь у Београдској нахи, дође съ ферманомъ и стане молити да роблѣ поврати, но Турци га посеку (ср. *Чокинъ гробъ*) и роблѣ одведу. Тако су посекли и Милию кнеза Грочанске нахи, кои в метнуо ферманъ у процепъ и викао съ брда: хей Турци, пуштайте роблѣ, нѣ право тако да вы робите, ево фермана; а *Латифъ-Паша* рекне баряктару удри шешаномъ, па иди одсеци му главу и овај тако учини.

Турскій в царъ искао Іована Бакића одъ Њесара, и кадъ овај недаде, онъ диже на нѣга войску и освои сву землю до Беча, но Њесару приспе у помоћ краль Рускій (невели Польскій), и разтераю Турчина, па узму после Београдъ и држау га неколико година. — Срби приволу се опетъ Турчину, еръ имъ в обећао, да ће они давати 112 парарача, 6 гроша везиру и 7-мый грошъ Дели-баши. А Немацъ в говоріо: то в моя земля, оћу да васъ пошокчимъ и великій данакъ да натуримъ. А в Московъ в рекао: силни сте, оћу васъ подавити данкомъ, па ћете ми онда добри бити. И тако Срби подведу Турчина, те овај побіе кодъ Гроцке Москова (невели Немца) и прегна преко Дунава. А Немци дођу у Београдъ те га држаше после овогъ догађая до месеца Марта, па онда оставе. И одъ овогъ времена до Кочине Краине, 73 године држа Турчинъ, и бую в тешкій зулумъ. У Београду было в за то време выше одъ 15 даја, кои су еданъ другогъ протеривали и убіяли.

Истый Милошъ и то ми в казывао, да в кодъ Млатишуме служіо писаромъ некій *Пали-Бакъ* ро-

домъ изъ Пазара, на после нѣгове смрти држао еданъ край (Пазарску нахию) и долазио съ войскомъ до *Преполы* и зна му се и данасъ шанацъ. *Кара-ѡорђе* га е нашао, кадъ е ишао на Новый Пазаръ. Пали-ѡакъ погинуо е после бѣгства Бакићева.

приложію
Исидоръ Столяновичъ.

VII.

КАКО Ђ ГАЈА ИСПИТИВАО 125-ЛЕТНОГЪ ТУРЧИНА
НА ДРИНИ? И КАКО Ђ ОДЪ ТЕ СТРАНЕ
СРБИЈА ПАЛА?

Предъ пропасть, надъ Срби на Дрини уватише живы 5 Турака и 14 глава одсеконше, пошто су *Молера* изъ Лознице избавили и узбили изъ догора великогъ Турке, кои су тражили заиру и гледали да што оплячкаю — међу онимъ заробљенимъ Турцима налазио се еданъ Турчинъ одъ 125 година (?). Овога су Турчина одвоили у Гарашкѣй догоръ и чували. А кадъ я дођо по наредби Господара Ћорѣа съ 50 овнова и 12 волова у нашу войску, Господаръ Ћорѣе рече ми: *Волимъ што си дошао, него три товара блага!* — Я му на то одговоримъ: *Я мыслимъ, да теби писалъ вреданъ ни 30 дуката, а камо ли три товара блага!* „Бси, врѣ я немамъ у войски тако верна и поуздана човека, коц уме испитати и мени веранъ быти. Я се мучю и мыслию, ко ће оногоз Турчина старогъ да испита? па фала Богу, кадѣ ты дође; ты га умешъ испитати и мени кешъ веранъ быти.“ Я на то реко: *да му понесемъ што га вечеру ѣ понесемъ ракиѣ, да га мало окрепимъ и оаеседимъ, па ће ми болѣ казивати.* — То понесемъ и одемъ Турчину у мракъ у шанацъ Гарашкѣй, а пошто старца у мраку едва нацунямъ, речемъ му: *Амица!* (стриче) Онъ повикне као крозъ носъ: „шта е?“ а я на то: *Устани добаръ человекъ, пише Господаръ кнѣге и 12 дуката да ти да, и да ти коня да, и да те мало преодене, да идешъ везиру, да глѣдамо шта ќемо учинити и сержити за оваѣ народѣ!*

— Турчинъ, како се онде было скупіо и лежао, брже ђипи и седе, прекрсти ноге, па рече: *Шта синиѣ? говори!* „*Да мало вечерашъ амиѣа, быѣмъ глданъ? па ѣмо се разговарати. Пивъ ли ракию?*“ „*Нисамъ піо, ал' везиръ допусти овой войски, па садъ пивъ: еданъ подрумъ отвори'мо и нађ'мо силну ракию, боватлукъ в силанъ, сву войску може да опіе, и сва войска пів, па кадъ удари, узмака нейма, но гине и бів се.*“ — Я му пружинъ литру ракиѣ. Турчинъ напише еданпутъ, па дуну на носъ; напи се другій путъ (цвркъ!) попи све, и изеде оно леба и оно мяса, што бы, све, па рече: *Ела синакъ, 'ајде да се разговарамо!* — Онда я речемъ онима, кои су се онде налазили; одмакните се браѣо, я потайно оѣу да се разговарамъ, и они се уклоне у мракъ; па овако започнемъ: „*Е, амиѣа, я ваше светце незнамъ, но тако ти онога, безъ шта се Турска вера веровати неможе, и тако куѣи своіой отиѣао, право мене кажи, шта ѣу тебе пытати?*“ Онъ на то: *Динъ, н-манъ, уметъ и Мухамедъ! оѣу тебе право казати, ако ѣешъ ме и посеѣи.* „*Неѣу те я посеѣи, тако ми мога све'ѣа, што га я славилъ, право ми кажи!*“ — „*Оѣу тебе казат' право: — Немойте свога робля робити, немойте свои стоке плѣнѣти и немойте свои куѣа падѣти и ра'не свои газѣти; но 'ајдете предайте се везиру; зашто се неможете одржати да сте оковали и себе и конѣ: оѣе васъ Турѣи погазѣти! Зашто 500000 *) став узъ Дунаво оздо, а ево кодъ везира 200,000, осилъ друге войске одъ Ниша! — Одржати се неможете; но предайте се везиру и положите оружѣ, па давали сте и пре Турѣима и знате како ѣете дват'.*“ — Я му на то кажемъ; оѣе насъ изсеѣ' Турѣи? — „*Неѣе Турѣе ми вер.*“ (Тако га трипутъ упытамъ и онъ ми тако трипутъ одговори)

*) По ѣгговоѣ дознаванію.

„Оће иссећ' старешине?“ „Оће Турске ми вере! Кара-Њорђа, Младена, Силу и Якова, оће иссећи; но кажи илѣ, нека бегаю у Каршию (Немачку), нека треую, и нека живе, могу живити. Неможете се одржати, зашто вамъ се родіо Вукъ Бранковићъ — : Цару се подвatio, да ће истребити кукољ изъ пшенице: изда-ти сте! — Я га на то упытамъ: кажи, ко е тај Вукъ Бранковићъ, даћемо ти 60 дуката у ютру, и бо-лѣ ћемо те, нег' што смо научили были, преодети, и болѣга ти коня дати; кажи, кои е? „Незнамъ Тур-ске ми вере, душа вала, Петаръ ли е, Павле ли е, Ни-кола ли е? — Суле'манъ - Паша зна и царъ зна, а и вы ћете доцнѣ знати, ко е, и сви Турци знати, и вы сви Срби знати. — Царъ му е обећао, да буде ортакъ у свой нѣговој земљи. —

Я после овогъ разговора оставимъ Турчина и наредимъ, да га више нико небы пытао, па одемъ и легнемъ недалеко одъ шатора Господарева. Кадъ у ютру Господаръ устане, сложи ватру и седне на столицу, па гласно ракне, я спремлѣнъ и готовъ, приступимъ му и поздравимъ га; па одемо на стра-ну на оно исто место где смо се юче у вече раз-говарали, и онда му све кажемъ, што самъ годъ одъ оногъ Турчина чуо и разумео. Саслушавши ме Господаръ Њорђе, рече ми: немой Гаіо, казати ни-комъ, зашто ће наше главе одсећи и однеги везиру; зашто брате, пропадамо! — Да небы'мо убили Па-шу на Емеклуку (иза Београда); да небы'мо крстили Турке; да небы'мо узумали нѣине жене и девойке за наше Србе; и да небы'мо ишли на Стѣницу; небы про-пали, нити бы тако раздражили Турке. — Мени е Царъ быо давао власть, и 200 Турака да примимъ у 4 ерада, у еданъ по 50, и да виче оца на чаміи „нек' се, вели, моя земля zove,“ и да му даемъ по 102 па-ре арача на главу, Цару 100 а 2 онолѣ, кои ће купи-

ти прачъ, и насъ 4 кнеза, да узимамо одъ сваке гла-
ве по грошъ порези, и да се наша земля слави; — и
то в лепо нама Цпръ даяао, и оваке в писао: Я васъ
четири кнеза молимъ, да вы то примите; немолимъ
васъ, што васъ се боимъ, а лу васъ лако унижити
(уредъ довести), но молимъ васъ, да негрешимъ мою
душу; връ кадъ я войску кренемъ, оће она старо по-
газити, оће млидо заробити и велику несрећу народу
и земљи нанети! — Я га на то упытамъ: Па за-
што тако неурадисте; зашто брате, нисте тако учини-
ли? „Преварише насъ други —, преварише брате,
майку му — Ей нема ништа, пропад’жо! — Но
а лу отићи, а лу уредити како годъ за мою дѣцу, та-
ко и за савъ народъ; за две за три године а лу доћи
опетъ; али немой ты да кажешъ никома, докъ мы не-
одемо, зашто ћемо изгинуту; а вы небойте се! вами
Турци неће ништа учинити! Но ты се Гаіо, пожуњи,
немой да се кнежишъ, и никакво име да турашъ на
себе: но ради, и немой ни съ кимъ да се инатишъ и
да се комъ противишъ, но буди покоранъ, подай и чи-
ни икрамъ (честь) свакомъ, докъ а дођемъ. — Я га
онда упыта: шта ћемо съ Вукомъ Бранковићемъ? а
онъ рече: садъ неможемо му ништа; връ незнамо
кои а; но ты меркай, па кадъ а дођемъ, онда ћемо
радити; а ты све меркай, кои в мой и кои ми в при-
ятель?

Кадъ сутра данъ, ето Турака дођоше съ Дри-
не одъ везира, нѣи 10 — 12,000 само конѣина, и вр-
ло се мало бише, па се вратише натрагъ; па изи-
ђе еданъ Турчинъ и стаде одъ прилике оно исто
Србской войски говорити и световати, што и мени
онай старый Турчинъ, т. е. да се предамо, да се не-
можемо одржати, ербо намъ се родіо Вукъ Бранко-
вићъ и т. д — На пытанъ Срба: ко в онъ? одго-
вори: а самъ изъ Ужица, Киѣановићъ. Другій Тур-

чияъ викне изъ логора: *Хей, чекай ме сутра до ово доба!* — Кадъ бы сутра, кренуше се Турци на Засавицу низа Саву. Господаръ Ћорђе крене сву войску изъ 7 шанаца на Шабацъ и 6 шанаца тамо начине и топовима утврде. А кадъ Турци разбише на Засавици и растераше Србску войску, они дођоше низа Саву на Шабацъ. Но кадъ пукоше топови Србски съ града Шабачкогъ и са шанцева у њинну войску, а Турци нагоше уза Саву натрагъ; а други Турци сабљама и ножевима уставише своју войску, и вратише натрагъ и у шанацъ се закопаше выше Шабца, и у полъ излазише, те се едни бію, а други копаю шанацъ. Но Срби се недадоше тимъ Турцима. Али аберъ дође (Кара-Ћорђе, како е дошла войска на Шабацъ, отишао е у Тополу, спремио фамилију и — прешао у Немачку) да су Турци ноћили у Београду две ноћи и у Остружниницу дошли — тай гласъ дође у четвртакъ. Срби у очи петка оставе топове и шанцеве, а *Лука Лазаревићъ*) запали варошъ Шабачку, те се забукти у вече, да су Турци као у средъ дана могли видети, како Срби беже. Срби одвукли су были са собомъ 4 топа и бацили у Колубару, па затимъ прсли кудъ кои у шуму. Турци освануше у петакъ у Палежу, а у неделю узаптише скелу, па одоше у Београдъ, те се тамо саставише съ другимъ Турцима, кои су пре неколико дана дошли съ Мораве.

Кадъ се кодъ насъ (око' Тополе) чуло, да е *Господаръ* отишао у Немачку, оправѣ калуђеръ *Григоріе* изъ Благовештенія, *Райка* изъ Винче и *Петра Дугомића* изъ Маслошева: *„идите у Тополу, те попалите конакѣ и жита и сена; еръ доћи ће и угадиће се Турци, ту се могу три лета држати и ранити, и све ће насъ по селима на кулукъ терати.“* И они дошли и попалили; и напициѣ *Господаровъ Чо-*

и отипао, те попало сена по ливадама. — А кадъ е доцнѣ (1815) ноћіо тамо *Бал-Паша* съ войскомъ, онъ е запало цриву и избоо светцима очи, миздра-цима ій погребъо и пиштольима светце ударао.

СТАСЪ КАРА-ЋОРЋА И НЋГОВА ДУШЕВНА СВОЙСТВА.

Одъ *Господара Ћорѣа* нѣ было већегъ ни вышегъ човека, ни дужи ногу ни руку, и што е о нѣму (види доле) *Сали-баша* за юнаштво рекао, оно е! — У раду нико нѣ могао съ нѣмъ радити, нитъ га е ко могао надкачити. Ћутао е много, па смышляо шта ће говорити, нѣ много цакао; а кадъ е што рекао, онако е было, и нико нѣ могао рећи да нѣ тако. Кадъ се вратио изъ Немачке после (Кочиногъ) рата, долазили су му изъ своіо најя айдудци и пытали га, кудъ ће кои да се дева? и онъ имъ е казао, свакомъ, шта да ради, и свакій га е послушао, и кои е одъ нѣи убио човека, и оногъ е сачувао и научіо, како ће живъ остати до нѣгова времена (1804). — Быо е слабъ свирачъ (свирао е мало одъ лакрдіе докъ е было шипаръ — одъ 15 година а после никада — у гайде а у гусле никада) но было е великій играчъ. Више бы пута докъ е было млађій одъ игре узео у руке гайде и дуваюћи у нѣи изъ све снаге, рекао: садъ ћу ій надувати, да се распукну; но наравно да то нѣ могао учинити. Свуда су га призивали на свако веселѣ, и гди е годъ было, нико нѣ смео прекословити ништа, но све было како онъ оће. Ако е ту было неко лоше живинче, нѣ се смело опити; или какавъ кавгація, нѣ смео заметати капгу: опоминяли бы люди: *его Ћорѣа у софри гди седи*, и све е бывало како вала. Та-

но су га люди пазили и одъ нѣга бояли се , докѣ
іошть нѣ быо Господарѣ — !

Као Господарѣ судіо е право и строго; но быо
е више пута милостивѣ и праштао, особито юнаку.
Пазіо е и почитовао люде учене и майсторе. Кадѣ
е доспео, онѣ е радіо: копао заграђивао, садіо шљиве
и винограде, копао кукурузѣ. Кадѣ бы доспешанѣ
комѣ дошао, у каквомѣ бы годѣ раду човека зате-
као , онѣ бы му радити помогао. — Кулукѣ е ис-
као одъ околны села, ербо е многе войводе и го-
сподаре кои бы посломѣ долазили, кадѣ бы годѣ
быо дома, често и готово свакиѣ данѣ дочекивао
и частіо.

ГЛАВНИ МОМЦИ КАРАЂОРЂЕВИ.

1. *Атанаско Раић* изъ Страгара баряктарѣ.
2. *Јанић* *Ђурић* изъ Страгара Секретарѣ.
3. *Петарѣ Јокић* изъ Тополе Булюкбаша.
4. *Мило Радойчић* изъ Тополе.
5. *Матейш* *Милошевић* изъ Тополе.
6. *Радоица Благошевић* изъ Тополе.
7. *Бета Марјановић* изъ Тополе.
8. *Милош Кара* изъ Тополе.
9. *Урош* *Новковић* изъ Жабара.
10. *Мина Милутиновић* изъ Овсишта.
11. *Никодим Јаја* изъ Овсишта.
12. *Аша Марјанић* изъ Маслошева.
13. *Антоні* *Шева* изъ Банѣ (Окр. Крагуевац.)
14. *Сретен* *Томковић* изъ Банѣ (Окр. Краг.)
15. *Геован* *Томковић* изъ Банѣ (Окр. Краг.)
16. *Павле Зеѣ* изъ Липовца.
17. *Лаза Аничић* изъ Врбице.
18. *Алекса Јовановић* изъ Орашца.
19. *Петарѣ Андреин* изъ Орашца.

20. *Стеванъ* изъ Пчелица (у Левчу).
21. *Гаврило Ђурићъ* изъ Тополе.
22. *Алекса Дукићъ* изъ Банѣ.
23. *Нлија Аџићъ* изъ Божурић.
24. *Марко Филиповићъ* изъ Ягњила.
25. *Лиза Филиповићъ* изъ Ягњила.
26. *Вићентиѣ Филиповићъ* изъ Ягњила.
27. *Янко Рачанинъ* (убиенъ одъ Кара Ђорђа, што е убио *Танасіа* изъ Маслошева.)
28. *Јованъ* изъ Вишеваца.
29. *Сима Глишићъ* изъ Стригара (и овогъ е убио Кара-Ђорђе: сапрели га *Марко Тодоровићъ* и *Никола Калановићъ*, да е казао людма: немојте данасъ полазити съ войскомъ, но сутра; а нужда е была њи на Дрину.)
30. *Янко Ђурилићъ* изъ Блазнаве.
31. *Теодоръ Чупићъ* изъ Брезовца.

У Београду 1847.

приложіо
Исидоръ Стояновићъ.

VIII.

ПРИПРЕМА ЗА НОВУ СРБСКУ ИСТОРИЈУ.

I.

ОДРИВЦИ КАЗИВАЊА ГА В ПАНТЕЛИЊА ЗА ДО-
ГАЉАВ, СПАДАЈУЋЕ У НОВУ СРБСКУ ИСТОРИЈУ.

Ко е тај *Гая Пантелић*?

Гая (Гаврило) *Пантелић* или *Воденичаровић*, житељ Тополскій, кои се родіо најближе око 1774. у *Жабарима* (имао е у *Кочину* кранну 1788. 14 година, и био одъ *Кара-Ђорђа Петровића* млађиј 8 година) води своє порекло одъ некога *Обор-кнеза Десилира*, за когъ казуе, да е живіо у *Црнући*, и да е после *Станише Млатишуме* и (нѣгова писара) *Пали-Ђака*, кадъ су као и после *Х. Мустай-Паше* осилили се и владали *Даје* у *Београду* и народъ яко газили, кріюћи се ишао јошѣ са седамъ кнезова (*Радо*мъ изъ *Орашца*, *Петро*мъ изъ *Срезовеца* и др.) у *Стамболъ* цару да се тужи на зулумъ и да тражи олакшања народу. Царъ имъ е, вели, дао *Ферманъ* да дигну народъ па да разстераю или побію *даје*; но кадъ се они вратили у *Србију*, *Турци* њ, дознавши гдѣ су были и шта су свршили, све, гдѣ су кога могли уватити, потуку.

Десимиръ родіо е *Јована*, *Јованъ Пантелию*, оца *Гаина*, кои е осимъ *Гав*, имао едногъ старијгъ сына, *Бету*, а два млађа, *Міяила* и *Милоша*.

Јоштъ дедъ Ганиъ, Јованъ, преселио се изъ Црнуће у Тополу, па кадъ се овде свадилъ сви Тополци са своимъ господаромъ (спаіомъ) Кара-Салиомъ, те отишли у Жабаре, и овде были годину дана и почели да се темелъ, па њ опетъ Кара-Салиа врати у Тополу, Јованъ нектене съ њима пођи, но остане у Жабарима, где дође изъ Мраморца и Петаръ, отацъ Кара-Ђорђевиъ и донесе Ђорђа и Марио и где потомъ роди, Марка, Маринка, Милицу и Милована.

Но кадъ Мула Хусеинъ, изъ Паланке, купи одъ Сулемана Кићановића трике и село Загорицу, онъ отера Кара-Ђорђева оца, Петра у кућу, где му е было кованлукъ, а оца Ганна, Пантелию у своју воденицу. Ту у Загорици они су провели едно 7 — 8 година и притицали еданъ другомъ у помоћ.

Године 1788. у лето, кадъ су после пропасти *Коче* и Капетана готово сви Срби прешли у Нѣмачку и оставили своју земљу пусту, Пантелиа е са свои 16 душа пребегавши у Сремъ дошао у Бингулу и сместио се кодъ некогъ газде Гав Ганћа, кои му е дао 2 дана орања землѣ, за коју е његовиъ — Пантелиниъ — синъ, Гая, морао служити годину дана, и ишао у време Немачкогъ рата на войску, те 8 неделл меріо катанско сено, копао и пошто се Београдъ узе, заронљивао шанчеве. У то ће време Кара-Ђорђе, кои се као помоћникъ фрайкорскогъ капетана Радича, и четобаша надъ айдуцима, противъ Турака храбро боріо, превести и на своимъ колима довести Ганна оца и матеръ у Тополу, и држао е съ њима заедно ону воденицу Мула-Хусеинову, докле годъ нису дошли Турци. (Садъ е држи Каратошинъ) — Пантелиа умро е оно лето, кадъ су баше ушли были на силу у Београдъ и по-

били се съ Х. Мустай-Пашомъ , но кадъ су истерани были.

Пошто су баше одолели и убили Х. Мустай-Пашу и поделили се као господари по Србиѣ, появи се одъ Видина некій Тосунъ-Ага съ войскомъ и стане искати одъ Даѣя Београдски, да и нѣму даду какавъ предѣлъ у Србиѣ, и дође до Ягодине. Даѣ су томе противни были, и Мула Юсуфъ , комъ е у помоћ пошао Фочићъ дигне противъ нѣга и Турке и Србе , међу конма е было и Гая Пантелићъ и деліо Србскимъ войницима лебацъ и цебану (съ Матомъ изъ Липовца.)

Кадъ Мула Юсуфъ, побивши се, истера Тосуна изъ Ягодине и овај измакне и затвори се у шанцу у Ћуприѣ, и кадъ га Срби Шумадинци и Моравци укопавши се едну ноћ у видекъ шарампова стегоше, дође Гая са своіомъ дружиномъ у велику опасностъ живота, еръ ѣй стану Фочићевѣ Турци, кои су имали рођаке у шарампову, неверно съ леђа быти, и ту погине 45 Срба, све они, кои су имали беле аљине и кое су Турци у мраку могли спазити и гађати. Нашавши се у невољи, викне Гая Узунъ - Мехмеда, Мула Юсуфова првогъ момка и рече: ево насъ бію Турци с' леђа; ево где погине башъ садъ другъ мой. Узунъ-Мехмедъ отрчи и яви свомъ господару, па мало часъ дотрчи и викне: ай-де, ко е Србинъ, некъ дође замномъ! па кадъ ѣй доведе къ Мула-Юсуфу, овај рече Гаю у ние свіо: сыне мой, вы мене чувайте, я Турцима неверуемъ, но вама веруемъ. Ево Фочића самномъ, но више е онимъ Турцима пріятель него мени; и я васъ више нећу шиллати да гниете, него ево шилѣмъ у Београдъ по крню и зеленка, нека топови дођу да строшимъ та трица и поразбіямъ; но чувайте То-

суна наоколо да неутече. — Фочићъ дознавши за ово, яви онимъ Турцима у шарампову, те приста-ну на мирный уговоръ, и кадъ сване погодише се, да даду Тосунъ-Аги неколико села у Пожаревачкој нахи и тако се разиђе войска. — За Тосуна овогъ вели Гая, да га е при юришу на Београдъ убио Ва-са Чарапићъ, и онъ*) Васу.

Мула Юсуфъ познавши, да е Гая паметанъ и поузданъ човекъ, хтео е нѣга (и Чокова Ђорђа изъ Раче) да окнежи, кое бы по свой прилици и учинію, да се нѣ мало затимъ появио ратъ Кара-Ђорђеъ.

Пре овогъ рата, пиляо е Кара-Ђорђе Гаю, као свога давнашнѣгъ пріятеля, рођака и комшию Васи и Марку Чарапићу, Янку Катићу, Младену Миловановићу, Милану Обреновићу и Милою изъ Црнче, да ѿй позове и спреми за буну противъ Даіа, и Гая е овај посао вешто и верно свршио. За подобне поруке Кара-Ђорђе е Гаю и после у време десето-годишнѣгъ рата оправљао, и штедио га е одъ бов-на; шта више изъ неки га е места, где су се поби-ли, или где ће се побити, кући одпуштао, као што е то учинію у обсади Рудника и Ягодине, и предъ бой на Варварину. И тако е Гая учествовао подъ Кара-Ђорђеъ само првы година на Београду петъ неделя, доцнѣ на Делиграду два мѣсеца, 1811-те на Нишу, а последнѣ 1813-те године, одъ Велике Госпоинне па докъ се неразтурише у Шабцу. У обштемъ ономъ бежанію, пребегне и Гая са своіомъ фамиліомъ и дође опетъ у ону исту кућу у Бингу-

*) Тосунъ е родомъ изъ Флорентина, граднѣа више Видина ис-подъ Тимона, кон лежи на одной каменитой главници. Гра-динѣ е овај быо цео до 1838. године, а за две е после то-га, т. е. до 1840, срушенъ не само онъ, него и онај каменъ подъ нѣмъ на поправлянѣ Видина. Тосун-Агина фамилія и данъ данашній онуда се налази и одъ части айдукуе.

ли (о св. Сави), па се на зиму 1814. врати у Србију. И кадъ е народъ другій путъ подъ Милошемъ Обреновићемъ устао на оружъ, кнезови Крагуевачки оправе Гаю кнезовима и поглавицама Смедеревске и Грочанске наје, одъ кои су се едни затезали пристати у буну, а други одъ нѣ, првимъ назадцима поплашени, одустали. Гая своимъ краснорѣчіемъ и умештвомъ приведе иѣ на обштенародну страну и користъ. Онъ се потомъ храбро и свойски боріо на Чачку, Пожаревцу и Дублю.

Одъ свое жене Станіе (ова и г. Блена, супруга Кара-Ђорђева есу братучеде, по чему су Кара-Ђорђе и Гая были пашенози) имао е десеторо дече, одъ кое су му три сына (Живанъ, Милованъ и Милосавъ) и три кћери у животу.

Гая е старацъ среднѣгъ раста, доста крупна и лка тела. Кога самъ годъ за нѣга упытао, свакиѣ ми е казао, да е онъ поштенъ и паметанъ човекъ, кои любии истину и правду. Врлину ову нѣгова срца и душе и самъ самъ познао изъ нѣгова више дана са мноми проведена разговора ове и прошле године. Казивао ми е између осталогъ, да се нгда у свомъ веку нѣ опіо — слѣдство ове умерености естъ нѣгово велико памтенѣ, зрело суденѣ другій векъ и добро здравлѣ.

Съ поштенымъ овимъ старцемъ у двапутъ самъ, нао што напомену, неколико дана провео, првиѣ путъ лане 19. и 20. Авг., а другій путъ ове године 10. 11. и 12. дана текућегъ мѣсеца. Будући да самъ лане итао, а Гая было нешто слабъ одъ грознице, то самъ и самъ пропустио упытати га за неке ствари, а и онъ иѣ е смео съ ума да ми каже. За то кадъ самъ г. Саветника Стефана Книћанина, позвана лане одъ Светлогъ Княза Александра у То-

полу на славу за светогъ Климентія, замолио, да ми понесе едну мараму Гаи на даръ: ако е живъ, да се брише, ако ли мртавъ, да му се обеси на крстъ; и кадъ е поменутый Господинъ прозревѣши мою намеру, радо и умешно овай малый даръ старцу Гаи изручио, стараць му е истый између осталогъ рекао: камо садъ онога човека, да му причамъ; онда кадъ е долазио, быо самъ грозничавъ, па ми е остало (у казиваню) много кошита непожнѣвно и непокошено. И толико е желію, да ми іоштъ неке ствари саобшти, да ми е, кадъ самъ се другій путъ съ нѣмъ састао, говорио: я самъ већъ хтео да ти дођемъ у Београдъ, ал' ме задржала нога — убіо га пре немогъ времена воо у ногу — а молио самъ неке, кои знаду писати, да имъ нажемъ, па да препишу, но едни нису ради и изговараю се да немогу, а едни ишту три талира —.

Онъ ми е нарочито казивао оне ствари, кое иду у житіе Кара-ђорђа и кое се тичу њгове најближе околности. Кадъ самъ се пре неколико дана съ нѣмъ по другій путъ састао, онъ ми е ланско казиванъ, премда га нога яко болела, подпуніо и излснїо. Осимъ тога и друге ми е ствари, кое му лане нису на умъ пале, саобштио, но ове я нисамъ могао све њговымъ речма обстоятелно описати, и старца съ честократнымъ запыткиванѣмъ и повтораванѣмъ задржавати, видећи да му се болъ ноге све већма умножава.

Казуюћи ми нека дѣла (коя су противници Кара-ђорђеви неверно чинили), кадъ е видіо да ій бедежимъ, рекао е: не пиши то! Но кадъ га я упыта зашто, да се незна, ко е вера, ко ли е невера? Онъ ућута, промысли се, па онда ватрено рече: пиши нег' се зна, па макаръ ми одма главу одсекли. —

Желіо є, да смо сами при разговору (историческомъ) „не, рекао ми є, за друго што, но да се у казиваню непометемъ и што неизоставимъ, а пошто ты напишешъ, нако ти я речемъ, слободно читай свакоме, и кажи да си одъ мене чуо.

Поштеный чича Гаіо, нигда те заборавит' нећу! — съ тобомъ проведені дани чинили су ми се и чине ми се и данасъ, као да самъ њй удруштву съ неумримъ Кара-Ђорђеѣмъ провео, едно зато, што си ти съ њимъ одъ детинства пріятельски живіо, а друго што самъ съ тобомъ найвише о њѣму, и то у њѣговомъ граду, где му и кости почиваю, разговарао. — Здравствуй и живи јошъ дуго и мирно врлый Србине! — Я ти вечно благодаримъ на твоѣмъ къ мени повереню, любви и искренности, за кое ѣе ти сви истинoлюбци благодарити; — и осимъ тога, што твоє честито име уписуѣмъ у читулю света, уписаћу га, ако те преживимъ, и у читулю мон најрођеніи мртвѣй, не што те небы имао ко споменути еръ ты имаѣшъ красне сынове и унуке, но што те любимъ и почитуѣмъ као родителя мога! —

У Београду 21. Септембра 1847.

Исидоръ Стојановићъ.

IX.

ПОКУШЕНІЕ ПРОТИВЪ ЖИВОТА КАРА-
ЋОРЂЕВА У ВРЕМЕ ДАІЯ.

КАКО Ъ КАРАЋОРЂЕ НАДВЛАДАО ДЕЛИ-МЕХМЕДА И
АВДИ-БАШУ И КАКО СЕ ИЗБАВИО АПСА?

Пошто су Јаничари убили *Станка Арамбашиха*, онда су више пута долазили и на *Кара-Ћорђа*. Едан-путъ су дошли четворица, другій путъ двоица, трећій путъ петнаесторица као узгредъ, подъ тимъ изговоромъ као да траже Арнауте, кои су по Србіи пасли стада, и да се наплате. Између други *Турака*, были су у овой чети: *Кара Мустафа* и њато *Пузлешихъ Хаметъ*, *Адемъ Алиъ* и *Рамо* (или *Рамаданъ*). Они ненашавши дома Кара - Ћорђа, узеше мене за калауза, и кадъ ња я упыта: зашто тако раде кодъ власти, говорећи имъ: везиръ у Београду, кнезови у наіјама, а муселими и кадів у свакој касабѣ! кодъ такога мира немојте ратити по Богу братъ Рамаданъ-Ага! Онда овај одговори: ніе то побратиме, што ти мыслишъ; но мы смо пошли да тражимо Арнауте; него да ња кажешъ, где су? Па оду у Загорицу и узеше одъ Арнаута на два пса глобе по 4½ гроша, и на ватру 4½ гроша*). У

*) И њата њиъ дав уцетъ (писмо или исправу) да ња другій не-задева и неглоби. Него ња кадъ превали Бела Недеља узети одъ њиъ чѣбукъ: на овцу по две паре исписне, и где се ягнѣ овецѣ, узеше одъ њиъ спаіа по 150 гроша за ягнѣла у годишну (т. е. на добромъ мѣсту), а где е полоше мѣсто, онде и њанѣ, како се съ њиъ погоди.

Крѣвцу кодъ Чокина*) гроба узеше опетъ толико и у Белосавцима толико; а мене вратише одъ Чокина гроба, и я дођемъ и затечемъ *Стевана Вучича* изъ Жабара, где пиѣ у нашемъ подруму. Ту мой стрицъ *Бладо* и братъ *Вѣта*, койма е Стеванъ (бывшій 7 — 8 година бировъ) кои е знао турски, но за когъ ови Турци нису знали, да зна — казивао, шта су годъ Турци путемъ говорили, донѣ иѣ е онъ ка-лаузио: *ајдемо, небы ли Вука уловили; онъ садъ пиѣ кодъ подрума; ишла, небы ли га уловили!* А Ћорђе е было у Дреню, (где му е подрумъ) или негди кодъ свои пріятеля, а не гди су Турци мыслили, и не у Остружници, као што самъ я овога пута ка-зивао моме побратиму (Рамаданъ - Ага): отишао у Остружницу, отерао свињѣ, па кадъ иѣ претури, оѣ сиѣи у Београдъ.

Четвртый путь спреми се *Дели Мехмедъ* изъ Крагуевца, проглашенъ юнакъ, на зафалу Турцима, те дође у Тополу, но ненађе *Кара-Ћорђа* дома: отишао на кумство у Жабаре и *Јовану Керт* крстію сына *Петра*, данашнѣга кмета. А надъ свршише крштень и седоше да пию: попъ *Филипъ*, домаћинъ, крштень кумъ, и комшиѣ: *Јованъ*, *Живанъ*, *Величко* и *Нилъ* —, ето ти *Дели-Мехмеда*, кои е међутимъ нашао некогъ неразумна, па искушао и распытао, на врата, и уђе у кућу, па винне на *Кара - Ћорђа*:

*) Чока было е князь у Београдской нахія после Млатишум-е. Кадъ су Турци единомъ продрли у народъ, те пороби-ли у Космаю 150 робова и довели на конанъ на Кубршницу рѣиу, Чока дође съ ѳерманомъ и стане Турке молити да поврате робѣ; но Турци га посеку и робѣ одведу. Посе-ченъ е Чока пре 130 година кодъ Белосаваца близу Кубр-шнице у Крѣватной загради и ту му е гробъ, где се нала-зи белый наменъ великій съ человека. — Да не буде омаѣ Чока родоначалникъ Чокиѣвогъ племени у Бачкој?

айде бре, да ми кажешъ путь? Но овай му одговори: *иди Турчине; бегъ вође си дошло, безъ вође иди, слепъ ниси; знашъ одкуда си дошао, знашъ куда ћешъ ићи; очи имашъ!* — А Турчинъ къ нѣму нагло, да га напољъ извуче и да му одсече главу. Но Кара-ђорђе увати се съ нѣмъ у коштацъ и тупъ! одма га обали покрай ватре: чалма му спадне съ главе и у мало што непаде у свинѣтину (было е то у зиму по Божићу — 1803. године); оружъ му Кара-ђорђе избаци напољъ, коє жене залио водою, па га стане газити и гињчати коленима; зубе му нѣ поломио, ни око истерао, али му е ребра съ ѓрбтеницомъ саставіо, да е мало-живъ отишао.

Едному дигне се Кара-ђорђе са своимъ пашеногомъ *Маркомъ Филиповићемъ* посла ради у Паланку и прође поредъ каване дугачкога *Сали-баше*, у којој се десило дванаестъ Турака. На коньма су была обонца и башъ нехтели одјати, но прошли онако поредъ каве (кафане). Кара-ђорђе поздрави се съ коня са знанцемъ своимъ Сали-башомъ, кој му е долазио на зілѣетъ, пошто се ђорђе вратио изъ Немачке, и пазіо се съ нѣмъ и радіо. Други Турци у кави нису ђорђа познавали. Садъ ће рећи Сали-баша *видисте ли Турци, оногъ црногъ жомка, што се самномъ поздравио?* Они одговорише: *видисмо.* На то Сали-баша рече: *што е годъ жива двоножца (людій) у Србалу, Турака и Немаца, одъ оногъ болѣгъ юнана нейма!* *Ја га знамъ одъ како е; кодъ могъ кониѣ (Мула Хусейна) био е слуга.* На то ће, разлутивши се, рећи еданъ одъ оны Турака, *Авдія аци-Марићъ*, юнакъ на гласу: *вала, ако га е несвежемъ и нечинимъ одъ нѣга шта ми драго трипутъ, и не дотерамъ нѣга везана, некъ нисамъ Авдія, но кауринъ!* — Онда другій изъ буцака Турчинъ, комъ су Авдіјне речи по вољи были, рече: *воо ти*

по' несе, ако ты то учиниш! За овимъ и други Турци обећаю, и изиђе на брой 2400 гроша. — Сали-баша показ се, што е онако рекао, и трудіо се да ублажи и одврати Авдію, али бадава: овај се све већма жести. Найпосле рече Сали-баша: *О Авдія, весела ти майка, немој да идеш, неможеш ты тай посао свршити, оћеш се осрамотити!* Онда се Авдія јошть горе наљоти. Па узеше сутраданъ на коња, те удари узъ Кубршницу и нађе Милана, Становва брата изъ Кусатка кодъ трла и рече: *'ајде да ми готовиш конанъ!* — Па кадъ было предъ зору на сатъ на два, рече: *'ајде Милане, да ме еодишъ у Тополу и да ми кажешъ, где е Кара-Ћорђе?* Те оданде опетъ узъ Кубршницу, па на Райковацъ, па на Загорицу, па на тополске ливаде, па у Тополу. — Кара-Ћорђе е предано и лучи яганъце, а они дотле чекаю и гледе иза ваята: Авдія одяшіо и метнуо узду на руку. — Кадъ Кара-Ћорђе одлучіо яганъце и уміо се, те сео на ручакъ, да еде пасуля, (было е предъ Цвети на четиръ на петъ дана — 1803. год.) рупи Турчинъ и викне: *хей бре, излази, да ми кажешъ путъ!* А Кара-Ћорђе рече: *Иди Турчине, съ Богомъ! како си дошао, тако и одлази; што ће ти вођа кодъ твои очію?* — „Бре, ханасанаситимъ крсту, изиђи бре!“ — Ћорђе изиђе, а Турчинъ га сретне па привати за раме, а десномъ го' ножъ држи. Ту се увате у кости (Авдія некако испусти ножъ) и Кађа-Ћорђе обори Турчина; па извади му оружъ и баци, и саставивши му руке на прси, стане га люто гиђчити коленима и ребра му добро намекша и одъ себе ћупине; па дадоше му жене пратлячу, те и пратлячомъ, само му чува очи, зубе и руку да непребіе и главу да неразбіе, а ребра сва му е саставіо съ ѓрбтеницомъ. Па онда узме му коња и оружъ (Миланъ е међутимъ, видећи шта се ради, быо умакао), а на свогъ коња узеше

и отиде у Крагуевацъ муселиму. (Мула А'метъ было ту кадія и помогао е Ћорђу: придржао га жива и здрава, докѣ су кнезови дошли). Авдія пошто се едва дигао, све пешке: чизме свезао и обесио на штапъ, па босъ, те на Жабаре, и ту де сіо Степана Максимовића: „По Богу братъ Степане, и по светомъ Іовану, трчи на Божурню (село), те претеци Кара-Ћорђа: коня ми одведе и оружје однесе; и по Богу братъ да ми е одъ данасъ до века, нека ми оправи коня!“ — Степанъ му на то рече: *немогу я то учинити, ни нѣга стићи, ни тога посла свршити; а и да га стигнемъ, неће ме 'тети Ћорђе послушати.* Онда Авдія низъ Ясеницу босъ и чизме на штапу. — А кадъ га овакогъ угледаше Турци рекоше му: *о Авдія, весела ти майка, како тебе дорагъ и оружје?* Онда Авдія нѣма каже: *затече ме Кара-Ћорђе у луку едномъ има иъ 40 съ нѣме айдука! и мене уватише и бише, и коня ми отеше, и мене мало-жива оставише! Но 'айдете, што пре да идемо у Крагуевацъ, да кажемо муселиму.* И нѣи 25 Турака крену се у Крагуевацъ. — Кара-Ћорђе было е међутимъ уапшенъ (затворенъ). А кадъ зато чули кнезови, они дођу: кнезь Іовица изъ Кнића, кнезь Ђира изъ Врбиде, кнезь Милић изъ Светлића; а изъ Тополе 25 людій. — Онда муселимъ призове кнезове и оне люде и рече: *отуръ кнеже Ђиро, оди ты седи, а љу устати.*)* Овај одговори: *нѣ ми дао Богъ, теби е дао да седишь!* и стане бранити Ћорђа, па између осталогъ рече: *зна везиръ за нѣга, има бурунтію, вама неће бити ласно; но пуштайте вы човека!* А муселимъ после упыта Топольце: *зашто вы Топольци, држите айдуке у Тополи, Кара-Ћорђа?* На то рекну Топольци: *ако буде онъ айдукъ, ено наши 25 кућа, све у робство, и нашъ малъ (иманъ) некъ*

*) Као ѣон ослабише Власи, нема ништа одъ Турака.

*пропадне; но онъ е орачъ и копачъ, а съ Турци не-
дате му съ миромъ орати и копати. И кнезови то
потврде, те тако га муселимъ пусти жива и здрава,
а Ђорђе истомъ муселиму плати 100 гроша ябуке.*

**КАКО СЕ КАРА - ЂОРЂЕ ПРЕ УРЕЧЕНОГЪ ВРЕМЕНА
ТЕО ПОДИЯИ ПРОТИВЪ ДАІЯ У МАНАСТИРУ ВО-
ЛЯВЧИ, НО КАКО ГА ОДЪ ТОГЪ ОДВРАТІО КНЕЗЪ
МАТІЯ ИЗЪ ТОПОЛЕ ?**

На светогъ Аранђела летиѣгъ исте (1803.) годи-
не, позове Кара-Ђорђе калуђера *Максима* изъ Дра-
че, кнеза *Матию* *) изъ Тополе и мене (Гаю Панте-
лића) у манастиръ Волявчу, рекавши намъ: *'ајдмо*
у Волявчу; данасъ ће тамо бити света, а доки ће Са-
ли-Ага изъ Рудника, па да видимо, шта ће да ради.
Сали-Ага (братъ Кучукъ-Алиѣ Даѣ), когъ су звали
Рудничкимъ бикомъ, завео е био по свима окол-
нымъ селима *кральице* (по краља, краљицу и баряк-
тара изъ самы женскиня), коє су га морале дворѣ-
ти, и нѣму све по вољи чинити. На примѣръ ба-
ряктаръ стало е съ барякомъ, краљ држао ибрикъ
съ ракіомъ и наливао у филцанъ, те додавао кра-
љици и ова е Сали - Агу запаяла. Затимъ е краљ
олюштїо крушку или ябуку, па разсекавши е на
кришке, додавао краљици, а ова е Сали - Агу сво-
іошть рукомъ залагала. После бы и краљ и кра-
љица покрай нѣга или у нѣгово крило селе, и нѣ-
му угађале на срамоту целомъ скупльномъ народу.
Кральице ове морале су Сали-Агу изъ едногъ села
изпраћати у друго, где бы га друге краљице при-
ватиле и служиле и т. д. — Насъ четворица дође-

*) Оца г. Равка Матеша, Началиника Охр. Ягодинскогъ.

мо у манастирѣ; а кадѣ бы после подне, стижѣ гласѣ: ето иде Сали-Ага съ момцима и съ краљицама. Онда насѣ калуђери намѣсте и саврѣю на манастирскій таванѣ, примичући намѣ и тамо сло и пиће. Одавде смо мы све лепо могли видѣти пита се доле ради, а за насѣ нико нѣ знао гдѣ смо, нѣти насѣ е могао спазити. — Међутимѣ стижѣ Сали-Ага, и калуђери изиђу, да га за здравлѣ упытаю и послужѣ. Пошто се онѣ съ краљицама намѣсти и седне, коло играти започне: у комѣ свира неки *Лука Ракић*. Мало затимѣ ето иде погуренѣ старацѣ *Милутинѣ* изѣ Овсишта. Кадѣ овогѣ спазм гадлярѣ, онѣ да заметне смей, викне: *пуштайте старца: оће старацѣ да игра!* Сви се на то почну изѣ гласа смеяти; а старацѣ се разсрди, па зграби оне гайде и баци на земљу, говорећи: *нѣ ово место за смей, но да се люди Богу моле?* На то га счепаю гадлярѣ и еданѣ Сали-Агинѣ момакѣ, па га повале и стану немилостиво бити. Ово гледајући съ тавана Ђорђе, тако се разлюти, да потегне пушку и мени рекне: *удри Гаю, Бекирѣ-Агу, а љу Сали-Агу, а ону ћемо троицу, ласно; па ћемо ноћасѣ наћи 25 друга, ако пођу Турци изѣ Рудника, мы ћемо на нѣи, па ћемо започети краину!* Но Матѣя притиште едномѣ рукомѣ едну зурку (мазгале) а другомѣ другу, говорећи: *не, ако Бога знашѣ! ниси ли прошао преко Јасенице, ниси ли видѣо, како су ливаде покошене и нѣи-ве пожете; шта е пласта, шта е крстине? садѣ е Турцима ласно вовести: за месецѣ дана могу земљу нашу поробити; но почекај, па ћемо се летосѣ договарати и силу послова можемо свршити и преправити се; а кадѣ зима дође, мы ћемо, као што смо већ на училии чинити, у 600 анова по 2 Турчина за едну ноћ платити и тако наши 1200 момака оденути и намушити и конѣмѣ и оружѣмѣ, и све ћемо анове поплити*

и касабѣ извѣрети и по'арати, па на лето изићи на Врачаръ и съ Даїма се разговарати. И тако се ово на томъ сврши.

КАКО В КАРА-ЋОРЂЕ УГОВОРИО СЪ ДРАГУТИНОМЪ, ТРГОВЦЕМЪ ИЗЪ ЗЕМУНА, ДА ОВАЈ НАБАВЛЯ СРБИМА ЦЕБАНУ И ДРУГЕ ПОТРЕБЕ ИЗЪ НЕМАЧКЕ?

После неколико дана дође Драгутинъ, трговацъ изъ Земуна (кои в было тамо утекао одъ Даїа) Ћорђевој кући, па несме да ноћи у кући но у 'ану, и мора да да 'анѣи дукать на цикмеце (сандукъ.) Драгутинъ се бавіо у Тополи два три дана и ту се договоріо и обећао, да ће изъ Немачке додавати артије, конаца, барута, олова, кремента, пушана, и топова и што годъ войски треба, и ту угодише, да му у томъ послу помогне Милошъ Кабадарацъ, кои в съ отцемъ Обрадомъ и съ овога синовцемъ Милосавомъ было такође утекао у Немачку. — И ово су они одма почели додавати и набавляти, осимъъ едины топова, кое су доцнѣ додали. — У овомъ договору съ Драгутиномъ нико другій нѣ было, но Кара-Ћорђе и кнезъ Матія. А за ово самъ знао я и мой старіи братъ Бѣта, што намъ в Драгутинъ было пріятель и сродникъ, и частіо се онда у нашој кући. — Побратими су были Кара-Ћорђе и Драгутинъ.

КАКО В КАРА-ЋОРЂЕ ПОГЛАВИТЕ СРБЕ ПОЗИВАО, ДА СЕ СПРЕМЕ НА БУНУ ПРОТИВЪ ДАІА?

После светогъ Иліе исте (1803.) године, пошлѣ мене (Гаю) Ћорђе прво Васи Чарапику у Белый По-

токъ, да га позовемъ у друштво противъ Даѣа, и да му у име нѣгово кажемъ: *Брате Васа, за наше младости и за нашегъ юнаштва, да скинемо тай зулумъ, да нашимъ женама невире ноге исподъ Турски куркова, и да се наше кобиле неждребе у оборила Турскимъ, и наше крмаче да се у нѣима непрае и наше краве нетеле. Но брате, потражи колико више можешъ нахи поузданы момака, у зиму, кадъ ти се лвижъ, да си готовъ. —* Кадъ доѣмъ и ово испоручимъ, *Васа* и нѣговъ сыновацъ *Марко* то едва дочекаю, и благодаре *Ћорђу*, што се на нѣи поуздао. Юштъ рече *Васа*: *я* ма да небудемъ живъ, те да тай посао неуредимъ и неспршимъ; но поздрави *Ћорђа*, *я* љу ги послушати и *я* љу на време готовъ бити! —

После самъ ишао *Янку Катиху* у *Рогачу* и тако му исто као и *Васи Чарапићу* у име *Ћорђа* говорио. И *Катихъ* е благодарію *Ћорђу* и казао: *я* љу *Турке* лагати, и до онога времена порезъ купити и *Турцима* дивати; а кадъ буде време, *я* готовъ *Ћорђа* послужити? —

Затимъ самъ ишао *Младену Миловановићу* у *Ботуню* и рекао му: *газда Младене, поздравио те братъ нашъ Ћорђе и позива те у друштво, да устанешъ на непријатељ наше Даѣа: ты си трговацъ, идешъ по вилашту, ты знашъ поуздане люде, и да се спремишъ, кадъ буде време, да си готовъ. На то ће рећи Младенъ: мени душо, нѣа нужда, како што е Ћорђу; али ми е нужда одъ нашегъ Ибраима, 'аѣѣвъ у Тополи. Я имамъ бурунтію одъ везира и одъ аѣа', аѣ' морамъ, кадъ проѣмъ са сѣнѣма, у Тополи дати Ибраиму 1 дукатъ на цѣкмеце. Кадъ ударимъ Ибраиму на Орашацъ, и ту ми вѣля дати 1 дукатъ; кадъ доѣмъ на Рогачу, и ту 1 дукатъ: на Баравво и ту 1 дукатъ; на Губеревацъ, опетъ 1 дукатъ; на Мостаницу, опетъ 1 дукатъ, и еде годъ доѣмъ на 'аѣ' морамъ дати по дукатъ: то е мене тешко: оѣу и я послужати Ћорђа и съ нѣимъ у то пристати. Поздра-*

ви га, а љу му веранъ бити: по вилвету доста браће знамъ и оће ме послушати и оћу послушати. — После отишао самъ Милану у Брусницу и казао: газда Милане, поздравіо те Ђорђе изъ Тополе и позыва те, да пристанешъ и ты съ нѣмъ и съ осталома браћомъ у друштво противъ глумѣара Турака, и да спремишъ и саставишъ што више можешъ поузданы людіи, па кадъ време буде подићи се, да си готовъ. — Миланъ пуши и врло му мучно беше, па рече: а имамъ бурунтію одъ Даіа, одъ Кучукъ Аліа, мога господара, а се никогда небоимъ; мени нужда нѣа ако в Ђорђу; имамъ исправе, имамъ Ясагѣію*) Бешлію, што га нема жешћегъ, и мене в лепо. На то му а реко: чуешъ ли газда Милане, неће ти ласно бити, ако нећешъ пристати, зашто су стали сви люди у одну стопу и теби препоручили, да и ты станешъ съ нѣма; ако нећешъ стати, неће ти ласно бити; и немој ты то изневерити и огласити, връ ти неће ласно бити. — Миланъ ћути — всте радъ, али невѣруе мени, и неће речъ да испусти; а кадъ виде да в вера и истина, онда рече: не може бити, а љу пристати, али ће врло мучно бити; тежкій ћемо ратъ заратити и много ћемо муке видити; али не може друге бити, оћу пристати, нећу Србина изневерити, а поздрави ми Ђорђа, да љу га послушати. — Миланъ в мећутимъ нашао Лазара Мутапа изъ Прельине, Васиља изъ Катрге, Милића и Стефана Дринчића, браћу Николу изъ Луићвице, Јоксима Карамарковића, Јована Курсулу, Раку изъ Левае и брата му Радосава и многе друге.

Јанко Катинъ нашао в Сими Марковићу изъ Борка и угодіо са Симомъ и са Спасовомъ изъ Зеока; а Сима отишао Јакову и кнезу Алекси Ненадовићу у Вальво, а они су после угодили съ кнезомъ Радославомъ Грбовићемъ и другима.

*) Пратилацъ одъ стране власти.

Я самъ іошѣ нишао и *Милою*, трговцу у Цричу више Ягодине, кои се одма обећао — па опетъ Младену, и питао е ли готово? и одговоріо ми е да всте: *валле самъ люде нашао и уредіо самъ како валл!*

Кара-Ћорђе самъ отиде у Крсну *Обраду*, и у Азаню *Ћуши Вулићевићу*, главнимъ трговцима и съ њима угоди; и у Мораву отиде кнезу Стевану Синђелићу.

КАКО СУ ДАІВ ДОЗНАЛЕ ДА СУ СРБИ НАУМИЛИ ДИЋИ БУНУ И КАКО СУ ПОЧЕЛИ СЕЊИ КОЛОВОЋЕ АЛ' НЕМОГЛИ УБИТИ ЋОРЂА, И КАКО СУ ЖЕЛИЛИ ДА СЕ НАРОДЪ УМИРИ?

Предъ оно време, кадъ су угодили да се дигну, Немацъ некій, послужитель кодъ *Драгутина**) довати писмо, где су были пописани главни люди, кои ће се дићи, па отрчи као нужде ради у проходѣ и онде до 20, 30 имена на другу артију препише, међу овима: *Кара-Ћорђа, Мату* изъ Липовца, *Васу Чарапића* и *Марка, Станоя* изъ Зеока и готово све оне, што су предъ буну побіени и на кое су Турци пошли да њ побію. Ову артију тури у недра, те дође у Београдъ *Кучукъ Али* и *Мула Јосуфу* у кави: „Добро јутро ага, шта радите? „Добро комшија, како сте вы?“ „Шта ћете ми дати ага, да вамъ нешто кажемъ за васъ?“ „Шта ћешъ ты нама искати да ти дамо?“ „Ја ћу искати вама еданъ чамъ дрва да ми дате.“ „Кажы ты нама, даћемо ти и два чама дрва и даћемо ти и дуната.“ — Онда онъ — Немацъ — извади артију изъ недара, те

*) Драгутинъ морао му е што и поверити. —

имъ каже: „*ево ови и ови подписали се и угодили, да попаде све ваше 'агове, и 'анѣв по њима да поколю и да све касабѣ изгоре и поараю!*“

На то ће Мула Юсуфъ брже оправити. *Узунъ-Ме'меда* съ 14 Турака на Чарапиће и они убию у сватовима Марка, а Васа некако изманке и избави се. Тако она преваре јошть неке кнезове и главне люде, па њх побію и посеку.

У то време дођу да и Кара-Ђорђа убию: *Узунъ-Ме'медъ* и *Кара-Хусеинъ*, *Османъ* и *Ахметъ* изъ Ужице и јошть еданъ. Они се учине као да су дошли у Тополу, да дижу люде у айку, говорећи: сви до едногъ 'ан'те у айку! па да Ђорђа у айки убию, па на добри конѣи да утеку; но Ђорђе се сакрио и нѣ изишао; а ноћіо е на нашемъ трлу, па одъ трла у јутру, таманъ кадъ айкачи да доспію за-седачима, пројурн на вранцу и утече, и нико га неспази. А кадъ Турци сагнаше и другу айку исподъ Банъ, онда науме да бегаю. Садъ *Кара-Хусеинъ* упыта мене: *Гаіо, што не дође Кара-Ђорђе у айку?* „*Нѣ кодъ куће, одговоримъ му, но у Цидилама преко Мораве: купио 240 вепрова, те жири у Агиној планини.*“ Турци онда пириуше и одоше у Београдъ.

Кадъ су Турци дошли по Кара-Ђорђа (и Младена), онда убише Мату изъ Липовца: дозвоа га Кучукъ Хусеинъ, Муселимъ и онде га посекао, а Младена е уватио и мето у гвожђе.

На то ће доћи старыи *Фоча* и саветоваће да се мире. За тимъ послаше попа *Мату* изъ Београда, учинивши га владикомъ, съ *Мехмедъ-агомъ Кошаниномъ*, момкомъ Мула Юсуфа, и дали имъ ферманъ, да иду по вилаету и да умирују и назую люд-

на : досадъ што в было было, ко е посеченъ посеченъ, глава му се наставити не може; а кои бы Турчинъ одсадъ посекао Србина, себе в посекао, врз на нѣму више главе неима! — То су у свакомъ селу гредомъ кодъ 'анова читали, почевши одъ Београда до Тополе. Они ће преноћит' у 'Тополи, но прво пошлю по меня абериъ Муселину у Крагуевацъ: немојте сећи, ево Мехмедъ-ага Кошанинъ и владика, носе ферманъ одъ наши господара; ето њ доведе на конакъ вама за цело, влачно! — Но пре него самъ пошао у Крагуевацъ, изазва ме попъ Мата, (родомъ изъ Жабара) на страну и рече: што сте научили, радите, немојте се играти главома, ни шалити; неслушайте вы мога фермана, што я читамъ; но трчи Гаіо у Жабаре побратиму Величку и Јовану Живанићу и тражи неколико людій съ друге стране, па да ме отмете кадъ се вратимъ изъ Крагуевца: мы ће мо опетъ овде на конакъ, и убите Мехмедъ-агу Кошанина: у нѣга има 2 оке дуката! — И я самъ (Гая) отрчао ону ноћ и нашао люде, па отишао одма у Крагуевацъ и свршио посао. —

У Тополи прочитаю ферманъ врло рано, па оду у Жабаре, па у Чумиће; до подне стигну у Крагуевацъ и Младена затеку у гвожђу. А кадъ тай ферманъ прочитаю Кучукъ Хусеину, овај одкуе Младена, кои му — Хусеину — даде шестъ кеса. — Кадъ е Младенъ узео на коня и пошао, рече му Кучукъ Хусеинъ: я те пусти и ты отиде; айде айде иди, капетане; знамъ шта ће бити! —

Они люди кое самъ по препоруки попа Мате нашао, дођу у мракъ у Тополу, где су већ и они съ ферманомъ вратили се, и кажу Матен кнезу, шта су наумили учинити, а Матія яви то Кара-Ђорђу. Онда Ђорђе рече: како ћемо мы то учинити?

мораћемо, кадѣ люди обуздаю, убити и Ибраима (и Османа-анѣв) мога побратима, кои ми в толико пута главу одржао; но трчи Матија у 'анѣ те изазови по па Мату на полѣ и кажи Ибраиму: бежи Ибраимъ-баша, ако Бога знашъ! — Овај оде, те прво изазове по па Матию на полѣ, па онда рече: бежи Ибраимъ-баша, ако Бога знашъ, и бежите Турци садѣ ћете сви да изгинете! Турци се поплаше, па брже болѣ поседаю на конѣ и ону ноћ утеку у Крагуевацѣ. Бданѣ одѣ нѣи побеже пешке до Чумића, па нашао онде коня, те одяшю у Крагуевацѣ и вратио сутра данѣ коня — . Опетѣ се уздали у нешто! —

ПОЧЕТАКЪ СРБСКОГЪ УСТАНИЈА.

(Ово ми в 19. Августа 1846 год. у Тополѣ причао Риста Ђорђевићъ, но у присуству Гав. Пантелића, кои му в помагао и у нечемъ истогъ Ристу обавешавао и исправляо и наипосле оно што се догодило на Руднику и на Ягодини готово самѣ казивао. Риста, староседиоцъ Тополскій, најстариј в човекъ у Тополѣ: имао в у Кочину краину 1788. год. осамнаестъ година, и 12 в години заедно орао съ Кара-Ђорђевићъ, т. е. были су спрежници.

И. С.

Пошто ови Турци у Београдѣ утекоше, Кара-Ђорђе дигне се са своимъ Тополцима: *Ристомъ Ђурђевићемъ* *), *Андріомъ Јокићемъ*, *Михаиломъ Манойловићемъ*, *Пауномъ Чолићемъ*, *Мателшомъ Милошевићемъ*, *Матиомъ Јовичићемъ*, *Лазаромъ Милосављевићемъ*, *Димитријемъ Перићемъ* и съ братомъ **) *Дими-*

*) Ристу в Кара-Ђорђе пытао: оћеш ли и ты съ нама? „Оћу и я съ вама!“ „А имашъ ли цебине?“ „Имамъ пушку пуну и еданѣ вишекъ, па ћу засести у шуму и убити Турчина, па вишека доста! —

**) Вальда по матери?

трѣмъ *Манойловићемъ* —; са *Станомъ Главашомъ*, своимъ побратимомъ, айдукомъ *Стевомъ* изъ *Пьроче* (нах. *Пожар.*), *Вуломъ Илићемъ* изъ *Колара*, съ *Весомъ Опутићемъ* изъ *Копляра* (окр. *Краг.*), *Никодіомъ Добрићемъ* изъ *Овсишта* и іоштъ съ другима: свега ій в было 40 друга, и сви су пристали драговољно. Изъ *Тополе* пошли су, те попалили 'анове до *Сибнице*; и овде запалили 'анъ и побили нѣи 17 *Турака*, а 18-тогъ пустили жива, да плаши друге *Турке*. Одъ *Сибнице* дође войшчица *Србска* у *Рогачу* кодъ *Янка Катића*, кон в онда био у *Београду* и заваравео *Турке*, па измакао іоштъ за времена. Ту преноће па дођу у *Тополу*. Па одавде опетъ зађу по путовима палити 'анове. У то изиђе *Аганлія* (*Даія*) съ кнезомъ *Максимомъ* изъ *Губереваца*, те стане звати народъ на миръ. Но *Срби* како дођоше одма се побише съ *Турцима*. У овомъ бою рани се *Аганлія* у ногу, *Станов* у главу, погине *Панта* изъ *Меценца* (нах. *Краг.*) и *Јованъ Ђауровићъ* изъ *Барошеваца* (нах. *Београд.*) — После *Дрлупе*, где се овај бой догодіо, дођу око 800 *Срба* у *Иванчицу* (нах. *Беогр.*), па на другій конакъ у *Ралъиновиче* (нах. *Беогр.*) па у *Тополу*. Одавде отиду у *Чумиће*, па у *Сараново*, у *Младенацъ*, те на *Рудникъ*.

Овде у *Руднику* био в *Сали-ага* и дошао му у помоћъ съ 300 *Турака* *Давићъ Алилъ-ага* изъ *Ужичи* и *Плякићъ* изъ *Карановца* са 150 *Турака*; но овај в измакао пре *Србске* войске, а *Ужичани* и *Рудничани* застали се. *Срби* ій обколише (у белу недељу 1804. год.) по брду и у нѣи пуцаше. Ту в погинуло неколико людій съ обе стране; одъ *Срба* између други *Марко Милосављевићъ* изъ *Копляра* (нах. *Краг.*) — Пре войске изишао в био *Чолакъ-Алія* у *Чачакъ*, за наву и дуванъ съ 40 *Турака*, а кадъ

се врати, онъ огрезне у бусію и ту погине съ 10 — 12 Турака, а нашъ се ни еданъ ніе раніо. — Кадъ већ види Алилъ-ага Цавићъ изъ Ужица да ніе шале и да нейма кудъ, онъ изиђе и иззове Кара-Ћорђа. „По Богу братъ да си ми Ћорђе, пусти ме да идемъ у Ужице, даћу тебе 200 дуката; и онъ му се зарекне: иди слободно, я те нећу дирати и пусти га; но други претекли и убили га съ неколико Турака, а друге разтерали. Но Сали ага, Рудничкій бикъ, невако поудре и утече.

Съ попалѣногъ Рудника пођу Срби одма на Ягодину. У то *Кучукъ-Али* пошао е быо Руднику (брату свомъ) у помоћъ, но кадъ уватио старца *Вшу* у Врбици, разуме одъ нѣга, да е Рудникъ разоренъ; и онъ онда окрене у Крагуевацъ, те дигне одавде жене и децу па претури у Ћупрію. Па привати *Гушанца-Алию*, те збере у Ягодину велику войску изъ своію околины насаба, пре него стигоше Срби, кои су се были на Баточини съ Арнаутима задржали. Они су овде све Арнаутске пешаке, коє е быо довео *Ганѣлъ*, побили; а конѣици утекоше, пошто неки и одъ нѣи заглавише. — Србска войска дође у Штиплѣ на конакъ, па борави два три дана, те удари на Ягодину. Но Турци, кои су ископали были вндеке и покрили сеномъ и иза денкова пуцали, сачекаю войску, те е побію и растераю. — Овде е погинуло близу 1000 людій (нарочито у бѣгству одъ 'Турски конѣика), између нѣи *Василив Радосавић* изъ Чумића (братъ г. Милоя Радосавића), *Благос* изъ Маслошева, *Петаръ Каро* изъ Трешнићнице, *Арсенив Кара-Лазић* изъ Чумића, *Ћорђе Буџаринъ* изъ Загорице, *Никола* и *Радосавъ* кои су ишли напредъ пешакомъ, *Манойло Стойковић* изъ Топоде, *Никодіе* и *Милованъ Ђурић* изъ Страгара, *Павле Жичановић* изъ Блазнаве и многи други. —

Кадъ су после Турци пошли у Београдъ, запале у Токоли Кара-Ћорђеу кућу и воденицу и кошару кодъ воденице, а изъ амбара жито све изваде и однесу. Но на Лештанима близу Врачара дочена ий *Васа Чарапић* у бусиѣ, те ий добро закачи.

ЗАШТО УБИ КАРА-ЋОРЂЕ КНЕЗА ТОДОСИЈА?

Кара-Ћорђе зато е убио кнеза *Тодосија* (свога побратима), што е кнезъ *Тодосије* (пре него е Рудинић пао) съ *Кучукъ-Алиомъ* уредио послове да обали буну *Кара-Ћорђеу* и да умири народъ, па да онъ буде старешина, и да рая буде као што е и была: и кога ће посећ' да посеку Турци, а кога ће оставит' да оставе. — Сва она штета на Јгo-дини и по други мѣсти приписуе се кнезу *Тодосију* (еръ се на нѣга поуздао *Кучукъ-Алија* и съ войскомъ пошао у виластъ). Зато кадъ се о васкрсу (1804.) скупиле у Остружници, узме га *Кара-Ћорђе* на одговоръ, и кадъ се съ њимъ свади, кнезъ *Тодосије* први потегне пушкомъ, но *Ћорђе* претече и уби га; али кнезъ *Тодосије* неиздане ту, него га јошѣ жива однесу кући у Орашацъ и ту умре.

КАКО СЕ ПРЕДЪ УЗЕТАКЪ БЕОГРАДА СКУПИЛО ОДЪ НАРОДА 1100 ВОЛОВА ЗА ЦЕБАНУ И ДРУ- ГИЙ ТРОШАКЪ?

Предъ узетакъ Београда дођоше *Драгутинъ* и *Милошъ* изъ Земуна на Врачаръ и Господару *Ћорђу* и Младену шануше: *ишту Немци паре за цебану и претегли насъ за паре. Ови рекоше: шта ћемо како ћемо? порезъ на народъ ударити не смемо. А ја (Гая)*

на то реко: *я волимъ дати 5 волова, но погинути!* Тако и други рекоше. *Да пишемо*, рече Господаръ Ћорђе, *кои има доста волова и комъ е могуће браћо, за народъ, да живи останемо!* Онда я реко: *ево я ћу писати еднога вола*; после рече Петаръ Шунда изъ Меценца: *пишемъ и я едногъ*; па Милосавъ изъ Тополе: *едногъ я јоштъ неки*. Сутра опремише Алексу Дукића; учи га г. Ћорђе, како ће то уредити; но овај рече: *доста си ме учио Господару, Богъ ће мене научити, и отиде по виласту и скупѣ 1100 волова и то се даде*. Кадъ дођоше доцнѣ паре одъ некуда*), Господаръ Ћорђе плати свакомъ по 50 гроша за вола. — Доцнѣ су и свинѣ узимали, одъ свакогъ на 20 по едно свинче — за цѣбану. Некомъ е запало 7 вепрова и више.

*) По свој прилици изъ Русіе.

приложіо

Исидоръ Стојановићъ.

У Београду.

ИЗВѢСТІЯ.

1.

О ДѢЛАНІО ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ
ГОДИНЕ 1846.

Будући є у главномъ засѣданію, кое є Друштво Србске Словесности у почетку ове године држало, новымъ Устроєніємъ овога Друштва редовнымъ засѣданіама одсудно рѣшаванъ, што су пређе само главна имала, уступлѣно; а са тимъ свако предварително опредѣляванъ посла за долазећа редовна засѣданія сувишнымъ учинило се: то є Друштво ово у поменутой своіой главной скупщини єдиний оваї поглавитый задатакъ за свое прво дѣланъ поставило, да се опредѣленія Устава, коя су у той скупщини одобрена, у редъ доведу и одма законодательной власти на потврѣнъ поднесу; како бы се по томе издѣйствовати могло, да се онима гг. Членовима овога Друштва, кои се у ц. кр. аустрійскимъ државама налазе, сходно Устроєнію овога Друштва кнѣжевно саобраштенъ дозволи. Сходно дакле овоме заключенію Друштво прочитавши у првомъ своемъ овогодишнѣмъ редовномъ засѣданію новоуреѣный Уставъ, одма є по томе истый съ молбомъ Высочайшему Попечительству Просвѣщенія поднело, да га оно законодательной власти на одобрѣнъ и потврѣнъ представи. Но будући да далѣ дѣйствованъ Друштва съ намереномъ измѣнонъ Устава никако се зауставити морало нѣ; а новымъ устроєніємъ іоште є веѣій кругъ дѣятельности

редовними засіданнями опредѣленъ: то се одна у другомъ редовномъ засіданію о изданію Гласника дружтвеногъ саветовати започело; и Секретару Дружтва, као учреднику Гласника препоручено є, да програмъ сачини, и прво долазећемъ редовномъ засіданію на разсмотренѣ предложи. Почемъ є дакле заключеніє ово у дѣло приведено, и почемъ є већа часть членова по коя предметъ за израженѣ изабрала, Секретаръ є и некими на страни налазећима се членовима, а и другима родолюбцима писао, и нѣи на садѣйствованѣ умолио. Међу тимъ премда є Дружтво изъ свега срца желало и о томе свойски настояло, да се предмети за Гласникъ до конца прошлога месеца Юнія прикупе, и тако одна у печатню предаду, ово се опетъ никомъ начиномъ учинити нїє могло. Брѣ како овдашњи и на страни наодећи се членови, тамо и други умольби родолюбци, као люди, кои су званичнымъ дужностима довольно обременѣни, а можда и другима личными околностима више прешечени него ли подпомогнути, или су мало или нимало до опредѣлнога рока обштой Дружтва овога желѣи одговорити могли. Но поредъ свега тога као што є редко кадъ невреме што добро и полезно учинити, тако є и Дружтво држећи се овога основоположеня потрудило се, да свою наміру, ако и мало доцнїє, у дѣло произведе. И тако є готово единымъ настояванѣмъ овдашњи редовны членова учинѣно, да є довольно за єдиу свєзачицу Гласника количество предмета сабрано, коя су по предварительномъ прегледу и одобреню редовны засіданія по програму уређени, и већъ у печатню предани, да ће тако скорымъ временомъ прва ова часть Гласника светъ увидити моћи. Она садржава у себи осимъ извѣстїа о станю Дружтва 19 предмета, одъ коихъ се 8 односе на теоретическо изображаванѣ сѣны, 6 на

практическо, 2 на повѣстнику Србсиу, 2 на древно-
сти Србске и 1 на државоописаніи Србско.

Но поредъ прикуплѣня и прегледаня прину-
дѣны предмета за Гласникъ Дружтво е у своимъ
редовнымъ засѣданіямъ прегледало „Србско-немец-
ко-латинскій Речникъ“ и преводъ изъ Цицерона „О
дужностима“, дѣла, коя е покойный профессоръ
Карловачкій Григоріе Лазићъ израдїо, и коя су
Дружтву овоме на изданіе поднета была. Дружтво
е прегледавши речена дѣла за прво како по вред-
ности нѣговой, тако и по своме новчаномъ могућ-
ству накнаду опредѣляло, а и за друго опредѣли-
ти готово было. Но будући се удовици покойни-
ковой опредѣлѣна и намыслѣна накнада вредности
дѣла нѣногъ покойногъ мужа несаразитѣрна учини-
ла: то е она поменута дѣла натрагъ пояснила. —
Къ томе прегледано е дѣлаце едно, — кое е редов-
ный членъ Дружтва г. Архимандритъ Гаврило По-
повићъ подъ именомъ „Забаве за Децу“ превео, и
Дружтву овоме на разсмотрѣнїе поднео быо. О
дѣлцу овоме, премда е оно како у смотреңію из-
бора, тако и врло разговетногъ начина предлаганя
за сасвимъ цѣли сходно нађено ко нравственомъ
изображенію и облагорођеңію деце: ничимъ маић
збогъ недовольногъ числа членова у томе засѣда-
нію десивши се, коначно заключеніе о нѣму нїе се
могло учинити; чега ради ће се овоме засѣданію
на опредѣлително рѣшеніе предложити.

Осимъ овы послова Дружтво е прошлога про-
лећа са г. Николомъ Стояновићемъ, Новосађани-
номъ, кои се одъ више времена са ботанизиранѣмъ
и истраживаѣмъ Србски наименованя ботанически
занима, у договараѣнїи упуштало се, позиваюћи по-
менутога господина найпре, да бы свой докончанїй

посао по узаймноѣ сагласію о накнади Дружтву на изданіе уступію, а последи да бы о трошку Дружтва у Србію дошавши прошлога лета за Дружтво ботанизирао. Но ни у овомѣ предузећу ништа се успѣти нѣ могло, будући е г. Стояновић у смотренію првога одговорію, да свое дѣло као несвршено за сада уступити неможе, а у смотренію другога, да нѣ радѣ прелазкомѣ у Србію свой започетый посао прекидати. —

Што се пакѣ економіе Дружтва овога, за време садѣ свршујуће се године, тиче, то у овомѣ погледу слѣдуюће заслужије наведено быти.

Почестный Членѣ овога Дружтва г. Стефанъ Стефановић, Вице-Предсѣдатель Совѣта земальскогѣ, изволю е поклонити овоме Дружтву шесть комада гвоздены врѣва одѣ древны стрела, кое е онѣ приликомѣ свога ланьскога путовања по Србін, набавію.

Г. Исаѣ Никифоровѣ, родомѣ Србинѣ изѣ Туріе у Бачкой, а житель и трговаѣ Петроградскій усрдствовао е поклонити Дружтву шеснаестѣ комада спомены новаѣа, одѣ кои су три сребрна, четири мѣдна, а деветѣ калайны; кѣ томе петѣ комада разны сребрны новаѣа новіѣгѣ времена, и шесдесетѣ комада кое древны, кое новіи новаѣа мѣдны.

Кѣ овыма поклонима придодатѣ е и еданѣ новіи споменый новаѣа Францускій мѣдный, кои е Госпоѣ една подарити усрдствовала, и по томѣ су све ове знаменитости у народный музеумѣ на сачуванѣ предате.

Саобщтаваюћій членѣ г. Вукѣ Стеф. Караѣић, послао е Дружтву овоме на дарѣ свою найновію ниньжицу подѣ именемѣ „Вука Стеф. Караѣића и

Саве Тенеліе писма о Србскомъ правопису, са особитимъ додатцима о Србскомъ языку,“ — а исто тако поклоніо в Друштву овоме саобщтавајућий членъ г. Людевитъ Штуръ два своя новоизишавша дѣла, одъ кои є едно Грамматика нарѣчія Словацкога, а друго дѣйствує о потреби, да се Словацы у литератури собственимъ служе нарѣчіємъ.

Почестни членови овога Друштва, преосвештена гг. Епископи, Савва Николаєвићъ, Шабачкій и Доситей Новаковићъ, Тимочкій, усрествовали су у име таксе за диплому на почесно членство, првый четири дуката цесарска, а другій сто двадесетъ гроша чаршійскій Друштву подарити.

Исто тако редовни Членови гг. АЕМ. Прото-синѣлъ Герасиѣ Стойковићъ, Илія Захарієвићъ, Лука Павловићъ и Яковъ Димшићъ положили су таксе за диплому на редовно членство овога Друштва, свакій са еднимъ дукатомъ цесарскимъ.

У почетку ове године разаслато є преко три илјаде комада книжица подъ именомъ „Разговори за образованѣ срца и душе,“ и велика є часть досадъ распродата.

Найпосле за ово време исплатило є Друштво еданъ рачунъ правителствене књигопечатнѣ, кои є износио четрдесетъ и четири флоринта сребра.

2.

О ДѢЛАНІЮ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ год. 1847.

У времену, коє є одъ последнѣгъ, пре осамъ и по месецій држаногъ главногъ засѣданія протек-

ло, Дружтво є ово по могућству својој сила потрудило се одъ части положений у истоѣ засѣданію задатаѣ прикупляя података за новію Србску исторію у дѣло приводити, одъ части и по другима струкама дѣйствующи своіой високой цѣли приближавати се. Истина да исторіѣскій одборъ по рѣшенію предпоменутоѣ главнѣѣ засѣданія саставлѣнъ, збогъ оскудости места, у коме бы се уредно скупляти могао, свога опредѣленія досада постигати нѣ было у станю: ничимъ манѣ Дружтво є цело и у овой струци свога дѣйствования некій напредакъ учинило. Брѣ осимъ што є по одредби нѣговой редовный Членъ г. Сергіѣ Николићъ ишавши о трошку дружтвенѣмъ у Сремѣ наредію, да се рукопись исторіѣскій покойноѣ Деспѣта Србскоѣ Ђорѣа Бранковича за Дружтво ово препише, — оно є накладыши путный трошакъ, кои є редовный Членъ г. Исидоръ Стояновичъ идући овога лета и осени у Тополу и Карловце поради куплѣня података за новію Србску исторію учинію, дошло до знамениты прилога, коѣ ће у другой свезки Гласника свога печатати. Но колико се манѣ збогъ поменуте околности на томе задатку радити могло, сати мѣ се више вниманія обратило одъ части на прикупляѣ и прегледанѣ припреме за другу свезку Гласника, одъ части на прегледанѣ и оцѣняванѣ већи дѣла, поѣ су Дружтву на изданіѣ подношена была. Гласникъ дружтвеный, кои є у слѣдствію овога дѣйствования за печатію приуготовлѣнъ, у колико се манѣ одликує разновидношю свои предмета, у толико већма надежду дає, да ће она пространствомъ своимъ и важношю читателѣ задовольити моћи. Онѣ ће осимъ извѣстія у овой другой свезки саждавати слѣдуюће предмете:

а) Ђзыкословне приметбе на предговорѣ гос. Вука Стеѣ. Караѣича у превѣду нѣговомъ Новѣа

Завѣта, одъ редовногъ члена г. Дра. Іована Степића, главногъ Секретара Совѣта Княж. Србскогъ.

б) Критическо житіе Баснотворца Езопа. Преводъ изъ Корая одъ покойногъ Вукашина Радишића.

в) Законикъ цара Србскогъ Стефана Душана, сравниъ са старима земаљскимъ уредбама у Ческой, одъ Палацкогъ. Преводъ г. Милоша Поповића, Учреднииа новина правителствениы.

г) Миѣнія о писаню новіе Србске исторіе, одъ почестногъ Члена, Представника Княжескогъ и Попечителя иностраны дѣла г. Аврама Петровића, и редовны Членова гг. Симе Милутиновића, Исидора Стояновића, Сергіе Николића и дра. Янка Шафарика.

д) Изводъ изъ едне хронике у манастиру Волявчи налазеће се.

е) Грађа за Србску исторію новіегъ времена, у којой се налази:

а) Препиcъ оригиналногъ састава покойногъ Митрополита Карловачкогъ Стефана Стратимировића, о Србскимъ догађаиима 1809. и 1810. године. Прилогъ редовногъ Члена г. Исидора Стояновића.

б) Препиcъ прошенія Србаля-Србійскій на цара Аустрійскогъ, одъ 20. Юлія 1804. године изъ Топчидера. Прилогъ г. Исидора Стояновића.

γ) Препиcъ прошенія збега Кленачкогъ на покойногъ Митрополита Стратимировића, одъ 21. Августа 1804. године. Прилогъ гос. Исидора Стояновића.

д) Кратко животоописаніе Гае Пантелића Тополца, бывшегъ повѣренника Караѣорђевогъ. Прилогъ г. Исидора Стояновића.

е) Одривцы изъ житія покойногъ Вождя Србскогъ Караѣорѣа, одъ г. Исидора Стояновића.

ж) Саставакъ о ситной голуbacher музы: одъ Дра. Аћима Медовића, Физикуса Окружја Пожаревачкогъ.

Што се пакъ други књижевны послова тиче, то е Дружтво у теченію поменутога времена слѣдуюће учинило:

1. Прегледани су шесть различни дѣла знаменитога Грчкогъ писателя Адаманта Корая, коя е покойный Вукашинъ Радишићъ, бывший саобщтаваюћій Членъ овога Дружтва, превео, и коя су Дружтву овоме пуномоћницы покойникови, Членови овога Дружтва гг. Исидоръ Стояновићъ, Константинъ Бранковићъ и Глигоріе Возаровићъ, на изданіе уступили. У слѣдству овога прегледа три ће одъ овы дѣла, имено: *Ксенофонтове Знаменитости*, и *Наука Влина о сачуваню добычене слободы* у особитымъ кнѣгама, а треће, међу предметима Гласника споменуто, у Гласнику печатана быти; остала пакъ три, као неодговараюћа цѣли Дружтва неће се печатати, него ће се спомена ради чувати у архиви дружтвеной.

2. Прегледана е, и за 20 дуката цесарски одкуплѣна Србска Грамматика г. Петра Нинковића.

3. Прегледана су два иначе знаменита дѣла, а имено: *Разсужденіа о постанку и развитку човека, фамиліа, народа и човечества уобщте*, и *Путованіе млађее Анахарсиса по Грчкѣ*, — но коя е Дружтво, налазећи, да бы и у смотренію спомянутой forme прерадити требало, списательнима нѣювима, сприобщтивши имъ свое мнѣніе и приметбе, повратило.

4. Прегладана су два важна превода редовногъ Члена 2. Архимандрита Гаврила Поповића, одъ

ком е еданъ одриванъ изъ Чокеовы Часова благоговѣнія, а другій такође одриванъ изъ зрелогъ саставка едного подъ именомъ *Правда вселенске цркве*, и одъ кои е првый г. преводиоцъ као малу поучителну књижицу за народъ, а другій као прилогъ Гласника хотео печатати. Но будући да су одређени на прегледанъ извѣстители изразили се, да бы врло полезно было, кадъ бы се већа књижица избрана изъ часова благоговѣнія народу у руке предала, а овај другій саставакъ цео у особитој књижици печатао: то е на молбу Дружтва предхвалѣный Членъ г. Архимандритъ, обећао се условну одъ Дружтва желю ову извѣстителя испунити.

Осимъ овы сасвимъ рѣшены стварій, јоште скорогъ рѣшенія очекују: *Техническе речи*, кое е по налогу Высокославнаго Попечительства Просвѣщенія изъ уста народа покупио редовный Членъ г. Янко Шафарикъ; *Четири слова Цицеронова противу Катилине*, преведена г. Петромъ Зарићемъ; *Исторійски прилози редовногъ Члена г. Симе Милутиновића*; и *Устава рата за Србскій азъкъ и правописъ* одъ г. Димитрія Томића.

Напоследакъ у смотренію дружтвеногъ дѣла водства и економіе, слѣдуюће се за ово време догодило:

1. Уставъ дружтвеный, кога е Дружтво на одобренъ поднело, одобренъ е законодателномъ власћу у целомъ пространству, осимъ последиѣ точке о цензури дружтвены дѣла, коя е изостала.

2. Молѣно е надлежнымъ путемъ Высокославно Попечительство иностраны дѣла, да бы извѣсти изволило ц. кр. аустрійску власть о существованю овога Дружтва, како бы могло дозвољно бы-

ти тамошњимъ членовима ступати у књижевна сношенія са овимъ Дружествомъ.

3. Высокославно Правителство на представлѣну молбу, да бы се Гласникъ дружтвеный или безплатежно или поне безъ уобичаеногъ процента печатао, на радость Дружтва овога изволило одобрити, да се не само Гласникъ безплатежно печата, него да се и за све друге књиге, кое Дружество о своме трошку издавало буде, никаквогъ процента одъ стране Типографіе неuzима.

4. Рѣшено е, да се Гласникъ дружтвеный како свима Членовима и приложницима, тако и књижевнымъ дружинама и знаменитимъ Славенскимъ списательнима ради узаемности шалѣ.

5. Предата е у Књигопечатню како поменуता Грамматика г. Петра Нинковића, тако и покойногъ Вожда Србскогъ Караѣорѣа дѣловодный протоколъ, кои се у манастиру Враћевшницы нашао, и кои ја знаменитый изворъ догађај 1812. и 1813. године служити може.

6. Будући е у овоме времену Казначей дружтвеный г. Јованъ Мариновићъ изъ места отишао, а Руководель съ књигама г. Возаровићъ збогъ слабости здравља на нѣгову молбу одъ свое дужности разрѣшенъ: то су оба ова посла заедно съ рачуницама, кассомъ и књигама привремено предата Секретару дружтвеномъ К. Бранковићу.

7. Да бы се књиге дружтвене по народу нашемъ лакше распростирати могле, то су оне предате на продаю у Београду гг. браћи Величковићима и Јовану К. Поповићу, кои трговачкога сношенія и са внутреносћу Србіи имаю, а у Земуну г. Васи Василіевићу, кои се овога труднога посла безъ

сваке накнаде, изъ самогъ усрдїа према књижеству нашемъ прїимію.

8. Нѣгово Высокопреосвещенство гос. Митрополитъ Београдскій, *Петаръ*, као почестный Членъ изволио є Дружтву овоме 32 стара сребрна римска новца изъвремена републике, — пречестиѣйшій г. Архимандритъ Каленићкій и Членъ Апеллаторіалне Консисторіе *Јанића Нешковича* 1 Душановъ сребрнъ новацъ, и честиѣйшій г. Парохъ Вранићкій *Теодоръ Поповичъ* 1 старый шпанскій талиръ поклонити.

9. Редовный Членъ гос. *Димитріе II. Тиролаъ*, Честн. г. Парохъ Цветачкій *Јованъ Протићъ* и гос. *Ђорђе Даничићъ* поклонили су Дружтву овоме свакій по єдну књигу.

Къ томе, у овомъ времену издато є изъ кассе дружтвене:

1. За печатню дѣльца „Забаве за децу“ 293 фор. и 30 кр. сребра.

2. За везыванѣ истога дѣльца 30 фор.

3. За намиренѣ рачуна съ гос. Возаровићемъ 22 фор. и 14 кр.

4. За пренананѣ и експедиранѣ књига дружтвены 80 гроша.

5. Словослагателю Типографіе на поклонъ 1 дукать цесарскій.

6. Г. Исидору Стояновићу издато као накнада за путь у Тополу и Карловце 8 1/2 ₰ цес.

У касси Друштвеной, коя є привремено секретару на рукованѣ предата, но кое рачуни преѣаншнїи юштъ нису пречишћени, налази се у готовомъ новцу 91 ₰, 515 фор. сребра, 9 гроша и 39 пара.

1.

О ДѢЛАНІЮ ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ
ГОД. 1848.

Прошле найзнаменитіе у исторіи свѣта, единствене за развитакъ славенски народа године, кое е Србство у пуномъ смыслу и за садашньость и за будућность много урадило, друштво е србске словесности управъ збогъ ове политичне дѣятельности рода србскогъ мало, премда е знатнымъ числомъ осведочене дѣятельности и способности новы членова умножено, премда е и некимъ олакшицама одъ стране Правительства Высокославногъ снабдѣвено было. Брѣ политични покрети и жестоки за народность ратови оностранскогъ Србства, осимъ што су узаптели дѣятельность писателя на книжевномъ полю, стали су на путь, да се нису могле књиге друштва, кое су јошть прошле године на продаю у Земунъ пренешене ни распослати по главнимъ местима Србске войводине и троедне краљвине, а камоли да су се могле распродати. Дакле и саставлянѣ и продаванѣ књига спало е само на овостранско Србство, но и ово будући да се одъ средине пролећа до садъ заузимало разнымъ пожертвованіями за слободу и спасеніе свое оностранске половине, нѣ уобште могло као други година подпомагати купованѣмъ књига ни друштвено књижество, ако и естъ друштво на молбу свою одъ 19-гъ Фебруара т. г. одобренѣ одъ правителсва добыло, да може свое књиге по правит. пошти безплатежно разашиляти.

Поменути народа србскогъ покрети задавали су, кое умноженнымъ политичнымъ новинама, кое

особенымъ ободрителнымъ листовима и књижицама политичногъ садржая правителственой Типографіи у Београду толико посла, да она ніе могла печатати II. часть друштвеногъ Гласника, за кои е іошть при свршетку 1847. год. довольно матеріяла было, и кои е после прегледа цензуре преданъ типографіи у прво пролеће прошле године. Ђдно, што е органъ друштва, изъ когъ животь и занимањ друштва читаюћи свѣтъ наиболѣ познати може, а друго што Высокославно Правителство Друштву за Гласникъ савѣ трошакъ покланя, те тако Гласникъ нарочито и осимъ веза, чисто служи на умноженѣ друштвене касе, Друштво е по заключенію М 44. у држаномъ 19. Юнія п. г. засѣданію, молило Высокославно Попечительство Просвѣщенія, да опомене подвластну му Типографію, да Гласникъ што пре печата; ал' се опетъ ніе могло помоћи, по свой прилици за то, што е у правителственой Типографіи мало дѣлателя.

Да шта е Друштво прошле године одъ свои књи́га на светъ издало?

Издало е:

1., „Часове благоговѣнія“ у 2000 егземплара, за кое е предмете изъ Чокеа изабрао и на србскій превео г. подпредсѣдатель Друштва, Архимандритъ *Гаврилъ Поповићъ*; и одъ когъ е дѣла у име накнаде добыо истый преводитель 100 ком. књи́га.

2., *Грађу за Србску Граматику. I часть: Грамматика Петра Нинковића*, съ предговоромъ Г. редовногъ члена *Сергія Николића*,“ у 500 егзем.

3., „Изворе за нову Србску историю. I. К. — *Дѣловодный протоколъ Кара-Ђорђевићъ* одъ 21-гъ Мая 1812. до 5-гъ Августа 1814. са предговоромъ и регистромъ секретара Друштва, *Исидора Стояновића*, и

съ приложенимъ каменорезнымъ снимкомъ находѣнъ се у нѣму рукописа “ — у 500 егзем.; одъ кои е именованый секретаръ, што е настоявао надъ точнымъ и оригиналу сходнымъ изданіемъ нѣговымъ, у име награде добио 20 ком. кнѣига.

А има ли каквы кнѣига и сачиненія, коя су прошле године прегледана и одобрена, па за печатньомъ чекаю?

Осимъ пређе споменутогъ матеріала за II. ч. Гласника, кои су се ове године умалили, повраћенимъ на захтеванъ г. сачинителя, кореспод. члена *Акима Медовића*, предметомъ „*О ситной Голубачкой муш*“, а умложили съ два прилога одъ редовногъ члена г. *Янка Шафарика*, подъ насловомъ: „*Процвѣтанъ славенскоеѣ кнѣижества у Бугарской*“, — изъ две у препису старе сръбске дипломе (одъ цара Уроша 1358. год. 2-гъ Юнія, и султана Маре 1479. год. 15. Апр.) за пачатньомъ чекаю:

1., Изъ таконазване библиотеке за дѣцу, кою е на предложенъ редовногъ члена г. *Иована Стенћа Друштво* подъ № 364. у засѣданію, држаномъ 8. Марта п. г., заключило посрбити и печатати, прегледани су и за печатньомъ чекаю слѣдуюћи предмети:

а., *Животоописанія славны людій*, посрблѣна одъ подпредсѣдателя г. архим. *Гаврила Поповића*:

б., *Астрономія* посрблѣна одъ истогъ;

в., *Антропология*, посрблѣна одъ редовногъ члена г. *Иована Степића*;

г., *Психология*, посрблѣна одъ истогъ;

2., Професора *Григорія Лазића Србско-Нѣмачко - Латинскій Рѣчникъ*, за кои е по заключенію №

64. држаногъ 24-гъ Юнія пр. г. засѣданія, удовици сачинителъвой г. *Маріи Лазикъ*, у име одкупа, плаћено изъ касе друштвене 20 ₪ съ тимъ, да іой се и 20 егзем. початаны рѣчника на даръ пошлю.

3., *Разговоръ за образованіе срца и душе*, саставлѣнъ одъ г. архим. *Гаврила Поповића*, ова се књижица збогъ тога, што се яко тражи, и што е готово распродана, по заключенію № 40. држаногъ 19-гъ Юнія пр. г. засѣданія, има на ново печатати у 2000 егзем.

Књижевни предмети, кои се у прегледу находе, су:

1,) *Грамматика славенскогъ языка*, саставлѣна у црквено-славенскомъ языку одъ кор. члена епископа Карлштадскогъ г. *Евгенія Јовановића*.

2,) *Одговоръ на одговоръ*, саставъ едногъ обывателя Фрушке горе.

3,) *Бестественно земљописаніе*, књижица изъ гореспоменуте библиотеке за децу које е на србскій превео редов. членъ г. *Милованъ Спасићъ*.

Персоналъ Друштва знатно се прошле године умложіо; ерѣ осимъ іоштѣ при свршетку год. 1847. изабрани за кореспондентне членове г. г. *Димитріа Аврамовића*, живописца, *Дра. Акима Медовића* и проф. *Ђорђа Малетића*, — у главномъ, држаномъ 1. Августа прошле године засѣданію изабрани су:

А. За редовне:

1, Г. *Јованъ Гавриловићъ*, начальникъ одѣлѣнія промышленности у попеч. Финансіе;

2, Г. *Димитріа Црнобарацъ*, садъ секр. попеч. Правосудія;

3. Г. *Димитрія Матић*, проф. отечественногъ права, и поступка судейскогъ у Лицеуму К. С.;

4, Г. *Константинъ Магазиновић*, секретаръ у попеч. Внутренъи дѣла;

5. Г. *Константинъ П. Л. Цукић*, проф. политично-економиски наука у Лицеуму К. С.;

6, Г. *Емилија Јосимовић*, проф. математичны наука у Лицеуму К. С.;

7, Г. *Милошъ Поповић*, учредникъ новина београдски;

8, Г. *Любомиръ П. Ненадовић*, проф. поезіа у гимназиі београдской.

9, Г. *Евгеніа Симоновић*, еромонахъ и проф. богословіа у Београду;

10, Г. *Андрей Стаменковић*, столоначалникъ Апелациіа.

Б. За коресподентне:

1, Г. *Яковъ Живановић*, членъ главногъ одбора народа войводине орбске;

2, Г. *Стакко Враћ*, секретаръ матице загребачке.

3і Г. *Милосавъ Хурбанъ*, проповѣдникъ евангелскій у Словенской;

4. Г. *Никаноръ Груић*, патріаршескій прото-синђель и профессоръ богословіа;

5, Г. *Петаръ Јовановић*, проф. у гимназиі Новосадской;

6, Г. *Александеръ Столчковић*, проф. у гимназиі Карловачкой.

В. За почесногъ

Недавно упокойвшій се епископъ шабачкій
Мелетіѣ Марковићъ.

Осимъ сада именованогъ почесногъ члена, Друштво жали и сноси губитакъ съ целимъ сръбскимъ народомъ у преминувшемъ при растанку прошле године съ годиномъ 1847. редовномъ члену *Сими Милутиновићу*, и у мало после овогъ умршемъ почесномъ члену *Григорию Вазаровићу*.

Што се тиче просбены поискиваня одъ Высочаславногъ правительства, Друштво е:

а., по заключенію № 83 Главногъ засѣданія држаногъ 28. Децемврія 1847. год. преко Попечительства Просвѣщенія правительство молило, да се одкупи еданъ числомъ и изборомъ отличанъ, а ценомъ приличанъ збиръ руски кнѣига, кои е Г. Павле Шафарикъ на продаю нудио; но правительство рѣшило е да се неодкупи, докъ се не нареди здаііе и остало, што е пуждно за явну библіотеку;

б., по заключенію № 6. у држаномъ 19. Фебр. пр. г. засѣданію, друштво е своимъ путемъ молило да правительствена пошта кнѣиге, коѣ Друштво издаѣ, безплатежно прима и разноси, и нѣгова свѣтлость Князь Сръбскій у согласію са Совѣтомъ ову просьбу одобріо;

в., по заключенію № 9. у држаномъ 19-гъ Фебруара пр. г. засѣданію поискана сумма у 240 талира, кою е правительство обећало давати сваке године у помоћ Друштву, и пропле е године добывена и ушла у касу Друштва;

г., по заключенію № 76. у држаномъ 31. Окт. пр. г. засѣданію учинѣно е живо представлѣнѣ Высочасл. Попеч. Просвѣщенія, да издѣйствуе модѣ

законодателне власти, да се она уредба, која правит. типографіа налагае коима словима може, коима никако не сме србске књиге печатати, као опредѣљнију Друштва и духу времена несходна, укине; но на ово предложѣн Друштво нис јошѣ добило никаквогъ рѣшенія. — Овде се могу споменути и она два рукописа Стевана Живковића: преведеный одъ истогъ *Друштвеный уговоръ Руссо-а*, и састављенъ *штатистичко-географично описаніе Бугарске*, за које Друштво молило предхвално попечительство, да ове рукописе у правит. типографіа изнађе и на употребљѣнъ пошлѣ.

Добровольни прилози су у старимъ новцима, књигама, документима и пр. прошле године Друштву учинѣни

1. Одъ казначея Друштва г. Константина Бранковића, една старинска књига, која садржи у себи неколико слова (беседа) и житія светителя у црквено-србскомъ языку.

2. Одъ Друштва учеће се младежи србске у Аустрији: една књига *Славянка*.

3. Одъ богословца србскогъ *Ивана Поповића*: еданъ старый римскій новацъ.

4. Одъ *Настаса Кузмановића* овдашињгъ трговца дрварскогъ:

Еданъ у оригиналу пасошъ Србскогъ Войводе Вельна.

5. Одъ Г. *Димитрія Миленковића* помоћника начелничества Окр. Ягодинскогъ. Еданъ табанъ одъ врло старе пушке.

6. Одъ коресонд. члена Г. *Јована Колара* евангелическогъ проповѣдника у Пешти, 3 књиге:

а., Elenchus vocabulorum europaeorum cum primis Slavic. etc.

б., Rozpravu o Jmenách;

в., Uiber die literarische Wechselfeitigfeit.

7. Одъ Г. *Иосифа Миловука* една књига: Србскій рачуноводитель.

8. Одъ редовногъ члена Г. *Янка Шафарика* четрнаестъ ком. образа знамениты славенски мучева.

9., Одъ Г. *Владимира Васића* словослаг. три свеске србскогъ превода Наполеоновы закона у рукопису.

10., Одъ Г. *Иована Миловановића*: еданъ старый сребрнъ римскій новацъ и петъ књязица :

а., Књига Сидипе Философа;

б., Кратка ерцегов-босанскій Кралѣва повѣстница.

в., Слава краля Дечанскогъ;

г., Житіе святаго Николая;

д., Юначке песме народне.

11. Одъ кореспондентногъ члена Г. протопресвитера у Дубровнику *Георгія Николавића* шесть частій (одъ 1842. до 1847.) србско-далматинскогъ магазина.

12. Одъ Г. *Петра Шљевића* практ. Суда окр. Пожаревачкогъ: петъ комадій стары писама Караѣорђева времена.

13. Одъ кореспондентногъ члена *Якова Живановића* члена одбора главногъ у србской Войводовани:

а., Четири листа печатаногъ у србскомъ прево-

ду ручногъ писма цара Аустрійскогъ Фердинанда I,
на Г. Патріарха сръбскогъ Іосифа Ралчића;

б. Бдна брошира: „Дочекъ нѣгове свѣтлости
войводе Сръбскогъ Стефана Шупљикца одъ Витеза:

На последку што се тиче постовѣнегъ у Друш-
тву овомъ одбора историчкогъ, овај прошле годи-
не ни за нову ни за стару историю нѣ учинио ни-
каквогъ корака.

НЕКРОЛОГЪ.

У Београду 12. Юнія предъ подне предано е матери земли тѣло одъ холере напрасно преминувшегъ *Исидора Стояновића*, професора общте исторіе у лицеуму Княжества Србскогъ, и члена Дружтва Србске Словесности. — Оплакиванный покойникъ родіо се 1809. године у Канѣжи, варошици диштрикта Бачкогъ у садашнѣмъ србскомъ Войводству, и у вышима наукама изобразіо се кое у Сегединской гимназиі и лицеуму, кое пакъ при свеучилишту пештанскоме. Кадъ е трећу годину права започео бы, дознавши за нѣгово примѣрно владѣніе и способность бывшій тада князь Србскій Милошъ, позвао га е 1835. год. за професора поезіе у недавно заведену гимназію Крагуевачку, гдѣ е онъ, са свима оскудицама спомагателны средства, и свима теготама почетка борећи се, катедру поезіе отворіо, ову и друге науке човѣчности съ найвећимъ усрдіемъ, на очевидну ползу ученика и на задовольство предпоставлѣне власти до половине Марта 1839. год. предавао. У то доба поставлѣнъ за професора общте исторіе (а до почетка Децембра исте године и за професора философіе) у заведенномъ пре по године лицеуму к. с. съ таквомъ се вољомъ и прилѣжанѣмъ посветіо своему предмету, да е, осимъ печатаны кое на общту кое на Србску исторію односећи се података, већу часть пространства общте исторіе на Србскій превео, и заедно съ многима, нарочито на животъ покойногъ вожда Србскогъ Караѣорѣја односећима се податцима за Срб-

ску исторію у рукопису оставіо. Онъ е збогъ свое ревности у книжеству сръбскомъ іоште при осниваню Друштва Сръбске Словесности поставлѣнъ за нѣговогъ редовногъ члена, а за свое вишестране заслуге получио е султанскій Нишанъ и фтихаръ. Нѣговъ „Браоукій Букваръ“, у своје роду единственъ, кои се за обучаванъ *одрасте младежи* занста съ великимъ олакшанѣмъ и штедињомъ времена употребити може, основаће му велику часть споменика у Сръбскомъ роду, само ако га управительи школа и сеоски учительи у заслужно призренъ узму. Но осимъ тога, што е покойникъ у лѣномъ съ овы неколико чертица прекратко означеномъ животу, заузимао отиѣно мѣсто у грађанству и роду Сръбскомъ, одликовао се онъ многима добрима својствама, коя су му наклоность и любовъ свакога, съ нѣмѣ у саобраштаваню живећега задобывала.

(по № 56. год. 1849 Сръбски Новина.)

П О Г Р Е Ш К Е.

<i>Страна.</i>	<i>Врста.</i>	<i>Место.</i>	<i>Читай.</i>
5.	1.	привила	правила.
—	последня	ков	ков се.
8.	23.	уважамо	уважавамо.
—	28.	сеega	свега.
16.	13.	народнијемъ	народнијемъ.
23.	24.	овомъ	свомъ.
—	—	предгонору	предговору.
45.	4.	Рука	Руса.
48.	у примѣч. 5.	читиръ	четиръ.
53.	1.	четеероевангеліа	четвероеван.
54.	54.	Кондрата	Кодрата.
56.	18.	Бикторъ	Викторъ.
—	30.	Климеста	Климента.
—	34.	Артаутъ	Арнаутъ.
94.	у примѣч. 1.	грьницу	границу.
97.	10.	после „кои су се“	нетреба она за- пета (,).
101.	13.	земла	земли.
106.	21.	Аглофинга	Англофинга.
112.	28.	крађено	крадено.
—	30.	„	„
115.	7.	после засѣдавали су	додай „господа“
116.	21.	званичницина	званичницима.
119.	4. одоздо,	пресудути	пресудити.
124.	16.	Краля	„Краљ“
—	4.	срѣдникъ	срѣдинъ
125.	18.	после судиѣ	треба додати : да узме царъ на та судиѣ.
126.	8.	нетреба	„за“
—	у примѣч. 1.	„отъ рѣку,	„отъ реку“
127.	у примѣч. 11.	елеменатъ	элементъ.
130.	24. и 25.	нзилале	нзилазе.

<i>Страна.</i>	<i>Врста.</i>	<i>Место.</i>	<i>Читай.</i>
140.	у § 41. вр. 4.	кѣзохочеть	кѣзохочеть.
—	" " " 11.	комѣ	комѣ.
—	" " 42. " 8.	башниа	башниа.
141.	" " 49. " 5.	похсь	похсь.
144.	28.	живе	живи.
—	4. одозд.	друмони	друмови.
145.	24.	s zdědin	z dědin.
147.	§ 52.	код	комѣ.
147.	§ 144.	землахъ	землахъ.
149.	30.	комѣ	комѣ.
158.	3.	опеусъ	опеть.
167.	16.	искорию	историю.
180.	4. одозд.	тыше	выше.
187.	последня	онде	онда.
190.	23.	н време	у време.
211.	25.	селц	селце.
212.	23.	дба	два.
213.	22.	Нобини	Новини.
214.	1.	бамн	бамн.
—	4.	привѣгли	привѣгли.
—	12.	обратѣлса	обратѣлса.
215.	5.	ѡбрътше	ѡбрътше.
219.	7.	сѣстоателсткѣн	оѣстоателсткѣн.
220.	15.	истрическогъ	историческогъ.
234.	29.	узумали	узимаи.
249.	8. одозд.	юнана	юнака.
255.	18. ооозд.	нуждѣ	нужде.
261.	6.	н	н.
279.	4.	початаны	печатаны.
280.	20.	Стакко	Станко.

